

Universitat de Girona

LA POLÍTICA SOBRE LA POBLACIÓ REFUGIADA DURANT LA GUERRA CIVIL 1936-1939

Julio CLAVIJO LEDESMA

ISBN: 84-688-6535-4

Dipòsit legal: Gi.93-2003

<http://hdl.handle.net/10803/7835>

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi doctoral i la seva utilització ha de respectar els drets de la persona autora. Pot ser utilitzada per a consulta o estudi personal, així com en activitats o materials d'investigació i docència en els termes establerts a l'art. 32 del Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual (RDL 1/1996). Per altres utilitzacions es requereix l'autorització prèvia i expressa de la persona autora. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona autora i el títol de la tesi doctoral. No s'autoritza la seva reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre ni la seva comunicació pública des d'un lloc aliè al servei TDX. Tampoc s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de la tesi com als seus resums i índexs.

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis doctoral y su utilización debe respetar los derechos de la persona autora. Puede ser utilizada para consulta o estudio personal, así como en actividades o materiales de investigación y docencia en los términos establecidos en el art. 32 del Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual (RDL 1/1996). Para otros usos se requiere la autorización previa y expresa de la persona autora. En cualquier caso, en la utilización de sus contenidos se deberá indicar de forma clara el nombre y apellidos de la persona autora y el título de la tesis doctoral. No se autoriza su reproducción u otras formas de explotación efectuadas con fines lucrativos ni su comunicación pública desde un sitio ajeno al servicio TDR. Tampoco se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al contenido de la tesis como a sus resúmenes e índices.

WARNING. Access to the contents of this doctoral thesis and its use must respect the rights of the author. It can be used for reference or private study, as well as research and learning activities or materials in the terms established by the 32nd article of the Spanish Consolidated Copyright Act (RDL 1/1996). Express and previous authorization of the author is required for any other uses. In any case, when using its content, full name of the author and title of the thesis must be clearly indicated. Reproduction or other forms of for profit use or public communication from outside TDX service is not allowed. Presentation of its content in a window or frame external to TDX (framing) is not authorized either. These rights affect both the content of the thesis and its abstracts and indexes.

Introducció

El tractament de la població refugiada en la bibliografia sobre la Guerra Civil.-

Resulta sorprenent constatar l'absència d'estudis específics, en la literatura generada per la Guerra Civil del 1936-1939, en relació a la problemàtica dels refugiats i refugiades que va generar aquell conflicte. La sorpresa es fa encara més evident després de comprovar, al llarg de la nostra recerca, que el problema del desplaçament de centenars de milers de persones esdevé un dels components fonamentals de la República d'aquells anys de guerra. Tal com tindrem ocasió d'exposar al llarg d'aquest treball, la presència de refugiats i refugiades a gairebé tots els municipis de la reraguarda republicana, fou un factor que condicionà l'acció política dels consells municipals i generà noves dinàmiques de relacions socials entre la població local i la vinguda de fora. El corol·lari d'aquest contacte fou molt divers: solidaritat, desconfiança, integració, indiferència... la resultant fou tan diferent, com diferent era cada municipi. Des del punt de vista de les institucions governamentals, aquestes van haver de destinar recursos no previstos per atendre la població evacuada de les zones de guerra, tant per raons d'estricta humanitat, com perquè això era essencial per a la continuïtat de la resistència.

És per tot això, que hem començat aquest treball expressant la nostra sorpresa per aquest buit bibliogràfic. Únicament el treball de Javier Rubio ha tractat el tema, encara que dins d'una monografia referida a l'exili de 1939.¹ Per a la nostra investigació han resultat molt valuoses les referències del capítol II - "Las fases de la emigración de la guerra civil"- i del capítol III - "La formación del exilio permanente"-, ja que en aquests, l'autor quantifica el nombre de persones

¹ Rubio, J.: La emigración de la Guerra Civil de 1936-1939. Madrid 1977. Aquesta obra ve recolzada per una gran aportació documental, la consulta de la qual és imprescindible per conèixer tant l'actitud del Govern francès en relació el problema dels refugiats a França, com també els problemes de les autoritats franceses amb les franquistes pel que fa el retorn de la població refugiada a aquell país.

desplaçades durant la guerra i presenta, amb el suport de nombroses fonts documentals, en especial de l'Administració francesa, la temàtica de les repatriacions des de França a Espanya. En relació amb això cal esmentar les aportacions sobre l'actitud del govern de la República francesa respecte a l'aplicació dels principis que establia la legislació internacional, en especial els Convenis de L' Haia de 1907, segons els quals era obligatori l'internament dels exèrcits bel·ligerants que penetraven per trobar asil en un país neutral. Tanmateix, certament va ser el no reconeixement del status de "bel·ligerant", allò que va permetre que les tropes que entraven a França per una frontera o, en arribat a un port, poguessin retornar d'immediat a Espanya per Catalunya.

L'absència d'estudis sobre les persones desplaçades resulta encara més significativa si ens pensem a pensar el que va suposar per a la dinàmica general de la guerra la presència de desenes de milers d'individus que havien fugit de casa seva de manera precipitada. Sens dubte, aquest allau humà va significar un dels problemes més greus per al govern de la República i per al conjunt de les administracions de l'època. Aquestes van haver de resoldre una situació que no tenia precedents a Espanya i per a la qual no disposaven dels mitjans econòmics i materials necessaris. Els ajuntaments, que es trobaven en plena reorganització interna després de la situació dramàtica, sovint caòtica, ocasionada per l'inici de la guerra van haver de fer front, gairebé en solitari, a unes circumstàncies que semblaven irresolubles. Tota la correspondència dels responsables municipals amb els organismes governamentals competents presenta, en especial a partir de la segona meitat de 1937, la problemàtica de les persones refugiades com la més angoixant en la seva localitat. Per això resulta del tot estrany que ningú no hagi tractat aquest tema amb la profunditat que requereix, encara més si tenim en compte que existeixen fonts informatives de gran riquesa, tal com posen de relleu els estudis realitzats des de la perspectiva de la història local, dels quals en parlarem més endavant.

Algunes referències sobre la població refugiada les trobem a determinats treballs monogràfics relacionats amb el desenvolupament de la Guerra Civil dins del marc de les nacionalitats, regions o províncies. Pel que fa a Catalunya, Bricall, ja fa temps va realitzar una aproximació quantitativa.² Aquesta aproximació estava basada en dues fonts, l'autor de les quals fou Josep Tarradellas, dels anys 1936 i 1938.³ A la primera considerava que a finals de 1936 hi havia a Catalunya 300.000 persones refugiades; a la segona, el nombre s'havia incrementat fins les 700.000. A més d'aquestes estimacions, Bricall dedicava unes línies a l'ordenació legislativa elaborada pel Govern de la Generalitat per atendre els grups de gent que anaven arribant al país. Altres autors, com Jaume Sobrequès, esmenten el problema dels refugiats des de la perspectiva de les complicacions que representaren per a la societat,⁴ i d'altres, com Rafael Abella,⁵ el centren en la presència a Barcelona d'intel·lectuals com Machado, Max Aub o José Bergamín.

Francesc Roca també para esment en la quantificació del nombre de persones refugiades a Catalunya a finals de 1938. Aquesta, segons ell, fou de més d'un milió, distribuïts en 837.544 registrats i 175.000 no enregistrats.⁶ Dels primers, uns 250.000, incloses les seves famílies, foren funcionaris del govern de la República. Altres 447.340 corresponien als menors de 15 anys, 108.340 els homes amb edat superior o inferior a l'edat militar, i 281.900 varen ser dones. Tota aquesta informació l'extreu Roca de les dades estadístiques dels números 24 i 25 de 'Catalonian Correspondance', una publicació en llengüa anglesa, publicada a New York, que tracta de la

² Bricall, J. M.: Política econòmica de la Generalitat (1936-1939). Barcelona 1970

³ Població/Catalunya 1936". Pròleg del conseller Josep Tarradellas. Barcelona 1936. Vegeu també del mateix autor: "L'obra financera de la Generalitat", Discurs pronunciat al Parlament el 1938.

⁴ Sobrequès, J.: Catalunya i la Guerra Civil. Barcelona 1983.

⁵ Abella, R.: "Hambres, colas y refugiados," dins de Cataluña en la Guerra Civil española. Barcelona 1989.

⁶ Roca, F.: Política, economía y espacio. La política territorial en Catalunya (1936-1939). Barcelona 1983.

situació existent en un article titulat: "The problem refugee in Catalonia".⁷ Una publicació de la qual tindrem ocasió de parlar a la part final d'aquest treball.

Edmon Vallés va dedicar als refugiats i refugiades unes pàgines destacant especialment els aspectes relacionats amb la seva vida quotidiana, informacions tretes de treballs de caràcter local i a partir dels mitjans de comunicació de l'època.⁸

La mateixa absència informativa sobre la població refugiada la trobem a la historiografia relacionada amb el País Basc, amb la salvetat de la que es refereix als infants evacuats a l'exterior, en especial Gran Bretanya, França i Bèlgica de la que trobem una ampla varietat d'estudis.⁹ Entre aquests hem de remarcar el treball de Pierre Marques centrat en la situació de les colònies d'infants bascos existents a França.¹⁰ Un treball que fa, a més, una exposició més general, ja que realitza una primera aproximació del que va significar la població refugiada durant la guerra civil espanyola, la seva quantificació, la cronologia dels desplaçaments que tingueren lloc durant el conflicte, l'organització de la primera assistència i la distribució de les colònies d'infants per diverses zones de la República, en especial per Catalunya.

Contràriament a l'existència de nombrosos treballs sobre els infants bascos refugiats, les evacuacions de la població civil basca cap Astúries o cap a Catalunya, no han estat treballades suficientment. Només Javier Rubio, a l'obra citada anteriorment, Vicente Talón i, més recentment Geneviève Dreyfus-Armand han parlat de la primera gran evacuació, la de Sant Sebastià, Irún, Fuenterrabia.¹¹ Aquestes carències resulten més significatives des del moment que disposem de

⁷ - "Catalonian Correspondance. A Letter of First-Hand Information on Catalonian. Published ocasionally by the Committee of New York." Núm. 24, 5 nov. 1938.

⁸ Vallés, E.: Història gràfica de la Catalunya autònoma, la guerra 1936-1939. Barcelona 1976.

⁹ Una síntesis bibliogràfica al respecte la trobem a Alonso Carballés, J. J.: Histoire et mémoire: l'exode de enfants basques en France et en Belgique, presentada a "Enfants de la guerre civil espagnole", 11, 12 i 13 de desembre de 1997.

¹⁰ Marques, P.: Les enfants espagnols réfugiés en France (1936-1939). París, 1993.

¹¹ Talón, V.: Memoria de la Guerra de Euskadi de 1936. Barcelona 1988. Dreyfus-Armand, G. El exilio de los republicanos españoles en Francia. De la guerra civil a la muerte de Franco. Barcelona 2000.

dues fonts directes on es manifesta la preocupació de les autoritats per les persones desplaçades. Una és l'obra de Federico Zabala Allende, escrita per encàrrec del president Aguirre a fi de donar a conèixer les actuacions del seu govern així com la seva estructura organitzativa.¹² Com a complement d'aquesta, resulta necessari tenir en compte les informacions contingudes a l' *Informe sobre la actuación del Gobierno Vasco durante la Guerra*, pronunciat pel lehendakari Aguirre davant del *Congreso Mundial Vasco*, celebrat el 1956,¹³ així com les disposicions legals del Govern Basc.¹⁴

La presència basca a Catalunya després de la caiguda d'Euskadi, ha estat objecte d'una sèrie d'articles, l'autor dels quals és Ricard de Vargas-Golarons, publicats pel diari *Egin*.¹⁵ Donat el seu caràcter divulgatiu, els textos es limiten a tractar les diverses manifestacions d'aquella presència: la militar, la de la solidaritat, la de les relacions institucionals i la de la població refugiada. Conté una molt extensa relació de les institucions basques radicades a Catalunya, en especial a Barcelona, així com una cronologia dels esdeveniments protagonitzats pels bascos durant els anys de la guerra.

Una aportació d'un interès especial és la de Ramón Álvarez, ja que fou conseller d'Evacuació del *Consejo Soberano de Asturias* i el seu testimoni representa, per tant, una aportació de gran relleu, ja que ens permet conèixer quina fou la seva política i les incidències generals que caracteritzaren la situació política en aquesta comunitat.¹⁶ Són especialment significatives les al·lusions a la manca de mitjans de transport i a l'efecte desmoralitzador que la presència de milers de refugiats i refugiades ocasionà a la voluntat de resistència de la població i del mateix exèrcit. També cal remarcar les referències a l'estructura orgànica constituïda a Catalunya per atendre als evacuats d'Astúries. Una altra aportació informativa és el treball de Juan Antonio de

¹² Zabala F.: *El Gobierno de Euskadi y su labor legislativa, 1936-1937*. Bilbao 1986.

¹³ *El primer Gobierno Vasco*, vol. 2, edició del Departament de Cultura i Turisme. Bilbao 1986.

¹⁴ op. cit. vol. 3

¹⁵ Vargas-Golaron, R.: "Euskadi-Catalunya (1936-1939)". *Egin*, setembre 1987.

Blas, en especial per les notícies referides als plans militars per evacuar l'Exèrcit abans de la pèrdua del nord.¹⁷

En relació amb les actuacions realitzades a Madrid, el treball més exhaustiu, i que constitueix una base imprescindible per a qualsevol recerca, és el de Julio Arostegui i Jesús A. Martínez.¹⁸ Els autors parteixen de la pròpia documentació de la *Junta de Defensa*, en concret les actes de les seves reunions, a les que acompanyen altres fonts documentals, en especial de premsa, i el testimoni de persones que visqueren aquells esdeveniments. A més dels fets que tingueren lloc en les estructures del poder, l'obra presenta el comportament de la població civil en el context d'una ciutat cercada i batuda pel foc enemic. El capítol dedicat a la funció de govern de la Junta és el que tracta de l'evacuació de la població civil. La metodologia emprada es basa en seguir les actuacions i disposicions adoptades per la Junta, les quals es desprenen de les actes de les seves reunions, així com de les notícies aparegudes a la premsa. Els autors fan esment de les dificultats de la Junta per evacuar Madrid; dificultats que provenen tant de la pròpia carència de mitjans com de la resistència de la població a abandonar la seva capital. Un altre aspecte que també és posat de relleu és el de la resistència de les organitzacions polítiques a cedir a la Junta la influència i el poder que havien obtingut en els primers mesos de revolució.

Existeixen altres estudis monogràfics sobre la guerra civil a determinades capitals i províncies que tenen una major o menor informació sobre la situació de la gent instal·lada al seu territori com a refugiats de guerra. Hauríem de destacar el de Francisco Alía Miranda relacionat amb Ciudad Real, ja que se centra en la situació existent a la rera guarda d'aquesta província, en

¹⁶ Álvarez, R.: *Rebelión militar y revolución en Asturias. Un protagonista libertario*, Ramón Álvarez. Asturias 1995.

¹⁷ Antonio de Blas, A.: *Historia general de Asturias, vol. II, Asturianos fuera de Asturias. Del Ebro al maquis*. Gijón 1978.

¹⁸ Arostegui, J i Martínez, J. A.: *La Junta de Defensa de Madrid*. Madrid 1984.

especial a la seva capital.¹⁹ En el conjunt d'aquesta obra, el tema de les persones refugiades és objecte d'una atenció especial, donat que la seva presència va tenir una implicació molt directa en l'agreujament de les condicions de vida de la ciutadania, en especial pel que fa a la manca d'allotjaments i de queviures. L'estudi de Vicente Ramos sobre la situació d'Alacant durant la guerra civil dedica també una extensa exposició a la situació de la població refugiada, amb informació col·lateral del que succeïa a la província.²⁰ En aquest treball tornen a sortir les dificultats de l'administració republicana per alimentar i instal·lar el creixent augment de gent de tota mena que acudeix a la província.

A Catalunya, on existeixen una gran quantitat de treballs sobre la guerra civil als municipis, gairebé a tots hi apareix una referència, més o menys extensa, a la situació de la població refugiada. Si considerem algunes obres referides a municipis de les comarques gironines, hem d'esmentar el capítol que dedica Josep Matas i Balaguer als refugiats de La Bisbal,²¹ les planes que sobre els de Santa Coloma de Farners escriu Eugeni Caireta i Sampere,²² i l'apartat que dedica Mercè Vila i Mitjà a aquells que es trobaven a L'Escala.²³ L'estudi de Matas va acompanyat, a més, d'un suport fotogràfic sobre els on eren instal·lats, i de la mainada i la directora de la colònia d'acollida. L'autor ha elaborat diversos quadres estadístics que serveixen per identificar la presència de grups de refugiats de fora de Catalunya i d'altres, i és una particularitat molt singular, que procedeixen de municipis de la Costa Brava, sobretot de Palamós.²⁴

L'obra de Caireta i Sampere senyala com a aspecte rellevant les relacions entre la població de la vila i la que va arribar de fora, essent precisament la seva arribada un símbol de l'existència d'una guerra, així esmenta Caireta que: "*El primer ressò [es refereix de la guerra civil] fou*

¹⁹ Alía, F.: La Guerra Civil en retaguardia, Ciudad Real (1936-1939), Ciudad Real 1994.

²⁰ Ramos, V.: La Guerra Civil en Alicante. Alicante, 1974.

²¹ Matas, J. et alii.: La Revolució i la Guerra Civil a La Bisbal. Girona 1990.

²² Caireta, E.: La Guerra Civil a Santa Coloma de Farners, Girona 1991.

*l'arribada de refugiats vinguts primer de l'Aragó i posteriorment d'Euskadi.*²⁵ Aquestes persones van tenir una integració difícil en la població de Santa Coloma de Farners especialment perquè, en opinió de l'autor, la gent d'aquest municipi no coneixia el castellà. Tot i això, s'organitzaren espectacles, balls i col·lectes per als nens i nenes vinguts d'Aragó, que eren instal·lats al balneari "Termes Orion" i als locals de l'Orde religiós de la Salle. Finalment, Mercè Vila Mitjà tracta la història de L'Escala des de la proclamació de la República fins l'establiment del franquisme. La seva obra té una base documental fonamentada en el testimoni oral d'un gran nombre de dones i homes d'aquell període. Entre els més significatius, el de l'alcalde d'aleshores i d'una refugiada basca que va tornar al municipi per casar-se amb el xicot de la vila amb què havia festejat durant la guerra. La població refugiada ha estat objecte preferent dels darrers treballs apareguts a Girona, tal com posen de manifest les trobades celebrades sobre la Guerra civil espanyola,²⁶ de les quals han estat publicades una sèrie de recerques sobre aquesta temàtica²⁷ o l'obra de Mercé Borràs, de la qual parlarem més endavant.²⁸

Resulta especialment significatiu el buit existent encara pel que fa a la història de la guerra civil a Barcelona i a les seves comarques. Només podem comptar amb bibliografia de caràcter local i comarcal tant pel que fa a la situació de guerra civil, com pel que fa a la situació dels refugiats. N'esmentaré una selecció que per una o altra raó mereixen una especial atenció. Així Joaquim Albareda amb altres historiadors ha realitzat una obra centrada a Osona, la qual compta amb referències que ens parlen de l'arribada de gent gran, dones i infants procedents de Madrid i d'

²³ Vila, M.: L'Escala, 1931-1947, Girona 1994.

²⁴ Matas, J.: La Revolució... p. 152.

²⁵ Caireta, E. La Guerra Civil... p. 123-124.

²⁶ Guerra Civil i Franquisme. Seixanta anys després. Blanes, 2000; Jornades sobre la fi de la Guerra Civil, 1936-1939. Olot, 1999.

²⁷ Carles, F.: "La reraguarda a Girona." Ros, J. i Turró, X.: "Els refugiats de la Guerra civil al Gironès i el Pla de l'Estany (1936-1939)", treballs publicats a "Guerra Civil i Franquisme. Seixanta anys després." Blanes, 2000. I, així mateix, Clavijo, J.: "La Comissió Consultiva d'Ajut als Refugiats en el context de la desfeta", en "Actes de les Jornades sobre la Fi de la Guerra Civil, 1936-1939." Girona 2001.

Andalusia el 1936. Unes persones que alterarien la vida quotidiana de la reraguarda, doncs van generar "problemes d'alimentació, habitatges, sanitaris i d'integració cultural. Malgrat la propaganda a favor de la solidaritat, els recels i les tensions amb la població autòctona van ser importants."²⁹ Tot i això, no tot varen ser tibantors, perquè a la mainada se la va tractar bé i se li varen organitzar actes esportius i diversos espectacles.³⁰ Una font molt important per la situació de Vic d'aquells anys la constitueix el "*Dietari*" escrit per Antoni Bassas, el qual conté una informació molt detallada dels contingents que arriben com a refugiats o d'aquells que, provinents de Puigcerdà, es dirigeixen cap a d'altres localitats.³¹ A més d'aquests moviments, l'obra permet conèixer altres aspectes, com la inauguració de la Llar Basca, "que és una demostració de la gran quantitat de bascos que hi ha a la nostra ciutat", la realització d'un festival folklòric del País Basc, on hi actual el grup Espata-Dansa i, poc abans de la fi de la guerra a Catalunya, l'1 de gener de 1939, una anotació prou il·lustrativa de la situació de la capital de Catalunya: "A Barcelona els túnels del metro estaven plens de famílies refugiades que hi viuen amb tota la misèria." I més endavant: "A Vic la majoria de la gent és forastera -militars i refugiats-."

El treball de Térmens i Graells, dedicat a la història d'Igualada durant la Guerra Civil, proporciona un ampli ventall de revelacions sobre la vida quotidiana de la població en general i també de la refugiada en particular.³² A més de les dades que ja trobem a d'altres monografies: cronologia de l'arribada dels primers refugiats -aproximadament cinc-cents nens procedents de l'orfenat de Toledo, el 6 d'octubre de 1936-, el seu repartiment en cases particulars i pisos desocupats, etc., Térmens relata que la presència de tanta gent provocarà greus problemes amb la distribució dels mitjans disponibles: queviures, electricitat, roba, calçat, etc. Una situació de conflicte

²⁸ Borràs, M.: Refugiats i refugiades a Girona, Girona 2000.

²⁹ Albareda, J.: Història d'Osona. Barcelona, 1984.

³⁰ Albareda, J.: Història... p. 250.

³¹ Bassas, A.: La Guerra Civil a Vic. Dietari. Barcelona, 1991.

que donarà lloc a enfrontaments, tal com reflecteix un document de la CNT-FAI que reproduceix el que passava a la vida quotidiana,³³ en ocasió de l'aparició de manifestacions d'hostilitat entre la població local i la forània. L'escassetat dels recursos va donar lloc a l'aparició de fets delictius com estafes i robatoris, i va portar a la prostitució a moltes dones refugiades. Tot plegat es troba anteriorment documentat per l'autor amb referències a fonts existents a l'Archivo Histórico Nacional i a la documentació municipal, com el Full Municipal, i a d'altres publicacions locals. Aquesta documentació queda il·lustrada, d'altra banda, per una sèrie de dades estadístiques amb el nombre d'àpats servits al Menjador Popular d'Igualada, la quantitat de refugiats a la vila des de l'octubre de 1936 a l'octubre de 1938, l'edat dels refugiats per sexes a 1 de gener de 1938 i els comptes municipals de 19 de juliol fins al 30 de gener de 1937, dades que són explicitades en un seguit de gràfics.

La situació de Tarragona durant la guerra ha estat estudiada per Jordi Piqué.³⁴ Un treball de gran abast centrat, en particular, en el repartiment del poder entre les minories dirigents, les lluites internes que això va provocar i les conseqüències que la situació de guerra ocasionà en la població civil, sent una de les més significatives la de la pèrdua de confiança d'aquesta en els seus responsables polítics. En aquest context, la presència de gent refugiada va contribuir a l'enrarament de la situació, ja que van aparèixer acusacions en les quals es queixaven que els refugiats estaven amb situacions de privilegi, com per exemple la no incorporació a l'exèrcit dels que estaven en edat militar. En paraules de l'autor: "L'augment del nombre de refugiats i la seva concentració, impossibilitava la integració amb una població autòctona que tenia la sensació que havia arribat una

³² Térmens, M. *Revolució i Guerra Civil a Igualada (1936-1939)*. Barcelona 1991.

³³ "*Comentarios discretos. En una cola*". Butlletí CNT-FAI, núm. 30. 24 juliol 1937.

³⁴ Piqué, J. *La crisi de la reraguarda. Revolució i Guerra Civil a Tarragona (1936-1939)*. Tarragona, 1998.

invasió estrangera, sobretot perquè es creien superiors a la gent del país, i es va produir un descontentament general i una atmosfera de segregació racial, entre ciutadans del mateix Estat.³⁵

Els anys de la Guerra Civil a Valls han estat descrits per Ferran Casas-Mercadé, el qual dedica un capítol als refugiats en les seves memòries.³⁶ L'autor informa que l'Ajuntament va ser avisat amb poques hores de l'arribada d'un grup format per cent-deu persones, que va ser rebut per una "densa munió de persones". És molt emotiva la descripció de la situació d'aquella gent, dins de la qual l'autor fa notar que "no s'entreveia cap persona, no ja d'aspecte adinerada, sinó tan sols de la classe mitjana", i del primer contacte que la població local va tenir amb ells. La ciutat, els va acollir bé, "germanívolament", diu Casas, i poc temps després es constituí un "Comitè Local d'Ajuda als Refugiats", el qual depenia del de la comarca, i va ser elegit un "Delegado de los Refugiados". El manteniment va anar a càrrec de l'Ajuntament i, pel que exposa Casas, no sembla que la Generalitat fos complidora del pagament de les subvencions que havia promès. Una circumstància que també trobem a la correspondència de nombrosos alcaldes, els quals es queixen de la manca de fons que els hi provocaven l'assistència als refugiats i refugiades i el retard de la Generalitat en lliurar-los-hi els cabals promesos. Dels apunts que presenta Casas-Mercadé podem deduir una clara relaxació en les relacions entre les dones, refugiades o no, i el personal masculí, cosa lògica per ell ja que en temps de guerra "[els bons costums] s'afluixen, es desinflen, a vegades del tot, i cap lector, de segur, no trobarà insòlit que s'arribés, en aital sentit, a situacions relativament equívokes". El capítol finalitza dient que no pocs refugiats van romandre a Valls després de l'ocupació franquista, alguns van contraure matrimoni i "els seus fills, filles, néts i nètes es passegen pels carrers de la vila".

Un altre llibre de memòries és el d'Andreu Ros i Roca que explica la seva joventut a la seva vila natal de Moià en contacte amb refugiats d'Aragó i del País Basc, a través del contacte amb una

³⁵ Martorell, A.: República, revolució i exili. Memòries d'un llibertari reusenc. Reus 1993. Citat per Jordi Piqué.

³⁶ Casas-Marcadé F.: La Guerra Civil (Quan no hi havia pau ni treva).

noia refugiada amb la qual va festejar. Tal com era habitual aleshores, estaven allotjats a l'ex-col·legi dels Escolapis, i la seva estada va acabar a l'inici de l'ofensiva franquista de finals de 1938.³⁷ Finalment, hem pogut accedir a les memòries de Pedro González Juarranz, escrites en un manuscrit, ja que no han sigut publicades, que amb el títol provisional de "Testimonio", narra l'inici de la guerra, a partir de les vivències d'un noi dotat d'un notable sentit de l'observació de la realitat que l'envolta, i l'estada durant els anys de la Guerra Civil al municipi d'Arbúcies.³⁸ A més de les fonts que constitueixen les memòries d'autors locals, cal fer esment a les memòries escrites pels dirigents de l'època que contenen dades sobre la situació dels refugiats i refugiades. Com exemple podem esmentar les de Carles Pi i Sunyer, i les de Carles Gerhard.³⁹

Com hem vist, tota la bibliografia comentada fins ara tracta la problemàtica de les persones refugiades dintre del context global de la guerra. N'existeixen, amb tot, algunes monografies sobre la població refugiada a una localitat o a un àmbit administratiu superior. Són els treballs d'Albert Camps, de Fina Forellad, el conjunt de Maymó i Ros, el de Julio Clavijo i, la publicació ja esmentada de Montserrat Borràs.

Albert Camps i Giró ha realitzat un estudi extens, més de cent vint-pàgines, recolzat per una ampla documentació provinent de l'Arxiu Històric Municipal de Granollers i ampliada amb d'altra procedent de diversos municipis de la comarca: Santa Maria de Palautordera, la Roca del Vallès, la Garriga, entre d'altres.⁴⁰ A més d'això, el treball compta amb el suport de l'estudi de la legislació de l'època, així com la consulta dels censos, padrons i registres de naixement, defuncions i les publicacions locals d'aquell moment. Amb tot, la base fonamental de la seva exposició és la documentació municipal de Granollers: Llibre d'Actes de la Comissió Permanent, Llibre d'Actes del

³⁷ Ros A.: Records i vivències d'un moianès. Barcelona, 1985

³⁸ González, P.: Recuerdos sobre mi colonia de niños refugiados en Cataluña y Francia. Inèdita.

³⁹ Pi i Sunyer, C.: La Guerra 1936-1939. Memòries. Barcelona 1991. Gerhard, C.: Comissari de la Generalitat a Montserrat. Barcelona.1982.

Ple de l'Ajuntament, i la "Relació General del Càrrec"; una documentació comptable on eren recollides i anotades les factures abonades per l'Ajuntament. El resultat d'aquesta recerca ha estat la quantificació de les despeses de manteniment de la població refugiada per l'Ajuntament de la capital del Vallès Oriental i la formulació per Camps de cinc hipòtesis de treball:

1.-L'establiment de tres fases migratòries, aquest és el terme que ell utilitza, amb una cronologia precisa: octubre de 1936-agost de 1937; setembre 1937-març 1938; abril 1938-gener de 1939.

2.-La possibilitat real de valorar la incidència demogràfica dels grups refugiats en la població local.

3.-La constatació, després d'elaborar un estudi per edats i sexes, que els sectors que predominen són els de dones i infants.

4.-L'agreujament de la situació existent a la ciutat i a la comarca, ja prou difícil per l'escassetat que ocasionava el conflicte, com a resultat de la vinguda forçosa de centenars de persones.

5.-La demostració que les relacions entre la població local i la refugiada seran cada vegada més tenses, a mesura que es va perllongant la Guerra.

En el capítol primer, "Arribada de refugiats de guerra a Granollers i al Vallès Oriental", l'autor ofereix l'evolució quantitativa i cronològica, amb el suport de diversos gràfics, de l'arribada de les refugiades i refugiats, cosa que li serveix per demostrar l'existència de les tres fases migratòries, que hem indicat abans. Hi ha una segona part amb un estudi de l'evolució de la natalitat i la mortalitat i un altre dedicat a l'estructura per edats i sexes, estat civil, composició familiar, lloc de naixement i estructura socio-professional. L'autor relaciona tots aquests factors amb els

⁴⁰ Camps, A.: "Refugiats de guerra a Granollers i al Vallès Oriental," dins Granollers 1936-1939. Conflicte revolucionari i bèl·lic. Barcelona, 1989.

corresponents de la població de Granollers. El darrer capítol, "La relació entre la població autòctona i els refugiats de guerra", comprèn l'exposició dels serveis prestats per la ciutat als acollits, tals com allotjament, avituallament, assistència sanitària i ensenyament. I en segon lloc, les relacions de convivència entre uns i altres. Hem de concloure reafirmant el caràcter modèlic d'aquest treball d'Albert Camps, tant pel tractament del tema com perquè assenyala una metodologia que serveix com a pauta per a posteriors investigacions.

El segon treball és de Fina Forrellad.⁴¹ L'objecte de la seva investigació és l'organització de l'assistència municipal a la població refugiada a Sabadell. L'autora destaca la creació d'una infraestructura exclusivament dedicada per tenir cura d'aquelles persones, les manifestacions més importants de la qual la constituïen els menjadors populars, els allotjaments comunitaris, els establiments sanitaris i escolars, entre d'altres. Forrellad fa un recorregut cronològic de l'estada a Sabadell d'aquells evacuats, en el decurs del qual va mostrant les creixents dificultats que troben les autoritats per atendre'ls, en especial per la manca de llocs per allotjar-los i per la manca de recursos per a proporcionar-los-hi mitjans de manutenció. Un fet que es va veure agreujat per ser zona industrial i de gran nombre de població. L'estudi finalitza amb una aportació inèdita en relació d'altres recerques, l'exposició relativa a la repatriació dels refugiats i refugiades després de l'ocupació de Sabadell per les tropes franquistes; apartat on queden explicitats els mecanismes administratius emprats per a la realització d'aquesta evacuació.

Maymí i Ros estan treballant la situació de la població refugiada a les comarques gironines. Una manifestació dels seu estudi és la comunicació presentada a les Jornades sobre la fi de la

⁴¹ Forrellad, F.: "Els refugiats a Sabadell durant la Guerra Civil 1936-1939." *Arraona*, primavera 1989.

Guerra Civil, centrada en els refugiats i refugiades que es trobaven a la comarca del Gironès.⁴² Es tracta d'un treball eminentment metodològic, pensat perquè sigui un referent per altres comarques.

L'obra de Clavijo és una monografia específica sobre la situació de la població refugiada a Olot, la qual és tractada des del punt de vista de la seva composició social, la seva organització interna, els problemes suscitats per la manca de proveïments i les relacions establertes amb la població olotina.⁴³ El treball, a més d'estudiar aquests aspectes, ofereix una exposició sobre la legislació elaborada per la Generalitat i l'administració creada per aquesta per atendre els refugiats. En relació a aquest tema, el mateix autor ha publicat en una data recent, una síntesi comentada de les disposicions sobre la població refugiada que va fer el govern de Catalunya durant la guerra.⁴⁴

Les entrevistes a Xavier Casademunt i Ricard Altaba, fetes per Jaume Fabre a la revista L'Avenc, constitueixen una aportació destacada per situar el sistema organitzatiu creat pel Govern català, donat que aquestes dues persones foren les responsables de l'assistència de la Generalitat a la població refugiada durant la major part de la guerra.⁴⁵ El primer organitzà l'aparell administratiu encarregat d'acollir, organitzar i distribuir la gent que hi arribava. El segon fou el qui li va tocar fer aquesta tasca els mesos finals abans de la desfeta i el que, per tant, va haver de fer front les majors dificultats. Al costat d'aquestes entrevistes, un altre treball del mateix autor n'és prou significatiu, ja que presenta els mecanismes establerts per les autoritats franquistes per organitzar el retorn als seus domicilis de les persones evacuades a Catalunya, després de l'ocupació del país per les tropes rebels.

No voldríem finalitzar aquesta exposició sense fer una breu referència de com ha estat tractada la qüestió de les persones desplaçades en els darrers grans conflictes ocorreguts a Europa.

⁴² Maymí, J., Ros, P.: "Els refugiats de la Guerra Civil a la comarca del Gironès", a "Actes de les Jornades sobre la fi de la Guerra Civil." Olot, 2001.

⁴³ Clavijo, J.: La població refugiada a Olot durant la Guerra Civil (1936-1939). Girona, 1997.

Pel que fa a la guerra de 1914-1918, cal fer una primera constatació: la inexistència d'estudis globals en relació la població civil de les zones de guerra, no tan sols des d'un punt de vista nacional, sinó tampoc des d'un punt de vista regional. Aquestes llacunes les podem trobar en obres d'autors de gran prestigi com Jean Baptiste Duroselle,⁴⁶ Charles Fraval,⁴⁷ o la monumental sobre la Tercera República, realitzada per Jacques Chastenet.⁴⁸

Serà a la historiografia local on localitzarem algunes mencions de la població refugiada durant la Gran Guerra. N'assenyalarem dues que són ben representatives per tractar la situació diversa que va viure un sector de França. La primera són unes memòries escrites per Gaston Degardin, que narren les vicissituds viscudes a Bejaume després de la seva ocupació per les tropes del kàiser.⁴⁹ En destacarem les referències que fa l'autor sobre l'organització de l'Ajuntament per atendre la nova situació, com l'emissió de paper moneda, en faltar-li els cabals necessaris per atendre la població refugiada –quelcom que trobarem a la guerra civil espanyola vint anys més tard-; i l'organització de les expedicions d'evacuació, quan així ho va manar la *komandatur*, en produir-se la contraofensiva aliada. El segon treball és una selecció de fonts documentals de variada mena, elaborada pel Centre departamental de documentation pedagogique del departament de Vaucluse.⁵⁰ Hi ha tres fonts referides al nostre tema. La primera és un ban del prefecte del departament, de primer de setembre de 1914, demanant la solidaritat dels habitants del departament vers la població que ha arribat evacuada de les zones de guerra.⁵¹ De la seva lectura es desprenen alguns dels criteris amb els quals es tractava l'allotjament d'aquelles persones, com el que es feia a cases

⁴⁴ Clavijo, J.: "La legislación catalana sobre refugiados de guerra durante la Guerra Civil." *Hispania*, núm. 202, 1999.

⁴⁵ Fabre, J.: "Els refugiats de la guerra civil a Catalunya". *L'Avenc*, núm. 63, set. 1983.

⁴⁶ Duroselle, J-B.: *La Gran Guerre des Français: 1914-1918*. París,

⁴⁷ Fraval, Ch.: *Histoire de l'arrière: histoire des peuples durant la guerre*. París, 1975.

⁴⁸ Chastenet, J.: *Histoire de la Troisième République: Jours inquiets et jours sanglants. 1900-1918*. París, 1957.

⁴⁹ Degardin, G.: *Las vie quotidienne de Bapaume dans la première guerre mondiale*. Bapaume, 1974.

⁵⁰ *La vie en Vaucluse pendant la guerre de 1914-1918*. Avinyó, 1978.

⁵¹ Vegeu la reproducció de la font a l'Apèndix documental.

particulars, els propietaris de les quals rebien una compensació econòmica, així com l'encàrrec a les famílies acollidores perquè destinessin els seus hostes a activitats productives. Un segon document reproduït és el fragment del dietari d'un *instituteur* de Roux amb les anotacions sobre la gent que hi arribava. I un tercer, de gran interès, és l'informe presentat pel prefecte, el 10 de maig de 1915, el qual l'havia rebut del *Service des refugiés de la Direction du contrôle*, amb la quantitat i lloc de procedència de les refugiades i refugiats que tenia acollit el departament,⁵² així com l'informació de que el Ministeri de l'Interior, organisme competent en l'assistència a la població refugiada, havia consignat una partida al capítol 54 del seu pressupost, per fer front a les despeses originades per aquesta assistència.

Durant la guerra de 1939-1945, la població civil es va veure implicada a les operacions militars en una magnitud que no tenia precedents. D'una banda perquè, tal com havia succeït a la guerra d'Espanya, aquesta esdevingué objectiu militar directe i, d'altra banda, perquè la tecnologia de les noves armes no va deixar cap espai geogràfic fora del seu abast. Cal considerar, a més, dos factors per a detenir-nos en aquest esdeveniment històric. Ens referim, en primer lloc, al fet que en l'organització de l'assistència a la població refugiada els Ajuntaments tingueren, tal com en comprovarem en aquest treball, un paper fonamental en l'organització de la població evacuada i en l'aplicació de les disposicions governamentals. En segon lloc, perquè els governs hagueren de formular unes polítiques d'assistència que tenen molts antecedents a l'elaborada durant la guerra civil. El país on més clarament queda reflectida aquesta situació fou Gran Bretanya, on després de les victòries fulgurants dels nazis, durant la primavera de 1940, tothom pensava que la invasió seria imminent. D'aquí l'elaboració de plans operatius d'evacuació de les poblacions del litoral i de l'àrea de Londres, els quals han estat estudiats per Richard Samways, de qui en parlarem més endavant, i

⁵² Hi figuraven: 2.259 famílies franceses amb un total de 5.000 persones: Estrangers, aliats o neutrals (no belgues), 9 persones. 55 famílies belgues, amb un total de 135 persones. Alsacians de 17 a 60 anys: 1.144 homes. Alsacians

per Fiona Reynolson. Segons aquesta autora, els primers plans d'evacuació s'havien començat a elaborar pel govern britànic, el 1938.⁵³ El seu treball, que forma part d'una sèrie centrada de manera específica en l'estudi de les repercussions de la guerra en la reraguarda, amb el títol *The Home Front 1939-1945*, i que està fonamentat sobre tot en testimonis orals, té una especial rellevància ja que inclou referències a evacuacions realitzades a França i Alemanya tant al principi com en els moments finals de la guerra. Segons Reynoldson, el govern francès va ordenar l'evacuació de les regions d'Alsàcia i Lorena, en especial de la ciutat d'Estrasburg, que foren traslladats al sud-oest de França. Un dels testimonis citats a l'obra, el de Somerset Maugham, un contemporani dels esdeveniments, relata les sensacions que li va causar veure la ciutat abandonada. El fet més significatiu, tanmateix, és que l'administració francesa havia elaborat els seus plans d'evacuació de la població civil, però quan fou presentada l'ocasió, el maig de 1940, l'extraordinària rapidesa de l'avenç alemany els va deixar inoperables i cadascú va fugir com va poder.

El govern alemany, per la seva banda, va ordenar el 1939, l'evacuació de la població de la regió fronterera amb França. Una evacuació que va afectar mig milió d'alemanyes i alemanys que foren traslladats a l'interior. Contràriament al que va passar al país veí, la victòria de 1940 va permetre el retorn d'aquestes persones. Altra cosa és el que va succeït al final de la guerra amb la població alemanya de Prússia i de les que s'havien instal·lats a les regions ocupades durant els anys de les victòries nazis. Aquestes evacuacions foren més aviat la fugida desesperada d'una població espantada per les represàlies que patirien si permanexien als llocs que havien usurpat en els moments de triomf. Ara, quan les tropes hitlerianes patien una i altra desfeta, només els quedava l'èxode, tal com manifesten Juergen Thorwald⁵⁴ i Christopher Dobson, John Mills i Ronald Payne.⁵⁵

evacuats de les places fortes (Nancy), homes, dones i infants: 151 persones.

⁵³ Reynoldson, F.: *Evacuation*, Wayland, 1990.

⁵⁴ Thorwald, J.: *Flight in the Winter*. London, 1953.

Un èxode que no estava exempt de riscos tal com va passar amb la tragèdia del *Wilhelm Gustloff*, un vaixell de transport enfonsat la nit del 30 de gener de 1945 amb vuit mil persones que varen morir a les glaçades aigües del Bàltic. L'abast d'aquest moviment de finals de la Segona Guerra Mundial l'han posat de manifest Fernando García de Cortazar i José M. Lorenzo quan diuen que va afectar més de cinquanta milions d'uropeus, dels quals deu milions varen anar a l'antiga Alemanya occidental.⁵⁶

Hem de parar atenció en el treball de Richard Samways, *We think you ought to go*.⁵⁷ La consulta d'aquesta obra és fonamental per conèixer l'organització dels plans d'evacuació britànics, que en total foren vuit, i que abastaren la població infantil, les mares que els acompanyaven, els joves, les dones embarassades i les persones d'edat avançada.⁵⁸ Uns plans que patiren les vicissituds que tingueren lloc als fronts de guerra. Així, el 1939 les àrees de recepció de la població evacuada foren les del sud-oest d'Anglaterra, les quals hagueren de ser desallotjades el 1940 arran de la rendició francesa. L'evacuació immediata posterior fou completament justificada tal com va demostrar-se durant el *blitz*. Amb la finalització dels bombardejos, la població va voler tornar cap a casa i el govern, malgrat algunes reticències, no va tenir més remei que acceptar la nova situació. Fins que la reanudació dels atacs aeris del juny de 1944, les V-1 primer i les V-2 després, va fer reactivar els plans d'evacuació. Aquest treball de Samways ens presenta multitud de semblances que ja tindrem oportunitat d'inferir en el decurs del nostre estudi, com el ja expressat protagonisme econòmic i assistencial dels municipis, les dificultats de transport i allotjament, les dificultats derivades de la convivència de persones amb mentalitat diferents, l'assistència específica per a

⁵⁵ Dobson, Ch. et alii.: *The cruellest night: Germany's Dunkirk and the sinking of the Wilhem Gustloff*. London, 1979.

⁵⁶ García de Corázar, F., Lorenzo, J. M.: *Historia del Mundo actual*. Madrid 1996.

⁵⁷ Publicat per la Greater London Record Office, encara que sense data, fou editat el 1995 en ocasió del 50é aniversari de la fi de la Segona Guerra Mundial.

determinats col·lectius: infants, dones embarassades, gent gran... Polítiques específiques que havien estat formulades durant la Guerra civil de 1936-1939, però també els gestos i manifestacions solidàries amb els nous “hostes”, o com la tendència al retorn a casa de les persones desplaçades quan l’absència de casa seva els resultava insuportable.

⁵⁸ Dues obres que tracten específicament l’evacuació dels infants britànics durant la guerra són. Schweitzer, Pam.: *Goodnight Children everywhere. Memories of evacuation in world war II.* London 1990. I *Children in war. Documents relating to the british Home Front 1939-1945.* London 1995, editat pel Imperial War Museum.

Capítol 1. EL MARC LEGISLATIU

Durant les primeres setmanes de la guerra la desorganització regnant, el buit de poder, i les dificultats a les quals s'havia de fer front no van permetre que el Govern de la República tingués cura de les persones que abandonaven les seves llars. Una fugida que s'inicia el primer dia de l'aixecament militar allà on aquest triomfa, com el Protectorat espanyol del Marroc, la major part de Castella-Lleó, Navarra, o Galícia. A mesura que varen transcórrer els dies, aquest èxode es va produir des dels llocs que eren ocupats per les tropes rebels, com Extremadura¹. La fugida, que es realitzava utilitzant tots els mitjans possibles finalitzava quan s'arribava al territori que continuava lleial al Govern republicà. No ens consta l'existència de documentació d'aquests primers moments que ens permeti establir quin protagonisme van tenir les institucions governatives en les tasques d'acolliment, distribució i manutenció d'aquells homes i dones que perdien la seva terra, així com tampoc no podem quantificar els afectats per aquest trasbals. Les úniques dades les trobem en fonts que presenten els ajuntaments com a primera institució que es fa càrrec d'aquest problema al costat de les organitzacions socials i polítiques.² Tanmateix, a l'inici de la guerra, aquestes darreres són, tal com exposarem en el següent capítol, les veritables protagonistes en fer front a la situació que va plantejar l'evacuació d'aquelles persones.

Les primeres disposicions que dicta el Govern de la República es refereixen a l'ajut als milicians combatents i a les seves famílies. Es tracta de normes que permetien l'assistència als orfes dels milicians ferits o morts en combat, bé en forma de lliurament de donatius en metàl·lic recaptats per la solidaritat de la població, o bé, protegint els seus orfes mitjançant l'allotjament en centres

¹ Vegeu la gran quantitat de refugiades i refugiats procedents de Badajoz a Nules. AHNS. PS-Castellón. Carpeta 2.

² Vegeu Clavijo, J.: La població..., en especial el capítol 2.

escolars i concedint-los determinats drets com el de tenir matrícula gratuïta.³ Dies després d'haver-se produït un canvi en la presidència del Consell de Ministres, ens referim al govern Largo Caballero constituït el 4 de setembre, el Ministeri d'Hisenda va aprovar el 9 de setembre de 1936, un crèdit extraordinari de 300.000 ptes, per al sosteniment d'aquestes institucions i ajuts als infants. Crèdit que fou el primer dels que es van realitzar al llarg de la guerra. Un mes després, el 5 d'octubre, va tenir lloc la constitució del primer organisme específicament responsable en matèria de població refugiada i evacuada: el Comité de Refugiados y Emigrados, encarregat d'organitzar l'allotjament, refugi i sosteniment de la població civil que es veia obligada a abandonar els seus domicilis a causa de la l'aixecament militar. Aquest organisme, tanmateix, va portar a terme la seva missió bàsicament a Madrid, car el desenvolupament dels combats i la fragmentació del territori sota l'autoritat de la República d'aquells moments, el varen impedir establir la seva autoritat. Els mitjans econòmics per a finançar la seva tasca li van ser proporcionats mitjançant un crèdit extraordinari de 2 milions de pessetes habilitat pel Ministeri d'Hisenda el 16 d'octubre d'aquell any.⁴

Coincidint amb la presa de possessió del govern Largo Caballero, l'exèrcit rebel va ocupar Irún i San Sebastián el 5 i 12 de setembre de 1936 respectivament. El fet ocasionà el primer èxode de milers de persones cap a zones segures de la reraguarda republicana o cap a França des d'on passaren la major part a Catalunya. Les autoritats basques intentaren organitzar aquell allau amb mesures legislatives que presentarem posteriorment. Donat que una part del territori basc va romandre sota el control de les autoritats legítimes, primerament de la Junta de Defensa i amb posterioritat del govern basc, i que el front restà estabilitzat al llarg de tot l'hivern, el departament d'Assistència Social de l'esmentat govern va organitzar l'acollida d'aquells que van poder retornar al

³ Gaceta de la República, 31 de juliol de 1936: La Junta Central de Socorros, constituïda per decret de Presidència del Consell de Ministres de 29 de juliol de 1936 fou l'encarregada de recollir i administrar els fons. Dies després, el 4 d'agost, es va decretar la creació de la Junta de Protección de Huérfanos de los Defensores de la República amb

territori nacional, tema del qual parlarem en el proper capítol. D'altres, tal com dèiem abans, van ser conduïts per les autoritats franceses a Catalunya, on foren atesos per la Conselleria d'Assistència Social i les organitzacions sindicals que els havien repatriat des de França o des dels fronts de combat⁵. Aquest fet, és a dir que Catalunya esdevingui de les primeres zones on foren acollits els primers contingents de refugiades i refugiats, explica que sigui el lloc on s'elaboren les primeres normes reguladores per a l'acolliment d'aquelles persones. La publicació de l'ordre de 18 d'octubre de 1936 constitueix la primera disposició de la Generalitat en relació al tractament del problema dels refugiats. Les tres resolucions que contenia, establien que a tots els caps de partit judicial i poblacions de més de 10.000 habitants, s'havia de constituir un Comitè comarcal d'Ajut als Refugiats per tal d'unificar les actuacions de totes les organitzacions, que estaria compost per un representant de la Confederació Nacional del Treball (CNT), la Unió General de Treballadors (UGT), Socors Roig Internacional (SRI), Pro Infància Obrera, Assistència Municipal, així com un membre de cada organització local que tingués una finalitat similar si així ho acordava el Comitè. A Barcelona, l'organisme responsable s'anomenava Comitè Central d'Ajut als Refugiats de Catalunya i coordinava, en la mesura de les possibilitats del moment, les actuacions dels Comitès de Defensa de Barriada, encaminades a la distribució d'infants evacuats entre famílies i centres d'acollida. La responsabilitat dels comitès comarcals residia en els alcaldes de les poblacions, que havien de comunicar el nombre d'infants i adults que podien acollir en els seus municipis.⁶ Tal com posa de

la finalitat de tutelar els orfes dels milicians per a la qual cosa es va decidir que el Colegio del Pilar i el de les ursulines quedaven destinats a acollir-los. Gaceta de la República, 5 d'agost de 1936.

⁴ Gaceta de la República, 17 d'octubre de 1936.

⁵ És el cas, per exemple, dels infants evacuats a finals de juliol, principi d'agost pe les columnes catalanes antifeixistes que s'havien dirigit a Saragossa.

⁶ Posteriorment es va publicar, al DOGC de 25 de novembre, l'obligació de tots els Ajuntaments d'enviar una relació detallada dels refugiats existents a la seva demarcació.

manifest la documentació consultada,⁷ en determinades zones va existir una certa coordinació d'esforços entre les institucions de l'administració i els nous comitès.

D'altra banda, l'estructuració, a escala estatal, de les prestacions envers la població refugiada va ser donada per l'ordre del president del Consell de Ministres de 26 d'octubre de 1936. En aquest text apareix un plantejament de l'assistència a la població evacuada que es mantindrà al llarg de tota la guerra, malgrat els diversos canvis d'organismes responsables efectuats. En la base de l'assistència, tal com ja s'havia fixat a Catalunya, es trobava l'ajuntament, l'alcalde del qual havia de presidir el Comité Local de Refugiados, del que en formaven part els representants de les organitzacions sindicals i el metge titular. Les seves competències, que estaven subordinades al Comité Provincial de Refugiados, eren les de distribuir les persones refugiades i evacuades en edificis adients, normalment convents, antigues escoles religioses o en domicilis particulars, els propietaris dels quals estaven obligats a acollir-los. El Comitè Provincial era presidit pel governador civil, i els altres components eren els partits del Front Popular, els sindicats CNT i UGT, l'Inspector provincial de Sanitat i, finalment, un representant de Socors Roig (SR). A aquests se'ls hi afegia una altra persona assignada pels organismes relacionats amb l'assistència social i dos membres, almenys, de l'ajuntament de la capital de la província. El Comitè obtenia els recursos necessaris per al sosteniment dels refugiats d'una banda, gràcies a les aportacions que des de l'Administració se li atorgaven o per la imposició de contribucions als veïns dels pobles en proporció al nivell de renda o ingressos de cadascú, i de l'altra banda gràcies a una taxa sobre productes de consum. Finalment, el decret establia que el Comitè havia d'assegurar unes condicions de vida dignes als refugiats i una

⁷ AHN. PS-Barcelona, Leg. 278/5 Com un document datat a Tarragona el 9 de desembre de 1936, que porta els encapçalaments corresponents a Assistència Social i al Comitè d'Ajuda als Refugiats, cosa que ens indica una actuació conjunta.

dependència estricta del Comité Nacional de Refugiados, que va ser traslladat a València el 24 de novembre de 1936 juntament amb tot el govern de la República.⁸

El 6 de novembre de 1936 va ser creada a Madrid la Junta de Defensa. Formava part de la seva organització un conseller responsable d'evacuació encarregat d'acollir, amb la col·laboració dels sindicats, a aquells que havien acudit a la capital fugint de les zones de combat i d'organitzar, d'altra banda, la tramesa de les expedicions que sortien en direcció a zones més segures. En aquesta primera etapa de la guerra, cal fer notar el protagonisme de les organitzacions obreres dins d'aquest sistema embrionari d'atenció a la població refugiada. Fou una conseqüència lògica del protagonisme que aquelles havien assolit en l'organització del poder polític en aquests primers mesos de la guerra. Un moment en què dins de la composició dels organismes de l'Administració de l'Estat hi van figurar representants dels partits i dels sindicats. En aquest context ha de ser interpretat el decret de Presidència del Consell de Ministres, de 21 de novembre de 1936, que establia la creació del Consejo Nacional de Sanidad i del Consejo Nacional de Asistencia Social, posteriorment desenvolupat per un decret de 14 de gener i per una ordre del 25 del mateix mes de 1937, que signava la ministra Federica Montseny. En ells quedava establert que el Consejo Nacional de Asistencia Social tindria un responsable de les llars d'infants, guarderies i d'altres establiments d'atenció tant a nivell estatal com provincial i comarcal.

L'ordre del 25 de gener atenia especialment el servei a les mares lactants i el d'inspecció a les escoles i centres que haguessin acollit infants. Una altra qüestió és la que fa referència a la protecció d'orfes i nens abandonats i a l'atenció a menors amb conducta problemàtica. La competència de tot

⁸ A l'apartat III de l'ordre del 26 d'octubre s'establia: "d) *Velar porque a los refugiados se les cuide solícitamente; inspeccionar todos los servicios, comidas, albergues, condiciones higiénicas y sanitarias, instrucción vestido, etc.*

e) *Adoptar aquellas iniciativas que mejoren las condiciones en que puedan vivir los refugiados, atender sus reclamaciones y quejas, si las hubiere, y resolver sobre las mismas, quedando a los interesados la facultad de acudir ante el Comité Nacional.*"

plegat corresponia al Consejo Nacional de Tutela de Menores, constituït per decret de 4 de gener de 1937.

1.1. La creació d'una Administració específica

Del que hem exposat fins ara podem deduir que ja des de l' inici de la guerra l'atenció a la població refugiada va esdevenir una de les tasques prioritàries del Govern de la República, tot i que especialment circumscrita a l'organització dels evacuats a Madrid. Cal tenir present que el ministeri de Sanitat i Assistència Social al mateix temps que havia d'atendre la problemàtica de la població refugiada havia de donar prioritat a prestacions assistencials pròpies d'una situació de pau: assumptió per l'Estat de les institucions de beneficència privades i religioses, reestructuració dels diversos serveis, posada en funcionament d'una administració amb la participació popular i, a més, assegurar l'atenció mèdica bàsica pel conjunt de la població en unes condicions de manca de recursos. A d'altres comunitats de la Península, el desgavell institucional creat per l'aixecament rebel va originar el sorgiment d'una pluralitat de poders, tal com ha estat posat de manifest per Tuñón de Lara⁹, que va impedir aplicar les normes que promulgava el govern. Enmig d'aquesta situació caòtica, trobem una mínima organització institucional per solucionar la problemàtica de la gent que abandonava les seves llars a les províncies afectades pel front del nord.

A Cantàbria, a l'iniciar-se la rebel·lió, es van crear els Comitès del Front Popular, que van ser presidits pels governadors civils. Per decret de 23 de desembre de 1936 van ser formats el

⁹ Tuñón de Lara, M.: *Historia de España. La crisis del Estado: Dictadura, República, Guerra, 1923-1939*.

Consejo de Asturias y León¹⁰ i el Consejo Interprovincial de Santander, Burgos y Plasencia.¹¹ El primer substituïa el Comitè Provincial del Front Popular que havia estat creat el 6 de setembre a Gijón sota la presidència del socialista, delegat del govern, Berlamino Tomás¹². En formava part la Consejería de Asistencia Social, el responsable de la qual era el cenetista Victoriano Fernández, que va presentar un programa centrat en tres punts: "*Subsidios a los parados. Protección económica a los refugiados y sus familias. Comedores económicos.*"¹³ El seu pressupost, segons afirma el mateix responsable, pujava a un milió de pessetes, amb les quals van haver de fer front a les successives onades de refugiats. La primera, que es produí a l'inici de la guerra, va portar a Astúries unes seixanta mil persones, procedents de les comunitats veïnes, Galícia, i principalment de l'antiga Castilla la Vieja, segons les estimacions del secretari d'Assistència Social. Una de les primeres mesures adoptades pels infants refugiats fou la celebració de la *Semana del Niño*, tal com s'estava fent a d'altres comunitats, amb la particularitat que també foren participants les filles i fills dels milicians.¹⁴ En quant als barons d'una edat compresa entre 18 i 45 anys, que estiguessin en atur forçós, la conselleria va ordenar la seva presentació per tal d'assignar-los un treball.¹⁵

Però amb la caiguda de Bilbao i Santander els problemes es van aguditzar notablement, tal com recull un informe tramés, el 24 d'agost de 1937, al Govern de la República pel Consejo

¹⁰ La composició del Consejo era la següent: Presidència i Guerra, governador civil, B. Tomás (PSOE); Comerç, A. Fernández (PSOE); Comunicacions: A. Rocas (UGT); Finances, R. Fernández (JSU); Justícia, L. Sánchez Roca (JSU); Instrucció Pública, J. Ambou (PC); Agricultura, G. López (PC); Propaganda, A. Ortega (IR); Obres Públiques, J. Maldonado (IR); Indústria, S. Blanco (CNT); Assistència Social, M. Llamedo (CNT); Treball, O. García (FAI); Pesca, R. Álvarez (FAI); Sanitat, R. Fernández (FIJL).

¹¹ Després de la seva conversió legal com a institució governativa també hi van formar part representants de la CNT i la FAI.

¹² Els altres càrrecs eren repartits de la manera següent: Guerra, J. Ambón (PCE); Interior, A. Fernández (PSOE); Obres Públiques, J. San Martín (IR); Hisenda, R. Fernández (JSU); Indústria, J. Tourman (CNT); Comunicacions, A. González (FAI); Agricultura, R. Álvarez (PCE); Sanitat, F. Paredes (IR); Marina Mercant i Pesca, E. Vázquez (CNT); Assistència Social, E. Fanjul (FAI).

¹³ Álvarez, R.: *Rebelión militar y revolución en Asturias. Un protagonista libertario*, Ramón Álvarez Asturias 1995, p. 233.

¹⁴ "La Semana del Niño." *El Noroeste*, 24 de desembre de 1936-

¹⁵ "Nota de la Consejería de Asistencia Social." *Avance*, 23 de març de 1937.

Soberano de Asturias y León poc després de la seva constitució¹⁶. La font és significativa perquè ens permet conèixer l'avaluació que es donava per les autoritats asturianes en relació la situació de la població nouvinguda. Segons aquesta font, el nombre de refugiats i refugiades vinguts de fora del Principat era quantificat en cent mil persones, a les que lògicament calia afegir les que eren de la regió i que també havien fugit. L'efecte que tot això va produir en la reraguada, exposa l'informe, fou "*desmoralitzador y pesimista*"¹⁷, agreujat encara més pel fet de no disposar de mitjans de transport per a evacuar-los. Per la seva banda, l'Estat Major de l'Exèrcit del Nord va comunicar poques setmanes abans de la desfeta definitiva, en un informe lliurat el 5 d'agost de 1937 al govern de la República:

*"En la actualidad desconñamos que nuestra retaguardia fuera capaz de repetir tal sacrificio, téngase en cuenta que cerca de doscientas mil personas evacuadas de Euskadi por la caída de dicha zona, han cambiado totalmente la moral de esta retaguardia y nuestro juicio sincero es que una situación análoga a la anteriormente padecida, no sería soportada más de quince días."*¹⁸

Per tal d'atendre els refugiats i refugiades en les millors condicions possibles, el govern asturià va constituir la Comisión de Evacuación de Asturias y León, quan les autoritats asturianes es van adonar de la necessitat d'organitzar l'evacuació de la població civil.¹⁹ En un primer moment, la tasca prioritària va ser la d'establir un local, situat al carrer Uría 41, així com la d'organitzar una mínima base d'actuació. Aquesta va estar molt condicionada per la ja esmentada manca de transports, per

¹⁶ Alvarez, R.: *Rebelión...* p. 389.

¹⁷ *Ibídem*, p. 402.

¹⁸ SHM. Carpeta 6, leg. 854. *Informe sobre el abastecimiento de la Provincia de Santander*. La situació anàloga a la que es refereix el text és la viscuda per la població des de l'inici del bloqueig dels ports del nord per la marina rebel.

¹⁹ La *Comisión de Abastecimiento, Transporte y Evacuación* estava composta pels consellers de *Comercio, Obras Públicas, Pesca i Marina*, d'aquí es va constituir la conselleria el responsable de la qual era Ramón Álvarez..Vegeu també les sol·licituds de passaport a AHNS. PS-Gijón F-2.

la contínua arribada de nous contingents d'evacuats i per la necessitat d'instal·lar els ferits. La situació es complicava encara més a causa dels bombardeigs aeris i navals dels facciosos. En les seves memòries, Ramón Álvarez exposa la situació d'aquesta manera:

"No dispusimos nunca de buques de transporte exclusivamente dedicados a evacuar la región del peso muerto que suponía la superpoblación civil que invadía nuestro reducido territorio y aumentaba el agobio sanitario para acomodar a los heridos. Sólo contamos con el "milagro", con los buques mercantes ingleses que burlaban el rígido bloqueo a que nos tenía sometidos la marina de guerra fascista, para traernos víveres y que regresaban con evacuados que la Consejería proveía de un pasaporte de circunstancia convocando desde la prensa la relación numerada de los comprendidos en cada expedición.

Cuando la expedición se hizo más acuciante y más numerosos los que optaban acogerse a la medida, se hicieron más rigurosas las normas y los requisitos para obtener un pasaporte a fin de evitar fraudes, sobre todo, a favor de los desafectos al régimen que no dejarían de probar suerte para huir."²⁰

L'autor reproduceix una ordre de la conselleria encapçalada de la següent manera: *"Normas y requisitos para la evacuación de inútiles o declarados aptos para ausentarse"*²¹. En ella era establerta com a primera mesura que: *"Todos los inútiles, cuya inutilidad la hayan adquirido en la guerra, tendrán que mostrar, a la hora de embarcar, el certificado extendido por el Tribunal Militar, donde se haga constar esta circunstancia."* Tot seguit foren dictats semblants controls administratius, com ara certificacions de tribunals mèdics o de l'ajuntament, per aquells que també estaven incapacitats per les armes. Així mateix, foren disposats altres requisits per a l'obtenció del certificat d'evacuació:

²⁰ Álvarez, R.: *Rebelión ...* p. 418.

²¹ El text de l'ordre és reproduït a l'Apèndix documental.

"Los que por no estar incursos en las quintas movilizadas, fueses examinados y declarados aptos para evacuación por el Tribunal Civil, además del certificado de este Tribunal, deben presentar uno de la industria o dependencia donde presta sus servicios, haciendo constar que pueden prescindir de él sin necesidad de utilizar a un nuevo operario que puede ser sustraído a otras necesidades de guerra."

Cada persona que volia sortir havia d'omplir un passaport d'evacuació que lliuraven els ajuntaments. Aquests els trametien a la Comisión de Evacuación del Consejo de Asturias y León, que els classificava segons el gènere i l'edat a fi d'organitzar la sortida d'una manera pautada. Tanmateix, la situació militar va esdevenir desastrosa i tot aquest plantejament fou desbordat i, a la pràctica, cada persona va quedar abandonada a la seva sort. Un fet semblant va ocórrer amb l'exèrcit.

Segons Juan A. de Blas, quan el Consejo Soberano va tenir consciència de la situació catastròfica amb la qual es trobaven les operacions militars, va decidir que l'Estat Major elaborés un pla per treure l'Exèrcit del front del nord amb el màxim dels seus efectius.²² El projecte inicial consistia en fer sortir la totalitat de les tropes, una missió que es va revelar impossible donada la manca de mitjans de transport i el control de les costes del que feia ostentació la marina de Franco. Davant del fet que no era factible la primera solució, una alternativa va ser la de treure les forces i comandaments més preparats i, si encara això no era possible, evacuar almenys l'oficialitat més capacitada. A l'hora de dur a la pràctica aquests plantejaments, cap d'aquests plans va ser practicable. Les unitats van abandonar el front a corre-cuita per concentrar-se en els ports d'evacuació; quan van arribar-hi es trobaren amb una carència total de mitjans de transport. Així que en pesquers, remolcadors i altres vaixells menors, una massa de combatents i civils es llançaren

²² de Blas J. A. et alii.: Historia general de Asturias, p. 497 et ss.

a una veritable aventura donat que el creuer *Cervera* i els anomenats "bous", vaixells de pesca armats, vigilaven de prop el litoral per impedir la fugida.

Una situació semblant va ocórrer en els moments finals de la campanya militar amb la població civil que volia abandonar Astúries. El tràmit establert per les autoritats consistia en omplir unes sol·licitud de passaport d'evacuació que es podien adquirir als ajuntaments. Aquests les trametien a la Comisión de Evacuación del Consejo de Asturias y León per a una posterior classificació a l'espera de ser possible l'ordre d'embarcament.

La quantificació del nombre d'evacuats d'Astúries és molt variable, doncs oscil·len entre els 12.000 que van donar oficialment Indalecio Prieto i el coronel Prada, comandant en cap d'Astúries, i els 9.000 que estableixen Castro Delgado i Ciutat. Unes xifres que, en qualsevol cas, estan molt lluny de les sol·licituds presentades.²³ Tota aquesta gent va arribar a diversos ports del litoral atlàntic francès, Bordeus, Laverdon, Nantes i Lorient, abans de passar a Catalunya. Quan van arribar-hi, el Consejo Soberano es va fer càrrec d'organitzar un servei d'avituallament que es nodria de la gran quantitat de donatius que s'havien recaptat a les diverses campanyes de solidaritat amb aquella regió i que es trobaven emmagatzemats a Barcelona. Com a conseqüència del ràpid desenllaç de la batalla, no havia estat possible la seva tramesa així que van passar a càrrec de les autoritats asturianes que els van fer servir per ajudar a les colònies de la gent de la seva regió establertes a Catalunya. Un altre servei organitzat pel *Consejo* fou el de la localització de familiars, el pagament dels havers de militars i funcionaris, i l'establiment d'un servei d'inspecció dels refugis on hi havia dones i homes d'Astúries. Aquesta tasca d'assistència va romandre després de la dissolució del Consejo, el 23 de gener de 1938. Una funció similar va efectuar la delegació del Consejo Interprovincial de Santander tot i que no disposava dels mitjans de d'Astúries.

El govern de la República, per la seva banda, va prendre l'acord, l' 1 de setembre, de situar als evacuats del front del nord en la funció més adient a les seves característiques, amb la finalitat de poder utilitzar aquells que estaven en edat militar i els qui eren mà d'obra especialitzada.

*"El portavoz del gobierno comunicó que inmediatamente que lleguen a nuestro territorio los comprendidos en edad militar se incorporen a filas; los obreros metalúrgicos, a las industrias de guerra, y los de otras profesiones a sus distintos oficios".*²⁴

Un altre organisme, legalitzat el 23 de desembre de 1936, fou el Consejo Revolucionario de Aragón, el paper del qual no va ser tan rellevant en la qüestió de les evacuacions com els esmentats anteriorment, donat que aquestes van ser realitzades directament per les organitzacions sindicals que traslladaren els afectats, infants en la seva majoria, a les províncies catalanes²⁵.

Pel que fa la situació al País Basc, els esdeveniments a Biscaia i Guipúscoa, arran de l'aixecament militar, inicialment havien estat similars als ocorreguts a Cantàbria. A Guipúscoa s'havien format diversos comitès populars i després d'un breu període d'existència d'aquests, es va constituir la Junta de Defensa de Guipúscoa. Aquest organisme va ser format per dos socialistes, dos nacionalistes -dimitint un d'ells, Monzón, com a protesta pels afusellaments arbitraris-, un de la CNT, un altre del PC i un republicà. Segons Julio Eyra, el problema fonamental de la situació existent a Guipúscoa va ser que la Junta de Defensa no va poder imposar la seva autoritat, ja que a Eibar en funcionà una altra, composta només per socialistes i comunistes, i a Azpeitia n'hi va haver

²³ AHNS, PS-Gijón, F-2. El nombre de peticions de passaport existent a la sèrie supera amb escreix les 20.000 sol·licituds. Pierre Marques (*Les enfants réfugiés en France (1936-1939)*), dóna, no obstant, la quantitat de 30.000 evacuats des dels ports de Gijón, Musel i Avilés.

²⁴ "El Consejo de Ministros de ayer. El problema de los evacuados del Norte". *ABC*, 2 de setembre de 1937

²⁵ El Consejo de Aragón va ser presidit per J. Ascaso (CNT); el vice-president i encarregat de Treball era M. Chueca (CNT); Informació i Propaganda, E. Viñuales (CNT); Ordre Públic, A. Ballano (CNT); Finances, Economia i Abastaments, E. Martínez (CNT); Justícia, J.I. Mantecón (IR); Cultura, M. Latorre (UGT); Obres Públiques J.

una altra només amb nacionalistes.²⁶ La ràpida caiguda d'aquest territori en mans de l'exèrcit franquista fou ocasionada, entre d'altres causes, per aquesta divisió. A Biscaia, contràriament, la situació fou diferent. Després de l'aixecament, es va formar el Comisariado de Defensa de Vizcaya, sense la presència del Partit Nacionalista Basc. Dies després, el 12 d'agost, aquest organisme va donar pas a un de nou, la *Junta de Defensa de Vizcaya*, la qual fou presidida pel governador civil de Bilbao, Echevarria Nova. Aquesta Junta comptava amb la presència dels diversos grups polítics i sindicals antifeixistes. Dintre del seu organigrama podem veure la Dirección General de Asistencia Social, dirigida per la CNT, encarregada de l'organització de les evacuacions.²⁷ És per això que en formar-se el Govern Basc, el 7 de setembre de 1936, i crear-se la Consejería de Bienestar Social, aquest departament fou el responsable d'atendre la població refugiada. El seu conseller fou Juan Gracia, membre del Partit Socialista que també havia format part de la Junta de Defensa de Vizcaya.²⁸ La seva tasca fou valorada per Pedro Basaldua en els termes següents:

*"Su labor ingente comenzó poco después de jurado el cargo aquella tarde anochecida de Gernika. El problema impresionante de atender a las necesidades de una avalancha humana de casi 200.000 refugiados sin hogar y sin amparo."*²⁹

Ruiz Borao (UGT); Sanitat i Assistència Social, J. Duque (PC); Indústria i Comerç, C. Peñarrocha (PC); Secretari General, B. Pabón (PS); Agricultura, A. Arnal, (CNT); Transports i Comunicacions, L. Montoliu (CNT).

²⁶ Eyra, J.: Historia de Euskal Herria. San Sebastián, 1986, vol. 10, p. 209. Vegeu també: de Leizaola, J. M. Los primeros días de la Guerra de Euskadi. de Irujo, M. La Guerra Civil en Euskadi antes del Estatuto. de Basaldua, P. Euskadi: la Guerra antes del Estatuto. I, finalment, Gobierno Civil de Vizcaya: Documentos relativos a la defensa de Euskadi. Totes aquestes obres es troben a El Primer Gobierno Vasco. Departamento de Cultura y Turismo del Gobierno Vasco. Vitoria, 1986.

²⁷ AHNS, PS-Santander. M Caja 10. Es tracta d'una relació de persones refugiades donada per la *Junta de Defensa de Vizcaya*.

²⁸ El govern basc estava presidit per Jose Antonio Aguirre (PNB), el qual a més se'n feia càrrec del departament de Defensa. Interior estava sota T. de Monzón (PNB); Hisenda, H. de la Torre (PNB); Justícia i Cultura, J.M. de Leizaola (PNB); Indústria, S. Aznar (PSOE); Agricultura, G. Nardiz (ANB); Obres Públiques, J. Astigarrabia (PCE); Treball, Previsió i Comunicacions, J. de los Toyos (PSOE); Benestar Social, J. Gracia (PSOE); Comerç i Abastaments, R. M. de Aldasoro (IR); i Sanitat, A. Espinosa (UR).

²⁹ Departamento de Cultura y Turismo del Gobierno Vasco: El Primer Gobierno Vasco. p.241.

Dintre de la conselleria va haver-hi un departament específic que s'ocupava del problema de la població refugiada i de la que s'havia d'evacuar. Aquest fou el Negociado de Alojamiento y Servicios Varios que es preocupava dels allotjaments col·lectius, dels fitxers, de la distribució de roba i calçat, de la requisita dels habitatges i allotjaments. A més d'aquest organisme, el Negociado de comedores atenia de l'alimentació de la població refugiada per mitjà d'establiments col·lectius.³⁰ Durant tota la campanya del front basc, aquesta estructura va coordinar les seves atencions envers la població refugiada amb la que duïen a terme els ajuntaments. D'altra banda, el govern basc va actuar mitjançant les seves delegacions en la protecció de les basques i bascos residents a Madrid, Barcelona, València i Astúries fins a la pèrdua d'aquesta el mes de setembre de 1937.³¹

Una primera disposició de l'executiu basc fou la imposició d'un segell postal de 0,05 pessetes per les cartes i les targetes postals, mesura que cercava proporcionar recursos pels serveis d'Assistència Social.³² Una altra via per a l'obtenció de mitjans fou la que va procurar la intervenció dels cinemes i teatres, ja que la recaptació d'aquests passava a la conselleria.³³ Amb aquests ajuts i els recursos propis del govern, es va poder donar auxili a la població refugiada. Un ajut que quedava recollit a l'ordre de 30 de gener de 1937:

*"Asistencia Social atenderá, como hasta ahora, al sostenimiento y alimentación completa, de aquellos refugiados que no cuenten con medios económicos ni con jornales o sueldos normales. Los que cuentan con ingresos normales abonarán el importe de 1,63 ptas., valor de los alimentos de un día, con la bonificación de 15% por cada familiar que exceda de dos y no pase de cuatro y de 20% por cada familiar que exceda de cuatro."*³⁴

³⁰ Zabala F.: El Gobierno... p. 189

³¹ AHNS, PS-Gijón. F-9. Vegeu al capítol 3, l'apartat Bascos a Catalunya.

³² Diario Oficial del País Vasco (DOPV). Decret de 7 de desembre de 1936.

³³ DOPV. Decret de 14 de desembre de 1936.

³⁴ DOPV. Ordre de 30 de gener de 1937.

Pel que fa a l'allotjament de la gent evacuada, la primera disposició fou la del 15 d'octubre de 1936, que ordenava fos tramesa una relació dels habitatges desocupats de la província de Biscaia. Aquesta Ordre fou completada per un decret publicat dos dies després.³⁵ Al costat d'aquesta mena de disposicions, la conselleria va establir-ne d'altres que feien referència a la requisita d'immobles,³⁶ l'empadronament dels caps de les famílies refugiades,³⁷ el procediment a seguir pels municipis per fer el cens dels seus refugiats, i l'atenció dels infants.³⁸ En el proper capítol especificarem quina concreció organitzativa va tenir aquesta legislació.

Pel que fa a Madrid, ja hem indicat que el 6 de novembre de 1936 s'havia constituït la Junta de Defensa i que el 24 el Comité de Refugiados havia abandonat la capital. La Junta estava presidida pel general José Miaja i en formava part Francisco Caminero, del Partit Sindicalista, que era el responsable d'Evacuació Civil. Després de la remodelació efectuada a finals de novembre, es va fer càrrec d'aquesta competència Enrique Jiménez (UR)³⁹. Una de les primeres tasques a resoldre per part de la Consejería va ser la de coordinar l'evacuació que feien els sindicats. Així, en un escrit adreçat a la Junta Municipal de la Casa del Pueblo de 30 de novembre de 1936, el conseller responsable demanava que:

*"os abstengais de mandar expediciones de evacuados sin tener de antemano preparado todo lo necesario: atenciones en el camino y lugar de recepción, y alojamiento seguro y determinado, para lo cual y cuando se den estas circunstancias dichas expediciones las hareis de acuerdo con esta Consejería que os indicará el punto donde debeis enviarlas"*⁴⁰.

³⁵ DOPV. Ordre de 17 d'octubre de 1936.

³⁶ DOPV. Decret de 20 d'octubre de 1936.

³⁷ DOPV. Ordres de 17, 18, 20 i 21 d'octubre de 1936.

³⁸ DOPV. Decret de 4 de novembre de 1936.

³⁹ El Secretari de la Junta era Máximo de Dios (PSOE); Ordre Públic, Santiago Carrillo (JSU); Abastaments, Pablo Yagüe (UGT); Delegació Milícies, Isidoro Diéguez (PCE); Transports, Amor Nuño (CNT); Propaganda i Premsa, José Carreño (IR); Indústries de Guerra, Enrique García (JJ.LL); Serveis de Front, F. Caminero (P.Sindicalista). Per a l'estudi de la Junta és imprescindible, Aróstegui, J. i Martínez, J.: La Junta de Defensa de Madrid. Madrid 1984.

Tanmateix, l'organització de l'evacuació ja havia començat el 5 d'octubre anterior amb la creació del Comité de Refugiados, que esmentàvem més amunt. Estava format per representants de la Intervención General de Hacienda, Caja de Reparaciones, Dirección General de Asistencia Social, Gobierno Civil, i els partits i sindicats Izquierda Republicana (IR), Unión Republicana (UR), Partido Sindicalista (PS), Partido Socialista Obrero Español (PSOE), Partido Comunista de España (PCE), Unión General de Trabajadores (UGT) i Confederación Nacional del Trabajo (CNT), a més del Comité Popular de Abastos i del Socorro Rojo Internacional (SRI). Aquesta gran diversitat i la rapidesa dels esdeveniments militars, que van provocar un veritable èxode cap a Madrid, no van permetre que el Comitè tingués una actuació suficientment reeixida malgrat els seus esforços per evacuar el màxim nombre de persones, tal com recull Aróstegui.⁴¹ Amb la constitució de la Junta i la Conselleria, la situació va canviar. Un canvi que és degut a la nova administració establerta a Madrid i a les modificacions que s'operen en l'escenari polític.

Tal com ja s'ha dit, la Consejería de Evacuación es va constituir el 9 de novembre de 1936 al palau del marqués de Cortina, situat al carrer Núñez de Balboa 31. Va ser estructurada en set seccions: Secretaría General, Transportes, Expediciones, Evacuación Interior, Auxilio Urgente del Niño, Salvoconductos y Controles de Carretera. D'altra banda, el Comité Nacional de Refugiados, format per ordre de la presidència de la República el 13 d'octubre de 1936, va decidir, el 24 de novembre, el seu trasllat a València amb la resta d'institucions governamentals, també van optar per coordinar-se amb la Consejería de Evacuación per un millor trasllat de les expedicions que es dirigien a Llevant. No obstant, la veritat és que totes les fonts ens indiquen que el principal problema va ser el de la coordinació amb la resta de les entitats responsables de fer les evacuacions. Com a fet demostratiu trobem que, l'endemà de constituir-se, la Junta decideix que serà l'única que dirigirà

⁴⁰ AHNS, PS-Madrid. 1872.

⁴¹ Aróstegui, J., Martínez, J.A. La Junta... p. 172.

aquesta tasca "para acabar con la confusión que existe a este respecto por la intervención de otras organizaciones"⁴². És per això que va adreçar la comunicació que hem assenyalat més amunt. En aquesta direcció hem d'interpretar la disposició del 10 de novembre, que establia com a únic salconduit per a sortir de Madrid el que lliurava la Consejería amb l'aval previ d'una organització del Front Popular i la prohibició d'evacuar als més grans de 16 anys i els de menys de 55 anys. L'endemà era ordenat que totes les entitats polítiques i sindicals, de beneficència i de transports quedaven a la disposició de la *Consejería*.⁴³

Dins de la seva estructura orgànica, la Consejería va donar un paper rellevant a les denominades Comisiones de Casa. Aquestes estaven integrades en els Comités de Barriada i van tenir una doble funció: encarregar-se del control de la gent que hi havia a cada habitatge, tant a efectes de l'evacuació interior -trasllat des d'un barri de Madrid situat en zona de guerra a un altre de més segur- com de l'evacuació que cap a l'exterior, és a dir, en direcció a una altra província.⁴⁴ Finalment, en aquesta etapa d'organització inicial de la seva feina, la *Consejería* va rebre, el 23 de novembre, un crèdit de mig milió de pessetes per fer front a les despeses.

Al mateix temps, i a mesura que la disposició de la població a deixar la capital es feia cada vegada més reticent, es va endurir la determinació de les autoritats en quant a fer obligatòria la partida de Madrid, ja que aquesta va ser considerada com de finalitat militar prioritària. El 16 de desembre la Junta de Defensa ordenà l'evacuació de totes les persones arribades a Madrid després del 19 de juliol, justificant-la públicament per la necessitat de millorar l'abastament de la població. Per a fer-la efectiva es va disposar que els Comités de Casa i els porters tenien l'obligació de denunciar els infractors. La *Consejería*, d'altra banda, va disposar d'un notable augment dels seus

⁴² Boletín de la Junta de Defensa de Madrid (JDM), 8 de novembre de 1936, a Aróstegui, J. i Martínez, J. A.: La Junta ...

⁴³ *Ibídem*, 17 de novembre 1936.

⁴⁴ Del paper de les Comisiones de Casa ja en parlarem més extensament en el proper capítol.

mitjans, tal com queda reflectit en els comunicats publicats a la premsa. Això va permetre al conseller informar que a finals de l'any ja havien estat evacuades mig milió de persones.⁴⁵ La realitat, però, era una altra. Malgrat les campanyes propagandístiques, que incidien en la necessitat de resoldre el problema de l'amuntegament de la població, cosa que implicava un major esforç d'abastament, i en el perill que significaven els bombardeigs, no s'obtenia cap resultat. Una altra argumentació incidia en la necessitat d'evitar les malalties contagioses que podien provocar les concentracions humanes en espais reduïts. Per aquesta raó, la Junta va acordar una disposició, el 16 de desembre i publicada en el seu butlletí el primer dia de l'any 1937, que ordenava als Comitès de Cases i als porters dels immobles que comunicuessin aquelles situacions d'aglomeració perilloses per a la salut pública.

Però la gent continuava sense voler anar-se'n. Així que per aquesta raó, el dia 8 de gener de 1937, es va debatre dins de la Junta de Defensa de Madrid el projecte de fer obligatòria l'evacuació de Madrid. Una mesura que va ser presentada per la Delegación de Evacuación en una nota pública del dia 9, encapçalada amb el títol "*Hacia la evacuación obligatoria de la población no combatiente*". En ella es declarava que seria considerada com a persona "*facciosa*" qui no obeís l'ordre, i podria ser, per tant, jutjat pels tribunals populars. En unes declaracions aparegudes al diari francès *Le Peuple*, Enrique Jiménez declarava:

"[...] Madrid compte un peu plus d'un million d'habitants mais a vu ce chiffre augmenter de près de la moitié par l'arrivée de réfugiés venant de points occupés par les rebelles, de l'Andalousie à l'Extremadure notamment. Jusqu'à présent notre tâche a consisté principalement à refouler 450.000 personnes venues à Madrid pendant la retraite et réparties

⁴⁵ Així a *Ahora* del 18 de desembre, una nota informativa dona compte que s'havien realitzat un total de 7.000 evacuacions per carretera i 2.000 per ferrocarril.

maintenant dans differences points de la zone loyale. Il faut s'occuper maintenant du peuple de Madrid."⁴⁶

El dia 16 de gener va veure la llum, en el Boletín de la Junta de Defensa de Madrid, l'ordre taxativa que manava l'evacuació obligatòria de la capital de l'Estat de totes aquelles persones que no tenien una funció relacionada amb la defensa. Estaven exempts del seu compliment els homes d'edat superior a 20 anys i inferior a 45 anys, el personal de sanitat, els càrrecs públics i els seus familiars directes. Aquesta disposició no es va fer sense que no hi haguessin discussions prèvies dins de la Junta.⁴⁷ L'ordre va ser desenvolupada per mitjà d'unes instruccions que establien com a centres d'inscripció per a l'evacuació els locals de les organitzacions sindicals i polítiques, les entitats regionals, el Comité Regional de Refugiados i la Consejería. Pel que fa a les expedicions d'infants, serien organitzades per la Junta de Protección de Menores, la Federación Nacional de Pioneros i el Comité de Auxilio del Niño. Pel que respecta al pagament de les despeses de viatge dels contingents evacuats, aquestes serien assumides per la delegació fins a l'estació ferroviària de partida cap al lloc d'allotjament, que normalment era la de El Templeque o Alcázar de San Juan; a partir d'aquí, fins a l'arribada al lloc de destinació, ho serien pel Comité Nacional de Refugiados si

⁴⁶ Extret de Pierre Marques, op. cit., p. 26.

⁴⁷ A Aróstegui, J. i Martínez, J.A.: La Junta... Els termes de la discussió entre els diversos consellers, tal com recull l'Acta de la reunió, van ser els següents:

JIMENEZ dice que respecto a evacuación se dió una orden haciendo obligatoria la salida de todos los que llegaron a Madrid después del 19 de julio, pero que de todos éstos no se quieren marchar casi ninguno, que la causa es que están viviendo en buenas casas y con comodidades y prefieren continuar aquí, aún con el peligro de los bombardeos, a marchar a otros sitios; solicita el auxilio de la Delegación de Orden Público para intensificar la evacuación porque dice que ya tiene medios sobrados de transporte.

DIEGUEZ manifiesta que el problema de la evacuación hay que resolverlo de una forma concreta y radicalmente (...) propone concretamente que se evacúen Tetuán de las Victorias y Vallecas completamente y añade que debe darse la orden de carácter general de que toda la población, que no tiene una labor concreta que realizar en Madrid, debe ser evacuada.

CAZORLA manifiesta que todos están de acuerdo en que es una necesidad urgente resolver ese problema y es partidario de que se dicte un decreto de carácter general, obligando a evacuar a toda la población no combatiente, porque la solución que se trataba de hacer de los que vinieron después del 19 de julio obligaría a restar muchas fuerzas de la Dirección para colaborar con la Delegación de Evacuación en determinar quiénes eran las personas que debían ser evacuadas.

era un trasllat forçós o si les persones que es traslladaven voluntàriament tenien tres fills o uns ingressos inferiors a les 500 pessetes mensuals.

Poc abans de ser dissolta la Junta de Defensa de Madrid, el nombre de persones evacuades per la Consejería responsable era quantificat en 700.000 pel delegat, en declaracions fetes a ABC el 19 de març de 1937. Això no obstant, afegia que encara caldria fer-ne sortir 200.000 més, uns números que concorden amb els que van sortir publicats al mateix diari el 27 d'abril, una vegada ja havia desaparegut la Junta. Finalment, el primer de maig, el delegat sortint, Enrique Jiménez, va ser substituït pel president del Consejo Provincial de Asistencia Social, José Conrado Menéndez, i les tasques d'evacuació van passar a l'Oficina Central de Evacuación y Asistencia a Refugiados (OCEAR), dirigida per Manuel Encinas a Madrid, que actuava en col·laboració amb l'Ajuntament de Madrid, constituït el 25 d'abril de 1937. El paper de l'Ajuntament serà el de control de la gent que havia de ser evacuada, la col·laboració en impedir que tornessin els que havien sortit, mitjançant la restricció en la concessió de les targes de racionament i el de garantir que els habitatges de les persones evacuades serien respectats.⁴⁸

Ara bé, des de l'inici de 1937 el Govern de la República va haver d'atendre un problema, la dimensió del qual era creixent. No només es tractava de l'evacuació de Madrid, sinó que calia coordinar l'allotjament dels milers d'evacuats arreu del territori lleial, organitzar un nombre creixent d'expedicions d'infants a l'estranger, concertar els esforços d'una gran varietat de institucions compromeses en accions solidàries envers aquelles persones, proporcionar els recursos alimentaris i econòmics necessaris per a aquesta tasca i fer front a les situacions excepcionals que es plantejaven. Eren especialment greus els allaus de fugitius que es produïen quan l'exèrcit rebel assolía algun triomf

EL GENERAL propone que se pongan de acuerdo el Delegado de Evacuación y el de Orden Público para resolver esa cuestión y se la propongan de una manera concreta.

⁴⁸ABC, 15 de juny. Una nota informa que l'alcalde ordena als porters que comuniquin si retornen evacuats i fa l'advertiment que aquests no en disposaran de cartilla de racionament.

en les operacions militars. Aquesta és la situació que es presenta, per exemple, amb l'ocupació de Màlaga el 10 de febrer de 1937. En qualsevol cas, és evident que el perllongament de la guerra va fer necessària la construcció d'un aparell administratiu que arribés arreu del país. Hem de situar en aquesta direcció l'ordre de 30 de gener de 1937 que dissolia el Comitè Nacional de Refugiados, les funcions del qual quedaven atribuïdes al Ministerio de Sanidad y Asistencia Social⁴⁹. Una mesura semblant ja havia estat establerta pel Govern de la Generalitat quan, el 26 de novembre de 1936, havia estat creada l'Oficina Administrativa d'Ajut als Refugiats de dins la Conselleria de Sanitat i Assistència Social.⁵⁰ Aquestes reorganitzacions dels departaments encarregats de l'assistència a la comunitat refugiada va exigir a Catalunya una necessària coordinació, donat que fou el punt de destinació de gran part de les evacuacions. Així ho va comunicar la ministra de Sanitat al conseller de Sanitat i Assistència Social:

"Por O.M. de 17 del actual, este Ministerio ordenó el traslado a los locales del mismo del disuelto Comité Nacional de Refugiados, dando una nueva estructura a este Organismo con el fin de adaptarlo de una manera más precisa a las exigencias del momento y pudiera rendir un máximo de actividad y de eficacia en pro de la evacuación y refugio.

Ahora bien, este Ministerio propone que, con el fin de coordinar de una manera estrecha y eficaz la labor de estas oficinas con ese Comité Central de Ayuda a Refugiados, se deberá nombrar un Delegado mutuamente, para que el de ese Comité en este Ministerio, y recíprocamente el de este Ministerio en ese Comité pudieran en todo momento estudiar conjuntamente casos especiales que pueda presentar el problema de la evacuación, y buscar solución en armonía, para que en ningún momento pudieran menoscabarse los intereses representados".⁵¹

⁴⁹ Gaceta de la República, 2 de febrer de 1937.

⁵⁰ DOGC, 28 de novembre de 1936.

⁵¹ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/8.

Unes setmanes abans d'aquesta nota, el 17 de febrer de 1937, havia estat constituït, per disposició de la ministra, el Comité de Evacuación y Asistencia a Refugiados (CEAR), que estava integrat per una Secretaria General i cinc Seccions: Transports, Abastaments, Allotjament, Sanitat i Ocupació de Refugiats i Tresoreria. El Comité de Evacuación, segons l'ordre, havia d'establir delegacions a totes les províncies, així com a Catalunya i al País Basc⁵². Establia, a més, la subordinació a la seva autoritat de tots els organismes i persones que tinguessin alguna responsabilitat en la matèria. Es tracta, per tant, d'una mesura que anava orientada a la centralització de tots els esforços i a deixar en el Ministeri l'exclusiva responsabilitat de l'organització de l'assistència. La Gaceta de la República del 21 de febrer publicà l'obligatorietat d'allotjar i sostenir gratuïtament les persones evacuades per part de la localitat que les havia d'acollir. Una ordre que el Ministeri va trametre a les seves delegacions, que, d'immediat, aquestes van fer arribar als organismes competents, tal com expressa el document següent referit a Castelló.

"Pongo en conocimiento de ese Consejo Municipal, que en la Gaceta de la República correspondiente al día 21 de Febrero último, se publicó la siguiente orden:

Primero: Se ordena el alojamiento y manutención obligatoria de los evacuados que se destinen a cada localidad de acuerdo con las posibilidades de refugio de la misma,...

Segundo: El refugio y alimentación de los evacuados, que se entienden gratuitos para éstos, se hará en régimen familiar, es decir, prestándose estos servicios en cada uno de los domicilios de la población, a razón de un refugiado por familia, número que podrá ser aumentado por acuerdo del respectivo Comité local de Refugiados, atendida la situación económica de la familia acogedora.

⁵² Gaceta de la República, 26 de febrer de 1937. El 17 d'abril de 1937 havia estat creat el CEAR però aquesta denominació va ser modificada ja que, com reproduïm textualment, "*la práctica ha demostrado que el empleo de 'Comité' se presta a confusión con el disuelto Comité Nacional de Refugiados, y parece poco indicado su constitución en el seno de este Ministerio*".

Tercero: Los indicados Comités locales de Refugiados se encargarán de ejecutar estas instrucciones quedando a cargo de este Ministerio la inspección y dirección de cuanto se relacione con la alicación de las mismas".⁵³

Dies més tard, l'1 de març, apareixia una altra ordre en relació a la confecció de la documentació identificativa que haurien de dur els refugiats. Tanmateix, el 13 del mateix mes se'n publicava una altra, que comentarem en profunditat per la seva importància en la creació d'una administració específicament responsable de la població refugiada.

Es tracta de l'ordre d'11 de març de 1937 que disposava, en efecte, que els serveis d'evacuació i assistència es prestarien per l'Oficina Central de Evacuación y Asistencia a Refugiados (OCEAR), la qual, conjuntament amb els Consejos Provinciales de Asistencia Social, creats per decret del 21 de novembre de 1936, duria a terme les seves funcions mitjançant les anomenades Oficinas de Etapa para la Evacuación y Asistencia a Refugiados, que estarien situats a Madrid, València, Alacant, Almeria, Albacete, Alcázar de Cervantes [de San Juan], Castelló, Castuera, Múrcia, Jaén, Motilla del Palancar i El Tembleque. A cada localitat, tal com ja es feia des de l'ordre del 26 d'octubre de 1936, hi hauria el Comité Local de Refugiados, si bé amb una composició més ampla, donat que hi havia representants del Socorro Rojo Internacional (SRI), dels organismes sanitaris i d'assistència dependents de les centrals sindicals i de la gent refugiada a la localitat. Disposicions posteriors van precisar, d'una banda, el procediment concret d'evacuació⁵⁴ i, de l'altra, l'obligatorietat de les prestacions personals per a la població refugiada, així com de la requisita d'allotjaments, de queviures i altres béns imprescindibles.⁵⁵ Finalment, quedava concretada la definició del que era un refugiat:

⁵³ AHNS. PS-Castellón, Carpeta 147.

⁵⁴ Gaceta de la República, ordre de 26 de març de 1937.

⁵⁵ Com la requisita d'equips de llit. Vegeu "Recogida de colchones y mantas para los refugiados", La Vanguardia, 5 d'octubre de 1936.

"Artículo 3º. Se entiende por refugiado toda persona que ha tenido que mudar de residencia, por razones de guerra, que no es desafecto al régimen y que no tiene medios inmediatos de subsistencia ni está acogida por otra de su familia o amistad".⁵⁶

Un altre aspecte de la legislació del govern republicà fou l'ordre de la ministra Federica Montseny de 23 d'abril de 1937, ja que establia l'obligació per a totes aquelles persones que tenien una remuneració d'almenys deu pessetes diàries, de fer lliurament a la seva família del 60% del seu ingrés per a fer front a les despeses ocasionades pel seu refugi. Una disposició modificada pel nou ministre, Jaume Aiguadé, que va reduir el percentatge al 40%, ja que l'anterior va ser considerat exagerat.⁵⁷ A més de l'anterior, un tema objecte de regulació va ser el de les peticions de trasllat de localitat que presentaven refugiades i refugiats i que representaven molt sovint una alteració sensible de la normalitat de les comunitats.

L'ordre de 23 d'abril de 1937 va establir unes normes que, en síntesi, consistiren en designar els comitès locals de refugiats com a l'única autoritat per a atorgar permisos de trasllat. Per a la concessió de les autoritzacions seria imprescindible, a més de presentar una causa absolutament justificada, el disposar del carnet de refugiat. Entre les motivacions que podien ser objecte d'autorització trobem la de tenir visita mèdica concertada a causa de malaltia greu, la haver d'ajudar a un altre familiar resident en un altre lloc, l'haver de desplaçar-se per a efectuar una prestació personal per ordre de l'OCEAR, per necessitats socials o d'acompliment de deures ciutadans, o bé per canvi de residència voluntària prèvia acceptació del consell municipal.⁵⁸

⁵⁶ Gaceta de la República. Decret d'1 d'abril de 1937. El contingut del qual serà precisat encara més per una ordre del Ministeri de 9 d'abril en especial pel que fa a les retribucions que haurien de cobrar la gent refugiada pel seu treball.

⁵⁷ Gaceta de la República. Ordre de 19 de juny de 1937. Vegeu el text de la delegació de l'OCEAR a Barcelona reproduït més endavant.

⁵⁸ Gaceta de la República. Ordre de 23 d'abril de 1937.

Tal com ja hem dit, amb la dissolució de la Junta Delegada de Defensa de Madrid, el 23 d'abril de 1937, l'organització de l'evacuació i de l'atenció a les persones refugiades va recaure en l'Oficina d'Etapa de Madrid, que per l'ordre del ministre de Treball i Assistència Social Jaume Aiguadé de 23 de juliol de 1937, va ser reconvertida en Delegació d'Evacuació, amb autoritat sobre l'oficina de El Tembleque. Com a Delegat fou nomenat Manuel Encinas González, que disposava com a personal a les seves ordres d'un cap de negociat, quatre oficials i dos auxiliars. A Barcelona també va ser creada una delegació de l'OCEAR, ben acollida pel conseller d'Assistència Social, en la qual treballaven el cap de la delegació, un auxiliar de serveis externs i un altre de serveis interns.⁵⁹ Una de les seves tasques fou la de publicar a la premsa notes informatives que aclarien aspectes relacionats amb la legislació dictada pel ministeri, un paradigma de les quals és la que fa referència a la modificació del percentatge del que el cap de família havia de remetre per al sosteniment d'aquells familiars que haguessin estat evacuats.⁶⁰

"La Delegación en Cataluña de la Oficina Central de Evacuación y Asistencia a Refugiados advierte que la orden del Ministerio de Sanidad y Asistencia Social, estableciendo la obligación de que cada refugiado que llega a tener medios económicos suficientes entregase una parte de los mismos al Comité local de Refugiados y que todo ciudadano cualesquiera que fuese su lugar de residencia , si tiene evacuada a su familia, total o parcialmente, dedicará el 60 por 100 de dicho ingreso para ayudar al sostenimiento de los familiares referidos, ha sido modificada y ratificada por el Ministerio de Trabajo y Asistencia Social, que considerando dicho 60 por 100 un tanto elevado, ha dispuesto que quede reducido al 40 por 100 de los ingresos que perciban, en cada caso, aquellas personas que se encuentren en las condiciones que fija la citada orden."

⁵⁹ AHNS, PS-Madrid. Carpeta 481. Leg. 4408. El sou del primer era de 10.000 ptes a l'any i el dels altres dos era de 6.000 ptes.

⁶⁰ "Ayuda a los refugiados", La Vanguardia, 15 de juliol de 1937.

D'altra banda, la importància de la Delegació de Madrid fou creixent a mesura que es varen anar decretant les ordres d'evacuació de la Villa; primerament dels funcionaris,⁶¹ i després, sobretot durant 1938, amb la més peremptòria de 3 de gener, per a tota la població. Aquesta establia al seu article primer:

"Se establece como obligatoria la evacuación de la villa de Madrid, en término de treinta días, de todas aquellas personas que no puedan justificar su permanencia en ella por encontrarse desempeñando funciones militares o empleadas en servicios indispensables para atender las necesidades de guerra.

*Se considera comprendido en las necesidades de guerra el servicio que prestan los porteros de las fincas urbanas de Madrid, que vendrán obligados a guardar, bajo su responsabilidad, los pisos que ocuparan las personas comprendidas en la evacuación que se dispone."*⁶²

Una disposició d'aquest abast no va deixar de provocar preocupacions i fins i tot, discrepàncies dins de la pròpia administració republicana.⁶³ Però, com es recordarà, la Junta de Defensa de Madrid ja havia fet pública una ordre en el mateix sentit el 16 de gener del 1937. Hem de veure, així doncs, en la reiteració un any després d'una disposició similar la demostració que la situació realment existent no podia ser controlada per les autoritats per més disposicions que dictessin. És més, les autoritats es van trobar amb el problema que la gent evacuada volia tornar a Madrid, ja que, la situació de penúria era general a l'Espanya republicana i, per tant, si ja estava passant calamitats al lloc on era, era millor passar-les a casa amb tota la família junta. La primera disposició que apareix en relació amb aquest problema és una nota informativa de l'OCEAR de

⁶¹ Vegeu més referències complementàries al capítol tercer.

⁶² Gaceta de la República. Ordre de 13 de gener de 1938. La dimensió que es presentava amb aquest decret va obligar a publicar complementar-ho amb aquesta ordre que establia l'evacuació esglaiada de la població. Primerament, els funcionaris públics, tan civils com militars, que no es trobessin en situació activa i els que haguessin estat separats del servei, juntament amb les seves famílies. Després, les persones residents amb posterioritat al 18 de juliol de 1936, i, finalment, la resta de la població civil que no efectués serveis de guerra o relacionats amb la mateixa.

Madrid demanant la col·laboració de les autoritats civils i militars i de les organitzacions polítiques i sindicals, "à las que ruega que soliciten de esta Delegación (por correo o telégrafo, según la urgencia de la demanda), los salvoconductos de regreso a Madrid de las personas evacuadas...".⁶⁴ Més taxatiu va ser el ban emes pel general Miaja, cap de l'Exèrcit del Centre i encarregat de l'ordre públic i del govern civil de Madrid, que establia l'evacuació immediata de la població no combatent i la prohibició de tornar a Madrid, deixant en l'OCEAR l'exclusiva competència en la concessió de salvoconducts. Una de les conseqüències d'aquest ban serà la conversió dels evacuats voluntaris en forçosos.

El ban responsabilitzava els porters i comitès de veïns de la vigilància dels habitatges de desocupats, així com també de l'obligació de lliurar la relació dels habitatges.⁶⁵ Aquest ban va ser ratificat el 12 d'agost pel governador civil Trigo Mairal i, una vegada més, els porters van ser encarregats de comunicar les situacions il·legals a les comissaries de vigilància.⁶⁶ La campanya per incrementar la sortida de Madrid es va intensificar en aquests mesos, tal com mostra el nombre de notes publicades per la Delegació d'Evacuació de Madrid i la severitat de les disposicions adoptades. Així, el 15 d'agost va ser publicat a l' ABC un avís de la Delegació d'Evacuació amb el significatiu encapçalament de *Los familiares de los que trabajan en servicios de guerra tampoco pueden regresar a Madrid*. I el 20, a *Medida de guerra*, es pot llegir:

"La evacuación de Madrid ha rebasado ya lo que en un principio fué su única justificación, la protección de los no combatientes, para convertirse ahora en una necesidad y una conveniencia de la guerra (...) Todos los republicanos, todos los antifascistas, deben cooperar con entusiasmo en esta labor".

⁶³ Vegeu el document que reproduïm a l'Apèndix documental.

⁶⁴ Publicada a ABC, 5 de maig de 1937.

⁶⁵ Reproduït a ABC, 13 de juny de 1937.

La preocupació per la situació dels habitatges abandonats per les famílies evacuades va ser una constant de la política del govern. Cal pensar que una de les causes que argumentava la població per tal de no evacuar era, justament, la por de perdre la casa o el pis en deixar-los buits. L'Ajuntament, tal com ja s'ha dit, es va encarregar d'aquesta vigilància i, fins i tot, va establir un procediment que sortiria publicat el 21 de setembre de 1937. Consistia en que la tinència d'alcaldia del districte es feia càrrec, amb un funcionari de la Direcció general de Seguretat, de segellar la porta de l'habitatge. Amb la creació de la Junta de Custodia de Domicilios de Evacuados per una ordre del President del Govern, l'Estat va fer-se càrrec d'aquest tema.⁶⁷ El 12 de desembre de 1937 aquest organisme dictava una disposició amb les condicions que s'havien de complir per a segellar un pis o habitatge o per a treure'n el precinte, i prohibia als partits, sindicats i a les altres autoritats qualsevol actuació en aquest terreny.⁶⁸ La Junta va comunicar, el 9 de març de 1938, que dels 676 habitacles sota la seva custòdia cap havia estat desafectat o desprecintat sense autorització, per la qual cosa reiterava la validesa dels seus criteris.

El 9 de setembre de 1938, la Gaceta de la República publicava una ordre del cap del Govern que disposava l'evacuació forçosa dels funcionaris no indispensables i de les seves famílies a València o a d'altres destinacions, a fi d'alleugerir la situació existent a la capital. També estaven obligats a evacuar aquells que estiguessin en situació d'excedència voluntària o forçosa, així com els pensionistes. La infracció d'aquesta ordre podia significar la pèrdua del dret al reingrés o incórrer en una falta de desobediència greu amb la consegüent obertura d'un expedient i una denúncia davant dels tribunals populars de València. L'administració va garantir el transport tant per als funcionaris com per a les seves propietats i va aprovar d'otorgar-los una subvenció de cinc pessetes diàries en

⁶⁶ "Un bando del gobernador civil." *ABC*, 13 d'agost de 1937.

⁶⁷ Gaceta de la República. 21 d'octubre de 1938.

⁶⁸ "Los domicilios de los evacuados." *ABC*, 12 de desembre de 1937.

concepte d'indemnització.⁶⁹ Per donar encara més rellevància a aquesta ordre, el general Miaja va fer pública una nota en els termes següents:

"Dipuesta por el Gobierno la evacuación de Madrid de todos los pensionistas del Estado, evacuación que ha de llevarse a cabo sin disculpa ni pretexto, para todos los comprendidos en esta Orden ministerial, se recuerda una vez más la obligación que tienen de evacuar la capital todas aquellas personas que no tengan ocupación útil en la retaguardia".⁷⁰

Malgrat el caràcter imperatiu de la disposició i de la nota anterior, la realitat va ser que un gran nombre de funcionaris i pensionistes no van atendre-la, sinó que varen romandre a Madrid, tal com reconeixia la premsa:

"Tenemos el caso claro de la orden dada por el Gobierno para que se ausenten de Madrid todas aquellas personas que perciben pensiones del Estado. A pesar de ser una orden terminante, la realidad es que en Madrid continúan infinidad de personas comprendidas en la citada orden. ¿Es que el Gobierno puede tolerar que se juegue así con los intereses del pueblo? Evidentemente que no, y los antifascistas deben darse cuenta de que la orden de evacuación de Madrid no es un mero capricho, sino una necesidad viva, palpable, que se siente, y que, por tanto, es necesario llevarla a cabo con la mayor rapidez posible, sea como sea".⁷¹

A Catalunya, mentrestant, s'havia dictat el decret de 14 d'agost del 1937, que constitueix un intent d'atendre a la població refugiada d'una manera integral i de donar als ajuntaments la responsabilitat d'ordenar la vida dels refugiats, fent que aquells que estiguin en condicions de treballar ho facin amb les retribucions corresponents. També es va donar una atenció especial als

⁶⁹ Gaceta de la República: Orden de 6 de setembre de 1937. Orden de 14 de setembre de 1937. Orden de 11 de novembre de 1937.

⁷⁰ Revista OCEAR, 14 d'octubre de 1937. Vegeu el document reproduït a l'Apèndix documental.

⁷¹ "Evacuación". Claridad, 27 de desembre de 1937.

infants en matèria educativa a fi d'incorporar-los a la vida social catalana.⁷² Els organismes encarregats de l'assistència serien el Comissariat d'Assistència als Refugiats i la Comissió Consultiva d'Ajut als Refugiats. Les variacions respecte de la situació anterior van ser que el Comissariat tindria la composició que el Conseller establís; que es disposava la creació d'una xarxa d'agents per assessorar els municipis i d'uns delegats especials als punts fronterers d'entrada a Catalunya per comunicar el moviment d'entrades i sortides de persones refugiades. Pel que fa a la Comissió Consultiva, el seu objectiu era el d'assessorar amb els seus suggeriments i aportacions la responsabilitat efectiva del Comissariat i, a tal efecte, estaria composta per representants de les institucions i de les entitats que realitzessin alguna tasca amb la població refugiada. Finalment, el decret derogava l'organització existent anteriorment, és a dir, el Comitè Central d'Ajut als Refugiats i les seves delegacions comarcals, que s'havia creat per l'ordre de 17 d'octubre de 1936. Igualment, fou clausurada l'Oficina Administrativa que existia des de l'ordre de 26 de novembre de 1936 i que, a partir de la disposició de 17 de març de 1937, havia passat a dependre directament de la Secretaria General d'Assistència Social, amb la missió d'encarregar-se del transport, allotjament, estadística, administració i recaptació de tot allò que afectava a la població refugiada. Pocs dies després era nomenat Francesc Xavier Casademunt i Arimany com a responsable del Comissariat d'Assistència als Refugiats.⁷³ La seva primera disposició va ser la d'establir una sèrie de normes en relació a la documentació que mensualment havien d'enviar els ajuntaments al Comissariat. Consistia en una relació nominal de les refugiades i refugiats assistits, la seva professió,

⁷² DOGC de 24 d'agost de 1937. Quant als Ajuntaments es deia: "...i cal completar-la [es refereix a la política en relació als refugiats] donant als Ajuntaments la responsabilitat i el dret d'ordenar, dins de cada Municipi, i sota les normes bàsiques i la inspecció de la Generalitat, la vida dels refugiats". I quant als infants diu: "Altrament, la convivència d'aquests refugiats, infants en la seva gran part, amb la població catalana, comporta la necessitat d'assegurar la cultura d'aquests infants posant a llur abast les Institucions creades per a la instrucció i l'educació de la nostra població infantil, completant aquesta obra amb una tasca d'adaptació a la nostra vida social que tregui del refugiat les característiques de foraster inadaptat i l'incorpori a tots els aspectes peculiars de la vida social catalana".

edat, procedència, data d'arribada i sortida, així com la relació d'altres i baixes que es produïen cada mes. El 4 de novembre se'ls ordenava la realització d'una investigació sobre els recursos disponibles per part de les famílies refugiades, amb la finalitat de retallar els subsidis que el govern de la Generalitat els atorgava.⁷⁴

Un dels problemes que va persistir durant tota la guerra va ser el del falsejament de les dades per part dels municipis a fi d'obtenir més recursos. El Comissariat d'Assistència als Refugiats va comunicar als alcaldes el 16 de febrer de 1938, a través de les seves delegacions a les vegueries, que enviessin:

"certificació numèrica dels refugiats que componen la vostra colònia i que estiguin subjectes al cobrament del subsidi de dos pessetes diàries... Aquesta certificació ha d'ésser signada imprescindiblement pel Delegat de Refugiats que es nomeni entre ells mateixos, pel regidor d'Assistència Social del vostre municipi i amb el vist i plau vostre, degudament segellat."⁷⁵

Amb l'arribada de milers de persones, amb unes condicions higièniques, alimentàries i de vestimenta penoses, es varen accentuar els riscos de propagació de malalties contagioses, com el tifus o d'altres, conseqüència de la penúria existent, com la tracoma. És per això que el conseller Sbert va decretar la creació d'un organisme específic per tal de responsabilitzar-se de l'atenció sanitària de la població acollida a Catalunya. Era la Comissió Executiva de Sanitat dels Refugiats. Fou constituïda el 9 de juliol de 1937 i tenia, entre d'altres funcions,

⁷³ Les seves vicissituds queden recollides per l'entrevista que li va fer Jaume Fabre en: "Xavier Casademunt, el diputat que organitzà el servei de refugiats". *L'Avenc*, núm. 63, setembre 1983.

⁷⁴ DOGC. 6 de febrer de 1937.

⁷⁵ AMO. Administració General. Corporació Municipal. El 23 de febrer de 1938 va ser dictat el decret que reglamentava la distribució de queviures destinats als refugiats de guerra a l'article 2n. del qual era fixat que el conseller municipal responsable de l'assistència es responsabilitzava dels llistats de refugiats i refugiades als efectes de rebre els queviures.

"la disposició i execució de totes les mesures que cregui necessàries referent a la salut i les malalties dels refugiats...; la unificació de les actuacions generals, municipals i d'altres entitats...; la vigilància i responsabilitat dels refugiats arribats a Catalunya fins a ésser totalment revisats mèdicament i guarits", i, finalment, "el control sanitari dels refugiats establerts a Catalunya."⁷⁶

Aquesta mesura va ser completada per un altre decret de 6 d'octubre, pel qual tots els organismes i entitats sanitàries relacionats amb l'atenció a la gent refugiada, de l'àmbit territorial que fos, passaven a dependre de la Direcció General de Sanitat. Com a obligació, se'ls ordenava dur una relació detallada de la situació sanitària de la seva zona les incidències de la qual havien de trametre a Barcelona. Una mesura semblant la va dur a terme el subsecretari de Sanitat del Govern de la República, el 10 de novembre de 1937, ja que ordenava la vacunació sistemàtica de la població civil, i d'una manera especial de l'evacuada.⁷⁷

És imprescindible de fer esment de les especials relacions que el Govern de la Generalitat va tenir amb les institucions i persones que van fugir del País Basc. Des de la Presidència del Govern de Catalunya existia una bona actitud envers elles, en tant que hi havia uns lligams ideològics i perquè eren dues comunitats que havien assolit unes competències estatutàries. Així doncs, es va reconèixer aquesta personalitat donant un tracte preferencial a l'Executiu basc, que es va exiliar a Catalunya després de l'ocupació d'Euskadi, i, a proposta del Conseller de Governació i Assistència Social, es va establir el Registre dels ciutadans d'Euskadi que disposarien d'un carnet d'identitat propi lliurat pel seu govern.⁷⁸

La pèrdua d'Euskadi, Astúries i Santander, va fer augmentar extraordinàriament el nombre de persones refugiades a Catalunya i, per tant, va originar un seriós problema en quant al seu allotjament. És per això que el departament de Governació i Assistència Social va fer el decret de 8

⁷⁶ DOGC, 11 de juliol de 1937. Com que el decret no indicava res en relació a la composició de la comissió, uns dies després, el 15, va ser publicada la normativa al respecte.

⁷⁷ Gaceta de la República, 11 de novembre de 1937.

d'octubre de 1937, que establia la incautació de tots els monestirs i establiments la propietat dels quals fos de congregacions religioses, i el conseller, així mateix, quedava facultat per distribuir persones refugiades per cases familiars.⁷⁹ Aquest darrer aspecte del decret fou matisat per mitjà d'unes declaracions públiques del conseller, ja que hem de suposar que va crear certa alarma social. Les paraules del conseller foren, concretament, les següents:

"Se me autoriza a disponer el alojamiento en familia de los refugiados de guerra en casos excepcionales, siempre que no haya otras posibilidades para resolver este problema.

*Tengo demasiado respeto para con las familias de nuestros hogares catalanes, para creer que estas facultades han de ser de una solución fácil y cómoda. Por el contrario, declaro que si bien creo que es un deber para todos los que cuenten con medios para recibir voluntariamente algunas personas refugiadas en Cataluña, impondré esta medida únicamente en aquellos casos insuperables."*⁸⁰

A principis del 1938, el Govern de la República va creure necessària l'adopció d'una mesura radical respecte de l'evacuació de Madrid: Juan Negrín ordenà la sortida de la capital en un termini de trenta dies de totes les persones que no poguessin justificar-hi la seva presència. Com a pas previ, encarregava a l'Ajuntament que, en vint dies, fes una revisió de totes les cartilles de racionament, retirant les de les persones afectades per l'ordre.⁸¹

El precepte era manifestament irrealitzable pels recursos que exigia. Així va ser tractat en una reunió de tinents d'alcalde amb Rafael Henche, primera autoritat de la ciutat, en el decurs de la qual es va calcular que per les 600.000 persones de Madrid afectades per l'ordre calien 1.300 camions o autobusos d'anar i tornar, és a dir, 3.000 vehicles i el combustible corresponent. Així doncs, s'imposava establir uns certs criteris de prioritat a fi de complir la disposició. A la reunió es va

⁷⁸ DOGC, 5 d'octubre de 1937. Vegeu al capítol tercer allò que es refereix als bascos a Catalunya.

⁷⁹ DOGC, 10 d'octubre de 1937.

⁸⁰ "El alojamiento de refugiados." *La Vanguardia*, 14 de octubre de 1937.

acordar iniciar l'evacuació per la gent arribada a Madrid quan va esclatar la guerra.⁸² Tot i això, cal pensar que la situació creada dins de la població madrilenya per aquesta prescripció tan contundent va ser font de conflictes i confusions i que, en vistes d'això, el mateix Govern va haver d' aclarir la situació. L'article primer de l'ordre de 13 de gener establí que l'evacuació aniria a càrrec de la delegació a Madrid de la Dirección General de Evacuación y Refugiados i que, primerament, serien evacuats els funcionaris públics en excedència o separats del servei amb les seves famílies; després, les persones residents després del 18 de juliol de 1936 i, finalment, la resta de la població que no fes cap servei de guerra. L'evacuació es faria per districtes, atenent la revisió de les cartilles de racionament que efectuaria l'ajuntament. Una darrera disposició fixava que seria la Dirección General de Seguridad, previ informe de la Delegació d'Evacuació, l'única que podria lliurar salconduits.⁸³ L'alcalde de Madrid, per la seva banda, va publicar un ban ordenant als Comitès de Veïns i als porters d'omplir un imprès a fi d'establir un torn de prelatió entre els veïns que havien de ser evacuats.⁸⁴

La segona mesura va consistir en una nova reorganització administrativa a partir del decret signat per Juan Negrin de 4 de gener de 1938. En síntesi, es dissolia l'OCEAR i es creava dins del Ministeri de Treball i Assistència Social la Dirección General de Evacuación y Refugiados, que va passar a centralitzar totes les actuacions de la política de la República en matèria de població refugiada. A primers de febrer, una nova ordre establí que el Servicio de Emigración del Ministerio de Trabajo es fes càrrec de les Inspeccions d'Emigració, creades per la Conselleria de Treball, que atendien el control del passos fronterers;⁸⁵ una mesura que cal inscriure en l'orientació centralitzadora

⁸¹ Gaceta de la República, 5 de gener de 1938.

⁸² "Reunión de los tenientes de alcalde." *ABC*, 9 de gener de 1938.

⁸³ Gaceta de la República. Orden de 13 de gener de 1937.

⁸⁴ "La evacuación de Madrid", *ABC*, 15 de gener de 1938. Tanmateix, el mateix diari publica una nota de la delegació un mes més tard, el 5 de febrer, sota l'encapçalament, "Para las personas obligadas a salir de Madrid", adreçada als porters i Comitès de Veïns que encara no han lliurat els padrons per tal de què ho facin.

⁸⁵ Gaceta de la República, ordre 9/1/1938.

que el govern de la República havia assumit en aquesta fase de la guerra, i d'eliminar les competència que havia assumit la Generalitat, al començament de la guerra, però que no estaven reconegudes per l'Estatut. Finalment, una mostra de la importància que ja tenia la qüestió de la població refugiada i evacuada, va ser la creació del Servicio de Coordinación e Información de Asistencia a Refugiados y Evacuados, que depenia directament de presidència del govern.⁸⁶

Com es recordarà, una de les excepcions reconegudes per poder tornar a Madrid era per anar a una visita mèdica, així que aviat va aparèixer una certa "picaresca", de la que se'n feren ressò les autoritats. El recurs més utilitzat pels refugiats que volien tornar a Madrid era el de presentar un certificat metge que obligava la seva atenció mèdica en un centre madrileny, així que la Delegación de Evacuación va considerar necessari implantar uns criteris dels quals va donar coneixement a la premsa el 5 de febrer, el contingut del qual reproduïm tot seguit:

*"El crecido número de peticiones de salvoconductos de regreso a Madrid de personas evacuadas, con el fin de atender a familiares enfermos o de someterse a reconocimiento o tratamiento facultativos, así como la alegación de enfermedades para solicitar la permanencia en Madrid de aquellas personas que por las vigentes disposiciones han de ser evacuadas, obligan a esta Delegación, para evitar molestias a los interesados, a dictar las siguientes normas, a que habrán de sujetarse los certificados médicos que se presenten, acompañando a las anteriores solicitudes"*⁸⁷

A continuació, l'ordre va establir una sèrie de criteris que restringien el retorn només per aquells casos urgents que afectessin a ferits de guerra, malalties agudes i operacions quirúrgiques. Quant als casos de retorn pel fet de necessitar un reconeixement, solament s'admeten aquells casos que no ho poden ser en una altra ciutat; i, quant a la no evacuació temporal, només serà acordada en casos de malalties greus i cròniques. La relació de sol·licituds presentades per ingressar a Madrid, era objecte

⁸⁶ Gaceta de la República, 1 de març de 1938.

d'un seguiment estadístic, que tot seguit reproduïm fidelment, per tal que s'observi els criteris seguits per l'Administració:⁸⁸

Quadre núm. 1. Estadística de la Secció de Sanitat, 17 de gener a 23 de febrer de 1938. 500 casos.		
Petició de retorn de familiars	Petició trasllat malalts a Madrid	Petició de no evacuació
Norma Primera: 230 casos 46%	Norma Segona: 196 casos 39'2%	Norma Tercera: 74 casos 14'8%
Ap. A) Ferits de guerra 24 casos	Justificats: 155 casos 79%	Ap. a) Evacuació aplaçada: 18 casos
Justificats: 24 100%	No Justificats: 41 casos 21%	Justificats: 18 24%
No justificats: 0		Ap. b) Ev. especials: 42 casos
Ap. b) Malalts: 186 casos		Justificats: 42 57,7%
Ap. c) Operats: 20 casos		Justificada la no evacuació: 60 81,7%
Justificats: 17 85%		No justificada la no evacuació: 14 18,3%
No justificats: 3 15%		
RESUM: Peticions justificades: 360 casos = 72 % ídem no justificades: 140 casos = 28%		

La darrera reordenació dels organismes encarregats d'atendre les persones que havien abandonat les seves llars va ser dictada per ordre de 13 d'octubre de 1938 pel ministre Josep Moix, que havia accedit al càrrec després de la dimissió de Jaume Aiguader a l'agost. La nova estructuració consistia en dividir la Delegación General de la Dirección de Evacuación y Refugiados en dues delegacions, una amb residència a Madrid, que es faria càrrec de les províncies lleials del centre peninsular, i una altra, amb residència a València, que tindria al seu càrrec la zona de llevant. No cal dir que aquesta nova organització venia donada per les greus dificultats de tota mena que el desenvolupament de la guerra estava provocant en l'administració republicana. Una altra disposició d'aquells mesos finals de la guerra va ser la de limitar la concessió dels salconduits per dirigir-se a

⁸⁷ ABC, 5 de febrer de 1938.

⁸⁸ AHNS. PS-Madrid, Carp. 1218.

Madrid a aquelles persones que tinguessin una causa relacionada amb treballs de guerra o anessin en viatge oficial.

Mentrestant, a Catalunya, davant les creixents dificultats econòmiques que patia la Generalitat, foren establertes severes mesures de control de la despesa i de restricció dels qui tenien dret al subsidi per dia d'estada que atorgava la Generalitat. Per tal d'assolir aquesta fita, fou precís un major control de la despesa i, d'aquesta manera, es varen prendre dues disposicions. La primera, l'Ordre de 6 de novembre de 1937, establí que els ajuntaments estudiessin quins membres de la comunitat refugiada al seu municipi tenien ingressos propis o familiars, al marge del subsidi que atorgava la Generalitat, ja que, en aquest cas, s'adoptaria la mesura de treure'l.⁸⁹ Aquesta decisió fou justificada pel propi conseller de Governació i Assistència Social quan declarava, el novembre de 1937, *"Hay que tener en cuenta que la cifra de los subsidios pagados este mes es de cerca de trece millones y pronto llegará a los quince millones de pesetas."*⁹⁰ Després de la publicació de l'ordre, el Comissariat d'Assistència als Refugiats va haver de fer l'advertiment següent:

*"Teniendo noticia este Comisariado de que algunos alcaldes, tomando por base la orden del día 6 de noviembre de 1937 (DO núm. 319) han retirado el subsidio a algunos refugiados, hacemos constar que a los Ayuntamientos sólo les corresponde hacer el estudio de los casos que estén comprendidos en la citada orden ... no pudiendo en ningún caso retirarse el subsidio sin la previa resolución de este Comisariado."*⁹¹

La segona disposició, el Decret de 23 de febrer de 1938, va anar, així mateix, en la direcció de controlar i estalviar els recursos, en aquest cas, la distribució dels queviures destinats a la població refugiada. Una tasca que s'havia de fer amb la intervenció, d'una banda, de la Direcció General de Proveïments del govern de la República, que havia assumit aquesta competència a

⁸⁹ DOGC, 6 de novembre de 1937.

⁹⁰ "Gobierno de la Generalidad", La Vanguardia, 14 de novembre de 1937.

⁹¹ "La asistencia a los refugiados", La Vanguardia, 3 de desembre de 1937.

Catalunya des del 6 de gener d'aquest any, i per altra banda, del Comissariat d'Assistència als Refugiats.⁹² El procediment de la distribució era certament molt enrevessat i supeditava al Ministeri d'Hisenda i Economia tota la capacitat d'actuació del Comissariat. D'una banda, pel fet que subordinava a Proveïments la potestat de regular el subministrament i, de l'altra banda, perquè les quantitats quedaven supeditades a aquelles que determinés la Direcció General. Quant al paper dels municipis, el responsable d'Assistència Social havia de transmetre els dies primer i quinze de cada mes una relació nominal certificada dels refugiats i refugiades de la seva localitat. Aquesta relació havia de dur el vist i plau de l'alcalde i l'aval del representant de la gent refugiada i havia de ser lliurada a la Delegació del Comissariat de la vegueria respectiva, que la feia arribar a la Direcció General de Proveïments. Aquesta era l'encarregada de consignar els queviures corresponents. Per a treure'ls, els municipis havien d'anar al Comissariat a fi de recollir un taló mitjançant el qual podien accedir als queviures. Les complicacions que aquest sistema implicava constitueixen una mostra més de les profundes maliances existents entre els governs de la República i de la Generalitat. La pròpia administració catalana es va fer ressò d'aquesta situació, tal com ens demostra una circular del 16 de febrer de 1938 tramesa per la Delegació del Comissariat de la Vegueria de Girona als ajuntaments, per tal de comunicar les noves normes que regulaven la distribució dels queviures. Una vegada publicat el decret, es van trametre unes instruccions extraordinàriament precises:

"En la primera ratlla posareu en lletres la quantitat de refugiats existents el dia primer del mes. Seguidament senyalareu en forma nominativa les altes produïdes durant el mes, posant totes les dades als encasellats corresponents dels impresos. De la mateixa manera es faran constar les baixes que s'hagin produït en el mes, recalcant amb preferència la data d'arribada, el dia que s'ha produït la baixa i també el seu motiu, quan aquesta sigui per trasllat indicar sempre la població on es trasllada el refugiat.

⁹² DOGC, 3 de març de 1938. Respecte de la legislació sobre restricció de subsidis, vegeu l'apartat El cost de

En la última ratlla, abans de posar la data i signatura en les relacions es farà constar en lletres el total que queda de refugiats al tancar la relació.

Les relacions subjectes a les anteriors indicacions hauran de presentar-se com de costum per triplicat a aquesta Delegació⁹³.

A la vegada que eren establerts aquests controls en el subministrament dels proveïment pels ajuntaments, va ser duplicat el percentatge del 10 % de refugiats que cada municipi havia d'acollir degut a la situació existent al front d'Aragó en la primavera de 1938. Aquesta mesura va suscitar les queixes dels ajuntaments. Tal és el cas del d'Olot que, en resposta tramesa a la delegació del Comissariat d'Assistència als Refugiats de la II Vegueria, diu: "hauria d'abstenir-se, en quant sigui possible, d'enviar més refugiats a Olot, perquè amb la vinguda de forces militars, internacionals, etc., no hi ha possibilitat d'allotjament".⁹⁴

D'altres prescripcions van ser adoptades per conèixer la situació en vistes a aprofitar els béns disponibles. Tal és, ens sembla, l'ordre de la Delegación General de Ganadería e Industrias Pecuarias publicada a la Gaceta del 7 de maig, reclamant als consells municipal la tramesa de la relació de caps de bestiar que fossin propietat de la gent refugiada o estiguessin a la seva cura.⁹⁵

En els seus darrers moments, l'administració catalana, tanmateix, no va patir els conflictes interns que van tenir lloc a Madrid i a d'altres zones republicanes durant les setmanes finals de la guerra. La desposseïció de les atribucions del Govern Negrín pel cop del coronel Casado va ocasionar un reguitzell d'enfrontaments tant als ministeris, com als seus organismes dependents. I així va passar també a la Direcció General d'Evacuació i Refugiats. Mostra daixò és l'ofici enviat al Director General pels funcionaris d'Alacant, del qual procedeix l'extracte següent:

l'assistència a la població refugiada.

⁹³ AMO. Administració General. Corporació Municipal.

⁹⁴ AMO. Administració General. Corporació Municipal.

"Con la máxima complacencia, los que suscriben, funcionarios y empleados de la Delegación de Evacuación de esta Ciudad, se adhieren a la Junta Nacional de Defensa, ofreciéndose incondicionalmente para servirla en todo, y manifestando su absoluta identidad, y acuerdo, con los fines que su constitución persigue, expresados, por sus hombres más representativos.

"En consecuencia, tenemos que declararnos incompatibles, con el que hasta la fecha, ha venido ostentando el cargo de Delegado General, D. Joaquin Viladrich, por pertenecer al Partido Comunista, que tantas pruebas de oprobio y vergüenza ha dado.

"Y solicitamos, sea nombrado, o se nos autorice para nombrar, un Delegado que merezca nuestra confianza, nuestro aprecio y nuestro respeto, por todos conceptos.

Alicante a once de marzo de 1939".

La darrera mesura adoptada en relació als refugiats va ser la el 23 de març de 1939. Disposava la supressió de les Delegaciones Generales de Evacuación y Refugiados, les funcions de les quals passaven a la Dirección General de Trabajo, *"centralizando en el Servicio de contabilidad de esta Consejería [es refereix a la de Trabajo] todas las operaciones de las Direcciones generales, organismos y servicios dependientes de la misma."*⁹⁶ En aquestes circumstàncies de col·lapse de les institucions, enfrontaments interns, carències i desmoralització generalitzada, la situació va ser angoixant tant per a la població en general com per a la refugiada en particular.

1.2. El cost de l'assistència a la població refugiada

La quantificació exacta dels recursos que va exigir l'atenció dels centenars de milers de persones desplaçades durant els anys de la guerra constitueix un repte de gran dificultat per la varietat d'institucions que es van fer càrrec d'atendre-la. Així, en els moments inicials, quan el volum

⁹⁵ AMO. Administració General. Corporació Municipal.

⁹⁶ "Suprimida per orden de la Consejería de Trabajo las Delegaciones Generales de Evacuación y Refugiados", ABC, 23 de març de 1939.

no havia arribat encara a les dimensions que tindria posteriorment, no hi va haver cap partida del govern per fer front al problema, doncs tampoc no existien organismes responsables. Després de la constitució del Comité de Refugiados, el 5 d'octubre de 1936, va ser aprovat, el 16, un decret del Ministeri d'Hisenda pel qual es concedien a l'esmentat comitè dos milions de pessetes, primera quantitat que apareix a la Gaceta de la República, quan ja feia quatre mesos que havia esclatar la guerra. Pel que fa a Catalunya, és conegut que la Generalitat no va aprovar cap pressupost per al 1937 i anys posteriors, sinó que va prorrogar el de l'any 1936, encara que, tal com veurem, foren aprovades aportacions extraordinàries, a partir de gener de 1937, quan foren publicats els anomenats "Decrets de S'Agaró" o també dits "de Tarradellas", amb la finalitat d'articular una política de despeses i ingressos per a tot el país. Aquests decrets eren l'expressió de la voluntat política del govern català de normalitzar les seves finances, després de l'atzarosa situació que havia viscut Catalunya des de l'estiu de 1936. Una situació que, malgrat tot, havia permès acollir desenes de milers de persones gràcies a l'actuació dels ajuntaments, tal com va recollir el propi conseller de Finances:

"En els primers moments, els nostres Ajuntaments foren els que reberen i atengueren amb una gran sol·licitud els nostres germans que venien d'altres terres de la República. Durant els vuit primers mesos, foren els Ajuntaments de Catalunya, ajudats per l'aportació popular, els que varen resoldre el problema angoixós dels refugiats; però després d'aquest temps, quedaren exhaurides les Caixes dels Nostres Municipis. Les quantitats de què disposaven per a remediare l'atur forçós en llurs localitats, ajuntades a les que havien destinat per a refugiats, eren ja esgotades, i els era completament impossible atendre a aquests darrers."⁹⁷

Tot seguit, Josep Tarradellas finalitzava la valoració dels decrets de S'Agaró, dient:

⁹⁷ Tarradellas, J.: L'obra... p. 51.

"És per això que ... els decrets de S'Agaró donen, en aquestes matèries, instruccions clares i precises que, coordinades conjuntament amb les disposicions d'Assistència Social - i principalment les que d'un temps ençà està dictant el conseller d'aquest departament, senyor Sbert-, han permès, si no resoldre com nosaltres voldríem, almenys donar solució, en tot allò que fos possible, al problema que planteja l'estada a Catalunya de 700.000 refugiats."⁹⁸

Pel que fa als recursos que implicava l'atenció a la població refugiada en el país, el govern de la Generalitat va aprovar unes disposicions específiques en el decret sobre la unificació i coordinació de les despeses. De totes elles, la més significativa en relació al nostre objecte d'estudi fou la que establí el control dels consells municipals en tant que se'ls hi prohibia la imposició de contribucions extraordinàries per atendre els refugiats a canvi del pagament pel Departament de Finances de les despeses que haguessin tingut per aquest concepte.⁹⁹ Una norma complementària posterior va obligar als consells municipals a l'elaboració d'una relació amb aquelles persones refugiades que ja disposaven d'alguna mena de subsidi o pensió.¹⁰⁰

A manca d'un pressupost, el govern de la Generalitat va recórrer primerament als fons disponibles després de les incautacions dels recursos provinents de la delegació del Banc d'Espanya i dels de les entitats financeres de Barcelona.¹⁰¹ Posteriorment, va acudir al lliurament de crèdits extraordinaris, recursos dels quals es donava constància per mitjà del Diari Oficial de la Generalitat.

El Govern de la República va seguir el procediment normal d'aprovar un pressupost anual, tot i que presentant-lo a la Diputación Permanente de la cambra. L'import de les partides relacionades

⁹⁸ *Ibíd.*, p. 52.

⁹⁹ Vegeu en Clavijo, J.: *La població...* p. 24-25.

¹⁰⁰ Els llistats confeccionats ens permet constatar les diverses situacions tant pel que fa a la composició social com a les incidències personals i familiars existents en aquell col·lectiu. Podem esmentar com a paradigma il·lustratiu el llistat corresponent a Aldover on hi figurava un home que tenia atorgada una pensió de mutilat de guerra i dues dones que en tenien unes altres per fill desaparegut, totes elles per un total de 300 ptes. A més, a la llista havia quatre dones que estaven casades amb ferroviaris que es trobaven en zona ocupada "facciosa". Cap d'aquestes set persones percebien regularment les seves pensions.

amb Sanitat i Assistència Social va ser de 33.242.374'26 pessetes, i el de Treball i Previsió, que esmentem perquè dona una visió més global de la política d'ajudes socials de la República, fou de 57.506.564'47, és a dir un total de 90.749.938'73 pessetes. Aquests diners no van ser suficients per fer front les creixents necessitats i, per això, a igual que el govern de Catalunya, també el de la República va haver de recórrer als crèdits extraordinaris, que presentem al costat dels de la Generalitat al quadre següent.

Quadre núm. 2: Crèdits extraordinaris atorgats per atendre les necessitats dels refugiats 1936-1937		
Data	Govern de la República	Generalitat
16.10.1936	2.000.000	
20.10.1936		2.000.000
14.3.1937	5.000.000	
19.4.1937		100.000
26.4.1937		500.000
12.5.1937		4.000.000
14.5.1937		1.500.000
11.6.1937		4.000.000
23.9.1937		2.000.000
5.10.1937		4.000.000
21.10.1937	8.000.000	
10.11.1937		4.000.000
24.11.1937		6.000.000
7.12.1937		4.000.000

¹⁰¹ Vegeu Bricall, J.M.: La economía española (1936-1939) dins La Guerra Civil española 50 años después. Barcelona, 1987.

24.12.1937	4.961.000	
Total	19.961.000	32.100.000

Durant l'any 1937, el govern de la República va aprovar la concessió de crèdits extraordinaris com a conseqüència de l'aparició de nous requeriments que presentaven les circumstàncies de la guerra. El primer fou un decret del Ministerio de Hacienda y Economía, que lliurava 1.073.950 pessetes per atendre el pagament de les subvencions que s'havien de donar als funcionaris desplaçats obligatòriament de Madrid, que per una ordre del 26 de novembre de 1936 pujava a deu pessetes per dia.¹⁰² El segon decret atorgava 6.702.862 pessetes per a fer front la vacunació contra malalties infeccioses i que, en bona part anava destinada a la població refugiada, la més directament afectada pel tifus, la tracoma i d'altres patologies.¹⁰³ Així doncs, podem establir que per al 1937, el govern de la República va destinar oficialment 27.737.812 pessetes per assistència a població refugiada i evacuada.

Quadre núm. 3: Crèdits extraordinaris atorgats per atendre les necessitats dels refugiats. Any 1938		
Data	Govern de la República	Generalitat
11.1.1938		4.060.000
2.2.1938		
23.2.1938		4.000.000
17.3.1938		8.000.000
15.4.1938		75.000
4.5.1938		8.000.000
9.6.1938		8.000.000
23.8.1938	2.839.663	
24.10.1938	10.273.327	
Total	13.112.990	32.135.000

¹⁰² Gaceta de la República. Decret de 14 d'agost de 1937.

¹⁰³ Gaceta de la República. Decret de 26 de desembre de 1937.

A més d'aquests fons, el govern de la República va destinar el 1938 per a satisfer les subvencions de desplaçament dels funcionaris de l'Administració Central de l'Estat, un total de 20.146.095 pessetes.¹⁰⁴

Els fons lliurats per la Generalitat provenien de les entitats financeres de Barcelona que, tal i com assenyala Josep Maria Bricall, disposaven d'importants reserves, així com també de les sucursals catalanes del Banc d'Espanya, que passaren a ser dirigides per la Generalitat després dels decrets del Departament de Finances de 27 d'agost de 1936.¹⁰⁵ El govern català destinava aquests diners, segons l'ordre de 3 d'abril de 1937, a donar un subsidi de 2 pessetes per dia d'estada a les persones refugiades. El sistema de pagament es basava en què, mensualment, cada ajuntament enviava al Comissari Delegat de la Generalitat, (excepte l'Ajuntament de Barcelona, que tenia una relació directa amb el Comissariat d'Assistència als Refugiats), una relació de les persones i dels dies que aquestes havien estat ateses. Des de la Comissaria Delegada es trametia un informe de cada localitat a la ja esmentada Comissaria d'Assistència als Refugiats, la qual transferia les quantitats corresponents a cada municipi al Comissari Delegat. Aquest, per la seva banda, les lliurava al representant del poble. Legalment, el pas següent havia de ser el lliurament del subsidi a cada persona refugiada. Tanmateix, això no era així. Tal com demostren multitud de testimonis, els Ajuntaments van seguir la política d'apropiar-se d'aquests diners, donat que estaven mancats de recursos i la Generalitat no els abonava les despeses que efectuaven. Aquest sistema tenia dues deficiències principals. La primera era la poca fiabilitat de les dades que trametia l'Ajuntament i la segona era el retard en el cobrament de la Generalitat, qüestions que tornarem a tractar més endavant.

¹⁰⁴ Gaceta de la República. Decret de 13 d'abril de 1938.

¹⁰⁵ Bricall, J.M.: La economía... p. 401 i 407.

La Generalitat, pel decret de 9 de gener de 1937, va concedir els anomenats "avenços reintegrables". Aquests eren uns crèdits per a despeses extraordinàries ocasionades per la guerra, però que els Ajuntaments, migrats de recursos, no van poder retornar¹⁰⁶. Per altra banda, el decret establí el control de les despeses municipals destinades a la població refugiada, que havien de ser autoritzades pel Servei de Refugiats del Departament d'Assistència Social. També s'exigia l'autorització de la Generalitat per a imposar contribucions especials. El decret va ser desenvolupat per l'ordre del sots-secretari de Finances, el 3 d'abril de 1937, de la qual ja hem parlat. La situació va restar inalterable fins a final de 1938, quan la situació bèl·lica, clarament desfavorable ja per a les armes de la República, va obligar a prendre urgentment mesures indispensables per resistir l'avenç de les tropes rebels. Condicionat per aquesta situació, el 12 d'octubre es va publicar una disposició restringint el cobrament de subsidis als homes compresos entre els 18 i els 45 anys. Va ser suprimit, igualment, el subsidi atorgat a aquells que tinguessin alguna pensió, un sou o qualsevol altre ingrés. Foren afectats, de la mateixa manera, aquelles famílies que obtinguessin uns ingressos de més de 300 ptes mensuals o que en disposessin d'un compte d'estalvi amb més de 5.000 pessetes.

La premsa es va fer ressò de l'esforç econòmic que representava l'ajut a la població refugiada a Catalunya. Foren especialment destacades les declaracions del conseller Sbert, que periòdicament eren reproduïdes als diaris ja que donaven les quantitats de persones acollides i el cost que això representava. Així, el 4 de setembre de 1937, declarava que la despesa per la subvenció de 2 pessetes per cada dia d'estada dels refugiats era de mig milió de pessetes diàries.¹⁰⁷ En unes noves declaracions, dos mesos després, la quantificava en tretze milions i mig de pessetes mensuals.¹⁰⁸ I

¹⁰⁶ Vegeu a l'Apèndix documental la relació dels avenços lliurats a cada municipi.

¹⁰⁷ "Manifestaciones del consejero de Gobernación sobre los refugiados y la reorganización de las fuerzas de Orden público uniformada." La Vanguardia, 4 de setembre de 1937.

¹⁰⁸ "Manifestaciones del consejero Sbert." La Vanguardia, 14 de novembre de 1937.

poques setmanes després, la quantitat ja havia arribat als quinze milions de pessetes.¹⁰⁹ Ricard Altaba recordava, en una entrevista amb Jaume Fabre, celebrada anys més tard, que el 1938 es lliuraven un milió de pessetes diàries als ajuntaments per la subvenció dels refugiats.¹¹⁰

A partir de les relacions oficials de les estades i nombre de refugiades i refugiats acollits, que elaboraven els ajuntaments, tal com ja s'ha dit, podem apropar-nos al cost que significà l'atenció dels refugiats més desvalguts dels quals se'n va fer càrrec la Generalitat. Hi va haver d'altres refugiats, i especialment refugiades, que quedaren exclosos d'aquest ajut ja que disposaven d'altres ingressos, com a pensions o subsidis per combatent, desaparegut, mutilat o per ser membre de l'administració. Igualment no entren en aquestes estadístiques les persones que depenien del govern basc, que tenien una estructura d'assistència paral·lela a la de la Generalitat i a la del govern Central. Com tampoc els acollits a colònies d'infants refugiats. Finalment, no podem perdre de vista les errades, voluntàries o no, que es detecten a les estadístiques elaborades, ja que recullen les dades dels municipis on, en molts casos, el funcionament administratiu no era prou eficient o que simplement recorrien a falsejar les dades. Tot i aquestes prevencions, les estadístiques elaborades pels serveis del Comissariat d'Ajut als Refugiats constitueixen una eina molt útil per fer una avaluació del cost de les subvencions atorga

Quadre núm. 4: Municipis de Barcelona que han obtingut subsidis de 2 pessetes 1937-1938		
Mes	1.937	1.938
Gener		2.204.854
Febrer	627.988	
Març	917.822	
Abril	895.272	
Maig	948.166	
Juny	908.618	
Juliol	932.990	
Agost	971.900	
Setembre	447.832	
Octubre	1.323.642	
Novembre	3.414.702	
Desembre	3.482.430	
Total	14.871.362	

des per la Generalitat en concepte de dia d'estada per cada refugiat.

¹⁰⁹ “Manifestaciones del consejero de Gobernación sobre los servicios de Sanidad.” La Vanguardia, 4 de desembre de 1937.

¹¹⁰ Op. cit. L'Avenç, n. 63, setembre 1983.

Començarem per la corresponent a la demarcació de Barcelona:¹¹¹

Hem elaborat el quadre amb les dades de Barcelona només fins el mes de gener de 1938, ja que no ens ha estat possible trobar les corresponents als mesos següents. Ben segur que foren redactades, doncs de les altres demarcacions catalanes existeixen fins l'agost de 1938 i, per a la ciutat de Barcelona, una font, l'inventari 1.4131, ens indica que per als mesos de febrer i març d'aquest any, van haver-hi 384.217 estades i 441.050 estades respectivament, que suposarien unes subvencions de pessetes 766.434 i 882.100.

Pel que fa a Girona les dades són les que segueixen:¹¹²

Quadre núm. 5: Municipis de Girona que han obtingut subsidis de 2 pessetes 1937-1938		
Mes	1.937	1.938
Gener		1.198.536
Febrer	270.790	923.154
Març	388.304	1.042.740
Abril	386.144	531.152
Maig	430.048	1.495.542
Juny	307.018	1.785.394
Juliol	90.040	1.482.010
Agost	447.526	77.504
Setembre	568.022	
Octubre	546.542	
Novembre	279.388	
Desembre	900.986	
Total	4.616.745	8.537.970

Tot seguit presentem les dades relatives a Lleida:¹¹³

Quadre núm. 6: Municipis de Lleida que han obtingut subsidis de 2 pessetes 1937-1938		
Mes	1.937	1.938
Gener		1.271.062
Febrer	5.458	740.698
Març	10.250	754.110
Abril	61.494	216.100

¹¹¹ ANC. Generalitat republicana, Inventaris 1.4126, 1.4127, 1429, 1.4130 i 14131.

¹¹² ANC. Generalitat republicana. Inventaris 1.4126, 1.4129 i 1.4131.

¹¹³ ANC. Generalitat republicana. Inventaris 1.4126, 1.4127, 1.4129, 1.4130 i 1.4131.

Maig	263.254	762.594
Juny	245.698	887.086
Juliol	255.050	914.400
Agost	229.394	90.554
Setembre	116.642	
Octubre	239.826	
Novembre	145.754	
Desembre	1.389.386	
Total	2.964.143	5.638.542

I finalment les de Tarragona.¹¹⁴

Quadre núm. 7: Municipis de Tarragona que han obtingut subsidis de 2 pessetes 1937-1938		
Mes	1.937	1.938
Gener		1.119.589
Febrer	601.078	948.652
Març	785.648	600.851
Abril	747.856	476.327
Maig	655.684	595.061
Juny	740.590	553.887
Juliol	766.392	620.344
Agost	768.250	586.344
Setembre	817.928	
Octubre	1.021.038	
Novembre	1.127.084	
Desembre	1.194.972	
Total	9.228.457	5.502.993

El govern de l'Estat també va arbitrar mesures que miraven d'incrementar la recaptació, essent la llei de 14 d'octubre de 1937, la més significativa de les que va elaborar. Una de les seves disposicions establia la creació d'una contribució addicional sobre les remuneracions no superior a cinc mil pessetes anuals amb una escala progressiva que anava del 0,5% fins el 25% del sou. Es va

¹¹⁴ ANC. Generalitat republicana. Inventaris 1.4126, 1.4127, 1.4129, 1.4130 i 1.4131.

establir, a més, un impost sobre les pensions, que oscil·lava entre el 10 i el 30%. Foren municipalitzats els serveis i indústries de caràcter públic; s'instaurà el monopoli públic del conreu del tabac i es van reestructurar els criteris d'assignació de categoria per als funcionaris per tal de reorganitzar els criteris salarials, i van ser acordades diverses disposicions en relació als emprèstits i les obligacions emeses pel Tresor Públic. Finalment, l'ordre de 16 de novembre de 1937 del *Ministerio de Trabajo y Asistencia Social* va reorganitzar els criteris salarials, i es va establir, per aquells municipis que no tinguessin cap acollit per raons de guerra, l'obligatorietat d'aportar diàriament 1'50 pta per cada persona refugiada que haurien d'haver tingut, en funció del seu nombre d'habitants.

1.3. La legislació franquista sobre refugiats

Les autoritats militars rebels no tingueren previst que, com a conseqüència, del seu aixecament, milers de persones abandonarien les seves llars i es convertirien en refugiats de guerra. Això explica el retard que hi va haver per a l'aparició de la primera disposició legal franquista entorn aquest tema. En general, es va seguir la política d'encomanar a l'*Auxilio Social* de la *Falange*, la tasca d'atendre les persones desplaçades. Encara està per estudiar com es va concretar aquesta atenció, el seu abast, els mitjans emprats, els efectius encarregats de l'assistència i les persones ateses. No resulta aventurat dir que en aquesta tasca va haver-hi un fort component de campanya propagandística, tal com mostren els noticiaris i la mateixa premsa franquista,¹¹⁵ i, al costat de la propaganda, el control de les refugiades i refugiats que s'hi havien quedat als municipis d'acollida,

després de la seva ocupació. La vigilància s'efectuava fins i tot sobre aquelles persones que, al principi de la guerra, volien tornar de França al territori rebel, tal com demostra l'expedient obert en relació a un grup de refugiats que varen demanar retornar a casa seva, el 30 de desembre de 1936, per mediació de l'alcalde del seu municipi, i que tingueren com a resposta:

*"A fin de resolver la instancia que elevó en 30 de diciembre último, referente a repatriación de individuos de esa localidad residentes en Francia, y que figuran en la relación adjunta, manifiésteme la fecha de su ausencia del pueblo, así como los motivos para efectuarla."*¹¹⁶

No va ser fins gairebé un any després de la presentació de la instància, el 4 d'octubre de 1937, quan era tramesa una ordre al governador de Salamanca, amb el mandat que *Auxilio Social*, que es va fer càrrec d'aquells refugiats.

Per la seva banda, l'anomenat *Gobierno General* havia fet la primera disposició relacionada amb el problema de les persones refugiades amb l'ordre de l' 11 d'agost de 1937. És una prescripció segons la qual era constituït el servei d'Auxilio de Refugiados.¹¹⁷ A la part dispositiva de la mateixa hi apareix que el motiu de la seva promulgació han estat les experiències extremes de l'ocupació de Biscaia. Tal com ja hem fet notar, el País Basc fou el lloc on es van produir les primeres onades de persones fugitives davant l'avenç de les tropes franquistes. Posteriorment, hi va haver un èxode en direcció a Astúries i Santander, fins que l'ocupació d'aquests territoris, a la tardor de 1937, va plantejar una nova evacuació. Algunes expedicions van poder trobar refugi a França i tornar a Espanya, però milers de persones, quantitat de la qual no tenim constància, van romandre a la zona després de l'ocupació, ja sigui perquè no van tenir temps o mitjans per embarcar-se, ja

¹¹⁵ Vegeu per exemple el diari *F.E.*

¹¹⁶ SHM. Cuartel General del Generalísimo, Carpeta 53, Leg. 54.

¹¹⁷ BOE. 14 d'agost de 1937.

sigui perquè estimaren millor quedar-se, sigui per la temença a la pèrdua de les seves llars o béns, sigui per la desmoralització que els ocasionaren tantes desfetes. Davant d'aquesta nova situació, les autoritats de Salamanca, van haver d'elaborar una mínima base legislativa per ordenar el retorn d'aquests refugiats. La primera fou, tal com ja s'ha dit, l'ordre de l'11 d'agost de 1937.

La seva finalitat essencial era la d'establir un sistema d'acolliment de les persones evacuades, bé mitjançant albergs gratuïts, bé amb l'establiment d'un sistema d'hospedatge. Això volia dir que les persones allotjades havien de pagar una quantitat que s'establiria en cada cas, però que de cap de les maneres, segons la disposició segona de l'ordre, pujaria a més de tres pessetes per dia. Pel que fa a les persones acollides gratuïtament als albergs, cal fer notar la coincidència que el Govern franquista donés pel seu sosteniment, una quantitat similar a la que aportaven tant la Generalitat com el Govern de la República: dues pessetes per plaça i dia d'estada.

Quins criteris s'establien per anar a un o altre centre? Fonamentalment, de tipus econòmic. Per als albergs es requeria que no es tinguessin familiars, propietats o lloc d'estada a la zona de Franco. Que no es disposés de mitjans econòmics al territori de la República que permetessin demanar crèdits a les institucions financeres del lloc on romanien. I que no es tingués més de cent pessetes per persona. Quant a la gent que havia d'anar a una pensió de pagament havien de tenir les dues condicions primeres i dur una quantitat no superior a 250 pessetes ni inferior a cent.

El servei quedava sota la dependència del Govern i s'encarregava de la seva gestió el Delegat de Beneficència, que tenia unes competències molt limitades. Únicament podia nomenar el personal que gratuïtament atenia el servei, però pel que fa al nomenament de funcionaris, establiment de locals d'allotjament i elaboració de normes per a millorar el servei, quedava limitat a formular les seves propostes al Govern.

El 23 de gener de 1939 van ser dictades unes normes per esmenar les deficiències que s'havien detectat en l'aplicació de l'esmentada ordre de l'11 d'agost de 1937. Una d'aquestes, ben segur la més important, estava relacionada amb el termini màxim de 20 dies d'estada que aquella norma establia pels acollits. Succeïa que, una vegada transcorregut aquest temps, havien de ser traslladats a centres d'assistència o a d'altres poblacions. Això havia ocasionat, tal com reconeix la mateixa ordre de 23 de gener, un increment notable de la indigència, ja que ni existien possibilitats d'efectuar aquests trasllats ni existien d'altres locals per a rebre'ls. Per tal de solucionar la situació es determinava la creació de menjadors de refugiats depenents de l'Auxilio Social. Una mesura que, certament, no solucionà el problema. Les despeses d'aquests establiments havien de ser sufragades a càrrec del Fondo Benéfico Social. D'altra banda, la disposició tercera fixava que el règim o tipus d'assistència aniria a càrrec dels governadors civils, els quals haurien de lliurar els fons a les Oficinas de Refugiados de las Delegaciones Provinciales de Auxilio Social. Quan s'havien creat aquestes oficines? Només ens consta que depenien del Servicio Nacional de Beneficencia y Obras Sociales.

L'ordre determinava que no fossin habilitats més albergs, excepte en els llocs fronterers, per tal de rebre les persones que tornessin de l'exterior. Així mateix, s'establia que els governadors civils es farien càrrec de l'abonament de lloguers i de les despeses per a combustibles, electricitat, roba i el lliurament de cabals, sota el consentiment del Servicio Nacional de Beneficencia y Obras Sociales. Totes les despeses s'havien de justificar segons l'ordre de 10 de març de 1937, que deixava en mans de Falange Española el control de la liquidació dels comptes. Finalment, l'u de juny de 1939 s'ordenà la pròrroga d'una ordre de 27 de gener de 1937, que unificava l'acció d'assistència de tres entitats benèfiques - l'Asociación Benéfica de Empleados de Telégrafos, l'Asociación de Auxilios Mútuos de Telégrafos i el Hogar Telegráfico-, sota el control d'un consell d'administració amb residència a Burgos.

Una altra mena de disposicions es referien a la repatriació de les persones refugiades als seus llocs d'origen. Les primeres ordres atenien a la localització de les persones acollides en la localitat i eren decretades per les autoritats militars, tal com mostra l'ofici següent de la Comandancia Militar de Olot a l'alcalde de la ciutat:

*"Ruego a V. que a la mayor brevedad posible se sirva mandar a ésta Comandancia Militar, relación de los refugiados que existen en esta procedente de la zona Centro y Levante, significándoles que la referida relación tiene que ser por duplicado, numérica y nominal."*¹¹⁸

Aquestes ordres venien de l'alt comandament de l'Exèrcit i van ser especialment insistents en relació a la localització dels infants evacuats per les autoritats republicanes que van estar acollits en règim familiar.¹¹⁹ L'organisme encarregat del retorn dels refugiats era el Servicio de Evacuación, que, per mitjà de la Junta Provincial de Protección de Menores, feia lliurament al Tribunal Tutelar de Menores, que existia a cada província, dels infants localitzats.¹²⁰

Jaume Fabre ha estudiat el retorn dels refugiats instal·lats a Catalunya, i molt especialment a Barcelona, al seu lloc d'origen després de l'ocupació militar.¹²¹ Del seu treball es desprèn l'existència d'un Servicio de Evacuación del Estado, que va ser qui realitzà el màxim d'esforç en la repatriació de la gent refugiada, a més del que efectuaren els propis ajuntaments, els quals, com en el cas de Barcelona,¹²² estigueren sota la dependència de l'autoritat militar.¹²³

El trajecte de retorn era realitzat en unes condicions penoses, ja que es va fer, en ple hivern, en tota mena de vagons: descoberts, de bestiar, de passatgers sense vidres ni calefacció, que

¹¹⁸ AMO. Administració General. Corporació Municipal. Comandancia Militar de Olot. 1 de mayo de 1939.

¹¹⁹ Un ban de l'alcalde d'Olot, José M. Torras Prunes, del 5 de maig de 1939 obligava a tots els caps de família, en virtut de l'ordre dictada pel general cap de la 4a regió militar, a presentar-se a l'Ajuntament per declarar la filiació dels infants que haguessin pogut tenir acollits. AMO. Administració General. Corporació Municipal.

¹²⁰ Vegeu Clavijo, J.: La població..., p. 96.

¹²¹ Fabre, J.: "El retorn dels refugiats: evacuacions i repatriacions". L'Avenc, núm. 63, setembre 1983.

trigaven dies en arribar al seu lloc de destinació.¹²⁴ Per tal de controlar el nombre de persones refugiades a Barcelona, indica Fabre, la Inspección del Servicio de Evacuación va ordenar als porters, administradors i, en el seu defecte als veïns més antics dels immobles, la tramesa de la relació dels qui hi vivien a fi d'ordenar la seva posterior evacuació. Aquests requeriments eren comunicats al veïnat per les delegacions d'Evacuació instal·lades als diversos barris i per mitjà de la premsa.¹²⁵ Uns comunicats que no perdien l'ocasió de vilipendiar als vençuts: "*Los servicios técnicos de Auxilio Social han constatado que las criaturas encontradas en las colonias socialistas están casi todas con tiña y sarna*".¹²⁶

1.4. La quantificació de la població refugiada

Un dels problemes fonamentals de l'estudi de la població refugiada és el de la seva quantificació. La principal dificultat radica en el propi caràcter del conflicte de 1936-1939 i en les circumstàncies que l'envoltaren des del seu començament. La primera, i més significativa, fou que els organismes del govern de la República, que lògicament havien de ser els responsables d'atendre les persones desplaçades, es van trobar desorganitzats pel col·lapse que va provocar a la rera guarda la revolució posterior a la revolta militar. D'altra banda, l'escassetat de mitjans, fou un condicionant insalvable per a poder dur a terme el cens de tota la població refugiada. Si tot això no fos poca cosa, cal afegir-hi la multiplicitat d'organismes que es cregueren aptes per atendre la problemàtica de les persones refugiades. D'aquest fet se'n derivà l'existència de nombroses relacions

¹²² Servicio Municipal de Repatriación. Obra realizada por el Ayuntamiento de Barcelona después de su liberación. Barcelona 1941.

¹²³ AMB. Llibre d'acords de la Comissió Permanent, 4 d'abril de 1939.

¹²⁴ de Silva, J.: *Nosotros los evacuados*. Barcelona 1978.

¹²⁵ Fabre, J.: "El retorn...", p. 649.

¹²⁶ La Vanguardia, 31 de gener de 1939.

de centres de refugi i, per tant, de gent assistida. Amb tota la dificultat que representa aquesta dispersió, mirarem tot seguit de distingir la varietat d'estadístiques existents.

En primer lloc, existeixen les relacions elaborades per un organisme del govern o d'un municipi que presenten el nombre de persones evacuades resident a una població. Paradigma representatiu d'aquestes és l'informe elaborat l'agost de 1937 per l'Estat Major de l'Exèrcit del Nord sobre les refugiades i refugiats existents en aquesta zona per a les autoritats de Santander.¹²⁷ Una altra font que indica la quantitat de persones refugiades són els informes que presentaven els organismes responsables al govern. Dins d'aquests ens podem trobar els informes elaborats per la Consejería de Evacuación de la Junta de Defensa de *Madrid* o els del Comissariat d'Assistència als refugiats. No hem pogut trobar, dissortadament, la documentació que va elaborar l'OCEAR ni la Dirección General de Evacuación y Refugiados, cosa que resulta una pèrdua molt sensible per establir quantes persones foren evacuades. Disposem, per contra, d'un informe elaborat per *Cathalonian Correspondance* amb el nombre d'homes i dones refugiades a Catalunya i a la resta de l'Estat.

Des dels consells municipals catalans foren lliurades al Comissariat d'Assistència als Refugiats les altes i baixes dels refugiats i refugiades existent en el seu terme. Més enllà d'estadístiques globals, ignorem si existeixen comunicacions semblants de les localitats sota el govern de la República. Un problema que hem trobat en aquestes sèries estadístiques és que es refereixen exclusivament als individus refugiats que estaven a càrrec de l'Ajuntament; aquells que ho estaven per institucions foranies, com el govern del País Basc o una entitat sindical, quedaven exclosos. També hem de tenir present les persones que foren evacuades i que cobraven una pensió o una altra mena de subsidi, cas de les dones dels militars que no figuren a les estadístiques.

¹²⁷ SHM. Carpeta 6. Leg. 854.

Disposem, en segon lloc, de llistats nominals que els ajuntaments lliuraven a l'administració superior. Catalunya torna a ser la comunitat on apareixen més dades. La causa és molt fàcil d'entendre. Cada municipi cobrava dues pessetes per cada refugiada o refugiat que tenia al seu càrrec. Donat que existien serioses sospites de xifres fraudulentament, la Generalitat ordenava que el fossin enviats llistats nominals de la gent acollida. El govern basc també va publicar a la seva premsa els noms dels bascos i basques al seu càrrec a Catalunya. Una altra relació nominal fou la que elaboraren les federacions sindicals de Madrid, a finals de 1936, quan milers de persones fugiren davant la proximitat dels combats.

En tercer lloc, les dades que es desprenen dels informes de les delegacions comarcals dels organismes responsables de l'assistència a la població evacuada són, malgrat el seu caràcter local, de gran interès ja que contribueixen a completar les dades que podem obtenir d'altres fonts més generals. Entre aquestes cal esmentar les notícies i declaracions aparegudes a la premsa, que ens permeten establir una certa evolució quantitativa de la situació, malgrat el seu caràcter propagandístic. A més d'aquestes declaracions, hem de fer notar que a la premsa hi van aparèixer notícies, editorials, articles d'opinió, seccions específiques dedicades als refugiats i refugiades que ens apropen al coneixement del nombre de persones refugiades durant la guerra civil espanyola. Entrant ja en la matèria de la quantificació, hem de dir que la treballarem des de dos punts de partida. L'un, des de l'espai geogràfic de les diverses comunitats i regions i l'altre, des d'una visió més global.

Respecte al primer hem de dir que en els moments inicials de la guerra, d'agost a desembre de 1936, es va produir, a la zona centre i a la zona nord peninsular un gran moviment de població que fugí dels combats o que abandonà les ciutats on ha triomfat l'aixecament militar. Les estadístiques i els comentaris que tenen lloc a la Junta de Defensa són testimoni evident de la transcendència d'evacuar aquesta població que ha anat a refugiar-se a la capital i que s'avalua en

200.000 persones.¹²⁸ A aquestes cal afegir, arran de l'ordre d'evacuar Madrid, unes 500.000 persones més que no eren útils per a la defensa.

Al mateix temps que tenia lloc la fugida en direcció Madrid, va produir-se la fugida de milers de persones des dels territoris del nord d'Espanya vers les zones fidels a la República. Un destí era Bilbao des d'Àlaba i Guipúscoa. Un altre, des de Galícia, les conques mineres de Lleó i Palència cap a Astúries i Santander. En aquesta regió, un document que ja hem esmentat, l'informe de l'Estat Major de l'Exèrcit del Nord, establí el 5 d'agost de 1937, és a dir quan ja s'havia perdut Biscaia, que a Santander hi havia 16.000 persones refugiades de Palència, Burgos i Lleó, i 166.000 d'Euskadi.¹²⁹ En aquesta comunitat, durant un curt període de temps, el que va de la presa de Sant Sebastià, 12 de setembre de 1936, a l'inici de l'ofensiva rebel contra Bilbao, que es va perdre el 19 de juny de 1937, va produir-se una gran acumulació de persones refugiades, que pot estimar-se en les dades subministrades pels municipis, les cent-seixanta mil, segons Javier Rubio,¹³⁰ o les cent-cinquanta mil d'un informe del Ministeri de l'Interior de França.¹³¹ L'èxit de l'ofensiva franquista va motivar l'èxode cap a Astúries i Santander i, posteriorment, des d'allà cap a França.¹³² L'estada de les refugiades i refugiats la podem seguir mitjançant les notícies aparegudes a la premsa: unes declaracions del president del Consejo Soberano de Asturias a La Vanguardia dona com a nombre total de les persones evacuades des del País Basc a Astúries i Santander un total de 170.000, estimació que coincideix amb els informes militars que esmentàvem abans.¹³³ Per la seva banda, el

¹²⁸ AHNS. Carpeta 809, Leg. 4549. Pel que fa a les estadístiques, vegeu una mostra de 215 fitxes de persones evacuades de Madrid del 2 de setembre de 1936 a 10 de juliol de 1937. També els fulls d'evacuats expedits pel *Comité de Barriada de Cuatro Caminos* durant 1937. AHNS. Carpeta 868. Pel que fa als testimonis, vegeu a J. Aróstegui i J. A. Martínez, op. cit. p. 317 i ss., les actes de la *Junta de Defensa*, en especial les del 19 i 29 de novembre de 1936.

¹²⁹ Servicio Histórico Militar. Abastecimientos. Informe sobre el de la provincia de Santander. Agosto 1937.

¹³⁰ AHNS. PS-Bilbao. Caja 11, Expediente 13. Rubio, J.: La emigración... p. 57 i 106.

¹³¹ Dada recollida per Geneviève Dreyfus-Armand, a *El exilio*... p. 358.

¹³² L'absència de monografies locals sobre la presència d'aquests refugiats i refugiades als municipis del País Basc, Astúries o Santander, és un buit que caldria omplir. Hores d'ara, l'obra de Javier Rubio constitueix el treball bàsic sobre l'evacuació del nord.

¹³³ "Unes manifestaciones de Belarmino Tomás." La Vanguardia 2 de juliol de 1937.

responsable de la Consejería de Evacuación, Ramón Álvarez, estimava a les seves memòries que el total de persones refugiades a Astúries després de la caiguda de Bilbao i Santander passaven del centenar de miler.¹³⁴

La situació a la zona centre de la República la podem conèixer, encara que de manera parcial, a partir de monografies locals que tracten de la presència de persones evacuades als seus municipis.¹³⁵ Segons Alia:

*"Durante toda la guerra fueron llegando a la provincia de Ciudad Real numerosas expediciones de evacuados de pueblos y ciudades, sobre todo de Andalucía y Extremadura, que huían del acercamiento de las tropas rebeldes con aires victoriosos. Manzanares tenía en 1937 unos 23.000 habitantes y otros tantos refugiados. Alcázar daba hospitalidad a unos 12.000 evacuados, medio por vecino. Puertollano acogía alrededor de 15.000."*¹³⁶

El mateix autor fa referència a l'arribada, el setembre de 1936, d'unes 3.000 persones procedents de Córdoba i Sevilla; de 2.400 de Màlaga, el febrer de 1937 i de 100.000 des d'Extremadura el 1938, que foren repartides per la província de Ciudad Real. Per la seva banda, Bermúdez escriu:

"La cantidad de evacuados que se instalaron en Manzanares fué muy variable de unas épocas a otras. Un informe de la alcaldía a la Oficina Central de Refugiados de Valencia fechado el 6 de abril de 1937, habla de 6.500 personas, mientras en mayo la revista "Defensa Nacional" los cifraba en 8.700, y otra comunicación de mediados del mismo año los situaba en 14.500. Parece ser que la mayor concentración se produjo en los meses de julio y agosto

¹³⁴ Rebelión militar y revolución en Asturias. Un protagonista libertario, Ramón Álvarez. Asturias 1995, p. 402.

¹³⁵ En destacaríem, Fuster Ruiz, F.: Albacete en el período 1936-1939. Albacete, 1985; Garrandes Maroto, J.: "[Santa Cruz de Mudela en la Guerra Civil](#)," en [Universidad abierta](#), Valdepeñas, 1991; Bermúdez, A.: República y Guerra Civil. Manzanares (1931-1939). Ciudad Real 1992; Cañas, D.: "[Tomelloso en la frontera del miedo](#)" (Historia de un pueblo rural, 1931-1951). Ciudad Real, 1992. I, per últim, Alía Miranda, F.: La Guerra Civil en retaguardia, Ciudad Real (1936-1939). Ciudad Real 1994.

¹³⁶ Alía Miranda, F.: La Guerra... p. 304-305.

de 1937, llegándose a sobrepasar los 20.000, lo que hizo necesaria la organización de una expedición de unas 1.000 personas con destino a Alcázar de San Juan, dada la imposibilidad de acogerlos a todos en el pueblo."¹³⁷

Pel que fa a les fonts, disposem dels articles i notes oficials publicats a Avance i a Pueblo Manchego¹³⁸ que tracten de la situació regional i de les realitzacions que en ella havia fet l'OCEAR i que incideixen en la massificació ja esmentada.

"A últimos de julio y a primeros de agosto [arribaren els primers contingents evacuats] de las tierras de Córdoba y Badajoz."¹³⁹ Així, l'establiment a la Comunitat valenciana de les primeres persones procedents de les zones de guerra queda recollit a la publicació de l'OCEAR. La situació arribaria a ser dramàtica a conseqüència de la instal·lació de més i més expedicions que incrementaren el nombre de refugiades i refugiats. Un mostrari en poden ser les estadístiques dels mesos de febrer i agost de 1938, trameses pels municipis a la *Delegación* de Evacuación y Refugiados, indicant que Biopia, amb un padró de 2.390 habitants allotjava 228 persones, que Benageber, de 670 habitants, acollia 120 persones, o que Alfafar, de 3.900 habitants, ja tenia instal·lades un total de 1.067 persones refugiades.¹⁴⁰ D'altra part, tenim les dades sobre el cost de manteniment d'aquesta població a la província d'Alacant, cosa que ens permet ratificar la descripció de massificació que ja n'hem fet. Serveixi com a paradigma que només pel període de 22 de març a 31 de maig de 1937, la delegació d'Assistència Social va gastar 323.973'41 pessetes per la secció responsable dels refugiats.¹⁴¹

¹³⁷ Bermúdez, A.: República y... vol. II, p. 127.

¹³⁸ Tals com "*A doña Salud Pública*", aparegut en el primer el 13 de març de 1937, que tracta de la manca d'higiene que es creava com a conseqüència de la massificació de Ciudad Real, o les notes que va publicar el *Comité Local de Refugiados* o les de la delegació del *Socorro Rojo Internacional*.

¹³⁹ "*El esfuerzo de Valencia*", *OCEAR*, n. 4, 15 d'octubre de 1937.

¹⁴⁰ AHNS. PS-Madrid. Carpeta 1626, Leg. 3832.

¹⁴¹ AHNS. PS-Alicante. Leg. 60, Expediente 1.

Castelló fou una altra província receptora de fugitius per la guerra, la distribució dels quals podem conèixer gràcies a la conservació d'una documentació estadística que, tot i que es limita als mesos de febrer-abril de 1937, és d'un gran interès. De l'observació dels llocs de procedència de les persones acollides, resulta que Madrid i Andalusia, i sobretot Màlaga, són les zones des d'on van arribar el major nombre de persones. També hem d'esmentar Àvila i el municipi de la seva província, El Tiemblo, com un lloc des d'on varen sortir nombrosos refugiats i refugiades. Aquesta diversitat d'origen geogràfic de la població refugiada ens permet pensar en la hipòtesis que possiblement foren evacuades en dos moments. Primerament, els procedents de les províncies dels voltants de la capital de l'Estat, a la qual anaren a refugiar-se i, amb posterioritat, a partir de les disposicions d'abandonar Madrid, des d'ací foren traslladats a Llevant. Cal parlar, per tant, d'un primer èxode protagonitzat pels habitants procedents de les regions on va triomfar la insurrecció militar. La gent protagonista del segon èxode foren les persones que fugiren de l'avenç de les tropes rebels o que foren evacuades per les operacions que es desencadenaren al front d'Andalusia, especialment a Màlaga i Córdoba. El quadre següent ens mostra aquesta situació.¹⁴²

Quadre núm. 8: Procedència de la població refugiada a Castelló, febrer-abril de 1937	
Madrid	2.044
Toledo	902
Ávila	839
Ciudad Real	37
Guadalajara	21
Segovia	27
Córdoba	864
Jaén	80

¹⁴² Aquestes dades les hem tretes d'AHNS. PS-Castellón. Carpeta 147. Vegeu a l'Apèndix documental la relació de municipis de Castelló indicant la contribució rústega, urbana, cens de població i nombre de persones refugiades al terme, estadística que fou elaborada per la delegació d'Assistència Social.

Granada	800
Sevilla	72
Cádiz	56
Málaga	1.218
Cáceres	81
Badajoz	209

La manca de fonts ens impedeix aprofundir en l'evolució posterior que va tenir lloc a Castelló, tot i que podem formular la hipòtesi que l'estabilització del front andalús, després de l'ocupació de Màlaga, ben segur va fer disminuir el nombre d'evacuats procedents d'aquesta zona de guerra, cosa ben diferent del que estava succeint amb la intensificació de l'evacuació de Madrid, tal com demostra un ofici del delegat responsable de 13 d'octubre de 1937. Aquest ofici comunicava que eren evacuades una mitjana diària de 2.000 persones en direcció València i Alacant.¹⁴³ És molt probable que la situació fora modificada a partir del març de l'any següent arran de l'ofensiva franquista al front d'Aragó, que va ocasionar la divisió de la zona republicana i la fugida cap a Castelló, província que el govern de la República va perdre el juny de 1938.

La població refugiada a Catalunya ha estat objecte de nombrosos estudis de caràcter local, tal com ja hem tingut ocasió d'exposar, que ens ha permès conèixer el que va significar la presència de desenes de milers de persones per a la societat catalana, matèria que presentarem en un capítol específic d'aquest treball, però que no ens proporciona dades fidedignes sobre el nombre de persones que trobaren refugi a Catalunya durant la guerra civil, en especial per la seva permanent mobilitat d'un lloc a un altre. Malgrat això, podem presentar una quantificació global a partir de diverses fonts.

En primer lloc, a través de les notícies i les declaracions dels responsables polítics que sortien a la premsa. Així, podem comptar amb el diari La Humanitat que, recollint una informació procedent

¹⁴³ PS- Madrid. Carpeta 2001. Leg. 2567.

del Comitè Central d'Ajut als Refugiats, publicava el 15 de gener de 1937 que a Catalunya hi havia 200.000 refugiats, xifra que si hem de fer cas del que manifestava el president de l'esmentat comitè, Francesc Grau, encara era la mateixa el mes de maig.¹⁴⁴ Aquesta manifestació no es correspon, tanmateix, amb el que havia expressat una comunicació del mateix organisme que va sortir a La Vanguardia el 21 de febrer del mateix 1937, segons el qual incrementava les persones assistides a 250.000, de les quals unes 20.000 provenien de Màlaga i Almeria.¹⁴⁵ En el mes de juliol, segons Grau, el president del Comitè Central, hi havia a Catalunya 200.000 refugiats; el conseller de Governació, Antoni M. Sbert, afirmava: "*Cataluña tiene actualmente, según datos estadísticos que obran en mi poder, 350.000 refugiados, y se anuncia para dentro de breves días la llegada de 250.000 más.*"¹⁴⁶ El portaveu d'Esquerra Republicana, , publicava l'endemà a La Humanitat un editorial contra la imatge d'insolidaritat que volia adjudicar a Catalunya el diari del PCE, Mundo Obrero, i contra la qual va assenyalar el diari català: "Catalunya té 200.000 refugiats oficials i més de 100.000 que no ho són,"¹⁴⁷ un comentari que posa de relleu l'existència de persones que estaven mal classificades com a "refugiats". Tot i aquestes diferències en l'avaluació del nombre de persones que s'havien acollit a Catalunya, cal constatar que tenen un punt comú de partida en el fet que un any després d'esclatar la guerra, almenys hi havia 200.000 persones refugiades registrades pels organismes oficials. Una altra font pot corroborar aquesta estimació. Es tracta de l'informe fet pel president del Comitè d'Avituallament, Carles Manini, de 17 d'abril de 1937, on diu que a Catalunya hi havia 220.000 "*parásitos*". A part d'aquests càlculs, és molt probable que n'hi haguessin d'altres que no estaven a càrrec de les institucions responsables, amb una quantitat que podria oscil·lar entre 50.000 i 100.000 persones més. Així doncs, podem

¹⁴⁴ " Ajut a Madrid. " La Humanitat, 2 de maig de 1937.

¹⁴⁵ " Comitè Central d'Ajut als Refugiats. " La Vanguardia, 21 de febrer de 1937.

¹⁴⁶ " La movilización ", La Vanguardia, 15 de juliol de 1937.

¹⁴⁷ " Per a Mundo Obrero. Una campanya intolerable que ha d'acabar-se. " La Humanitat, 16 de juliol de 1937.

concloure que, en acabar el primer semestre de 1937, el nombre de refugiades i refugiats existents a Catalunya estaria per damunt dels 300.000.¹⁴⁸

L'enfonsament del front del Nord provocà dos allaus de fugitius. El primer amb la caiguda de Santander, el juliol de 1937; i el segon, a l'octubre del mateix any, amb la d'Astúries. Tot plegat, a més de l'increment de l'evacuació de Madrid, va arribar, al cap de l'any, el nombre de persones forànies assistides a Catalunya a un total de 700.000, tal com recullen unes declaracions del conseller de Governació.¹⁴⁹ Durant el primer trimestre de 1938 es produí un cert parèntesi ja que no arribaren nous contingents d'evacuats, atés que es produí una certa estabilització dels fronts trencada per l'ofensiva republicana que suposà la presa momentània de Terol. La contraofensiva franquista a l'Aragó i Llevant, iniciada el 9 de març de 1938, va trencar les línies de l'Exèrcit de la República amb el consegüent èxode de la població civil d'aquella zona i de les comarques catalanes de Ponent. Resulta plausible estimar com a verídiques les dades que proporciona, el novembre de 1938, Catalonian Correspondance, d'un milió de refugiats, segons la distribució original que presentava l'esmentada publicació:¹⁵⁰

Quadre núm. 9: Nombre de refugiats registrats el novembre de 1938	
Infants menors de 15 anys	447.304
Homes exclosos d'edat militar	108.340
Dones	281.900
Refugiats no enregistrats	175.000
Total	1.012.544

A la mateixa font podem trobar informació relativa a la procedència regional d'aquelles persones:

¹⁴⁸ Quantitat que, d'altra banda, ja havia estat avançada per La Vanguardia, "La solidaridad de Cataluña", el 28 de maig de 1937.

¹⁴⁹ "Manifestaciones del consejero de Gobernación sobre los servicios de Sanidad." La Vanguardia, 4 de desembre de 1937.

Quadre núm. 10: Procedència regional dels refugiats arribats a Catalunya	
Madrid, Castella, Extremadura	339.000
Andalusia	153.000
Euskadi	50.000
Astúries, Santander	121.000
Aragó	39.800
Zones ocupades de Catalunya	134.744
Total	837.544

Els ajuntaments catalans rebien un subsidi, per als refugiats i refugiades acollits en el seu terme, de 2 pessetes diàries, prèvia presentació davant de l'Administració responsable d'una estadística mensual de les persones al seu càrrec. Disposem d'una part d'aquesta estadística, la que correspon al Comissariat d'Assistència als Refugiats, de les quatre províncies catalanes. Són dades molt valuoses ja que suposen una recollida sistemàtica d'informació, amb criteris homogenis per a tots els municipis de Catalunya. De Barcelona es conserven les dades que van del febrer de 1937 al gener de 1938; de Girona, que són les més completes, les del febrer de 1937 fins l'agost de 1938; pel que fa a Lleida i Tarragona, la documentació abasta, en el primer cas, de febrer a novembre de 1937 i, en el segon cas, de febrer a desembre del mateix any. En relació a aquestes darreres dades cal fer constar l'entrebanc que significa el fet que l'estadística no reculli les dades de Tarragona ciutat. Existeixen, tanmateix, d'altres problemes en relació a aquestes fonts. El primer podríem dir que s'ocasiona en l'origen de la font. És que hi ha dades que no quadren perquè no han estat ben sumades les relacions d'estades i refugiats, una deficiència que té molt a veure amb la pèrdua de qualitat del funcionariat tant municipal com de la Generalitat a conseqüència de la guerra. En connexió amb això, cal dir que nombrosos municipis no lliuraren de manera regular les seves dades relatives a evacuats acollits. Existeix, en segon lloc, un problema de frau conscient, és a dir, que els municipis donen quantitats de persones assistides per damunt de la realitat. Un problema que va

¹⁵⁰ *Catalonian Correspondance. A Letter of First-Hand Information on Catalanian. Published occasionally by the Committee of New York.* n. 24, 5 de novembre de 1938.

provocar, tal com ja hem tingut ocasió de presentar, l'adopció de mesures legislatives. Les estadístiques varen recollir la relació d'homes menors de vint anys i més grans de quaranta-cinc, tal com estipulava les normes establertes, en especial el decret de 14 d'agost de 1937,¹⁵¹ cosa que va excloure un nombre important d'homes de les relacions. Tampoc foren inscrites les famílies que tenien alguna mena de subsidi, fos una pensió o una paga per marit mobilitzat o en actiu, fos per ingressos procedents de comptes corrents o per altres béns. També quedaren fora d'aquestes relacions els funcionaris i funcionàries evacuats, les seves famílies respectives,¹⁵² i aquelles persones que depenien d'un organisme autònom, com per exemple el govern basc, en quant al seu subministrament. I, finalment, no hi figuraven els infants acollits en colònies a càrrec del Ministeri d'Instrucció Pública o d'altres organismes, així com dels grups polítics, sindicals i d'institucions humanitàries. Tot i aquestes limitacions, les dades estadístiques del Comissariat continuen sent molt significatives tant per la modernitat que significaren els criteris d'elaboració, com perquè no tenia cap precedent. Les dades, que presentem en la seva totalitat a l'Apèndix documental, són, de manera resumida, les que segueixen:¹⁵³

Quadre núm. 11: Població refugiada atesa el 1937 pel Comissariat d'Assistència als Refugiats

	Febrer	Març	Abril	Maig	Juny	Juliol	Agost	Setem.	Octub.	Novem.	Desem.
Lleida		14.301	13.975	15.141	14.771	15.121	15.731	12.306	17.503	22.042	
Tar-ragona	10.643	12.017	11.494	10.197	12.223	12.413	11.634	26.600	6.449	17.778	20.058
Girona	7.440	6.256	7.033	7.791	5.877	6.671	9.104	10.979	8.943	16.080	17.614
Barce-lona	12.845	14.390	15.000	14.893	15.490	15.631	18.625	4.435	13.675	57.152	57.513
Total	30.928	46.964	47.502	48.022	48.361	49.836	55.094	54.320	46.570	113.052	95.185

Tal com hem dit anteriorment, les dades reproduïdes tenen el valor d'indicar la tendència creixent a l'arribada d'un major nombre d'evacuats de les zones de guerra, malgrat que ens faltin les

¹⁵¹ DOGC. 24 d'agost de 1937.

¹⁵² Que sumaven 250.000 persones el 1938, segons *Catalonian Correspondance*, op. cit.

¹⁵³ ANC. Inventari s 1-4.126 a 1-4.132.

de nombroses localitats que no recull la font. La falta de dades és encara més greu pel 1938, ja que només existeix una relació significativa, encara que incompleta, per a la demarcació de Girona.

Quadre núm. 12: Població refugiada atesa el 1938 pel Comissariat d'Assistència als Refugiats								
	Gener	Febrer	Març	Abril	Maig	Juny	Juliol	Agost
Barcelona	19.714							
Girona	17.815	18.459	18.130	23.155	18.046	24.666	26.397	26.568

Les estimacions que podem fer en relació al total de persones refugiades en el conjunt de l'Estat han de ser encara més provisionals que les que podem establir per a les comunitats regionals i nacionalitats. Les fonts són molt escasses i la majoria d'elles de dubtosa fiabilitat, ja que són principalment declaracions oficials aparegudes a la premsa, amb el que això comporta de propaganda. Partint, doncs, d'aquesta reserva, hem de fer referència a la primera dada que ens sembla significativa. Es tracta d'una estimació realitzada a la premsa per una delegació de la Societat de Nacions arran d'una visita efectuada a la zona republicana, que manifestava:

*"El total de refugiados ya pasa de un millón, lo cual se explica por el carácter severo de la lucha...Este total representa el diez por ciento de la población y puede decirse llegue facilmente a un quince por ciento."*¹⁵⁴

Per a l'estiu de 1937 el total de persones refugiades que publica l'OCEAR és d'un milió i mig, encara que és probable que aquesta quantitat no inclogués les acollides per altres entitats.¹⁵⁵ A finals d'aquell any, declarava el ministre de Treball i Assistència Social: *"La cifra total de las personas que han tenido que abandonar sus respectivas residencias habituales, o sea los refugiados,*

¹⁵⁴ *"Informe de la Misión sanitaria de la Sociedad de Naciones que visitó España". La Vanguardia, 23 de gener de 1937.*

¹⁵⁵ *"OCEAR abre una encuesta y pregunta a los refugiados." OCEAR, 15 d'agost de 1937.*

asciende a unos tres millones aproximadamente."¹⁵⁶ Unes setmanes després refermava aquestes declaracions.¹⁵⁷ Les manifestacions del responsable de la Direcció general de Evacuación y Refugiados ens proporcionen alguna claredat sobre aquesta quantitat dels tres milions que expressava el ministre.

*"En total -nos responden- hay un millón ochocientos mil refugiados y un millón doscientos mil evacuados. Los refugiados dependen exclusivamente de esta Dirección. Los evacuados tienen ya sus medios de vida, incorporados dignamente a las industrias que para ellos, de manera especial, ha creado el Ministerio de Trabajo."*¹⁵⁸

Aquest testimoniatge deixa veure que l'Administració diferenciava els conceptes d'evacuat i de refugiat, termes que diferenciaven les persones sostingudes per les administracions, i les que podien valer-se per elles mateixes. Cal demanar-se si allò que l'Administració pensava que era suficient per una família, ho era de veritat i encara més si tenim en compte els recursos que aquestes percebien. Com a paradigma de l'aplicació de criteris d'exclusió de famílies refugiades de la percepció del subsidi, podem aportar la font que segueix:¹⁵⁹

Quadre núm. 12: Nuclis familiars exclosos del subsidi municipal per l'Ajuntament de Gavà d'acord amb el decret de Governació i Assistència Social de 7/10/1938					
Nucli	Compo-nents	Ingressos/me s. PTA	Nucli	Compo-nents	Ingressos/me s
1	9	825	64	1	300
2	7	625	65	2	no consta
3	1	no consta	66	5	no consta
4	2	375	67	3	650
5	5	650	68	6	950
6	3	1.125	69	2	650
7	2	312'50	70	1	650

¹⁵⁶ "Hay en la zona leal tres millones de evacuados. Sus problemas y necesidades." ABC, 18 de novembre de 1937.

¹⁵⁷ "Plan de realizaciones del Ministerio de Trabajo y Asistencia Social." OCEAR, 1 de desembre de 1937.

¹⁵⁸ "La obra de Asistencia Social." La Vanguardia, 11 de febrer de 1938.

¹⁵⁹ AHNS. PS-Barcelona. Leg 281/6.

8	2	1.250	71	5	1.125
9	2	650	72	4	1.150
10	1	650	73	1	650
11	3	650	74	2	1.300
12	4	650	75	6	1.000
13	4	650	76	6	No consta
14	1	300	77	5	575
15	4	650	78	2	650
16	6	1.250	79	1	625
17	5	625	80	5	950
18	4	625	81	3	950
19	3	650	82	4	650
20	4	650	83	5	650
21	4	650	84	5	650
22	2	3.750	85	5	525
23	5	650	86	1	No consta
24	5	600	87	7	1.150
25	5	950	88	3	650
26	3	650	89	5	650
27	3	650	90	7	650
28	1	300	91	3	650
29	1	300	92	4	1.300
30	2	625	93	4	625
31	2	no consta	94	6	625
32	3	no consta	95	4	625
33	4	350	96	2	650
34	5	725	97	6	635
35	1	550	98	1	312'50
36	5	700	100	4	650
37	4	312'50	201	3	ramader
38	6	1.000	101	8	950
39	3	425	103	4	1.125
40	2	725	104	2	625
41	4	800	105	4	950
42	6	625	106	7	1.125
43	4	no consta	107	5	1.250
44	9	950	108	3	650
45	2	650	109	5	650
46	2	500	110	5	650
47	4	650	111	4	550
48	7	650	112	3	650
49	4	1.150	113	4	1.275
50	4	650	114	5	ramader
51	4	650	115	4	650
52	8	1.250	116	2	350
53	2	650	117	8	312
54	7	no consta	118	5	625
55	4	625	119	4	650
56	2	625	120	1	650
57	1	300	121	2	no consta
58	3	650	122	4	962'5
59	1	650	123	3	650
60	5	no consta	124	1	375
61	4	750	125	5	500

62	3	625	126	5	600
63	5	1.125	127	1	400

Aquestes exclusions no serviren més que per agreujar els problemes, ja que els subsidis i les pagues no arribaven amb puntualitat i les famílies, per tant, es quedaven desemparades. Moltes no tenien més remei que dedicar-se a la mendicitat o, en casos extrems, a la realització d'actes delictius.

Per finalitzar amb aquest apartat podem avançar que el nombre de persones refugiades al territori de la República a finals de 1938, s'aproparia al milió vuit centes mil ànimes, a les quals cal afegir la població evacuada en la seva qualitat de funcionari o funcionària de l'Administració, els pensionistes i els infants i els joves, que feria apropar el nombre final a prop dels tres milions de persones desplaçades de la seva llar. Una quantitat que hem de considerar provisional ja que, com hem tingut ocasió d'argumentar en aquesta exposició, les fonts no ens donen una xifra global i, per tant, ens hem de refiar, amb totes les reserves que això comporta, de la documentació que avui tenim al nostre abast. Dit això, ens decantem per aquesta estimació, ja que és la que més es reitera per part de les autoritats republicanes.¹⁶⁰

¹⁶⁰ Durant el Congrés universal contra el bombardeig de ciutats obertes, celebrat a París el 25 de juliol de 1938, fou donada una vegada més aquesta quantitat d'un milió vuit cents mil refugiats.

Capítol 2: L'ORGANITZACIÓ DE L'ASSISTÈNCIA

2.1. L'actuació del Govern Basc i del Consejo Soberano

Els primers moviments de desplaçats es van produir amb l'inici de l'aixecament rebel, en aquelles ciutats i províncies on aquest va tenir èxit. Fou una fugida provocada no tant per la violència dels combats, sinó per l'espant que va ocasionar la brutalitat dels revoltats. Així, les estadístiques i la premsa senyalen la presència a Astúries de fugitius gallecs, castellans, i a Guipúscoa, de Navarra i Àlaba. El mateix podem dir de la fugida de milers d'andalusos, d'extremenys i de gent de la Manxa, aterrits davant les accions implacables de les columnes que avançaven cap a Madrid¹. El triomf de l'aixecament a Àlaba i la posterior presa d'Irun i Sant Sebastià, a principi de setembre de 1936, provocà un èxode de milers de persones en direcció a la frontera, des d'on passaren a Catalunya,² o cap a les zones que continuaren sota el control del govern legítim, Biscaia, part de Guipúscoa, Santander i Astúries. En el breu període de temps que les Juntas de Defensa tingueren el poder, les organitzacions polítiques i sindicals havien ocupat les finques que eren de persones contràries al règim i en elles s'instal·laren els primers contingents de desplaçats. Podem esmentar, a tall d'exemple, l'Asociación de Amigos de la URSS, que va estatjar un grup d'evacuats en dos habitatges propietat del marquès de Buriel.³

¹ AHNS. PS-Castellón, Carpeta 2. Per mitjà de les fitxes dels evacuats a Nules podem saber que 108 havien estat evacuats de Badajoz el 3 de setembre de 1936; 4 eren de Còrdova i havien sortit els primers, el 12 d'agost de 1936; de la província de Madrid, havien evacuat a partir del 7 d'agost de 1936 i el 17 els primers procedents de Toledo.

² AHNS. PS-Santander, Serie D, Carpeta 707. L'alcalde d'Irun comunica que es trasllada a Barcelona ja que en aquesta ciutat, diu, "*se encuentran más de trece mil iruñeses.*"

³ AHNS. PS-Bilbao. Caja 253. Exp. 11.

Després de la formació, el 7 d'octubre, del primer govern basc, Euzkadiko Jaurlaritza, va fer-se càrrec de l'organització de l'acolliment de les persones euscalduns que es trobaven desplaçades de la seva llar, que ja havien estat al càrrec de les organitzacions polítiques, sindicals i de les Juntas de Defensa. Fora d'Euskadi, va donar-se el cas que ciutadans i ciutadanes basques van haver de cercar protecció quan va esclatar la guerra, en sentir-se amenaçats, bé per la seva posició social o bé perquè eren membres de congregacions religioses. L'executiu basc va decidir, per tant, la creació de delegacions a Barcelona, Madrid i València, l'existència de les quals està comprovada des de primers de 1937.⁴ D'altra banda, fou també constituïda una altra delegació a Baiona, la funció principal de la qual va ser la d'atendre les persones que provenien d'Euskadi o d'altres regions com Santander o Astúries, es desplaçaven cap a Catalunya o que volien retornar al País Basc, quan aquest encara estava sota l'autoritat legítima del poder basc.⁵ D'especial importància fou la delegació de París, que es va encarregar de les persones refugiades a França i de les colònies dels infants evacuats. Podem dir, així doncs, que l'assistència a la població refugiada d'Euskadi va ser realitzada principalment pel seu govern, excepte en el breu temps en què el poder republicà fou representat per les Juntas de Defensa, després de l'inici de l'avenç de l'exèrcit rebel cap a Sant Sebastià i Irun, moment en el qual es va produir el primer èxode de la població basca.⁶ En aquesta tasca, el govern va obtenir el suport dels partits polítics, els sindicats, les entitats associatives i els ajuntaments. Aquests, sota les directrius elaborades per la conselleria d'Assistència

⁴ A Madrid, la Delegació ja hi era el 23 d'abril de 1937. AHNS. PS-Madrid, Carpeta 161, Leg. 1523. A València, el 13 de febrer de 1937. PS-Madrid. Carpeta 477, Leg. 4363.

⁵ AHNS. PS-Gijón, F-9. Es tracta d'un ofici de la secretaria general de la Delegació del Govern d'Euskadi a Astúries que demana a la *Comisión de Comercio, Evacuación y Transporte del Consejo Soberano* que reguli la situació de desassistència dels refugiats bascos declarats inútils per al treball i per evacuar, cosa que els impedeix obtenir mitjans de subsistència ja que no pertanyen a la jurisdicció militar ni a la civil.

⁶ Talón, V.: *Memoria de la Guerra de Euzkadi de 1936*. Barcelona 1988. Aquest autor afirma: "*La huida se hizo en dos direcciones: hacia Francia y hacia Bilbao. A Francia marcharon por tierra los habitantes de Irún, Behovia, de Fuenterrabía... Los barcos se emplearon desde Fuenterrabía, Pasajes, San Sebastián y otros. Según el gobernador civil de Vizcaya los que buscaron cobijo en ella superaron las 80.000 personas.*" Segons Geneviève Dreyfus.: *El exilio...*, p. 36., aquesta primera onada cap a França fou de 15.000 persones.

Social, van acollir la població fugitiva, la van allotjar i n'organitzaren la seva evacuació.⁷ La conselleria, que estava dirigida pel socialista Juan Gracia Colás, va tenir, segons Federico Zabala, una doble obligació: atendre els habitants d'Euskadi, que es trobaven molts d'ells, en pèssimes condicions, i la població refugiada, primer al País Basc i després a França.⁸ La seu del Departament es trobava en una torre coneguda amb el nom "*Estraunza*", la que estava situada a la Gran Via de Bilbao. L'edifici servia com a lloc d'estada provisional dels contingents d'evacuats que arribaven de les zones de guerra. La línia d'actuació del conseller Gracia va quedar definida per les mesures legislatives que hem exposat al capítol anterior. Les seves prioritats foren les de cercar allotjament i obtenir recursos. La primera representava un problema molt seriós, ja que, com tindrem ocasió de veure més endavant, la falta d'establiments per acollir el gran nombre de desplaçats havia estat un condicionant abans de la formació del govern basc i, aleshores s'havia pogut solucionar instal·lant la gent refugiada en cases particulars. Després de prendre possessió, el conseller Gracia va mirar de canviar aquesta política per una altra que consistia a afavorir la creació d'allotjaments col·lectius, tal com indica un document del mateix departament.

*"El alojamiento de los refugiados constituyó también una seria dificultad para el Gobierno. Llegados en avalancha, fue preciso instalarlos en las viviendas vacantes, pero la práctica enseñó que no era éste el sistema más indicado ni el más conveniente. Por ello se han sustituido casi en su totalidad, las viviendas individuales por Alojamientos Colectivos (...) A ello se debe que en el breve período a que nos referimos, el Departamento de Asistencia Social haya invertido en gastos de instalación, la cantidad de 200.000 pesetas. Cantidades invertidas en habilitación de grandes y modernas cocinas y en la reforma de salas y locales."*⁹

⁷ AHNS. PS-Bilbao. Caja 11. Exp. 13. Conté relació de la població refugiada en els municipis de Urduliz, Portugalete, Baracaldo, Tolosa i Gueñes.

⁸ Zabala, F.: El Gobierno de Euzkadi y su labor legislativa. 1936-1937, Vitoria, 1986. Vegeu també: Gobierno del País Vasco. Departamento de Asistencia Social. Memoria. Bilbao 1937.

Malgrat aquestes asseveracions, la realitat fou, tal com es desprèn de la mateixa Memòria, que la majoria de les refugiades i refugiats es trobaven instal·lats en habitatges particulars. Així de les 35.000 persones acollides a Bilbao, només 3.237 estaven en albergs col·lectius.¹⁰

Amb la constitució del govern del País Basc, la conselleria va dictar dues disposicions: l'ordre del 15 d'octubre i el decret del 17 d'octubre de 1936, pels quals els propietaris, administradors o porters de les finques desocupades estaven obligats a presentar una declaració indicant les característiques de la propietat, segons el model següent:

"Model de proposición

"Fulano de Tal ..., vecino de ..., propietario (o, en su caso, administrador, portero, etc.,) bajo su responsabilidad declara:

"Que posee una casa (o administra, etc.,) sita en .., en la calle ..., número ..., de tantos pisos, con un total de habitaciones Otra sita en ..., calle ..., número ..., de tantos pisos, con un total de habitaciones ...

Lo que en cumplimiento del Decreto de 17 de octubre, tengo el honor de manifestar a V.E.

Fecha Firma

Sr. Director General de Asistencia Social"¹¹

El decret de 20 d'octubre és un element de gran importància ja que, segons es desprèn del seu propi articulat, fou realitzat tant per esmenar les arbitrietats que s'havien realitzat anteriorment, com per centralitzar a la conselleria totes les actuacions en matèria d'allotjament de la població refugiada. En aquest sentit, l'article primer establia: "Toda requisita se hará por pesonal de esta Consejería debidamente autorizado por documentos que exhibirá al propietario, administrador,

⁹ "Memoria de la labor realizada por el Departamento de Asistencia Social". Reproduïda a El Primer Gobierno Vasco, vol. 2.

¹⁰ Vegeu la relació dels edificis incautats i les persones acollides a l'Apèndix documental.

¹¹ DOPV. Decret de 17 d'octubre de 1936.

portero o encargados.¹² Una còpia era tramesa cap a la Direcció General de Seguretat, on hi figurava un llistat de les persones refugiades a l'immoble, així com els seus desplaçaments. Les ordres d'incautació per a serveis d'assistència foren publicades al Diario Oficial del País Vasco. N'hem fet el quadre següent:

Quadre núm 1: Relació de finques incautades per la Conselleria d'Assistència Social, 1936-1937			
Finca	Adreça	Localitat	Data publicació DOPV
"Lanuza"		Llodio	26 octubre 1936
"Fundación N. S ^a del Carmen"		Portugalete	23 octubre 1936
Convent de les Carmelites	Santuchu, 14 i 18	Bilbao	26 octubre 1936
Convent de Madres Reparadoras	Pl. de Hurtado de Amézaga	Zabálburu	31 octubre 1936
"Escuela de Artes y Oficios"		Bilbao	31 octubre 1936
"Cinema Baracaldo"		Baracaldo	31 octubre 1936
"Teatro Cine de Portugalete"		Portugalete	31 octubre 1936
"Fundación Pilar Arratia"	Barri Larrondo	Lujua	3 novembre 1936
Finca "Deprit"		Begoña	3 novembre 1936
Finca "Munibe"		Marquina	3 novembre 1936
Palau de J. M. de Areilza	Abaro	Portugalete	6 novembre 1936
"Gazte-Leku"		Bilbao	12 novembre 1936
Escola Nautica de Deusto		Deusto	19 novembre 1936
"Antiguos Molinos"		Ugalde	19 novewmbre 1936
Immables 635 i 636	Eixample de Begoña	Bilbao	28 gener 1937
Edifici i jardins	Campo de Volantín, 17 i 18	Bilbao	28 gener 1937
Edifici, jardins i horta	Zabalbide, 68	Bilbao	28 gener 1937
Edifici i jardins	Pl. Elíptica, 4	Bilbao	28 gener 1937
Edifici i jardins	San Agustín 2 i 4	Bilbao	28 gener 1937
Edifici i jardins	Campo de Volantín, 41	Bilbao	28 gener 1937
Edifici, jardins i muntanya	Avenida de las Universidades, 16	Bilbao	28 gener 1937
Edifici i jardins	Campo de Volantín, 21	Bilbao	28 gener 1937
Edifici i jardins	Huertas de la Villa, 18	Bilbao	28 gener 1937
Edifici adjunt	Fontecha y Salazar, 4	Bilbao	28 gener 1937
Hotel Escalza	Espartero, 3	Bilbao	28 gener 1937
Edifici i jardins	Campo de Volantín, 32	Bilbao	30 gener 1937
Edifici i jardins	San Agustín, 3	Bilbao	4 febrer 1937
Edifici i horts	Camino del Carmelo, 14	Bilbao	6 febrer 1937
Edifici, jardí i horta	Travesía de Santuchu	Bilbao	6 febrer 1937
"Cataquesis St ^a Teresa"	Zamácola, 158	Bilbao	9 febrer 1937
Edifici i jardins	Fontecha y Salazar, 1	Bilbao	10 febrer 1937
Edifici, jardins, horts i muntanya	Avenida de las Universidades, 14	Bilbao	10 febrer 1937
"Olagane"	Barri Arcocha	Zarátamo	10 febrer 1937
Edifici, jardins i solars	Campo de Volantín, 19 i 20	Bilbao	26 març 1937
Instal·lacions	"Isla de Chacharramendi"	Pedernales	29 març 1937
Solar del marquès de Villarías		Begoña	1 maig 1937

¹² DOPV. Decret de 20 d'octubre de 1936.

A més de l'allotjament, la conselleria va haver d'ocupar-se de quantificar el nombre de persones que havia d'atendre. Una fita que, en vistes de les condicions existents, difícilment era assolible, tot i que no hi va faltar voluntat política de realitzar-la. Els mitjans emprats per obtenir aquesta informació foren diversos. Inicialment fou publicada, el 18 d'octubre de 1936, una orde que establí l'obligació d'inscriure's en una fitxa si es volia obtenir la tarja d'alimentació, d'allotjament i de vestuari i, en aquest mateix dia, una altra efectuava la primera crida per tal que els caps de família refugiats fessin la pertinent inscripció. Implícitament i explícita, quedava clar que si algú no feia la inscripció podia perdre els drets de refugiat, a més d'incórrer en un delictes que podia ser perseguit.¹³ Malgrat tot això, cal pensar que va haver-hi moltes persones que no s'inscrivieren, ja que el 25 d'octubre el conseller va publicar una nova ordre, on especificava:

*"Se recuerda que el incumplimiento de estas últimas y definitivas llamadas a los refugiados se sancionará con la pérdida de cuantos beneficios obtienen actualmente los mismos, aparte de las medidas que adopte la Dirección General de Seguridad."*¹⁴

Tanmateix, a finals d'any el conseller Gracia va haver d'expressar-se novament amb una contundència semblant:

*"Se advierte a cuantos no acudan a estas últimas y definitivas llamadas no se les considerará como refugiados, relevándose este Departamento de reclamaciones posteriores que se le pudieran presentar."*¹⁵

¹³ Així quedava explicitat a les ordres de 18, 20 i 21 d'octubre de 1936.

¹⁴ DOPV. Ordre de 25 d'octubre de 1936.

¹⁵ DOPV. Ordre de 12 de desembre de 1936.

A més de la població refugiada radicada a Bilbao, la conselleria va atendre l'empadronament de la que residia als municipis, per mitjà d'una ordre publicada el 17 d'octubre de 1936 dirigida als alcaldes (o, com eren anomenats aleshores, els presidents de les *Juntas Municipales de Defensa*), que tot seguit reproduïm:

*"Por las Juntas Municipales de Defensa del territorio sometido a la jurisdicción del Gobierno del País Vasco en donde existan alojados procedentes de otras provincias, que reciban auxilios de Asistencia Social, bien en forma de alimentos o de vivienda, o en cualquier de ellos, se procederá a la formalización de los padrones que oportunamente se les remitirán. Las instrucciones necesarias les serán comunicadas por medio de circulares."*¹⁶

Els presidents, acompanyats pel delegat municipal d'Assistència Social, foren convocats entre els dies 2 i 4 per tal de rebre instruccions sobre el procediment per efectuar l'empadronament de la gent refugiada als seus municipis.¹⁷

Per tal d'obtenir els mitjans econòmics necessaris, fou precisa l'adopció de certes mesures excepcionals, com ara la imposició d'un segell postal obligatori per a la correspondència tant de cartes com de targes postals,¹⁸ i la incautació dels espectacles públics a fi de destinar els seus ingressos als seus objectius.¹⁹ Més significatiu resulta l'establiment d'uns criteris que, atenent la posició econòmica de la família refugiada, diferenciava l'assistència a la qual tenia dret. Pel seu interès, el reproduïm en la seva part normativa:

"1º Asistencia Social -como hasta ahora- atenderá el sostenimiento y alimentación completa de aquellos refugiados que no cuenten con medios económicos ni con jornales o sueldos normales."

¹⁶ DOPV. Ordre 17 d'octubre de 1936.

¹⁷ DOPV. Ordre de 30 d'octubre de 1936.

¹⁸ DOPV. Decret de 7 de desembre de 1936.

"2º Toda persona inscrita en el censo de este Departamento que asista a nuestros comedores y cuente con ingresos normales, abonará el importe de sus comidas, calculado exclusivamente sobre el promedio del valor de los alimentos.

"3º Cuando se trate de individuos de una misma familia, en la que sólo el cabeza de ella o alguno de sus miembros perciba ingresos, éstos vendrán obligados al pago de la alimentación de sus familiares, haciéndoseles las siguientes bonificaciones: de un 15 por 100 cada familiar que exceda de dos y no pase de cuatro, y de un 20 por 100 por cada familiar que exceda de cuatro.

"4º El importe de la alimentación completa por día y persona se fija en la cantidad de 1,629 pesetas.

Este módulo será revisado por el Negociado de Comedores de este Departamento.

"5º Los encargados de comedor cobrarán al final de cada semana a las personas que vengan obligadas por esta disposición el coste de su alimentación y el de sus familiares.

"Los contraventores de cuanto se previene en la presente Orden serán sancionados, pudiendo alcanzar la sanción a la privación de cuantos beneficios les conceda este Departamento".²⁰

Dintre de l'organigrama de la conselleria, les responsabilitats sobre les persones acollides eren exercides pel Negociado de Alojamiento y Servicios Varios i el Negociado de Comedores. A cada municipi, així mateix, un regidor actuava com a delegat de la conselleria.²¹ El cost del menjar anava a càrrec de l'Assistència Social, excepte quan algun membre de la família cobrava alguna remuneració. En aquest cas, el cap de família havia d'abonar un import de dues pessetes diàries per adult, que era modificada segons la seva posició econòmica. Aquestes famílies que podien valer-se econòmicament per elles mateixes o pels seus parents eren anomenades "*puddientes*." Segons la Memòria del Departament, el desembre de 1936 es subministrava menjar a 40.000 persones,

¹⁹ DOPV. Ordre de 14 de desembre de 1936.

²⁰ DOPV. Ordre de 9 de gener de 1937.

²¹ Zabala, F.: El Gobierno... p. 228.

dividides en meitats idèntiques entre les assistides als menjadors col·lectius de Bilbao i les que ho eren en els dels municipis.²² La suma total d'aquest servei era de 2.059.798'66 pessetes.²³

Un altre servei del qual tenia cura la conselleria fou el de l'organització del transport de les persones que no disposaven de recursos. A més del transport, la conselleria abonava també les despeses per visites mèdiques, així com per la compra de medicaments. Altres mitjans proporcionats foren calçat i roba (14.000 parells i 37.000 prenes de vestir, segons la Memòria), i fins i tot el servei de perruqueria (4.000 a la setmana i 47.000 fins al 31 de desembre).

A més dels llocs d'estada i dels anteriors serveis, el Departament va crear un seguit de centres d'assistència destinats a persones específiques segons la seva situació sanitària. En aquest sentit, fou establert un centre d'assistència maternal amb capacitat per a 56 llits: la Casa de Salud de Zarátamo, destinada a infants refugiats i del país que tinguessin un estat de salut precari i amb malalties no contagioses. La Casa de Convalecientes y comedor dietético, amb un total de 90 llits, atenia la recuperació d'aquelles persones que havien tingut alguna patologia greu. Les persones grans i els malalts crònics eren atesos a la Casa de Reposo, situada en una gran torre de Begoña.

Quan a la primavera del 1937 fou necessària l'evacuació de noves poblacions, aquesta es va fer amb la supervisió de les delegacions del govern d'Euskadi a cada municipi, i la Dirección General de Comestibles Líquidos y Compras es va encarregar de rebre els llistats de persones per transportar.²⁴ Així mateix, s'havia d'establir quines persones podien romandre a la seva localitat i, a tal efecte, el Front Popular de la localitat, constituït com a organisme de govern del municipi, n'elaborava un llistat. Aquest era tramès a la Comisaría de Trabajo, l'encarregada de garantir que el personal que s'hi quedava estava sindicat, ja fos a l' UGT, CNT o SOV, o bé que estava treballant. Amb aquest aval, les persones incloses al llistat podien continuar vivint a casa seva. La comissaria

²² Vegeu el llistat a l'Apèndix documental.

²³ Memoria... Balance de comprobación y saldos. 31 de Diciembre de 1936.

estava facultada per adoptar mesures dràstiques, com l'acomiadament, en cas de falta greu, per a qui fos mereixedor d'aquesta sanció. Un altre organisme, la Comisaria de Abastecimientos, tenia l'atribució de denegar la llibreta de racionament a aquelles persones no autoritzades a residir a la localitat on havien estat evacuats.²⁵ Una altra competència, tal com afirma el mateix conseller Aldasoro, fou la d'assegurar l'evacuació de la població i la seva instal·lació en els punts d'acollida.²⁶

El resultat de l'obra d'Assistència Social durant els mesos d'autonomia política a Euskadi el podem valorar com a altament positiu, ja que malgrat les dificultats del moment el Govern Basc va complir la seva tasca d'assistència amb notable eficàcia, comptant amb els seus propis recursos. Així es dedueix de la relació d'actuacions que presenta Zabala Allende, que tot seguit reproduïm:²⁷

"Alojamiento

23 colectivos en la Capital con 4.000 alojados. Otros tantos, con el mismo número, en los pueblos, 30.000 personas alojadas en pisos en Bilbao y 40.000 en los pueblos.

Para el alojamiento de refugiados, se requisaron entre otros, los siguientes edificios: Pabellón Antigua a la casa nº 24 de Fontecha y Salazar, Hotel Escalza en Jardines 8, casa nº 3 de la calle Espartero, Escuela de Artes y Oficios, Finca Gaste-Leku, Escuela Náutica de Deusto y Antoguos Molinos Ugalde. Para Hogar del Ciego casas nº 4 y 6 de la Alameda de Urkijo.

Para las necesidades del Departamento, Cinema Barakaldo, Teatro Cine de Portugalete, Casa nº 14 camino del Carmelo y casa nº 19 en Tarvesía de Santutxu.

Asistencia Maternal

Capacidad de 50 camas, sala de partos y operaciones, etc. 640 partos hasta fines de mayo.

Casa de convalecientes

100 camas y comedor dietético en el que se servían 450 comidas diarias.

²⁴ Així queda recollir a la documentació esmentada a la nota 11.

²⁵ AHNS. PS-Bilbao, Caja 13.

²⁶ "El Consejero de Abastecimiento, sr. Aldasoro, manifestó que el Consejo de había ocupado del alojamiento de la población civil y del proyecto de evacuación de mujeres y niños. Han quedado habilitadas numerosas casas para recoger a los refugiados de distintas poblaciones de la región vasca." ABC, 29 d'abril de 1937:

²⁷ Zabala, F.: El Gobierno... p. 191-192.

Casa de Reposo

Destinada a inválidos, lisiados, enfermos crónicos, 40 camas.

Hogar del anciano

160 ingresados. Instalados a todo confort, peluquería, consulta médica, salas de estar y de juego, etc.

Permanencias infantiles

De Campo de Volantín 41, salas de estar, tres comedores según edades, clases 170 niños.

San Agustín 2-3 y 4. 160 niños

Fontecha 180 niños.

Casa de Salud infantil de Zarátamo: destinada a niños afectados de raquitismo, estado de salud precario, etc. y en los que estuviera indicado una cura de estancia en régimen especial.

De Begoña, para niños: 60 en Régimen especial.

Hogar de la mujer

Con capacidad para 60 y destinadas a adolescentes solas o procedentes de Permanencias al llegar a la edad tope de 14 años.

Reparto de ropas

Se repartieron en los almacenes preparados al efecto 50.000 pares de calzado, uno a cada persona solicitante, y pasado el doble número de prendas de vestir exterior y interior.

Servicio médico-farmacéutico

Se les proporcionaba visita médica y de practicante a domicilio y en consulta, casi como abono de las prescripciones facultativas, tanto en la Capital como en el resto del país.

Solamente en el mes de diciembre de 1936 se realizaron más de 4.000 intervenciones.

Comedores de refugiados y personas necesitadas

28 en la capital y uno o varios en todos los pueblos, y en los cuales llegaron a comer 45.000 personas diariamente. "

El departament d'Assistència Social es va fer càrrec de l'organització de les expedicions d'infants a l'estranger, un tema sobre el qual existeix una nombrosa bibliografia,²⁸ en col·laboració amb el departament de Cultura, en especial perquè calia establir unes normes per al personal docent

que acompanyava els infants en el seu desplaçament amb la finalitat de, tal com diu el document, que *"el buen nombre de Euzkadi quede tan alto como merece."*²⁹ És per això que la normativa volia establir una mena de codi de conducta que contemplava, per una banda, consideracions pedagògiques:

"Las señoras maestras no pueden olvidar nunca -y no lo olvidarán- que los niños cuyo cuidado se les encomienda están fuera de su hogar, sin el cariño de sus familiares; y que la abnegación, el amor y las atenciones constantes que de ellas reciban deben sustituir, en lo posible, lo que del calor familiar les falta para -que- los niños sientan por lo menos considerablemente atenuada la ausencia del hogar."

Però, per altra banda se'ls recordava la importància que tenia per a la victòria el suport de l'exterior:

"Tampoco olvidarán que van acogidas a la hospitalidad de un país que en los momentos críticos del nuestro ha sabido acudir en su ayuda y que de él se espera obtenerla mayor si para conseguirla ponemos nuestro empeño."

Amb tot, l'orientació més reiterada era que constituïen l'exemple d'Euskadi: *"Pensar que el mundo les está mirando y que lo que el mundo vea puede influir en pro o en contra de nuestro prestigio"*. El document finalitzava amb l'advertiment que, en el cas de mal comportament o de no compliment de les directrius assenyalades, serien preses les mesures disciplinàries pertinents, com ara la de suspensió de feina i sou, el seu abandó sense cap protecció al país d'acolliment, i l'obertura, a més, d' un expedient administratiu.

²⁸ Vegeu Alted Vigil, A.: "Las consecuencias de la Guerra Civil española en los niños de la República: de la dispersión al exilio." A Espacio, Tiempo y Forma , Serie V, t. 9,1996. Historia Contemporánea, p. 207-228.

²⁹ AHNS. PS-Madrid, 1248. Fins que no es digui allò contrari, les cites d'aquest document, que reproduïm a l'Apèndix, tenen aquesta signatura.

Una de les expedicions més significatives va ser la de 4.000 infants que, embarcats en el vapor Habana el 20 de maig de 1937, varen anar acompanyats de 120 dones per serveis auxiliars, 99 mestres, 12 capellans, 2 doctors i 8 infermeres. L'expedició anava a càrrec del Comité de Ayuda a España de Londres, que estava presidit per la duquesa d'Atholl.³⁰ Per a aquestes evacuacions, el govern britànic posava dues condicions. La primera era que únicament podien ser evacuats infants, invàlids, dones, malalts i homes en edat no militar; la segona era que no es tindria en compte cap preferència ideològica per a l'evacuació.³¹

Major transcendència va tenir l'evacuació cap a França, tant per la seva proximitat com pel fet que el govern francès no va aplicar cap criteri restrictiu i va obrir els ports de l'Atlàntic a la rebuda de tota mena d'evacuats. D'aquests, fou especialment significativa la de les tropes que pogueren fugir a l'encerclament. Alguns dels vaixells emprats en l'operació d'evacuació van ser els Habana, Goizeko-Izarra, Cerinior, Marchauz, Chalot, Palmer, Cabo Corena, Galea, i Zorrozaure. Segons es desprèn de les notícies aparegudes a la premsa, varen portar a terme una evacuació molt viva i intensa, cosa que ens suggereix que la cadència dels viatges fou molt ràpida. Segons Jean-Claude Larronde,³² arribaren al País Basc francès dues onades de persones per cercar refugi. La primera, des del principi de la guerra fins a l'abril de 1937, estigué constituïda per unes 40.000 persones que procedien de Navarra i de Guipúscoa. La segona, des de maig fins a l'octubre de 1937, les quantifica aquest autor en 115.000 que desembarcaren als ports de Pauliac i de la Pallice. Javier Rubio, per la seva banda, les incrementa fins 160.000.³³ L'acollida que tingueren a França va dependre de la filiació política dels municipis i de l'actitud dels mitjans de comunicació. Quan aquests eren progressistes o d'esquerres, l'acollida oficial fou càlida i ràpidament s'hi establiren les

³⁰ Vegeu la bibliografia sobre les expedicions d'infants bascos del capítol anterior.

³¹ "Condiciones de protección". ABC, 1 de maig de 1937.

³² Larronde, J.C.: "Las repercusiones de la Guerra Civil en Iparralde", a La Guerra Civil en el País Vasco, 50 años después, Bilabo 1987, p. 357 i ss.

dependències per a l'allotjament. Quan, tanmateix, els ajuntaments eren conservadors, no hi van voler saber res i, tal com va passar amb els diputats Delzangles i Ibarregaray, s'adoptaren decisions que manifestaven una clara política bel·ligerant contra aquelles persones en nom d'una pretesa neutralitat. En aquesta línia, cal situar la posició d'una determinada premsa regional, la qual clarament afavoria els plantejaments franquistes, com el diari La Presse du Sud-Ouest i del setmanari, editat en euskera, Euskalduna.

L'alt nombre de refugiades i refugiats bascos a l'estranger, 200.000 el desembre de 1937 segons el president Aguirre,³⁴ va plantejar la necessitat de coordinar l'assistència que es realitzava amb els bascos residents fora del país, així com la de fer arribar mitjans de propaganda i de difusió dels plantejaments del govern basc a les colònies i comunitats basques d'arreu del món. Aquests nuclis tingueren una vida política interna molt intensa, ja que dins seu es va manifestar la divisió existent a Espanya. Per un cantó, els agents franquistes estaven interessats a fer-los decantar cap a les seves posicions; per un altre, el govern basc volia impedir-ho mitjançant una actuació dirigida a l'establiment d'una relació molt càlida i directa amb aquelles comunitats. És per això que va ser molt important de disposar, des del principi de la guerra, de la relació de residents i casals bascos a l'estranger i de fer-hi arribar l'opinió del govern amb la finalitat de poder contrarestar la propaganda franquista.³⁵ L'emissora Unión Radio va emetre diversos espais informatius i Radio Emisora Bilbaína va tenir un programa específic amb notícies d'actualitat, que era emès a través les emissores EAJ-8 en ona normal i 2FP en ona curta, emissions que també foren realitzades en anglès, francès i,

³³ Geneviève Dreyfus les avalua, a partir d'una font del Ministeri de l'Interior, en 150.000 persones.

³⁴ "La Solidaridad europea con los niños vascos". La Voz, 6 de desembre de 1937. Aquesta quantitat l'hem de veure amb reserves. Iñaki Anasagasti i Karlos San Sebastián en *Los años oscuros. El gobierno vasco. El exilio (1937-1941)*, p. 36-37, la redueix sensiblement, i del mateix parer és Javier Rubio, *La emigración...*p. 194-195.

³⁵ AHNS.PS-Madrid, Carpeta 809. Leg. 4549. El 16 d'agost de 1936 la Junta Extraterritorial del PNV de Chuquay va prometre lliurar la relació dels bascos residents. D'altra banda, el govern basc tenia un representant a París, dit Basterrechea, i un altre a Londres, a "Declaraciones del representante en París del Gobierno de Euskadi", La Vanguardia, 25 de maig de 1937 i 26 de gener de 1938, respectivament.

excepcionalment, en euskera i alemany.³⁶ Posteriorment a la pèrdua del nord, la delegació d'Euskadi a Catalunya va tenir una emissora i, igualment, es va disposar de la presència d'un delegat del govern basc a la *Subsecretaría de Propaganda* del ministeri d'Estat i de l'emissió radiofònica d'un programa des de Barcelona.³⁷

Com a punt final a l'exposició de l'obra de la conselleria d'Assistència Social del Govern d'Euskadi, resulta molt il·lustrativa la valoració que anys després de l'acabament de la guerra feia el lehendakari Aguirre:

"La labor del Departamento de Asistencia Social contribuyó poderosamente a la paz social, reflejo también del sentido social de toda la obra del Gobierno y de la magnífica orientación dada a la Asistencia Social desde el primer momento.

*Estas son cosas actuales, porque indican a donde condujo nuestro Gobierno toda la ruta de su labor legislativa. La labor del Departamento de Asistencia Social llevó un método aplicable que es digno de tiempos normales, pero en las circunstancias excepcionales de aquellos días fue obligado y su resultado eficaz y ejemplar."*³⁸

Altres institucions del nord d'Espanya, que van tenir un protagonisme al seu propi territori semblant al del govern basc, foren el Consejo Soberano de Asturias y León i el Consejo Interprovincial de Santander, Burgos y Palencia. Veritables òrgans de govern, donat l'aïllament en què es trobaven respecte de les autoritats màximes de la República, les seves actuacions varen estar condicionades per la manca de mitjans i els continus canvis a que estaven sotmesos com a conseqüència del desenvolupament de les operacions militars. Va ser especialment greu el problema dels abastaments. L'organisme competent per a resoldre-ho fou la Junta General de la Comisión Provincial de Abastecimientos de Asturias y León, que es trobava amb dificultats creixents, com a

³⁶ Carmelo Garitaonandia: "La prensa y la guerra de ondas en Euskadi." a La Guerra Civil..., p. 212.

³⁷ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 477. Leg. 4363.

conseqüència de l'arribada de nous contingents de refugiats.³⁹ La Junta, en sessió del 21 de desembre de 1936, va acordar la realització d'un cens de la població existent en la zona lleial indicant quina era l'autòctona i quina la refugiada, així com les disponibilitats de queviures per a cada municipi.⁴⁰ A mitjan gener començaren a arribar les respostes dels secretaris municipals dels diversos *concejos*. Una vegada més, així doncs, els ajuntaments esdevenien els principals responsables d'atendre els milers de persones evacuades. Com a mostra de la situació existent als municipis, podem indicar els Del Valle, amb 699 habitants, que el 15 de gener de 1937 atenia 119 refugiats; Ribadesella amb 8.679 habitants, a 703 refugiats; Gozón amb 10.282 habitants, a 409 refugiats; Siero amb 34.273 habitants, a 3.590 refugiats; i Cabanes amb 3.889 habitants, a 254 refugiats.⁴¹ No resulten exagerades, així per tant, aquestes manifestacions de Belarmino Tomás, president del *Consejo Soberano* del juliol de 1937:

"Hemos vivido también el éxodo trágico de las ciento setenta mil personas evacuadas de Vizcaya, que han sido recibidas en Santander y los pueblos de la montaña, con lo que esta provincia ha demostrado su capacidad de sacrificio, amor por la causa y abnegación." ⁴²

L'agència de notícies Fabra transmetia l'agost de 1937 que *"la población de Santander que en julio de 1936 era de 90.000 almas, actualmente es superior a 140.000, a consecuencia de los refugiados procedentes de Euzkadi."* Tanmateix, resulta encara més impressionants les dades contingudes a l'informe sobre Santander que el Consejo Interprovincial de Santander, Burgos y Palencia va elaborar el 5 d'agost de 1937 per ser lliurat al govern de la República, a partir de les

³⁸ Discurs pronunciat pel president Aguirre davant del Congreso Mundial Vasco, 1956. A *El Primer Gobierno Vasco*, p. 38.

³⁹ AHNS. PS-Santander, Caja 194, exp. 7. Existeixen relacions numèriques de la presència de població refugiada provinent del País Basc, Galícia i Castella.

⁴⁰ AHNS. PS-Gijón, Serie K, caja 49, exp. 6.

⁴¹ AHNS. PS-Gijón, Serie K, caja 49, exp. 4.

⁴² "Unas manifestaciones de Belarmino Tomás", *La Vanguardia*, 2 de juliol de 1937.

informacions obtingudes de l'Estat Major.⁴³ Segons aquest, el racionament de la població era inferior al mínim necessari i, el que encara era pitjor: només hi havia reserves per subministrar a la població, queviures durant quinze dies. Vegem, tot seguit, les estadístiques que presenta el document.

Quadre núm. 1: Informe sobre Santander. Agost 1937			
Cens normal de població	Capital	101.000	
"	Província	319.000	420.000
Augments			
Refugiats de Palència, Burgos i León		16.000	
Refugiats d'Euskadi		166.000	182.000
Total població civil actual 602.000			
Augment I Cos de Exèrcit (Euskadi)		67.000	
Augment II Cos d'Exèrcit		58.000	
Augment Marina de Guerra		800	125.800

I vegem el que fa referència a l'existència de queviures:

Quadre núm. 2: Informe sobre Santander. Agost 1937. Racionament actual (grams)										
Per habitant	Farina	Oli, mantega	Súcre	Arrós i llegums	Cafè	Xocolata	Patates	Sabó	Carn en conserva	Llet
Població civil										
Diari	125	17	10	43			57			1/4
Setmanal	875	1/8 l.	75	300		2 onzes	400	50		1 1 3/4
Malalts										
Setmanal		100	50	100			200		100	
Extra per treball dur										
Setmanal	875	178 l.	75	200						
Exèrcit										
Diari	320	50	25	200	10		100			100
Setmanal	2.240	350	175	1.400	70		700	100	200	700

⁴³ SHM. Carpeta 1, Leg. 95. "Informe sobre el abastecimiento de la Provincia de Santander", 5 d'agost de 1937. Si no s'hi indica el contrari, tota la informació que presentem a continuació prové d'aquesta font.

Aquestes dades duïen una anotació per indicar que era un racionament del tot insuficient, tant per a la població civil com per a l'exèrcit. Això justificava l'encapçalament de l'informe, que era el següent:

"La situación de Santander y Asturias es crítica, en cuanto a abastecimientos se refiere, treinta días de bloqueo están agotando las escasas reservas alimenticias y de no aplicarse urgente remedio, en muy pocos días la tragedia del hambre más espantosa será dueña del Norte."

El sacrificio soportado por nuestros soldados y población civil especialmente, difícilmente será superado. Durante cerca de dos meses, la población civil como todo alimento, recibía doscientos gramos de arroz y cien de conservas, con 150 gramos de pan al día, durante seis días de la semana; fueron muy frecuentes los casos de inanición en los trabajos por insuficiente alimentación.

En la actualidad desconfiamos que nuestra retaguardia fuera capaz de repetir tal sacrificio, téngase en cuenta que cerca de doscientas mil personas evacuadas de Euzkadi por la caída de dicha zona, han cambiado totalmente la moral de esta retaguardia y nuestro juicio sincero es que una situación análoga a la anteriormente padecida, no sería soportada más de quince días."

Tal gran nombre de persones acollides va exigir una administració de la despesa més racional; si des del juliol de 1936 els milicians havien rebut una gratificació i els seus familiars havien gaudit d'allotjament de franc, amb l'arribada dels refugiats procedents d'Euskadi i d'altres comunitats del nord, el *Consejo* va haver de modificar aquest criteri. La modificació fou publicada l'onze de gener de 1937, i va consistir en *"que los familiares de los milicianos han de abonar una cantidad por el alojamiento en el convento de las Agustinas de Gijón, de la misma manera que quien trabaje."*⁴⁴

⁴⁴ "Consejo Soberano," Avance, 11 de gener de 1937.

La disposició de la Consejería de Asistencia Social també es referia a la població acollida al Principat:

"Los compañeros refugiados no comprendidos en las condiciones anteriores, o sea que no han percibido haber alguno ni están controlados por Sindicato alguno, seguirán con sus familiares atendidos en los refugios, haciendoles saber a todos que no deben mostrarse remisos a prestar su ayuda personal cuando sus servicios sean solicitados.

Están comprendidos en este Decreto, igualmente, todos los ciudadanos en general que dependan de Asistencia Social y tendrán carácter retroactivo desde el 1 de enero para aquellas refugiadas que hacen su vida en los Comedores de esta Consejería y tienen familiares militarizados o trabajan controlados por algún Sindicato. El consejero M. Llamedo."⁴⁵

Aquest paper principal dels ajuntaments es va tornar a veure en els moments finals, quan era imminent la desfeta i calia organitzar l'embarcament per evacuar el màxim nombre de persones possibles i la primera feina a fer fou fer sortir la població situada prop del front de guerra.⁴⁶ El *concejos* tingueren la responsabilitat de participar en els preparatius bé col·laborant amb la Consejería de Asistencia Social del Consejo Interprovincial de Santander, Burgos y Palencia lliurant la tarja d'embarcament, o bé inscrivint els sol·licitants de passaport que emetia la Comisión de Evacuación de Asturias y León.⁴⁷

Dels successos ocorreguts després de l'ocupació disposem del text d'una ordre d'assistència a les persones que havien de tornar a casa seva, dictada pel Cuartel General del Generalísimo. La brevetat del text no deixa de ser significativa, ja que no es planteja en cap moment la prestació

⁴⁵ *Ibíd.*

⁴⁶ SHM. Carpeta 6, Leg. 854. *Orden general para la organización del servicio de circulación en el territorio leal del Norte de España.* 18 de juliol de 1937. *"Se procurará restringir todo lo posible la residencia de personal civil en la zona de vanguardia ... Dentro del mismo orden de consideración se tratará de evacuar de esas zonas toda la riqueza agrícola, pecuaria e industrial."*

d'auxili a tota la gent que ha de tornar. L'ordre diu el següent: "*Resolviendo puede facilitarse ración de tropa a personas evacuadas de Oviedo que sea indispensable socorrer.*"⁴⁸

Tanmateix, aquest protagonisme de les institucions va ser l'excepció en els moments inicials de la guerra, donat que el procediment habitual d'evacuació durant les primeres setmanes del conflicte, va consistir en la fugida individual o familiar d'aquelles zones on s'apropaven els combats o la recollida dels infants per les columnes de milicians i el seu transport a la reraguarda, com és el cas d'Aragó. Un d'aquests casos, ja estudiat fou el del trasllat dels infants de Gelsa a Olot i a diverses localitats de la província de Girona per part de la CNT el 1936.⁴⁹

Tal com hem tractat en el capítol anterior, fins a la centralització el març de 1937 pel Ministerio de Sanidad y Asistencia Social en l'OCEAR de tots els serveis relacionats amb la població refugiada i, posteriorment, amb la que va tenir lloc a Catalunya, a l'agost del mateix any, amb la creació del Comissariat d'Assistència als Refugiats, va haver-hi una gran diversitat d'entitats que es van preocupar d'atendre els tres aspectes essencials que comportava la problemàtica dels refugiats: l'alberg en un lloc mentre s'organitzava l'evacuació; el transport cap al punt de destinació i, per últim, la instal·lació en el municipi d'acollida. Tot seguit veurem com això es va produir en el cas concret de Madrid que, per les dimensions que va adquirir, resulta una mostra a tenir en compte.

2.2. La política d'assistència del Govern de la República per a la població refugiada

La primera disposició relacionada amb l'ajut als sectors més afectats pel conflicte que tot just s'iniciava la va adoptar el govern de la República pocs dies després de l'alçament militar. Ens referim

⁴⁷ AHNS. PS-Gijón, F-2. La primera expedició, si fem cas de la notícia publicada per ABC el 6 de juliol, era formada un total de 1.747 persones que sortiren en el *Melcon*.

⁴⁸ SHM. Serie Cuartel General del Generalísimo. Carpeta 9, Leg. 41.

⁴⁹ Clavijo, J.: La població..... p. 37.

a la creació de la Junta Central de Socorro per una disposició del 29 de juliol de 1936. La seva missió consistia a encarregar-se de recollir i distribuir les aportacions solidàries fetes en una col·lecta pública per atendre les famílies dels combatents. Tanmateix, aviat es va fer patent la presència, a la capital, de milers i milers de persones que abandonaven espantades les seves llars davant l'avançament de les columnes dels legionaris i dels "regulars". Les organitzacions polítiques i sindicals varen crear, el 5 d'octubre, un Comité de Refugiados, que va ser reconegut pel Govern i posteriorment, el 13 del mateix octubre, va veure ampliat el seu abast en ser considerat com a Comité Nacional de Refugiados amb jurisdicció a tota Espanya menys a Catalunya i al País Basc. La realitat va ser, però, que va haver-hi una munió de comitès que durant mesos actuaren de manera autònoma, ja que l'atenció preferent de les autoritats estava centrada en les operacions militars.

A Madrid els contingents per evacuar que no tenien cap altra alternativa eren allotjats a la Casa Albergue García de Paredes, anomenada així pel carrer on es trobava. Al càrrec de l'edifici hi havia un escamot de vigilància que es deia Águilas de la Libertad. Un altre indret d'estada era la seu de la Dirección General de Evacuación y Refugiados, carrer Núñez de Balboa, 66. Des dels magatzems de la Delegació, eren enviats els queviures per a l'alimentació dels instal·lats a la residència existent allà, així com el menú diari dels àpats, que es basaven fonamentalment en bacallà i arròs. Així, el 13 d'abril de 1938 els menús varen ser: Esmorzar: 50 racions de sopes d'all; dinar: 57 racions de mongetes, bacallà en suc i pa; sopar: arròs amb cigrons i bacallà i pa. Per als infants s'hi afegien dues racions de llet i per als malalts dues de brou i quatre ous. El 14 d'abril, commemoració de la República, el menú per esmorzar va ser xocolata amb pa; i per dinar i sopar el mateix: arròs amb mongetes i patates i per sopar va ser bacallà amb tomata i pa. El 15 d'abril: sopa d'all; truita de patates i pa, i potatge d'arròs amb cigrons i bacallà. El 16 d'abril: sopa d'all; potatge

de cigrons i bacallà amb suc; a la nit, arròs amb lleties. El 17 d'abril: xocolata amb pa; brou de macarrons, bacallà amb suc, i arròs amb lleties. El 18 d'abril: sopa d'all, cigrons amb bledes, bacallà fregit, i arròs amb mongetes.⁵⁰

El proveïment de la Delegació anava a càrrec de la secció d' Abastos de la Presidencia del Consejo Municipal de Madrid.⁵¹ Tanmateix, la major part de les persones que esperaven l'evacuació eren instal·lades en habitatges particulars, sovint dels familiars que tenien a Madrid, i en centres escolars, edificis religiosos, hotels i, àdhuc, cinemes.⁵² El mitjà de transport més habitual per efectuar l'evacuació era amb òmnibus o amb camió que, sortien de Madrid i anaven fins a l'estació de Tembleque o El Romeral, on es podia prosseguir amb tren en direcció a la zona de Llevant o a Catalunya.⁵³ En relació als mitjans de transport, la manca de camions fou posada de manifest pels Comités de Vecinos, una entitat controlada pel Partit Comunista, que va fer una intensa campanya de recaptació de fons per comprar dos centenars d'unitats, adquisició que resultà infructuosa.⁵⁴ Donada l'escassetat de vehicles, la Consejería de Evacuación, segons consta en diverses fonts, va recórrer a la requisita d'un miler de taxis per suplir la manca de mitjans de transport. Aquests automòbils foren posats a disposició de la Consejería de Comunicaciones y Transportes. Els taxistes van rebre, com a compensació, el sou d'un milicià -deu pessetes-, mentre que la gasolina anava a càrrec de la Consejería de Evacuación. En el viatge de tornada havien de transportar

⁵⁰ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1218.

⁵¹ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1218.

⁵² AHNS. Així queda acreditat per les fitxes d'inscripció a l' oficina d'assistència social, Carpeta 809, lligall 4549, i alguns cartells editats, com un del 1938 que fa referència que eren lloc d'acolliment dels infants refugiats.

⁵³ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1872. Podem establir, a títol d'exemple, el ritme de sortides i la direcció de les expedicions següents: El 28 de novembre van sortir dos òmnibus Hispano-Suiza des del refugi de García de Paredes en direcció Quintanar de la Orden amb 98 persones. El 30 aquests i un altra marca SAURER traslladen allà mateix a 181 persones. El 4 de desembre són 600 persones a València; el 10 varen ser 250 persones i van sortir des del Círculo de Bellas Artes; l'11 van a València i Barcelona 60 persones; el 15 són 127 persones a València, Tomelloso, Ciudad Real i Puertollano. El 19 van a Arenales, Barcelona, Linares i Valdepeñas 119 persones i, finalment el 23, són 38 persones destinades a Argamasilla i Tomelloso. Les primeres expedicions de refugiats a València varen arribar a finals de juliol i primers de setembre de 1936 procedents de Còrdova i Badajoz.

⁵⁴ FPI. "Insistimos: ¡Camiones para Madrid!", El Comité de Vecinos, 17 de gener de 1937.

queviures per a Madrid, lliurats a la Consejería de Abastecimientos. Tot seguit reproduïm uns fragments d'aquesta disposició.⁵⁵

"De acuerdo con la Junta de Defensa y a propuesta del consejero de Comunicaciones y Transportes, vengo en disponer:

Primero.- Por el Comité de Auto-Transportes se requisarán con la máxima urgencia mil coches taxímetros de la matrícula de Madrid, que serán puestos inmediatamente a la disposición de la Consejería de Comunicaciones y Transportes para que, de acuerdo con la de Evacuación, los utilice en el traslado de mujeres, niños y ancianos, a los puntos que oportunamente se determinen.

Segundo.- Incautados todos los taxímetros de Madrid por las dos organizaciones sindicales, el acuerdo anterior se cumplimentará requisando 500 coches de la CNT y 500 de la UGT.

Tercero.- Para el cumplimiento de este cometido, los conductores de estos vehículos percibirán el jornal diario de diez pesetas, sueldo de miliciano, que serán satisfechas con cargo a la consignación de la Consejería de Transportes y Comunicaciones de la Junta de Defensa.

Cuarto.- Por la Consejería de Evacuación se facilitará la gasolina necesaria para realizar estos viajes."

L'organització d'aquestes evacuacions inicials va ser responsabilitat del Comité Nacional de Refugiados y Emigrados, encara que les organitzacions polítiques i sindicals també col·laboraren organitzant expedicions que sortien dels seus respectius locals. Després del trasllat del Comitè a València va ser la Junta de Defensa, per mitjà de la Consejería de Evacuación, la principal responsable de les expedicions, tal com recull l'acord pres per aquell organisme el 24 de novembre:

"...creada la Consejería de Evacuación en la Junta de Defensa de Madrid, corresponde a ésta disponer la evacuación de la población civil como viene haciéndolo y facilitar los medios

⁵⁵ "Notas de la Consejería de Evacuación". La Vanguardia, 22 de novembre de 1936.

*de transporte de los refugiados hasta Alcázar, en cuya plaza serán recogidos por el Comité Nacional de Refugiados, encargándose de distribuirlos entre las regiones leales".*⁵⁶

L'acord disposava, a més, que, en sortir les expedicions des de Madrid, s'havia de fer una comunicació del nombre de persones que les composaven, hora aproximada d'arribada i vehicles. El Comité Nacional de Refugiados es comprometia a tenir preparat l'àpat i l'allotjament a Alcázar fins que tornessin a emprendre el viatge cap al lloc definitiu.

Quant a les despeses, la primera part del trajecte anava a càrrec de la Consejería de Evacuación, i la continuació fins al lloc d'estada, a càrrec de l'esmentat Comitè. La precipitació d'aquestes primeres expedicions va ser molt gran. Ho coneixem per les pròpies recomanacions del Consejero de Evacuación de la Junta del 30 de novembre de 1936 i per les queixes que les organitzacions sindicals feien, com l'efectuada pel Comité Central Revolucionario de los Ferrocarriles MZA. en relació a les condicions que trobaven aquelles persones quan arribaven a Barcelona:

*"Desde que empezó la evacuación de Madrid y otras poblaciones próximas a la ola de barbarie fascista, venimos observando por lo que se refiere a esta estación una falta de organización para recoger y alejar a los exiliados de las ciudades que citamos, y se da el caso que la mayoría de las noches, tenemos que recoger a estas gentes desamparadas, teniendo que proporcionarles alimentación y cobijo, porque si las llevamos a las dependencias que hay destinadas por esa Conserjería (sic), muchas veces no las admiten alegando no haber alojamiento."*⁵⁷

⁵⁶ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1872.

⁵⁷ AHNS. PS-Barcelona, Leg.279/13, vegeu també al capítol 1 la nota d'UGT i la comunicació del Consejero a la Junta Municipal de la Casa del Pueblo. AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1872.

Aquesta situació diferia notablement de les disposicions oficials, que encarregaven a les delegacions provincials del Comité Nacional de Refugiados tenir disposats els llocs d'acollida, així com obrir una fitxa per als caps de família amb tots els noms dels nouvinguts.⁵⁸

Les condicions del transport de les persones evacuades foren, durant la major part de la guerra i segons es desprèn de les fonts, molt deficitàries.⁵⁹ Els camions no estaven preparats per transportar passatgers i, tenint en compte l'estat de les carreteres, no cal imaginar com anava aquella gent amb aquesta mena de vehicles. La veritat és que les autoritats varen ser conscients d'aquesta situació i van esforçar-se a proporcionar els mitjans per tal de millorar aquestes circumstàncies, tal com es posa de manifest per l'interès a convèncer la població que seria evacuada amb les millors condicions. La premsa, en aquest sentit, va ser una de les eines principals per assegurar a la població que tenia garantida la manutenció en ruta, tant de menjar com d'allotjament, des de la sortida de la capital de la República:

"Todas las personas que deseen ser evacuadas deberían inscribirse en las oficinas de Evacuación y Asistencia a Refugiados del Ministerio de Sanidad, sitas en el Paseo de la Castellana 19, la cual se encargará de su transporte gratuito, atención en ruta y alojamiento, de igual forma en los sitios donde vayan destinadas".⁶⁰

En altres ocasions una nota de premsa informava de l'arribada de les expedicions al seu lloc de destinació, ja fos a la península, o bé a l'estranger, amb la intenció, pensem nosaltres, de donar confiança a la població de l'eficàcia de les expedicions.⁶¹

⁵⁸ AHNS. PS-Castellón, Carpeta 64. La fitxa portava a més de la filiació, la població de procedència, la residència actual, l'ofici, els familiars acompanyants i un apartat d'observacions.

⁵⁹ Per un relat de les condicions de transport vegeu Alted, A. "Las consecuencias... p. 223-224.

⁶⁰ "Evacuación". ABC, 28 d'abril de 1937.

⁶¹ "Evacuación". ABC publica, per exemple, l'arribada de 200 infants evacuats de Bilbao i Santander a Brussel·les el 25 d'abril de 1937 i el dia 30, d'aquells que ho havien estat de Madrid i que arribaren a Vic, Manresa, Oriola, Vilajoiosa, Arás de Alpuente i Camporrobles.

En aquesta fase de la batalla de Madrid, quan la situació angoixant del front feia preveure una immediata ocupació de la capital, la *Junta de Defensa de Madrid* va decidir accelerar l'evacuació del major nombre possible d'habitants. És per això que, a partir del 20 i 21 de novembre de 1936, es va estimular la sortida col·lectiva d'expedicions organitzades pels partits i sindicats, tot i que la seva realització concreta i la seva direcció seria de la *Consejería*. Una prova d'això la tenim a la nota apareguda a *El Socialista* el 4 de desembre:

"La Casa del Pueblo de Madrid, de acuerdo con las Consejerías de Evacuación y Abastos, ha organizado un servicio de evacuación, que comenzará hoy, día 4, y que continuará en días sucesivos. Todas las organizaciones afectas a la UGT mandarán relación diaria a la Comisión Ejecutiva de la Casa del Pueblo, hasta las cinco de la tarde, de las mujeres y niños que desean hacer el viaje en las primeras horas del día siguiente.

*Las personas que deseen evacuar pasarán por sus respectivas Secciones, hasta las cuatro de la tarde, para figurar en dicha relación; siendo inútil fijar punto de destino, ya que el Comité de Refugiados procurará la distribución y atención debida a los evacuados."*⁶²

Segons l'Acta de la trobada de la Junta de Defensa de Madrid de 29 de novembre, fins a aquella data havien estat evacuades unes 250.000 persones, aproximadament. Per a aquesta magna empresa havien calgut 25.674 automòbils, 2.566 autocars i 239 trens amb un consum de 2.224.111 de litres de gasolina i 793 tones de carbó.⁶³ En aquells moments, quan semblava inevitable l'ocupació de Madrid, a tenir lloc, efectivament, una veritable fugida massiva, tal com ho demostren les estadístiques d'evacuació elaborades pels sindicats. Com que aquests organitzaven la sortida per als seus afiliats i familiars, hi va haver molta gent que justificà un lligam de parentiu de segon i tercer grau, o simplement el fet de viure a la mateixa casa, per tal de poder integrar-se en alguna de les

⁶² AHNS. PS-Madrid, 1872.

⁶³ Informaciones, 26 de novembre de 1936 i El Sindicalista, 27 de novembre de 1936.

expedicions que sortien de Madrid.⁶⁴ De la vivesa de l'evacuació, també se'n fa ressò la premsa catalanista:

"A la capital continuen els treballs d'evacuació de la població civil no combatent, d'acord amb les disposicions dictades per la superioritat. Ahir sortien prop de 7.000 persones cap a diferents llocs. Avui han arribat prop de 250 autobusos per tal d'incrementar aquesta evacuació."⁶⁵

La posterior estabilització del front, però, i la consegüent mentalització de què havia passat el perill, a més de les condicions penoses de les evacuacions, van fer que molta gent decidís romandre a la capital i que, per tant, el nombre de persones que integraven les expedicions comencés a baixar. Això va coincidir amb un canvi de titularitat a la conselleria i la seva posterior reestructuració. El titular fins llavors, Francisco Caminero del Partido Sindicalista, fou substituït per Enrique Jiménez de la Unión Republicana, el dia 1 de desembre de 1936. Com a secretari general de la delegació va ser nomenat, el dia 5, Teodoro López Serrano i, com a sots-delegat, Ruiz Huidoro. La conselleria fou reorganitzada en tres seccions: Secretaría General, Estadística i Negociado General de Evacuaciones. Un aspecte nou, anteriorment no prou ben contemplat, va ser el nomenament de responsables a les províncies per tal d'organitzar la ubicació de la població evacuada i atendre els problemes de proveïment per als milers de persones traslladades.⁶⁶

L'organització general de la conselleria va quedar de la manera següent:⁶⁷

Quadre núm. 3 Organigrama de la Consejería de Evacuación de la Junta de Defensa de Madrid	
Secció	Personal
Secció 1a. Secretaria General	Cap de Secció: Teodoro López, 2 auxiliars, una mecanògrafa, una taquimecanògrafa, un secretari particular
Secció 2a. Estadística	Cap de Secció: Ricardo Vinos, un axiliar, una mecanògrafa
Secció 3a. Evacuació	Cap de Secció: Orencio Muñoz

⁶⁴ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1871. Conté llistats de familiars d'afiliats de les diverses societats i federacions d'UGT de Madrid que volien evacuar, entre el 20 de novembre i el 24 de desembre de 1936.

⁶⁵ "Continua intensament l'evacuació de la capital." La Humanitat, 14 de gener de 1937.

⁶⁶ Ahora, 18 de desembre de 1936.

⁶⁷ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 2544.

Negociat núm.1 Salconduits	Cap de Negociat: Ramón Ripalda, 3 auxiliars, 2 mecanògrafes, una d'elles taquimecanògrafa
Negociat núm.2 Evacuació interior	Cap de Negociat: Pedro Ramírez, 2 auxiliars, una mecanògrafa. Un representant del <i>Comité de Casas</i>
Negociat núm.3 Evacuació exterior	2 auxiliars, 2 mecànics, 23 xofers
Sotsnegociat de combustible i material	Cap del Sotsnegociat: Vicente Olóriz, un auxiliar
Comitè d'Evacuació Exterior	Un delegat del <i>Comité Nacional de Refugiados</i> , un de SRI, un de Creu Roja Espanyola, un de Creu Roja Internacional, un de Sanitat Militar, un de Servei Civil, un del Sindicat Nacional de Ferrovianis, un del Comitè Nacional d'Autotransport
Negociat núm.4: Evacuació d'infants	Cap de Negociat: Rafael Ballesteros, 2 auxiliars, una mecanògrafa
Comitè d'Evacuació d'Infants	Un delegat de la Junta de Protecció de Menors, un del Ministeri d'Instrucció Pública, un de Protecció a la Infància, un d'Assistència Social, un de l'Ajuntament
Negociat núm. 5: Control de Carreteres	Un cap de negociat, 6 responsables de control, 2 mecanògrafes, 12 agents de control, 3 responsables de la Brigada d'Inspecció, 12 milicians de la Brigada d'Inspecció, 40 milicians de la guàrdia de control

Els nous responsables van intentar de corregir els problemes que s'havien generat anteriorment, en especial el d'haver de preveure amb antelació els punts del trajecte on es proporcionaria la manutenció als components de cada expedició, així com els llocs per al seu allotjament. En relació amb això, cal esmentar un informe del 16 de desembre de 1936, elaborat pel responsable d'un grup destinat a Tortosa, on és esmentada com a una anomalia el fet de trobar-se tancada, a la nit, l'oficina del Comitè Nacional de Evacuación, per la qual cosa no hi havia manera d'allotjar els evacuats. Per això, ell proposava que a València *"debe haber un representante de la Casa del Pueblo para que esté en continuo contacto con el Comité Nacional de Evacuación"*. Aquest representant seria l'encarregat de trobar allotjament per a l'expedició que hagués sortit de Madrid, així com de proporcionar mitjà de transport al responsable de l'expedició per al seu retorn a la capital. En quant la manutenció de l'expedició, escriu:

"También se presenta la dificultad de las comidas en el trayecto ocasionando con esto pérdida de tiempo pues los conductores no llevan comida y el responsable tiene que

preocuparse de facilitársela mediante vales del Comité del pueblo o del bolsillo particular. Además hay muchas familias que no llevan alimento alguno y es un cargo de responsabilidad para el responsable el llevar familias que no llevan con qué alimentarse."⁶⁸

Les mesures adoptades per verificar la identitat d'aquells que podien sortir de la capital i que podien tornar-hi es basaven en el lliurament d'un salconduit, que únicament podia ser convalidat per la Delegación de Evacuación quan els sol·licitants eren adults i per raons relacionada amb la defensa. El text de salconduit era el següent:

*"Junta de Defensa de Madrid. Ministerio de la Guerra. Consejería de Evacuación. La Junta de Defensa de Madrid autoriza a ... para que acompañado de ... y de ... pueda trasladarse fuera de la capital, al objeto de facilitar la defensa de la misma. Todas las Autoridades tanto Civiles como Militares, están obligadas a facilitar este traslado."*⁶⁹

Pel que fa a les expedicions organitzades per sindicats, partits i altres entitats, s'havia de presentar un llistat amb la filiació de cada membre i demanar un salconduit col·lectiu o individual. Cada expedició havia de tenir un responsable que portava tota la documentació i havia de respondre davant del *Comité Nacional de Refugiados*.⁷⁰ La valoració negativa d'alguns sectors de l'opinió pública demostra que aquestes mesures van originar tal controvèrsia que, àdhuc el president de la Junta, el general Miaja, va haver de fer una nota explicativa exhortant a l'evacuació per raons humanitàries i militars.⁷¹

⁶⁸ AHNS. PS- Madrid, 1872. Cal esmentar que anteriorment, el 29 de novembre, el Comité Central Revolucionario de los Ferrocarriles MZA havia informat a la Conselleria d'Assistència Social de la Generalitat de Catalunya que els grups evacuats a la nit no trobaven allotjament a la seva arribada a Barcelona. AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/13.

⁶⁹ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 481. Leg. 4408.

⁷⁰ Boletín de la Junta de Defensa de Madrid, 17 de desembre de 1936, a Aróstegui, J. i Martínez, J.A.: La Junta de Defensa de Madrid, Madrid 1984.

⁷¹ Aróstegui, J., Martínez, J.A. La Junta de... p.179.

Un altre tema objecte de discussió va ser el projecte del Comité de Evacuación de la Junta de Defensa de transportar infants a l'estranger, que va ser denegat taxativament pel Ministerio de Sanidad y Asistencia Social, el 23 de desembre de 1936.⁷²

"Contestando a su comunicación telefónica respecto a la evacuación de niños a Francia, he de manifestarle que este Ministerio acepta con gusto toda colaboración de las entidades responsables para la mejor solución de este problema y por tanto la valiosísima colaboración de ese Comité.

Pero precisa hacer constar que para que las expediciones ofrezcan todas las garantías sanitarias, económicas, pedagógicas y sociales ha de haber una organización única y este Ministerio recaba para sí esta responsabilidad y por lo tanto la dirección y organización de las expediciones.

A tal efecto se ha organizado en Francia y se hará igualmente en los demás países el "Comité Único de Ayuda al Niño Español" a base de las Delegaciones de este Ministerio".

El Subsecretario de Sanidad va haver de manifestar per mitjà d'un telegrama, el 15 de gener de 1937, el recordatori que el *"Consejo Nacional Asistencia Social único organismo competente para organizar expediciones niños al extranjero."*⁷³ No seria pas la darrera vegada que es presentaria un fet semblant, ja que el 5 de juny de 1937 el Ministeri així ho comunicava al Cap de l'Oficina Administrativa d'Ajut als Refugiats, fent-li avinent que Socors Roig Internacional no tenia autorització per fer evacuacions a l'estranger.⁷⁴ La primera de les expedicions que sortiren des de Madrid fora d'Espanya, fou la del 21 de gener de 1937, segons es dedueix d'una comunicació del Frente Popular al Consejo de Evacuación de la Junta de Defensa, que deia: *"Mañana por la mañana, a las 7,30 están citados para salir 300 muchachos que van a la primera expedición*

⁷² AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1508.

⁷³ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1508.

⁷⁴ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/8. La nota la va enviar el secretari general de l'OCEAR.

para Francia". Dels detalls de la seva organització se n'havia responsabilitzat el Comité Nacional de Refugiados.

El 22 de gener de 1937 es va suscitar de nou, dins de la Junta de Defensa, la necessitat d'incrementar l'evacuació en vistes de la pèssima situació de l'abastament de Madrid. Tal com recull l'acta de la reunió d'aquell dia, els comentaris dels diversos consellers demostren bastant bé de la gravetat del moment:

"Máximo de Dios: "En las colas hay tiros, la gente se pega... lo que no puede continuar es pasando hambre Madrid."

Cazorla: "Hoy puede asegurarse que la mitad de la población casi no come."

Miaja: "La solución está en acrecentar la evacuación."

Jiménez: "Especialmente los evacuados a partir del 19 de julio, ponen una resistencia enorme y no hay posibilidades de que se marchen."

Miaja: "Hay elementos para evacuar diariamente a diez mil personas y que no salen más que cinco mil."

Diéguez: "Respecto a Evacuación, no se realiza porque la gente sabe que lo mismo que aquí va a pasar hambre en otros sitios y no tiene seguridad de que va a estar bien abastecida y esto hay que planteárselo al Gobierno con toda seriedad."

La inutilització, el febrer de 1937, de la línia de ferrocarril que passava per Morata de Tajuña va complicar encara més la situació, ja que va coincidir amb una disminució notable dels mitjans disponibles per a l'evacuació.⁷⁵ La pròpia ministra Montseny va haver de reconèixer davant del Comitè d'Higiene de la Societat de Nacions que:

"Una de las dificultades con que tropezamos es la resistencia de los habitantes de Madrid a evacuar la ciudad. Se resisten a abandonar sus casas y hay que hacer inauditos esfuerzos

*para lograr una perfecta evacuación, y se llegaría a la violencia si de sacar niños se tratara. El amor de los padres para con sus hijos es algo sorprendente y no permiten de ningún modo que se les arrebate a los seres más queridos. Se va logrando que depongan su actitud, porque va aumentando la evacuación en los sitios de más peligro."*⁷⁶

El 25 d'abril de 1937 es va constituir l'Ajuntament de Madrid. La preocupació del consistori per la problemàtica que representava l'evacuació va ser present des de l'inici de la seva gestió, tal com reflecteixen les paraules pronunciades per l'alcalde de la Villa en el seu primer ban, intitulat "*El nuevo alcalde saluda al pueblo de Madrid*":

*"Me doy cuenta de cuánto cuesta a quienes tienen constituido su hogar y tanto cariño sienten por Madrid, el abandonarlo, aún cuando ésto suponga un sacrificio en beneficio del propio Madrid que tanto queremos (...) Es necesario, pues, que para poner a Madrid en condiciones apetecibles, y al mismo tiempo, para contribuir a la sanidad y abastecimiento, una parte del vecindario se disponga a cumplir las órdenes del gobierno, las indicaciones del Ayuntamiento, tendentes a la evacuación para evitar víctimas y facilitar la defensa."*⁷⁷

Uns dies després, el 29 d'abril, va ser Leopoldo Polo, tinent d'alcalde de l'Ajuntament, qui, en declaracions a ABC, establí com a tasques més urgents del consistori les d'evacuació, sanitat i abastaments. Afegia, a més, que, donat que l'estiu s'apropava, calia posar fi als soterranis plens de gent i obligar-la a marxar. En la mateixa data, Frente Rojo va publicar en una secció del diari titulada *Madrid*, de la qual era responsable Mariano Perla, amb el significatiu títol de *¡Evacuación!*, el que segueix:

⁷⁵ Segons les actes respectives, el 19 de febrer, el conseller d'Evacuació només disposava de setze camions i el 23 de març de dotze autocars, una situació provocada per la manca de recanvis i la prioritat de les operacions militars.

⁷⁶ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 2389. Còpia apòcrifa d'un discurs celebrat al Comitè d'Higiene de la Societat de Nacions. Probablement de finals de gener de 1937.

"La evacuación de Madrid es un problema de Gobierno. La Junta de Defensa no pudo resolverlo y tampoco podrá el nuevo Ayuntamiento, por muy buenos deseos que abrigue. Solamente el Gobierno puede evitar que en Madrid estén quienes no debieran estar.

*Es un problema que tiene dos aspectos fundamentales: uno, lograr la evacuación mediante la existencia de transportes adecuados y la organización indispensable. Esto sí puede ser obra del Ayuntamiento de Madrid. Y otro, el más importante, conseguir que los evacuados vivan bien en el lugar al que se les lleve. La solución no está en disponer de nuevos refugios. Se trata de facilitar a los evacuados la manera de poder atender a sus necesidades por sí mismos."*⁷⁸

Coïncidint amb aquestes declaracions, una comissió formada per l'alcalde, el delegat d'abastaments, els regidors Sañudo i Alonso, l'interventor, un membre de la comissió d'Hisenda i un altre de la del Transport, va anar a València per tal de gestionar l'ajut econòmic del govern de la República per a la compra de queviures i l'organització de l'evacuació. L'alcalde volia que l'organització de l'evacuació passés íntegrament al municipi:

"Esta comisión, a propuesta de Rafael Henche, gestionará del Gobierno la entrega de los servicios de evacuación para el Municipio y con las premisas de que en virtud de medidas gubernativas, todo ciudadano que salga evacuado, lo será en la confianza absoluta de que su hogar será respetado, para devolvérselo íntegro una vez acabada la guerra, y con la garantía de que antes de emprender el viaje sabrá su punto de destino, donde se procurará rodearle de las máximas seguridades de domicilio y subsistencias".⁷⁹

Tanmateix, tal com hem vist en el capítol anterior, aquesta pretensió no va ser atesa pel govern de la República. Aquest, a través del Ministeri de Sanitat i Assistència Social, va centralitzar les atencions a la població refugiada amb l'única excepció de l'evacuació interior que, per ordre de

⁷⁷ ABC, 25 d'abril de 1937.

⁷⁸ Frente Rojo, 29 d'abril de 1937.

⁷⁹ Notícia apareguda a La Voz, 30 d'abril de 1937.

la Presidència del Consell de Ministres de 8 de desembre de 1937, va ser atorgada a l'Ajuntament de Madrid. D'aquesta disposició, únicament en restaven exempts els trasllats de població relacionats amb les operacions militars, que quedaven sotmesos al control del comandament de l'exèrcit.⁸⁰

El primer pas vers la constitució d'una administració dependent del govern i que fos la responsable d'atendre la problemàtica de l'evacuació i assistència de les persones refugiades, fou la substitució del Comité Nacional de Refugiados amb la creació del Comité de Evacuación y Asistencia a Refugiados (CEAR), el 17 de febrer de 1937.⁸¹ Aquest coordinava les atencions a la població refugiada conjuntament amb la Junta existent a Madrid i les entitats del Front Popular. La situació va canviar substancialment amb la dissolució de la CEAR i la creació de l' Oficina Central de Evacuación y Asistencia a los Refugiados (OCEAR), que va ser instituïda amb la idea que fos, per una banda, una entitat integradora de tots els grups polítics i sindicals; i per altra, amb l'orientació d'equiparar el nivell d'assistència arreu del país, que s'iniciava des del primer moment que es plantejava evacuar unes persones.⁸²

Per organitzar l'evacuació d'una tramesa de persones d'una localitat es començava amb la instal·lació de l'Oficina Ambulante de Evacuación. El llistat de les persones per evacuar era elaborat pel Cap de la Sección de Inscripciones. Tot seguit, a cada component de l'expedició se li lliurava una Tarjeta de Evacuación, que era canviada per la fitxa definitiva de refugiat quan arribava al punt de destí. La tarja indicava la filiació, els familiars que l'acompanyaven, la data d'evacuació i si el lloc

⁸⁰ Gaceta de la República, 9 de desembre de 1937.

⁸¹ La supressió del Comité Nacional de Refugiados havia estat demanada insistentment pel PCE, d'aquí el comentari següent: *"nos cabe la satisfacción de que el Gobierno legítimo de la República democrática se haya percatado de la insuficiencia de atribuciones que tenía el titulado Comité Nacional de Refugiados."* FPI. "La evacuación de Madrid", El Comité de Vecinos, 21 de febrer de 1937.

⁸² La Dirección General de Asistencia Social va fer una publicació, que teòricament havia de ser quinzenal, però que va tenir una sortida irregular. Com a capçalera tenia el nom d'OCEAR, i el seu primer número va aparèixer a València, el 15 d'agost de 1937. De l'interès per presentar a l' Oficina Central de Evacuación y Asistencia a los Refugiados com un organisme independent, és prou significatiu el fet d'insistir en el número 6, 1 de desembre de 1937; en el 7, de l'1 de gener de 1938; i en el 8, de febrer de 1938, en el caràcter apolític i no proselitista de l'atenció que prestava a la població refugiada.

de residència havia estat triat de manera voluntària o forçada.⁸³ A la part de darrera del document era consignada la data, el segell i els serveis prestats durant el trajecte d'evacuació per les diferents Oficinas de Etapa y Refugio.⁸⁴

Un nou canvi en l'organigrama dels serveis d'assistència va venir per una ordre del ministre Aiguadé, que va crear la Secretaría General de Evacuación y Asistencia a Refugiados, nomenant com a primera responsable a Eladia Faraudo Puigdollers.⁸⁵ D'ella dependrien les Oficinas de Etapa de Madrid i El Tembleque. Poques setmanes després, l'oficina de Madrid fou transformada en Delegación de Evacuación, quedant sota la seva subordinació l'oficina del Tembleque.⁸⁶ Encara s'hauria de produir una nova variació orgànica el 1937 amb la creació a la capital de la República de la Comisión de Aprovisionamiento y Evacuación, que, presidida per l'alcalde, tenia funcions de coordinació i consulta amb la Delegación de Evacuación.

Les expedicions que sortien de Madrid havien de travessar diversos punts de vigilància la responsabilitat dels quals era del Negociado nº 5 Control de Carreteras. Un d'aquests controls d'evacuació es trobava en l'anomenada Ciudad Fin de Semana, en el quilòmetre 12 de la carretera d'Aragó, on la persona evacuada canviava una butlleta lliurada per la delegació per un salconduit que duia el mateix número. La delegació disposava d'un destacament de transport propi, la Compañía de Transporte Automóvil de Evacuación,⁸⁷ compost per quaranta conductors. A aquests mitjans, se'ls n'afegien d'altres que podien formar part de l'Exèrcit, dels Ajuntaments o de les expedicions de queviures que anaven a Madrid, els quals, quan retornaven als seus llocs d'origen, transportaven persones evacuades. El combustible per aquests vehicles anava a càrrec de la Dirección General de Evacuación y Refugiados, que lliurava uns tiquets a la delegació ubicada a

⁸³ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1630. Paradigma d'evacuació forçosa és l'ordenada, el febrer de 1938, quan es va manar el trasllat dels desafectes existents a la Companyia de Ferrocarril MZB.

⁸⁴ AHNS. PS-Castelló, Carpeta 64

⁸⁵ Gaceta de la República, 7 de juny de 1937.

Madrid per una quantitat determinada de litres a bescanviar a les estacions d'abastament de CAMPSA. Els sortidors es trobaven a Madrid i a El Tembleque. Un dels problemes que més va condicionar l'evacuació va ser, justament, la manca de gasolina. Així es va veure a l'octubre, quan la Presidència del Consell de ministres va dictar l'ordre d'evacuació de la població que hagués arribat posteriorment al 18 de juliol de 1936. Aleshores, l'OCEAR va organitzar un servei d'autocars i camions coberts i amb bancs que podien transportar diàriament dues mil persones fins a Tembleque i a El Romeral. Des d'allà, sortien trens cap a València, Alacant i Cartagena en serveis alterns. No obstant això, tot estava condicionat per la disponibilitat de combustible:

*"Pero para poder realizar este servicio es necesario que urgentísimamente y por esa Secretaría General [la de l'OCEAR de València] se dé orden a la Campsa en Valencia para que la transmitan a su Agencia de Madrid que nos sitúe diariamente dos mil litros de gasolina en nuestros surtidores de Pardines y que también sitúe dos mil litros diarios en Tembleque para poder aprovisionar los autocares que han de hacer este servicio."*⁸⁸

A més dels salconduits per formar part d'una expedició d'evacuació, en van ser lliurats uns altres per a desplaçaments provisionals fora de Madrid, les sol·licituds dels quals havien de ser avalades pels partits polítics o els sindicats.⁸⁹ Després de presentar-lo a la Delegació, en cas de resposta afirmativa, s'atorgava l'autorització: *"El Delegado de Evacuación del Ministerio de Trabajo y Asistencia Social autoriza a... (nom i lloc de trasllat). Valedero este salvoconducto*

⁸⁶ Gaceta de la República, 28 de juliol de 1937.

⁸⁷ Creada per Ordre circular del Ministerio de Defensa Nacional, el 9 de desembre de 1937.

⁸⁸ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 2001.

⁸⁹ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 481. El que lliurava *Izquierda Republicana* portava el següent: *Solicitud de Salvoconducto (Avalado por IR). A la Delegación de Evacuación del Ministerio de Sanidad. Autorizo por nuestra parte al ciudadano... para trasladarse a... al objeto de... con un plazo de...días, os interesamos la expedición del oportuno salvoconducto. Importante: Es nula esta petición si no va autorizada y sellada por este Partido.*

*durante...días. Madrid...de...de 193".*⁹⁰ Únicament els salconduits lliurats pel Servicio de Información Militar (SIM) quedaven fora d'aquesta norma, ja que tenien validesa per ells mateixos sense haver de comunicar-ho al delegat. Tanmateix, a mesura que la situació a Madrid creixia en dificultats, els criteris d'autorització per atorgar salconduits provisionals de tornada a la capital foren cada vegada més restrictius. Així, van ser denegats els d'aquells que els sol·licitaven per efectuar tràmits administratius, de tal manera que a cada sol·licitud s'havia d'incloure l'afegit: *Declaramos bajo nuestra responsabilidad que el viaje para el que se solicita este salvoconducto no se relaciona con ningún asunto referente a Clases Pasivas.*⁹¹ Cal dir, però, que, d'aquesta disposició, en quedaven excloses les vídues dels morts en combat.⁹² Una altra restricció es referia a les instàncies de salconduits per ser atès en un establiment mèdic, a Madrid.⁹³ Una mostra en aquest sentit, la podem veure en el quadre següent, que reproduïx fidelment la font consultada.⁹⁴

Semana	17-23 enero	24-30 enero	31-6 febrero	7-13 febrero	14.20 febrero	21-27 febrero	28-6 marzo
Solicitudes admitidas	36	19	21	51	70	51	64
Ídem rechazadas	30	30	15	22	27	28	40
Informes favorables	10	8	11	34	27	29	48
Informes desfavorables	19	10	8	15	12	16	12
Evacuables especiales	7 (36) ¹	1 (19)	2 (21)	2 (51)	15	2	2
Evacuación aplazada					1(70)	4 (51)	2 (64)
Informes varios	3	4	2	3	-	1	6
Fecha Informe	27.2.38	27.2.38	27.2.38	27.2.38	27.2.38	1.3.38	8.3.38

1 Entre parèntesi figura el total de persones que han tingut la mateixa autorització.

De les dades anteriors, en podem conèixer tant l'aplicació pràctica dels criteris que feien denegar o autoritzar les estades a la capital, com la quantitat de sol·licituds presentades que tenen, a

⁹⁰ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 481.

⁹¹ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 481. La sol·licitud havia d'anar acompanyada del document d'identificació de la persona interessada, la tarja de racionament i la justificació del viatge.

⁹² AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1166.

⁹³ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1166. El 24 de maig de 1938 el delegat va telegrafiar el governador de Granada a Baeza: *Para autorizar la estancia en Madrid de una enferma se ha de enviar a la Delegación certificado facultativo oficial con diagnóstico completo y después de informado del mismo por la Sección de Sanidad de Evacuación, se resuelve en consonancia.* Vegeu l'expedient complet d'una sol·licitud de salconduit a l'Apèndix documental.

partir de la primera setmana de febrer de 1938, un creixement superior al 50% respecte a les dades precedents.

Amb la finalitat de comprovar la veracitat de les sol·licituds, la delegació disposava, des de 1938, d'una Comissaria de Policia encarregada d'investigar les peticions de salconduits, en especial per anar a Madrid, fins i tot de les que venien avalades pels consells municipals dels llocs d'estada dels refugiats.⁹⁵

Altres punts de control de l'evacuació estaven radicats a les diverses rutes de sortida de Madrid. Així, a Aranjuez, a l'anomenat *Puente de la República*, n'hi havia un, al davant del qual es trobava un escamot d'un cos armat especial que depenia de la Dirección General de Evacuación, el Batallón de Etapa, i al port de Contreras, an la carretera de València, on hi havia un altre control, la vigilància del qual estava al càrrec de la Columna de Marinería Andreu Lillo. Coneixem, d'altra banda, una proposta presentada pel cap del destacament d'Alcalá de Henares relativa a l'anul·lació dels existents a Canillejas, el ja esmentat Ciudad Fin de Semana, per tal que fos traslladat 25 quilòmetres en direcció Alcalá de Henares damunt del pont sobre el riu Toret. I una altra anul·lació, la del lloc de vigilància a San Fernando de Henares, a 16 quilòmetres per la mateixa carretera, que podia distribuir-se en dos punts: l'un al pont del Jarama i l'altre a l'estació de ferrocarril. No sembla que aquestes propostes haguessin estat acceptades, ja que les fonts continuen esmentant els destacaments originaris.⁹⁶

Una altra mena d'evacuació era la que es produïa per ordre de l'autoritat militar com a conseqüència de les operacions bèl·liques. Com a paradigma, podem presentar la que es va fer el desembre de 1937 en diversos municipis de la Vall del Jarama, Arganda, Morata de Tajuña,

⁹⁴ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1630.

⁹⁵ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1166. La delegació va fer un advertiment a l'alcalde d'un poble que seria denunciat als tribunals per avalar una petició fraudulenta.

⁹⁶ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1630.

Chinchón, Villaconejos, Aranjuez, entre d'altres, a requeriment del Ejército del Centro. En concret, l'Estat Major d'aquest havia instat, el 6 d'aquell mes, a la delegació de Madrid, que fos designat un lloc per evacuar les persones d'aquesta zona. El criteri de prioritat establert fou que, primerament, havien de ser evacuats els voluntaris; a continuació, 1.500 forçosos entre els considerats desafectes i perillosos; tot seguit, els refugiats d'altres pobles i, finalment, aquells que no poguessin justificar el seu mitjà de vida.⁹⁷ La *Junta de Evacuación* va contestar, el dia 9, que podien ser traslladats a Huelves, des d'on serien distribuïts a d'altres localitats.

En algunes ocasions varen ser evacuades forçosament persones amb una conducta que era jutjada d'immoral i que eren expulsades de Madrid per ordre judicial. Un cas concret d'això va ser la imposició d'una multa de 5.000 pessetes a una dona, i el seu posterior foragitament, per prostitució i corrupció de menors. Una brigada especial de la policia es responsabilitzava de l'aplicació de les ordres d'aquesta mena.⁹⁸ Finalment, aquesta brigada també havia de vigilar que les persones obligades a residir provisionalment a Madrid abandonessin la ciutat quan finalitzés el temps autoritzat o quan se'ls havia comunicat l'ordre de sortida.⁹⁹

Quan un grup evacuat arribava al municipi d'acollida, cada component havia d'omplir la *Ficha de Evacuación*. En aquesta, s'hi consignava la filiació i un petit qüestionari destinat a conèixer, principalment, les característiques familiars, professionals i el nivell militar de cada individu.¹⁰⁰ El qüestionari volia aclarir també si la persona evacuada havia de ser auxiliada per

⁹⁷ AHNS. PS-Madrid. Carpeta 1626.

⁹⁸ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 481.

⁹⁹ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 481. "*Habiendo transcurrido con exceso el plazo otorgado al evacuado forzoso por Orden Superior..., con domicilio en la calle..., núm. , piso... y que fue presentado en esta Delegación por el agente... el día... de... procede con toda urgencia sea detenido y entregado en el refugio de García Paredes n. 45 para su más rápida evacuación. En espera de sus noticias le saluda atentamente. El Jefe de Evacuación. Madrid... de...de 1937*"

¹⁰⁰ El qüestionari tenia les preguntes següents: "*¿Posee pensiones? ¿Y propiedades? ¿Cuáles? Fecha de Evacuación. Medios de evacuación. Residencia actual. Domicilio. Fecha de entrada. Cabeza de Familia en nueva residencia. Familiares que luchan y apoyan. Familiares evacuados. Profesión. Calificación en su profesión. ¿Tiene otras actividades? ¿Trabaja actualmente? Filiación y fecha sindical. Filiación y fecha política. ¿Ha ostentado cargo público? ¿Ha prestado servicios militares?. Cuerpo. Graduación. Situación*

l'administració o, si al contrari, disposava de mitjans econòmics propis. Una vegada a la localitat d'allotjament, cada refugiada o refugiat era distribuït amb la seva família entre els habitatges habilitats pel Comité Local de Refugiados o, en cas necessari, era ingressat en un centre hospitalari.¹⁰¹ Els centres d'acolliment, que havien estat oferts pel Consell Municipal, podien ser torres de famílies benestants, edificis religiosos (convents, seminaris, esglésies, etc.), masos i domicilis de persones dretanes o amb algun membre que havia estat declarat desertor. Més endavant farem esment dels problemes que va crear aquesta convivència forçada.

La Dirección General de Evacuación y Refugiados, de la qual parlarem d'immediat, era la que lliurava els subministres a les subdelegacions de Guadalajara i El Tembleque, que els distribuïen a les residències d'acollida.¹⁰² La dieta alimentària durant l'any 1938 es basava en arròs, pa, mongetes, sopa de pasta, llet en pols, cigrons i bacallà.¹⁰³ Els queviures procedents de l'exterior arribaven generalment als ports de la Mediterrània i des d'allà s'efectuava el repartiment per les diverses delegacions.¹⁰⁴

Els comitès de refugiats de cada localitat disposaven de diverses vies de finançament. D'una banda, els fons obtinguts de les institucions, com ara els ajuntaments, que estaven obligats a socórrer les persones evacuades, o de l'obtenció de crèdits avalats pel Comité Nacional de Refugiados, quan aquest funcionava.¹⁰⁵ I de l'altra, per les taxes sobre el preu de venda de

militar. ¿Sabe leer? ¿y escribir? ¿Qué escuelas ha frecuentado? ¿Conoce idiomas? Vacunado contra...Fecha. ¿Padece alguna enfermedad crónica?

¹⁰¹ Per exemple, a València hi havia un hospital i una policlínica d'ús exclusiu per a la població evacuada.

¹⁰² AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1218. Un ofici diu: "*Tengo el gusto de remitir a Vd. la relación general de víveres que con destino a las atenciones de evacuación entraron en Madrid el día 10 del actual, y las relaciones de su distribución entre la Residencia de Evacuación de Madrid y las Subdelegaciones de Guadalajara y Tembleque, a los efectos determinados en su oficio fecha 12 del actual. Madrid, 19 de abril de 1938. El Delegado de Evacuación*".

¹⁰³ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1218.

¹⁰⁴ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1630. El 20 d'agost de 1938, per exemple, varen atracar al port d'Alacant els vapors "*Kenfing Pool*" i "*Brandem*" que varen descarregar 732.277 kgs. de queviures dels quals 730.000 varen ser retirats per la *Inspección de Refugiados* de València.

¹⁰⁵ AHNS. PS-Alicante, Leg. 21. Expediente 8. Hi figura que en ocasió de la dissolució del Comité Provincial de Alicante a causa del decret del 19 de febrer de 1937, va lliurar al Consejo Provincial de Asistencia Social 50.000

productes de consum considerats de "luxe": cafès, pastissos, vi, begudes espirituoses, etc. Tot plegat va generar una comptabilitat que quedava reflectida en el Libro del Comité de Refugiados, en el qual restaven consignades les diverses partides d'ingressos i despeses, els girs postals rebuts per als refugiats i, en general, qualsevol moviment de caixa.¹⁰⁶ Aquest sistema es va mantenir durant tota la guerra, amb algunes modificacions com la de maig de 1937, quan el cap de l'Executiu va decretar que els Consejos Provinciales de Asistencia Social havien de satisfer al Consejo Nacional de Tutela de Menores, el 12% del 5% dels ingressos obtinguts per les taxes sobre les entrades als espectacles. El decret va ser corregit el 14 de maig, en el sentit d'establir que del 80% del total recaptat, un 20% aniria al Consejo Nacional de Tutela de Menores i el 60% restant a la Delegación Provincial de Asistencia Social.¹⁰⁷ Tot i això, unes setmanes després, el nou Govern va dissoldre les delegacions i va traspasar les seves funcions al Ministerio de Trabajo y Asistencia Social. A més, va ser possible obtenir fons de l'OCEAR, la qual, segons va publicar el primer de desembre de 1937, havia gastat set milions de pessetes en les diverses activitats que fins aleshores havia realitzat.¹⁰⁸ Altres vies de finançament, foren les aportacions dels municipis on no hi havia ni refugiades ni refugiats i els segells de solidaritat que emetien les delegacions. En moments extrems, les delegacions van recórrer a l'intercanvi de productes.¹⁰⁹

Un nou canvi organitzatiu representà l'establiment de la Dirección General de Evacuación y Refugiados, el 4 de gener de 1938, i la supressió de l'OCEAR, canvi que hem d'entendre com un senyal de centralització dels recursos assistencials amb l'argument de "*dar mayor eficacia*".¹¹⁰ Aquest rang li atorgava una jerarquia superior davant d'altres organismes, com els municipis o els de

pessetes corresponents a un emprèstit sense interès efectuat pel Comité Nacional de Refugiados amb caràcter reembosable.

¹⁰⁶ AHNS. PS-Alicante, Leg.45. Expediente 7.

¹⁰⁷ Gaceta de la República. Decret de 14 de maig de 1937.

¹⁰⁸ OCEAR, núm. 6, 1 de desembre de 1937.

¹⁰⁹ AHNS. PS-Alicante, Carpeta 60. Es tracta de la documentació comptable de la Delegació Provincial d'Assistència Social.

la Generalitat. No és gens estrany, doncs, que en aquells mateixos dies el govern de la República es fes càrrec, en el Servicio general de Emigración, de les Inspeccions d'Emigració que havia instaurat la Generalitat al principi de la guerra "*por ser materia reservada por la Constitución a la Administración Central*"¹¹¹. En aquesta mateixa línia centralitzadora, el president Negrín va establir dies després un nou organisme, el Servicio de Coordinación e Información de Asistencia a Refugiados y Evacuados, amb la finalitat d'inspeccionar els serveis assistencials i elaborar propostes a la presidència del Consell.¹¹²

La penúria que patia la societat espanyola i les dificultats de tota mena que afectaven el funcionament de les administracions a partir del 1938 es van fer presents als serveis d'assistència a la població refugiada de Madrid, tant pel que fa als proveïments com a les dependències.¹¹³ D'una banda, la residència del carrer García de Paredes va haver de deixar de funcionar perquè es va convertir en una caserna;¹¹⁴ d'una altra, la manca de recursos econòmics de la delegació de Madrid la va privar de dur a terme la seva activitat. Una sèrie de documents són bona mostra del problema.

El 26 de febrer de 1938 el delegat comunicà a la Direcció General que havia ingressat a la delegació d'Hisenda, les 100.000 pessetes girades per ella, però que el dia 15 de març li pertocava rebre una quantitat semblant. El 17, però, va comunicar-li que no havia rebut encara els diners i que els necessitava urgentment. Tanmateix, la petició no va ser atesa, ja que el 3 d'abril va manifestar que havia hagut de disposar de 50.000 pessetes d'una *suscripción de evacuados* per fer front a despeses pendents i el dia 5 li enviava un telegrama a la Directora General de Evacuación y

¹¹⁰ Gaceta de la República, 6 de gener de 1938. Eladia F. Puigdollers va ser nomenada Directora General.

¹¹¹ Orden del Subsecretario del Ministerio de Trabajo y Asistencia Social, d'1 de febrer de 1938. Gaceta de la República, 2 de febrer de 1938.

¹¹² Orden de Presidencia del Consejo de Ministros, de 27 de febrer de 1938. Gaceta de la República, 28 de febrer de 1938.

¹¹³ Vegeu a l'Apèndix documental tot allò relatiu a queviures i àpats distribuïts a Madrid.

¹¹⁴ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1218. Cosa que va passar el 15 d'abril de 1938.

Refugiados, Eladia F. Puigdollers, relativa a què no havien rebut fons des de feia un mes "siendo crítica la situación de esta Delegación."¹¹⁵

Aquesta falta de mitjans econòmics a les delegacions per complir amb les seves funcions va ser general, tal com podem ratificar amb les dades contingudes a la comptabilitat de la Delegació d'Assistència Social d'Alacant. Primerament respecte dels ingressos obtinguts:¹¹⁶

Quadre núm. 5: Ingressos i despeses a partir del Libro Mayor de Asistencia Social. 1938-1939. Delegació d'Assistència Social d'Alacant.

INGRESSOS													
	Març	Abril	Maig	Juny	Juliol	Agost	Setem.	Oct.	Nov.	Desem.	Gener 1938	Febrer	Març
Impost consum	4.401'95	27.530	31.947'45	20.834'67	23.506'25	61.371	29.038'3	32.181'87	37.201	39.310'05	35.931'45	32.068	19.548'45
Donatius	1.035	16.675'5	1.655	1.655'3	1.341'5	2.114'65	1.444'57	500	10	139'9	20	179'8	-
Impost comerç	51.818'1	54.763'55	47.823'3	24.974'7	40.879'90	47.915'45	34.555'4	48.964'3	37.101'15	44.810'65	33.308'8	32.206	27.825'5
Impost cosum individu	23.500	27.530	21.190	4.150	10.080	18.750	1.380	1.380	1.370	1.415	490	635	100
Dia d'haver	21.053'46	33.532'62	16.830'75	13.392'9	11.299'93	25.156'2	97.58'6	28.021'09	28.979'72	13.628'21	7.255'48	31.935'36	9.547'89

I ara, presentem les despeses:

Quadre núm. 6: Ingressos i despeses a partir del Libro Mayor de Asistencia Social. 1938-1939. Delegació d'Assistència Social d'Alacant.

DESPESES													
Roba i calçat	429'05	10.977'7	1.684'2	141'15									
Refugi núm 1	11.588'95	13408'95	9463'38	7.222'67	5.243'1	9.110'34	7.813'05	6.290'9	6.807'97	5.382'74	6.578'13	7.627'98	3.403'23
Refugi núm. 2	11.179'42	6.481'57	8.624'31	5.708'52	4.556'92	5.688'65	4.387'08	4.248'8	3.236'5	4.234'13	7.451'64	3.215'4	1.754'52
Refugi núm. 3	400'45	419'23	655'89	200	200	50	75	200	90'95	509'56	152'1	740'01	-
Refugi núm. 4	943'93	1.351'17	1.081'25	652	844'65	980'8	1.109'35	1.147'63	733'74	2.266'27	2.909'25	4.164'55	2.599
Queviures	44.369'57	86.973'47	63.868'1	26.692'3	27.426'4	14.351'4	29.740'3	15.051'05	11.209'05	16.929'7	30.876'95	45.854'63	48.663'8
Farmàcia.Funerària	11.098	8.143'25	9.288'6	2.447'2	11.110'95	4.217'1	7.121'65	64'65	4.222'63	9.539'39	6.145'82	7.793'95	6.793'15
Transports	2.737'79	2.570'3	2.704	2.427'25	1.485	3.600	1.019	930	1.158	7.188'15	2.909'25	4.164'55	2.599
Vàries	-	33.081'85	22.309'49	21.346'7	25.502'06	19.755'8	32.181'87	33.482'95	33.088'88	30.804'79	22.009'04	15.580'12	18.767'29

De l'anàlisi del quadre corresponent als ingressos obtinguts per la delegació d'Alacant podem ressaltar-ne la tendència decreixent de tots els conceptes, destacant, en especial, l'enfonsament del

¹¹⁵ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1630.

¹¹⁶ AHNS. PS-Alicante, Carpeta 60.

corresponent a consum individual i al percentatge sobre els havers. Cal pensar que en aquest fet hi tingué a veure tant la desintegració de l'administració en els moments finals de la guerra com a la carestia existent, que feia que la ciutadania restringís les seves despeses al mínim necessari. D'altra banda, podem constatar un relatiu manteniment dels ingressos sobre el consum col·lectiu, empreses, establiments, així com el generat per l'impost sobre la indústria i el comerç, si bé cal assenyalar les grans oscil·lacions del primer, que a l'agost proporcionava 61.371 pessetes i al setembre un 50% menys d'aquesta quantitat. Per últim, va ser prou evident la desaparició dels donatius, cosa explicable per les complicacions de tota mena que la població patia en aquells moments.

Podem constatar, pel que fa a les despeses realitzades per la delegació, que algunes partides varen desaparèixer, com la de roba i calçat, segurament per la manca de diners i perquè es va adoptar l'orientació d'atendre amb total prioritat la compra de queviures i el manteniment dels refugis. Això no obstant, també podem advertir que les disponibilitats econòmiques van ser cada vegada més minses, però que, en qualsevol cas, els serveis d'ajuda varen funcionar fins al darrer dia de la guerra.¹¹⁷

A les dificultats generals cal afegir un altre problema, i és que, a partir de mitjan 1937, les autoritats van haver d'evitar els intents de tornar a Madrid de la població ja evacuada. Intents que es produïen per les dificultats que patien als llocs d'acolliment, malgrat que aquestes actuacions anessin en contra de les normes dictades per les autoritats, de les quals ja n'hem parlat al capítol precedent. Això es veu ben reflectit en un ofici del delegat al Jefe de los Servicios de Retaguardia y Transporte, on denuncia que els conductors dels camions que tornen a Madrid amaguen molt sovint dones i nens; és per això que demana:

¹¹⁷ FPI. "El Consejo Municipal", *Diario de Almería*, 6 de desembre de 1938, posa de manifest que l'Ajuntament distribuirà sis mil racions de 100 gr.. de pa entre els 12.269 infants censats pel municipi.

*"dictar las oportunas normas o conminaciones al personal de conductores para que, en todo caso, eviten el transportar en vehículos militares personas que no se hallen provistas de los correspondientes salvoconductos para regresar a Madrid."*¹¹⁸

Rogelio Alfaro, cap del departament de salconduits a Madrid, va haver de fer unes declaracions a la premsa per tal de convèncer que era del tot impossible autoritzar el retorn a Madrid, i per dir que, si malgrat aquest advertiment ho feien, els infractors trobarien múltiples problemes, essent-ne el principal que no disposarien de la tarja de racionament. Acabava la intervenció d'aquest responsable explicant alguns intents de retornar a la capital que havien estat frustrats gràcies als controls de carreteres. Com a mostra anecdòtica de la situació, ho reproduïm.

*"Hay personas que han pasado entre cajas de tomates y sacos de patatas, soportando un peso enorme y corriendo el riesgo de morir asfixiados. Unas mujeres pasaron en un tanque de agua. Sólo traían fuera del agua la cabeza. Hace dos días han llegado dos mujeres en el interior de un tonel de vino, vacío claro está, pero ello no les privó que perdieran el conocimiento."*¹¹⁹

L'alcalde de Madrid també va sortir a la premsa per donar impuls a l'evacuació de la capital, tot i que introduint la necessitat que aquesta tingués el caràcter de forçosa, en vistes de les resistències existents entre la població de deixar la vila. Aquesta mesura coactiva havia de començar pels funcionaris jubilats i per aquelles persones que fossin sospitoses de deslleialtat a la República.¹²⁰

Malgrat totes les mesures coactives, la realitat fou que l'oposició a abandonar la ciutat es va mantenir i, per tant, durant el 1938 les autoritats hagueren de dictar disposicions semblants, en especial el decret de 3 de gener de 1938, que obligava la sortida de totes les persones no adscrites

¹¹⁸ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1630.

¹¹⁹ "El problema de la evacuación de Madrid". *La Vanguardia*, 24 d'agost de 1937.

¹²⁰ "El Alcalde de Madrid propugna la evacuación forzosa de la población civil", *La Vanguardia*, 21 de setembre de 1937.

a serveis de guerra. Tot i això, aquest i d'altres tingueren una eficàcia limitada. La situació s'agreujà a conseqüència de la disminució de l'avitallament de queviures procedent dels ports de Llevant, que es trobaven afectats pels bombardeigs de l'aviació italiana i l'ocupació de Catalunya a principis de febrer de 1939. El desgavell que va ocasionar la presa del poder pel coronel Casado, que va trasbalsar les estructures administratives oficials durant les darreres setmanes de la guerra, va afectar igualment l'administració relacionada amb la població refugiada, una situació de la qual ja hem parlat en el capítol precedent.

2.3. Altres institucions assistencials

En l'organització de l'assistència, van tenir un paper important les cases regionals existents a la capital d'Espanya. Així, coneixem, per un document del 6 d'octubre de 1937, que les entitats que organitzaven les evacuacions eren la Casa Regional de Múrcia y Albacete, Goya 4; la Casa Regional de València, Alcalà 42, i el Casal de Catalunya, Príncipe 23.¹²¹ Aquests casals col·laboraven com a centres d'inscripció per evacuar la gent de les seves regions i, tal com anunciava el Casal de Catalunya, oferien aquests serveis de manera gratuïta.

Les persones originàries d'Euskadi anaven al refugi que el seu govern tenia a la capital i que es trobava al carrer Serrano número 77, des d'on havien establert un sistema d'assistència i evacuació propi des del principi de la guerra.¹²² A més de proporcionar un lloc d'acollida, el representant del govern basc, malgrat que oficialment era del Partit Nacionalista Basc, lliurava passaports per sortir a persones pertanyents a ordes religiosos, com les monges de les *Oblatas del*

¹²¹ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 2001. A aquest llistat hem d'afegir la *Casa de Cuenca, Príncipe 12*, i la *Casa de Asturias*, que va organitzar una campanya d'ajut per a les persones evacuades d'aquella regió i que el 9 de desembre de 1937, segons publicà *ABC*, havia recaptat un total de 529.094'56 pessetes.

¹²² Un llistat de persones allotjades a AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1218.

Santísimo Redentor, o de la *Cruzada Pontificia*.¹²³ Dins del refugi, existia una organització interna que li permetia una certa autosuficiència. Hi havia, per exemple, una escola, tal com es desprèn de la sol·licitud que presenta un senyor per a què la seva filla hi pugui anar. El president del comitè basc del refugi, que durant el març del 1937 es deia Juan Basterrechea, tenia com a missió atendre les peticions d'allotjament en tant que no es resolía l'organització de l'evacuació.¹²⁴ Un document encapçalat com a *Propuesta de reorganización del Refugio*, amb data del 7 de juny de 1937, presenta tot un seguit de mesures per reestructurar el refugi, fet que ens permet pensar que el seu funcionament no era del tot correcte.¹²⁵ La proposta, que per la seva importància ha estat reproduïda a l'Apèndix documental, va ser presentada per un grup, la composició del qual desconeixem, encara que tot indica que eren persones que s'hi trobaven refugiades. Heus ací un resum del seu contingut.

Primerament, es parteix de constatar que l'organització *"adolece de innumerables defectos que están dando lugar a numerosas y diarias quejas (...) haciendo imposible la vida normal del Albergue."* Tot seguit, són formulades les propostes, que es caracteritzen per demanar la dependència estricta del refugi de la Delegació, i la democratització de la seva gestió amb l'elecció d'una comissió de deu membres de la qual haurà de sortir una executiva de tres per aplicar els acords de la comissió. Aquesta, estudiarà el règim interior del refugi i, molt especialment, tractarà de la política d'abastaments, que en la nostra opinió és l'aspecte essencial que s'amaga darrera la proposta:

"5º Sin perjuicio de los acuerdos de la Comisión, debe variarse fundamentalmente la política actual de Abastos, intensificando en cuanto sea posible la adquisición de mercancías, para cederlas a los albergados en mejores condiciones que hoy; es decir, cargando al artículo una

¹²³ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 161.

¹²⁴ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 161.

pequeña cantidad en concepto de gastos generales y previsión, sin pretender en manera alguna el menor lucro. Si esto no diera resultado, cesión directa a algún particular, que se comprometa al abastecimiento del Refugio y demás vascos que figuran en el Censo de esa Delegación."

La proposta finalitzava demanant la fi de les desigualtats existents en l'atenció mèdica que feien els facultatius i millorar el servei que prestaven.

Quant a la resta de centres regionals, cal dir que sovintejaren els seus comunicats de premsa que informen de l'organització d'expedicions i demanen que la gent interessada s'hi inscriví.¹²⁶ Aquesta activitat és ratificada per un informe del comissari de la Brigada especial de la Delegació d'Evacuació destinat al delegat, en el qual l'informa que les entitats des de les que surten les expedicions són el cine Salamanca, la Casa Regional de Murcia y Albacete, la Casa de València i el Casal de Catalunya.¹²⁷

En relació a la contribució dels centres o casals regionals en la resistència de Madrid, trobem una falta total de monografies. Això és especialment important en tot allò referent al Casal de Catalunya.

També va col·laborar en l'evacuació, el Frente Popular de Madrid, el local del qual es trobava al carrer Jorge Juan 20, facilitant informació i inscripcions per expedicions que, en una nota de premsa publicada a ABC el 7 de maig de 1937, deia que eren diàries, gratuïtes i realitzades d'acord amb la Delegació a Madrid del Ministeri de Sanitat. D'això, en podem deduir l'existència d'una estructura organitzativa exclusiva per fer sortir de Madrid el major nombre de persones. Aquesta estructura començava pels anomenats *Comités de Barriada. Comisiones de Casa*, que

¹²⁵ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1218.

¹²⁶ "Evacuación", ABC, 25 de juliol de 1937, organitzada per la Casa de Murcia y Albacete sortien expedicions diàries; la Casa de Cuenca, a "Servicio de evacuación de la Casa de Cuenca", en fa un semblant, al mateix diari, el 20 d'agost; i l'11 d'octubre, el Casal de Catalunya a Madrid informa, també a ABC, que el servei d'evacuació de les seves oficines és gratuït.

tenien la funció de lliurar un full d'evacuats amb un qüestionari, reproduït a l'apèndix documental, a cada cap de família per tal de complir amb les ordres que des d'Evacuació s'havien impartit; a fi de garantir el seu acompliment, els porters dels immobles eren encarregats de comunicar les directrius als veïns i de vigilar que no s'instal·lessin persones no autoritzades.¹²⁸ La publicació de *El Comité de Vecinos* servia per difondre consignes i per implicar tota la ciutadania en l'evacuació.¹²⁹ El Front Popular de la capital es va encarregar igualment des de la seva oficina del carrer Fortuny 19, de lliurar impresos a aquelles persones que volien demanar un passaport per traslladar-se a l'estranger. La Dirección General de Seguridad havia pres la decisió, en efecte, de facilitar l'obtenció d'aquest document a dones, infants i persones grans que volguessin sortir d'Espanya.¹³⁰

La participació del Front Popular en l'organització d'expedicions per marxar de Madrid va ser molt activa, tal com queda demostrat en el gran nombre de notes de premsa que va publicar en relació a sortides de grups d'evacuats de Madrid. Aquest fet ens permet pensar que va tenir un paper creixent en aquesta tasca, tal com els mitjans de comunicació van reconèixer.¹³¹

Aquest protagonisme, a més de les rivalitats partidistes, que provocaren el trencament dels comitès de veïns,¹³² va suscitar recances entre les organitzacions polítiques i el govern, posat de manifest en la publicació d'una nota que pretenia aclarir el seu paper en relació el govern:

*"El Frente Popular no es una organización de Estado, ni un Estado dentro de otro. Ni su Comité nacional va a autocrearse facultades legislativas o ejecutivas, como no permitirá que, en nombre suyo, nadie intente substituir a las autoridades legítimas o a las instituciones oficiales de la nación, de las provincias o los Municipios"*¹³³

¹²⁷ AHNS. PS-Barcelona, Carp. 2001. Leg. 2567.

¹²⁸ "A los comités de vecinos y porteros". *ABC*, 8 de juliol de 1937. Vegeu també la legislació al respecte tractada en el capítol corresponent.

¹²⁹ Com a paradigma, FPI, "En torno a la evacuación de Madrid", *El Comité de Vecinos*, 28 de febrer de 1937.

¹³⁰ "Evacuación al extranjero". *ABC*, de 4 de juliol de 1937.

¹³¹ "Los beneméritos servicios del Frente Popular". *ABC* el 30 de març de 1938.

¹³² FPI, "Los Comités de Vecinos al servicio del Frente Popular", *El Comité de Vecinos*, 7 de febrer de 1937.

¹³³ "Un Manifiesto del Frente Popular". *ABC*, 2 de diciembre de 1937.

Altres entitats que varen participar en l'evacuació varen ser la Creu Roja i Mujeres Antifascistas. La primera es preocupava de tots els tràmits i de proporcionar els mitjans de transports, com podem constatar en la notícia apareguda a l' ABC el 3 de setembre de 1937, que comunicava l'arribada de quinze autobusos per evacuar Madrid.¹³⁴ Una altra de les seves funcions era la de transmetre les notícies dels infants refugiats a l'estranger per les institucions republicanes, així com l'allotjament d'expedicions que anaven sota la seva protecció, com va ser el cas de la de dos cents infants i un nombre semblant d'adults amb els seus fills que van anar a Bèlgica.¹³⁵ Aquesta activitat va esdevenir un fet regular, segons ens indica la notícia que segueix: "*Servicio de Evacuación de la Cruz Roja: Se efectuarán dos viajes semanales a Valencia con espléndidos autocares de la institución, los martes y sábados. Pidan detalles, de cuatro a seis de la tarde, en el Paseo del Cisne 18*".¹³⁶

La Creu Roja també es preocupà de la localització de persones refugiades buscades pels seus familiars, com és el cas d'una gestió efectuada davant el Delegat d'Evacuació a Madrid per trobar dos infants.¹³⁷ A més d'aquestes actuacions, que es troben dins de la línia tradicional del treball humanitari que caracteritza la Creu Roja Internacional, el seu delegat a Barcelona, Roland Martí, va escriure a tots els municipis catalans demanant, tal com recull una font trobada a l'Ajuntament d'Olot, el lliurament de la relació de persones refugiades a la localitat. Una gestió que fou argumentada perquè així podrien rebre i distribuir la correspondència que arribava.¹³⁸

¹³⁴ Cal tenir present que durant la guerra, va funcionar un Comité Central de la Cruz Roja española, reconegut pel govern de la República, i el Comité de la Cruz Roja española, que ho estava pel govern franquista.

¹³⁵ "Llegada de refugiados a Bélgica". ABC, 3 de juliol de 1937.

¹³⁶ "Servicio de Evacuación de Cruz Roja". ABC, 6 de desembre de 1937. Encara que aquesta activitat es va interrompre a finals d'any per reanudar-se el 3 de febrer, segons publicà el rotatiu el 30 de gener de 1938.

¹³⁷ AHNS. PS-Madrid, Carp. 1218, leg. 2911.

¹³⁸ AMO. Comité International de la Croix Rouge , 29 d'abril de 1938. Administració General. Corporació Municipal. Per a l'actuació de la Creu Roja Internacional durant la guerra d'Espanya, vegeu: Rapport complémentaire sur l'activité du CICR relative à la guerre civile d'Espagne (du 1er juin 1938 au 31 août 1939) et ses suites. Genève, mai 1948.)

Mujeres Antifascistas s'encarregà, principalment, de l'evacuació interior dels infants. Segons les dades publicades per ABC el 26 d'abril de 1937:¹³⁹

"en Alicante hay 9.911 niños evacuados de las zonas de guerra; en Murcia 3.430, en Castellón 2.727, en Valencia 13.761, un total por tanto de de 31.829. A este número hay que añadir los millares que se encuentran protegidos en otras regiones, como los que defiende Cataluña, donde viven en colonias modelo, como la de Pedralbes".

Unes dades que ens portaran a tractar de les polítiques d'assistència relacionades amb aquest sector de la població.

2.4. Polítiques assistencials específiques: infants, joves, i dones embarassades

Les autoritats, partits i sindicats, van considerar prioritària l'evacuació dels infants de les zones de guerra, tal com hem presentat en tractar de les evacuacions de Madrid o les realitzades per les columnes anarquistes al front d'Aragó. En el mateix sentit, actuaren les institucions regionals i del govern de la República, per mitjà de les seves institucions oficials. Tot seguit, ens detindrem en aprofundir en les característiques concretes d'aquestes evacuacions i en especificar les institucions que se'n feren responsables.

Quant a la seva tipologia, hem de dir que es van efectuar evacuacions col·lectives d'infants, és a dir, quan totes les nenes i nens d'un centre escolar o d'una institució d'acollida, que depenien d'un centre escolar o del Patronato Tutelar de Menores, eren desplaçats a lloc segur. Podem esmentar, a tall d'exemple, les criatures dels col·legis madrilenys *La Paloma* o *Maestro Ripoll*, allotjats a Girona i Aldaia respectivament. O l'expedició que va anar a Ginebra formada pels alumnes de la *Escuela de Cerámica del Ayuntamiento de Madrid*, i la colònia d'orfes del Ministerio de

¹³⁹ "Los niños y la República". ABC, 26 d'abril de 1937.

Hacienda, que s'havia situat a Candelario. En aquest cas, qui se'n va responsabilitzar va ser el Ministerio de Instrucción Pública i el Consejo Nacional de Tutela de Menores. Aquests tenien, per decret de la Presidència del 4 de gener de 1937, i una ordre posterior del Ministerio de Sanidad y Asistencia Social del 25, la responsabilitat d'aquestes funcions fins que el 28 de juny de 1937 un nou decret va establir la competència exclusiva del Departament d'Instrucció en l'organització, direcció i manteniment a Espanya i a l'estranger de les colònies, guarderies i residències infantils, *escuelas-hogar* i dels col·legis de reforma.¹⁴⁰ També existien instal·lacions específicament dedicades a una finalitat concreta, com el *Refugio Ramón y Cajal* que atenia els infants a punt de ser evacuats a l'estranger o que havien estat abandonats per la seva família o la que els havia acollit.

Catalunya va ser l'excepció en l'aplicació d'aquesta normativa, ja que la Generalitat i les organitzacions obreristes van tenir els seus propis centres d'acolliment i el ministeri, a través de la Delegación de Colonias de Cataluña. Una situació que es perllongaria després del maig de 1938, quan va ser creat el Consejo Nacional de la Infancia Evacuada (CNIE).¹⁴¹

L'article segon de l'esmentat decret instituïa la Delegación de Levante amb un delegat general i cinc departaments que eren els següents:

- * *Residencia y Evacuación.*
- * *Abastos.*
- * *Economía y Administración.*
- * *Personal y Orientación Pedagógica.*
- * *Sanidad.*

¹⁴⁰ AHNS.PS-Madrid, Carpeta 1560. Podem esmentar el fet que el Consejo Nacional de Tutela de Menores havia enviat a Vilborde, municipi industrial de les rodalies de Brussel·les, una colònia d'orfes. Per a una visió més detinguda sobre les colònies d'infants refugiats a l'estranger, vegeu, Marques, P.: *Les enfants espagnols réfugiés en France (1936-1939)*. París, 1993.

Les províncies de Castelló, València, Alacant i Múrcia depenien d'aquesta delegació. La d'Albacete, i les regions de Castella la Nova i Andalusia, de la Delegación Centro-Sur.

A partir de la correspondència entre els serveis d'evacuació de Madrid i el Consell Nacional de la Infància Evacuada, és possible d'apropar-nos al sistema de funcionament d'aquests organismes. La tasca primordial d'una delegació era persuadir les famílies dels infants perquè els deixessin evacuar. Una empresa que fou cada vegada més feixuga per les reticències de les famílies a deixar anar les seves criatures. Quan, finalment, la delegació arribava a tenir un nombre significatiu de nois i noies i podia organitzar la sortida d'una expedició, el delegat comunicava al Consell, la seu del qual estava radicada a València, si la seva destinació era el Llevant o altrament Barcelona, així com el nombre dels seus components i edat corresponent. Quan arribava l'autorització d'aquest organisme per efectuar l'expedició, aleshores es produïa la sortida.¹⁴²

A més de les expedicions d'infants d'un mateix centre escolar o d'assistència, se n'organitzaren de nenes i nens que provenien de la mateixa localitat a través dels Consells Municipals; sense comptar les que eren originàries d'una mateixa comunitat i que, aleshores, anaven a càrrec de les autoritats corresponents. Hi va haver actuacions coordinades entre les organitzacions creades específicament per evacuar la població infantil i els organismes oficials. Una d'aquelles entitats fou Pro Infancia Obrera, organitzada per iniciativa de la CNT, que va tenir un paper destacat en l'evacuació dels infants madrilenys.¹⁴³

Els infants eren allotjats en albergs o residències, que eren considerades colònies infantils. Foren molt nombroses. Unes havien estat fundades per iniciativa del Ministerio de Instrucción

¹⁴¹ El trasllat del govern de la República a Barcelona va motivar la supressió de la *Delegación de Colonias en Cataluña* i l'assumpció de les seves competències pel *Consejo Nacional de la Infancia Evacuada*. *Gaceta de la República*, de 31 de maig de 1938.

¹⁴² AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1630. El 7 de març de 1938 el delegat telegrafia que té preparada una expedició d'infants que sortiran el dia 9, autoritzada, però el 29 d'abril el CNIE denega la sortida donat que està rebent nenes i nens evacuats de Castelló.

¹⁴³ Vegeu "Ayuda a Madrid. Un llamamiento de Pro Infancia Obrera." *La Vanguardia*, 4 de maig de 1937.

Pública, com l' Hogar-Escuela Asturias que ocupà la finca El Puchet o l'anomenada *Lina Odena*. El ministeri va fer una activa campanya de promoció de les seves colònies, propagant missatges com aquests: "**¡Peligro!** Alejad a los niños de Madrid. En las colonias del Ministerio de Instrucción Pública podran **jugar en jardines.**" o com aquest altre: "**Los niños no deben sufrir los horrores de la guerra. En las colonias del Ministerio de Instrucción Pública tendrán salud y alegría.**"¹⁴⁴

Altres colònies havien estat creades pel govern d'Euskadi, que n'organitzava el funcionament. Com a paradigma d'aquestes, podem esmentar l'*Escuela Ferrer Guardia* de València. Per la seva banda, la CNT va crear, a Barcelona, unes colònies d'infants que provenien d'una regió concreta, tal com reflecteix la seva denominació, d' "Asturias", o les d' "Euzkadi" i "Basconia", que anaven a càrrec d'un organisme de la central anomenat *Comité de Ayuda a Refugiados Confederados del Norte en Cataluña*.¹⁴⁵ També hi varen crear les Guarderías Infantiles de la SIA (Solidaridad Internacional Antifascista), les quals podien ser de tres tipus: Jardín de Infancia, que acollí infants fins els sis anys; Hogar infantil, denominades així les que es feien càrrec dels nens i nenes entre set i catorze anys. I, per últim, la Residencia de estudiantes refugiados acollia, en règim d'internat, joves de quinze fins als 17 anys.¹⁴⁶

La Unió General de Treballadors va participar també en el sosteniment de les colònies d'infants, com la de Sant Pere de Galligans de Girona, amb més d'un centenar de refugiats,¹⁴⁷ o la d'Olot que tenia acollit un total de trenta-tres criatures pertanyents al Consejo Nacional de Tutela de

¹⁴⁴ Zafra, E. et alii: Los niños españoles evacuados a la URSS (1937). Madrid 1989.

¹⁴⁵ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1560. Cal fer notar que la delegació del govern d'Euskadi va manifestar que no intervenia per res en el manteniment d'aquestes colònies.

¹⁴⁶ Vegeu, Marques, P.: Les enfants..., p. 45 i ss.

¹⁴⁷ AHG. Comissaria Delegada. Arxiu Històric de Girona.

Menores.¹⁴⁸ Entitats estrangeres, com el National Joint Committee for Spanish Belief (NJCS), organitzaren una colònia a Puigcerdà.¹⁴⁹

El nombre de colònies infantils és molt difícil de concretar donat que n'existien arreu del país i que depenien de diversos organismes i entitats. El setembre de 1937 Alícia Alted esmenta un total de 158 colònies col·lectives a partir de les dades que proporciona Regina Lago, responsable de la secció Organización del régimen pedagógico de la Delegación Central de Colonias.¹⁵⁰ A Frente Rojo trobem la dada que "Ajut Infantil de Reraguarda", organització controlada pels comunistes, tenia al seu càrrec setanta colònies.¹⁵¹ Pierre Marques recull una font de la Delegació espanyola de la Infancia evacuada, que estableix la quantitat de 160 colònies, amb un total de 8.652 infants acollits, distribuïts per regions.¹⁵² El mateix autor es fa ressò d'unes declaracions del ministre Jaume Aiguader, avaluant el nombre de colònies en tres-cents vint i de les quantitats que va donar Ester Antuch, directora de Primera Enseñanza, l'abril de 1938: dues-centes tretze colònies amb prop de quinze mil infants acollits. Per a Marques, el nombre global dels infants allotjats en colònies seria prop de cent mil, a partir de les despeses que dedica el Ministeri d'Hisenda al seu manteniment.¹⁵³

Les condicions per ingressar en una colònia van variar notablement. Al principi de la guerra no hi havia exigències de cap mena, simplement calia ser d'una família avalada per una organització antifeixista; però després calgué el compliment d'alguns requisits, tal com els requerits pel *Centro Asturiano de Barcelona*, que eren les següents:

"1º Certificado de no tener enfermedad contagiosa.

¹⁴⁸ AMO. Administració General. Corporació Municipal.

¹⁴⁹ "Niños de Madrid puestos a salvo", *La Vanguardia*, 26 de juny de 1937. "Es muy grato poner de relieve que es precisamente el NJCS inglés quien ha hecho una labor admirable con los niños de Bilbao, el que inicia, con esta expedición de 32 niños, de ambos sexos y de diferentes edades, el grupo de colonias de niños que constituirá la ciudad infantil de Puigcerdá, que tanto interés ha despertado en el extranjero."

¹⁵⁰ Alted, A.: Las consecuencias..., p. 213.

¹⁵¹ "La magnífica labor de Ajut Infantil de Reraguarda". *Frente Rojo*, 12 de desembre de 1937.

¹⁵² Marques. P.: Les enfants..., p. 198-200.

2º Los niños han de ir pelados al rape.

3º Las niñas "a lo muchacho".

4º La ropa interior y exterior limpia.

5º Llevar una muda de cambio limpia.

6º No se podran dar de baja de la colonia sin orden del Centro.

7º Si no pueden cumplir alguna de estas condiciones que lo comuniquen por escrito."¹⁵⁴

De tota manera, encara el novembre de 1937, la Federación de Empleados de Oficinas de España-UGT posava un anunci convocant places d'una llar d'infants per als seus afiliats evacuats a Barcelona.¹⁵⁵ Una altra mena d'infants eren els qui acompanyaven la seva família i que, en arribar al lloc de destinació, eren allotjats amb ella. Amb tot, quan la situació d'escassetat es va generalitzar, moltes famílies van demanar que els seus fills o filles fossin internats en una colònia. També es donava el cas que arribaven criatures sense família o que, en el decurs del trajecte, fossin abandonades o que es perdien. En aquestes circumstàncies, hi havia la possibilitat que fossin adoptades per una persona del país. Les autoritats, al principi de la guerra, no plantejaren molts obstacles per aquestes adopcions, al contrari, les van promoure com un gest de solidaritat ja que eren considerades com una mesura conjuntural que duraria fins que s'acabés la guerra. Es pensava que la recollida d'aquells infants seria per poc temps, així que n'hi havia prou amb la presentació d'un aval:

"Comité de Defensa de la Barriada de la Barceloneta al compañero Martínez Cuenca: Le agradeceremos atienda a la portadora de la presente, sobre el caso que ella le expondrá. Se

¹⁵³ Íbid., p. 39.

¹⁵⁴ AHNS.Servicio Militar. Caja 2.465.

¹⁵⁵ Federación de Empleados de Oficinas de España. UGT. Residencia para niños de evacuados. Hijos de compañeros federados. La Vanguardia, 14 de novembre de 1937.

trata de una obra benéfica, ya que quiere adoptar una criatura. Saludos. Barcelona, 5 de octubre de 1936."¹⁵⁶

En la mateixa línia hi podem trobar el següent comunicat que fou publicat per l'Ajuntament d'Olot:

"Consell Municipal d'Olot. Departament de Sanitat i Assistència Social. Anunci.

El Departament de Sanitat i Assistència Social del Consell Municipal, posa en coneixement de tots els ciutadans que vulguin recollir algun infant procedent de les zones del front de guerra, passin per les oficines d'aquest Departament, instal·lades a l'edifici de l'antic Casino Olotí, de 10 a 1 del matí o de 3 a 7 de la tarda, en termini de tres dies, a comptar de l'actual.

Ço que es fa públic per a general coneixement. Olot, 26 d'octubre del 1936"¹⁵⁷

Tanmateix, la guerra es va allargar i les autoritats van haver d'arbitrar mesures per tal d'impedir l'abandó dels infants o la degradació de la seva situació, així com també per regular les funcions de les institucions encarregades de vetllar pels menors¹⁵⁸. Una de les primeres en adoptar-se va ser la centralització del servei de protecció d'orfes en el Consejo Nacional de Asistencia Social.¹⁵⁹ Amb el canvi del govern de Largo Caballero pel de Juan Negrín, la modificació següent fou la de traspassar les funcions d'organització, direcció i sosteniment de les colònies i guarderies a la Dirección de Asistencia Social del Ministerio de Instrucción Pública y Sanidad.¹⁶⁰ Aquesta es responsabilitzava, mitjançant la Sección de Servicio de los establecimientos e instituciones dedicados a la tutela del niño, dels reformatoris i orfelinats entre d'altres.

¹⁵⁶ AHNS.PS-Barcelona. Leg. 278/6.

¹⁵⁷ AMO. Administració General. Corporació Municipal. Vegeu un llistat de colònies existents a l'Espanya republicana de 1937 a Pierre Marques: Les enfants... p. 198-200.

¹⁵⁸ La degradació de les condicions de vida del conjunt de la societat espanyola a partir de 1938 es va fer més patent al món de la infància, un aspecte que es posa de manifest per l'augment de la mortalitat infantil. Vegeu Alted, A.: Las consecuencias... p. 221.

¹⁵⁹ Gaceta de la República. Decret de 14 de gener de 1937.

¹⁶⁰ Gaceta de la República. Decret de 6 d'agost de 1937.

En relació als infants que havien estat traslladats a l'estranger, el decret de 15 d'octubre de 1937 va convertir els cònsols espanyols en Jueces de Menores per als casos de tutela d'infants entre súbdits espanyols. Una de les preocupacions especials de les autoritats va ser, tal com demostra el gran nombre de notícies de premsa, l'atenció de la correspondència que els infants enviaven a les seves famílies. Primer des de l'OCEAR i després des de la Dirección General de Evacuación y Refugiados, es va atendre aquesta comunicació, ja que era considerada molt important per a la tranquil·litat de les famílies i per poder continuar l'obra d'evacuació. Per altra part, com que les evacuacions a l'estranger no van cessar, a causa, entre d'altres raons, per la continuïtat de la guerra, es va fer necessària la protecció d'aquells menuts, ja que el govern va tenir consciència que l'estada a l'estranger no seria per uns mesos, sinó per més temps.¹⁶¹ És per això, que el decret del 7 de desembre de 1938, va establir al seu article primer el següent:

"Los españoles menores de edad que se hallen evacuados en el extranjero y tengan a sus padres o tutores en territorio nacional o carezcan de representación legítima deferida con anterioridad a su salida de España, se declaran en situación de tutela legal.

Esta tutela la asume el estado Español" [...]

La majoria dels infants evacuats va anar a França, on el govern espanyol tenia un representant oficial, el diputat Amorós Sabrás, que es responsabilitzava d'organitzar l'atenció dels infants evacuats a Europa occidental entre les diverses entitats solidàries.¹⁶² Com a mostrar, podem esmentar el "*Comité de Defense du Peuple Espagnol*" de Bèlgica, el "*Comité d'Accueil aux*

¹⁶¹ Per una reflexió sobre l'impacte cultural que van rebre aquells infants a les colònies de l'estranger, vegeu en "*Les enfants de la débâcle: visions de guerre et traumatisme,*" a *Enfants de la guerre civile espagnole*, 11, 12 i 13 de desembre de 1997, els treballs següents: Marques, P.: "*Les colonies d'enfants espagnols réfugiés: un regard singulier*". Pel que fa als canvis que van patir per l'allunyament de la família, Angoustures, A.: "*Transmissions familiales chez les enfants des réfugiés politiques espagnols*", i per le repercussions d'aquell impacte en la formació de la seva personalitat: Duarte, A.: "*◁IN MEMORIAM▷ Guerre et adolescence dans la mémoire de Gabriel Ferrater*" i, per últim, Younes, E.: "*Les enfants de la débâcle: visions de guerre et traumatisme.*"

¹⁶² AHNS. PS-Madrid, 1248.

Enfants d'Espagne" de França, el "*Basque Children's Committee*" del Regne Unit, "*Pro Niños de España*" de Suècia, i el "*Comité Suís d'Aide aux Enfants d'Espagne*" de Suïssa, entre molts d'altres.¹⁶³ Es tractava de plataformes unitàries formades per partits, sindicats, personalitats, ciutadanes i ciutadans a títol personal, tal com avui constitueixen les ONG. Com escriu Ángel Viñas:

*"La corriente de solidaridad se extendió a la práctica totalidad de los países de la Europa democrática y América y se tradujo en iniciativas de recogida de fondos, de ayuda humanitaria (más acentuada a medida que la suerte de las armas empezó a ser desfavorable para la República), socorro a refugiados, suministros médicos y alimenticios, etc."*¹⁶⁴

Mèxic i la Unió Soviètica foren el paradigma més representatiu d'un tipus d'evacuació institucional, ja que la seva característica més significativa fou que disposaren d'un recolzament directe dels seus governs respectius.¹⁶⁵ En el cas de l'expedició que va anar a Mèxic el maig de 1937, la consulta de la premsa ens permet conèixer tot el procés. Primerament, fou anunciat que s'havia organitzada l'expedició i s'efectuaren, per tant, les oportunes crides per a la inscripció; després fou exigint un reconeixement mèdic, mesura del perímetre del torax, examen dels ulls, coll, nas, oïdes, pit i vacunació contra la verola. Finalment, els inscrits foren convocats per a la sortida.¹⁶⁶

Una modalitat diferent de les colònies, foren l'acolliment en famílies, que varen tenir una especial importància a França. Els acolliments estigueren regulats per un acord entre el *Comité d'accueil* i el ministeri de Sanitat i Assistència Social, el qual va ser publicat al Bulletin número 1 del Comité international de coordination et d'information pour l'aide à l'Espagne républicaine. Les normes establien que les expedicions serien formades per grups de cent infants, acompanyats de

¹⁶³ Vegeu l'apartat dedicat a la solidaritat internacional.

¹⁶⁴ Viñas, A.: "Los condicionamientos internacionales", dins *La Guerra Civil española 50 años después*. Barcelona, 1985. Vegeu per un tractament més extens del tema l'apartat *La solidaritat internacional*.

¹⁶⁵ Vegeu Zafra, E. et alii. Op cit.

¹⁶⁶ "Mèxic", *La Vanguardia*, de 4, 8 i 17 d'abril de 1937 i 18 i 19 de maig del mateix any.

dos mestres i personal de cuina; que abans de ser traslladats a les famílies, romandrien un mes en una colònia; que seria elaborat un informe sobre la conducta moral, situació econòmica i condicions higièniques de l'habitatge de la família acollidora; que periòdicament hi hauria una trobada dels infants per tal de no perdre el contacte entre ells i, finalment, que seria disposat pels sindicats de mestres, professorat al servei dels infants.

La quantitat global de nenes i nens evacuats va ser, segons Alícia Alted, 32.037,¹⁶⁷ als quals s'hauria d'afegir un nombre, encara per determinar, que acompanyaren les seves famílies en la fugida.¹⁶⁸ La distribució per països la podem veure al quadre núm 7.

El govern de Burgos, per la seva banda, va dur a terme una decidida política que tendia a fer retornar aquests infants a Espanya abans fins i tot de la fi de la guerra. La motivació era clara, pretenia guanyar una legitimitat davant l'opinió pública internacional i, al mateix temps, deixar constància tant a l'exterior com a l'interior que estava guanyant la guerra. El retorn d'aquests infants era una demostració, des d'aquesta perspectiva, d'un retorn a la "normalitat". En aquesta tasca va comptar amb el suport dels sectors més conservadors europeus, així com de les organitzacions falangistes de l'exterior.¹⁶⁹ Així, després de la desaparició del front del nord, l'interès de les autoritats franquistes va centrar-se a fer retornar els nens i nenes refugiats al Regne Unit. Per això es va formar el Spanish Children Repatriation Committee, presidit pel duc de Wellington.

Els governants republicans eren plenament conscients d'aquests intents, tal com deixa patent un escrit del secretari general de la delegació del govern basc a València, Ramón Urtubi, quan va escriure a un particular alertant-lo "*de una maniobra que los facciosos por medio de sus agentes*

¹⁶⁷ Alted, A.: Las consecuencias...p. 218.

¹⁶⁸ Una aproximació al tema a Angousture, A.: 'Les refugiés espagnols en France de 1945 a 1981'. Revue d'Histoire moderne et contemporaine, núm. 443, 1997.

¹⁶⁹ Vegeu "Labor magnífica de la Falange Exterior en Bélgica", Mundo, 1 de maig de 1940.

en Inglaterra intentan realizar cerca de nuestros niños allí refugiados (...) sacarlos de las colonias inglesas para llevarlos a zona facciosa."¹⁷⁰

A fi d'evitar-ho, li trametia còpia d'un text que havia d'enviar a les autoritats britàniques oposant-se a la repatriació. Un altre document, l'autor del qual és el mateix lehendakari Jose Maria de Aguirre, demostra la seva intervenció prop de la Directora General de Evacuación y Refugiados, Elàdia Puigdollers, en relació amb aquest tema.¹⁷¹ Ella mateixa també va fer gestions sobre aquest problema amb els responsables de França, Bèlgica i el Regne Unit.¹⁷² La mateixa premsa es va fer ressò de la repatriació d'aquella mainada, tant per mirar de impedir-ho,¹⁷³ com per informar de les repatriacions.¹⁷⁴

*"Al objeto de impedir la maniobra de los facciosos, representados por el Padre Gabana en Inglaterra, tendente a ser enviados los niños vascos a zona facciosa, es imprescindible que con la máxima rapidez los padres que figuran en la lista que se publica...escriban a la dirección siguiente: "Basque Children Committee, 53 Marsham Street, London-Inglaterra". Manifiestan que sus niños no se muevan de Inglaterra y exigiendo que, en caso de no poder quedarse en dicho país, sean enviados a territorio leal o a Francia, bajo control de las autoridades de la República".*¹⁷⁵

¹⁷⁰ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 477.

¹⁷¹ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 477.

¹⁷² AHNS. PS-Madrid, Carpeta 477.

¹⁷³ "Para que los niños vascos no regresen a la zona facciosa". ABC. 28 de novembre de 1937. Es posa de manifest la denúncia del govern basc de les maniobres d'un tal *padre Gabanas* que feia gestions a Gran Bretanya per fer tornar els infants a l'Espanya facciosa. Per tal d'impedir-ho es demana als pares que escriguin al *Basque Children's Committee*, 53 Marsham Street, London, "*manifestando que sus niños no se muevan de Inglaterra y exigiendo que en caso de no poder quedarse en dicho país sean enviados a territorio leal o a Francia bajo el control de las autoridades legítimas*

¹⁷⁴ "El triste destino de los niños vascos en Inglaterra". ABC. 10 de febrer de 1938. Recull una notícia de Daily Express de l'1 de febrer on informa de la tornada de 103 infants. La notícia diu, però, que encara en resten tres mil a Anglaterra. I El Pueblo, publica l'onze de febrer de 1938, "*Franco ha hecho repatriar varios centenares de niños vascos.*"

¹⁷⁵ "En favor de los niños refugiados en Inglaterra", La Vanguardia, 27 de novembre de 1937. Les llistes a què es fa referència foren publicats per la premsa del 17 de novembre al 29 de desembre de 1937.

La situació final, tal com es desprèn del treball d'Alicia Alted que reproduïm al quadre següent, fou que la majoria va tornar.¹⁷⁶ Una majoria que també comprenia els adults, segons apareix a l'informe del ministre de l'Interior de França, el senyor Sarrault, presentat davant la Cambra de diputats, on establia la quantitat de 140.000 refugiats per a tota França, dels que 45.000 aproximadament eren dones i infants.¹⁷⁷

Quadre núm. 7: Infants expatriats i retornats per països		
Estats	Expatriats	Repatriats
França	17.489	12.831
Bèlgica	5.130	3.798
Anglaterra	4.435	2.822
Rússia	3.291	34
Suïssa	807	643
Mèxic	430	56
Territoris francesos Nord d'Àfrica	335	24
Dinamarca	120	58
Total	32.037	20.266

Els ajuntaments, o consells municipals segons la denominació de l'època, no van deixar de tenir contacte amb aquesta població infantil que s'havia vist obligada a abandonar la seva ciutat. En la majoria dels casos, aquest interès el podem constatar en la tramesa d'ajuts, com la campanya "*Semana Pro Evacuado*" endegada per l'Ajuntament de Madrid el desembre de 1937, o la que va fer el juny de 1938 amb l'aportació de 50.000 pessetes per ajudar aquelles persones que, per les circumstàncies derivades dels combats, es veien obligades a evacuar. També van aportar recursos municipis petits, com Gelsa, que el març de 1937 va fer una tramesa de 10.000 kilograms de patates per als infants d'aquest poble que es trobaven a Besalú, Blanes, Caldes, Olot i Palafrugell.¹⁷⁸

De la seva estada, disposem del testimoni de la responsable dels infants refugiats a Besalú, que en

¹⁷⁶ Alted, A.: Las consecuencias...p. 218. Dades extretes de l' *Archivo General de la Administración. Sección Presidencia del Gobierno*. S 911.245/9.

¹⁷⁷ J. O. de 15 de desembre de 1939.

una carta datada el 13 de març de 1937, comunicava a l'alcalde de la localitat aragonesa que *"aquí se come bien, se nos da buen trato y nadie se mete con nosotros"*. Una altra carta, que va ser signada col·lectivament per tots els infants acollits, també manifestà la negativa de nenes i nens a deixar el municipi garrotxí. Cal afegir, però, que l'opinió de fer tornar les criatures a causa de no estar ben cuitats va sortir de nou en una assemblea celebrada a Gelsa el 18 de maig de 1937. Va ser pel parer contrari del cap de la Divisió Durruti, que considerà una bogeria fer-los tornar a una zona de guerra, que es va prendre l'acord de fer una nova tramesa de queviures. Tanmateix, no restaren convençuts gaire temps. El 12 de juliol, el president del *Centro Obrero Aragonés de Barcelona* criticà per carta el consell municipal per endur-se els infants quan aquests es trobaven en una situació *inmejorable*.¹⁷⁹

Aquesta mena de situacions, en què les famílies es mostraven contràries a l'evacuació dels seus fills, les trobem en nombroses ocasions. Així, una notícia apareguda a ABC, en ocasió d'una visita a Madrid de l'alcalde de Barcelona, informava que aquest es va exclamar de la reacció dels pares d'uns tres mils infants que vivien en zona de guerra i que, convocats per l'Ajuntament madrileny per tal de mentalitzar-los de la necessitat d'evacuar els seus fills i filles, únicament va tenir com a resposta a la seva crida, la inscripció de set nens a la llista preparada a tal efecte.¹⁸⁰ La permanència de tan gran quantitat d'infants a Madrid va motivar que les autoritats es decidissin donar-los un servei escolar:

"A pesar del buen propósito y esfuerzos realizados por las organizaciones encargadas de la evacuación infantil, y muy especialmente por el Consejero del ramo, la triste realidad es la de que aún quedan muchos niños en Madrid."

¹⁷⁸ AMO. Administració General. Corporació Municipal.

¹⁷⁹ AHNS. PS-Aragón, Carpeta 110.

¹⁸⁰ *"Cataluña en Madrid. Un cumplido elogio del alcalde de Barcelona al pueblo madrileño"*. ABC, 7 de desembre de 1937.

Quizás sean muy diversas las causas que motiven este hecho lamentable, pero sólo una hemos de destacar nosotros hoy: la inexplicable resistencia de gran número de madres, desconocedoras, sin duda, de la verdad en lo que se refiere al trato de que son objeto los niños que salieron evacuados a sitios diversos (...)

Mientras estas resistencias se neutralizan y las circunstancias todas ayudan a una evacuación total de la población infantil, esos niños permanecen en Madrid. Permanencia que se desenvuelve en una atmósfera de guerra, con ausencia casi absoluta de motivos y acciones educativas. He aquí un problema que nosotros, siquiera en una parte mínima, vamos a intentar resolver.

La Federación de Amigos de la Escuela tiene el propósito de habilitar un local, pedido ya a Instrucción Pública, para montar en él, a ser posible, cine educativo, recreos, biblioteca, etc. Claro está que este propósito nuestro será o no una realidad, según las facilidades que podamos encontrar en nuestras gestiones preliminares."¹⁸¹

L'arrelament de la tradició de les festes nadalques va fer que les autoritats realitzessin tot un seguit d'activitats adreçades a la població infantil, durant els mesos de gener de 1937, 1938 i 1939. La manera més habitual de celebrar aquestes efemèrides va ser en la forma de repartiment de joguines, llaminadures, xocolata, actuacions de pallasos, projeccions de films de dibuixos i d'aventures, i en la distribució de llibres.¹⁸² Com és obvi, la festa no era realitzada seguint la tradició catòlica de l'adoració dels Reis, sinó amb uns continguts solidaris i laics, que estaven recollits en la denominació de Setmana de l'Infant. La primera vegada que es va celebrar, tal com ja hem dit, fou a principis de gener de 1937.¹⁸³ La darrera va ser el gener de 1939.¹⁸⁴ Les activitats realitzades anaven des de les competicions esportives, funcions de teatre, concursos literaris i projeccions de

¹⁸¹ FPI. "Evacuación: pero hasta tanto...", *El Comité de Vecinos*, 28 de febrer de 1937.

¹⁸² SHM. *Boletín de Información Cultural del Ministerio de Instrucción Pública y Sanidad. Febrero 1938*. Dóna compte del repartiment d'un milió de joguines i mig milió de llibres a la Setmana de l'Infant.

¹⁸³ SHM. Carpeta 3. Leg. 556. Actas de las reuniones del Consejo de la Generalidad. Segons l'acta del 25 de desembre de 1936, "el conseller Santillana demana a tots els consellers la seva ajuda per a la Setmana de l'Infant, que va ser iniciada pel departament d'Economia. El conseller Sbert informa de la cooperació del departament de Cultura per donar-li un sentit humà i pedagògic. El conseller Primer proposa que tots els consellers contribueixin amb 500 pessetes del seu departament. Així s'acorda."

cinema,¹⁸⁵ així com també la distribució de productes alimentaris, cosa especialment ressaltada a la recordança de 1939.¹⁸⁶ Per a l'organització de l'esdeveniment d'aquell últim any de guerra civil, fou formada la Comisión Nacional de la Fiesta del Niño, presidida per la dona del president de la República, que va disposar de la col·laboració de diverses entitats. Unes eren estrangeres com el Comitè Britànic dels Amics Cuàquers;¹⁸⁷ d'altres eren del país, com el Servicio de Transportes de Carabineros.¹⁸⁸ Cal dir, en un altre ordre de coses, que una prova de la divisió existent en el camp republicà és que tampoc s'hi va donar en la commemoració d'aquesta festa, així com en la Setmana de l'Infant de 1937, una celebració unitària, ja que el Socors Roig Internacional, d'obediència comunista, i el Socors Roig del POUM organitzaren cadascú actes per a la mainada el mateix dia i amb un horari coincident.

Una altra ocasió en què es va efectuar una àmplia campanya de solidaritat amb la població infantil fou amb la commemoració del "*Dia de ayuda infantil de retaguardia*", realitzada el 18 d'abril de 1937 a Barcelona, amb un programa d'actes que abastava una representació teatral, a càrrec del Teatre d'Ajut Infantil de Reraguarda, recital de poesies, danses folklòriques i repartiment de joguines, entre d'altres.¹⁸⁹ No fou l'única activitat lúdica que organitzà Ajut Infantil de Reraguarda, ja que durant el mes de maig d'aquell 1937, celebraren diversos festivals i competicions esportives.¹⁹⁰ Per sufragar aquestes despeses, l'entitat va publicar anuncis a la premsa demanant la col·laboració de la gent.

¹⁸⁴ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1626. També a "Pro Semana del Niño. Gran Festival." El Pueblo, 6 de gener de 1939.

¹⁸⁵ Vegeu J. Clavijo: La població... pàg. 90-91. A "Festivales gratuitos", La Vanguardia, 2 de gener de 1937 queda ressenyada la programació dels espectacles públics.

¹⁸⁶ "Reparto de juguetes a los niños refugiados en Cataluña", a Frente Rojo, 1 de gener de 1939, informa del repartiment entre els infants refugiats a Catalunya d'un paquet amb un pot de llet condensada, una rajola de xocolata, una peça de roba, una joguina i un llibre.

¹⁸⁷ ABC, 29 de desembre de 1938.

¹⁸⁸ "Pro Semana del Niño. Gran Festival." El Pueblo, 6 de gener de 1939. La delegació a València del ministeri de Treball i Assistència Social també hi participava.

¹⁸⁹ La Vanguardia, 17 d'abril de 1937.

¹⁹⁰ "Dia de ayuda infantil de retaguardia Festivales benéficos", La Vanguardia, 15 de maig de 1937.

No existeixen proves fidedignes de l'existència d'una rivalitat entre Pro Infància Obrera i Ajut Infantil de Reraguarda, sota el control dels anarcosindicalistes la primera i dels comunistes la segona, encara que podem trobar alguns indicis de cert antagonisme. Així, per exemple, coincideixen a la premsa anuncis o notes informatives presentant l'obra assistencial de cada entitat amb un to competitiu. Com a mostra d'aquesta competència, tenim el que publicà Pro Infància Obrera el 19 de maig de 1937: *"Pasan de ocho mil los niños colocados en Cataluña por esta entidad...Colaborad todos a nuestra obra, aportando vuestros donativos en metálico, ropa, calzado, etc., a Pro Infancia Obrera, Mártires de Montjuïc (antes Santa Ana), 28"*.¹⁹¹ I el mateix dia, publicava Ajut Infantil de Reraguarda: *"Compañeros: Ayuda Infantil de Retaguardia tiene organizada por toda Cataluña 52 residencias para niños, en las que se cobijan unos seis mil pequeños refugiados...."*¹⁹²

La situació del jovent refugiat va ser un dels problemes més greus a què van haver de fer front les autoritats republicanes, ja que per la seva edat no podia ser acollit a les colònies infantils ni existien prou centres on allotjar-los. D'altra banda, la conflictivitat va incrementar-se com a conseqüència de la pròpia dinàmica que la guerra creava en la reraguarda. Manifestacions com la delinqüència, la prostitució o el vagareig de milers de desocupats pels carrers són recollides per les fonts de manera reiterada. El 17 d'abril, per exemple, el president del Comitè d'Avituallament va denunciar *"el desorden con que afrontan el problema sexual la mayoría de refugiadas"* en un informe que portava el títol significatiu de *"Aspectos morales de la población refugiada"*.¹⁹³ Bona mostra dels problemes que es generaven en aquest sector de la població la tenim en el gran nombre de casos denunciats per violacions i els anomenats "abusos" a la integritat moral de joves.¹⁹⁴ Això va

¹⁹¹ La Vanguardia, 19 de maig de 1937.

¹⁹² *Ibidem*.

¹⁹³ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 282/1.

¹⁹⁴ AHNS. PS-Barcelona, Legs. 279/5 i 279/6.

motivar la intervenció dels organismes responsables d'atenció a la població refugiada tant de Catalunya com de l'Administració Central, bé mitjançant les Juntas de Protección de Menores, bé pels comitès de refugiats. Per instal·lar aquest jovent refugiat existien emplaçaments tradicionals, com els reformatoris, i d'altres de nova creació com les Granges-escola, on hi havia un règim mixt de treball i estudi per als internats.¹⁹⁵ Aquestes institucions van rebre un suport econòmic dels Ajuntaments, del *Ministerio de Instrucción Pública* i de l'Institut Social Universitari i Escolar de Catalunya.¹⁹⁶ Una de les creades per la Generalitat de Catalunya va ser l'Apel·les Mestres. Podem conèixer la tipologia del jovent que hi havia a partir de les peticions d'ingrés cursades, una mostra de les quals és presentada tot seguit.¹⁹⁷

Quadre núm. 8: Sol·licituds de nois per ingressar a la Granja Apel·les Mestres de Santa Perpetua de la Moguda. 14.2.1938

Natural de	Edat	Domicili Barcelona	Natural de	Edat	Domicili Barcelona
Vitoria	12	Aribau, 203 (Kropotkin)	Bribiescas. Burgos	16	Hostalric
San Sebastián	14	"	Madrid	16	Hostalric
Palazuelos de la Sierra.	15	Rambla de Catalunya, s/n	Madrid	15	Hostalric
Angel del Castillo. Burgos	15	Malatesta , 57	Madrid	15	E. Granados, 90
Quintanar. Burgos	15	"	Orense	15	"
Burgos	15	"	Barruelo. Palencia	13	"
León	15	Martorell (17.2.38)	Zaramillo. Viscaya	13	Aribau, 203 (Kropotkin)
Orense	15	Malatesta , 57	Burgos	15	Malatesta, 57
"	14	"	Peralta. Navarra	15	"
Tafalla	16	"	Villa del Prado. Madrid	15	"
León	12	Mas Pujol, 35	Valencia	13	"
Oviedo	14	Alguaire	Baracaldo	15	"
Oviedo	14	Malatesta, 57	Zurredo. Orense	15	Montserrat , 35
Málaga	16	Aribau, 203 (Kropotkin)	Orense	16	Aribau ,203 (Kropotkin)
"	16	Equilache, 20	Orense	13	Malatesta, 57

¹⁹⁵ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/9. Granges-escoles esmentades a les fonts són la de "Catalunya", "Apel·les Mestres" i "Poeta Verdaguer".

¹⁹⁶ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/9.

¹⁹⁷ ANC. Rotlle 191.

Bilbao	16	Aribau ,203 (Kropotkin)	Santander	13	"
Álava	16	Aribau , 203 (Kropotkin)	Santander	15	"
Bilbao	14	"	Madrid	15	Rua de la Sal, 6
Vera de Bidasoa	17	Provença , 290	Iglesias. Burgos	?	Malatesta , 57
Ataun.Guipúzcoa	16	Torre núm. 7. Llinars del Vallés			
Madrid	15	Hostalric			
"	14	Hostalric			

Les autoritats republicanes foren conscients que davant la proximitat del tercer hivern de guerra calia un esforç extraordinari per evitar un daltabaix en la situació de la població infantil. És per això que incrementaren les crides a la solidaritat internacional des de diverses instàncies. En primer lloc, de les dones que tenien un paper rellevant en la societat espanyola, com la dona del president de la República, del president del govern basc i aquelles que eren diputades i dirigents de partits, el 16 de novembre de 1938 van fer un manifest adreçat a les dones i mares del món, on deien:

"Los niños españoles van a entrar en el tercer invierno de esta guerra cruel y despiadada. Las madres y las mujeres de España vemos aproximarse el invierno con verdadera angustia, no por nosotras, no por nuestros combatientes, sino por nuestros hijos. ¡Nuestros hijos, víctimas inocentes de esta guerra de invasión"¹⁹⁸

En aquesta línia de preocupació pels infants en general i més particularment pels evacuats, va ser publicada una altra crida per l'Oficina Internacional de *Pro Infancia*, de la qual en destaquem els paràgrafs següents:

¹⁹⁸ "Un llamamiento patético a las madres y mujeres del mundo en ayuda de los niños". *ABC*, 18 de novembre de 1938.

"Están amenazados de hambre en esta tercera campaña de invierno en la España republicana 3.600.000 niños. La Oficina Internacional lanza un llamamiento para el reforzamiento de la ayuda a la infancia española.

*Es preciso ayudar a los miles y miles de niños evacuados de las regiones dominadas circunstancialmente por la invasión; a los hijos de los obreros de las fábricas, a los niños de los pueblos cercanos a los frentes, creando lugares adecuados para su estancia, restaurantes y cantinas, dispensarios, etc."*¹⁹⁹

Una altra franja d'aquesta població la constituïa la que ja estava escolaritzada als Instituts Nacionals de Segona Ensenyança.²⁰⁰ Després de l'estiu del 1936, les classes es van reanudar arreu de les zones de reraguarda menys a Madrid, on per l'ordre d'evacuació de la població no combatent, l'Administració pensava que no calia obrir els centres, doncs tots els joves estudiants sortirien de la capital. Tanmateix, la realitat va ser una altra, com ja hem presentat, i el cert és que es van quedar milers de joves. Per això, el ministeri va reobrir els centres de la capital el maig de 1937.²⁰¹

"La Junta Delegada constata...la existencia de una población escolar a cuyas necesidades hay que acudir y que de no atender a ellas el ministerio, habían de buscar sucedáneo...En consecuencia de ello, se abrirán los institutos de Segunda Enseñanza de Madrid que las necesidades exijan para verificarse en la última decena de mayo próximo los exámenes que debieron celebrarse en septiembre pasado, organizándose al mismo tiempo unas clases de repaso."

En el decurs de la guerra, aquests centres visqueren multitud de peripècies: dificultats econòmiques; continus canvis del professorat per substituir aquell que havia estat cridat a files, o aquell altre que havia fugit, cosa que exigia l'habilitació d'estudiants universitaris com a ensenyants

¹⁹⁹ ABC, 18 de novembre de 1938.

²⁰⁰ Utilitzem la terminologia de l'època.

als centres de batxillerats; manca de material escolar i, cap a la fi de la guerra, la combinació de les activitats acadèmiques amb la introducció d'un entrenament premilitar obligatori per als alumnes, pas previ per a la seva incorporació a files, temps que va incidir en el desenvolupament de les activitats lectives.²⁰²

Les organitzacions polítiques mantingueren unes línies d'actuació concretes per al jovent, destacant-se especialment, aquelles de matriu comunista. Les *Juventudes Socialistas Unificadas* i les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya,²⁰³ van protagonitzar la coordinació de diversos grups juvenils en l' *Alianza Juvenil Antifascista*. Aquesta fou constituïda per un acord signat el 28 d'agost de 1937 per les organitzacions següents: la *Unión Federal de Estudiantes Hispanos*, les *Juventudes de Izquierda Republicana*, les *Juventudes de Unión Republicana*, les *Juventudes Sindicalistas*, la *Federación Ibérica de Jóvenes Libertarios*, les *Juventudes Federales* i les *Juventudes Socialistas Unificadas*. Tal com ja hem manifestat anteriorment, aquesta darrera va esdevenir el motor dirigent d'aquella plataforma. Dins de les seves activitats, cal esmentar l'eficiència a promoure la celebració de diversos actes a Europa en solidaritat amb Espanya.²⁰⁴

A Catalunya, tal com indica Casterás,²⁰⁵ la forta implantació de les *Juventudes Libertarias* va obstaculitzar les aspiracions hegemòniques dels comunistes de crear un Front de la Joventut amb característiques semblants a l'existent a la resta de l'Estat. Tot i això, va ser format el 16 de gener de 1937 amb la participació de la Joventut d'Esquerra Republicana, Estat Català, la *Juventud de Unión Republicana*, la Joventut d'Acció Catalana Republicana, la Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya, *Grupos de Estudiantes Marxistas*, Bloc Escolar Nacionalista, *Comité Catalán*

²⁰¹ "Reapertura de institutos en Madrid". *ABC*, 26 d'abril de 1937.

²⁰² Vegeu Julio Clavijo et alii: *L'Institut Nacional de Segona Ensenyança d'Olot*. Girona, 1993.

²⁰³ Casterás, R.: *Las JSU: ante la guerra y la revolución (1936-1939)*. Barcelona, 1977.

²⁰⁴ Casterás, R. *Las JSU...*, p. 243, esmenta: la Conferència Internacional d'Ajut a l'Espanya Republicana dels dies 16 i 17 de gener de 1937; Reunió de la Comissió Internacional d'Informació i Propaganda per a l'Ajut a la Joventut Espanyola, del 4 de maig i Proclamació del 18 al 25 de juliol de 1937 de la Setmana de Solidaritat a la Joventut d'Espanya.

"Pro Sport Popular", *Juventudes de Izquierda Republicana*, i les esmentades Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya. Quedaven al marge les *Juventudes Libertarias*, i, excloses, les *Juventudes Comunistas Ibéricas* pel seu lligam amb el POUM. La política específica d'aquest Front de la Joventut en relació al jovent refugiat es concretà en els punts següents:

- 1r. Foment dels contactes entre la joventut refugiada i la catalana.
- 2n. Incorporació al treball d'aquells que tinguessin una formació professional.
- 3r. Atenció a les noies refugiades per evitar que caiguessin en la prostitució.
- 4t. Creació de clubs juvenils als centres regionals per fer que el jovent refugiat no perdés els lligams amb la seva terra.²⁰⁶

Cal esmentar, finalment, l'extraordinària importància que va tenir el moviment associatiu juvenil femení durant la Guerra Civil,²⁰⁷ impulsat de manera decidida pel PSUC a partir de la I Conferència Nacional Femenina, que fou celebrada el març de 1937. Conseqüència d'aquesta voluntat política, va ser la formació de l'Aliança de la Dona Jove el 26 d'abril de 1937, que preconitzava com a fita fonamental l'emancipació política, econòmica i social de la dona. La seva presidenta va ser Montserrat Martínez, d'ERC, i a la direcció hi havia militants de les JSUC, de la FNEC, de les JIR, de la UGT i del Sindicat Tèxtil. Quant a la seva política en relació amb la població refugiada, la seva tasca va centrar-se en la promoció professional de les noies i en la creació de guarderies infantils.

Pel que fa al servei d'atenció per a les dones embarassades, segons les fonts a què hem tingut accés,²⁰⁸ a finals de 1936 van ser creades la Dirección General de Eugenesia y Maternología i la Jefatura de los Servicios de Evacuación y Asistencia a embarazadas, que tingueren cura de donar

²⁰⁵ Casterás, R. Las JSU..., p. 244.

²⁰⁶ "La Juventud catalana se une en ayuda a los refugiados." *Frente Rojo*. 12 de desembre de 1937.

²⁰⁷ Tal com ho relata Teresa Pàmies a *Quan érem capitans* (memòries d'aquella guerra). Barcelona 1974.

²⁰⁸ "Evacuación de Madrid de las futuras madres." *OCEAR*, 1 de setembre de 1937.

atenció a aquestes dones quan arribava el moment del part. Primerament, amb la realització d'un reconeixement mèdic per un tocòleg i, si la dona anava acompanyada, dels seus fills o filles per un pediatra. Després de la constitució a Madrid de la Delegación de Evacuación, es va establir dins de la seva estructura administrativa, la Sección de Evacuación de Embarazadas, com a organisme responsable d'atendre aquelles dones en estat, que volien sortir de la capital. La Sección de Evacuación de Embarazadas va disposar de la col·laboració de la Casa de Maternidad, situada al carrer O'Donell, 55, on també podien acudir per inscriure's les interessades en deixar Madrid.

Prèviament a la sortida, les dones podien ser ateses en els anomenats "*Comedores para embarazadas*", dels que existeixen nombroses referències a la premsa, a base de comunicats demanant que s'hi inscrivessin mentre no eren evacuades, per tal de poder tenir una sobrealimentació,²⁰⁹ o simplement que hi anessin per poder millorar l'atenció al seu futur nadó:

"¡EMBARAZADAS!"

La OCEAR ha organizado unos albergues maternales en los que, acompañadas de vuestros hijos, podáis esperar con tranquilidad el momento de dar a luz, así como para iniciar la crianza del recién nacido.

Para informes e inscripción acudid a la Delegación de Evacuación. Sección de Embarazadas. Núñez de Balboa, 31"²¹⁰

Una nota de la delegació, però, ens permet pensar que també en aquest terreny va haver-hi una resistència, possiblement per por de ser evacuades definitivament, a inscriure's. Heus aquí el fragment d'una altra crida:

²⁰⁹ Per exemple, "Comedores para embarazadas", ABC del 26 d'abril de 1937. Un nombre indeterminat d'aquests menjadors anaven a càrrec del *Comité Suizo de Ayuda a los Niños Españoles*. AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1630.

"A las embarazadas de Madrid.- Embarazadas de Madrid, no temáis. La Sanidad y la Asistencia Social no engañan a nadie. Cuando se organizó una Maternidad en Vélez Rubio para evacuar embarazadas, se os llamó por medio de la Dirección de Servicios de Eugenesía y Maternología, diciéndoos claramente para qué se os requería. Cuando nuevos centros maternales estén instalados lejos de Madrid, se os llamará, diciéndoos lealmente que es para vuestra evacuación; pero ahora, cuando se os invita por medio del Consejo de Asistencia Social a que os inscribais en sus oficinas, a fin de saber cuántas de vosotras necesitáis que se os faciliten alimentos en comedores especiales para vosotras, se os llama para eso, y no para otra cosa, y vosotras no debéis tener ningún recelo en acudir porque os digan que es para evacuar.

La Sanidad y la Asistencia Social no necesitan engañar a nadie, porque sus disposiciones son siempre tan beneficiosas para la población, que ésta las sigue y acata, como ocurre ahora con la vacunación, voluntariamente, por convencimiento."²¹¹

Cada expedició estava formada per un nombre reduït de dones en estat de gravidesa.²¹² El lloc de destinació eren uns establiments creats *ad hoc* pel govern de la República: els albergs maternals. Aquests eren avisats pels responsables d'evacuació de la delegació corresponent de la localitat de sortida del grup evacuat, especificant el seu nombre i la situació de cada dona embarassada. Quant a les instal·lacions on eren ingressades, existeix constància dels albergs de Fuente Podrida (València), que havia estat un antic balneari, del de Vélez Rubio (Màlaga), objecte d'un ampli reportatge propagandístic en el primer número del butlletí OCEAR, i el de Villalgordo del Júcar (Albacete). De les manifestacions que surten en aquesta documentació, s'infereix que el criteri oficial per allotjar aquestes dones era de fer-ho abans dels dos mesos del part i que podien romandre-hi fins a un mes després, moment en què eren traslladades a un centre de refugi.

²¹⁰ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 2001. Cartell editat per la Delegació de Evacuación de Madrid. Octubre de 1937.

²¹¹ ABC, 6 de maig de 1937.

2.5. La política sanitària en relació a la població refugiada

Durant els dies 29 de desembre de 1936 i 13 de gener de 1937 va romandre a l'Estat espanyol una comissió de la secció d'Higiene de la Societat de Nacions per tal d'avaluar la situació sanitària de l'Espanya republicana. L'informe resultant va ser publicat el 23 de gener de 1937 per La Vanguardia. Entre algunes de les conclusions més significatives que podem esmentar, destaquen que la comissió va constatar que l'estat sanitari era satisfactori ja que no s'havia produït cap brot epidèmic ni, particularment, cap cas de tifus i que, per tant, l'organització sanitària era prou completa donat que:

*“los servicios de Sanidad pública, bajo el enérgico impulso de la señora Montseny, están en plena realización, y en lo que se refiere a la Higiene, a la Medicina social y a otros aspectos sanitarios, están muy bien cuidados.”*²¹³

Com aspectes preocupants l'informe indicava l'evacuació dels refugiats,²¹⁴ que segons es deia ja passaven del milió, i el perill que significava l'aglomeració de centenars de milers de persones a Madrid. Per tal d'organitzar l'evacuació d'aquesta gent, la comissió va demanar el subministrament de dos centenars d'autocars per part del Govern de la República. Cal ressaltar-ne, finalment, tres conclusions que va establir la comissió: la necessitat d'enfortir l'organització dels serveis d'higiene i la vacunació contra la verola i el tifus; la preparació d'aquests serveis davant una possible epidèmia, en

²¹² AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1626. Podem esmentar-ne una del 4 de desembre de 1937 formada per cinc dones en estat de gestació entre set i vuit mesos o un altre del 27 de febrer amb sis dones.

²¹³ "Informe de la Misión sanitaria de la Sociedad de Naciones que visitó España". La Vanguardia, 23 de gener de 1937.

²¹⁴ Ibidem. "*Es uno de los problemas más difíciles que el Gobierno tiene que resolver, y lo ha resuelto con medios precarios, gracias a la actividad de los comités especiales (...) y gracias también a la solidaridad de la población*"

especial de tifus, i, finalment, fer disminuir la població de Madrid amb l'evacuació ràpida de, com a mínim, del cinquanta per cent dels seus habitants.

Així, doncs, l'informe valora com a positives les mesures que les autoritats republicanes havien adoptat en aquesta fase inicial de la guerra, cosa que reflecteix fidelment allò que va ser una preocupació fonamental del govern de la República: atendre la salut de la ciutadania. En aquest sentit, una ordre del subsecretari del Ministerio de Sanidad y Asistencia Social de 25 de febrer de 1937 encarregava efectuar una estricta vigilància sobre *'Individuos y colectividades a fin de evitar la transmisión de enfermedades infecciosas y parasitarias'*.²¹⁵ Com a mesures concretes que recollia l'ordre, hi trobem la vigilància de les persones, els transports, l'aplicació dels reglaments d'higiene i sanitat per part de totes les autoritats, la cooperació entre les autoritats provincials i locals per *'las labores de balneación, despiojamiento y aseo de individuos y ropas, en particular en hospitales, refugios, albergues, cuarteles, cárceles y cuantos lugares alberguen colectividades'* També es propugnava la programació i extensió de les pràctiques d'higiene i netedat.

Aquesta política va comptar amb la complicitat de la població civil, ja que d'altra banda, hauria estat impossible que hagués pogut reeixir; també d'una part de la pròpia premsa,²¹⁶ i de l'altra banda, de la col·laboració i participació de les entitats cíviques i de les organitzacions polítiques i sindicals que van intervenir directament a difondre la vacunació de la població. Aquest activisme va ser clau per evitar una catàstrofe en aquells mesos de l'estiu de 1937. Aquest èxit queda recollit en un escrit de la ministra Federica Montseny:

²¹⁵ Gaceta de la República. 27 de febrer de 1937.

²¹⁶ "Un nuevo enemigo se nos presenta...Problemas inaplazables de cara al calor". *La Voz*, 6 d'abril de 1937. Insisteix en la necessitat d'evacuar perquè el proper estiu afavorirà l'esclat d'epidèmies, quelcom que repeteix Leonardo Polo, tinent d'alcalde de Madrid en una entrevista. "La labor más urgente a realizar". *ABC*, 29 d'abril de 1937

*"Pero haber conseguido que la vida normal, en lo que a Sanidad se refiere, no se haya interrumpido, haber conseguido que el problema pavoroso de la evacuación de mujeres, de niños, de enfermos, de heridos, de viejos y de inútiles para el combate, o se convirtiera en insoluble; conseguir que no se diera ni un caso de tifus en Madrid ni en Cartagena; vencer incluso la resistencia de las poblaciones españolas, tan reacias a las vacunas, consiguiendo que se practique como nunca la vacunación contra las enfermedades que pueden convertirse en epidémicas, no es poco, igualmente, la lucha antivenérea, otra de las grandes preocupaciones de la hora,..."*²¹⁷

Amb la caiguda del front del nord va créixer espectacularment el nombre de persones refugiades durant el que va restar de l'any 1937. A fi de preveure l'esclat d'epidèmia es crearen, el 29 d'octubre, les "*Estaciones de desinfección*" que anaven a càrrec de les Inspecciones Provinciales de Sanidad.²¹⁸ Poc temps després, el 10 de novembre, fou ordenada "*la intensificación de la vacunación en distintas zonas de la España leal*" amb una campanya que seria dirigida per la Dirección general de Luchas Sanitarias de la Subsecretaría de Sanidad.²¹⁹ Els enemics a combatre eren el tifus i la verola, objectius establerts des del principi, i la diftèria. Els fons necessaris per aquestes actuacions provenien dels pressupostos prorrogats o de l'habilitació de crèdits extraordinaris, com els aprovats el 25 de desembre de 1937 per un total de 6.702.862 pessetes "*con destino a la lucha contra enfermedades epidémicas o infecciosas*".²²⁰

Durant l'any 1938 no existeix constància documental de variacions en l'estructura administrativa sanitària, però va ser precisament en aquest any quan la situació sanitària va començar a empitjorar. La penúria, l'escassetat de queviures i d'altres matèries bàsiques com el sabó, medicines i el subministrament d'aigua, van agreujar la situació d'una població que ja suportava més de dos anys de privacions. A finals de l'any esclaten diversos brots d'epidèmia,

²¹⁷ FPI. Ministerio de Sanidad y Asistencia Social. Legajo 74, Carpeta 12. Es tracta d'un document, sense data, segurament el text d'un article o d'un discurs de la ministra.

²¹⁸ Gaceta de la República, 7 de novembre de 1937.

²¹⁹ Gaceta de la República, 11 de novembre de 1937.

²²⁰ Gaceta de la República, 26 de desembre de 1937.

d'algun dels quals n'existeix constància documental.²²¹ L'augment de la demanda de vacunes antitífiques i l'increment de la taxa de mortalitat ens demostraria la degradació de la situació.²²²

El gran nombre de persones refugiades va fer necessària la creació d'una xarxa assistencial específica, amb una varietat d'instal·lacions que anaven des de les *Casas de Maternidad*, a les quals ja ens hem referit, o els anomenats Hospitals de Refugiats, com el de València o Girona, o les policlíniques per a refugiats on eren tractats de patologies que requerien una especialització determinada: malalties venèries, medicina interna, otorrino, pell, etc. A més podien ser habilitats espais específics per a determinats tipus de malalts, com va ser, per exemple, el recinte del Pavelló de Romania de Montjuïc, dedicat a malalts no hospitalitzables.²²³

A Catalunya, la política sanitària del govern de la Generalitat tingué unes característiques diferents de la que va dur a terme el govern de la República, a causa del seu règim d'autogovern i per la seva situació en relació al conflicte. Catalunya fou zona de reraguarda la major part dels anys de guerra, i aquesta característica va fer que la situació de la població catalana fos sensiblement diferent a la d'altres zones que, bé per trobar-se prop del front o bé per manca de recursos es trobaven amb la necessitat d'abandonar casa seva. Disposar d'un règim d'autogovern li va permetre, així mateix, fer una legislació diferent de la del Govern Central, ja que responia a les particularitats polítiques i socials de la situació catalana, a més d'una tradició sanitària pròpia. Cal dir, en aquest sentit, que a diferència del que hem vist que va ocórrer a Madrid, el problema fonamental no era atendre la pròpia població, sinó als milers de persones que arribaven d'Aragó, Madrid o Guipúscoa.

²²¹ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/10. El delegat de Santander a Catalunya comunica, el 18 d'agost de 1938, al Comissariat d'Assistència als Refugiats que ha esclatat una epidèmia de tifus a la colònia infantil de Caldes de Malavella. El Comissari municipal d'Olot escriu el 2 de novembre del mateix any: "*En esta ciudad existen muchos casos de fiebre tifoidea que van aumentando cada día y como quiera que son numerosos los que piden jabón para lavar la ropa y a los utensilios de sus enfermos a fin de evitar el contagio a otras personas y no tengamos que lamentar que degeneren en una verdadera epidemia, le ruego procure ver si es posible que la Delegación de Abastecimiento nos mande jabón suficiente para las atenciones de esta ciudad*".

²²² Vegeu Jackson, G.: *La República y la Guerra civil*. México 1967. p. 372. Per la situació d'Olot, Jordi Pujiula: *La sanitat a Olot durant la Guerra Civil. 1936-1939*. Treball inèdit dipositat a l'Arxiu Històric de la Comarca d'Olot.

Per això, la primera mesura que es va adoptar, la creació d'una Oficina Administrativa adscrita al Servei del Comitè Central d'Ajut als Refugiats, tenia com a missió atendre les necessitats sanitàries de la població evacuada.²²⁴

Les institucions que van atendre en primer lloc els nouvinguts foren els ajuntaments, que destinaren una part considerable del seu pressupost al pagament de les despeses sanitàries, ja fos en medicaments, ja fos en assistència hospitalària. El 9 d'abril de 1937 el Govern de la Generalitat va dictar una ordre segons la qual els consistoris podien presentar aquestes despeses per ser abonades per la Conselleria de Finances.²²⁵ El sistema d'atenció creat en aquests primers mesos es basava en l'establiment d'estacions sanitàries d'arribada, on els refugiats i refugiades eren reconeguts per tal d'avaluar el seu estat de salut, en els hospitals i sanatoris on eren atesos de patologies com la tracoma, la lepra i la tuberculosi.²²⁶ Amb la creació de la Comissió Executiva de Sanitat es va donar un pas endavant molt important per tal de centralitzar en un sol organisme totes les actuacions que estaven fent les diverses entitats.²²⁷ És per això que la seva composició va ser molt àmplia i diversa.²²⁸

Tal com ja hem tingut ocasió d'explicar, el decret de 14 d'agost del 1937 va esdevenir el vèrtex de la política del govern català en relació amb el problema dels refugiats. Pel que fa a la sanitat, el decret va extreure les mesures de prevenció mitjançant la creació d'una mena de delegats fronterers, la missió dels quals era la d'atendre els grups que entraven a Catalunya i assegurar que els seus membres serien objecte d'un reconeixement. Aquest decret el va completar un altre del 16

²²³ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/6.

²²⁴ DOGC, 28 de novembre de 1936.

²²⁵ DOGC, 11 d'abril de 1937.

²²⁶ Com a paradigma d'aquestes atencions, tenim que el 24 de gener de 1937 el Comitè Central d'Assistència als Refugiats publicà un anunci a la premsa que deia: "Tots els refugiats de Barcelona que no estiguin controlats o no tinguin carnet, hauran d'anar urgentment al c. Montalegre 4, on una vegada controlats, se'ls indicarà el dispensari on hagin d'ésser revisats sanitàriament, al qual efecte l'Ajuntament de Barcelona ha donat tota mena de facilitats."

²²⁷ DOGC, 11 de juliol de 1937.

de setembre del mateix any, que col·locava sota la dependència directa de la Direcció General de Sanitat "tots els departaments dedicats al tractament de malalties infeccioses que existeixen en els hospitals municipals, comarcals, intercomarcals, etc., o fundacions de qualsevol ordre", i que va ser completat per un altre del 6 d'octubre que responsabilitzava el metge inspector de cada municipi de l'estat sanitari dels refugiats.²²⁹

De l'anterior exposició, en podem deduir una primera conclusió: el curt nombre de disposicions que es van elaborar. Això ens permet parlar d'una certa continuïtat de les institucions i de les persones encarregades del tema, que no patiren els canvis que van afectar l'Administració Central. La legislació, d'altra banda, no va entrar en el detall de la promoció de campanyes de vacunació, sinó que es va centrar en l'ordenació del teixit assistencial sanitari d'arreu de Catalunya.

La situació de relativa tranquil·litat de què s'havia gaudit fins aleshores va començar a capgirar-se a partir de no resoldre el problema d'abastament de la població civil i, conseqüentment, les possibilitats de contraure malalties van pujar. Certament, l'any 1937 havia estat ja difícil des del punt de vista dels proveïments i la població refugiada havia viscut moments de gran penúria i, tal com va manifestar el conseller Sbert, la població assistida era majoritàriament no nascuda a Catalunya:

"En los centros de Asistencia Social y hospitales se halla acogida una población forastera que en muchos casos supera a la catalana. De 3.707 enfermos que actualmente reciben asistencia en los hospitales civiles de Cataluña. 1.943 han nacido fuera de la región catalana, y solamente los restantes, es decir 1.764 son catalanes.

De la población de enfermos acogidos en sanatorios antituberculosos, 355 son de fuera y 236 catalanes."²³⁰

²²⁸ Vegeu l'ordre en el DOGC de 15 de juliol de 1937.

²²⁹ DOGC, 6 d'octubre de 1937.

A partir de l'estiu de 1938, Catalunya va patir una davallada espectacular de la situació sanitària de la població tal com va posar de relleu l'estudi del doctor Agustí Pedro Pons elaborat després de la caiguda de Barcelona. Hi tingueren a veure diversos factors, però el primer, sens dubte, fou l'escassetat de productes alimentaris bàsics, com l'oli, la llet, la carn, el peix o els ous que únicament es trobaven al "mercat negre" amb uns preus abusius, tal com posa de relleu l'estudi d'Edmon Vallès.²³¹

Quadre núm. 9: Evolució del preu dels principals aliments bàsics.			
Producte (1 kg.)	1.907	1921-1935	1.938
Patates	0.20	0.35	20-30
Arròs	0.63	1.50	60-100
Carn de bou	2.25	5.00	75-100
Pernil	6.00	12.00	125-175
Ous (dotzena)	1.30	4.50	150-200
Sucre	1.10	1.60	60-100
Llet de vaca (1 l.)	0.40	0.90	22-40 el pot de llet condensada
Arengada (una)	0.02	0.10	1.50-3
Col (una)	0.10	0.30	5-10
Mongetes	0.40	1.50	60-120
Llenties	0.30	0.80	30-80

El resultat va ser una alimentació deficient que afectava el conjunt de la població, en especial la refugiada, que es va queixar de no ser ben atesa, i l'aparició de "malalties de la nutrició, la

²³⁰ "La movilización", *La Vanguardia*, 15 de juliol de 1937.

²³¹ Pedro Pons, A.: Enfermedades por insuficiencia alimenticia observada durante la guerra 1936-1939. Barcelona 1940.

pel·lagra, els trastorns nerviosos, la febre tifoide, el paludisme, la disenteria, la diftèria i sobretot la tuberculosi".²³²

Una altra raó de la degradació sanitària va venir per la intensificació de les operacions militars a partir de l'estiu, essencialment la batalla de l'Ebre, que va prioritzar l'ús dels recursos sanitaris del país per part de l'Exèrcit. Instal·lacions que estaven projectades per atendre refugiats malalts, com l'Hospital de Castellbisbal que havia d'especialitzar-se en afectats per les febres tifoideas, van ser ocupats pels soldats i reconvertides en casernes.²³³ La desfeta del front va provocar una veritable catàstrofe en la situació sanitària, ja que es va donar primerament un veritable allau de gent cap a les comarques catalanes allunyades del front, que va superar els magres mitjans existents i, posteriorment, amb l'ofensiva de l'exèrcit rebel, es van col·lapsar els serveis de salut de tal manera que la seva situació degradada es perllongà temps després de la fi de la guerra.

2.6. Incidències i conflictes

A les zones de guerra en què es va organitzar l'evacuació, com ara Madrid, sortiren nombroses expedicions que, tal com hem vist en aquest mateix capítol, estaven formades per persones que se n'anaven de la capital per por als combats o per infants dels col·legis i centres d'assistència que eren traslladats a províncies més segures. Fou un primer període en què les autoritats no tingueren altres problemes per fer les evacuacions que la falta de mitjans per realitzar-les. Ara bé, amb l'estabilització del front i les notícies que arribaven de dificultats en el transport i en els llocs d'estada, a més de la lògica resistència a abandonar la família i la llar, moltes persones es

²³²Edmon Vallés: Imatges de la Catalunya Autònoma. La Guerra. Barcelona 1978. pàg.283.

²³³ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/9.

negaren a ser evacuades, malgrat les ordres taxatives de la *consejería de Evacuación* de la Junta de Defensa. Aquesta negativa fou recollida, fins i tot públicament, per la ministra de Sanidad y Asistencia Social, en un discurs davant la Societat de Nacions i pel propi alcalde de Madrid en declaracions fetes a la premsa, de les que ja hem fet referència en aquest capítol. Més interessant resulta el contingut d'un informe confidencial emès pel responsable de sanitat de la delegació d'Evacuació de Madrid al seu cap superior, Manuel Encinas, durant la primavera de 1937.²³⁴

"Es evidente, nos pese o no nos pese, reconocer esta verdad; es evidente, repito, que la casi totalidad de la población de Madrid se resiste manifiestamente a la evacuación de su capital. De mil maneras, exhortando, halagando, conminando, coaccionando con la presencia de la policía en los domicilios particulares, que actua no siempre con la cortesía y humanismo que debe, se le ha dicho a la población de Madrid que evacue su capital; y la población de Madrid, ya de una manera expresa, ya buscando mil subterfugios, ya resistiéndose pasivamente, ya protestando alguna vez con ira, ha contestado un día y otro día, un mes y otro mes, de una manera constante y manifiesta que no quiere evacuar."

Els mitjans de comunicació també van fer-se ressò de les resistències a abandonar Madrid:

*"La evacuación de Madrid es un problema de Gobierno. La Junta de Defensa no pudo resolverlo y tampoco podrá el nuevo Ayuntamiento, por muy buenos deseos que abrigue. Solamente el Gobierno puede evitar que en Madrid estén quienes no debieran estar."*²³⁵

Encara el 1938 la premsa havia de treure articles i notes oficials instant a l'evacuació:

"Madrid debe ser evacuado. Es necesario que lo sea. Nos parece incluso lamentable que se haya perdido el mejor tiempo para hacerlo. Todo el año 1937 debió emplearse en cumplimentar esta necesidad de guerra. Pero el pasado no cuenta. Y precisa que sea

²³⁴ AHNS. PS-Madrid, Leg. 1550.

²³⁵ "¡Evacuación!" *Frente Rojo*, 29 d'abril de 1937.

superado y mejorado. Pero ¿cómo? De una manera metódica, ordenada, eficiente, en fin. Nunca creando conflictos de solución difícil, si no imposible. En Madrid hay millares de personas que no desarrollan actividad alguna, de ninguna clase. Deben ser las primeras en salir de la capital. Y con una situación definida en su destino. Lo importante es que la evacuación se haga sin interrupción, metódicamente. Un mes no basta para hacerla. Pero no es imposible en plazo más dilatado."²³⁶

Moltes persones que havien deixat Madrid, volgueren tornar a la capital. Unes van utilitzar les possibilitats legals, i varen demanar l'autorització del delegat per raons familiars, per visitar-se en un establiment sanitari o per fer alguna gestió administrativa, com ara cobrar un subsidi. En general, aquestes sol·licituds foren denegades i, a més, les autoritats locals foren advertides que haurien de responsabilitzar-se tant del compliment de l'ordre de prohibició, com de l'autenticitat de les peticions. Aquelles que demanaven una autorització per raó d'assistència mèdica eren inspeccionades i, tal com ja hem posat de manifest, en molts casos denegades. D'altres persones, tanmateix, van recórrer a tota mena de recursos, fins i tot, als il·legals per tornar a Madrid. El més comú era el de recórrer als conductors dels camions que transportaven suministraments a la capital. Per a fer front aquesta contingència, la delegació comptava, tal com ja s'ha dit anteriorment, amb un servei de control de carreteres per inspeccionar els vehicles que anaven en direcció a la ciutat. Una vegada hi eren, les persones s'amagaven per no haver de tornar als llocs on havien estat destinats. Aquesta situació va provocar nombrosos incidents i, per això, la consejería de Evacuación es va dotar d'un escamot de policia que tenia la missió de trobar les persones que havien de sortir de Madrid i que, per no fer-ho, s'havien ocultat.²³⁷ Al respecte, és molt significatiu allò que diu un comunicat lliurat pel delegat, el 20 de maig de 1938, al cap dels *Servicios de Retaguardia y Transporte*, que en referint-se a què els xofers dels camions sovint amagaven dones i infants que

²³⁶ "La evacuación de Madrid". *ABC*, 9 de gener de 1938.

volien tornar a Madrid, i demanà, "*dictar las oportunas normas o conminaciones al personal de conductores para que, en todo caso, eviten el transportar en vehículos militares personas que no se hallen provistas de los correspondientes salvoconductos para regresar a Madrid*".²³⁸

Pel que fa a les evacuacions forçades, és a dir, aquelles que s'havien de fer de pressa com a conseqüència de la pressió militar de l'exèrcit franquista, els problemes començaven per poder disposar d'un mitjà de transport per fugir, una situació que arribava a ser caòtica en els instants finals quan es tractava d'una ciutat del litoral.²³⁹

L'arribada als municipis dels primers contingents de refugiats fou acollida generalment amb manifestacions de solidaritat i, almenys fins a l'abril de 1937, amb una sentiments de simpatia i curiositat. Segurament perquè aquells grups estaven formats, en la seva totalitat, per infants evacuats de Madrid i d'altres fronts. Així ho corroboren els testimonis dels protagonistes i els estudis realitzats sobre la població refugiada a diversos municipis. Entre els primers podem esmentar el de Ferran Casas-Mercadé sobre Valls:²⁴⁰

"De l'autobús, dels camions, començaren a baixar persones d'ambdós sexes, amb noiets i noietes de totes les edats. Vestits pobrament, abrigats amb mantells i bufandes. Els homes, amb la gorra ensorrada fins al clatell i les orelles; més d'un amb llàgrimes als ulls. Els petits, queien de son (...).

Se'ls serví la vianda que fou possible reunir en aquella hora tan intempestiva. Pa, vi, carn, fruita i cafè. I a les dones i als petits bols, de llet.

Valls, doncs, els acollí germanívolament. Aquella nit, bé o no tan bé pogueren jeure, descansar, després de setmanes de rodar d'Herodes a Pilat".²⁴¹

²³⁷ AHNS. PS-Madrid. Carpeta 481. Conté diversos casos d'evacuacions forçoses, així com informes del cap de la brigada de policia destinada a la localització de les persones obligades a sortir de Madrid.

²³⁸ AHNS. PS-Madrid. Carpeta 1630.

²³⁹ Paradigma d'això fou l'ocorregut a Astúries. Vegeu: de Blas et alii, J.A.: "El frente norte no existe. La desbandada" a Historia general de Asturias, vol. 10. La Guerra Civil. Gijón 1978. I Zugazagoitia, J.: Guerra y vicisitudes de los españoles. París 1968.

²⁴⁰ Casas-Mercadé, F. Valls: La Guerra Civil (Quan no hi havia pau ni treva). Tarragona, 1982.

²⁴¹ *Ibidem*, p. 242.

La rebuda a Reus ha estat descrita per Alfons Martorell: "Reus com a ciutat d'acollida va rebre sense arrufar el nas els germans castellans, bascos, aragonesos i murcians".²⁴²

D'altres fonts de l'època, com la premsa, també es fa eco de les recepcions fetes als primers contingents en arribar-hi.²⁴³

Aquest clima de simpatia va anar canviant a mesura que creixeren les dificultats generals al país i a les poblacions on residien. Ho constaten els mateixos testimonis esmentats anteriorment.

Ferran Casas, escriu:

"Això no obstant, no tot esdevingué entre fils de seda. La convivència sempre ha estat i és difícil a tot arreu i en totes les situacions. Més d'un protestà i fins i tot produí encaparrament a l'Alcaldia. Tothom es feia creus de la seva mala sort. Però n'hi hagué que des de Madrid o des de la província d'aquest nom, vingueren amb la idea que aquí -en el *Levante feliz*, que deien - fermàvem els gossos amb llonganisses. A més de quatre protestataris calgué posar-los a ratlla."²⁴⁴

Per la seva banda, Alfons Martorell anota:

"Però es van produir uns fets deplorables, a causa de l'acumulació de refugiats que arribaven al mateix temps. Es generava un cert caos, que aviat va empitjorar perquè hi havia refugiats que van aprofitar les moltes consideracions que se'ls tenien per haver abandonat les seves cases i els seus països, per comportar-se com a colonitzadors. Trobaven que la solidaritat que se'ls oferia era poca. Amb aquest conjunt de vicis, feia l'efecte que havia arribat una invasió estrangera, sobretot perquè es creien superiors a la gent del país, i es va produir un descontentament general i una atmosfera de segregació racial, entre ciutadans del mateix Estat."²⁴⁵

Edmon Vallès reproduïx un fragment del diari d'un personatge catòlic i catalanista, Joaquim Renart, escrit el 12 d'agost de 1937:

²⁴² Martorell, A.: República, revolució i exili. Memòries d'un llibertari reusenc. Tarragona, 1993, p. 113.

²⁴³ "Los niños aragoneses acogidos en Barcelona en el Ritz", *La Vanguardia*, 26 de setembre de 1936.

²⁴⁴ Casas-Mercadé, F. Valls: La Guerra Civil..., p. 243-244.

²⁴⁵ Martorell, A.: República, revolució i exili..., p. 113-114.

"Avui llegeixo a `La Vanguardia` un tast del problema candent dels refugiats. Sorgeixen conflictes a cada pas per la inadaptació de molts d'ells a la nostra manera de ser i al nostre viure. Assenyalava els casos de tants pobles que mentre el jovent ha hagut de marxar al front, els joves refugiats ocupen fins llocs dirigits al mateix poble i se la passen molt bé. Conflicte per l'idioma, pels costums, per aquest to de superioritat que volen tenir damunt nostre".²⁴⁶

I el dietari de Baltasar Ragon esmenta el següent: "12 de novembre (1937). Els refugiats protestes a la Cuina Popular de la mala qualitat del menjar que els reparteixen. Devien pensar-se que els donarien *pavo real* i un *jamón*".²⁴⁷

Aquests canvis d'actitud de la població local han quedat perfectament recollits a les monografies sobre la vida quotidiana als municipis durant la guerra. La majoria planteja una realitat molt semblant. Els primers grups d'evacuats que arriben són acollits amb curiositat i cordialitat, potser perquè són infants o perquè es pensa que l'estada d'aquelles persones serà provisional. Tot va canviant, però, quan es perllonga la seva presència i quan la carestia, la penúria i les dificultats de tot ordre copegen a la població autòctona; aleshores hi apareixen les situacions conflictives. Aprofundirem, tot seguit, en aquesta realitat a partir de la historiografia local i de les fonts originàries.

A l'obra col·lectiva sobre la història de Manlleu es fa una referència de la relació entre la població local i la refugiada: "Aquests nouvinguts plantejaren problemes d'alimentació, habitatge, sanitaris i d'integració cultural. Malgrat la propaganda a favor de la solidaritat, els recels i les tensions amb la població autòctona van ser importants".²⁴⁸

²⁴⁶ Vallés, E.: *Imatges...*, p. 301.

²⁴⁷ *Ibidem*, p. 303.

²⁴⁸ Albareda, J. et alii. *Manlleu.: Aproximació a la història, l'entorn, l'economia i l'estructura territorial*. Manlleu 1990, p. 127.

L'esplèndid treball d'Albert Camps Giró constata la rebuda entusiasta dispensada per Granollers als infants madrilenys d'un col·legi anomenat Santamarca, arribats el 21 de novembre de 1936. Aquests nens protagonitzaren una anècdota prou reveladora, que fou publicada al número 773 del setmanari La Gralla,²⁴⁹ amb el títol de "Rectificació lloable" i del que destaquem el paràgraf següent:

"[...]amb una inconsciència pròpia dels infants, criden quan els acomoda: *¡Mueran los perros catalanes!* La mestra, però, els adverteix que el que diuen no està gens bé i els noiets i s'afanyen a rectificar. I ara criden per tot arreu; *¡Vivan los perros catalanes!*".

A principi de 1937 la situació a Granollers va patir una transformació important, ja que les evacuacions de Madrid, del País Basc i d'Andalusia amb la pèrdua de Màlaga, va fer incrementar notablement el nombre de persones assistides. D'aquesta manera, el març de 1937 comencen a esclatar els primers conflictes, encara que són incidents puntuals, perquè es refereixen a destrosses als horts i camps de l'entorn de la ciutat. Més greu és el que succeeix l'octubre de 1937: "La causa és el gran nombre de nens refugiats que moren a l'Hospital, la qual cosa comporta una espècie de motí de les dones refugiades".²⁵⁰ El 1938 s'arribà a una situació gairebé insuportable:

"Totes les intervencions dels consellers granollerins des de maig de 1938... fan referència a problemes. Dificultats davant la destrossa i el robatori als horts de la ciutat i dels voltants. Conflictes amb els refugiats de Palou amb un assumpte relacionat amb l'intent segregacionista, quan s'intenta treure'ls de les cases on eren allotjats i es vol aplicar un arbitri entre els caps de casa per fer front a les despeses ocasionades pels evacuats. Problemes de mantenició quan s'observa l'arribada de nous evacuats d'Aragó; problemes en el subministrament de llenya el mes de novembre,...la visita a determinats refugis per part del conseller-delegat d'Assistència Social, constata que hi ha vidres

²⁴⁹ Camps, A.: Refugiats..., p. 228.

²⁵⁰ *Ibidem*, p. 343.

trencats a can Sampera, que a Palou hi ha refugiats que no tenen ni llum, ni llits ni roba. ... La darrera anotació a les Actes Municipals sobre els refugiats és prou significativa: es decideix denunciar, davant del Comissari d'Ordre Públic, a una refugiada que s'havia traslladat a Barcelona emportant-se el llit, el matalàs i robes del refugi on vivia.²⁵¹

Una altra monografia, la referida a Tremp de Ferran Prats Armengol, reproduïx un article de "*La Humanidad Libre*", del 20 de maig de 1937, que critica l'hostilitat existent al municipi i, al mateix temps, s'esforça a difondre la idea de ser solidaris amb aquella gent:

"Una de las preocupaciones más grandes del momento son los refugiados. Los refugiados, bajo las discusiones callejeras de las comadres y a veces de las malas lenguas, son los aprovechistas de la Revolución. A estas palabras muchos pensarán que eso es absurdo el pensarlo siquiera. Pero su parecer es así; porque no hace falta más que dar una vuelta por las calles y plazas de la ciudad y no más se oirá que si los refugiados no les falta carne, que si van al cine, que si van de paseo, que si están mejor que en la Habana.

Pero camaradas, es que no pensáis ya en el sacrificio que estos hermanos tuvieron que hacer antes que la canalla fascista no solamente les destrozase su hogar sino a su propia carne, como les ha pasado a miles de mñeres y niños inocentes que por falta de guarida han tenido que sucumbir bajo la metralla de los aviones fascistas.

*Así es, camaradas, menos charlatanería y más ayuda a esta gente sin hogar y más adelante veremos quienes son los aprovechistas de la Revolución, que tal vez podamos juzgar con más razón los comentarios de que esta gente son objeto."*²⁵²

Fina Forrellad aporta un nou element de conflictivitat, el dels menors d'edat ingressats en reformatoris a conseqüència de la seva conducta. Un problema especialment greu si tenim present que una important franja de la població refugiada adolescent no va tenir massa atenció de les autoritats, ja que quedava fora de l'educació primària. En superar l'edat per anar a escola, no hi

²⁵¹ *Ibíd.*, p. 253-254.

²⁵² Prats, F.: *La ciutat de Tremp durant la Segona República i la Guerra Civil*. Barcelona 1990.

havia una xarxa educativa per a aquest jovent. Únicament una minoria va poder continuar els seus estudis als centres de segon ensenyament o anar a les granjes-escola.²⁵³ Així doncs, Forrellad, en tractar aquest tema exposa:

"Especial atenció mereixen les baixes produïdes pels ingressos de menors a reformatoris. És aquest un fet punyent, ja que la majoria d'aquests eren infants, molts dels quals arribaren a la nostra ciutat sense cap familiar, alguns havent sofert desagradables experiències, desarrelats de la seva llar i patint d'una manera especial les conseqüències de la guerra. D'aquesta manera s'expliquen moltes de les conductes que foren, precisament, la causa de la seva reclusió en reformatoris:

Juan Muñoz Soler - 12 anys- Almeria. Adoleix de tots els defectes morals imaginables.

Antonio Vigo Sánchez - 14 anys- Màlaga. Caràcter rebel, indomable i busca-raons.

Antonio León Ortiz - 14 anys- Màlaga. Insubordinat exigent i amenaçador.

Antonio Vázquez Gómez - 15 anys- Màlaga. És insubordinat ajudat pels altres tres."²⁵⁴

La nostra exposició pot ser completada amb dues aportacions de Térmens Graells en relació a la situació existent a Igualada. La primera és la referència al paper de la delinqüència, de la qual no es responsabilitza exclusivament, ni molt menys, als refugiats, encara que molts d'ells, segons l'autor, s'hi abocaren per la manca de subsistències i per l'anonimat amb què podien actuar, així com també per la desarticulació dels serveis d'ordre públic. Els actes delictius anaven des del robatori de verdures als horts a la sostracció de provisions de l'exèrcit. Térmens fa notar un informe que comunica l'existència de bandes d'adolescents d'entre 8 i 14 anys, dedicades al robatori de qualsevol mena de material, com, per exemple, motocicletes. La segona aportació del seu treball és el de la conflictivitat ocasionada per les dones:

²⁵³ Vegeu l'apartat d'aquest capítol, referit a aquesta problemàtica.

²⁵⁴ Forrellad, F.: Els refugiats... p. 61-62.

"El pes majoritari entre els nouvinguts de les dones, relativament joves, sense feina, sempre furgant per trobar menjar i vivint de les ajudes oficials, facilitarà que es vagi creant una certa llegenda de dones vagaroses i 'lleugeres' ".²⁵⁵

El text ja deixa clar que es tractava d'una generalització i, per tant, dóna una visió unilateral. Tot i això els testimonis i la documentació parlen en nombroses ocasions de la prostitució de dones refugiades. Una activitat que no va tenir únicament la forma clàssica de venda del cos en un bordell, sinó que, molt sovint, era realitzada de forma esporàdica, quan la necessitat d'obtenir menjar era apremiant, tal com recull un informe aprovat al Ple de les Juventudes Socialistas Unificadas de Euzkadi, celebrat el 22 de gener de 1938:

*"En este punto de los refugiados se puso especial atención en las condiciones de vida de nuestras jóvenes muchachas, por la penuria económica en que se hallan y de nuestra obligación de buscar soluciones prácticas, para evitar que tengan que resolverla en el tortuoso camino de forzada prostitución. Para esto la solución está en la incorporación de las muchachas al trabajo de la producción, cubriendo los puestos de los hombres que se incorporan a las trincheras, consiguiendo no quede una muchacha sin medios económicos para desenvolverse en la vida."*²⁵⁶

Els problemes que suscitava l'estada a Catalunya d'un creixent nombre de persones vingudes d'altres comunitats, foren vistos com a inevitables des de la perspectiva del nacionalisme, tal com reconeixia el mateix comissari de la Generalitat a Montserrat:

“ Era fatal, però que en aquella circumstància que els portava a viure junts, costat per costat, i en contacte permanent, no sols en la realitat política de l'Estat sinó de fet i en materialitat, el temperament, la manera de sentir i d'expressar-se i les concepcions de la vida de castellans i

²⁵⁵ Térmens, M.: Revolució..., p. 132.

catalans, tan diversos i fins i tot antagònics en molts aspectes, havien de provocar forçosament mil refrecs i incidents que, en llur conjunt, no farien sinó avivar, excacerbant-les encara, les antigues dissensions i els ressentiments seculars entre els dos pobles”.²⁵⁷

A partir de les fonts que mostren situacions de conflictes i de nombrosos informes i denúncies hem elaborat una tipologia de la conflictivitat i, al costat, hem indicat la data de quan apareix per primera vegada la situació ressenyada:

Quadre núm.10: Tipologia dels conflictes	
Queixes de les institucions per no tenir més llocs d'acolliment	25 de desembre de 1936
Queixes de la comunitat refugiada per no rebre aliments o el subsidi	Abril de 1937
Agressions sexuals a refugiades	15 de maig de 1937
Sancions a persones refugiades	Juny 1937
Robatoris a gran escala	23 de juliol de 1937
Conflictes entre les institucions	13 d'agost de 1937
Queixes de les institucions per no tenir mitjans econòmics o de proveïments	30 d'agost de 1937
Conflicte entre persones refugiades i ajuntaments	12 de febrer de 1938
Queixes dels municipis per no rebre el subsidi	24 de març de 1938

En relació amb aquest quadre, cal fer l'advertiment que la data s'ha prendre com a indicativa, ja que correspon, com hem dit, a la del primer document que hem trobat referint la incidència corresponent; malgrat això, hem cregut que les dades resultants poden ser un referent de l'evolució cronològica de la mena de conflictivitat que es va produir durant la guerra. Hi apareixen d'aquesta manera, en començar la guerra, les primeres tensions a partir de desembre de 1936, quan les actes de les reunions del Consell de la Generalitat recullen un incident molt greu al refugi instal·lat a Montjuïc, a causa de la manca de proveïments i d'allotjament, a la vegada que, per una intervenció del president Companys, es tracta de la incorporació al treball de la població refugiada. Reproduïm, tot seguit el contingut de la font:

²⁵⁶ FPI. "La Juventud", *Euzkadi Roja*, 29 de gener de 1938.

²⁵⁷ Gerhard, C. Comissari de la Generalitat a Montserrat. p. 434-435.

"25 de desembre de 1936. Informe sobre els incidents motivats per haver-se quedat sense allotjament nombrosos refugiats. La causa d'aquest incident ha estat la manca de proveïment. La solució que ell ha arbitrat és per vint-i-quatre hores. El conseller Comorera es reserva parlar d'aquesta qüestió en el seu temps. El President recomana que es faci una inspecció als refugis per tal d'evitar els abusos comesos per gent jove que aprofita el refugi com un medi de viure sense treballar. El conseller Herrera recull aquesta observació per portar-la a terme.

Els consellers Comorera i Herrera acorden tractar conjuntament del problema dels refugiats que restaren sense allotjament ahir.²⁵⁸

Durant el mes de febrer de 1937, arran d'uns incidents a Montjuïc a causa dels proveïments, varen produir-se uns enfrontaments entre Comorera, conseller responsable d'aquell departament, i Herrera, que era del departament encarregat de la gent refugiada.²⁵⁹ Aquest conflicte cal emmarcarlo també en el context de les disputes que estaven tenint lloc al si mateix Consell de la Generalitat per situar el seu paper d'òrgan de govern per damunt dels organismes revolucionaris sorgits el juliol de 1936.²⁶⁰ Col·lateralment a aquest tema, que era la qüestió de fons que s'estava debatent, es produïren nombroses topades entre els diversos organismes que tenien cura de l'assistència als refugiats. Per esmentar-ne alguns, entre el Secretariat Basc del Comitè d'Ajut a Euskadi i la Delegació General del Govern d'Euskadi; entre el *Consejo Soberano d'Asturias* i el govern basc, després que s'establiren a Barcelona, i el *Secretariado de Relaciones de refugiados confederales del Norte en Cataluña*.²⁶¹ El mateix conseller Sbert no va deixar de menystenir l'etapa inicial de la guerra, quan l'assistència social havia estat portada per la CNT.²⁶²

²⁵⁸ SHM. Carpeta 3, Leg. 556. Actas de las reuniones del Consejo de la Generalidad.

²⁵⁹ SHM. Carpeta 3, Leg. 556. 17 i 20 de febrer de 1937. Actas de las reuniones del Consejo de la Generalidad.

²⁶⁰ Carpeta 3, Leg. 556. *Actas de las reuniones del Consejo de la Generalidad*. A la del 24 de febrer de 1936, el President denuncia problemes d'ordre públic i obre una crisi en el Govern.

²⁶¹ Vegeu l'apartat Bascos a Catalunya.

²⁶² "Manifestaciones del consejero de Gobernación sobre los refugiados y la reorganización de las fuerzas de Orden público uniformadas", La Vanguardia, 4 de setembre de 1937.

La manca de preparació per fer front a l'acolliment i l'alimentació de la població refugiada que anava arribant a Catalunya, es manifesta amb més cruesa després de març de 1937, quan a l'evacuació de Madrid, cal afegir la provocada per la pèrdua de Màlaga i la posterior del País Basc, per acabar, el setembre i octubre, amb les evacuacions d'Astúries i Santander. Els mitjans de comunicació tingueren molta delicadesa en tractar les relacions entre la població catalana i la refugiada. La majoria de les notícies donaren missatges positius, encoratjant les expressions de solidaritat, però en alguns mitjans no van poder deixar d'exterioritzar els problemes de convivència existents entre ambdues comunitats. Uns problemes que existiren arreu on hi hagueren persones refugiades, tal com ja hem presentat quan hem tractat de les queixes que expressaven els refugiats, però que, a Catalunya, per les seves peculiaritats, en especial per tenir una llengua pròpia, va tenir una especial rellevància. En aquest sentit, l'editorial de La Vanguardia, "Los refugiados", és, per diverses raons, la mostra més representativa del que manifestem.²⁶³ En primer lloc, perquè no menysté la importància del que estava succeint: *"los incidentes surgidos entre catalanes y refugiados tienen el volumen y la calidad suficientes para que valga la pena hablar de ellos."* En segon lloc, perquè identifica la causa principal dels problemes en *"la falta de poder de acomodación"*, és a dir, les persones refugiades presentaven resistència a acceptar les peculiaritats pròpies de Catalunya i reaccionaven amb escarni. *"Esta resistencia del refugiado a adaptarse a las normas de la vida catalana -usos, costumbres, alimentos, idioma- toma, a veces, caracteres activos de protesta o de burla que son, por lo menos, incorrectos e inadecuados..."*

L'editorial finalitza demanant als catalans comprensió i tolerància envers aquelles persones, i acaba proposant, com a solució, bona voluntat i paciència:

²⁶³ "Los refugiados", La Vanguardia, 14 d'agost de 1937.

"Entre estos dos extremos, el refugiado impertinente y el catalán mal sufrido, se debate el problema que nos ocupamos, que tiene solución casi imposible, porque no puede imponerse desde fuera, sino que ha de nacer de la propia voluntad, buena voluntad de cada uno de los interesados. Escribimos estas reflexiones, sin embargo, con la esperanza de que no serán perdidas del todo. El refugiado tiene la obligación de responder al cobijo, al acomodo, al pan que lejos de su tierra ha encontrado en tierras catalanas con un minimum de respeto, ya que no de afecto, a las modalidades del espíritu catalán y con un darse cuenta a ciertos inconvenientes y ciertas escases inevitables. Los catalanes hemos de pensar que en la situación anómala que la guerra ha traído a nosotros, nos ha tocado la menos mala. Esta conciencia nos dará flexibilidad para soportar las salidas de tono, que en otras épocas no tendrían excusa, pero que ahora deben encontrarla en las mismas razones que las hacen posible."

Des de La Humanitat, també fou tractat el tema de la convivència d'ambdues comunitats en un article de Lluís Capdevila, que tenia una sensibilitat diferent a l'anterior, ja que, prenent com a dada significativa la detenció de dos refugiats madrilenys per activitats d'espionatge, propugnava la necessitat d'un control generalitzat. No és això, amb tot, el que ens interessa d'aquesta font, sinó la descripció que fa de la gent refugiada:

"Fixeu-vos bé en aquestes dones refugiades que es dediquen a armar aldarulls a les cues, que es queixen de tot, que tot ho troben malament; fixeu-vos en aquests infants que paguen el pa que amb tants sacrificis els donem insultant Catalunya i els catalans; fixeu-vos en aquests homes que es passen el dia al cafè o a la taverna. ¿Poden inspirar gaire confiança? ¿Podem creure en el seu republicanisme, en el seu antifeixisme?"²⁶⁴

²⁶⁴ "Del front de guerra. Refugiats". La Humanitat, 22 de juliol de 1937. Coincideix amb la mateixa opinió de Lluís Capdevila el comissari de la Generalitat a Montserrat, Carles Gerhard.

La primera queixa d'un municipi com a conseqüència de no disposar de llocs per allotjar nous refugiats, de la qual tenim constància, és la formulada el 10 de març de 1937 per l'Ajuntament de Clariana de Cardener.

"Havent anat una Comissió d'aquest Ajuntament al Comitè d'Ajut als Refugiats de la comarcal de Solsona, tal com ens indicàveu en la vostra carta circular de data 13 de l'actual, [es refereix al Comitè Central d'Ajut als Refugiats] a fi de què retiessin determinada quantitat de refugiats de guerra per no poder-los atendre degudament, com sigui que se'ns contestà verbalment en forma poc correcta, acudim a vosaltres no dubtant tindreu a bé d'ordenar una inspecció d'aqueix Comitè Central per comprovar l'impossibilitat material de sostenir un nombre de refugiats que repercuteix en perjudici de tots nosaltres i podria ocasionar una vertadera epidèmia per manca d'higiene. Salut i Revolució."²⁶⁵

El text és significatiu perquè conté l'argument que trobarem a la majoria d'ells, que el poble no té prou mitjans, i, a més, perquè mostra un fet, l'incompliment per un organisme inferior d'una ordre dictada pel Comitè Central d'Ajut als Refugiats, que ens demostra la desorganització existent a la reraguarda de Catalunya.

Els escrits de protesta dels refugiats i de les refugiades, les seves sol·licituds de trasllat per no ser ben atesos i les denúncies dels responsables dels establiments o dels municipis d'acollida per l'incompliment del deure d'atendre'ls, foren presentats, en la majoria dels casos, en la forma d'un escrit col·lectiu. Excepcionalment foren realitzats escrits individuals i, molt sovint, aquests eren d'un familiar dels refugiats afectats o d'una organització política o sindical, que prenia la defensa dels afectats. A partir d'aquestes intermediacions podem deduir una certa cautela i, fins tot, por a fer una queixa personal.

²⁶⁵ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/1.

Les denúncies col·lectives constitueixen una mena de "memorial de greuges", elaborat a partir d'una situació conflictiva que afecta tota la comunitat refugiada i, a més, suposa una certa organització interna ja que exigeix prèviament la realització de reunions, assemblees i, finalment, la redacció del document i la seva firma. El fet de trobar-se una contesta de les autoritats municipals o a qui s'havia adreçat l'escrit, ens demostra que els responsables tingueren una especial sensibilitat a atendre aquestes queixes, però que no vol dir que donessin la raó als firmants. Vegem, tot seguit, el cas de la protesta dels refugiats i refugiades a Pinell de Bray, paradigma d'aquesta mena de conflicte,

"A la Junta de Evacuación de Barcelona.

Compañero, salud, el motivo de ésta es para notificaros las quejas que tenemos los evacuados aquí (Pinell de Bray) Tarragona.

Aquí somos objeto de toda clase de atropellos por parte del pueblo en general. Nos hemos quejado varias veces no siendo atendidos. Aquí los evacuados tenemos que pagar los alimentos más caros que los del pueblo, otras veces se nos niega diciéndonos que no hay cuando lo cierto es que los tienen escondidos y sólo se lo despachan a quien quieren. Aquí suelen venir varios individuos a comprar artículos de comer con la sana intención de especular con ellos encontrando aquí toda suerte de facilidades, por no haber quien ponga coto a su comercio, de los que vienen a este negocio se destaca un individuo que los huevos que aquí valen 30 céntimos o como más 35, él los paga a 0'50 para llevarlos a otros lugares y comerciar con ellos. Al subir los géneros de esta forma, los evacuados con una peseta que se nos pasa no podemos comprarlos y los enfermos, que somos bastantes, tenemos que contentarnos con mirar que lo que para ellos seria vida, se los lleva el que más dinero. Hoy, al oponernos a que dicho individuo sacara géneros del pueblo, fuimos maltratados de palabra dándonos toda suerte de calificativos a cual más denigrantes y fuimos amenazados de ser encerrados en la cárcel, incluso cerrarnos la puerta de casa para que no pudiéramos salir a la calle. Por lo tanto os pedimos la evacuación a otro lugar o ser devueltos a Madrid, pues estamos decididos a marchar por la carretera si no somos atendidos antes que estar en un

sitio que no somos ni atendidos ni respetados, pues mientras nuestros familiares están en las trincheras dando su sangre por la causa del pueblo, a sus mujeres e hijos se les trata de esta forma. Aparte de lo relatado, hay otras muchas cosas que no ponemos para no hacer ésta interminable. Con la misma fecha mandamos dos cartas más, una a Madrid y otra a Tortosa, exponiendo lo mismo que aquí. Sin más os deseamos Salud y República. En Pinell de Bray a 11 de abril de 1937.

La resposta de l'Oficina Administrativa d'Ajut als Refugiats els va arribar després de transcórrer unes sis o set setmanes:

"Barcelona 17 de mayo de 1937. Compañero Juan Barbajosa. Lo Pinell de Bray.

Hemos recibido vuestro comunicado, firmado por todos los refugiados que os hallais en ese pueblo, en el que nos haceis determinadas denuncias de las que han sido tomadas en consideración aquellas a las que podemos intentar poner remedio. Tal es, por ejemplo, la que se refiere a la cantidad que os entregaron, que ha de ser de dos pesetas por día y persona, cantidad que el Ayuntamiento percibe de la Generalidad para la manutención de los refugiados.

En cuanto al precio de los alimentos y su encarecimiento progresivo, nosotros nada podemos hacer, por ser ello de competencia exclusiva de los Municipios.

Lo que sí hemos de reprocharos es que, sin esperar el resultado de nuestra gestión, hayais escrito a Madrid, lo que indica en vosotros ausencia de confianza en nuestra intervención.

Esperamos, pues, que todo se arreglará y os agradeceremos mucho que nos tengáis al corriente de todo, en la seguridad de que seréis atendidos como es norma en esta Oficina."²⁶⁶

Aquests dos textos mostren dues realitats: La dels refugiats que, per un cantó, conté marginació, discriminació, penúria i enyorança per tornar a casa. La de l'administració, per l'atre cantó, que posa de manifest interès en resoldre els problemes que són estrictament de la seva

²⁶⁶ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/14.

competència i, a la vegada, expressa la seva reticència davant la gestió feta pels denunciants en l'administració del Govern de la República.

Les acusacions individuals manifesten la conflictivitat que resulta de la convivència de persones amb caràcters tan diferents. La font que presentem serveix com a exemple d'una situació personal, però, a la vegada, mostra diverses circumstàncies, sempre des del subjectivisme del denunciant, que la fan útil per a una visió més global. Una vegada més, trobem en ella el desig de les persones evacuades de tornar a Madrid, és a dir, a casa. Vegem un extracte d'aquesta font.²⁶⁷

"El que suscribe, refugiado de Madrid con 6 hijos aquí, una mayor de edad y cinco pequeños, insiste en el traslado de mi familia y mio de aquí, Fatarella, a donde creais conveniente pero en dirección siempre hacia Madrid.

Lo había solicitado mi hija Acracia sin mi conocimiento, pero con mucha razón por el atropello que somos víctimas moralmente de los mayores y materialmente de los pequeños, de palabras y hechos; se nos trata peor que si fuéramos leprosos siendo que todos, el que no tiene su marido tiene sus hijos o hermanos en el frente, como yo que tengo un hijo en el frente y dos hijas trabajando para guerra.

De los muchos hechos concretos voy a relatar dos. La semana pasda mataron a un hijo de una viuda que estaba en el frente de la Casa de Campo, (ella refugiada de ésta) al pasar la hija mayor por el lado de unas mujeres del pueblo dijeron: a un hermano de ésta le han matado los nuestros, ya veis como serán de fascistas en este pueblo; otro hecho, hace dos semanas comunicaron de no se qué ayuntamiento, o si seríais vosotros, al ayuntamiento de este pueblo si podían venir unos treinta refugiados más y ¿sabeis lo que decían cuando se enteraron? Que los refugiados venían aquí a comerse lo suyo, que ellos tenían comida para dos o tres años y que con los que les habían comido los milicianos se iban a quedar sin comer. (...) a una muchacha de unos diez años llamada Rosario, refugiada en Casa Luís, pastisero del pueblo, el mismo individuo quiso violarla y la chica empezó a gritar y entonces la vieja de la casa la pellizcaba para que no denunciara el abuso que se quiso cometer. De este hecho hay constancia en el ayuntamiento de este pueblo (...)

No creais que sólo es aquí lo que denunciaré por medio de la prensa los abusos y atropellos se cometen con los refugiados de Caldas de Malavella sobre todo con los del Balneario Soler, que podeis mandar si quereis molestaros dos agentes imparciales y honrados y que vayan en forma de refugiados que investiguen y observen; así os dareis cuenta si es verdad lo que digo. Allí se les amanza de afusilarlas a mujeres; se maltrata de hechos a mujeres, con niños de pecho, por eso se hace inaguantable la residencia aquí. Preferimos morir aunque sea aplastado por un obús en Madrid, antes que el sufrimiento moral que estamos soportando (...).

Fatarella 15 de mayo de 1937. Eusebio Oliva."

El fragment que segueix pertany a una carta adreçada per un combatent, el 4 de juny de 1937, a l'Ajuntament de Sitges, exposant que el personal del refugi de l'Hotel de Sitges "*maten de hambre a niños, mujeres y ancianos que son familias de combatientes*".²⁶⁸ D'aquest fet, en responsabilitza també a les autoritats, "*porque hacen lo mismo que la mayoría que los que están en el Comité de no intervención*". Altres intervencions les varen fer les organitzacions polítiques i sindicals.²⁶⁹

Davant les situacions de conflictivitat, els ajuntaments van recórrer a l'expulsió dels elements més significatius. Els motius que porten a una mesura de tal abast estan relacionats amb el comportament i les actituds. Així, l'Ajuntament de Begues comunica, el juny de 1937, que els ha expulsat, "*ja que tots ells a judici del Consell Municipal d'aquesta població són indesitjables per haver promogut certs escàndols...*".²⁷⁰ A partir de la font següent, sembla que els consistoris foren conscients de la gravetat de l'adopció de tal mesura.

²⁶⁷ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/14.

²⁶⁸ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/8.

²⁶⁹ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/11. Com per exemple la protesta que va presentar el comitè comarcal d'Osona de la Unió General de Treballadors, denunciant el comissari municipal de Folgueroles per discriminar els refugiats i menysprear les protestes del sindicat.

²⁷⁰ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/1.

"Olot 7 de julio de 1937. La adjunta relación corresponde a 12 refugiados en ésta, y que han sido expulsados de este refugio.

Esta Consejería, pone en vuestro conocimiento que cuando toma medidas de esta índole, es porque ya agotó cuantos medios tuvo a su alcance para no verse precisada a la adopción de tan radicales medidas.

Pero siendo imposible, el que en la retaguardia, convivan al propio tiempo los incontrolados con las personas decentes, pongo en vuestro conocimiento, que en todos los casos que en lo sucesivo se presenten, procederé con la misma energía, sin perjuicio (claro está) de que ese Comité remita nuevos refugiados a cambio de los expulsados".²⁷¹

L'expulsió del refugi no fou, tanmateix, una mesura ben acollida per les autoritats que, en general, s'adonaven que només servia per traslladar el problema d'un lloc a un altre. Aquesta recança esdevingué oposició ferma quan es tractà de fer fora dones refugiades. Hem de suposar que seria per la impossibilitat de destinar-les a treballs de fortificació o de naturalesa semblant. Una oposició que originà queixes en els esglaons inferiors de l'administració responsable de la situació existent als pobles:

"A aquesta oficina es va nomenar una comissió composta de dos funcionaris de la mateixa per depurar tot allò que succeïa en els pobles, com per exemple, denúncies dels refugiats, preparar allotjament pels nous contingents que poguessin arribar i per tal de que tots els pobles poguessin actuar amb un caire agradable i a gust i també pel bon nom d'aquesta Delegació va creure's l'obligació de treure tans indesitjables²⁷² com si haguessin a tots els punts on es personin.

Aquesta fou una de les seves iniciatives pròpies pensant acabar-les de desenrotllar enviant tants incontrolats i indesitjables a disposició de la Junta Nacional d'Evacuació (València), però amb una conferència celebrada dies enrera amb vós, vàreu prohibir de trametre a València aquestes petites expedicions. (...) Vós vàreu dir que podia enviar tots aquests homes amb expedicions de 20 a 25 a Barcelona, però cal tenir en compte que no solament són els homes, sinó que barrejats amb

²⁷¹ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/1.

²⁷² Escrit així a l'original.

aquestes hi ha les dones que encara són pitjors que ells les quals se'ls podria donar el nom d'indesitjables.²⁷³

La solució del trasllat del lloc de residència, es veia raonable, no obstant això, quan els causants dels incidents eren "*niños peligrosos*",²⁷⁴ a la situació dels quals ja ens hi hem referit unes pàgines enrera.

La convivència de persones d'ambdós sexes i edat diferent, ocasionaren successos com el de la seducció de menors per gent adulta, un fet que posava en evidència la degradació moral que tal promiscuitat facilitava. Algunes d'aquestes situacions podia arribar a la tragèdia, segons ens presenta la següent denúncia presentada a l'alcalde de Rocafort de Queralt.

"Denuncian. Que en el día de hoy a las nueve y quince horas de la mañana, al entrar en la habitación que ocupan en el local destinado para dormitorio de la familia Alba Pérez, como refugiados, vieron los testigos que encabezan la presente denuncia a la citada M.A.P. con unas medias enlazadas entre sí y con un nudo corredizo al cuello en ademán de consumir suicidio.

Interrogada por su padre y cuñado sobre el motivo que había determinado la resolución, pudieron comprobar que fué por contrariedades amorosas ya que la citada M.A.P. había mantenido relaciones secretas con E.G.G., miliciano dado de baja por enfermo en los frentes del Centro.

*Dicho individuo, que vino a este pueblo en calidad de refugiado, es de estado casado y mayor de edad, (...)"*²⁷⁵

Les agressions podien ocórrer fins i tot abans de sortir del lloc d'evacuació, tal com recull el testimoni documental de la realització d'una agressió sexual a una refugiada abans de ser traslladada

²⁷³ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/5. Delegació de l'Oficina Administrativa d'Ajut als Refugiats. Lleida, 14 de juliol de 1937.

²⁷⁴ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 2001. Expressió del delegat d'Evacuació de Madrid.

²⁷⁵ AHNS. PS-Barcelona, 16 de juliol de 1937.

de Madrid per un soldat de l'escamot que custodiava l'alberg Garcia de Paredes.²⁷⁶ Quant a la situació existent als municipis d'acollida, una font molt rellevant és el plec de signatures de les refugiades acollides a la *Granja Flor de Mayo*, radicada a Cerdanyola, on notifiquen a l'alcalde del municipi que *"nos encontramos deprimidas de hace mucho tiempo por hechos incalificables que descreditan el honor y la honradez de aquellos a quienes nos hieren en lo más íntimo"*.²⁷⁷

D'altres problemes, van venir de la situació d'aquells nens i nenes que, essent adolescents, tenien escasses possibilitats d'integrar-se en les activitats acadèmiques o de ser acollits a les escoles-taller existent:

*"Entendemos que los muchachos de esta edad que se encuentran inactivos, pueden suponer un peligro moral y además es conveniente que aprovechen los años en que puedan adquirir una formación profesional; por lo tanto comunicaré a Vds. todos los casos que vayamos conociendo de este carácter de niños evacuados en Cataluña, ya que tenemos entendido que las plazas de la referida Granja-Escuela van a ser ampliadas."*²⁷⁸

Per norma general, les persones acollides als pobles denunciaven davant els responsables municipal, les arbitrietats i escomeses de què eren víctimes. Quan consideraven, però, que aquestes no es feien ressò de les seves preocupacions, ho comunicaven a les autoritats de la seva comunitat o, tal com ja hem vist, a la delegació d'Evacuació de Madrid o, fins i tot, a la direcció general d'Evacuació. A vegades, tanmateix, les denúncies presentades foren rebutades per les autoritats municipals amb força contundència, quan no indignació. És el cas que exposem a continuació. Es tracta d'una protesta que presenta, el 23 de novembre de 1937, el Consejo Interprovincial de Asturias y León, radicat a Barcelona, al Comissariat d'Assistència als Refugiats,

²⁷⁶ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 481.

²⁷⁷ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/14. Lliurat l'1 d'agost de 1937.

en relació a la situació de la colònia refugiada a Almenar, on *"además del menosprecio de que se hace objeto a las allí refugiadas, se las insinúa y aún se llega a proponerlas, la consumación de ciertos actos, si desean obtener algún beneficio"*.²⁷⁹ L'alcalde va rebatre aquestes, per a ell, indignants insinuacions, el 4 de febrer de 1938, tot lamentant que *"el Consejo Interprovincial de Asturias y León se haya dejado sorprender de buena fé por unos difamadores de oficio que nada hacen en pro de la causa"*²⁸⁰, i va demanar el trasllat de diverses refugiades a qui acusa de ser les responsables d'aquests rumors.

Com ja hem tingut ocasió de presentar, els ajuntaments catalans estaven obligats al pagament d'un subsidi de dues pessetes diàries a cada persona refugiada; aquesta norma, però, va suscitar nombroses reclamacions, ja que els alcaldes es trobaren amb el problema de la manca de recursos, bé per les altes despeses que generava el manteniment de les comunitats acollides o bé a causa del retard amb què la Generalitat els abonava el subsidi. En aquestes circumstàncies, fou pràctica habitual recórrer a solucions que incomplien la norma. Uns ajuntaments pagaven segons les necessitats familiars, d'altres si la persona hi era amb la família o no, i també n'hi va haver que es negaren a pagar fins que no cobressin de la Generalitat. En relació amb aquest retard, el propi comissari delegat de la Generalitat a Girona va comunicar, el 9 de setembre de 1937, a Xavier Casademunt, en prendre possessió aquest del càrrec de comissari d'Assistència als Refugiats, de la necessitat de pagar puntualment els subsidis als ajuntaments ja que *"arribarà un moment en què els municipis es negaran a tenir cura dels refugiats"*.²⁸¹ Aquesta situació és ben reflectida en un escrit que l'alcalde de Benisanet va trametre a l'Oficina Administrativa d'Ajut als Refugiats el 5 d'agost de 1937, on es denunciava que no havien rebut els subsidis de quatre mensualitats, i acabaven, dient:

²⁷⁸ AHNS. PS-Barcelona. Ministerio de Sanidad. OCEAR. Evacuación. 16 de juliol de 1937.

²⁷⁹ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 809. Consejo Interprovincial de Asturias y León. Servicios especiales de organización de los evacuados asturianos.

²⁸⁰ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 809.

"Hem arribat al fi companys, esgotats els recursos; esgotat fins la paciència de les tendes de queviures al tenir que fiar durant tres setmanes als nostres refugiats i aquestes tenir que comprar al comptat, mentre nosaltres viatges i més viatges a Tarragona."²⁸²

Altres incidents varen estar relacionats amb la fidelitat deguda a la República, donant-se el cas que el denunciat és un membre de la comunitat refugiada,²⁸³ però també d'altres en què els qui denuncien les autoritats són els refugiats i refugiades d'un poble.²⁸⁴ La situació creixent de penúria va fer fàcil l'aparició de malifetes com robatoris, malversacions, suborns o d'altres corrupteles.²⁸⁵ A vegades, els fets denunciats constitueixen un clar abús de poder per part de l'autoritat municipal, com són els casos de Folgueroles i Alpens.²⁸⁶

La manca de mitjans fou la causa que cada institució mirés d'obtenir els seus proveïments de la manera que fos i, per tant, que els enfrontaments entre els municipis i les delegacions locals o comarcals de Proveïments esdevinguessin inevitables, tal com posa de manifest el següent telegrama del comissari delegat de la Generalitat a Girona al conseller de Governació.

"Qüestió proveïments comarca Gironès agreujada considerablement després assemblea Ajuntaments 31 juliol, les conclusions de la qual foren lliurades a S.E. el President de la Generalitat (Stop) Aquesta Comissaria té la seguretat de què Delegat Comarcal Proveïments davant unànime protesta Municipis ha accentuat divorci amb aquests en perjudici interès general (Stop) M'han visitat diverses comissions Alcaldes anunciant propòsit de dimitir si no es posa remei situació... He fet

²⁸¹ AHG. Comissaria Delegada.

²⁸² AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/1.

²⁸³ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/5. Informe sobre la colònia infantil d'Amer i el seu mestre, 11 d'agost de 1937.

²⁸⁴ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/14. Es tracta d'un escrit que fa la comunitat refugiada a Alpens, acompanyat d'un plec de signatures, notificant que l'alcalde no els dona menjar.

²⁸⁵ Per només esmentar un cas, citem els esdeveniments ocorreguts a la cuina del menjador dels refugiats d'Olot, on els seus responsables havien establert un servei de venda a gent del municipi. Vegeu Julio Clavijo: La població..., p. 64-65.

²⁸⁶ Pel que fa a Folgueroles, el fet denunciat per la UGT d'Osona, en un document apòcrif, segurament del 1938, és el de la reducció del racionament a la comunitat refugiada degut a la denúncia efectuada per aquest sindicat sobre el comportament del comissari municipal. En quant a Alpens, ja ho hem esmentat en una nota anterior.

gestions amb resultat negatiu prop Delegat Comarcal i per aquest motiu veig precisat molestar atenció V.H. per tal que us serviu intervenir urgentment amb el fi d'evitar conflictes enutjosos que influïrien lamentablement estat consciència nostre poble. Afectuoses salutacions.- M.Jordi Frigola-Girona 13 d'agost del 1937.¹²⁸⁷

Els serveis de proveïments dels establiments d'assistència social també tingueren, per la seva banda, els seus problemes, tal com ho va comunicar el cap del departament de la Comissaria delegada de Girona, el 30 d'agost de 1937.

"Les dificultats d'adquisició d'articles alimentaris i de combustió amb què aquesta Oficina topa des de fa temps per poder atendre les necessitats de proveïments dels acollits als Establiments d'Assistència Social que depenen d'aquesta Comissaria, es fan avui insuperables, no sols perquè és cada dia més notable l'escassetat d'articles de consum, sinó que també per les exigències del pagament al comptat i agreujat aquest problema per la fixació de taxes en diferents articles de consum.(...)

Cal fer present que les compres han de realitzar-les aquesta Oficina a crèdit per no comptar amb numerari per fer pagament al comptat i que la quantia dels gèneres que ha d'adquirir ha d'ésser per atendre uns dos mil cinc-cents acollits, i és per això que es veu obligada aquesta Oficina a posar al vostre coneixement que havia de realitzar la provisió al preu de taxa en les circumstàncies excepcionals que s'estan travessant d'extrema escassetat d'articles, a finals de la present setmana, que finalitzaran els compromisos verbals contrets amb diferents proveïdors, s'estarà en el greu conflicte de no poder donar menjar als acollits.¹²⁸⁸

A Catalunya, els ajuntaments volgueren controlar la distribució del racionament de la població, ja que es malfiaven de les delegacions de Proveïments, tant durant el període en què aquestes depenien de la Generalitat, com després del 6 de gener de 1938, quan la seva direcció passar al govern central. Com a paradigma de la primera situació, tenim la comunicació del 2 de

²⁸⁷ AHG. Comissaria Delegada.

²⁸⁸ AHG. Comissaria Delegada

setembre de 1937 que va fer l'Alcalde d'Olot, Ramon Calm, al comissari delegat de la Generalitat a Girona, que la va remetre al conseller de Governació i Assistència Social el 7 de setembre, i que feia referència a una assemblea de tots els municipis de la Garrotxa, que demana a la Generalitat, "la suspensió de les Delegacions comarcals de Proveïments i que concedeixi les màximes atribucions en matèria de Proveïments a l'Associació o Mancomunitat dels municipis de la Comarca de la Garrotxa". Hi ha una reivindicació que va tenir un to més solemne a la trobada de municipis catalans, que tingué lloc a Barcelona el 3 de setembre de 1938, i de la qual fou aprovat l'acord següent:

"La distribució de tots els productes alimentosos ha d'anar a càrrec dels Ajuntaments; avui aquests es troben responsabilitzats davant l'opinió pública i realitat, i prenent com a patró l'Ajuntament de Barcelona, solament se'ls lliura queviures per a racionar a una mínima part de la població civil. Barcelona, ciutat de més d'un milió tres-cents mil habitants, es troba en què l'Ajuntament solament en raciona 180.000 i la resta ho són per mitjà de les Cooperatives, les quals reben directament els productes de la Direcció General de Proveïments del Govern de la República. Això no és obstacle perquè tots els greuges es facin a l'Ajuntament quan durant setmanes i mesos sencers el racionament falla. Per tant, per la dignitat dels Municipis, aquests han de distribuir tots els articles sense excepció, i llavors, n'estan segurs, el racionament adquirirà el sentit igualitari que propugnem."²⁸⁹

Aquest moviment municipalista de reivindicació de les competències de proveïments, tenia com a base la situació conflictiva que es vivia a les localitats, i de la qual n'eren conscients les autoritats municipals. Així, Joaquim Bassó, alcalde de Maçanet de Cabrenys, informava el comissari delegat de Girona, el 8 de gener de 1938:

"Aquesta Alcaldia es creu amb el deure d'advertir a la vostra autoritat superior, que posa el màxim d'interès en la bona assistència als refugiats, però també em crec amb el deure d'advertir que fins ara hem anat tirant de lo poc que teníem recollit a la població, o sigui de patates, i com que no s'ha collit

²⁸⁹ Arxiu de l'autor.

a penes cap mongeta ni res de llegums, i no havent-ho donat la Conselleria de Proveïments cap gra de mongeta, cigrons ni de cap classe de llegums, des de fa més de quatre mesos, és per l'ho que em crec amb el deure de posar-lo en el vostre coneixement que, si no ens són tramesos queviures, ens serà totalment impossible donar-los-hi menjar, no solament a ells sinó també a la majoria de la població, per trobar-se com abans dic, mancats de tota classe de llegums i pa.²⁹⁰

Alguns ajuntaments, com el de La Bisbal, afegien al seu escrit de queixa per no rebre el subsidi o no tenir lloc o no rebre els queviures, que "de no donar compliment a la demanda, aquesta Corporació Municipal es veurà obligada a dimitir dels seus càrrecs".²⁹¹ Quelcom que obligarà la Generalitat a nomenar, al llarg del 1938, comissaris municipals per presidir els ajuntaments i rellevar els consistoris dimissionaris o mobilitzats per l'Exèrcit.

A més de proveir de queviures, els ajuntaments varen haver de subministrar els equipaments necessaris per instal·lar els evacuats. En principi, tal com hem vist en el cas de Barcelona, es va recórrer a la compra,²⁹² i a la recollida per domicilis particulars d'equips de llit: flassada, matalàs i llençol,²⁹³ però donat el gran nombre de persones que s'havia d'auxiliar, les institucions basaren la dotació d'aquest material en l'aportació obligatòria de cada família, tal com ho indica la constitució d'una "*Comisión integrada por un representante del Comisariado de Refugiados, uno del Ayuntamiento de Barcelona y otro de la Comandancia Militar de la plaza....*"²⁹⁴, la funció de la qual fou la de recollir un equip de llit, seguint el criteri següent:

"Se entregará un colchón, dos sábanas, una manta y una alhomada, por cada vecino; lo cual es evidente más cómodo que todo lo excedente sobre el mínimo de un colchón por persona.

²⁹⁰ Arxiu de l'autor.

²⁹¹ Arxiu de l'autor.

²⁹² AMB. Acords de la Comissió de Govern, Volum 2, 27 de maig de 1937.

²⁹³ "*Ayuda a los refugiados*", a *La Vanguardia*, 16 d'octubre de 1936.

²⁹⁴ "*Recogida de colchones y mantas para los refugiados.*" *La Vanguardia*, 5 d'octubre de 1937. La presència militar ens indica que els equips recollits també foren destinats a l'exèrcit.

Estos efectos serán recogidos a domicilio por agentes del Comisariado de Refugiados y autoridad militar, en colaboración con los servicios del Ayuntamiento.

Será obligatorio facilitar un recibo, y estarán exentos de hacer la entrega aquellos que lo hubiesen hecho en la anterior recogida."

Una aplicació paradigmàtica d'aquest acord la tenim en el ban següent:

"Joan Serrat i Masó, alcalde-President de l'Ajuntament de la ciutat d'Olot.

FAIG AVINENT: Que havent d'arribar en aquesta ciutat una nova expedició de refugiats de la zona de guerra, i no disposant la consejeria d'Assistència Social de matalassos ni flassades, llençols i coixins, totes les famílies que en ocasions anteriors no ho hagin fet, hauran d'entregar demà diumenge dia tres del que som, un equip complet de llit, el quals es serà passat a recollir a les 10 del matí i el qual hauran de tenir disposat per a aquesta recollida.

El que es fa públic per a coneixement general. Olot, 2 de març del 1938. L'Alcalde.¹²⁹⁵

Les autoritats de la República eren sabedores de les tràgiques condicions en què, a mida que avançava el 1938, vivien les comunitats refugiades arreu d'Espanya, donat que moltes persones s'hi adreçaven amb l'esperança de rebre alguna solució. Unes feien servir els sindicats, com la que fa el Sindicato de Mozos de Comercio, Transporte e Industrias en general de la UGT, el primer de desembre de 1937, referint-se a una família de cinc persones, instal·lades a Caudete de la Fuente, on al pare *"no le dan trabajo y hoy se encuentran que se les niega hasta el agua y tienen que estar pidiendo limosnas."*²⁹⁶ Tanmateix, possiblement sigui de les més dramàtiques, la situació que descriu la carta d'una mare de família, refugiada a Porrera, que va trametre, el 18 de maig de 1938, a la directora general d'Evacuació i Refugiats, Teresa Puigdollers:

"Estimada camarada, Salud: La que suscribe, Teresa Sierra, natural de Santander con 6 hijos y refugiada en Porrera, viendo los días de angustia que llevo con mis hijos, y hoy es un

²⁹⁵ AMO. Administració General. Corporació Municipal.

día que no tengo nada que dar a mis hijos que comer, la suplico miren a ver si pueden remediarnos lo antes posible; aquí nosotros escribimos todos los refugiados a Reus, de donde vino un Delegado y nos dijo que procurarían atendernos lo mejor posible, pero llevamos desde el día 1 esperando comestible hoy, día 18, y aún no ha llegado; somos 84 refugiados, la mayoría son niños y Vd., comprenderá nuestra angustia al ver el hambre de nuestros pequeños, sabemos que estamos en guerra y no podemos pedir mucho, pero siquiera algo para sostener a estos niños y por eso me dirijo a Vd. porque es mujer y como mujer, madre, sabrá comprender y disculparme".²⁹⁷

L'allotjament, en especial a partir de 1938, va ésser una altra causa de conflictivitat, en especial quan fou completada l'ocupació dels establiments destinats a la comunitat refugiada, com ara convents, esglésies, torres, escoles religioses i d'altres edificis incautats o quan va deixar d'haver-hi famílies que volien acollir voluntàriament gent refugiada a casa seva. Davant d'aquesta situació, les autoritats van aprovar que les famílies amb fills desertors haurien d'instal·lar gent refugiada a la seva llar. Una mesura que no fou ben acollida per ningú, ja que va suscitar nombrosos incidents en la convivència forçada que uns i altres havien de mantenir. Una proposta, que recull el document que reproduïm, de fer pagar un impost en espècie a aquelles no sembla que fos tinguda en compte, perquè no solucionava el problema urgent de trobar llocs per ubicar aquelles persones.

"Esta Inspección General [es refereix a la del departament d'Assistència Social del Govern d'Euzkadi a Catalunya] tiene el gusto de transcribir un escrito que con fecha 8 del actual, nos envia el Inspector de Gerona, que dice lo siguiente:- Constantemente recibo quejas de refugiados que han sido alojados en casas de "payés", donde hay familiares de desertores, diciéndome que el trato que reciben es malo.- He hecho varias gestiones con los Ayuntamientos para ver de subsanar esta anomalía, pero no he tenido éxito en la mayoría de los casos.- Los Ayuntamientos me dicen que hay que castigar a los familiares de desertores

²⁹⁶ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1626, Leg. 3832. Una situació semblant es descriu en relació els refugiats a Vall d'Alba (Castelló), el 9 d'octubre de 1937.

²⁹⁷ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 809.

imponiéndoles la obligación de mantenerlos.- En la mayoría de los casos el castigado es el refugiado al obligarle a convivir con los enemigos del Régimen, sobre todo cuando se trata de niños.- Es a mi juicio inhumano separarlos de los seres queridos, para llevarlos a vivir con quienes, en muchísimos casos, no solo no les tratan con las consideraciones y cariño que toda persona bien nacida, y por lo tanto humana, debe tratar a los niños, sino que les obligan a trabajar en faenas impropias de la edad.-(...)"²⁹⁸

Els ajuntaments, d'altra banda, no van cessar de protestar davant els organismes competents per l'arribada contínua de nous contingents de refugiats, tal com va fer l'alcalde d'Olot, Joan Torras, el 13 de maig de 1938 després que des del Comissariat d'Assistència als Refugiats li fos comunicat que s'augmentava el percentatge de refugiats a acollir per cada poble (del 10% del cens de població a un 20 %). Tot i acceptat aquesta disposició, l'alcalde manifestava: "que hauria d'abstenir-se, en quant sigui possible, d'enviar més refugiats a Olot, perquè amb la vinguda de forces militars, internacionals, etc., no hi ha possibilitats d'allotjament."²⁹⁹ La massificació també es donava a d'altres zones de l'Estat, com al País Valencià, segons mostraren les estadístiques lliurades pels municipis. Així, Benageber tenia, el 3 de desembre de 1938, un cens de 670 persones i 120 refugiats; Beniopa, el 27 d'agost de 1938, 2.309 habitants i 228 refugiats i Alfafar, el 2 de febrer del mateix any, 3.900 habitants i 1.067 evacuats i refugiats.³⁰⁰ Aquest gran augment de població fou provocat per les desfetes militars que va patir la República durant el 1938 i que significaren el trencament de les comunicacions entre la zona centre i la del litoral llevatí, per l'ofensiva de primavera al front d'Aragó, que va tenir tres conseqüències molt significatives. La primera, que no va permetre evacuar més persones de Madrid cap a Catalunya; la segona, l'evacuació de les

²⁹⁸ AHNS.PS-Barcelona, Leg. 279/9. El cap de Subsidis del govern basc va trametre aquesta carta l'11 d'octubre de 1938 al director general de *Abastecimiento* de la República per si volia considerar la imposició del tribut en espècie per al sosteniment dels refugiats, que seria lliurat a l'Ajuntament i, posteriorment, repartit entre la comunitat evacuada allà..

²⁹⁹ AMO. Administració General. Corporació Municipal.

³⁰⁰ AHNS. PS-Castelló, Carpeta 1626, leg. 3832.

primeres localitats catalanes cap a l'interior del país; i la tercera, l'afebliment de la moral a la reraguarda, que va fer possible que, a l'ofensiva de desembre de 1938, Catalunya no tingués energies per suportar l'embranchida franquista. No és gens estrany, per això, que en demanar el cap de la delegació d'Evacuació a Madrid, el 27 d'abril de 1938, si podia evacuar una expedició de nenes i nens, el Consejo Nacional de la Infancia Evacuada, el contestés negativament ja que estaven rebent refugiats de Castelló, que els tornaven a remetre cap Múrcia i Albacete.³⁰¹

El cobrament del subsidi i de les factures abonades per la compra de queviures i per d'altres despeses, generà una nombrosa correspondència entre els ajuntaments i la Generalitat de Catalunya. Aquesta, per les circumstàncies excepcionals que patien les seves finances, retardava notablement el pagament del subsidi que, legalment, pertocava a cada refugiat. És per això que fou habitual que els ajuntaments se n'apropriessin, en no cobrar les despeses realitzades per al manteniment de la població refugiada que tenien acollida. Un cas concret d'aquest estat de coses és la comunicació emesa per l'Ajuntament de Cistella al delegat de l'Oficina Administrativa d'Ajut als Refugiats a Girona, el 29 de gener de 1938.

"Com sigui que el total pagat als Refugiats de Guerra existents en aquesta població des del dia 17 de novembre darrer fins avui puja ja la quantitat de 5.089 pessetes, sense que, per tant, hagin estat abonades a l'Ajuntament les despeses pel pagament de subsidis als dits refugiats fetes en el mes de novembre i desembre darrer, aquest Ajuntament s'ha vist obligat a pagar sols la meitat dels subsidis als refugiats, en la quantitat que els correspon cobrar per la setmana del 24 al 30 inclusiu del mes que som, i ha tingut de deixar de pagar les atencions de caràcter municipal per manca de pessetes, malgrat haver-se interessat el pagament dels mesos de novembre i desembre darrer, petició que fou feta en data 11 del mes que som a l'ensem que es demanava un préstec amb caràcter permanent de dues mil pessetes en dipòsit com a conseqüència de la situació econòmica del municipi (...).

³⁰¹ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1626, leg. 3832.

Per tant, aquest Ajuntament confia serà donada l'ordre de pagament dels mesos de novembre i desembre darrer, amb la màxima urgència, per evitar la natural protesta dels refugiats ja que la propera setmana ja no podran ésser pagats (...).³⁰²

En una data, quan encara no s'havien desfermat tots els problemes, com la del 8 de febrer del 1937, la Comissaria Delegada de la Generalitat a Girona ja havia exhaurit el seu pressupost. El motiu és que tampoc no en rebia les aportacions del govern i, per això, havia d'anar avançant diners dels seus propis fons per auxiliar els ajuntaments. Vegem el balanç en la data esmentada.³⁰³

Quadre núm. 11: Situació de Caixa de la Comissaria delegada de Girona, 8/2/1937		
INGRESSOS		
Existència en 1 juliol 1936	92.122	
Ingressos fins a la data	3.998.205	4.090.327
DESPESES		
Pagat per lliurament		3.888.154
Existència nominal		202.173
Pagaments a formalitzar	128.111	
Avançaments a compte	84.469	
Pagat en descobert	212.580	
DESCOBERT		10.407

El darrer acte que van viure les refugiades i refugiats a Catalunya fou el de l'expulsió dels seus estatges, a conseqüència del trasllat de les dependències administratives oficials: les del govern de la Generalitat, les de la República i, finalment, les de l'exèrcit. Tal situació es va viure a comarques com la Garrotxa i l'Alt Empordà, que foren les darreres de ser ocupades. La documentació trobada a Olot és fidel testimoni d'aquell darrer drama. Les autoritats, que potser es refiaven de l'organització d'una línia de resistència darrera del Fluvià, varen comminar als refugiats i a les refugiades que abandonessin els edificis on vivien ja que havien de ser ocupats per les oficines oficials. Aquestes

³⁰² Arxiu de l'autor.

³⁰³ AHG. Comissaria Delegada.

evacuacions trobaren l'oposició dels afectats, tal com recull la comunicació tramesa, el 30 de novembre de 1938, pel comissari municipal d'Olot, Enric Burc, al cap dels carrabiners:

"Para atender a necesidades de guerra, he tenido a bien ceder la ocupación de la torre nº 8 del Paseo de Barcelona de esta ciudad, al sr. Delegado Interventor en Construcciones de madera del Ministerio de la Gobernación, en la presente, obligando ello, a que los refugiados de guerra que la habitan pasen a ocupar otro local a cuyo fin les ha sido destinada el Manso Cols de este término municipal.

Y como sea que los refugiados se niegan a abandonar la torre del Paseo de Barcelona, esta Comisaría municipal, ruega a V. que por el personal a sus órdenes se proceda a hacerles desalojar el referido local y trasladarse al nuevo que se les señala."³⁰⁴

Aquest fou l'epíleg de la situació d'unes persones que, enmig dels infortunis de la guerra, els va tocar viure'n les conseqüències més tràgiques. Amb tot, gràcies a l'ajut vingut d'arreu del món pogueren pal·liar la situació de penúria en què van viure.

2.7. La solidaritat internacional

Un conflicte com el de la guerra d'Espanya va provocar un corrent de simpatia i solidaritat als cinc continents, les manifestacions de la qual tingueren una gran diversitat. Una, de la qual ja n'hem parlat, fou l'acolliment concedit a diversos països dels infants evacuats pel govern; una altra tingué a veure amb les necessitats militars de la República: allistament de voluntaris, donació d'ambulàncies o hospitals de campanya, tramesa d'armes... I una darrera mostra de solidaritat fou la que tingué la població civil i, més en concret, la constituïda pels infants refugiats, en forma de subministrament de queviures, roba, calçat i altres proveïments. Els grups que organitzaren aquelles

³⁰⁴ AMO. Administració General. Corporació Municipal.

campanyes eren d' adscripcions ideològiques molt diverses. D'una banda, hi havia els que pertanyien als corrents polítics de l'època: anarcosindicalisme, socialisme, comunisme i republicanisme, principalment. Existiren, d'altra banda, les instàncies unitàries, que agrupaven organitzacions de diferent mena. Algunes d'aquestes eren de caràcter oficial o no governamentals, d'altres, contràriament, sorgiren per la iniciativa de ciutadanes i ciutadans. Dins de les primeres, podem esmentar el Consell Federal de Suïssa, el Servei Civil Internacional, el Comitè Internacional de la Creu Roja, la Unió Internacional de Socors als Infants, Socor popular de França i de les colònies, Servei Social d' ajut als emigrants o la Societat dels Amics quàquers. Dins de les segones, trobem els múltiples Comitès d'Ajut a Espanya, que es formaren arreu, i dins dels quals hi havia gent sense cap militància política concreta.

La multiplicació d'entitats i plataformes solidàries amb el poble espanyol va ocasionar l'aparició de diversos intents per coordinar i canalitzar l'ajut internacional. El primer fou realitzat, en una data tot just començada la guerra, el 13 d'agost de 1936: es tractava del Comité International de coordination et d'information pour l'aide à l'Espagne republicaine. La primera conferència, el 9 de setembre de 1936, va agrupar entitats de nou països, que foren ampliat a dos més el 10 de novembre del mateix any. Posteriorment, els 16 i 17 de gener de 1937, quan fou celebrada a Paris la Conferència Internacional per a l'ajut als ferits, vídues, orfes i refugiats d'Espanya, la qual havia estat organitzada per la Comissió de Rassemblement Populaire pour l'Aide au Peuple Espagnol. Fruit d'aquest esdeveniment fou l'elecció de l'esmentat comitè internacional presidit per Victor Basch, president de la *Ligue des droits de l'Homme*, i com sots-president foren Paul Lengevin i el secretari general de la CGT, Leon Jouhaux. El comitè va publicar un manifest el 3 de gener de 1937, a partir del qual podem saber que en formaven part representants d'Alemanya, Bèlgica, Canadà, Estats Units, França, Holanda, Itàlia, Luxemburg, Noruega, Regne Unit, Suècia, Suïssa,

Palestina i Txecoslovàquia.³⁰⁵ Les fonts disponibles ens permeten precisar que el 12 de març el Comitè Executiu va establir dos organismes específics. Un per a la infància, el Service international pour l'enfance, i un altre per a l'ajut sanitari i mèdic, la Centrale sanitaire internationale. Finalment, després d'una altra font ens informa de la celebració a París els dies 20 i 21 de novembre de 1937 de la Conferència de Coordinació de l'Ajut per a l'Espanya Republicana.³⁰⁶ D'aquesta, en va néixer el Comité de coordinación internacional de Ayuda a la España Republicana, que fou reconegut pel govern de la República, i del qual en parlarem més endavant. El novembre de 1936, a iniciativa de la CGT fou creat el Comité d'accueil des enfants d'Espagne, amb la participació de la Ligue Française pour la défense des droits de l'Homme et du citoyen, la Federation nationale des coopératives de consommation, la Chambre consultative des Associations ouvrières de production, la Ligue Française de l'enseignement, la Fédération générale de l'enseignement, el Syndicat national des instituteurs, Enfance cooperative, entre d'altres. El CAAE fou el principal impulsor de les colònies d'infants espanyols a França.³⁰⁷ En relació amb els infants, també hem d'esmentar l'Office international pour l'Enfance, amb seus a París i Brussel·les, i el Secours international aux femmes et enfants de la République espagnole. De caràcter més general, fou la Commission internationale pour l'aide aux réfugiés espagnols. Existiren, al mateix temps, instàncies que tenien un perfil més partidista, com el Comité d'action socialiste pour l'Espagne, fundat el 1937; L'Espagne nouvelle, de matriu anarquista, de la qual sortirà la SIA, Solidaritat Internacional Antifeixista, que tindrà una especial rellevància a Catalunya. Des dels mitjans catòlics, varen aparèixer el Comité catholique d'aide et du secours i el Comité national catholique d'aide aux Basques. Per la seva banda, els massons varen fundar el Comité Central de Coordination o Solidaritat Pro-Espanya Antifeixista.

³⁰⁵ "Los amigos de España y de la Humanidad Libre." *La Vanguardia*, 3 de gener de 1937.

³⁰⁶ "La Conferencia de Coordinación para la Ayuda a la España Republicana.", *OCEAR*, núm. 6, 1 de desembre de 1937.

³⁰⁷ Vegeu en aquest sentit, Marques, P.: *Les enfants...* en especial, p. 111 i ss.

Orientada per a l'ajut als bascos, en especial el manteniment de les colònies d'infants instal·lades a Gran Bretanya, fou fundat la International League for Basque, a la presidència de la qual es trobava l'arquebisbe de París, monsenyor Jean Verdier.³⁰⁸

“Ayuda Suiza” fou creada el 23 de febrer de 1937 amb la participació de diverses institucions, tals com la Centrale sanitaire suisse, la Fédération du christianisme social de la Suisse romande, Caritas, Ligue Internationale pour la Paix, i Amis Suisses des Quaquers, de què en parlarem més endavant.

Una altra esforç per assegurar la coordinació de la solidaritat fou el de la Conferència d'Unificació de l'Obra d'Ajut als Refugiats, que es va fer a Barcelona el 3 de febrer de 1937 i que estigué organitzada pel Comitè Central d'Ajut als Refugiats. Una de les seves pretensions fou la d'establir uns criteris comuns sobre l'allotjament, proveïment, atencions sanitàries, entre d'altres matèries, amb la Conselleria de Sanitat i Assistència Social.³⁰⁹ Des de l'organització de matriu comunista Socors Roig Internacional, també s'organitzà un congrés amb la mateixa finalitat, tot i que pretenent que la integració es donés dins del SRI.³¹⁰

Aquests esforços tenien el condicionant de ser protagonitzats des d'opcions partidistes, per la qual cosa nasqueren sense cap possibilitat de reeixir. Fou el propi govern de la República el que va decidir la constitució del Comité Nacional de España amb la facultat de centralitzar tots els ajuts provinents de l'exterior.³¹¹ Aquesta centralització va originar problemes amb la Generalitat de Catalunya, tal com es constata el 13 de juliol de l'esmentat any, a una trobada de la Comissió Consultiva d'Ajut als Refugiats.³¹² Les gestions realitzades davant de l'esmentat Comitè per Ricard Altaba, comissari d'Assistència als Refugiats, en el sentit que l'ajut internacional fos lliurat als seus

³⁰⁸ Com a síntesi de la multiplicitat d'entitats, vegeu el quadre núm. 16.

³⁰⁹ "La Conferencia de Unificación de la Obra de Ayuda a los Refugiados." La Vanguardia, 3 de febrer de 1937.

³¹⁰ "El Congreso de la Solidaridad." La Vanguardia, 25 d'agost de 1937.

³¹¹ Gaceta de la República, 1 de maig de 1938.

destinatariis, tingueren èxit, ja que aquest comunicà "que tots els donatius que es rebin per a un fi determinat, seran respectats sense intervenir-los."³¹³

Conèixer la quantitat d'aportacions solidàries que va rebre la República al llarg de la guerra és d'una extraordinària dificultat, tant per la dispersió que ja n'hem esmentat, com per les pròpies circumstàncies que envoltaren el conflicte. Podem trobar, tanmateix, algunes dades indicatives a partir de les estadístiques elaborades pel Comité de coordinación de Ayuda a la España Republicana, i que mostrem al quadre següent.³¹⁴

Procedència	Import
Argentina	17.000.000 FF.
Austràlia	2.220.000 FF.
Bèlgica	1.000.000 FF.
Dinamarca	2.000.000 FF.
Emigrants alemanys	84.000 FF.
Emigrants italians	600.000 FF.
Estats Units	22.500.000 \$
França	35.500.000 FF.
Holanda	2.700.000 FF.
Regne Unit	36.250.000 FF.
Sudàfrica	117.000 FF.
Suècia	18.880.000 FF.
Txecoslovàquia	1.750.000 FF.

El 1938 fou editada una estadística pel Comité Español del Fondo de Solidaridad Internacional, que constitueix el paradigma més significatiu pel que fa el coneixement de les aportacions realitzades a l'Espanya Republicana.³¹⁵ El sintetitzem al quadre següent:

³¹² AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/9.

³¹³ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/9. Acta de la sessió del 15 de setembre de 1938.

³¹⁴ SHM. Carpeta 4, Leg. 194. Solidaridad con la España Republicana.

³¹⁵ SHM. Carpeta 6, Leg. 82: Gráfico demostrativo del volumen de toneladas de diversos artículos y su importe en pesetas, aportado por el Comité Español del Fondo de Solidaridad Internacional a localidades de la Zona leal. Hasta febrero de 1938.

Quadre núm. 13: Aportacions solidàries rebudes pel Cté. espanyol del Fons de Solidaritat Internacional	
Mecaderies	Tones
Sucre	1.117'42
Cereals	931'885
Material de transport	600
Llet	398'27
Conserves de carn	388'869
Sosa	100'340
Confitures	100'112
Llegums	711'857
Conserves de peix	51'554
Tabac	33'908
Roba	30'985
Sabó	24'393
Pasta de sopa	17'830
Productes farmacèutics	15'768
Cafè	9'029
Formatge i mantega	4'995
Productes diversos	1.288'741

La suma global del volum d'aquests ajuts, segons allò que especifica la font, pujava a un total de 5.185'586 tones de productes que eren valorats en 29.261.289 pessetes. Unes dades que caldria contrastar amb altres fonts.

Al llarg d'aquest treball, s'han fet diverses referències a la tasca assistencial dels quàquers durant la Guerra Civil. Com és conegut, la Societat dels Amics té com a principal característica durant el segle XX la de socórrer les persones víctimes de conflictes i violències. No és d'estranyar, doncs, que a partir de 1937 comencessin a arribar a Espanya, on realitzaren les seves obres a la zona republicana. La primera adepta d'aquesta secta protestant que hi arriba fou Esther Farguhar, segons una notícia apareguda a la premsa.³¹⁶ Va ser Howard E. Kershner, però, qui ens va deixar escrites les seves experiències durant els mesos finals de la guerra i les primeres setmanes de

³¹⁶ "La primera cuáquera que marcha a España." ABC, 5 de juny de 1937.

postguerra tenint, per tant, un valor excepcional el seu relat.³¹⁷ Solament la historiografia local s'ha fet ressò de l'important paper que la Societat dels Amics va jugar en l'atenció de la població civil, essent Edmon Vallès l'únic autor que n'ha fet una breu nota informativa a una obra més general:

"Durant la guerra, els quàquers van fer trameses importants de queviures, sobretot llet i pols per als infants, gratuïtament, com ho fan arreu on hi ha guerres o catàstrofes i, en definitiva, fam. L'activa solidaritat humana d'aquesta secta protestant nord-americana salvà probablement molts infants catalans."³¹⁸

En vistes de la falta d'estudis més globals, hem de recórrer a les vivències personals de Kershner, més si tenim en compte que és un autor que ens informa d'organismes, com la International Commission for the Assistance of Child Refugees, dels quals en tenim escasses notícies.³¹⁹ Aquesta comissió fou formada per iniciativa d'Edith M. Payne, el desembre de 1937, i malgrat que va atendre de manera prioritària els infants, també ho va fer amb les persones adultes. Cal esmentar dues dades significatives. La primera, que un total de vint-i-quatre governs respongueren la crida per ajudar els infant espanyols; la segona, que el personal voluntari adscrit en règim de total dedicació era de dues-centes persones, auxiliades per un altre contingent més nombrós amb dedicació parcial. Tots ells mantenien atesos de manera permanent uns 350.000 infants.³²⁰

Aquests ajuts, i molts altres que es varen recollir arreu del món, tingueren principalment una doble motivació per a les persones que els lliuraven. D'una banda, de caràcter humanitari, és a dir, de socórrer una gent per evitar la tragèdia que hagués significat la seva inanició o el drama d'unes

³¹⁷ Kershner, H. E.: *Quaker Service in Modern War*. New York 1950.

³¹⁸ Vallès, E.: *Història gràfica...* p. 282.

³¹⁹ L'autor també fa esment dels organismes propis de la seva organització religiosa que estaven relacionats amb la seva tasca, com ara *Friends Service Council*, de Londres, l'*American Friends Service Committee* de Filadelfia, el *Service International* de Berna i la *International Save the Children Union* de Ginebra.

³²⁰ Kershner, H. E.: *Quaker Service...*, p. xvii.

condicions de vida difícils. Paradigma d'aquesta mena d'ajut fou la de la Societat dels Amics quàquers o la de la Creu Roja Internacional. D'altra banda, va haver-hi, a més, la solidaritat resultant d'un compromís militant amb el que simbolitzava la resistència de la República. Aquesta va esdevenir la causa principal del moviment antifeixista d'arreu del món i, per tant, el factor mobilitzador de múltiples actes de masses. Les organitzacions polítiques i sindicals foren conscients d'aquest fenomen i, per això, es col·locaren al davant tant per organitzar-les, com per capitalitzar-les. Tanmateix, no és gens exagerat afirmar que les dimensions que va arribar a tenir entre les classes populars, el moviment de simpatia i afecte per l'Espanya republicana va superar amb escreix la capacitat d'organització dels partits i organitzacions socials. Un fet demostratiu d'això el podem constatar en l'oferiment d'ajut rebut per l'Ajuntament d'Olot del comitè d'una ciutat prop de Dunquerque, Malo-les Bains, amb la qual mai no havia existit cap lligam.³²¹

Malgrat els intents de coordinació, cal dir que cada organització tenia uns contactes directes amb aquelles amb les qui tenia la major identificació ideològica. Aquests contactes es feien amb entitats europees i americanes, tal com podem comprovar amb el quadre que presentem més avall. Es tracta d'un document del Comité de Ayuda a Euzkadi y Norte, una organització depenent de la CNT catalana, i que edità unes targetes il·lustrades a fi de posar-les a la venda per recaptar fons. La primera edició fou realitzada el novembre de 1937, mentre que la segona ho va ser el desembre del mateix any. D'aquestes dates, es desprèn que hi havia la voluntat d'aprofitar les dates tradicionals de Nadal per sensibilitzar millor l'opinió pública. Es pot comprovar amb la relació d'entitats, que no tenen un caràcter exclusivament llibertari, sinó que, contràriament, són d'una gran pluralitat ideològica. El mateix secretari de l'esmentat comitè així ho exposa a la carta que va trametre demanant ajut per als refugiats:

³²¹ Vegeu per més informació, Clavijo, J.: La població..., p. 83-85.

"El fin que perseguimos es recabar la solidaridad de todos los antifascistas del mundo hacia los refugiados y los niños del Norte, cuya situación es lamentable. El invierno es crudo y mucho más cuando falta el calor del hogar, cuando cada familia llora la pérdida de alguno de sus miembros. La tragedia de los refugiados es todavía mayor. No tienen casa, ni hogar, ni siquiera familia, muchos de ellos..."

Hemos procurado que las tarjetas reflejen nuestro anhelo. El anhelo de todos los españoles honrados: la unidad, la colaboración estrecha y legal contra el fascismo y la opresión capitalista. Nuestro deseo es que esa misma unidad se efectue allende nuestras fronteras y de esta forma habremos dado un gran paso hacia la liberación total de la humanidad." ³²²

La taula que segueix és una reproducció fidel de les dades que conté la font. De la seva lectura se'n desprèn l'existència d'una àmplia xarxa solidària a Amèrica amb la causa antifeixista i un suport que, en acabat la guerra, es posarà de manifest acollint milers de persones:

Quadre núm. 14: Targes de propaganda editades pel Comité de Ayuda a Euzkadi y Norte			
Destinatari	Edició	Núm. de targes	
		Banderes	Infant
AMÈRICA			
Sociedades Hispanas Confederadas. New York	1a	7.600	
Cultura Proletaria. New York	1a.	100	
Comité Pro Euzkadi. New York	1a.	100	
Freie Arbeiterstimme. New York	1a.	100	
North American Committee. New York	1a.	100	
David Alonso. EEUU	1a.	500	
José Fidalgo. Gary Ind.	1a.	125	
Guillermo Boetini. Detroit, Mitxigan	1a.	100	
Vilho Vilen. Detroit, Mitxigan	1a.	100	
E. Vivas. Detroit, Mitxigan	1a.	200	
A. Duero. Santiago de Xile	1a.	100	
"Regeneración", Mèxic	1a.	100	
Froilan C. Manjarrejez. Director de "El Nacional". Mèxic	1a.	100	
Miguel Lauz Duret. Director de "El Universal". Mèxic	1a.	100	
Miguel Ordorica. Director de "Últimas Noticias". Mèxic	1a.	100	
Rodrigo del Llano. Director de "Excelsior". Mèxic	1a.	100	
Ricardo M. Setaro. Buenos Aires	1a.	125	
Rolando Valentini. La Plata, (República Argentina)	1a.	100	

³²² AHNS. PS-Madrid. Carpeta 1560.

Iris Pavón. Cruz del Eje, (República Argentina)	1a.	100	
Comisión Coordinadora. Buenos Aires	1a.	100	
"PAN". Buenos Aires	1a.	125	
Asociación de Dependientes. La Habana	1a.	125	
Carmelo Olondo. Centro Vasco. La Habana	1a.	100	
Maximiliano Olay. New York	2a.	200	200
Anselmo Tuñón. Gary Industrias	2a.	200	200
Ateneo de Educación Especial. New Jersey	2a.	200	200
La Aspirante. New Jersey	2a.	200	200
Hispanos Unidos. New Jersey	2a.	200	200
Plus Ultra Democratic Club	2a.	200	200
Jhon J. Nathan. San Francisco. California	2a.	200	200
O. E. Buenos Aires	2a.	200	200
"España Nueva". Buenos Aires	2a.	200	200
"España Republicana". Buenos Aires	2a.	200	200
Comisión de Ayuda al Pueblo Español. La Plata	2a.	200	200
"La Nueva España. Córdoba (República Argentina)	2a.	200	200
J. Aglion Morgan. La Habana	2a.	200	200
Asociación Auxilio Niño Español. La Habana	2a.	200	200

A la mateixa font hem trobat les adreces de nombroses entitats solidàries europees relacionades amb el moviment anarquista:

Quadre núm. 15: Targes de propaganda editades pel Comitè de Ayuda a Euzkadi y Norte			
Destinatari	Edició	Núm. de targes	
		Banderes	Infant
EUROPA			
Amadeo Oriol. Marsella	1a.	100	
Comité Pour l'Espagne Libre. París	1a.	100	
CGT, RS. París	1a.	100	
Comité Regional CC.EE. Acción Antifascista. Lyon	1a.	1.500	
Comité "España Libre". París	1a.	1.000	
Comite Rod Spanje. Holanda	1a.	100	
Den Norske Hjelpekomiten for Spanje. Noruega	1a.	100	
Svenska Hjelkomiten for Spanien. Suecia	1a.	100	
Walter Gybe. Dinamarca	1a.	100	
Enma Golman. Reino Unido	1a.	100	
Comité de l'Espagne Libre. París	2a.	2.000	1.000
Federación Nacional de Perpignan	2a.	1.000	1.000
Comité Regional de CC.EE Acción Antifascista. Lyon	2a.	1.000	1.000
Manuel Núñez. Vapor "Habana". Burdeos	2a.	100	100
"Euzko Deya". París	2a.	200	200
"La Libertaire". París	2a.	800	800

Federación de Comités Españoles de Acción Antifascista. Perpignan	2a.	1.000	1.000
Spanske Born Kolonien. Dinamarca	2a.	400	400
"New Times and Ethiopia Newa. Essex. Reino Unido.	2a.	200	200

Malgrat que no entri com a objecte d'estudi del nostre treball, el tractament de l'ajut internacional amb la població civil de la República,³²³ hem pensat que, per completar les dades del quadre anterior, en podem presentar unes altres que tenen un caràcter més plural que les anteriors:

Quadre a núm. 16: Organitzacions de solidaritat amb la República
Basque Children's Committee
British Youth Peace Assembly
Comité de Asistencia a los niños de España
Comité de Ayuda a la España Democrática de Checoslovaquia
Comité belga de organización de Ayuda a España
Comité británico de Ayuda a España
Comité holandés de Ayuda a España
Comité Nacional del Uruguay
Comité noruego de Ayuda a España
Comité norteamericano de Ayuda a la democracia española
Comité pro-casas para niños de la República española, de Montevideo
Comité sueco de Ayuda a los refugiados de España
Comité suizo de Ayuda a España
Comité de Ayuda a España de Londres
Comité católico nacional francés
Comité femenino de Ayuda a los niños españoles
Comité Internacional de Ayuda a España
Comité Internacional de Coordinación y Ayuda a la España Republicana
Comité national para el albergue de los niños españoles
Maison de la Culture Française
National Joint Committee for Spanish Relief
Oevre des enfants basques
Office International pour l'Enfance
Servicio Civil Internacional
Social Workers Committee Aid Spanish Democracy of New York
Solidaridad Internacional Antifascista
Spanish Refugees Relief Company des Etats-Units

Al llistat anterior podem constatar el gran nombre d'instàncies unitàries, algunes de les quals coordinaven les organitzacions amb les que tenien una major o menor afinitat, i, d'altres, un model

de les quals seria el Comitè Suís d'Ajut a Espanya, dins del qual formava part "Càritas", "Maestros Suizos", "Socorro al Obrero", "Los Amigos de España", aplegaven entitats d'un major pluralisme. Aquestes entitats foren les que canalitzaren la major part dels ajuts per a la República i les que organitzaren l'acollida de població refugiada, especialment dels infants, quan arribaren les expedicions organitzades pel govern espanyol arribaren als seus països.³²⁴

³²³ Algunes referències sobre aquest tema a Viñas, A.: Los condicionantes internacionales Barcelona 1985.

³²⁴ Per més informació pel que fa a la situació d'una colònia suïssa, vegeu: ACICR, 212/XV, 2902, 16.7.1937. La Colonne de Genève de la Federation suisse des Samaritains ouvriers.

CAPÍTOL 3. LA SITUACIÓ DE LA POBLACIÓ REFUGIADA A CATALUNYA

3.1. Diversitat de respostes

L'assistència realitzada a Catalunya a la població refugiada va tenir una sèrie de característiques específiques que la diferencia de la que es va fer a les altres comunitats de l'Espanya republicana. Primerament, perquè les operacions militars no la van afectar seriosament fins a una data molt tardana, primavera de 1938, la qual cosa farà possible que els organismes responsables de la població refugiada realitzin la seva tasca amb una certa continuïtat. En segon lloc, perquè des del principi de la guerra hi haurà a Catalunya una gran varietat d'institucions relacionades amb l'atenció a la població refugiada. Unes varen ser el resultat de l'existència d'un ordre revolucionari controlat per les organitzacions obreristes; d'altres varen ser creades pel govern català amb el suport decisiu dels ajuntaments. Així tampoc no podem deixar d'esmentar, tal com hem vist al capítol anterior, que a Catalunya el govern de la República, el govern basc i les delegacions de Santander i Astúries també varen establir-hi les seves institucions assistencials. Es va produir, d'aquesta manera, la coexistència d'una diversitat d'entitats que tenien la mateixa responsabilitat, però que funcionaren pràcticament de manera independent, malgrat alguns intents de coordinar la seva actuació. L'evolució que es va donar en la correlació de forces a Catalunya hi va tenir la seva incidència en el camp de l'assistència a la població refugiada, i també en els conflictes per l'hegemonia que varen protagonitzar les diverses organitzacions també es manifesten en aquest terreny.

Els primers contingents evacuats que arribaren a Catalunya provenien d'Aragó, portats per les columnes milicianes que havien sortit des de Catalunya en direcció Saragossa, i de la seva assistència se'n van encarregar els Comitès locals de Milícies Antifeixistes, que controlaven el

poder municipal.¹ Tanmateix, la pròpia dinàmica interna d'aquests comitès, que eren molt gelosos de les seves atribucions, va fer que funcionessin de manera autònoma malgrat els intents del Comitè Central de Milícies Antifeixistes de sotmetre'ls a la seva autoritat.² Aquesta fragmentació va afavorir, d'altra banda, que de manera pausada el poder local anés passant a mans dels Consells Municipals, formats pel decret de la Conselleria de Seguretat Interior del 9 d'octubre de 1936 i per l'ordre del 12 del mateix mes.³

La constitució d'aquests òrgans de poder municipal va coincidir amb l'arribada de les primeres expedicions d'infants procedents de Madrid i de les províncies limítrofes, tal com demostra una gran varietat de monografies.⁴ Contemporàniament, la Generalitat va procedir a l'establiment dels Comitès locals i comarcals d'Ajuts als Refugiats,⁵ amb una composició que ajuntava les organitzacions assistencials, les polítiques, les sindicals i les específiques municipals que atendien específicament aquesta problemàtica. De seguit, els ajuntaments esdevingueren els únics responsables a atendre la població refugiada, ja que la càrrega econòmica que significava l'atenció a una població refugiada creixent s'escapava de les possibilitats de les organitzacions sindicals i polítiques.⁶

Els recursos que els ajuntaments van aportar varen ser humans, en tant que l'aparell administratiu estava compost per funcionaris, i d'infraestructura, com ara edificis, mobiliari, o altra mena de material. També aportant-hi diners, que en un principi varen sortir del líquid disponible dels

¹"Protección a la infancia aragonesa". *La Vanguardia* del 30 de setembre de 1936 publica l'arribada de nenes i nens d'Aragó, que són portats per la CNT i distribuïts per Begur, Banyoles, Figueres, Flaçà, Olot i Palamós.

²Vegeu Nel·lo, O.: "El govern local a les comarques gironines durant els primers mesos de la Guerra Civil i la Revolució (juliol-desembre de 1936)." En *La Guerra Civil a les comarques gironines*, Girona 1986.p. 121-134.

³DOGC de 13 i 14 d'octubre de 1936.

⁴Com a mostrari podem esmentar les referències contingudes als treballs de Amat, J.: *República i Guerra Civil a Calella 1931-1939*. Barcelona 1994, p. 293; de Forrellad, F.: "Els refugiats a Sabadell durant la Guerra Civil (1936-1939)", *Arxa*, 4, 1989, p. 149; de Matas, J. et alii: *La Revolució i la Guerra Civil a La Bisbal*. Girona 1990, p. 149.; i de Térmens, M.: *Revolució i Guerra Civil a Igualada*. Barcelona 1989, p. 129.

⁵DOGC. Ordre de 17 d'octubre de 1936.

⁶Barcelona fou l'excepció, ja que la CNT va mantenir, gràcies a la seva potència, una estructura assistencial paral·lela a l'oficial.

recursos municipals i de les aportacions solidàries, i posteriorment, a mesura que la guerra es va perllongar, dels ingressos obtinguts per taxes específiques o per les aportacions de la Generalitat. Quant a les primeres, consistiren en la imposició d'un recàrrec a productes de consum a bars i cafeteries, com ara vi, cafè, aiguardent, cava, o a d'altres considerats no necessaris, com els pastissos. Quant a les aportacions de la Generalitat, recordarem el que ja hem exposat al capítol primer, és a dir, l'establiment pels "decrets Tarradellas", del pagament pel Govern d'uns avenços reintegrables i d'una subvenció de dues pessetes per dia d'estada de cada persona refugiada.⁷

3.2. El Comitè Central d'Ajut als Refugiats

El Comitè Central d'Ajut als Refugiats va ser l'organisme encarregat, segons les disposicions més amunt esmentades, de dirigir l'assistència als contingents de persones que cercaven refugi a Catalunya.⁸ Una tasca que implicava emetre directrius per als diversos Comitès comarcals. La plasmació pràctica d'aquesta direcció va ser dificultada per les tendències localistes dels municipis i per l'actitud de les organitzacions obreristes, que miraven aquesta direcció amb malfiança ja que els implicava perdre autonomia. Les actes de les seves trobades, que es conserven del 22 de desembre de 1936 i del 27 de gener de 1937⁹, tot i que són incompletes ens presenten un organisme que té la voluntat de dirigir l'ajut a la gent refugiada, però que es veu dificultat tant per les rivalitats partidistes com per les tendències que indicàvem anteriorment. Una expressió d'això és que a mesura que es van fent les reunions va minvant el nombre d'entitats presents. Així, en el període que va del 22 de

⁷La base jurídica d'aquestes aportacions la constitueixen el decret núm. 7, de 9 de gener de 1937 del Departament de Finances; l'ordre de 3 d'abril, que el desenvolupa, i el decret de 24 d'agost del mateix Departament. Respecte als problemes ocasionats pel retard en el cobrament d'aquests subsidis, vegeu l'apartat d'aquest capítol en relació a l'Ajuntament de Barcelona. Per a una visió més local, Clavijo, J.: La població..., p.71-78.

⁸Al Comitè hi havia representades les organitzacions següents, la CNT, UGT, SRI, Pro Infància Obrera, Assistència Infantil, Assistència Municipal, Ajut Infantil a la Reraguarda, la Generalitat de Catalunya, la Comissió Gastronòmica, el sindicat de banca d'UGT, el Comitè Revolucionari de la Cia. del Ferrocarril MSA i el Cap de l'Oficina Administrativa.

desembre al 10 de gener, les persones present oscil·len entre 14 i 12; de l'11 al 27 de gener la quantitat màxima és d'onze i diverses vegades n'hi participen nou, amb la particularitat, a més, que els seus representants pertanyen únicament a dues forces, la CNT i els comunistes. Aquesta bipolarització implicava una pèrdua de base social i, a la vegada, friccions partidistes, ja que entre una i altra força s'havia establert una profunda rivalitat pel control dels serveis assistencials, la dependència dels quals havia de recaure en la Conselleria de Sanitat i Assistència Social dirigida aleshores per la CNT.

La documentació conservada és un fidel testimoni d'aquesta confrontació. Fet paradigmàtic és la comunicació tramesa pel President del Comitè d'Avituallament i membre de la central confederal, Carlos Manini, on reproduïx una conversa mantinguda amb Antonio Aranda, delegat de la Secció d'Avituallament, la Conselleria de la qual estava a càrrec del PSUC, on li donava avís d'una trama contra la Conselleria de Sanitat i Assistència Social:

"Aranda.- Mira Manini, hace días que estás recabando una colaboración noble entre nosotros. Siempre has antepuesto el interés general de nuestra obra al particular de organización; tu trayectoria me obliga en este instante a sincerarme, sin poder entrar en consideraciones de detalle, te aviso que debes estar prevenido contra lo que se pueda tramarse contra la Consejería. No puedo hablar más, tú me has comprendido.

Manini.- Bien, lo tendré en cuenta, gracias. A otra cosa."¹⁰

I en un informe lliurat per Manini el 26 d'abril de 1937 al conseller Aurelii Fernández, aquell va manifestar:

"La orden del 17 de Octubre de 1936, creando el Comité Central, señala la siguiente base representativa:

⁹AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/6.

¹⁰AHNS. PS-Barcelona, Leg. 282/1.

Delegados CNT, UGT, SRI, Asistencia pro- Infancia Obrera y Asistencia Municipal, pudiendo ser ampliado con dos representantes de la Generalidad.

No dudo que los camaradas que orientaron esta Disposición lo hicieron honradamente, pero lo que no concibo es que después de que tenemos la experiencia sobre la funesta actuación desarrollada por el Comité Central, se pretenda ahora reforzar su autoridad e incluso la base con más Delegaciones, enemigas (sic), políticamente hablando".¹¹

Tot seguit li fa avinent que dels cinc components inicials del Comitè Central d'Ajut als Refugiats, un era de la CNT i quatre del PSUC, i que després que es va eixamplar el nombre d'organitzacions la preponderància dels comunistes encara va ser més gran, ja que només cinc estaven sota la influència de la CNT mentre que onze ho estaven pel PSUC, partit que segons Manini volia obtenir una "hegemonia totalitària".¹² Aquesta rivalitat no va impedir que alguna vegada fos publicat per tots dos organismes, el Comitè Central i la conselleria de Sanitat i Assistència Social, algun anunci demanant ajut:

"Miler i milers de refugiats de Màlaga i Madrid continuen arribant a Catalunya sense altre patrimoni que l'esperança en la nostra generositat fraternal.

Proletaris de totes les tendències polítiques de tots els matisos, tenim el deure d'ajudar-los!

Despreneu-vos d'alguna cosa: diners, roba, etc., el que pugui ésser útil als nostres germans...

Aporteu el vostre donatiu al Passeig Pi i Margall 18.

Comitè Central d'Ajut als refugiats. Conselleria de Sanitat i Assistència Social."¹³

Contemporàniament al Comitè Central d'Ajut hi als Refugiats va haver el Comitè d'Avituallament, format el 7 de gener de 1937. Aquesta coincidència va ser també un motiu de

¹¹AHNS. PS-Barcelona, Leg. 282/1.

¹²AHNS. PS-Barcelona, Leg. 282/1. El paràgraf textualment diu: "La realidad sangrante es que todos los Delegados que mencionamos como representantes de diferentes organismos de ayuda no son tales. La posición que adoptan en cada momento responde exclusivamente a las consignas que les traza el PSUC. A este partido le interesa desacreditar nuestras Consejerías en vistas a conseguir una hegemonía totalitaria que les favorezca la implantación de su programa." Vegeu la reproducció íntegra del document a l'Apèndix documental.

¹³La Humanitat, 18 de febrer de 1937.

conflicte per a l'assistència a la població refugiada. En principi, perquè la seva composició va ser el resultat d'un pacte entre la Conselleria d'Abastos, dirigida pel PSUC i la de Sanitat i Assistència Social, que ho estava per la CNT segons el qual quedaven dividides les competències de proveïments i d'assistència entre totes dues conselleries. Amb paraules de Manini:

"Al pasar la Consejería de Abastos de la CNT a la UGT o mejor dicho al PSUC , el Consejo de la Gastronomía estorbaba, era un organismo que había compenetrado extraordinariamente a los obreros gastronómicos de las dos Centrales, y ante la línea política trazada en aquel Departamento el Consejo no podía subsistir.

*El Consejero de Abastos expuso en reunión del Consejo de la Generalidad, que cada uno debía absorber sus propias funciones, el racionamiento le incumbía a él. Refugiados e indigentes pertenecían a Asistencia Social, y la Industria Gastronómica ya se las entendería, motu proprio. Ante tales argumentos se aceptó la idea y después de condicionar el Camarada Herrera la obligación por parte de Abastos de aprovisionarnos, salió un decreto de la Presidencia creando el Comité de Avituallamiento acoplando en su seno a las secciones de Asistencia circunstancial como son: Atención de Refugiados y Comedores Populares para indigentes; con la Sección de asistencia Social, que atiende a Hospitales y Centros benéficos."*¹⁴

Aquesta dualitat va ocasionar nombrosos enfrontaments, com podem constatar tot seguit.

*"Desatendiendo el compromiso contraído ante y en funciones de Gobierno de la Generalidad, la Consejería de Abastos no nos ha suministrado desde el primer día, ni la centésima parte de los víveres que en nuestra labor hemos empleado.(...) En este aspecto no se vislumbran más que dos salidas: O la Consejería de Abastos nos abastece de acuerdo con los miles de personas que sostenemos, o bien se nos dan análogas facultades de compra que a la propia Consejería de Abastos, pues ésta, además de los presupuestos ordinarios y extraordinarios, dispone de un capital para operar libremente en compra, venta e intercambio."*¹⁵

¹⁴AHNS. PS-Barcelona, Leg. 282/1.

¹⁵AHNS. PS-Barcelona, Leg. 282/1.

Els raonaments anteriorment exposats estan fets des de la perspectiva de la CNT, altra cosa és allò que va dir el sector majoritari dins del Comitè Central d'Ajut als Refugiats. En aquesta línia, la UGT i el PSUC van partir de la base que la Conferència per a la Unificació de l'Obra d'Ajut als Refugiats, celebrada el 16 de gener de 1937, havia significat per al Comitè Central d'Ajut als Refugiats:

"que l'amplitud de facultats que la Conferència proporcionà al Comitè porta aparellada en si tota la responsabilitat sobre tot quan afecti a refugiats i aquesta dependència deu procurar que la responsabilitat recaigui sobre les organitzacions polítiques i socials en el comès que els hi correspongui".¹⁶

Un dels presents en aquella reunió del Comitè Central d'Ajut als Refugiats va anar més enllà en dir respecte a l'autoritat del Comitè: "que fora de la que ell mateix es revesteixi no deu esperar-ne cap altra i que creu que no deu anar-se a veure el Conseller per demanar-la [l'autoritat del Comitè] sinó que deu anar-hi i dir-li que ja la té l'autoritat".¹⁷

Sobre aquest tema el representant de la CNT, segons recull l'acta, es va limitar a recordar "lo sostingut en la Conferència pel representant de la CNT sobre possibles perills". No afegint res més sobre la qüestió.

L'endemà d'aquesta trobada, el CC d'Ajut als refugiats en va fer una altra, a la qual havia convidat el Conseller de Sanitat i Assistència Social. De la lectura de l'acta podem inferir que es va demanar a la Conselleria la ratificació del Comitè com a responsable de tot allò que pertocava a l'atenció als refugiats de guerra, requeriment que no va obtenir cap resposta. Contràriament, aquell mateix dia sortia un Decret de constitució del Comitè d'Avituallament, cosa que feia minvar les atribucions del CC. L'acord amb la Conselleria, en el sentit que el departament responsable de

¹⁶AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/6

proveïments servís com a enllaç amb aquest nou comitè, ens resulta prou demostratiu que els components del Comitè Central d'Ajut als Refugiats van haver d'acceptar els fets consumats.

En un altre ordre de coses, aquella mateixa sessió va adoptar la resolució de nomenar uns càrrecs, secretari i tresorer, fet que sembla un bon paradigma de tendència a la burocratització.¹⁸ En aquest mateix sentit resulta il·lustrativa la sol·licitud acordada en la sessió del 19 de gener de 1937 "d'augmentar al menys amb catorze més els empleats del nostre organisme". El Conseller de Sanitat i Assistència Social, tanmateix, va fer tot el contrari: cessar diversos funcionaris que estaven al servei del Comitè Central d'Ajut als Refugiats i reintegrar-los al seu Departament.¹⁹

L'estudi de les actes reflecteix una gairebé dependència d'aquest organisme de la Conselleria de Sanitat i Assistència Social pel que fa a l'obtenció dels mitjans materials per dur la seva funció de protecció de la població refugiada. Unes vegades ha de demanar-li matalassos i llençols; altres, són robes, calçats o automòbil per poder fer les visites d'inspecció. No resulta impensable creure que aquesta dependència va contribuir també a la paràlisi del Comitè Central d'Ajut als Refugiats. La darrera acta conservada, de 27 de gener de 1937, és, en aquest sentit, molt significativa. Va ser pactat efectuar una trobada amb el Comitè d'Avituallament a fi de coordinar les funcions respectives. Un dels seus resultats fou l'establiment d'una divisió de funcions entre ambdós comitès. El d'Avituallament "facilitaria queviures per als refugiats controlats pel Comitè Central, així mateix, els companys de província no s'ocuparan dels refugiats i ens cediran els edificis controlats per ells".²⁰ A més, van ser nomenats dos dels seus membres com a representants en el Comitè d'Avituallament, les funcions dels quals les hem pogut conèixer gràcies a un acord del 23 de març de 1937 d'aquest organisme. Van ser convertits en agents d'enllaç amb l'Oficina Administrativa amb la finalitat

¹⁷AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/6

¹⁸AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/1.

¹⁹AHNS. PS-Barcelona. Leg. 277/6.

²⁰AHNS. PS-Barcelona. Leg. 277/6.

d'informar-la diàriament dels llocs que el Comitè d'Avituallament tenia disponibles per als nous contingents que hi arribessin; així com de presentar a la Secció d'Allotjament d'aquest Comitè les relacions d'altres i baixes. Això els va significar estar sota la superioritat jeràrquica del responsable d'aquesta Secció, que es deia Antonio Aranda.

Es desprèn d'aquest acord, doncs, que malgrat el conveni arribat entre el Comitè Central d'Ajut als Refugiats i el d'Avituallaments el gener de 1937, dos mesos més tard cadascú disposava dels seus propis locals. Encara més, el segon punt del conveni entre el Comitè d'Avituallament i l'Oficina Administrativa deia:

"El Comitè d'Avituallament cuidarà de habilitar los locales necesarios para alojamiento de Refugiados, según los datos que le proporcione la Oficina Administrativa, a razón de las noticias que posea de próximas llegadas".²¹

Com hem d'entendre aquest trencament de l'acord signat amb el CC? Creiem que la Conselleria de Sanitat i Assistència Social va arribar a un pacte amb el Comitè d'Avituallament per marginar el Comitè Central d'Ajut als Refugiats, controlat, tal com hem vist, pel PSUC, a canvi del seu suport per assolir la direcció de l'assistència social a Catalunya. Aquesta deducció la fonamentem en un altre dels punts de l'acord entre l'Oficina Administrativa i el Comitè d'Avituallament

"4º- El Presidente del Comité de Avituallamiento dirigirá una circular a los Delegados de establecimiento, notificándoles la obligación de ponerse a las órdenes del camarada

²¹AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/3.

Puigdefàbregas [responsable de l'Oficina Administrativa] *para todos aquellos aspectos que tienen relación con la Oficina.* .²²

Així mateix, coincidint amb aquest acord, una Ordre del 17 de març del Conseller transferia les competències del Comitè Central pel que fa a transport, allotjament, estadística, administració i recaptació de tot el que fa referència a les persones refugiades a la Secretaria General d'Assistència Social i a l'Oficina Administrativa.²³

Veient, per tant, tota aquesta situació, encara s'entén més l'opinió adversa contra el Comitè Central que va emetre el 17 d'abril de 1937 Carlos Manini, quan exposava en el seu informe al Conseller Aureli Fernández que aquell no feia gran cosa.²⁴

Cal dir que malgrat que aquestes divisions i obstruccions recíproques varen ocasionar un malbaratament dels recursos, aquests organismes realitzaren un treball intens i vital per a la protecció de la població refugiada a Catalunya. El Comitè Central va assumir la coordinació de les actuacions que en un principi cada entitat política o sindical havia efectuat pel seu compte.²⁵ Així queda recollit en el propi Decret de la seva constitució. Ell va ser l'interlocutor del *Comité Nacional de Refugiados* i com a tal informat de les expedicions que des de Madrid o València sortien en direcció a Catalunya, i tenia, fins i tot, un representant del Ministeri dins del propi Comitè, arran de la dissolució del *Comité Nacional* pel Decret del 30 de gener de 1937 i la creació de l' *Oficina Central de Evacuación y Asistencia a Refugiados*.

²²AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/3.

²³DOGC. 19 de març de 1937.

²⁴AHNS. PS-Barcelona. Leg. 282/1.

²⁵Una mostra de la multitud d'entitats que varen atendre la població refugiada és que, a més de la CNT i UGT, les actuacions de les quals ja hem esmentat, el PSU i les JSU van constituir Socors Roig Internacional i Ajut Infantil de Reraguarda; l'ERC Ajut Català, el POUM, Socors Roig; i el CADCI el Comitè d'Ajut als Infants.

Periòdicament el Comitè Central d'Ajut als refugiats comunicava a l'OCEAR les incidències produïdes entre la població refugiada com, per exemple, les baixes ocasionades per defuncions, una tasca que era responsabilitat de la secció "Informació i Fitxer".²⁶

La Conselleria de Sanitat i Assistència Social li va donar la seva col·laboració tal com es manifesta en l'ordre dictada als residents dels carrers Balmes, Rambla de Catalunya i altres de lliurar un equip complet de llit al Comitè Central per contribuir a l'acolliment dels primers contingents d'evacuats.²⁷ Encara va ser més significatiu el gest del President Companys de lliurar-li dues aportacions rebudes a la Generalitat en solidaritat amb la gent refugiada, cosa que va ser enaltida pel responsable del Comitè Central, Francesc Grau.²⁸

El Comitè també va col·laborar amb la Conselleria, tal com es desprèn de la comunicació que va enviar als consells municipals, arran del Decret del 9 de gener de 1937, que atorgava ajuts als municipis per les despeses ocasionades pels refugiats de guerra, per tal que li fessin arribar omplert el cens de les persones refugiades a fi d'accelerar el cobrament dels subsidis que els pertocaven.

Tasca important del Comitè Central va ser la recepció dels col·lectius evacuats. Quan els refugiats arribaven, eren acollits en edificis que, per la seva dimensió, en permetien la instal·lació ràpida de molts centenars, com l'Estadi de Montjuïc, els palaus del complex de l'Exposició de 1929, el Seminari, etc.²⁹ Els nouvinguts eren examinats en aquestes dependències, en especial pel que fa al seu estat alimentari i de salut. En algun cas era prestada alguna assistència especial, com quan va ser proporcionat un braç ortopèdic a un infant aragonès.³⁰ Tot i això, l'actuació normal era la de lliurar roba, manta i calçat, elements bàsics per a una existència decorosa, que el Comitè obtenia pel suport de les institucions i per les crides a la solidaritat que publicava a la premsa o la ràdio:

²⁶AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/8.

²⁷"Asistencia Social. Ayuda a los refugiados". *La Vanguardia*, 16 d'octubre de 1936. Aquesta requisita s'anirà estenent a tots els residents del centre de Barcelona.

²⁸AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/2. És una nota de l'11 de març de 1937, reproduïda a l'Apèndix documental.

"[El Comité Central d'Ajut als refugiats] ha socorrido hasta ahora a 250.000 ancianos, mujeres y niños procedentes de las zonas de guerra. Continúan llegando otros, que se confían a la hospitalidad de la Cataluña proletaria, procedentes de Madrid, Málaga y Almería, quienes llegan conociendo de todo y sin ropa que la puesta; este comité ha distribuido en la semana última, en las comarcas de Cataluña, 20.000 procedentes de Málaga y Almería".³¹

En altres casos, el departament responsable de controlar la salut de les refugiades i refugiats, anomenat "Ponència de Sanitat", vetllava que fossin impartides les prestacions sanitàries als qui ja estaven instal·lats, i en especial que li fossin proporcionades les medecines necessàries. De la mateixa manera va tenir una cura especial a impedir que brotessin malalties contagioses. En aquesta línia d'actuació cal emmarcar la decisió del 14 de gener de 1937 de convertir la Torre Monegal del barri de sant Gervasi en hospital per a tricomatosos, així com l'escrit tramès als Comitès comarcals d'Ajut el 8 de febrer del mateix any, demanant-los, "un llistat dels malalts refugiats que es trobin a la vostra comarca i que per la naturalesa de la malaltia que pateixen siguin un perill de contagi per als sans".³²

Una activitat singular va ser la del manteniment d'una certa disciplina entre la població refugiada mitjançant la vigilància i la persecució de les actuacions fraudulentament que varen sorgir per aprofitar la vinguda d'aquelles persones. A la documentació pròpia del Comitè, especialment a les Actes, no apareix una clara constància que aquesta mena d'incidents fossin tractats a les seves trobades. La realitat, tanmateix, fou que van haver-n'hi i que, gràcies a altres fonts sabem que varen ser objecte de molta dedicació pel Comitè Central. Tal és el cas de les instàncies emeses pels Consells municipals o els propis Comitès locals o comarcals de Refugiats demanant l'expulsió

²⁹Per a una millor concreció, vegeu l'apartat dedicat a l'Ajuntament de Barcelona.

³⁰AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/6.

³¹"El Comité Central pide la solidaridad del pueblo". *La Vanguardia*, 21 de febrer de 1937.

³²AMO. Fons: Administració General. Corporació Municipal.

d'algunes persones allotjades pel seu mal comportament, que de ben segur serien analitzades pel Comitè Central d'Ajut als Refugiats. De la mateixa manera, hem de pensar que dins del Comitè van ser debatudes les peticions dels municipis que exigien que no li fossin enviats més contingents d'evacuats atès que ja no tenien espai; peticions que esdevingueren creixents a mesura que la guerra es va anar perllongant. Una expressió paradigmàtica d'això és l'escrit de l'Ajuntament de Clariana de Cardener de data 10 de març de 1937 manifestant, davant el gran nombre de persones refugiades que acollien, "la impossibilitat material de sostenir un nombre de refugiats que repercuteix en perjudici de tots nosaltres i podria ocasionar una vertadera epidèmia per la manca d'higiene".³³

L'altre problema que va existir durant tota la guerra va ser el de l'organització de rifes il·legals i de campanyes de solidaritat no autoritzades per individus que editaven unes butlletes amb un lema que amagava la seva veritable finalitat, és a dir, assolir uns diners gràcies a la bona fe de la gent. Paradigma d'això és la desautorització feta pel CC el 31 de desembre de 1936 a la venda d'uns "cupons Pro Refugiats" per no tenir cap relació amb ells.³⁴ O la que es desprèn d'aquesta nota publicada per Socors Roig Internacional:

"El Comité Central del Socorro Rojo Internacional...se ve precisado a hacer público, para conocimiento de todos los ciudadanos, que nadie está autorizado, en nombre del Socorro Rojo Internacional, para coleccionar individualmente por las casas y por los tranvías.

*Las colectas a beneficio del Socorro Rojo Internacional son hechas con la debida autorización, de una manera colectiva, generalmente en manifestación, y los compañeros y compañeras llevan el brazal con nuestras tres iniciales: 'SRI'."*³⁵

Encara el Comitè Central d'Ajut als refugiats va haver de fer una nova desautorització l'onze de març de 1937.

³³AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/1.

³⁴AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/6.

³⁵"La ayuda a los refugiados. Colectas desautorizadas". La Vanguardia, 3 de març de 1937.

Una matèria que va exigir molt temps al Comitè va ser la gran quantitat d'instàncies de refugiades i refugiats que demanaven la seva autorització per poder traslladar-se del seu lloc d'estada a un altre. Finalment, altres funcions del Comitè Central d'Ajut als refugiats varen ser les d'atendre aquelles persones que volien afillar un infant refugiat,³⁶ les d'efectuar les inspeccions dels llocs de residència de la població refugiada a fi d'examinar les seves condicions,³⁷ així com les de fer-la censar mitjançant un imprès que lliurava als Consells municipals.³⁸

Quant a la política de comunicació a l'opinió pública, el Comitè Central d'Ajut als refugiats la va fonamentar en la publicació periòdica d'escrits que transmetien uns missatges molt concrets. El realitzat en primer lloc donava a conèixer la seva constitució i demanava la creació de comitès locals a les capitals de comarca i a les poblacions de més de 10.000 habitants.³⁹ N'hi van haver d'altres que informaven dels ajuts obtinguts i demanaven la col·laboració de tothom, bé aportant diners, bé amb la compra del segell Pro Refugiats. D'altres venien a ser com una mena d'arenga per rebre de tot cor els infants, dones i homes que s'havien vist forçats a abandonar casa seva:

"Este Comité Central d'Ajut als Refugiats dice a los heroicos proletarios madrileños: ¡Vosotros, que estáis escribiendo con sangre la página más gloriosa de la revolución, luchad hasta extirpar las raíces del fascismo! ¡Mandad a Cataluña vuestras mujeres, niños y ancianos, que ella sabrá cuidarlos con cariño, y defenderlos, si fuera preciso, como defendería a sus propios hijos!

Y vosotros, catalanes, os decimos: ¡Ayudadnos con vuestro esfuerzo, que nuestra tierra sea su hogar y los catalanes su familia!"⁴⁰

No sempre tenien aquest to retòric, ja que també mirava d'informar com si fos una crònica dels actes que s'estaven fent o expressar amb dades quantitatives el treball que s'estava realitzant.

³⁶AHNS.PS-Barcelona, Leg. 278/6.

³⁷AHNS.PS-Barcelona, Leg. 278/5.

³⁸AMO. Fons: Administració General. Corporació Municipal.

Uns altres mitjans de comunicació del Comitè Central d'Ajut als Refugiats varen ser els cartells i les emissions radiofòniques, aprovades per acord de l'onze de gener de 1937, i la realització, conjuntament amb el Comissariat de Propaganda de la Generalitat, d'un curtmetratge titulat "Refugiats" per ser difós tant a les sales de projeccions del país com de l'estranger.

3.3. El Comitè d'Avituallament

En el moment de la seva creació, el Comitè d'Avituallament va tenir una posició subordinada respecte del Comitè Central d'Ajut als Refugiats. Això ho podem veure en un document del 30 de gener de 1937, que recull els acords a què van arribar els dos organismes. Segons aquest, el Comitè d'Avituallament tindria una representació al Comitè Central i la seva funció seria la d'atendre els milicians transeïnts o amb permís i els indigents; els refugis que estaven al seu càrrec hauria de ser lliurats al Comitè Central d'Ajut als Refugiats.⁴¹ El compliment d'aquest pacte no va ser, tanmateix, gaire durador. Malgrat que un dels punts acordats va ser que: *"Todo refugiado deberá ser atendido y alojado por el Comité Central de Ayuda a los Refugiados, dejando de hacerlo desde el día 30 de Enero el Comité de Avituallamiento, que heredó estas funciones del Consell de Gastronomía"*, la realitat va ser que el traspàs de competències no es va fer tal com manifesta una relació dels refugis sota el control del Comitè d'Avituallament, i que ens ha servit per confeccionar el quadre següent.⁴²

³⁹"El Comité Central de Ayuda a los Refugiados". *La Vanguardia*, 21 d'octubre de 1936.

⁴⁰"El Comité Central de Ayuda a los Refugiados". *La Vanguardia*, 12 de febrer de 1937.

⁴¹AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/1.

⁴²AHNS. PS-Barcelona, Leg. 282/1. En relació als problemes entre el Comitè Central d'Ajut als Refugiats i el Comitè d'Avituallament, ens remetem al que ja s'ha dit al principi d'aquest capítol.

Quadre núm. 1: Relació dels Refugis dependents del Comitè d'Avituallament. 1937			
Institució	Domicili	Darrer full avalat	Nombre d'acollits
Socors Roig Internacional	c/Ganduxer. Torre Florida		3.000
Assistència Infantil. Hospital convalescents	Dolcet. Pedralbes		40
Poble Espanyol	Montjuïc		750
Estadi de Montjuïc	Montjuïc		230
Estadi de Montjuïc. Clínica i infermeria	Montjuïc		193
Assistència Catalana als Infants	c/ Elisabet		450
Refugi de Guerra núm. 1	Plaça Felip Neri		227
Refugi de Guerra núm. 2	c/ c/Ganduxer 40		520
Assistència Social. President Macià	c/ Montealgre 5	26/1/37	2.700
Refugi de Madrid	c/ Matilde 8		150
Refugi de Madrid	c/ Cadiz 1		100
Ajut Infantil de Reraguarda	Plaça Urquinaona		600
Guarderia Germanor	c/ Copèrnico 29		70
Guarderia Infantil	c/ Copèrnico 31		25
Consejo Nacional de Tutela de Menores	c/ Pàdua 19		55
Refugi de Guerra	Passeig Bonanova 57		170
Refugiats arribats de Còrdova		29/1/37	45
Colònia Escola de Vilajuïga			63
Guarderia de Vilajuïga		19/3/37	150
Guarderia Dependències de Vilajuïga		5/3/37	150
Casa de Joventut Pompeu Gener	c/ Granada 42		180

Aquesta organització quedava completada per tota una sèrie d'establiments, anteriorment pertanyents al ram de l'hostaleria, que després de la seva col·lectivització formaven la Secció d'Allotjament i Menjadors populars del Comitè d'Avituallament.⁴³

⁴³AHNS. PS-Barcelona, Leg. 282/5. Hem respectat l'ordre i denominació emprada a la font.

Quadre núm. 2: Establiments depenents de la Secció d'Allotjament i Menjadors populars del Comitè d'Avituallament	
Radicats a Barcelona	
Hotel Regina	Refugi Izquierdo
Hotel Palace	Refugi Pi i Margall
Menjador popular Durruti	Refugi URSS
Menjador popular Ferrer y Guardia	Refugi Francesc Macià
Menjador popular J. Alonso Flores	Refugi 19 de juliol
Refugi Pasionaria	Refugi Frederica Montseny
Refugi Francesc Layret	Refugi Eliseo Redus
Refugi Garcia Oliver	Refugi La Verdad
Refugi Sebastià Faure	Refugi La Castellana
Refugi Francisco Ascaso	Refugi Fermin Solvechea
Refugi Alcodori	Refugi Unitat
Refugi Salvador Seguí	Refugi Lenin
Refugi Izquierdo	Clínica Miaja
Radicats a comarques	
Perpètua de la Mogoda	Vilatorta
Fonts de Sacalm	Colldetenes
Termes Orión	Banyoles
Puda de Montserrat	Gramanet del Besós
Vic	Viladrau
Hotel Prats i Solé	Hotel Remei
Caldes de Malavella	Balanyà
Tona	Hostalric
Ribes de Fresser	Camarruga
Caldes de Montbuï	Hotel Marcet de Camprodon

Després de l'assumpció per la Conselleria de Sanitat i Assistència Social de les funcions del Comitè Central d'Ajut als Refugiats el 19 de març de 1937, el Comitè d'Avituallament va esdevenir la principal institució oficial responsable del proveïment de queviures i de material de tota mena per als establiments amb refugiats. Per al compliment d'aquesta tasca disposava d'un gran magatzem i de la capacitat d'organitzar el treball dels menjadors populars, paradigma dels quals va ser l'anomenat "Durruti".

*"Disposiciones para la brigada de cocineros del Comedor Popular Durruti.- 1ª.- A partir del próximo lunes día 22 de marzo de 1937 quedarán solamente tres cocineros. 2ª.- Éstos tendrán que trabajar las 8 horas de jornada estando en funciones de trabajo durante los dos servicios diarios: mediodía y tarde. 3ª.- Los días destinados para la fiesta semanal son domingo, lunes y martes. 4ª La fiesta en domingo pertenece una semana a cada cocinero."*⁴⁴

⁴⁴AHNS. PS-Barcelona, Leg. 282/4.

Els problemes que es van presentar al Comitè d'Avituallament vingueren perquè les seves funcions afectaven competències de l'Oficina Administrativa, cosa que va provocar situacions cada vegada més greus, a mesura que s'incrementava el nombre de les expedicions que arribaven. És per això que els responsables van veure la necessitat de millorar la coordinació entre el Comitè d'Avituallament i l'Oficina Administrativa. Al mateix temps, la situació va exigir una millor delimitació de les funcions internes dins el Comitè. Tal com queda recollit a l'acta de l'entrevista entre el cap de l'Oficina Administrativa, el president del Comitè d'Avituallament i l'encarregat de la secció d'Allotjament d'aquest darrer, fou decidit el nomenament de dos delegats per servir d'enllaç entre totes dues institucions amb la dedicació especial d'informar diàriament dels locals disponibles per establir els nous contingents. Avituallament es va fer càrrec d'habilitar els locals, del combustible i els queviures a partir de les dades de l'arribada de nous grups que li proporcionaria l'Oficina Administrativa. Aquesta seria la competent per fer-los arribar als refugis corresponents i fer-se càrrec de les factures ocasionades per aquesta assistència.⁴⁵

L'altra preocupació del Comitè d'Avituallament va ser la de controlar les dades del nombre d'acollits que li subministraven els refugis, ja que era ben conscient de l'existència d'una tendència a fer augmentar el seu nombre, tal com queda reflectit al document següent:

"Al Camarada Batalla. Adjunto te remito una relación de Establecimientos a los cuales tienes que presentar factura antes del sábado. Toma a tu servicio el personal que sea necesario, pero cumple al pie de la primera letra esta disposición. Son establecimientos que están incontrolados por el Comité de Avituallamiento y solicitan las raciones que les da la gana. No hay manera de racionarlas al igual que otros lugares pues nunca sabemos las raciones que tienen que servir.(...) Barcelona 25 de marzo de 1937".⁴⁶

⁴⁵AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/3.

⁴⁶AHNS. PS-Barcelona, Leg. 282/1.

El Comitè d'Avituallament efectuava periòdicament visites d'inspecció dels refugis per tal de comprovar la seva situació sanitària, higiènica, de serveis alhora que també servien per verificar l'exactitud de les dades numèriques dels refugiats instal·lats a cada establiment. El resultat d'una d'elles és presentat tot seguit.

Quadre núm. 2: Informe relatiu a la Inspecció dels Refugis de Barcelona. 27 de març de 1937			
Nom del refugi	Adreça	N. de refugiats i personal	Observacions
Refugi de Guerra núm. 2	Ganduxer 40	450	Llits: 240. Higiene bona
Refugi de Guerra	Pg. de la Bonanova 57	180	Llits: 65. Higiene bona
Torre Florida (SRI)	Ganduxer s/n	76	Llits: 76. Higiene dolenta. Cuina de poca capacitat.
Torre (SRI)	Ganduxer s/n	100	Llits: 84. Higiene defectuosa.
Torre Catalunya (SRI)	Bona Salut. Sarrià	90	Llits: 30. Higiene dolenta. Cuina de poca capacitat.
Torre (SRI)	Joan Sardà 22	70	Llits: 36. Higiene regular.
Casa de Repós Hans Beimler (SRI)	Pere Clavé 9.	Malalts: 11 Refugiats i personal: 12	
Torres (SRI)	Adolf Blanc 3, 3 bis i 5-7.	115	Higiene defectuosa.
Torre (SRI)	Adolf Blanc 2.	80	Higiene bona. La cuina no té capacitat.
Torre (SRI)	Bernat de Sarrià 5	18	Llits: 10. Higiene bona.
Torre (SRI)	Mariano Cubí 171	20	Higiene: cap.
President Macià (SRI)	Pedralbes	70	Llits: 40. Higiene regular.
Villa Marin (SRI)	Rosario. Bonanova.	33	
Estadi de Montjuïc	Infermeria	Malalts: 14. Personal: 15	Higiene bona.
Estadi de Montjuïc		1.700	Higiene bona. "Visitat el menjador a l'hora de dinar sols havia asseguts a la taula uns 300 refugiats"
Poble Espanyol	Montjuïc	730	Higiene: Cap. "Es menja en dos torns i el menjador sols té capacitat per 270 persones. Els refugiats dormen a terra i els dormitoris no tenen la ventilació necessària".

Fins a mitjans de 1937, l'afinitat ideològica dels membres del Comitè d'Avituallament amb la Conselleria de Sanitat i Assistència Social va facilitar la comunicació sincera de les seves opinions

sobre la política que en relació a les prestacions socials s'estaven portant a terme. L'informe que a tal efecte va presentar el president del Comitè d'Avituallament, Carlos Manini, el 17 d'abril de 1937, al conseller Aureli Fernández, és prou significatiu ja que fa una revisió de l'actuació realitzada des de 1936 fins aleshores; posa de relleu les complicacions que varen sorgir de la convivència de milers de persones de llocs molt diversos, destacant la dubtosa moralitat de moltes situacions i va presentar un seguit de conclusions que tenien com a fi la reformulació política vers la població refugiada per la Generalitat de Catalunya.

Les bases d'aquesta nova política es concretaven en la dissolució de tots els organismes que hi havia i la creació d'un Consell d'Assistència Social. Les funcions de l'esmentat Consell serien les de centralitzar la utilització dels serveis públics per als refugiats; la incorporació dels refugiats útils per a treballs relacionats amb la defensa així com el cobrament del subsidi per a combatent; el racionament dels establiments amb personal refugiat; la impartició d'ensenyament als infants i joves refugiats; el control sanitari i de la salut dels acollits; l'atenció als indigents i, finalment, el proveïment d'allotjament i indumentària. La proposta presentava dos suggeriments per finançar la posta en pràctica d'aquesta política. L'establiment d'un recàrrec en el preu dels bitllets dels mitjans de transport (metro, tramvies, autocars de línia), sobre l'import de les consumicions en bars, cafès i restaurants, i sobre el preu de l'entrada als espectacles públics. L'altre va ser l'establiment d'una subvenció directa per la Generalitat dels pressupostos que el Consell estimés adient.⁴⁷

Aquesta proposta no va reeixir perquè el conseller fou substituït després dels esdeveniments de maig de 1937 i el seu successor, Valeri Mas, també de la CNT, va romandre en el càrrec poc menys d'un mes. Va ser, per tant, un període d'extrema interinitat i molt condicionat per la crisi política que estava vivint Catalunya, cosa que va impedir dur a terme les reformes que des de diversos sectors s'estaven exigint. Enmig d'aquesta situació el responsable del Comitè

d'Avituallament va presentar la seva dimissió, segons consta a l'ordre del dia de la trobada del 27 d'abril de 1937, dimissió que no va ser acceptada ja que figura com a president del Comitè en documents posteriors. Precisament a l'esmentat ordre del dia hi apareix un punt per tractar titulat: *Solución definitiva con los refugiados que tiene el SRI*. No sabem el resultat que va tenir la discussió d'aquest tema ja que la seva acta no ens ha arribat. Malgrat això, pensem que possiblement es tracti de la sospita que el president i el Comitè d'Avituallament tenien en relació al possible falsejament de les quantitats de refugiades i refugiats acollits pel SRI. Així sembla desprendre's del fragment que extraïem d'un informe que l'esmentat president va presentar al conseller el 26 d'abril de 1937:

*"Al SRI se le avalan comidas en las cuales figuran tres mil raciones diarias. De nuestras inspecciones sacamos la consecuencia de que sirven en comedores a 560 más 300 raciones que reparten en crudo".*⁴⁸

La segona preocupació del Comitè d'Avituallament va ser el de la situació existent als refugis de comarques. Per això van ser nomenats dos membres amb la missió d'investigar si al costat dels establiments existien terres o indústries en les quals donar feina als refugiats; la receptivitat de les autoritats locals davant aquesta possibilitat, el nivell de capacitació professional de les persones refugiades en vista a la seva incorporació a la feina, les possibilitats d'instal·lació d'una infermeria, així com avaluar les activitats fetes a les escoles.⁴⁹

El volum creixent de les mercaderies que eren destinades a comarques va obligar a modificar l'organigrama del Comitè d'Avituallament el 17 de maig de 1937. És per això que va ser creada una oficina encarregada del Control dels Transports i preparació de comandes per comarques, atès que fins llavors a molts refugis els havien mancat queviures, fet que havia provocat una situació de

⁴⁷AHNS. PS-Barcelona, Leg. 282/1. El document ha estat reproduït a l'Apèndix.

⁴⁸AHNS. PS-Barcelona, Leg. 282/1.

queixes. La Secció es feia responsable de l'organització de les trameses d'avituallaments i de les compres, vendes i intercanvis de productes realitzats entre el Comitè i els municipis.

El 29 de juny de 1937 accedí a la titularitat de la conselleria Antoni Maria Sbert, d'Esquerra Republicana de Catalunya. De bon principi va iniciar la reordenació dels serveis d'assistència social i d'assistència als refugiats de guerra. Primerament va constituir la Comissió Executiva de Sanitat dels Refugiats,⁵⁰ i després l'important decret de 14 d'agost sobre els Serveis d'Assistència als refugiats de guerra, que, tal com ja hem dit al primer capítol, va ser la peça fonamental de la política de la Generalitat en aquesta matèria. Era un decret que recollia, en gran part, les idees que havia expressat Carlos Manini en el seu informe del 17 d'abril de 1937. Cal ressaltar, en especial, la centralització de totes les prestacions en un únic organisme, el Comissariat d'Assistència als Refugiats. No ens hem d'estranyar, doncs, de la dissolució, unes setmanes després, del Comitè d'Avituallament, el 8 d'octubre de 1937, i del traspàs dels menjadors populars, refugis i magatzem central de Barcelona a l'Ajuntament i els restants establiments als ajuntaments respectius. El nou conseller de Governació i Assistència Social s'estimava més, per tant, cedir els mitjans d'assistència als ajuntaments, conscient que l'abast del problema no podia ser atès des d'un organisme centralitzat a Barcelona. Amb aquesta cessió la conselleria es reservava la facultat d'inspecció, i a més de la de fixar la línia política a seguir en aquesta matèria, estalviar personal i tràmits burocràtics. La valoració que el propi conseller va fer de les mesures adoptades fou explicitada en unes declaracions efectuades a finals de l'any, i alhora que criticava durament la situació existent en prendre possessió, presentava les bases de la seva política.⁵¹

⁴⁹AHNS. PS-Barcelona, Leg. 282/1.

⁵⁰DOG. Decret de 9 de juliol de 1937.

⁵¹"Manifestaciones del consejero de Governación sobre los servicios de Sanidad." La Vanguardia, 4 de desembre de 1937.

"La crisis de crecimiento coincidió con un periodo de improvisación incompetente, durante el cual interesaba más poner rótulos y banderas y colocar personal, que estudiar a fondo los problemas de organización.

Al hacerme cargo del Departamento de Gobernación y Asistencia Social, me propuse ordenar rápidamente la administración, restablecer la disciplina en un sentido social adecuado a nuestra significación y a nuestro programa de hombres del Frente Popular. Una disciplina civil, basada en la competencia y en la división del trabajo, mediante una adecuada selección del personal apto."

Són unes declaracions significatives en tant que vénen a menystenir la tasca efectuada en el període inicial de la guerra.

Abans de tractar l'actuació del Comissariat d'Assistència als Refugiats hem de dir que, a més del Comitè Central d'Ajut als Refugiats i del Comitè d'Avituallament, en els primers mesos de guerra havien estat creats el Consell de la Gastronomia, 16 d'octubre de 1936, i el Comitè Antifeixista d'Ajut, el 13 de novembre del mateix any. El Consell tenia com a missió la d'atendre les necessitats d'allotjament i manutenció de les persones indigents, d'aquelles que no tenien feina i de les que tenien la condició de refugiades. S'ocupava, ensems, de regularitzar i distribuir els articles de consum per a hotels, bars i restaurants, els quals havien estat col·lectivitzats. La força hegemònica al Consell de la Gastronomia era la Confederació Nacional del Treball encara que també hi havia la Unió General de Treballadors i un delegat de la Conselleria d'Abastos nomenat pel seu conseller, Joan Domènec, pertanyent, ell també, a la central confederal. La Conselleria assignava al Consell de la Gastronomia un percentatge de queviures setmanal d'acord amb el nombre de persones refugiades i indigents registrades per la secció d'Assistència Social. Pel que fa als restaurants i hotels la "Gastronòmica", tal com era anomenada a les publicacions, va ordenar als milicians i partits polítics la seva evacuació

per destinar-los com a allotjament per a les persones necessitades. A més, va disposar un racionament, que es pretenia que fos igualitari per a tothom.⁵²

Com a conseqüència del canvi de govern del 14 de desembre de 1936 la titularitat de la Conselleria d'Abastos va passar a Joan Comorera, del Partit Socialista Unificat de Catalunya, i, per tant, el Consell de la Gastronomia va perdre la seva funció en tant que el nou conseller va reservar-se la dels proveïments.

El Comitè Antifeixista d'Ajut havia estat constituït per les forces antifeixistes abans de la seva institucionalització pel decret del 13 de novembre de 1936.⁵³ El seu objectiu fonamental va ser el d'atendre les necessitats de les refugiades i refugiats de guerra mitjançant la recaptació econòmica, la recepció d'ajuts nacionals i internacionals i la recollida i distribució de queviures, roba, calçat, etc. La composició d'aquest comitè era certament heterogènia ja que el constituïen grups polítics com l'Esquerra Republicana de Catalunya, el Partit Obrer d'Unificació Marxista i Acció Catalana Republicana; sindicats com la Confederació Nacional del Treball, la Unió General de Treballadors i la Unió de Rabassaires; i les entitats Socors Roig Internacional i l'Ateneu Enciclopèdic Popular. Aquesta composició tan diversa i els enfrontaments que esclataren entre el POUM i el PSUC, així com entre la CNT i la UGT, van conduir el Comitè Antifeixista a la seva paralització.

3.4. L'Oficina Administrativa d'Ajut als Refugiats

El Diari Oficial del Govern de la Generalitat va publicar el 28 de novembre de 1936 el decret de constitució de l'Oficina Administrativa d'Ajut als Refugiats, atorgant-li el caràcter d'organisme

⁵²L'existència de documents que mostren la presència de milicians i partits en alguns hotels ens fa pensar que l'ordre va tenir una aplicació limitada. Per a una valoració d'aquest període des del punt de vista anarquista, vegeu l'informe del president del Comitè d'Avituallament al Conseller de Sanitat i Assistència Social de data 17 d'abril de 1937. AHNS. PS-Barcelona. Leg, 282/1.

⁵³DOGC. 15 de novembre de 1936.

agregat al Comitè Central d'Ajut als Refugiats. Les seves competències eren atendre l'organització administrativa de la recepció, transport, allotjament i proveïment de la població refugiada, així com la de tenir cura de la seva situació sanitària i de vestuari. L'Oficina va encarregar-se d'elaborar dades estadístiques, de prendre filiació als contingents que anaven arribant, i atendre un servei d'informació i localització de persones refugiades. Com a Cap de l'Oficina va ser designat Joan Puigdefàbregas Garriga que, per raó del seu càrrec, participava a les reunions del Comitè Central d'Ajut als Refugiats i, en ocasions, exercia de secretari accidental. La resta del personal de l'Oficina el formaven funcionaris traslladats dels serveis administratius de Sanitat, Assistència Social i del parc mòbil de la Generalitat.⁵⁴ Podem considerar l'Oficina Administrativa com el primer organisme estrictament oficial de la Generalitat que participava en la política d'assistència a la població acollida a Catalunya.

Inicialment, l'Oficina Administrativa va haver de definir el seu camp d'actuació per tal de no envair les competències del Comitè Central d'Ajut als Refugiats, però a poc a poc va anar adquirint un perfil propi que es va consolidar quan el Comitè Central fou desposseït de les principals funcions que exercia i aquestes foren traspassades a l'Oficina en l'ordre del 19 de març de 1937. Segons l'acord signat amb el Comitè d'Avituallament i el delegat d'Allotjament de l'anterior, la tasca prioritària de l'Oficina Administrativa havia de ser la de l'organització del transport i l'establiment de llocs d'allotjament per a les persones que cercaven refugi a Catalunya.⁵⁵ En atenció a aquestes competències, el delegat d'Allotjament del Comitè d'Avituallament, Antonio Aranda, va presentar a Joan Puigdefàbregas la proposta d'evacuar a les refugiades i refugiats instal·lats a Barcelona, vista l'extrema situació que hi havia. Aquesta evacuació s'hauria de fer en direcció als llocs proporcionats

⁵⁴DOG. 28 de novembre de 1936.

⁵⁵AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/3.

pel Comitè d'Avituallament, el qual, a més, hauria de lliurar els queviures i material necessari per als allotjats.⁵⁶

La creació de l'Oficina Administrativa va respondre a una política orientada a centralitzar en la Generalitat tota l'assistència a la gent refugiada, fet que es va demostrar erroni en la mesura que la magnitud del problema superava l'abast dels recursos d'aquesta Administració. Això fou reconegut per alguns protagonistes contemporanis d'aquests fets.⁵⁷ Entre la multitud d'incidències que l'Oficina va haver de solucionar, hi hagué l'ocupació sense autorització d'immobles per grups de refugiats, una pràctica que era molt comuna,⁵⁸ i que, per això, era perseguida per la Comissió Mixta d'Administració i Control de la Propietat Urbana, tal com consta en diversa documentació.⁵⁹ Quan la Comissió va recriminar a l'Oficina Administrativa la seva inactivitat per resoldre aquestes ocupacions, la resposta de l'Oficina fou que no tenia prou personal i que tampoc no era la seva tasca. Els problemes, tanmateix, no se circumscrivien a Barcelona. El delegat de l'Oficina a Lleida va fer un informe el 14 de juliol de 1937 detallant la situació existent a la seva demarcació, i del qual esmentarem tot seguit alguns de problemes exposats que s'hi exposen.

El primer que presenta és el mal comportament de les persones acollides, en especial de les dones, que el delegat volia expulsar a València i que el Cap de l'Oficina Administrativa li havia prohibit, acceptant només que alguns homes fossin enviats a Barcelona. Antoni Alzamora, que era el delegat, va respondre que el problema principal eren les dones, a les quals arriba a adjectivar com a *indesitjables* i que, a més: "Lleida, diu, en l'actualitat compta amb 20.000 refugiats. D'aquests

⁵⁶AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/3 núm. 3.

⁵⁷AHNS. PS-Barcelona, Leg. 282/1 núm. 19. És un informe del president del Comitè d'Avituallament que, en referir-se a l'Oficina diu: "*Finalmente existe la Oficina Administrativa, cuya fisonomía y funcionamiento no responde al paso acelerado de solución a los problemas que tenemos planteados.*"

⁵⁸Vegeu: Ricard Altaba..., a *L'Avenc* núm. 63, setembre 1983.

⁵⁹Un paradigma significatiu va ser les dues reclamacions presentades a l'Oficina Administrativa, del 13 d'abril i 12 de maig de 1937 respectivament. En aquesta darrera deia: "Aquesta Comissió es troba amb un nombre considerable de pisos i locals ocupats per refugiats que no paguen cap lloguer a pesar (sic) de que la majoria d'ells tenen ingressos per tenir treball". AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/7 núm. 10.

20.000 n'hi haurà un miler de vagos i un altre miler escapats dels refugis de Barcelona".⁶⁰ Per tot això torna a reiterar la sol·licitud per tal de poder desplaçar de manera forçosa a qui tingui un mal comportament. El segon problema ateny a l'organització de les expedicions, que, segons Alzamora, molt sovint estan formades per nuclis petits de refugiats amb el consegüent malbaratament de diners en despeses de transport. La seva proposta és la d'organitzar expedicions més nombroses. L'informe avalua, quant a la capacitat de recepció de més refugiades i refugiats a les terres de Lleida, en un total de 25.000 a part dels ja instal·lats, que poden ser allotjats, entre d'altres llocs, en sis colònies. Una d'aquestes, però, necessitava una aportació de 1.500 pessetes per tirar endavant l'explotació del terreny. La darrera consideració tracta del retard en el lliurament als ajuntaments del subsidi de dues pessetes acordat per la Generalitat, ja que, "cal tenir en compte, deia el delegat, que hi ha molts pobles que encara no han cobrat ni un cèntim".⁶¹ Aquesta serà una qüestió sobre la qual tornarem més endavant, ja que va constituir un problema que es va perllongar durant tota la guerra.

El paper creixent de l'Oficina Administrativa el detectem en la presa de control de refugis que estaven gestionats per diverses organitzacions. Com a paradigma tenim la cessió que va fer Socors Roig Internacional dels establiments que mantenia. El lliurament de les seves instal·lacions possiblement fou degut a l'alt cost econòmic que significava el seu manteniment. En això caldria afegir-hi el deteriorament polític que significava tenir un seguit d'institucions amb persones acollides a les quals no se'ls podia regularitzar els subministres ni atendre'ls degudament. Així que aquesta entitat, el SRI, va fer entrega a l'Oficina Administrativa d'Ajut als Refugiats dels edificis al seu càrrec, com ara el refugi "Marroc", situat al carrer Adolf Blanc entre els números 3 i 7; el "Catalunya", de Sarrià, l' "Edgar Andrée", a Joan Cerdà 22, el "Lluís Sirval", a Ganduixer 129 , el

⁶⁰AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/5.

⁶¹AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/5.

"Llibertat", al número 23 del mateix carrer, i el Reformatori, també ubicat al carrer Adolf Blanc núm. 2.⁶²

El 29 de juny de 1937, tal com ja s'ha dit, es va produir un canvi en la titularitat de la Conselleria. Aquesta, que des del 26 de setembre de 1936 fins aleshores havia estat ocupada per la CNT, va ser exercida per l'ERC i va assolir les competències de Governació. Pocs dies després, el 9 de juliol de 1937, era formada la Comissió Executiva de Sanitat dels Refugiats amb la fita prioritària d'impedir l'esclat d'una epidèmia a la reraguarda de Catalunya. Per atènyer aquest objectiu es van centralitzar les actuacions que efectuaven les institucions municipals, les de caràcter solidari no governamental, les del govern de la República instal·lades a Catalunya i les de la Generalitat, tal com establia l'article 3r:

"La Comissió Executiva de Sanitat dels Refugiats tindrà força d'obligar en totes aquelles qüestions esmentades en l'article anterior, i a tal fi les seves disposicions seran complertes per tot el personal sanitari que actualment presta servei a la Generalitat i als Ajuntaments de Catalunya, així com per tot altre personal sanitari que aquest fi hagi estat mobilitzat"

L'eficàcia d'aquesta mesura ens sembla prou evident si tenim en compte que els testimonis ens indiquen que les expedicions d'evacuats arribaven sovint en condicions sanitàries i alimentàries pèssimes. Vist això, el fet que únicament apareguessin alguns brots d'epidèmia, i això a les darreres setmanes de guerra, ho hem de considerar com un encert, ja que va evitar la que podria haver estat una catàstrofe demogràfica.

Altres manifestacions s'evidenciaren amb el nou conseller. Unes responien al seu ideari nacionalista, com ara la redacció en català de la documentació de la conselleria, com posa de manifest la del Comitè d'Avituallament; d'altres tenien a veure amb la voluntat de seguir uns

⁶²AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/12.

esquemes de funcionament tradicionals en l'administració, com podia ser la regularització de la concessió de serveis oficials. Tenim, en aquest sentit, la convocatòria del 10 de juliol de 1937, per al proveïment de mil coixineres, dos mil llençols i dues mil flassades, a més de matalassos i coixins per a l'equipament d'establiments d'assistència, mitjançant el procediment de concurs públic d'ofertes. Un procediment que no va reeixir, ja que el 28 es va tornar a efectuar, en declarar-se deserts els anteriors, i del qual no en sabem el seu resultat.

Podem considerar que després del decret de 14 d'agost de 1937 s'inicia a Catalunya una nova etapa en l'assistència a la població refugiada. Per primera vegada s'articula una política que coordina i orienta els serveis que realitzaven els ajuntaments en el camp de l'atenció educativa, sanitària i d'incorporació a l'esforç productiu dels refugiats i refugiades i, a més d'això, es van establir unes normes que regulaven la convivència d'aquelles persones, com la prohibició de canviar de residència i l'obligatorietat de participar en el manteniment de les instal·lacions on estiguessin allotjats. Els refugiats són definits com "aquelles persones que sense ésser combatents o barons sans majors de vint anys i menors de quaranta, hagin hagut de canviar de residència per causa de la present guerra, no sent hostils al règim, estiguin mancats de mitjans de subsistència i no estiguin acollits per altra persona de llur família i amistat." Aquest concepte era idèntic al que havia fixat el govern de la República el 2 de novembre de 1937 i que ja havia estat publicat per la Gaceta. D'altra banda, el capítol III d'aquest decret establia que la responsabilitat de l'assistència competia als ajuntaments, davant dels quals els refugiats i refugiades havien de triar un delegat "per a la normal relació dels refugiats amb l'Ajuntament del Municipi on estiguin acollits". Pel que fa a les remuneracions obtingudes per treballar, quedava establert que només podrien percebre el 20% de la retribució i el 80% restant seria deduït "per compensació de les pròpies despeses de manutenció, estatge i sanitat, i per contribució a les esmentades despeses i altres de transport, vestir i altres

atencions personals dels restants refugiats no aptes per al treball per raó de llur edat o deficiència física". En altres disposicions s'equiparava el racionament general per als refugiats al rebut per a la ciutadania en general. En aquesta línia d'homologació de drets, s'igualava l'acció escolar per als infants refugiats amb la que rebien els del poble d'acolliment. Com a clàusula final, era derogada tota l'organització anterior, és a dir, el Comitè Central d'Ajut als Refugiats, l'Oficina Administrativa d'Ajut als Refugiats i el Comitè d'Avituallament, que era substituïda per una sola entitat, el Comissariat d'Assistència als Refugiats.

3.5. El Comissariat d'Assistència als Refugiats

El Comissariat d'Assistència als Refugiats fou l'organisme amb el mandat més durador durant tota la guerra, ja que va tenir al seu càrrec la situació de la població refugiada fins a la caiguda de Catalunya. El seu establiment coincideix amb l'ocupació de Santander, el 26 d'agost de 1937, i de Gijón, setmanes després, el 19 d'octubre, cosa que va significar un nou i sobtat increment de les persones que hi arribaven i, per tant, de noves necessitats per als serveis d'assistència de la Generalitat. No cal dir que aquesta situació va fer empitjorar els serveis de proveïments i en especial l'índex de preus, que tingueren una acceleració imparable, tal com mostra el quadre següent.⁶³

Quadre núm. 3: Evolució dels preus de les subsistències a Barcelona (juliol = 100)		
1.936	juliol	100
	desembre	147'1
1.937	Desembre	357'8
1.938	Octubre	453'3

⁶³Segons Bricall J.: Política econòmica..., p. 137.

La plasmació més crua d'aquest estat de coses va ser la reducció del racionament dels productes bàsics:

"A Barcelona i el seu radi, el 10 de juliol de 1937 es repartien fins a 200 gr. d'arròs; 1/4 de litre d'oli i 2 kg de patates la setmana per persona; el 10 de setembre de 1937 fou reduïda la ració de patates a un quilo, i el pa es racionà a 250 gr. diaris; a mitjan agost del 1938, ració diària de pa a Barcelona era de 150 gr. i de 100 gr. per a la resta de Catalunya".⁶⁴

A l'alça de preus la va acompanyar la penúria i amb això el mercat negre on els preus eren encara molt superiors.⁶⁵

A partir de la segona meitat de 1937 les ciutats catalanes van patir uns bombardejos sistemàtics, que portaren a l'evacuació de milers de ciutadanes i ciutadans del país. No eren els primers refugiats catalans, car, per exemple, a Olot ja n'hi havien evacuats de Barcelona,⁶⁶ i dels pobles de la costa també havien sortit nombroses persones, en especial mainada, a causa dels atacs de la marina o de l'aviació rebel.⁶⁷ Tanmateix, els bombardejos de Barcelona i l'ofensiva del Segre, a la primavera de 1938, que va portar les tropes franquistes dins de Catalunya, van obligar a abandonar les seves llars milers dels vilatans d'aquestes zones i, consegüentment, a ubicar-los en poblacions de l'interior. Una comunicació tramesa a l'Ajuntament d'Olot per la Delegació de Girona del Comissariat d'Assistència als Refugiats de 30 de març de 1938 constitueix un bon paradigma de la situació creada.

"Vista la gran avalantxa de contingents de nous refugiats de guerra procedents dels fronts de combat, novament ens veiem obligats a prendre les mesures corresponents per atendre'ls degudament, per aquest motiu comptant amb els vostres sentiments humanitaris, i reconeguda

⁶⁴Ibíd, p. 150.

⁶⁵Vegeu les dades que proporciona Vallés, E.: *Imatges...*, p. 281.

⁶⁶Vegeu Clavijo, J.: *La població...*, en especial el capítol 2.

activitat en bé de la nostra causa, aquesta Delegació us prega, feu el que s'escaigui per tal d'habilitar nous locals en vistes a la pròxima expedició que us serà destinada, d'acord amb lo disposat sobre aquesta matèria.⁶⁸

Un mes després va ser rebuda una nova notificació a l'Ajuntament olotí expressant el nou criteri del Comissariat, que duplicava el percentatge de refugiats que havia d'acollir cada municipi, el 10%, establert segons el decret de 14 d'agost de 1937, atès que havia quedat superat per les necessitats de la guerra:

"Vistes les noves arribades de contingents de refugiats que tenim anunciades, procedents dels pobles evacuats dels fronts d'Aragó, sou pregat en prendre bona nota de l'acord pres per al Comissariat d'Assistència als Refugiats de Catalunya d'augmentar el percentatge assenyalat fins a la data a cada poble, o bé sigui que el cups del 10% assenyalat als mateixos passa automàticament augmentat amb un 10 per cent més que, en total sobre el cens normal de cada població, correspondrà el 20 per cent, quedant per tant doblada la colònia de refugiats que correspon a cada població."⁶⁹

L'Ajuntament va prendre nota d'aquesta directriu i hi va donar resposta a la sessió de l'11 de maig de 1938 de la Comissió de Govern Municipal :

"Es llegeix una comunicació del Comissariat d'Assistència als Refugiats, de Girona, avisant de la propera arribada d'un nou contingent de refugiats, acordant-se contestar-li que hauria d'abstenir-se, en quant sigui possible, d'enviar més refugiats a Olot, perquè amb la vinguda de forces militars, internacionals, etc., no hi ha possibilitats d'allotjament".⁷⁰

⁶⁷Vegeu Matas Balaguer, J.: La Revolució i la Guerra Civil a La Bisbal. La Bisbal 1990.

⁶⁸Fons: Administració General. Corporació Municipal.

⁶⁹Clavijo, J.: La població..., p. 146.

⁷⁰AHCO. Llibre d'Actes. 11 de maig de 1938.

Així, doncs, el Comissariat va haver d'assumir la seva tasca enmig de greus problemes i dificultats, per fer front als quals va haver de recórrer al voluntarisme dels seus responsables i a l'ajut de les associacions humanitàries. En aquest sentit, l'organigrama del Comissariat es basava en vuit departaments o seccions: Control; Allotjament, Sanitat, Transports i Expedicions, Estadística i Informació; Proveïments; Caixa; Comptabilitat del subsidi; Material, Premsa i Propaganda; Secretaria i, per últim, Consergeria.⁷¹

A la secció de Control es prenia la filiació dels qui arribaven i se'ls lliurava una acreditació provisional que havia de canviar, en arribar al municipi d'acollida, pel carnet de refugiat que li proporcionava l'ajuntament. La d'Allotjament era l'encarregada de la ubicació momentània en un lloc anomenat "refugi de trànsit", en espera del seu trasllat en un lloc definitiu.⁷² Sanitat era la responsable de garantir l'assistència mèdica de la població refugiada en un dispensari per a les cures menors o d'urgència; quan el cas era greu, el malalt era ingressat en un dels hospitals especialitzats. També era la que adquiria medicines, aparells ortopèdics i òptics, a més de fer-se càrrec de l'enterrament dels refugiats morts a les instal·lacions del Comissariat. Transports i Expedicions organitzava el trasllat dels grups evacuats des del lloc d'arribada al d'establiment i el transport dels queviures. En opinió de Ramon Blasi, la manca de mitjans de transport feia molt difícil aquesta tasca. La secció d'Estadística i Informacions centralitzava els fulls de filiacions que la de Control havia fet en el primer moment d'arribada i s'hi portava la relació d'altres i baixes, que era compulsada amb els llistats nominals que trametien els ajuntaments per cobrar el subsidi de dues pessetes. Aquesta secció rebia també les sol·licituds de localització de persones refugiades a Catalunya provinents tant de l'interior com de la resta d'Espanya. Proveïments subministrava els queviures als refugis sota el control del Comissariat.

⁷¹AHNS. PS-Barcelona. Leg 277/8, núm. 1. Informe que de les activitats de les Oficines Centrals del Comissariat d'Assistència als Refugiats presenta Ramon Blasi i Rabassa, en qualitat de cap al sr. Ricard Altaba-Planuc, comissari del referit organisme. 11 de maig de 1938

Les factures d'aquestes provisions i les despeses del Comissariat eren abonades per la secció de Caixa, tot i que una norma en prohibia labonament per un import superior a cinc-centes pessetes, que ho eren per la Direcció General d'Assistència.⁷³ Comptabilitat del Subsidi era la secció responsable d'enregistrar els llistats nominals tramesos des de les poblacions a partir dels quals era calculada la liquidació del subsidi corresponent. Aquesta corresponia a la Direcció General de Finances Locals de la Generalitat. El magatzem central del Comissariat, on hi havia robes, calçat i altres proveïments per a les necessitats de les seves delegacions territorials, corresponia a Material i es trobava al carrer Montalegre 4. Premsa, Propaganda i Correspondència havia d'elaborar un dossier de premsa diari amb les informacions relatives a la població refugiada, confeccionava les dades publicitàries en relació a l'obra feta amb els refugiats i, finalment, contestava la correspondència enviada per aquelles persones al Comissariat. La de Secretaria organitzava l'arxiu documental del Comissari, portava les entrades i sortides de documents al registre i ordenava la correspondència oficial. La darrera secció, la Consergeria, era la competent en l'organització del treball del personal no administratiu, així com de l'estat del mobiliari i utillatge de l'edifici i de la seva neteja.

Aquesta estructura va patir les incidències pròpies de la guerra, en especial la de la mobilització de la seva plantilla i de l'escassetat de recursos per a complir el pagament dels subsidis i ajuts. El primer fou un seriós problema car, com afirmava Ramon Blasi en el seu informe, una de les raons de la crisi en el funcionament de les oficines del Comissariat havia estat que "darrerament hi ha

⁷²Segons Ricard Altaba un d'aquests era Can David del carrer Aribau. A J. Fabre: "Ricard Altaba, comissari de refugiats l'últim any de la guerra," a L'Avenc, núm. 63, setembre 1983.

⁷³AHNS.PS-Barcelona, Leg. 279/13 núm. 8. És una factura adreçada a la Conselleria de Governació i Assistència Social per import de 5.982'45 lliurada pel Servei d'Intervenció i Estadística dels Ferrocarrils MZA corresponent a transport de refugiats durant el març de 1938.

ajudat l'haver hagut d'incorporar-se a files diversos elements que amb el temps que hi portaven ja tenien la feina pel cap dels dits".⁷⁴

Un altre problema més greu va ser el de la manca de diners per abonar el subsidi i les despeses del sosteniment de les persones refugiades. Les queixes dels ajuntaments per no rebre fons, mentre que ells havien de sufragar les despeses de la gent refugiada, van ser constants. El subsidi, establert per ordre del 3 d'abril de 1937, és a dir abans del canvi de titularitat en la Conselleria, era de dues pessetes que la Generalitat atorgava per dia i refugiat acollit. El sistema de funcionament per rebre'l començava quan l'ajuntament del municipi d'acollida feia saber el nombre de refugiats allotjats en una relació que havia d'indicar els dies d'assistència i el seu sexe i edat. Les relacions eren trameses agrupades per demarcacions comarcals de la Conselleria a la Intervenció General de la Generalitat.⁷⁵ Des d'aquest departament es facilitaven els fons a les Comissaries delegades respectives,⁷⁶ les capitals de província, que els facilitaven als ajuntaments.⁷⁷ La destinació final del subsidi era la persona refugiada, que ho havia de cobrar per mitjà dels serveis d'assistència municipal. Si bé la norma establí que havia de ser donat a cada persona refugiada, la veritat és que els ajuntaments s'ho van quedar en força casos, tal com posen de relleu els escrits de protesta de nombrosos col·lectius de refugiats poc temps després de ser establert el subsidi. Així va ser el cas dels de Pinell de Brai, que va acusar l'Ajuntament, l'11 d'abril de 1937, que els donaven únicament

⁷⁴AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/8. Informe...op. cit.

⁷⁵Prèvia la conformitat del Comissari d'Assistència als Refugiats, la relació era aprovada pel Director General de Crèdit i Tresoreria.

⁷⁶El 14 de juny la Intervenció General comunica a l'Interventor delegat de la Comissaria de la Generalitat a Girona: "Amb data d'avui han estat lliurades a la Tresoreria delegada d'aqueixa Comissaria per mitjà de la Caixa d'Estalvis 233.912.- pessetes, per tal de fer efectius els subsidis de dues pessetes diàries per assistència a refugiats durant els mesos de gener i febrer darrers corresponents a Municipis de la circumscripció de Girona detallats en les relacions que obren en vostre poder, aprovades per Ordre de 26 de maig darrer." AHG. Fons Diputació. Comissaria Delegada.

⁷⁷Les anotacions dels lliuraments eren realitzades al Llibre de Subsidis Refugiats de Guerra on figurava el nom de la localitat creditora, l'imprt del subsidi, les retencions efectuades a Barcelona per avançaments o altres conceptes, el descompte d'un 20% per ajut solidari a l'obra amb els refugiats, la deducció per avançaments efectuats per la Conselleria i el líquid a cobrar.

una pesseta i amb això no podien viure. En la seva resposta, els Serveis d'Assistència Social de la Conselleria, els deia:

*"Hemos recibido vuestro comunicado, firmado por todos los refugiados que os halláis en ese pueblo, en el que nos hacéis determinadas denuncias de las que han sido tomadas en consideración aquellas a las que podemos intentar poner remedio. Tal es, por ejemplo, la que se refiere a la cantidad que os entregaron, que ha de ser de dos pesetas por día y persona, cantidad que el Ayuntamiento percibe de la Generalitat para la manutención de los refugiados."*⁷⁸

Aquestes retencions van ser realitzades pel retard dels ajuntaments a cobrar els deutes de la Generalitat; un tema que posa de manifest el mateix comissari delegat de Girona, Martí Jordi Frigola, al Comissari d'Assistència als Refugiats, Xavier Casademunt, el 9 de setembre de 1937, en ocasió de la presa de possessió d'aquest darrer:

"Mentre espero l'oportunitat d'aquesta entrevista, crec convenient remarcar-te dos punts interessants de la qüestió de refugiats.

Primer: Cal que la Generalitat pagui puntualment als ajuntaments. Anant seguint com ara, que hi ha ajuntaments que es passen 4 o 5 mesos sense cobrar, arribarà un moment que els municipis es negaran a tenir cura dels refugiats, ja que l'economia de les Corporacions Municipals cada dia és més desastrosa i no pot resistir la dificultat que suposa l'haver d'avançar quantitats tan considerables, com les que ascendeixen les despeses de refugiats."⁷⁹

De la seva banda, els ajuntaments, com el de Cistella, també feien escrits demanant el lliurament de fons i, àdhuc, reconeixent l'apropiació del subsidi:

⁷⁸Aquests escrits provenen de refugiats acollits en pobles de tota la geografia catalana, la qual cosa ens fa pensar que l'apropiació d'aquests diners pels ajuntaments va ser una pràctica força generalitzada.

⁷⁹AHG. Fons Diputació. Comissaria Delegada. Una intervenció semblant havia fet el 14 de juliol de 1937 el Cap de la delegació de Lleida davant la Conselleria: "... us demano que doneu solució al cobrament de tots els pobles

"Com sigui que el total pagat als refugiats de guerra existents en aquesta població des del dia 7 de novembre darrer [de 1937] fins el dia d'avui [29 de gener de 1938] puja ja a la quantitat de 5.089 pessetes, sense que, per tant, hagin estat abonades a l'Ajuntament les despeses pel pagament de subsidis als dits refugiats fetes en el mes de novembre i desembre darrer, aquest Ajuntament s'ha vist obligat a pagar sols la meitat dels subsidis als refugiats, en la quantitat que els correspon cobrar per la setmana del 24 al 30 inclusiu del mes que som, i ha tingut de deixar de pagar les atencions de caràcter municipal per manca de pessetes, malgrat haver-se interessat el pagament dels mesos de novembre i desembre darrer, petició que fou feta en data 11 del mes que son a l'ensens que es demanava un préstec permanent de dues mil pessetes en dipòsit com a conseqüència de la situació econòmica del municipi, sense que dit escrit hagi estat correspost ni tampoc rebut l'avís de pagament de les factures dels mesos de novembre i desembre".⁸⁰

A més d'aquests escrits oficials, els ajuntaments van recórrer als contactes interns que, per una raó o altra, tenien amb els responsables dels organismes corresponents. Paradigma d'això és la carta tramesa per l'Interventor de Cabals de l'Ajuntament d'Olot al Director General d'Assistència Social, l'olotí Antoni Dot Arxer. Després d'uns mots de preàmbul, la carta passa a explicar les causes de la desastrosa situació financera de l'Ajuntament i entre d'altres coses diu, com un factor de la crisi econòmica del consistori:

"l'enorme càrrega que diàriament s'acumula en el que fa referència al sosteniment dels refugiats; fins fa uns tres mesos la Generalitat havia pagat el deute per aquest concepte d'una manera molt beneficiosa per l'erari municipal, però des d'aquella data s'ha entorpit aquesta bona marxa, i la prova és que la Generalitat és deutora a l'Ajuntament d'Olot de la respectable quantitat de 381.808 pessetes."⁸¹

doncs cal tenir en compte que hi ha molts que encara no han cobrat un cèntim, no obstant haver entregat les llistes de relació en el seu temps". AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/5 núm. 27.

⁸⁰AHG. Fons Diputació. Comissaria Delegada.

⁸¹AMO. Administració General. Corporació Municipal.

Tot seguit, l'interventor municipal va explicar al sr. Dot que en ocasió d'una entrevista amb el Director General d'Administració Local, després de presentar la crítica situació de les finances va demanar quina gestió podia fer per obtenir un avançament. "La contesta, deia ell, fou contundent, si el vostre diputat i bon amic meu Sr. Dot fa una petita indicació per tal de que l'Ajuntament d'Olot se li anticipin unes pessetes a compte del deute, podeu contar sereu atesos."⁸²

La normativa, d'altra banda, volia impedir el frau en les llistes de persones refugiades que cada ajuntament comunicava. Aquesta pràctica, consistent a declarar assistides un major nombre de persones de les que realment ho eren, no és possible quantificar-la amb rigor si no és des de treballs locals. Tot i això, podem afirmar categòricament que tant pels testimonis orals com per algun document, el frau va existir.⁸³ Les mesures per impedir-ho van ser essencialment dues. La primera obligava als ajuntaments a remetre llistats nominals de les persones que atendien.⁸⁴ La segona fou l'ordre de 4 de març de 1938 que obligava les colònies de refugiats de cada localitat a triar un representant amb la doble missió de servir com a portaveu davant les autoritats locals i com a avalador de l'exactitud de les quantitats lliurades per l'Ajuntament.

El Comissariat d'Assistència als Refugiats va oferir la seva infraestructura administrativa, mitjançant una nota apareguda el 30 d'octubre de 1937, per a la localització dels familiars del personal refugiat.⁸⁵ Aquesta nota, que coincideix amb l'arribada dels contingents evacuats del nord d'Espanya, atenia principalment tres fites: centralitzar en el Comissariat el servei de recerca i informació de les persones refugiades;⁸⁶ marginar les estructures paral·leles creades per a la mateixa

⁸² AMO. Administració General. Corporació Municipal.

⁸³ Així ho sosté la senyora Manuela Plana, que aleshores era professora de l'Institut de Segona Ensenyança d'Olot, i una denúncia dels refugiats de Planoles afirmant que l'Ajuntament declara que atén vuitanta-quatre refugiats quan en realitat són seixanta-nou. AMO. Diputació. Comissaria Delegada.

⁸⁴ Circular del Comissariat d'Assistència als Refugiats de 14 de setembre de 1937. DOGC 16 de setembre de 1937.

⁸⁵ "El control de los refugiados", *La Vanguardia*, 30 d'octubre de 1937.

⁸⁶ "Todos los ciudadanos que deseen saber el paradero de algún familiar suyo deben dirigirse al dicho Comisariado". *La Vanguardia*, 30 d'octubre de 1937.

finalitat,⁸⁷ i impedir els desplaçaments de les refugiades i refugiats dels establiments on havien estat destinats, fent saber als alcaldes que "*les serán deducidas las estancias correspondientes a los días que los refugiados hayan pasado fuera del pueblo de su residencia.*"⁸⁸ Una mesura que, vistes les possibilitats administratives, només va tenir una aplicació relativa.

L'informe, lliurat el 30 d'octubre de 1938 pel delegat del Comissariat d'Assistència als Refugiats de la IV Vegueria, amb seu a Reus, és un fidel testimoni de la situació existent en els moments finals de la guerra a Catalunya. Presenta l'increment dels conflictes a conseqüència de la deficient alimentació i de la penúria que afectava la majoria de la població, refugiada o no, amb les paraules següents: "I és que en el fons, a mesura que l'escassetat dels articles de primera necessitat es fa més intensa, l'egoisme de certes persones es desferma més cruament."⁸⁹ Si la situació no arribà a ser més greu, en especial per als infants, fou per l'ajut que algunes entitats humanitàries van atorgar en aquells moments. L'informe Borràs en destaca el "*Comité de Ayuda Suiza a los Niños de España*", el "*Fons de Solidaritat Internacional*" i el "*Servicio Internacional de los Amigos (Cuáqueros)*". Gràcies a ells va ser habilitat un menjador infantil a les localitats de Reus, Riudoms, Barberà de la Conca, La Selva del Camp, Montblanc i Segarra del Gaià. Segons l'informe, 848 infants dels 2.682 censats a tota la vegueria eren atesos en aquests sis menjadors. La manca de mitjans va impedir que aquelles entitats alimentessin més criatures, de la mateixa manera que la delegació de la IV vegueria va haver d'abandonar el projecte de construcció d'un seguit de colònies infantils, perquè "les necessitats de la guerra i la proximitat del front no afavorien els nostres projectes i com a mida de prudència foren abandonats".⁹⁰

⁸⁷ Principalment el *Secretariado de relaciones de los refugiados confederales del Norte*.

⁸⁸"El control..." *La Vanguardia*, 30 d'octubre de 1937.

⁸⁹AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/8.

⁹⁰AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/8.

Un altre aspecte que reflecteix l'informe és el de l'evacuació cap a l'interior de Catalunya de la població refugiada en la línia del front en aquells mesos finals de guerra.

"El nombre de refugiats, al produir-se la dispersió (sic) del Front d'Aragó, va disminuir. Els que es trobaven als pobles de la comarca de la Ribera de l'Ebre, els hagueren d'evacuar, i molts dels de la del Priorat, envaïts pel pànic, també els abandonaren. La majoria d'ells s'internaven vers les comarques de Girona i Bages, cap a les quals s'havia ordenat de canalitzar aquella riuada humana."⁹¹

A aquesta font documental cal afegir-hi el testimoni de Xavier Casademunt, recollit per Jaume Fabre.

"A Falset, a Balaguer, vaig veure, en la retirada de març [de 1938], multituds que venien cap a Barcelona. Vaig anar a trobar en Companys i li vaig demanar una autorització especial per poder requerir l'auxili de qualsevol mena de força pública que trobés. 'Si no els aturem, vaig dir, en un parell de dies tindrem carros de gent des de Colom a Pedralbes. I què en farem? Què els donarem a Barcelona?'. Em va fer un ofici (...) autoritzant-me a mobilitzar l'Exèrcit si calia. Vaig posar controls a totes les carreteres i no vam baixar ningú més avall de Vic. Fèiem tornar tothom endarrera, si no, hauria estat un desastre."⁹²

A les comarques de l'interior de Catalunya, aquella riuada de gent va empitjorar encara més una situació ja prou degradada. Una solució va ser la de recórrer a l'apropiació de determinades finques propietats de personatges benestants. Un paradigma d'aquesta mena de decisió la trobem a l'ordre de 25 de juliol de 1938.⁹³

⁹¹AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/8.

⁹²Fabre, J.: "Xavier Casademunt..." *L'Avenç* núm. 63, setembre 1983

⁹³DOGC. 3 d'agost de 1938.

"Donada l'aglomeració de refugiats de guerra avui dia existents a Catalunya i en vista de l'anunciada arribada de nous contingents (...) He resultat:

Són apropiades pel Departament de Governació i Assistència Social, a fi d'ésser destinades a l'establiment de Residències, Colònies i Allotjament de refugiats, les finques que a continuació s'esmenten: Finques denominades "El Castell", "La Torroja" i dues torres denominades "Torre d'En Seix", existents totes quatre al poble de Pallejà; finca "Marquès de Güell", de Perpètua de Moguda; finques "Can Lleó" i "Riu de Foix", de Castellsarroca; finques "Hospital Bofill" i "Sala", de Castellbisbal; finca "Mas Cuadras", de Maçanes, i "Torra Blanca", de Fogars de Tordera."

Cal tenir en compte que en aquestes dates, a més de la població evacuada, s'havia instal·lat a la Catalunya interior una part de l'administració de la Generalitat i del Govern de la República, a més de tropes de vigilància de fronteres, centres de reclutament i instrucció militar, establiments de comandament de tropes, etc., que ocupaven en la seva major part immobles particulars o, en cas de no haver-n'hi, s'ordenava de manera imperativa el desallotjament dels seus ocupants. Així va succeir a Olot. El 30 de novembre de 1938 el Comissari Municipal, Enric Burc, comunicava :

*"Per atendre a necessitats de guerra, he vingut a disposar que la casa núm. 8 del Passeig de Barcelona d'aquesta ciutat, sigui ocupada per la Delegació Interventora en construcció de fusta, traslladant els refugiats que ara l'ocupen a la Masia denominada Les Cols."*⁹⁴

Els refugiats residents, però, no se'n varen anar. Per aquesta raó, el comissari va cridar, el 30 de novembre de 1938, la força pública:

"Para atender a necesidades de guerra, he tenido a bien ceder la ocupación de la torre núm. 8 del Paseo de Barcelona de esta ciudad, al Sr. Delegado Interventor en Construcciones de Madera del Ministerio de la Gobernación, en la presente, obligando ello, a que los refugiados

⁹⁴AMO. Administració General. Corporació Municipal.

de guerra que la habitan pasen a ocupar otro local a cuyo fin les ha sido destinado el Manso Cols (sic) de este término municipal.

Y como sea que los refugiados se niegan a abandonar la torre del Paseo de Barcelona, esta Comisaría municipal, ruega a V. [el Cap del Destacament de les forces de la Inspecció General de Fronteras] que por el personal a sus órdenes se proceda a hacerles desalojar el referido local y trasladarse al nuevo que se les señala."⁹⁵

Aquesta desobediència resulta del tot significativa en tant que ens posa de relleu la crisi d'autoritat que estaven patint les institucions en aquells moments finals de la guerra. Tornarem sobre aquest tema, més endavant.

Quan es produeix l'ofensiva final rebel, el Nadal de 1938, es van reanudar les corrues de gent fugint dels invasors. El 23 de gener de 1939 el comissari municipal escriu al Delegat d'Ordre Públic, referint-se a Olot, *"Tenia esta población 12.000 habitantes y actualmente unos 20.000 con evacuados forzosos y voluntarios."*⁹⁶ La constatació que la situació era patètica la trobem en aquesta ordre.

"Con el fin de instalar un Departamento de la Generalidad de Cataluña y por disposición de la Superioridad, sírvase desalojar inmediatamente la Colonia de Huérfanos de Telégrafos de la Torre Malagrida e instalarlos en el Café "Els Nostres" situado en la calle Francisco Macià de esta ciudad. Le recomiendo la urgencia porque hoy mismo debe funcionar dicha dependencia. Para el traslado de los muebles pueden utilizar el camión del Municipio. Olot, 24 de enero de 1939."⁹⁷

L'estat d'ànim dels dirigents i de la població ha estat descrit per Carles Pi i Sunyer:

⁹⁵AMO. Administració General. Corporació Municipal.

⁹⁶AMO. Administració General. Corporació Municipal.

⁹⁷AMO. Administració General. Corporació Municipal. Ordre als orfes refugiats d'abandonar la Torre Malagrida.

“Les carreteres, cada vegada més plenes d'una multitud afanyosa d'anar-se'n; el quadre cada cop més angoixós de l'èxode. Passàrem per Girona amb els carrers encara més embussats de gent, cotxes i carros i, abans d'arribar a Figueres, veieren al cel l'esquadrilla d'avions enemics, i aviat el retronys de les bombes llançades damunt de la ciutat. En arribar-hi, ben poc després, en lloc de trobar-la amb els carrers mig deserts pel recent bombardeig, quedàrem altre cop submergits en la riuada tumultuosa. I en sortir-ne, la carretera que duu al Portús, la porta d'entrada a França, anava encara més plena; l'avenç era penós, tallats per freqüents i llargues aturades.”⁹⁸

3.7. La Comissió Consultiva d'Ajut als Refugiats

El decret de 14 d'agost de 1937, que com ja s'ha dit fou la peça bàsica per organitzar tota l'atenció a la població refugiada, va constituir la Comissió Consultiva d'Ajut als Refugiats. La seva facultat principal quedava recollida a l'article 4t:

"Tindrà al seu càrrec l'estudi de les matèries que pel Departament de Governació i Assistència Social o qualsevol altre de la Generalitat li siguin confiades, i l'organització de conferències, serveis de propaganda i premsa en relació als refugiats i aportació de suggeriments encaminats a perfeccionar aquesta obra d'assistència en els diversos aspectes, i a obtenir la col·laboració moral, econòmica i social de les respectives organitzacions".⁹⁹

Dels treballs de la Comissió en tenim coneixement per les actes de les sessions celebrades del 7 de juliol al 6 de desembre de 1938.¹⁰⁰ Durant el juliol es va trobar tres vegades, però a partir d'agost ho va fer una vegada al mes. Tal com indicava el decret de constitució, les entitats que la composaven eren d'un caire molt divers. La presidia el responsable del Comissariat d'Assistència als Refugiats, encara que el director general d'Assistència Social, l'olotí Antoni Dot, va participar-hi en diverses reunions. La resta foren Pro Infància Obrera, Ajut Infantil de Reraguarda, Socors Roig

⁹⁸Pi i Sunyer, C.: La Guerra 1936-1939. Memòries. pp. 202-203.

⁹⁹DOGC núm. 236. 24.8.37.

¹⁰⁰PS-Barcelona. Leg. 277/9 números 1, 2, 3, 4, 5 i 6.

Internacional, el Departament d'Assistència Social del govern d'Euskadi, incorporat juntament amb la delegació de Santander i el Centre Asturià en una data molt tardana, el 7 de juliol de 1938, la Comissió Executiva de Sanitat d'Ajut als Refugiats, el Departament de Cultura de la Generalitat, el d'Ajut als Refugiats de l'Ajuntament de Barcelona i l'Institut d'Acció Social Universitària (Assistència Infantil). Aquesta pluralitat d'institucions és palesa en la varietat de temes que varen ser tractats: la concentració dels refugiats per llocs d'origen, l'escolarització dels infants, l'atenció al jovent, l'organització de l'ajut estranger i l'aprofitament dels serveis de les associacions humanitàries, la incorporació dels refugiats a l'esforç de la guerra, la situació sanitària, la valoració de les prestacions efectuades per ajuntaments i altres entitats, i, finalment, els incidents protagonitzats per refugiats i les poblacions d'acollida. Tot seguit ens detindrem en aquells fets que considerem més significatius, que hem extret de l'anàlisi de les actes de les trobades de la Comissió Consultiva d'Ajut als Refugiats.

El Director General d'Assistència Social expressava, a la reunió del 7 de juliol de 1938, que "té un interès especial per tractar i resoldre els assumptes hospitalaris, per tal que siguin un fet l'accés als dits establiments de tota la població refugiada a Catalunya que ho necessiti, amb els mateixos drets que un ciutadà qualsevol".¹⁰¹ Un objectiu que plantejava nombrosos problemes, el més important dels quals era que faltaven hospitals especialitzats, ja que només n'hi havia tres i d'aquests dos eren del tot desaconsellables d'utilitzar.¹⁰² Així doncs, el director general va oferir acollir a l'Hospital General de Catalunya les refugiades i refugiats necessitats d'assistència mèdica, cosa que no solucionava el dèficit de centres especialitzats, tal com ell mateix va reconèixer. "A Catalunya existeixen establiments d'aquesta mena [preventius i sanatoris] per acollir uns dos mil malalts, a hores d'ara caldria disposar per a encabir-hi sis o set mil".¹⁰³ Com a alternativa, la Direcció General va presentar la coordinació dels serveis d'assistència que efectuaven totes les

¹⁰¹AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/9.

¹⁰²AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/9.

entitats, Govern d'Euskadi, Delegacions de Sanitat, ajuntaments, etc., per treure'n el millor rendiment dels mitjans disponibles. De la discussió posterior podem treure dues conclusions. La primera és la gran heterogeneïtat de situacions, car la delegació d'Euskadi garantia l'assistència sanitària als refugiats del seu país, però les d'Astúries i Santander no ho podien fer per manca de mitjans. La segona que, en vista d'això, la Comissió Consultiva va adoptar el criteri que qualsevol hospital podia -i devia-, atendre la refugiada o refugiat que ho necessités.

Un fet aliè va venir a trastocar tots els plantejaments: l'ofensiva de l'Ebre. Aquest esdeveniment va demandar l'assignació prioritària dels recursos sanitaris del país, a causa del gran nombre de ferits ocasionats. Previsions realitzades des de feia mesos, com l'habilitació d'un hospital per a malalts de tifus a Castellbisbal, van ser ajornades en espera de temps millors. Vistes les circumstàncies, fou la Sanitat militar la que va concentrar tots els mitjans.

El segon problema que va tractar la Comissió Consultiva d'Ajut als refugiats va ser, com no podia ser menys, el dels proveïments. Un tema que va ser objecte d'una discussió específica a la sessió del 27 de juliol de 1938. Hi va haver veus crítiques a l'estat dels abastaments, en especial de la dispersió existent entre el racionament que es feia per a les persones refugiades i per a la població local. A tot això, el representant de l'Ajuntament de Barcelona va proposar que "els ajuntaments podrien afegir el racionament destinat als refugiats al de la resta de la població civil, i després distribuir-lo equitativament entre uns i altres", el de la Delegació de Santander, va plantejar que "cal centralitzar i unificar el racionament per als refugiats, i que l'organisme centralitzador hauria d'ésser el Comissariat".¹⁰³ Tot seguit, afegia que "cal que els refugiats estiguin tots atesos, sense distincions ni privilegis".¹⁰⁵ L'exposició del problema dels queviures realitzada pel comissari Ricard Altaba, va fer referència al desviament que realitzaven els ajuntaments dels queviures destinats a la població

¹⁰³ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/9.

¹⁰⁴ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/9.

refugiada cap a la dels seus pobles i, de manera implícita a les protestes de refugiats i municipis pel retard amb què la Generalitat pagava el subsidi. Una intervenció que no amagava la fixació de responsabilitats en el govern de l'Estat, tant pel que fa al subministrament irregular dels proveïments com a la lentitud en la transferència de fons del govern central al de la Generalitat.¹⁰⁶

"El president manifesta que el problema de proveïments és de tanta envergadura que veu difícil de poder-lo solucionar d'una manera absoluta. Actualment els refugiats reben el racionament d'una manera més normal que la resta de la població civil, car el racionament als primers, d'ençà que se'ls subministra, només els ha fallat una setmana; en canvi als segons, en poblacions industrials com Sabadell i Terrassa, els falla sovint. La població indígena dels centres rurals té més defensa. També ha comprovat que hi ha alguns ajuntaments que restringeixen el racionament dels refugiats en benefici de la població indígena. Cal advertir que els queviures que reben els refugiats no arriben al valor de les dues pessetes diàries del subsidi establert, per tant, el dit racionament ha de completar-se pels corresponents municipis. Trifó Gómez va establir el racionament de 125 grs. diaris per refugiats acollits en les poblacions rurals, i el de 150 grs. per als de les poblacions industrials. Però aquest racionament difícilment és subministrat, i les dificultats dels ajuntaments augmenten amb el retard què cobren el subsidi, retard motivat per la lentitud amb què l'Estat paga a la Generalitat. Lamenta les diferències que s'observen, però també fa remarcar que en molts indrets els refugiats estan molt ben acollits."

També van expressar-se opinions crítiques, com la no inclusió de la llet en el racionament, cosa que podia permetre atendre grans i malalts, i propostes per solucionar la situació, com la presentada pel representat de la delegació de Santander, la ja esmentada que demanava la centralització de tot el racionament per a la població refugiada en el Comissariat d'Assistència als Refugiats. Una proposta que fou recolzada per la Delegació d'Astúries i que va ser presa en consideració, i es va prendre la resolució d'efectuar-la a títol experimental en dues poblacions i

¹⁰⁵ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/9.

avaluar posteriorment el seus resultats. La manca de l'acta de la sessió del 24 d'agost de 1938, on va ser efectuada l'avaluació d'aquest projecte, ens deixa sense conèixer els seus resultats. Malgrat tot la documentació posterior ens demostra que l'esmentada coordinació no va existir. Així, en efecte, a la trobada del 6 de desembre de 1938, la Delegació d'Euskadi va presentar una queixa per l'oposició dels ajuntaments a cedir-lo locals per fer menjadors col·lectius per als seus refugiats.¹⁰⁷

"El representant d'aquest Departament [es refereix al d'Assistència Social del Govern d'Euskadi] explica la implantació de menjadors col·lectius per als refugiats del seu país implantació que gairebé sempre ha topat amb l'oposició dels ajuntaments a cedir els locals que es necessitaven."

L'atenció als infants i joves va ser un altre dels temes importants per la Comissió Consultiva. Segons Ricard Altaba, "més greu que el problema del racionament, ho és el dels infants de 10 a 15 anys, que en nombre de 8 a 10.000 es troben refugiats a Catalunya sense que siguin atesos com caldria."¹⁰⁸ I la representant del Centre Asturià es lamentava de "l'estat d'abandó en què es troben moltes refugiades adolescents i del perill que això representa". El Director General va expressar, a més, la preocupació "pel problema cultural dels infants refugiats perquè no es trobin mancats d'escoles adients." Aquest interès per escolaritzar els infants i atendre els joves es va reiterant en diverses sessions, encara que no deixa de ser indicatiu que es facin diverses apel·lacions a l'ajut internacional, en especial és esmentada la dels "Amics quàquers".¹⁰⁹ L'assistència als refugiats adolescents va ser competència de l'Institut d'Acció Social Universitària i escolar de Catalunya,

¹⁰⁶AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/9. Les diverses opinions que s'expressen són a l'acta de la sessió del 27 de juliol de 1938, continguda a la referència que s'esmenta.

¹⁰⁷AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/2.

¹⁰⁸AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/9. Sessió de 7 de juliol de 1938.

¹⁰⁹A la sessió del 7 de juliol de 1938 es diu: "[El representant del govern d'Euskadi] Parla de l'obra dels "Amics Quàquers" en pro dels infants refugiats, i creu que cal col·laborar-hi intensament per fer-la més àmplia i més eficaç". I a la darrera acta conservada, de 6 de desembre de 1938, el president de la Comissió Consultiva va manifestar que el Servei Internacional dels Amics Quàquers podria ajudar al subministrament del Refugi de Vells de Tarragona, que es trobava en serioses deficiències". Vegeu AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/2. Per més dades

institució que es va fer càrrec dels establiments de què disposava el Comissariat d'Assistència als Refugiats per atendre aquest jovent. Aquests establiments, denominats oficialment Residències escolars, foren les d' "Apel·les Mestres", a Perpètua de Mogoda; "Torre Blanca", a Hostalric; "Mireia", a Palautordera, i "Ignasi Iglesias", a Mollet del Vallès.¹¹⁰

El 27 de juliol el Departament de Cultura, responsable de l'atenció educativa als infants, va manifestar "el desig del Departament...és que cap infant es quedi sense escola i que, per tant, està disposat a proveir de professors i de material escolar -sol·licitat per mitjà del Comissariat- totes les escoles que assisteixin els referits infants."¹¹¹ Cal esmentar, però, que la representant del Centre Asturià havia manifestat el 7 de juliol de 1938 que, "mentre en algunes poblacions se'ls donen tota mena de facilitats [als infants] perquè puguin assistir a l'escola, en d'altres se'ls posen tots els obstacles, i creu que això darrer passa en un seixanta per cent dels municipis catalans". Opinió que malgrat que va ser contestada per Ajut Infantil de Reraguarda i per Pro Infància Obrera, no deixa de ser rellevant ja que en un context diferent, un informe de la situació de la població refugiada a la IV vegueria, emès el 30 d'octubre de 1938 pel delegat del Comissariat d'Assistència als Refugiats, es qualificava la situació dels infants com de "patètica".

L'aprofitament i coordinació de l'ajut internacional va constituir un altre dels temes tractats per la Comissió Consultiva d'Ajut als Refugiats, ja que les fonts semblen indicar l'existència de situacions irregulars. El propi Director General d'Assistència Social, Antoni Dot, manifestava que "s'hauria d'anar a la ràpida creació d'un organisme on es centralitzessin les aportacions estrangeres, on no hauria de mancar el representant del Comissariat, per tal com a hores d'ara són els refugiats els qui menys es beneficien de les esmentades aportacions, a desgrat d'obtenir-se amb propaganda a base

en relació els quàquers durant la Guerra Civil, vegeu: Howard E. Kershner, *Quaker Service in Modern War*. New York, 1950.

¹¹⁰DOGCG de 17 de setembre de 1938.

¹¹¹AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/9.

d'ells".¹¹² El comissionat de l'Ajuntament de Barcelona també anava en el mateix sentit: "es deuen [l'Ajuntament] 27.500 pessetes als "Amics Qüaquers" per haver-los facilitat llet condensada i farines lactades per als nens petits refugiats, i diu que aquesta quantitat no es deuria si part de les aportacions estrangeres haguessin arribat a l'Ajuntament."¹¹³ Manifestació corroborada pel Director general i pel Comissari d'Assistència Social, el qual va protestar perquè només rebia una part de l'ajut estranger atorgat a les entitats particulars, quan hauria d'ésser, segons la seva opinió, a l'inrevés, que el Comissariat rebés l'ajut i després la repartís. Després d'aquesta discussió es van fer algunes gestions. Del seu resultat la Comissió en va tenir coneixement el 15 de setembre de 1938, quan el Comitè d'Ajut a Espanya va fer saber "que tots els donatius que es rebin per a un fi determinat, seran respectats sense intervenir-los."¹¹⁴ Aquest acord va agradar al representant de l'Ajuntament de Barcelona ja que, segons l'acta, "se'n felicita, perquè suposa que així els n'arribarà algun".

Amb la creació de la Comissió Consultiva d'Ajut als Refugiats la Generalitat va mirar de disposar, per tant, de l'assessorament de les institucions relacionades amb l'assistència a la població refugiada. Totes aquelles que l'integraven tenien un comú denominador: eren organismes oficials o d'un marcat caràcter institucional. Fora de la Comissió hi van quedar els sindicats, malgrat que encara realitzaven una tasca d'assistència. El significat d'aquesta exclusió està per veure, però és del tot significativa, ja que no podem oblidar que UGT i CNT, en especial aquesta darrera, van jugar un paper determinant en el terreny de l'assistència a la població refugiada en els primers mesos de la guerra. De la mateixa manera, ens sobta que a la Comissió no hi hagués tampoc cap representant del departament d'Assistència Social del Govern de la República. L'explicació per justificar aquesta absència vindria, per un cantó, perquè el govern central ja mantenia una estructura paral·lela a

¹¹²AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/9. Sessió de 7 de juliol de 1938.

¹¹³AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/9. Sessió del 13 de juliol de 1938.

Catalunya i, per tant, no li calia integrar-se en un organisme depenent de la Generalitat. Per un altre cantó, però, no sembla que la Generalitat mostrés cap interès a admetre a la seva esfera de poder la presència dels departaments ministerials, encara més quan els enfrontaments amb el doctor Negrín per qüestions de competències estaven a l'ordre del dia. També és possible que fos una exclusió pactada i que mitjançant altres canals s'haguessin establert mecanismes de coordinació entre ambdues administracions. La gran quantitat de documentació que van generar els contactes entre Generalitat i Govern de la República sembla indicar, tanmateix, que la relació entre una i altra es va concretar en l'intercanvi d'oficis i no hi va haver cap organisme de coordinació.

3.8. L'Ajuntament de Barcelona

La Vanguardia publicava, el mateix mes exacte de l'inici del sollevament franquista, una notícia informant que "*Diariamente llegan a nuestra ciudad compañeras y niños escapados de la barbarie fascista en Zaragoza.*"¹¹⁵ Catalunya va ser, així doncs, des del primer moment de la guerra, terra d'acolliment per als fugitius que arribaven evacuats per les milícies catalanes, especialment de la CNT, que s'havien dirigit a la conquesta de la capital d'Aragó.

A Barcelona foren evacuats principalment infants, que van arribar organitzats en diverses expedicions, com la del 26 de setembre de 1936, que anava a càrrec de la "Columna Durruti".¹¹⁶ Uns van ser traslladats posteriorment a diversos municipis de les comarques gironines com Begur, Banyoles, Girona, Olot, Palamós, etc. Altres, van romandre a Barcelona i ben aviat se'ls van afegir

¹¹⁴AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/9. Sessió del 15 de setembre de 1938.

¹¹⁵"En socorro de los refugiados de Zaragoza", La Vanguardia. 17 d'agost de 1936.

¹¹⁶"Los niños aragoneses acogidos en el Ritz", La Vanguardia. 26 de setembre de 1936.

els que foren evacuats de Madrid,¹¹⁷ i els primers grups procedents d'Euskadi, arribats després de l'ocupació d'Irún per les tropes rebels, el 5 de setembre de 1936.

Prèviament a l'inici de la guerra, l'Ajuntament de Barcelona tenia al seu càrrec diversos establiments d'assistència, com el Refugi de Vells, la Casa de Maternologia, la Guarderia d'Infants del carrer Sadurní, el Casal de Repòs Rosa Luxemburg, antic "Asil del Parc", l'Institut Social Miquel Servet, la Casa Familiar de Reeducació, la Casa Municipal de Nens, la Casa Municipal de Nenes, la Casa de Convalescència d'Infants i els refugis nocturns per a indigents del carrer Rocafort i el de l'antic Santa Caterina. Aquestes instal·lacions amb el seu corresponent personal, formaven la xarxa d'assistència municipal per als sectors desvalguts de la població barcelonina i, posteriorment a l'esclat de la guerra, van continuant estant-hi. En començar aquesta, el nombre de persones a socórrer pel municipi va incrementant-se per l'aparició de nous col·lectius d'indigents o desvalguts: contingents de persones refugiades, augment del nombre de les aturades, famílies de milicians que no obtenien cap font d'ingrés, infants evacuats o abandonats, i una gran quantitat de joves que no tenien cap allotjament ni cap instrucció i que vivien, per tant, al carrer. Tot això va originar un increment espectacular de la despesa en assistència social que, tal com veurem més tard, va col·locar les finances municipals en una situació alarmant. Un testimoni, el de Carles Gerhard, ens pot servir per a introduir el tema:

“Barcelona sola, per exemple, que compta normalment amb un milió d'habitants havia de passar a estatjar-se en el decurs d'aquella guerra, un cop s'hi hagueren refugiat els evacuats de Màlaga i d'altres terres d'Andalusia, els del Nord, d'Astúries, de Santander, i els bascos, i, finalment, el govern central en pes amb els innumbrables funcionaris dels diversos ministeris i serveis amb les

¹¹⁷ "Han llegado a Tarragona numerosos escolares madrileños", La Vanguardia 9 d'octubre de 1936; i també a "Llegada de niños madrileños", 15 d'octubre de 1936.

respectives famílies, vora de dos milions. I per a la resta de Catalunya, que compta normalment amb tres milions i mig d'habitants, semblantment.”¹¹⁸

La primera organització de la Comissió de Regidors dels Serveis d'Assistència Social de l'Ajuntament de Barcelona, després de començar la guerra, fou realitzada el 3 de desembre de 1936, i va consistir a estructurar la Comissió en quatre ponències: Refugis de Vells, Institut d'Educació Miquel Servet, Refugis Nocturns, Guarderia Municipals d'Infants, i Refugis de Guerra, de la qual es responsabilitzaren els regidors Josep Gispert Vila i Tomàs Pumarola Julià.¹¹⁹ Dues setmanes més tard, el 17 de desembre, fou creat el Comitè d'Assistència Municipal seguint el criteri d'establir el Districte Municipal com a base per a la seva actuació. El Comitè estava integrat per deu consellers de districte i era presidit pel regidor al càrrec del qual hi havia la Comissió Municipal d'Assistència Social, el militant del PSUC Martínez Cuenca. Cada districte disposava d'una consignació pròpia, que podia gestionar de manera autònoma i que li era lliurada per la Comissió Permanent, i d'una Comissió d'Assistència Social formada pels partits i els sindicats. A més de les assignacions pressupostàries, els districtes podien ingressar els beneficis obtinguts de campanyes i actes solidaris, a més de les aportacions que podien fer les organitzacions polítiques, sindicals i d'altres. Es tractava, per tant, d'una estructura que centralitzava en el Comitè d'Assistència Municipal, el marc on s'elaboraven els criteris de la política d'assistència municipal i, a la vegada, establia una certa descentralització amb els consellers delegats de districte amb les respectives Comissions d'Assistència. Així ho podem veure quan, el 17 de gener de 1937, el Comitè Central d'Ajut als Refugiats va responsabilitzar a aquestes Comissions d'Assistència la revisió mèdica de les refugiades i refugiats nouvinguts, així com la presa de la seva filiació.¹²⁰

¹¹⁸ Gerhard, C.: *Comissari ...*, p. 433.

¹¹⁹ AMB. Llibre d'acords de la Comissió Permanent, 3 de desembre de 1936, vol IV.

¹²⁰ AHNS. PS-Barcelona, leg 277/6.

Paral·lelament a l'assistència que prestava l'Ajuntament, no podem deixar de recordar que les organitzacions sindicals i polítiques, essencialment la CNT, i les institucions oficials depenents del Govern basc, del de la República i de la Generalitat de Catalunya tenien les seves estructures, cosa que, especialment en els primers mesos de la guerra, va limitar la capacitat d'acció municipal. Posteriorment, va haver-hi un intent de coordinació, del qual hem explicat la seva obra, la Comissió Consultiva d'Ajut als Refugiats. D'aquesta en formava part l'Ajuntament de Barcelona. La realitat es va caracteritzar, tanmateix, per la dispersió d'esforços, tal com ja hem manifestat anteriorment en aquest treball.

Una nova reorganització va tenir lloc el 17 de juny de 1937.¹²¹ Es va crear, per acord de la Comissió Permanent, el Negociat d'Estudis Socials, amb la funció d'elaborar informes i propostes relatives a orientar l'activitat municipal en matèria d'assistència social; efectuar recerques econòmiques per avaluar l'índex del cost de la vida i fixació de salaris; confeccionar estadístiques en la distribució del treball mitjançant la realització de cens d'obriers per a indústries i de persones aturades, la previsió de la seva capacitat productiva i del mercat de consum. Una altra funció fou la de constituir un "Laboratori d'Iniciatives i Normes sobre Solidaritat Social".

El consistori va establir un Servei d'Inspecció encarregat de revisar totes les prestacions mitjançant la comprovació dels menús, del règim de sanitat i higiene i de l'educació i tracte dels acollits. El Servei d'Inspecció era, d'una banda, l'enllaç entre els establiments d'Assistència Social i l'anomenat Serveis d'Estudi i Execució, amb la finalitat d'informar sobre la marxa dels serveis i el moviment setmanal de població d'acollits. Per altra banda, el Servei d'Inspecció tenia cura de l'organització, tant perquè revisava les funcions normatives de cada establiment com perquè intercanviava les normes entre els administradors.

¹²¹AMB. Llibre d'Acords de la Comissió de Govern, 17 de juny de 1937.

La reorganització establia la creació del Negociat d'Assistència Municipal, que s' encarregava de l'execució de les funcions normatives establertes per a cada establiment i servei, en especial les relatives a albergs de nit, socors, repatriacions, hospitalitzacions, i lliurament d'aparells ortopèdics, entre d'altres. El Negociat d'Assistència Municipal atenia les persones grans, els infants, amb les corresponents guarderies i cases bressol, i els minusvàlids. Comptava, a més, amb un cos d'informació, d'un personal administratiu i d'un servei d'estadística per a l'elaboració del moviment d'acollits.

Finalment, s'instituí un Servei d'Avituallament responsable de l'adquisició centralitzada de tots els articles per als establiments d'assistència, que serien aplegats en un magatzem central, la gestió del qual (entrades i sortides, estocs, inventari), seria controlada pel Servei d'Avituallament, així com el transport de les vitualles als llocs de destinació.

El protagonisme creixent de l'Ajuntament de Barcelona en l'atenció a la població refugiada es posa de manifest en l'organització del Servei Municipal d'Ajut als Refugiats, a proposta del regidor Martínez Cuenca, l'11 de novembre de 1937, cosa que implicà un augment del pressupost disponible, dels mitjans i del personal. Així, la partida destinada a Assistència Social fou incrementada en dos milions de pessetes, a les quals va caldre afegir-n'hi la destinació d'altres 50.000 per a la compra urgent de queviures per al magatzem central, ubicat al carrer Roger de Flor número 293. El menjador popular del carrer Pi i Margall fou traspassat per la Generalitat a l'Ajuntament i tot aquest increment d'instal·lacions i responsabilitats comportà el de personal, de tal manera que l'Oficina Municipal d'Assistència als Refugiats disposava, segons acord del 25 de novembre de 1937, d'un delegat de serveis, un secretari, un cap d'oficines, un cap de magatzem, un comptable, quatre inspectors i 30 delegats d'establiments. Posteriorment, el 16 de desembre del mateix any, la Comissió Permanent va revocar aquest acord amb l'argument d'evitar que els

funcionaris reclamessin un augment de categoria. Tot i això, malgrat aquesta revocació, ens sembla important tenir en compte aquest fet perquè així podem avaluar millor la dimensió de l'aparell organitzatiu que l'Ajuntament havia aixecat per auxiliar la població refugiada.

L'assistència en concret dels organismes municipals responsables d'atendre la població refugiada era la que segueix. Quan arribaven, normalment per ferrocarril, els contingents de refugiats eren ubicats provisionalment en alguns immobles que, per la seva característica de gran edifici, permetien la col·locació d'un gran nombre de persones. L'estadi de Montjuïc o el Poble espanyol en foren alguns, però també l'Hotel de l'Estació del Nord, especialment després que el *Comité Revolucionario de los Ferrocarriles de MZA* expressés al conseller d'Assistència Social, el 29 de novembre de 1936, que aquells que arribaven a la nit no trobaven cap allotjament o que, si n'hi havia, estava en unes condicions molt dolentes.¹²² Els primers establiments a càrrec de l'Ajuntament per allotjar persones refugiades foren els convents de Sant Felip Neri i de les Filles de Sant Josep, que reberen el nom, respectivament, de Refugi Municipal de Guerra número 1 i número 2.¹²³ Segons la mateixa font, foren posats en servei per acollir infants de Madrid, i es destinà per aquest fi la quantitat de 50.000 pessetes. Dies abans, el 26 de novembre, la Comissió Permanent havia aprovat la compra de 500 llits de ferro, amb un cost de 31.250 pessetes, que segurament serien per equipar aquests refugis. Altres es trobaven fora de Barcelona, com l'Institut Borrell, situat a Alella, i que allotjava 300 infants a càrrec de quatre mestres, sis auxiliars de mestre i un metge.¹²⁴ El personal no docent d'aquest Institut el formava un administrador, un encarregat de magatzem, dues cuineres, una mestressa de casa, quatre auxiliars de cuina, vuit dones de neteja, tres cosidores,

¹²²AHNS. PS-Barcelona. Leg. 279/13.

¹²³AMB. Llibre d'Acords de la Comissió de Govern. 3 de desembre de 1936.

¹²⁴AMB. Llibre d'Acords de la Comissió de Govern. 17 de desembre de 1936.

dos pagesos, un conserge, un jardiner i un xofer. Disposem de les dades relatives al cost salarial d'aquestes persones.¹²⁵

<i>Quadre número 4: Salari del personal del refugi d'Alella. Desembre 1936</i>		
Categoria	Quantitat	Periodicitat
Auxiliar de cuina	180.-	Mensual
Dona de neteja	180.-	Mensual
Cosidora	210.-	Mensual
Conserge	276.-	Mensual
Jardiner	276.-	Mensual
Xofer	330.-	Mensual
Encarregat	360.-	Mensual
Cuina	360.-	Mensual
Infermera	360.-	Mensual
Mestressa	360.-	Mensual
Metge	2.000.-	Any

En relació a l'assistència al jovent, cal esmentar la posta en funcionament, el 28 de gener de 1937, de la Casa de Joventut Pompeu Gener, a Roses de Llobregat, amb un pressupost inicial de 27.000 pessetes per a manutenció, 12.000 pessetes per a la compra de material i 15.000 pessetes per a la seva habilitació.¹²⁶

Cal esmentar, en relació a una altra àrea tradicional de l'assistència municipal dels ajuntaments en col·laboració amb la Generalitat, la de l'organització d'estades en balnearis. Aquests havien estat incautats per la CNT el 1936, i es donaven el cas que es publicaren diversos anuncis oferint places als treballadors per estiuejar, ja que, segons afirma Caireta, “les propietats curatives d'aquests establiments afavoriran la classe treballadora i no s'havia de guardar com a una cosa privativa dels rics.”¹²⁷ Posteriorment, el govern de Catalunya va atorgar, durant l'estiu de 1937, diverses places, que després van ser distribuïdes pels ajuntaments. Pel que fa a Barcelona, aquestes foren 200, la

¹²⁵Elaborat a partir de les dades del Llibre d'Acords de la Comissió Permanent de l'Ajuntament de Barcelona.

¹²⁶AMB. Llibre d'acords de la Comissió Permanent, vol. I, de 28 de gener de 1937.

distribució de les quals va ser de 97 per anar a Caldes de Montbui; 9 a Caldes de Boi; 38 per Fonts de Sacalm; 36 per Tona; 18 per Banyoles i 12 per Vallfogona. El cost que això significà va ser de 32.500 pessetes per un total de 21 dies d'estada.

A partir de desembre de 1937, en concret el dia 3, la Comissió Permanent municipal va decidir denominar els establiments d'assistència amb un número, sent els edificis religiosos de Sant Felip Neri i de les Filles de Sant Josep els primers a ser anomenats Refugi Municipal de Guerra número 1 i número 2 respectivament, aprovant-se per a la seva habilitació una primera partida de 50.000 pessetes, ja que era esperada l'arribada d'infants madrilenys que foren els qui s'hi instal·laren.¹²⁸ La Comissió Permanent també havia acordat, dies abans, la compra de 500 llits de ferro per 31.250 pessetes, que hem de pensar que serien destinats a equipar aquests refugis.¹²⁹

La Comissió Permanent va comunicar a la Generalitat, l'11 de febrer de 1937, que als efectes de comptabilitat oficial els diners per sufragar totes aquestes despeses per compra de queviures i vitualles, per al pagament de sous, per a l'habilitació de locals i per a l'organització de l'assistència a la població refugiada, havien estat trets del que establia el Capítol d'Imprevistos del Pressupost Municipal de 1936.¹³⁰ L'abast dels recursos posats a disposició de l'assistència, la manifesta el fet que la Comissió Permanent aprovi, el 3 de desembre de 1936, les factures corresponents a 279.369'49 pessetes i que, en data del 31 de gener de 1937, comunicui a la Generalitat que la suma total era de 542.471'20 pessetes. Aquesta quantitat era el resultat dels pagaments efectuats per la Comissió d'Assistència Social. Els fons per fer-les, provenien d'aquells que li eren atorgats per la Comissió Permanent, bé per una despesa concreta, com per exemple, la compra de joguina, bé en

¹²⁷ Caireta, E.: La Guerra Civil..., p. 125.

¹²⁸ AMB. Llibre d'Acords de la Comissió de Govern. vol. IV, 3 de desembre de 1936.

¹²⁹ AMB. Llibre d'Acords de la Comissió de Govern. vol. VI, 26 de novembre de 1936.

¹³⁰ El Consistori va demanar, el 5 de novembre de 1936, a la Generalitat un crèdit de 10 milions per pagar els deutes pendents i les obligacions que s'havien de fer fins al cap de l'any. No sembla que aquest prec fos atès.

forma d'una quantitat que s'havia de justificar a posteriori. Vegeu, unes i altres, segons les dades contingudes al Llibre d'Acords de la Comissió Permanent.

Quadre número 5: Despeses efectuades per l'Ajuntament de Barcelona per la població refugiada		
Mes	Quantitat	Destinació
Setemb. 1936	10.000	Material per a l'Hospital d'Infecciosos
Novembre	31.250	Adquisició de 500 llits de ferro
Desembre	204.944	Compra de queviures, de Joguines per a la Setmana de l'Infant i drets d'aduana per a la importació de llet
Total	246.194	
Gener 1937	66.267'85	Compra de carbó i instal·lacions dels refugis
Febrer	2.000	Guarderia d'infants refugiats
Març	125.000	Instal·lacions dels refugis, compra de llits i queviures
Abril	35.000	Despeses generals, cantines per a infants refugiats i Casa de Repós
Maig	108.000	Despeses generals i compra de queviures i carbó.
Juliol	247.775'31	Despeses generals, provisió de fons i Casa de la Joventud
Agost	274.672'10	Despeses generals, pagament dels deutes dels Comitès de Districte i instal·lacions dels refugis
Setembre	256.782'54	Despeses generals, provisió de fons i compra de queviures
Octubre	92.065'57	Proveïments per a cantines, provisió de fons, compra de queviures i estada de refugiats en un balneari
Novembre	175.000	Instal·lacions dels refugis, compra de queviures i llibres, i despeses generals
Desembre	91.960'60	Despeses generals, nòmnes i adquisició de joguines
Total	1.474.523'9	
Gener 1938	4.076'65	Compra de queviures
Febrer	183.862	Inversió de 100.000 pessetes rebudes el 23 i 27 d'octubre de 1937, més compra de material divers i obres
Març	111.550	Habilitació dels refugis i material per a les colònies
Abril	66.854	Habilitació dels refugis i compra de material divers
Juny	50.000	Despeses generals
Juliol	30.000	Habilitació dels refugis i despeses generals
Agost	21.557'65	Despeses generals
Octubre	66.245	Compra de sabates i roba, despeses generals
Novembre	50.000	Despeses generals
Desembre	17.040	Despeses generals
Total	601.185'15	

Segons aquestes dades, l'Ajuntament va destinar 2.321.903 pessetes en assistència a la població refugiada, que, a efectes d'Intervenció, la Comissió Permanent va comunicar a la Generalitat, l'11 de gener de 1937, i que havien estat sufragades del Capítol d'Imprevistos del

Pressupost vigent. Una quantitat que, certament, no podem considerar fiable per dues raons. La primera perquè els apunts corresponents a 1938 són molt inferiors als de l'any anterior, cosa que no s'ajusta ni al fet de l'increment dels preus ni a l'augment del nombre de persones refugiades a Barcelona. I la segona és que, en els mateixos debats que es van fer a la Comissió de Govern, es van dir quantitats molt superiors. Com a paradigma tenim el del 6 de novembre de 1937, quan, en el seu discurs, el regidor Bernades Blusa, d'Esquerra Republicana de Catalunya, va manifestar que la Generalitat tenia un deute amb l'Ajuntament d'un milió nou-cents mil pessetes, i que si encara s'ampliava la seva competència als sostinguts fins aleshores per l'Administració catalana, la situació econòmica de l'Ajuntament seria molt més complicada.

"Afegeix que ha promès la Generalitat que donaria 500.000 pessetes, lliurant ja a partir de demà 100.000, i fent lliurament de 100.000 més cada setmana, però si això no es porta a efecte i l'Ajuntament es fa càrrec dels serveis, no precisa fer comentaris sobre les dificultats que hauran de sobrevenir en el camp econòmic, desequilibrant completament la marxa de les finances municipals, tota vegada que aquesta ja és difícil i si se'l hi posa al damunt un pes d'1.100.000 pessetes mensuals, que representarà el sosteniment del servei, serà molt difícil trobar una solució a l'estat de la Caixa de l'Ajuntament de Barcelona, avisant l'anterior als seus companys per estimar un deure seu fer-ho".¹³¹

Malgrat que el regidor Martínez Cuenca, responsable d'Assistència Social, es mostrà segur que la Generalitat aportaria 500.000 pessetes, que servirien prou per sortir del pas, un altre membre del consistori, el regidor Vicent Pérez, de la Confederació Nacional del Treball, va demanar públicament el perquè l'Ajuntament havia d'assumir una responsabilitat, la d'atendre la gent refugiada, quan això era competència de l'Estat o de la Generalitat. Posicionament que cal entendre per la situació econòmica que tenia a finals de 1937 i que va sortir novament en ocasió de la

¹³¹AMB. Llibre d'acords de la Comissió de Govern.

discussió de les previsions de les finances de l'Ajuntament per a l'any 1938, el 27 de novembre de 1937.

El debat va consistir en la presentació d'un breu informe a càrrec del regidor d'Hisenda, Bernades Blusa, quant als ingressos i despeses que l'Ajuntament de Barcelona havia d'assumir i l'exposició per cada grup de les propostes que al respecte feien per a l'any esmentat anteriorment. A partir del que va aparèixer, hem elaborat el quadre següent.¹³²

Quadre número 6: Càlcul de despeses i ingressos per al proper any 1938		
Concepte	Despeses	Ingressos
Segons l'Ordenació Pressupostària feta el mes de juliol darrer, es calculaven com a despeses	157.500.000 PTA	
Els augments de personal fins al mes de setembre, són d'uns	7.000.000 PTA	
Com a suplement de casa-habitació als mestres	1.200.000 PTA	
A base de la recaptació dels deu primers mesos d'aquest any, s'ha de comptar com a ingrés per al proper exercici de 1938		74.000.000 PTA
L'esmentat ingrés serà incrementat pels nous impostos que començaran a regir el dia primer de gener de 1938 en		12.000.000 PTA
Totals	165.700.000 PTA	86.000.000 PTA
Compensació de factures electricitat, aigua i gas	8.700.000	
Dèficit inicial: 71.000.000 PTA		

No és propòsit d'aquest treball entrar en l'anàlisi de la situació financera de l'Ajuntament de Barcelona,¹³³ tanmateix, en el decurs del debat es presentaren dades que poden complementar la nostra exposició. Així, el Grup Municipal d'Esquerra Republicana de Catalunya va demanar que l'Estat o la Generalitat "s'encarreguin totalment del manteniment dels refugiats, que representen per a l'Ajuntament un dèficit de 5.000.000 de pessetes pel cap baix".¹³⁴ Aquesta proposta no va reeixir, atès que la Generalitat i el Govern de l'Estat tenien també seriosos problemes de liquidesa, d'aquí

¹³²Hem cregut oportú fer la reproducció d'aquesta discussió a l'Apèndix documental.

¹³³En relació a la situació econòmica de l'Ajuntament de Barcelona, vegeu: Història de Barcelona. El segle XX. De les annexions a la fi de la guerra civil. Barcelona, p. 313 i ss.

que periòdicament tornés a suscitar-se a la Comissió de Govern la problemàtica de l'assistència a les persones refugiades.

El problema no era exclusiu de l'Ajuntament de Barcelona ni tan sols un problema que fos provocat per l'arribada de milers de persones: el que estava plantejat era com solucionar l'alimentació de la societat catalana, que el 1938 es trobava ja en una perillosa situació, de la qual eren conscients les autoritats del país, i molt especialment els ajuntaments. Per això, la trobada d'una Assemblea d'Alcaldes de Catalunya, que se celebrà al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona, el 3 de setembre de 1938. En resultà l'elaboració d'un manifest que declarava el següent:¹³⁵

"Nosaltres, els ací reunits, lluitem per aconseguir la victòria final que no hem de deixar-nos escapar per dolorosos que siguin els sacrificis que se'ns demanin. Però darrera de nosaltres i formant part del nostre propi ésser, hi ha milers d'infants, de mares, de vells i de malalts als que no podem exigir-los cap de sacrifici; els uns per la seva pròpia infantesa, les mares perquè damunt seu pesa tot el dolor d'aquesta guerra i els vells i els malalts perquè són els més castigats i tan indefensos com les pròpies criatures. Hi ha a més a més, la massa treballadora a la que es demana un rendiment de treball que solament pot assolir-se a base d'una alimentació limitada, però suficient per seguir produint, per a bastir amb les seves suors i els afanys l'alegria triomfal."

Com a mesures a adoptar, el manifest proposava la consideració dels productes de menjar, beure, cremar i sabó com a material de guerra; l'equiparació de tota la població civil davant el racionament; la distribució de tots els productes alimentaris a càrrec dels ajuntaments,¹³⁶ el control pels Sindicats de tota la collita i la prohibició de la venda lliure.

¹³⁴AMB. Llibre d'acords de la Comissió de Govern.

¹³⁵Arxiu de l'autor.

¹³⁶Ibídem. Textualment: "La distribució de tots els productes alimentaris ha d'anar a càrrec dels Ajuntaments; avui aquests es troben responsabilitzats davant l'opinió pública i en realitat, i prenent com a patró l'Ajuntament de Barcelona, solament se'l lliura queviures per a racionar a una mínima part de la població civil. Barcelona, ciutat de més d'un milió tres-cents mil habitants, es troba amb què l'Ajuntament solament en raciona 180.000 i la resta ho són per mitjà de les Cooperatives (...) Això no és obstacle perquè tots els greuges es facin a l'Ajuntament quan durant setmanes i mesos sencers el racionament falla."

L'enrenou de la situació també va provocar dins del consistori barceloní una confrontació política entre els diversos grups, tal com posa de manifest la interpel·lació presentada pel regidor Pla Blanc, d'Esquerra Republicana de Catalunya, a Martínez Cuenca, el 13 d'octubre de 1938, en relació al funcionament de la Comissió d'Assistència Social. Els seus termes eren especialment durs, ja que implícitament l'acusava de mala gestió, d'incrementar de manera intencionada el nombre de persones refugiades i de funcionar d'esquena a l'Ajuntament. Les preguntes que va formular Pla Blanc es referien a com s'havia comptabilitzat l'aportació d'1'9 milions de la Generalitat per atendre indigents; quina era la quantitat que destinava l'ajuntament abans que aquesta responsabilitat li fos traspasada per la Generalitat i fins a quant pujava després; quin deute tenia l'Ajuntament per atendre indigents i refugiats; quins donatius s'havien rebut; quina quantitat de productes s'havia obtingut per intercanvi; i, finalment, quants magatzems tenia l'Ajuntament. La resposta de Martínez Cuenca no va entrar en la matèria concreta d'allò que se li estava demanant i, per tant, no va convèncer el seu interpel·lant ni un altre regidor, Vicent Pérez, que el va criticar per actuar marginant la Comissió d'Assistència Social.¹³⁷

Aquesta mena de conflictes va sovintejar a mesura que la situació d'escassetat va fer més precària la situació. Dins l'Ajuntament, els diversos regidors mostraven la seva desesperança per no disposar de diners per comprar pa o carn,¹³⁸ ja que el Govern de la Generalitat no havia fet el lliurament dels fons promesos.¹³⁹ Aquesta, per la seva banda, va manifestar, el 28 de juliol de 1938, que no disposava de tresoreria perquè l'Estat no havia fet les transferències oportunes.¹⁴⁰ L'Ajuntament, segons manifestacions de Martínez Cuenca, havia obtingut el compromís del Govern, segons hem vist en el debat sobre les finances municipals per al 1938, que li serien facilitades

¹³⁷ Llibre d'acords de la Comissió de Govern.

¹³⁸ Així queda reflectit el 6 de juny i el 7 de juliol de 1938.

¹³⁹ AMB. Llibre d'acords de la Comissió de Govern, 30 de juny de 1938.

¹⁴⁰ AMB. Llibre d'acords de la Comissió de Govern, 28 de juliol de 1938.

100.000 pessetes setmanals. Un any després, però, el 13 d'octubre de 1938, l'Ajuntament avaluava el deute al seu favor en vuit milions de pessetes, mentre que el Govern reconeixia la meitat d'aquesta quantitat.¹⁴¹ En qualsevol cas, podem estimar el volum de la despesa que va fer la Corporació Municipal de Barcelona en atendre la població refugiada a partir dels avenços reintegrables que li va lliurar el Departament de Finances de la Generalitat.¹⁴²

Quadre núm 7: Avenços reintegrables a l'Ajuntament de Barcelona			
1.937		1.938	
14/07	200.000	7/03	400.000
30/07	500.000	26/03	800.000
4/08	300.000	8/04	100.000
16/08	300.000	14/04	100.000
23/08	200.000	19/04	100.000
10/09	300.000	5/05	100.000
21/09	300.000	23/07	529.580'44
1/10	300.000	16/09	300.000
14/10	300.000	29/09	300.000
19/10	100.000		
29/10	400.000		
9/11	400.000		
20/11	75.000		
27/11	400.000		
11/12	400.000		
21/12	300.000		
29/12	300.000		
30/12	100.000		
Total 1937	5.275.000	Total 1938	2.729.580'44

Podem estimar, doncs, que la Generalitat va comptabilitzar una quantitat lleugerament superior a vuit milions de pessetes per avenços reintegrables, la major part dels quals els va obtenir l'Ajuntament el 1937, és a dir, quan encara no s'havia produït l'allau de persones refugiades des d'Astúries i Cantàbria, després de la fi del front del nord, ni l'evacuació massiva de Madrid o les primeres procedents del propi territori català. Aquesta situació es presenta el 1938. Resulta, per tant, prou significatiu, que les aportacions d'enguany siguin inferiors a les de l'any precedent. La

¹⁴¹AMB. Llibre d'acords de la Comissió de Govern, 13 d'octubre de 1938.

interpretació que podem fer d'aquest fet té a veure amb la pèrdua de l'autonomia financera que va patir la Generalitat de Catalunya arran de l'establiment a Barcelona del govern de la República. Aquesta dependència econòmica del govern de Catalunya li va retallar recursos i, per tant, no li va permetre lliurar subsidis als ajuntaments amb l'agilitat anterior. És evident, des del nostre punt de vista, que aquesta nova conjuntura fou un altre element en la gravíssima situació econòmica, política i militar que va patir el país aquell any.

A aquests avenços reintegrables cal afegir-hi 1.500.000 pessetes que atorgà un decret del 12 de maig de 1937 i el subsidi mensual de dues pessetes per dia d'estada per a cada refugiat, tal com establí el decret de Finances del 3 d'abril de 1937. En relació a Barcelona, les dades són incompletes i contraposades, ja que en una font s'hi estableix una suma corresponent als mesos de febrer a novembre de 1937, poc creïble si tenim en compte la realitat existent a d'altres capitals i municipis de Catalunya. Les presentem al Quadre que segueix.¹⁴³

Quadre núm 8: Subsidis atorgats a Barcelona			
1.937	N. Refugiats	Estades	PTA
Febrer	1.054	29.350	58.700
Març	1.057	32.588	66.178
Abril	1.169	34.544	69.088
Maig	1.175	36.156	66.312
Juny	1.205	35.598	71.196
Juliol	1.246	38.188	96.376
Agost	1.147	34.979	69.958
Setembre	1.222	36.133	72.266
Octubre	1.198	36.189	72.378
Novembre	1.220	35.186	70.372

Tanmateix, una altra font ens indica una informació que, tot i el seu caràcter fragmentari, la considerem més ajustada.¹⁴⁴

Quadre núm 9: Subsidis atorgats a Barcelona			
1.937	N. Refugiats	Estades	PTA

¹⁴²AHN. Departament de Finances. Servei Central. Inventari 1.4133.

¹⁴³AHN. Ibídem. Lligall 1.4126

¹⁴⁴AHN. Ibídem. Lligall 1.4131

Octubre	12.635	245.267	450.534
Novembre	12.975	381.830	763.660
Desembre	13.708	413.952	827.504
Total			2.041.698
1.938			
Gener	13.708	413.952	827.504
Febrer	14.010	384.217	766.434
Total			1.593.938

Aquestes discrepàncies constitueixen, evidentment, un bon paradigma del problema de la manca de fiabilitat que trobem en la documentació, fins i tot en l'estadística oficial d'aquest període. Doncs, d'una banda, tal com va reconèixer la mateixa Generalitat, hi havia el falsejament de les dades que efectuaven els ajuntaments a fi de cobrar un major subsidi del que els pertocava. Una pràctica certament condemnable, però explicable per les escassetats del moment i pel fet del retard en què cobraven del govern. D'altra banda, no podem perdre de vista les incidències que visqueren les diverses administracions tant per la revolució, al principi de la guerra, com per les successives llesves del seu personal qualificat. Aquest fou un greu problema ja que aquests funcionaris havien de ser substituïts per persones que havien d'assolir uns coneixements després d'un ràpid aprenentatge que, per tant, no s'efectuava en bones condicions. El resultat fou que molts no tenien prou preparació per a la tasca encomanada. Aquest personal era triat, a més, segons un criteri clientelar, és a dir, que eren les tres minories més importants de les presents al consistori, les que feien les propostes d'ocupació dels llocs.¹⁴⁵

La plantilla dels càrrecs del personal corresponent a l'Oficina Municipal d'Ajut als Refugiats va ser aprovada definitivament per un acord de la Comissió Permanent del 6 de novembre de 1937.

Quadre número 10: Plantilla de l'Oficina Municipal d'Ajut als Refugiats
Un Delegat de Serveis
Un Delegat d'Establiments
Un Cap d'Oficina
Un Cap de Magatzem
Tres Escrivents destinats al Magatzem
Tres Ordenances
Un Comptable
24 Escrivents
4 Inspectors
3 Guardamagatzems
2 Lampistes
Un Fuster
Un Xòfer
6 Mossos
30 Delegats d'Establiments
30 Infermeres
6 Metges

D'aquesta relació podem inferir l'existència d'un magatzem central, radicat a l'Avinguda 14 d'abril número 453, amb el seu corresponent personal; trenta delegats o responsables dels establiments existents a Barcelona i un servei d'assistència sanitària específic per atendre la població refugiada. A més d'aquesta estructura, un incident ocorregut a finals de 1938 al refugi d'Alella, que va significar l'expulsió del seu administrador, ens permet conèixer que la Comissió d'Assistència Social disposava d'un magatzem propi per dipositar els productes recollits per les donacions rebudes. Aquesta instal·lació va originar una forta discussió, ja que la Comissió permanent va decidir el tancament d'aquest magatzem, no sense l'oposició d'un regidor i el trasllat de les mercaderies existents al general de l'Ajuntament.¹⁴⁶

Per posar fi al tema del cost econòmic que l'assistència a la població refugiada va representar per a la ciutat de Barcelona, hem de fer la consideració que aquella era un part de l'assistència que

¹⁴⁵ AMB. Llibre d'acords de la Comissió Permanent, 6 de novembre de 1937.

¹⁴⁶ AMB. Llibre d'acords de la Comissió de Govern, 3 de novembre de 1938.

havia de fer l'Ajuntament. A més, hi havia la població gran recollida als centres d'assistència, la dels centres municipals de salut, les escoles, les instal·lacions per alletar nadons i, a més, la que no estava censada enlloc i vivia en una situació de pràctica inanició. Aquesta, que segons una anotació del 27 d'octubre de 1938 arribava a 311.000 persones, no era reconeguda per la Direcció General de Proveïments, atès que no estava censada.¹⁴⁷

La importància de la despesa per la compra de queviures queda reflectida en la comunicació que, l'1 de juliol de 1937, fa la Comissió de Proveïments a la d'Hisenda, corresponent a les adquisicions fetes durant un mes.¹⁴⁸

Quadre núm. 11: Compra de queviures per la Comissió de Proveïments. Juliol 1937	
Establiment	PTA
Hospital Infecciosos	32.000
Hospital Esperança	30.000
Sanatori Mental	19.000
Institut Miquel Servet	22.000
Refugi núm. 1	12.500
Refugi núm. 2	55.000
Guarderia Infants Districte V	2.500
Casal Joventut Pompeu Gener	20.000
Casal de Repós	58.000
Cantines escolars	5.000
Assistència Municipal	4.500
Colònies Escolars Permanents	19.500
Casa Maternologia	12.000
Altres	11.137
Total	303.137

Tornem a cridar l'atenció en el fet que la dada és d'un moment quan encara la situació no ha arribat a tenir la gravetat de finals de 1937, quan va haver de destinar un milió mensual per atendre els refugiats, a més del que li representava l'habilitació d'edificis, uns sis milions aproximadament, per als infants refugiats i desvalguts.¹⁴⁹

¹⁴⁷AMB. Llibre d'acords de la Comissió de Govern, 27 d'octubre de 1938.

¹⁴⁸AMB. Llibre d'acords de la Comissió de Govern, 1 de juliol de 1937.

¹⁴⁹Història de Barcelona, op. cit., p. 314.

La Comissió Permanent va aprovar algunes mesures tendents a donar feina a la població refugiada. Del Llibre d'acords es desprèn que una fou la d'organitzar brigades desbrossadores dels boscos municipals amb la doble finalitat de donar ocupació i permetre la recollida de llenya per a la calefacció dels establiments d'acollida.¹⁵⁰ També l'escassetat de professionals va requerir la utilització de persones refugiades que tenien la titulació necessària, com mestres o metges. En tots els casos, àdhuc els corresponents a l'acord del 3 de novembre de 1937,¹⁵¹ la Corporació deixava molt clar que aquesta ocupació no significava l'accés a la condició de funcionari municipal.

Quina va ser la participació de l'Ajuntament de Barcelona en les campanyes de solidaritat amb la població refugiada? La manera més habitual fou la de cedir locals i espais urbans a aquelles organitzacions que les impulsaven. Unes vegades era el Parc de la Ciutadella, com és el cas del 31 de desembre de 1936, atorgat a Ajut Infantil de Reraguarda, o el del Palau de Belles Arts, per fer el Congrés de Socors Roig Internacional els dies 14 i 15 d'agost de 1937 o, un altre exemple més, el de la cessió del Palau Nacional, el 3 de gener de 1938, a la Generalitat per fer un festival. D'altres vegades, la demanda d'un local anava acompanyada de la de la Banda de Música Municipal, com va fer el Comitè Central d'Ajut als Refugiats, el 14 de gener de 1937.

Una intervenció més activa tenia lloc quan era celebrada la Setmana de l'Infant. Aquesta va sorgir per continuar commemorant la tradicional festa que es feia, abans de la guerra, durant la Diada de Reis, i que tanta il·lusió generava entre la mainada. A Catalunya, la iniciativa de fer-la sorgí del Comitè Central d'Ajut als Refugiats, el mateix 1936. Així ho posa de relleu una comunicació del Consell Municipal d'Olot al de Les Planes, el 22 de desembre de 1936, que ordenava fer una campanya de recollida de joguines no bèl·liques i de metàl·lic per la compra d'obsequis destinats a

¹⁵⁰AMB. Llibre d'acords de la Comissió Permanent, 25 de novembre de 1937.

¹⁵¹Vegeu quadre número 10.

infants asilats, orfes de milicians i refugiats.¹⁵² També la Comissió Permanent de la ciutat comtal va col·laborar proporcionant-hi locals i aportant una quantitat ja que "a l'empar de l'Ajuntament [hi havia] un miler d'infants refugiats per la guerra".¹⁵³ A partir de les dades recollides del Llibre d'acords de la Comissió Permanent, les quantitats aportades durant els tres anys de guerra foren les recollides al quadre següent.

Quadre núm. 12: Aportacions de l'Ajuntament de Barcelona per a la Setmana de l'Infant	
1.936	7.000
1.937	10.000
1.938	10.000

La Setmana de l'Infant servia com a marc per a la realització, durant aproximadament catorze o quinze dies, d'una gran varietat d'actes que, segons els anys, van tenir un caràcter molt diferent a causa de les creixents dificultats. Si a la Setmana de l'Infant de 1936, que se celebrà el gener de 1937, hi va haver una gran diversitat d'espectacles, com festivals, projeccions de pel·lícules, repartiment de joguines o un berenar col·lectiu, la de 1938 que es va fer a principis del darrer any de guerra, va consistir estrictament en un repartiment d'un lot de queviures, xocolata, un bot de llet... i una peça de roba.¹⁵⁴

Com a mitjà per a la recaptació de fons, l'Ajuntament de Barcelona va emetre 400.000 bons d'ajut, que foren distribuïts entre els Comitès de Districte d'Assistència Social, la quantitat obtinguda dels quals va servir per donar una certa autonomia financera a aquests organismes, ja que els fons municipals, tal com ja s'ha dit, anaven minvant cada vegada més.

¹⁵² AMO. Administració General. Corporació Municipal.

¹⁵³ AMB. Llibre d'acords de la Comissió Permanent, 17 de desembre de 1936.

¹⁵⁴ "Reparto de juguetes a los niños refugiados en Cataluña". *Frente Rojo*, 1 de gener de 1939.

Cal esmentar, dins de l'obra solidària municipal, l'organització, a partir de gener de 1937, d'una xarxa de cantines que servien per subministrar llet als infants.¹⁵⁵ Aquesta llet en pols era proporcionada per la "Societat dels Amics Quàquers", que l'importava des dels Estats Units i del Regne Unit. És per això que calia abonar els aranzels corresponents a la duana, tal com el mateix Llibre d'acords de la Comissió Permanent recull,¹⁵⁶ o bé adquirir-la a l'esmentada entitat religiosa americana, fet que implicava, donada l'escassetat de recursos municipals, l'endeutament de l'Ajuntament amb els quàquers.¹⁵⁷

A més de totes les actuacions d'assistència envers la població refugiada o desvalguda, l'Ajuntament de Barcelona va participar en l'organització de campanyes de solidaritat amb la capital de l'Estat, activitat que, a la fi de 1937 havia generat unes aportacions que sumaven un valor de 216 milions de pessetes. Aquest producte era resultant tant de les aportacions populars com de la municipal. La penúria creixent a Barcelona ocasionà la disminució d'aquesta activitat, sent efectuat el darrer lliurament el 27 de novembre de 1937,¹⁵⁸ i la conversió de Barcelona en ciutat receptora de l'ajut internacional.¹⁵⁹

3.9. La incorporació de la població refugiada al treball

Un dels problemes a què tant el govern de la República com el de la Generalitat de Catalunya van haver de fer front fou el de la desocupació de molts refugiats, un percentatge dels quals, no

¹⁵⁵AMB. Llibre d'acords de la Comissió de Govern, 21 de gener de 1937.

¹⁵⁶El 23 de desembre de 1936, concretament, la Comissió va aprovar pagar 16.000 pessetes per aquest concepte.

¹⁵⁷AHNS. Leg. 277/9. A la sessió del 13 de juliol de 1938 de la Comissió Consultiva d'Ajut als Refugiats, el representant de l'Ajuntament de Barcelona comunica que "per part de l'Ajuntament es deuen 27.500 pessetes als "Amics Quàquers" per haver-los facilitat llet condensada i farines lactades per als seus petits refugiats".

¹⁵⁸Així s'afirma a Història de Barcelona, op. cit., p. 319, però un altre document, AHNS. PS-M, Carpeta 1630-, de 24 de febrer de 1938, indica la sortida d'un camió des de Barcelona a Madrid amb 50 caixes de llet condensada, 10 de carn, 390 kgs de pasta de sopa, 65 kgs de xocolata, 65 kgs de cafè i 1.200 de sucre.

¹⁵⁹Paradigma de la nova situació és la donació d' *Aide de Socours Socialiste a l'Espagne Republicaine*. SFIO, que va lliurar quatre tones de farina. A Llibre d'acords de la Comissió Permanent, de 22 de setembre de 1938.

mostrava cap motivació per trobar una feina en tenir un mínim de sosteniment garantit. El fet ja va ser exposat pel president Companys el primer any de guerra en una reunió del Consell de la Generalitat, quan proposava que calia fer "una inspecció als refugis per tal d'evitar abusos comesos per gent jove, que aprofita el refugi com un medi de viure sense treballar."¹⁶⁰ L'espectacle d'homes vagant sense fer res va ocasionar incidents amb les autoritats locals i amb la població. És per això que, des del principi de la guerra, quedaren enregistrades als mitjans de comunicació les aglomeracions que s'ocasionaven amb les contínues arribades de contingents de refugiats a l'igual que la necessitat de la seva integració en el món laboral.¹⁶¹

"Sin restringir el sentimiento acogedor que brota espontáneamente de la población barcelonesa, hay que ir pensando en lo que puede hacerse para resolver el problema de los refugiados.

Muchos de los refugiados, los que sean aptos para el manejo de las armas, podran alistarse para marchar a los frentes de combate. Pero ¿y los otros?

Tal vez -es un parecer que aventuramos como modesta sugerencia- podrían ser ocupados en las labores del campo catalán, donde hay penuria de brazos, por la ausencia de los que cambiaron el arado por el fusil y se estan batiendo en las trincheras. Gente del campo, labradores son la mayor parte de los refugiados, de modo que ni siquiera tendrían que adaptarse a los trabajos agrícolas porque labrar la tierra es su oficio. Repartidos por aquellas regiones de Cataluña donde su esfuerzo pueda ser más útil, se aprovecharía su capacidad productora, al mismo tiempo que se lograba un alivio en la congestión de desocupados que padece la ciudad."

La vigília de la pèrdua de les províncies del Nord d'Espanya, el portaveu del govern de la República afirmava que *"inmediatamente que lleguen a nuestro territorio los comprendidos en edad militar se incorporaran a filas. Los obreros metalúrgicos a las industrias de guerra, y los*

¹⁶⁰SHM. *Actas de las reuniones del Consejo de la Generalidad*. Carpeta 3, Leg. 556, del 25 de desembre de 1936.

*de otras profesiones a sus distintos oficios".*¹⁶² En el mateix sentit, tot i que amb un contingut propagandístic, manifestava Frente Rojo: *"Cataluña no sólo se ha preocupado de salvar a millares de hombres y mujeres de las iras bárbaras del invasor, sino que les ha incorporado a su vida de trabajo".*¹⁶³

La voluntat d'incorporar al treball els refugiats la trobem també en l'administració basca radicada a Barcelona.¹⁶⁴

"El Gobierno vasco comunica a la Delegación que los funcionarios de las diputaciones y ayuntamientos vascos residentes en Catalunya vienen obligados a presentarse inmediatamente en esta Delegación para reintegrarse al ejercicio de sus cargos.

Próxima la recuperación de los territorios ocupados por los rebeldes en el País Vasco se hace precisa la presencia real de aquellos.

Se entenderá que, quienes incumplan esta disposición, renuncian a sus cargos en los que serán dados de baja a todos los efectos. Barcelona 14 de enero de 1937."

Per la seva banda, els governs català i de la República es varen preocupar d'elaborar un cos normatiu per regular la integració de la població refugiada en l'activitat econòmica, tenint cura, però, que la contractació de personal refugiat no anés en perjudici de la població local. Vegem, tot seguit, quina fou aquesta producció legislativa.

El decret de primer d'abril de 1937, dictat per la ministra de Treball i Assistència Social, Federica Montseny, fou la primera norma que regulava el tema que ens ocupa. A l'exposició de motius del decret es manifestava:¹⁶⁵

¹⁶¹"¿Qué se hará con los refugiados?", La Vanguardia, 6 de novembre de 1936.

¹⁶²"El Consejo de Ministros de ayer. El problema de los evacuados del Norte." ABC, 2 de setembre de 1937.

¹⁶³"Cataluña acoge a los refugiados del Norte." Frente Rojo, 3 de novembre de 1937.

¹⁶⁴"Notas oficiales." Euzkadi en Catalunya, 16 de gener de 1937.

¹⁶⁵Gaceta de la República, 2 d'abril de 1937.

"Por ello se impone la prestación personal y el derecho de requisición para satisfacer aquellas necesidades creadas por estos forzosos desplazamientos, en la seguridad de que ambas medidas supondrán poco peso para un pueblo que espontáneamente ha demostrado de un modo tan patente su espíritu acogedor y que con la certeza de que contribuirán a evitar la posibilidad de un peligro para la economía nacional".

Una de les prestacions obligatòries venia definida a l'article cinquè del decret: *"El trabajo personal de quienes, por razón de su profesión, oficio, aptitud física, moral o intelectual, puedan servir de cooperadores, en todos los órdenes, a la labor de evacuación o de refugio."*

Pocs dies després el decret fou completat amb una ordre, del 9 del mateix mes d'abril, que precisava i concretava encara més el seu abast.¹⁶⁶

"Para normalizar su permanencia en el lugar de acogimiento, los refugiados trabajarán en calidad de cooperadores en las labores que se les ordenare, sin que puedan ser ocupados en actividades que perjudiquen a los demás productores de la localidad ni en general a la economía del país. Los trabajos de los refugiados los dispondrán, por este orden, la OCEAR, los respectivos Comités Locales, en cuanto no contradigan las normas señaladas por la Oficina Central, y, en último término, el representante que los acogidos de la población tengan en el seno del Comité Local. Los refugiados serán destinados a labores compatibles con las condiciones y preferencias personales de cada uno."

L'ordre fixava, a més, l'establiment d'uns percentatges en què seria distribuït el sou que obtingués cada refugiat o refugiada. Aquest era d'un 10 per cent per a l'OCEAR *"para atender a los gastos de transporte que originen los refugiados"*. Un 20 per cent per les despeses ocasionades per *"Sanidad, Suministros medicinales, Suministros dietéticos a la primera infancia, Servicios fúnebres"*. Un 10 per cent seria per al refugiat i el 60 per cent restant *"se*

¹⁶⁶Gaceta de la República. 11 d'abril de 1937.

destinará a las necesidades y funciones derivadas de la presencia de los refugiados en la población acogedora". Si es donava el cas que algú no tenia cap feina, l'ordre estipulava que:

"prestará su ayuda personal en la casa acogedora, en aquellas ocupaciones propias de sus condiciones y aptitudes, aceptando realizar los trabajos en la forma que el acogedor disponga, siempre que no sea vejatoria para quien haya de realizarlos, y alternando con los refugiantes en los más desagradables y penosos".

Aquesta fou la normativa vigent, que va regular durant tota la guerra la incorporació al treball de la població refugiada en els territoris administrats pel govern de la República. A més d'aquesta legislació específica, cal afegir el decret del ministeri de Treball i Assistència Social, de 23 de desembre de 1937, que establia la mobilització civil de tots els homes entre divuit i cinquanta anys que es trobessin sense ocupació.¹⁶⁷

Per la seva banda, a Catalunya, el govern de la Generalitat dicta la primera disposició legislativa en aquesta matèria el 14 d'agost de 1937.¹⁶⁸ Es tracta, tal com hem vist en el capítol primer, de la norma bàsica que regulava la política sobre la població refugiada a Catalunya. És per això, que també hi contemplava l'obligació de responsabilitzar-se del manteniment de les instal·lacions on estava acollida:

"[...] principalment en la realització dels serveis de cuina, neteja, dormitoris i agençament de les respectives residències, i en la construcció de pavellons per a llur allotjament i serveis complementaris, així com en la producció dels elements (llits, taules, cadires, matalassos, confeccions, etcètera) precisos per a l'habilitació dels esmentats pavellons i forniments generals i personals de tota mena amb destinació als propis refugiats."

¹⁶⁷El decret fou reproduït a l'article: "Importante decreto del Ministerio de Trabajo. Movilización de todos los españoles de 18 a 50 años que se encuentren sin ocupación", a OCEAR, núm. 7, 1 de gener de 1938.

¹⁶⁸DOGC de 24 d'agost de 1937.

A més d'això, el decret establia:

"Els qui per no posseir categoria professional determinada tinguin la consideració de peons, podran ésser aplicats als treballs auxiliars de guerra, obres públiques o d'altra mena que siguin necessaris. La Generalitat de Catalunya podrà aplicar l'activitat dels refugiats a obres d'interès general, quan els quadres de personal necessaris per a l'execució d'aquestes obres no puguin ésser completats amb obrers en atur forçós que tinguessin fixada llur residència a Catalunya abans del 19 de juliol de 1936."

També fou precisada la distribució percentual dels ingressos que podien obtenir els refugiats:

"Als refugiats ocupats en treballs retribuïts els serà valoritzat el treball, per l'Ajuntament respectiu, amb subjecció als tipus vigents a la localitat. De la retribució així fixada els serà abonat el 20 per 100 en efectiu per a llurs necessitats de vestir i altres atencions personals, i el 80 per 100 restant serà deduït per compensació de les pròpies despeses de manutenció, estatge i sanitat, i per contribució a les esmentades despeses i altres de transport, vestir i altres atencions personals dels restants refugiats no aptes per al treball per raó de llur edat o deficiència física."

Al decret hi havia una norma que preservava els drets laborals de la població local, ja que condicionava la contractació de gent refugiada a l'autorització del Comissariat d'Assistència als Refugiats: "L'aplicació dels refugiats a plans de treball retribuït haurà d'ésser autoritzada, en cada cas, pel Departament de Governació i Assistència Social, a proposta de l'Ajuntament respectiu i previ informe favorable del Comissariat d'Assistència als Refugiats".

Finalment, el decret contemplava la figura de l'aprenent per als menors de vint anys que fossin cridats a treballar:

"Els refugiats aptes per al treball de menys de vint anys que no posseïxin coneixements professionals determinats, seran sotmesos al règim d'aprenentatge, segons llur respectiva aptitud, a base de la formació d'equips amb els obrers especialitzats refugiats.

L'organització i inspecció d'aquest règim d'aprenentatge serà de competència del Departament de Cultura de la Generalitat."

El 1938, quan la situació general era prou dramàtica, el govern català va adoptar dues disposicions de gran importància. La primera fou l'ordre-circular del 2 de juliol, que establia, en primer lloc, que els refugiats menors de quaranta-cinc anys "poden ésser incorporats a treballs de fortificacions, com també als derivats d'indústries especialitzades que tinguin relació amb el ram de guerra".¹⁶⁹ En segon lloc, aquesta ordre-circular del conseller de Governació i Assistència Social, Antoni M. Sbert, manava als ajuntaments que trametessin, amb urgència, "una relació dels individus refugiats a la respectiva localitat, que reunint les circumstàncies d'ésser menors de 45 anys i majors de 18 siguin aptes per als treballs de fortificacions".

La segona disposició fou el decret del 7 d'octubre de 1938.¹⁷⁰ L'objectiu fonamental d'aquesta mesura va ser estalviar recursos econòmics en el manteniment de la població refugiada, en especial d'aquella que podia treballar. Ho podem veure en el fet que s'hi establia que els ajuntaments no rebrien subsidis ni racionament per als homes compresos entre els 18 i 45 anys aptes per al treball i, a més, totes aquelles persones refugiades que tinguessin qualsevol mena d'ingrés quedaven obligades al pagament de la estada. Entenem que aquesta disposició, a part de mirar d'estalviar, constituïa un mitjà de pressió per fer a complir la que s'havia dictat el 7 de juliol. Com a conseqüència d'aquest decret, els ajuntaments van haver de lliurar el llistat de la població refugiada

¹⁶⁹DOGC de 7 de juliol de 1938.

¹⁷⁰DOGC de 12 d'octubre de 1938.

acollida a la seva localitat, sent un paradigma d'això la que presentem, extractada del municipi de Gavà.¹⁷¹

Quadre núm. 13: Relació dels refugiats de zones de guerra que han causat baixa en les nòmines de subsidi d'acord amb el decret de Governació i Assistència Social de 7 d'octubre de 1938

	Noms i cognoms	anys	Parentiu	Ingressos que percebien
1	Germans Marcos Bonero	48	casat	
2	Gloria Verdeja	45	muller	
3	Fra. Marcos Martínez	25	filla	
4	Eusebi Marcos Verdeja	15	"	825 ptes mensuals
5	Pilar Marcos Verdeja	11	"	
6	Maria Marcos Verdeja	15	"	
7	Florenci Marcos Verdeja	9	"	
8	Lluïsa Marcos Verdeja	7	"	
9	Andreu Marcos Verdeja	6	"	
10	Cipriano Garcia Triguez		casat	
11	Blasa Vaquero Barroso		muller	
12	Gregorio Garcia Vaquero	14	fill	625 ptes mensuals
13	Juanito Garcia Vaquero	12	"	
14	Luciano Garcia Vaquero	9	"	
15	Consuelo Garcia Vaquero	6	"	
16	Trinidad Garcia Vaquero	4	"	
17	Rogelia Casado			marit Carrabiner

Quina fou la resposta que van donar els refugiats i refugiades a aquesta crida per incorporar-se al treball? Si hem de fer cas de les publicacions oficials, va ser immediata i entusiasta.

"Así vemos cómo estos hombres y mujeres inactivos se dedican a unos trabajos tan sencillos como son los servicios de guías en la Estación, servicio de limpieza callejera, instalación de una guardería de niños de tres a seis años en un jardín público, vigilancia de libros en la

¹⁷¹AHNS. PS-Barcelona, Leg. 281/6. El llistat consta de 491 noms i fou elaborat el 30 de novembre de 1938 per l'Ajuntament de Gavà.

biblioteca del parque, prestación de servicio de peluquería gratis para los refugiados y por refugiados, instalación de unos talleres para la confección de ropas, rellenado de tierras. Todos estos servicios se ejecutan con entusiasmo inigualable por parte de los refugiados que en estas poblaciones han demostrado un antifascismo envidiable. Estas ocupaciones y esos trabajos se prestan por turno, participando así de dicha labor todos ellos, elevándose de esta manera la moral algo decaída de los mismos."¹⁷²

Des d'aquesta perspectiva de contingut engrescador, no és estrany que s'arribi a difondre el missatge que la presència dels refugiats era quelcom beneficiós per al poble, des del punt de vista econòmic.

*"Supongamos que en este pueblo tengáis cien refugiados; de ellos, cincuenta hombres y treinta aptos para el trabajo. Estos treinta hombres dan un rendimiento de trabajo valorizado en siete pesetas, producen un "valor trabajo" de doscientas diez pesetas diarias, pesetas que el pueblo podría aprovecharlas organizando la actividad productiva de estos hombres. Si el pueblo tiene que pagar esos jornales a siete pesetas no puede hacerlo, por no tener disponibilidades. Lo que da de valor en alojamiento y comida puede recuperarlo aprovechando el trabajo de los refugiados".*¹⁷³

Al mateix article foren especificades les activitats que podien fer les refugiades i refugiats sense ocasionar cap detriment als treballadors de la localitat, tot indicant en aquest sentit, que la llei especificava: *"No podrán nunca ser empleados los refugiados en trabajos que perjudiquen a los obreros parados de la población y a la economía del país"*. Així, doncs, les feines que podien fer eren les següents:

¹⁷²"Ocupación y trabajo de los refugiados en Játiva y Valdeganga." OCEAR, núm. 1, 15 d'agost de 1937.

¹⁷³"A los Consejos Municipales. A los Comités Locales de Refugiados." OCEAR, núm. 2, 1 de setembre de 1937.

"Construcción de refugios para bombardeos, arreglos de los caminos vecinales, convirtiéndolos de caminos de carros en caminos de camiones; embellecimiento de las calles con flores, plantado de árboles, etc.

Rotulación de las calles, con indicación de la dirección y circulación para procurar la situación a la población de los centros oficiales, de los Sindicatos, de los centros políticos, etc., etc. Limpieza de las vayas, guardadores de las mismas, construcción de jardines, viveros de peces, derribo de viejas iglesias inservibles, creación de Guarderías para niños y niñas, talleres de ropas para los refugiados y para la Asistencia Social del Municipio, construcción de urinarios, instalación de carteleras. Se podrán organizar clases de adultos para disminuir el número de analfabetos.

Ocupación en el Comercio, en la Industria, en el Campo de los jóvenes de 14 a 17 años de ambos sexos, y conforme a su condición en carácter de aprendizaje y sin retribución para evitar la vagancia y acostumbrarse a tener una obligación. Peluquerías de refugiados y para los refugiados.

Todos estos trabajos, que no arrancan una necesidad imprescindible no se harían sino fuese por estas circunstancias especiales. Todas las ocupaciones, las unas materiales y las otras de un valor moral, alegra la situación de los refugiados y estimula la solidaridad entre los vecinos de la población."

Aquesta propaganda per encoratjar la gent a rebre de bon grat la població refugiada fou expressada també en la premsa partidista:

"Mujeres abnegadas cuidan a los pequeños evacuados. Entre éstas, hay un gran número de asturianas. Estas mujeres son empleadas, según su capacidad, en los diferentes servicios de las 'torres': cocina, servicio general, costura. También existen muchas profesoras y profesores asturianos y vascos. Cataluña no sólo se ha preocupado por salvar a millares de hombres y mujeres a las iras bárbaras del invasor, sino que les ha incorporado a su vida de trabajo."¹⁷⁴

Al costat d'aquesta visió propagandística, lògica des de la perspectiva d'emfatitzar la població amb missatges engrescadors, la documentació interna dels propis organismes oficials ens permet disposar d'una visió més global. Ens referim al problema que va significar el que moltes persones acollides s'anessin acostumant a rebre un subsidi sense, per la seva banda, efectuar cap activitat productiva. Aquesta situació fou presentada pel president del Comitè d'Avituallament, Carles Manini, el 17 d'abril de 1937, davant del nou conseller d'Assistència Social, Aureli Fernández, en un informe sobre la situació dels serveis del departament. Després d'un seguit de consideracions, Manini proposava: *"Quedan en olvido importantes factores como son: Creación de sistemas de producción para 220.000 parásitos"*.¹⁷⁵ I com a opinió crítica de la situació deia: *"También está olvidada la selección de compañeros con facultades para el frente o fortificaciones. Aquí llega la población evacuada de cualquier lugar y todo el personal se tumba bocarriba en plan de crítica"*. Com a solució, ell proposà la creació del Consell d'Assistència Social, format per diversos representants departamentals, un dels quals hauria de ser de la conselleria de Defensa, *"que cuidará de acoplar a las actividades bélicas todos aquellos refugiados o indigentes que sean necesarios"*, i un altre de la de Treball, *"que aclopará a trabajos de guerra a todo el personal que sea necesario"*.

La incorporació al treball dels refugiats fou, efectivament, una de les principals preocupacions d'aquest dirigent del Comitè d'Avituallament, tal com mostren les instruccions que donà a dos delegats de l'esmentat organisme, en ocasió de fer una visita d'inspecció en els establiments d'acollida de població evacuada, d'arreu Catalunya:¹⁷⁶

¹⁷⁴"Cataluña acoge a los evacuados del Norte. Decenas de maestros, de costureras y mujeres de hogar refugiados, incorporados a las colonias infantiles." Frente Rojo, 30 de novembre de 1937.

¹⁷⁵AHNS. PS-Barcelona, Leg. 282/1.

¹⁷⁶AHNS. PS-Barcelona, Leg. 282/1.

"Instrucciones para los camaradas Ramón de la Vega y Antonio Aranda, en ocasión del próximo viaje de inspección a comarcas.

Además de todas aquellas gestiones que tengáis intención de hacer, es necesario que hagáis un informe escrito de cada uno de los refugios, conteniendo los siguientes datos.

1º Notificar si hay en el pueblo donde está el refugio, tierras, bosques, centro industrial o lugar alguno que se preste a emplear los brazos de los compañeros refugiados.

2º Señalar las posibilidades y facilidades que encontréis por parte de las autoridades locales.

3º Apreciar en detalle todo lo necesario para poner en marcha la explotación del lugar.

4º Tomar la filiación profesional o de aptitudes de trabajo de todos los refugiados que se encuentren en esta condición. También es necesario que hagáis un apartado en el informe explicando aquellos refugios en los cuales se han empleado algunos refugiados en labores propias del campo por cuenta de este Comité."

Un anys després, quan va constituir-se la Comissió Consultiva d'Ajut als Refugiats, torna a sortir el problema de la població refugiada que no vol treballar. El va presentar, tal com recull l'acta, el delegat del govern basc a Catalunya:¹⁷⁷

"El representant d'Euscadi diu que un caire que també s'ha d'estudiar és el del treball dels refugiats, per tal d'evitar l'actual plaga de ganduls.

El senyor Dot [director general d'Assistència Social] es manifesta del mateix parer, i diu que per a això caldria que per part de totes les organitzacions fossin cedits locals on establir tallers.

Tots els reunits pensen igualment."

Dit això, seria molt precipitat fer la conclusió que els refugiats van ser una població ociosa o poc cooperant. Els estudis locals manifesten una efectiva incorporació al treball,¹⁷⁸ la documentació

¹⁷⁷AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/9. Acta de la sessió del 7 de juliol de 1938. La reproducció de les actes conservades i un estudi d'aquest organisme, es pot veure a Clavijo, J.: "La Comissió Consultiva d'Ajut als Refugiats en el context de la desfeta. Jornades sobre la fi de la Guerra Civil." a Actes de les Jornades sobre la fi de la Guerra Civil, p. 67.

¹⁷⁸Així a Olot treballen a l'Institut de Segona Ensenyança i a la cuina del refugi, vegeu Clavijo, J.: La població, op., p. 64-65.

té molts exemples de l'interès per treballar-hi,¹⁷⁹ i l'informe del delegat a Lleida de l'Oficina Administrativa d'Ajut als Refugiats posa en coneixement al seu cap, el 14 de juliol de 1937, que els refugiats de sis colònies conreen la terra i, per tant, solucionaran el problema de la manca de provisions.¹⁸⁰ Finalment, les actes de la Comissió Consultiva d'Ajut als Refugiats reflecteixen que les diverses institucions, Ajuntament de Barcelona, delegacions de Santander i Euskadi, tenien la política de posar com a mà d'obra dels seus establiments les persones acollides. Concretament, la d'Euskadi expressa que els refugiats es responsabilitzen del manteniment dels menjadors col·lectius així com dels serveis generals, rebent, com a contrapartida, el doble de ració, "i amb això ja es consideren ben pagats", afegint-hi que "quan converteixen els refugiats en obrers, aleshores els qui serveixen als menjadors reben, a més del doble de racionament, una retribució en metàl·lic."¹⁸¹ Ara bé, cal afegir, tot seguit, que en aquesta mateixa acta els components de la comissió expressen la seva indignació per la negativa dels refugiats de Matadepera a treballar al menjador recentment inaugurat.

3.10. Bascos a Catalunya

Ricard Altaba explicava a Jaume Fabre, en una entrevista publicada per L'Avenç el setembre de 1983,¹⁸² les circumstàncies de l'inici de la Delegació del País Basc a Catalunya. La seva narració no fou la mateixa que la que va explicar en una altra entrevista a La Humanitat, l'agost de 1937. Tot i els anys transcorreguts, les diferències no són significatives, ja que una i altra coincideixen en assenyalar que la iniciativa de constituir una entitat per ajudar el poble basc va néixer d'un grup de catalans. Segons el que va dir a l'entrevista realitzada contemporàniament als fets, s'impulsava la creació de la delegació d'Euskadi "per canalitzar, a través d'aquest organisme, les aportacions que la nostra indústria, el nostre comerç i les diverses organitzacions antifeixistes procuraven per a

¹⁷⁹ AMB. Llibre d'acords de la Comissió Permanent, 25 de novembre de 1937, vol. 4.

¹⁸⁰ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/5.

¹⁸¹ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/9.

Euskadi.¹⁸³ En realitat, la creació de la delegació fou una iniciativa de Lluís Companys, tal com relatava Ricard Altaba el setembre de 1983, segurament a proposta del govern basc. L'arribada a Catalunya de milers de fugitius, després de la pèrdua de San Sebastià i Irun, va obligar a la creació d'una estructura administrativa que es responsabilitzés de l'assistència d'aquelles persones. En aquest sentit, qui primerament va actuar fou el *Comité Organizador de las Milicias Antifascistas Vascas*, que tenia el seu local al Centre Republicà Federal, carrer Pablo Iglesias 21, i després el *Secretariado Vasco en Cataluña*. Coneixem la seva constitució a partir de la publicació de la nota següent:

"Se ha constituido el Secretariado Vasco en Cataluña, que asume todos los trabajos ya iniciados por el Comité Organizador de las Milicias Antifascistas, el cual pasa a formar parte de este Secretariado, formado con representaciones oficiales y autorizadas del Partido Nacionalista Vasco, Solidaridad de Trabajadores Vascos, UGT (Partido Socialista) (sic), Partido Comunista y enlace con Esquerra Republicana de Catalunya.

*Este Secretariado, autoridad única delegada por las agrupaciones que se mencionan, asume desde ahora todas las funciones de alistamiento de Milicias Vascas, Asistencia Social y relaciones con las autoridades del País Vasco, Consejo de la Generalidad de Cataluña y Gobierno de Madrid. (...) Presidente, Santiago Duñabeitia; Díaz de Mendibil, secretario".*¹⁸⁴

El *Secretariado* esmentat va posar-se a treballar d'immediat en una campanya per demanar la solidaritat de la població de Catalunya amb el lema: *Hacen falta ropas y subsidios*¹⁸⁵. A més d'aquesta mena de comunicats, la premsa recull nombrosos precés de particulars que demanaven la localització dels seus familiars, així com diverses notícies que ens demostren que la població basca refugiada va tenir una activa vida política. Potser per això o perquè hi havia a Catalunya un gran

¹⁸²"Ricard Altaba...", *L'Avenc*, núm. 63, setembre 1983

¹⁸³"La nostra tasca. Ricard Altaba", *La Humanitat*, 18 d'agost de 1937. Ricard Altaba n'és autor d'una sèrie de reportatges titulats "Vuit mesos a la Delegació del Govern d'Euskadi a Catalunya", publicats pel mateix diari, on parla de la formació de la institució i fa diverses valoracions coincidents amb el que diu el 18 d'agost.

¹⁸⁴*La Vanguardia*, 10 d'octubre de 1936.

¹⁸⁵Ibid. de 17 d'octubre de 1936.

nombre de refugiats i refugiades,¹⁸⁶ el cas és que el govern basc va decidir establir una representació formal a Barcelona. A tal efecte, el novembre de 1936 es traslladà a Barcelona Manuel de Irujo, ministre del govern republicà, i la va constituir el 9 de novembre de 1936, i va quedar instal·lada primerament al carrer València 266 i, posteriorment, al Passeig de Gràcia 60, dit aleshores de Pi i Margall. Es va crear així una situació estranya, ja que el *Secretariado* va continuar existint en obtenir el suport del Partit Comunista, de l'*Agrupación Socialista Vasca* i de la UGT basca i no va reconèixer la delegació. Això va motivar que el febrer de 1937 un refugiat s'exclamés a la revista *Euskadi en Cataluña*: "*Una pregunta ¿Cual es la verdadera Delegación del Gobierno de Euzkadi? Es necesario que se aclare esto, para saber a qué atenernos los vascos. Hay mucho cuento. No creemos en lo que ese escribe 'soy yo, tú no eres.'*"¹⁸⁷ Fins al mes de juliol no va ser resolt aquest problema quan la revista abans esmentada va informar: "*El Secretariado Vasco, primer organismo encargado de la evacuación de los pueblos de Vasconia, éste ha dejado de existir, pasando todos sus asuntos a la Delegación Oficial de Euzkadi*".¹⁸⁸ Tanmateix, situacions semblants de dualitat d'organismes representatius del País Basc es tornarien a repetir més endavant, tal com tindrem ocasió d'exposar, i especialment quan, després de la caiguda de Bilbao i el posterior esfondrament del front càntabre, arribaren a Catalunya nous milers de persones evacuades. Aquest fet va servir perquè nombroses entitats organitzessin campanyes de solidaritat. Una part d'aquestes campanyes estaven sota la supervisió de les institucions oficials, però d'altres, com les que feia el Comitè d'Ajut a Euskadi i Nord, actuaven al marge dels organismes governamentals. Entre les diverses organitzacions es plantejaren conflictes públics per la

¹⁸⁶"Hay que tener en cuenta que su número es muy importante, pues aparte de las quince mil personas que huyendo de la toma de Irún por los fascistas se refugiaron en Cataluña, habitualmente residían ya en Barcelona más de cinco mil vascos". Declaració del ministre Manuel de Irujo a *La Vanguardia* de 8 de gener de 1937.

¹⁸⁷"*¡Todo lo que une!*", *Euskadi en Cataluña*, 13 de febrer de 1937.

¹⁸⁸"*Delegación General de Euzkadi en Cataluña. A todos los vascos residentes en Cataluña.*" *Euskadi en Catalunya*, 3 de juliol de 1937.

representativitat que cadascuna tenia, una conflictivitat que hem de veure en el context de les discrepàncies polítiques que enfrontaven les organitzacions polítiques i sindicals en relació al rumb que havia de seguir la direcció de la guerra i de la reraguarda. Convé esmentar, en aquest sentit, que des del govern basc es plantejaren serioses crítiques a la situació interna de Catalunya, de la qual eren responsabilitzats, sense anomenar-los, els dirigents anarquistes. En aquest sentit, la duresa del discurs del ministre Irujo, que fou radiat el desembre de 1936, n'és un bon paradigma.

*"Estais llenando de cadáveres los alrededores de vuestra capital. Matáis sin tino. Destrozáis por sadismo. Alguien os ha dicho que esto es hacer la Revolución. Yo os aseguro que esto es arruinar la economía, la riqueza, el prestigio y la vida catalana. Si vuestros más encarnizados enemigos se huubieran posesionado de los pueblos catalanes, no obrarían de otro modo. Esas patrullas de control que efectuan registros domiciliarios con el afán de vejar y molestar a la ciudadanía, conspiran contra la República, contra la democracia y contra Catalunya."*¹⁸⁹

El govern basc va instituir una xarxa organitzativa a les diverses regions espanyoles, així com també a Catalunya, amb el fi d'assistir la població evacuada resident tant des del punt de vista material -subministraments, atenció mèdica, localització de familiars, cobrament de pensions i altres subsidis o allotjament-, com des del punt de vista moral: tramesa de publicacions, organització d'activitats folklòriques, de classes d'euskera, aprenentatge de tàctica militar-, tal com va ocórrer, per exemple, a Catalunya.¹⁹⁰ Una especial rellevància va tenir l'organització del culte catòlic per a la població refugiada. Una vegada més fou Manuel de Irujo qui mostrà un alt interès per assegurar la celebració d'oficis i cerimònies. Per la seva perseverància fou autoritzada, per decret del Consell de ministres del 7 d'agost de 1937, la celebració privada de cerimònies catòliques. A Barcelona, tanmateix, ja se celebrava missa en una capella oberta al carrer del Pi, 5, per la Delegació

¹⁸⁹Extret de Vargas Golarons, R.: "Euskadi-Catalunya (1936-1939)." *Egin*, novembre 1987.

d'Euskadi, culte que anava a càrrec de tres capellans i un franciscà. A més d'aquesta capella, hi havia unes altres. Una a la pròpia seu de la Delegació d'Euskadi, una altra a l'Hospital d'Euskadi, i una més a la Rambla de Catalunya, 9, coneguda com la "*Capilla provisional de Euzkadi*." De les celebracions religioses, la que va tenir un major ressò, ja que fou objecte d'un ampli reportatge del diari *Euskadi*, fou l'enterrament del capità Vicente de Eguía y Sagarduy, mort al front de l'Ebre el 15 d'octubre de 1938, la comitiva del qual va transcórrer pel centre de Barcelona. Fou el primer enterrament catòlic i públic celebrat des de l'inici de la guerra. El fet que a l'enterrament hi anés el ministre Álvarez del Vayo encara va donar major relleu a l'esdeveniment.

L'organigrama de cada delegació es basava en l'existència al front de cada província d'un responsable, que era el delegat, la funció del qual era fer acomplir les disposicions de l'*Euzkadiko Jaurlaritza*, proporcionar informació a aquest de la situació dels compatriotes, localitzar persones reclamades pels seus familiars, coordinar els ajuts econòmics i materials, lliurar proveïments, emetre salconduits i certificats d'identitat per a l'obtenció de la tarja de racionament, avalar per evacuar i sol·licitar pensions o subsidis en concepte de familiar caigut o desaparegut.¹⁹¹ Aquests delegats tenien un contacte directe amb els casals anomenats *Hogar Vasco-Euzko-Etxea*, que foren creats a les localitats on residia un nombre important de persones d'Euskadi. Existeix constància documental dels de Madrid, Barcelona, València, Vic, Cartagena i del de Girona, la constitució del qual va tenir lloc poc abans de la desfeta de Catalunya, el 18 de desembre de 1938. Aquest mateix any, *Euzkadi Roja*, periòdic editat pel Partit Comunista d'Euskadi a Barcelona, s'havia fet ressò, a principis d'any, del projecte de creació d'un Hogar basc:

¹⁹⁰Vegeu el llistat d'entitats basques instal·lades a Barcelona, fet demostratiu de l'alt nivell d'organització de la comunitat basca a Catalunya.

¹⁹¹L'1 de novembre de 1937 el conseller d'Assistència Social del govern basc nomena com a representant José Ibáñez Gómez a Lleida, José Irure Istúriz a Tarragona, Fermín Ortega Hernández a Girona i Víctor Gómez Barcenilla

" Parece ser que la finalidad de este centro es la de ir agrupando a todos los vascos que hoy, a falta de los lugares de reunión necesarios, se hallan diseminados por toda la región, e impedidos para establecer el enlace conveniente que les facilite la discusión y solución de sus numerosos problemas."¹⁹²

A les delegacions existia una oficina del departament de *Trabajo, Previsión y Comunicaciones*, que lliurava una butlleta d'inscripció a la *Bolsa de Trabajo y Censo Obrero* a qui procedent d'Euskadi sol·licitava feina, i disposava d'una persona que es feia responsable de tot el que es referia a la població refugiada basca. Aquest departament publicava anuncis per comunicar que donava feina en determinats treballs especialitzats als seus refugiats. La distribució de queviures, que adquiria l'administració basca amb els seus propis recursos, era realitzada entre les diverses colònies i municipis amb residents del País Basc, servia per cobrir les necessitats de la seva població al marge de l'assistència que realitzava el govern central. L'organisme responsable fou la *Dirección general de Comercio y Abastos* mitjançant les *Delegaciones de Abastecimientos*. Aquest departament també era el responsable de trobar allotjament per als nous refugiats.¹⁹³ Dels contactes amb la premsa se'n feia càrrec la *Secretaria General*.¹⁹⁴ Altres organismes de l'administració basca foren els departaments de *Justicia, Cultura i Asistencia Social*. D'aquesta darrera hem pogut trobar delegacions àdhuc en petites localitats catalanes com La Celler.¹⁹⁵ Aquesta administració sovint fou objecte de crítiques, bé fos pel retard en el pagament de les

a Barcelona. AHNS. PS-Madrid, Carpeta 809. Leg. 4363. A València, el secretari general era Ramon Urtubi. AHNS. PS-Madrid, Carpeta 477. Leg. 4363.

¹⁹² "Un Hogar Vasco en Barcelona", *Euzkadi Roja*, 28 de gener de 1938.

¹⁹³ Vegeu Camps, A.: Refugiats..., p. 244.

¹⁹⁴ Paradigma d'això és la nota publicada el 16 de gener de 1937 demanant a les persones que tinguessin una llibreta d'estalvi de la Caixa provincial, que portessin una foto de passaport per a "extenderles un certificado de identidad y poder hacer los reintegros." A "*Secretaria de Asistencia Social, Euzkadi en Catalunya*", 16 de gener de 1937.

¹⁹⁵ AHNS. PS-Madrid, Carpeta 477. Leg. 4363.

pensions,¹⁹⁶ bé pel seu propi funcionament intern, tal com es desprèn d'una declaració feta pública pels refugiats bascos acollits a Olot:

"Los refugiados de Olot

A todos los vascos refugiados en Cataluña y territorio leal

Compañeros:

Los innumerables problemas, muchas veces difíciles, que nuestra situación nos plantea nos impulsan a dirigirnos a vosotros con las resoluciones adoptadas por el Consejo de la Colonia Vasca en Olot (Gerona) y que son las siguientes:

1º Recogiendo la inquietud latente entre los restos del pueblo vasco en territorio leal sobre las causas de la caída de Euzkadi, pedir que el Gobierno de la República depure responsabilidades por las mismas.

2º Que las palabras del Presidente Aguirre prometiéndole a su pueblo invertir los bienes de Euzkadi en su beneficio sean un hecho: Pedimos que se disminuyan los gastos en el extranjero y otros superfluos, dedicándolo todo en beneficio de los refugiados vascos.

3º Que los cargos necesarios se cubran con personas de edad e inútiles, a la par que todo vasco incluido en los llamamientos a filas y en condiciones de hacerlo deje de percibir ayuda alguna de nuestro Gobierno, obligándosele a cumplir con su deber antifascista.

4º Proponemos os organicéis en Colonias donde dentro de la mayor democracia y el mejor orden administrativo se lleve a efecto, con la ayuda del Gobierno vasco, toda la asistencia y todos los proyectos que permitan las atenciones generales de la guerra.

5º Que el Gobierno vasco impulse y apoye este tipo de organización (en Colonias) del cual, y como primeros organizadores, tenemos experiencias que quedan a vuestra disposición."¹⁹⁷

Aquesta declaració presenta dues objeccions a la manera de governar del president Aguirre, una referida a la destinació dels fons econòmics de què disposava, i l'altra a l'existència de certes excepcions a l'hora de ser cridats a files, apreciacions que no podem contrastar, ja que no ens consten en cap altra font. D'altra banda, una de les resolucions exigeix la depuració de les

¹⁹⁶FPI. "El asunto de las pensiones de guerra debe ser resuelto con rapidez", Euzkadi Roja, 28 de gener de 1938.

¹⁹⁷FPI. "Resoluciones", Euzkadi Roja, 29 de gener de 1938.

responsabilitats per la pèrdua del País Basc, creiem que en especial es refereix als fets de Santoña, i fa una crida a l'organització en colònies pròpiament basques, prec que fou recollit a La Vanguardia.¹⁹⁸ L'existència d'una cooperativa basca a Granollers, que posa de manifest Albert Camps, demostra que la proposta de la població basca refugiada a Olot va tenir una resposta favorable.¹⁹⁹

Així, doncs, ens trobem amb una estructura autònoma d'organització del poder, que era paral·lela tant a la de l'Estat com, en el cas de Catalunya, a la del propi territori. Cal dir, tanmateix, que aquesta independència hi era perquè el govern català la va consentir, ja que, des de la seva posició política, era del tot coherent donar plena llibertat d'acció a un executiu basc presidit per un nacionalista. Aquest respecte es manifesta, tant en el plànol polític -autorització d'un document d'identitat propi per als bascos-, com en l'avituallament de mitjans materials, com ara el combustible necessari per als vehicles que utilitzava la delegació per anar a visitar les seves colònies, que li era lliurat pel Comissariat d'Assistència als Refugiats de la Generalitat de Catalunya.²⁰⁰

La delegació del govern basc de València tingué un paper polític excepcional com a portaveu de les posicions polítiques de l'Executiu d'Euskadi fins al trasllat d'aquest a Barcelona, després de la caiguda del front càntabre. Que fos la delegació de València, i no la de Madrid per exemple, l'encarregada d'emetre els posicionaments dels bascos s'explica perquè a la ciutat del Túria s'hi trobava el govern espanyol i, per tant, el ressò de les declaracions tenia una major audiència. Paradigma d'això el trobem en relació al desmentiment efectuat des de València d'una sol·licitud de mediació d'Euskadi amb el Vaticà.²⁰¹ La de Barcelona tingué major protagonisme en atendre les demandes de localització de familiars i persones en general, formulades per parents o institucions. El

¹⁹⁸"A todos los vascos. Cooperativa de los vascos en Cataluña", La Vanguardia, 23 de gener de 1938

¹⁹⁹ Camps, A.: Refugiats..., p. 245.

²⁰⁰ AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/1.

²⁰¹"La Delegación de Euzkadi en Valencia desmiente una patraña", La Vanguardia, 11 de maig de 1937.

Servicio de Estadística e Información del departament d'Assistència Social fou el responsable de dur aquesta tasca. Quan, tanmateix, la persona a localitzar era un soldat, qui tenia la responsabilitat era el departament de Defensa, que també era present a la delegació de València.²⁰²

La importància de la delegació catalana d'Euskadi fou deguda també pels interessos econòmics bascos presents a Barcelona, i en aquest sentit hem de veure l'establiment d'una representació de la *Cámara Oficial de Industria y Navegación* encarregada de defensar-los tant a Espanya com a l'exterior. No menys significativa fou la necessitat de dotar la delegació d'una ràdio i d'un mitjà de premsa propi per aglutinar la colònia basca present a Catalunya. Així varen néixer *Euzkadi en Catalunya*, el 12 de desembre de 1936, i l'emissora D.E.C., el 23 de març de 1937, amb la finalitat de "posar en contacte immediat la Delegació de Catalunya amb el govern d'Euskadi, especialment en allò que fa referència a qüestions comercials i de proveïments del País Basc en les seves relacions amb Catalunya."²⁰³ Una altra de les funcions de la delegació de Barcelona fou la de proporcionar avals per a aquelles persones que volien tornar a Euskadi per mitjà d'una línia de transport marítim existent de Baiona a Bilbao. A partir de gener de 1937, però, amb l'inici del bloqueig marítim per la marina facciosa, es va interrompre aquesta comunicació i una alternativa, la de la creació d'una ruta aèria Barcelona-Bilbao, via Toulouse, fou frustrada a causa del desenllaç de la campanya de Biscaia.²⁰⁴ Per obtenir un aval calia presentar un certificat "d'estar inscrit en el registre de ciutadania basca; presentar certificació d'entitat sindical o política afecta als governs

²⁰²AHNS. PS-Madrid, Carpeta 161. Localización de personas por la Delegación de Euzkadi en Madrid y Valencia. 1938-1939. Constitueix un bon material per conèixer el sistema de funcionament de la recerca de persones, així com els seus resultats.

²⁰³"Inauguració de l'emissora DEC n. 1 i del Departament comercial de la Delegació General d'Euskadi a Catalunya", *La Humanitat*, 24 de març de 1937.

²⁰⁴"Delegación de Euzkadi," *La Vanguardia*, 18 de novembre de 1936. No n'hi ha cap més notícia d'aquest projecte a la premsa de l'època.

d'Euzkadi i Catalunya; expressar el motiu del viatge; presentar fotografies i demanar la corresponent sol·licitud.²⁰⁵

Quant a les activitats relacionades amb les operacions militars, la Delegació va tenir cura de la recepció dels soldats i militars arribats a Catalunya després d'evacuar el front del Nord. Una vegada havien arribat, aquells homes eren enregistrats pel departament de Defensa del govern basc, equipats d'armament i uniforme, molt sovint amb l'ajut de les aportacions populars.²⁰⁶ Tot seguit eren enrolats a les unitats i enviats als centres d'instrucció, com el que hi havia a Sant Cugat del Vallès, a les casernes. Foren les de Lenin, Carlos Marx, Francisco Ferrer i Guàrdia, de Barcelona, i Pi i Margall de Manresa, les que tingueren el major nombre de soldats bascos, o al front. Tal com mostra una nota de la Delegació,²⁰⁷ l'Exèrcit va facilitar l'adscripció a unitats militars basques d'aquells soldats que es trobaven dispersos en d'altres, tal com recull una ordre de 2 de juliol de 1937.²⁰⁸ La unitat amb major nombre de soldats bascos fou la 43 Brigada Mixta, de la 32 Divisió del XI Cos de l'Exèrcit de l'Est, més coneguda com la "*Brigada 43 Vasco-Pirenaica*". Quan als homes afectats per les ordres de mobilització general, la representació basca també va tenir una participació molt activa:

"Cumpliendo y extendiendo los efectos de los decretos de Gobierno autónomo de Euzkadi, fecha 7 de abril último y anteriores, y de acuerdo con el general jefe de la Cuarta División Orgánica (Ejército del Este) Excmo. Sr. D. Sebasatián Pozas, ordeno:

²⁰⁵"Passaports", *La Humanitat*, 5 de gener de 1937.

²⁰⁶"Hacen falta ropas y subsidios", *La Vanguardia*, 17 d'octubre de 1936. Un fragment diu: "*Para contribuir a suavizar los rigores del frío en esta época, el Secretariado Vasco en Cataluña ha constituido una sección encargada de recibir mantas y toda clase de prendas de abrigo para milicianos, mujeres y niños.*"

²⁰⁷Delegación General de Euzkadi. "A todos los combatientes vasco-navarros," *Euzkadi en Catalunya*, 10 de juliol de 1937.

²⁰⁸"*Solicitado por el delegado general de Euzkadi en Catalunya, el destino a la 43 Brigada vasco-navarra de cuántos vascos, alaveses, guipuzcoanos, navarros y vizcainos, se encuentren luchando en las distintas unidades de esos frentes, disponga inmediata reincorporación esta plaza, calle Mallorca, número 269, de personal referencia que voluntariamente así lo desee. Estos individuos causarán baja en sus unidades respectivas y de su número se me dará cuenta.*" Extret de Ricard Vargas, op. cit.

*1º Todos los ciudadanos vascos residentes habituales o circunstanciales en Cataluña y territorios afectos a la jurisdicción del Alto Mando del Ejército del Este, comprendidos entre las edades de 18 y 45 años, ambos inclusivos, se presentarán para su control militar, a los efectos de su incorporación a filas o servicios de defensa pasiva, en el Cuartel de Milicias Vascas de Barcelona (calle Mallorca, núm. 269) en los días comprendidos entre el 10 y el 17 del presente mes de junio."*²⁰⁹

Una altra de les realitzacions de la Delegació fou la de portar ajut per als soldats bascos que lluitaven en d'altres fronts de guerra, especialment el de Madrid.²¹⁰

Amb la derrota de la tardor de 1937 el govern basc va traslladar-se a Barcelona i, per això, la delegació esdevingué la seu del Govern basc. Aquest fet va tenir dues conseqüències. La primera fou que la delegació de València va perdre el protagonisme polític que fins aleshores havia tingut com a interlocutora davant el govern de la República. La segona, que en haver-hi una representació directa del govern d'Euscadi, la polèmica sobre qui el representava va perdre consistència. La nota publicada pel delegat a Barcelona fou, en aquest sentit, prou explícita:

"Habiendo aparecido en la prensa de Barcelona varias notas referentes a partidos o sindicales, encabezadas con el titular 'Delegación General de Euzkadi en Cataluña', les rogamos tomen nota de que en adelante deberán abstenerse de publicar ningún suelto oficial u oficioso que no vaya expresamente avalado con la firma del Sr. Delegado General o en su ausencia, con la del Sr. Secretario General. Ambas firmas son respectivamente la de D. Luis Areitioaurtena y D. Ricardo Altaba Planuch.

No dudamos comprenderán la razón de esta advertencia puesto que al ser esta Delegación una representación oficial del Gobierno Vasco y, por lo tanto, una prolongación del mismo,

²⁰⁹"El control militar de los vascos en Cataluña", *Euzkadi en Catalunya*, 12 de juny de 1937.

²¹⁰Així, a finals de març, en ocasió de l'Aberri Eguna, la premsa informà d'un festival pro Milícies antifeixistes basques de Madrid. "Delegació General d'Euskadi a Catalunya. Dia de la Pàtria". *La Humanitat*, 27 de març de 1937. Setmanes més tard, el 16 d'abril, una nota informativa dóna compta de la tramesa de cinc tones de queviures amb la mateixa destinació.

no podemos admitir que su nombre se mezcle en forma que hasta pudiera dar lugar a reclamación de responsabilidades."²¹¹

Així mateix, tal com ens explica Ricard Altaba, fou possible l'establiment d'una col·laboració molt estreta entre catalans i bascos: "Bascos i catalans tenen punts de coincidència. Nosaltres, nacionalistes, podem coincidir-hi i entendre'ns perfectament; en canvi, amb els castellans-espanyols, en el concepte predominant sobre aquesta mentalitat típicament centralista, no són possibles les enteses."²¹² Una cordialitat que es va veure afermada després de l'arribada del lehendakari Aguirre el novembre de 1937.

Les relacions entre la Delegació General d'Euscadi i la CNT foren especialment difícils perquè la central confederal havia creat una administració paral·lela a la de l'administració basca ja des del principi de la guerra, quan arribaren els primers refugiats procedents de Guipúscoa. Les discrepàncies foren també polítiques, ja que el govern basc fou l'únic sense una representació anarquista. Aquestes tensions transcendiren als mitjans de comunicació i, així, La Humanitat es feia ressò, el 28 de març de 1937, de les crítiques de *Solidaridad Obrera* a la col·laboració de socialistes i comunistes amb un govern basc que havia clausurat la redacció i impremta de CNT Norte.²¹³ La protesta anarquista va fer que la delegació del govern basc a Barcelona publicés una nota explicativa de les circumstàncies que havien envoltat aquell episodi.²¹⁴ Fou el setmanari Euzkadi en Catalunya el mitjà habitual per expressar les divergències polítiques dels dirigents bascos amb els plantejaments cenetistes. Hem pogut constatar que la revista tenia almenys una vegada al mes un article crític. Tal com avançàvem en començar aquest apartat, foren la creació per

²¹¹ Nota del delegat del Govern Autònom Basc, Euzkadi en Catalunya, 7 d'agost de 1937.

²¹² "La nostra tasca. Ricard Altaba", La Humanitat, 18 d'agost de 1937.

²¹³ "El Govern d'Euscadi i la CNT", La Humanitat, 28 de març de 1937.

²¹⁴ "El Govern d'Euscadi i la CNT de Bilbao", La Humanitat, 31 de març de 1937.

l'anarquisme de comitès de suport o de solidaritat amb el País Basc i la deslegitimació del govern autònom, una de les causes principals per aquestes crítiques.

*"Euzkadi en Cataluña, editado privadamente por los que suscriben , en su primer editorial y en la tónica moral que dimana de todos los números, ha perfilado y precisado de una manera concretísima, que quiere crear y fomentar un espíritu de guerra antifascista con absoluta exclusión de todo partidismo y maniobra personal y una rigurosa atención a una disciplina mental concentrada en torno a las disposiciones oficiales de nuestro Gobierno, por interpretar fundamentalmente que hoy, más que nunca y con más imperiosa y trágica imperiosidad inexorable, todas las iniciativas, todas las ideas y todos los actos nuestros y de todos los auténticos antifascistas, deben fundirse en una leal colaboración con el Gobierno - que nos representa a todos los sectores- sin que nadie, y menos nosotros -por la conciencia de nuestro deber-, sea lícito abrogarse funciones, potestades y derechos que no dimanen directamente de un mandato oficial, sean cualesquiera las etiquetas con que se cubran las actitudes si estas se enfrentan con las oficiales y crean dualidad perniciosa de funciones que conducen siempre al descrédito, desprestigio y estado caótico con el clásico enervamiento de las más puras esencias y brotan los vituperables individualismos que deberían estar superados."*²¹⁵

En aquests enfrontaments, el govern basc va disposar de suport dels comunistes, atès que la CNT havia acceptat dins del *Comité de Ayuda a Euzkadi y Norte* una representació del POUM.²¹⁶ La constitució de la Comissió Oficial d'Ajut a Euskadi, annexa al Comitè d'Ajut a Madrid i altres fronts, que fou reconeguda pels principals partits polítics i la UGT i que va estat presidida pels presidents Companys i Aguirre, és una demostració de l'exclusió realitzada amb el

²¹⁵"*Cartas cruzadas*", *Euzkadi en Catalunya*, 20 de febrer de 1937.

²¹⁶AHNS. PS-Madrid, Carpeta 1560. Recull una carta del Socors Roig del POUM, de 6 d'agost de 1937, demanant ser readmès després que varen abandonar el comitè a causa de la repressió desencadenada amb posterioritat als fets de maig.

sindicat llibertari.²¹⁷ Aquest, per la seva banda, constituí el *Secretariado de Relaciones de refugiados confederados del Norte en Cataluña* el setembre de 1937, que és quan va aparèixer el seu primer comunicat.²¹⁸ Amb tot, les discrepàncies polítiques més significatives tingueren a veure amb els plantejaments revolucionaris propugnats des del camp anarquista, en relació a la direcció de la guerra,²¹⁹ l'Exèrcit,²²⁰ i el futur d'Espanya després de la guerra.²²¹ A partir de 1938, quan els comunistes esdevingueren força hegemònica a l'Espanya republicana, la seva política en relació al govern basc fou la d'un suport crític, ja que consideraven que havia d'estar supeditada a la del govern de la República i a la del Front Popular:

*"El Frente Popular habrá de basarse fundamentalmente en un programa que recoja las necesidades inmediatas de todos los vascos y exponga también ante el pueblo aquellas medidas de reforma social y política que habrá de llevar consigo la reconquista de Euzkadi. A la realización de este programa, desde dentro y desde fuera del Gobierno, deberán sujetar su actuación todas las organizaciones que integran el Frente Popular. Y al Frente Popular corresponderá también velar porque no se falsee con actuaciones improcedentes la significación verdadera, única, que la autonomía de Euzkadi tiene en las circunstancias en que actualmente han de vivir tanto el pueblo como el Gobierno vascos. Principal preocupación de éste habrá de ser la de facilitar la obra de la República y de su Gobierno, a cuyas necesidades y conveniencias habrá de limitar y supeditar su propia actuación, que, por otra parte, debe inspirarse en un todo en el programa y en la política del Frente Popular."*²²²

²¹⁷"Ayuda a Euzkadi", Euzkadi en Catalunya, 29 de maig de 1937. Per constatar el grau de violència adoptada pels comunistes enfront del Comitè d'Ajuda a Euzkadi i Nord, vegeu al mateix setmanari les notes d'UGT i PSUC, publicades el 4 de setembre de 1937.

²¹⁸"Los refugiados. Secretariado de Relaciones de refugiados confederados del Norte en Cataluña," La Vanguardia, 13 de setembre de 1937.

²¹⁹"¿Revolución o guerra?", Euzkadi en Catalunya, 20 de febrer de 1937.

²²⁰"A cerca de la conferencia del ministro García Oliver en el Coliseum", Euzkadi en Catalunya, 30 de gener de 1937.

²²¹"Editorial", Euzkadi en Catalunya, 6 de febrer de 1937.

²²²"Editorial", Euzkadi Roja, 29 de gener de 1938.

Els recursos per atendre les necessitats que generava l'assistència de milers de persones vingueren de fonts diverses. Primerament, de les campanyes de solidaritat que tingueren lloc arreu de Catalunya i que varen tenir en la celebració de la Setmana per Euzkadi, del 29 de maig a 6 de juny de 1937, el moment més significatiu, ja que encara hom pensava a evitar la pèrdua d'Euskadi.²²³ Els mitjans econòmics vingueren així mateix dels fons que el govern basc va treure de Bilbao i que es destinaren al manteniment de la seva població refugiada a Catalunya, tal com fou reconegut públicament.²²⁴ Pel que fa a l'avituallament de queviures, roba, calçat, etc., i les despeses d'allotjament, tots ells anaven a càrrec del govern basc. Entre les instal·lacions que foren sufragades hi ha un hospital,²²⁵ un magatzem de roba,²²⁶ una cooperativa,²²⁷ i una xarxa de menjadors col·lectius, que eren atesos per la pròpia gent refugiada.

A diferència del *Consejo Soberano de Asturias* i dels altres ens regionals que vingueren a Barcelona, el govern basc i les organitzacions sindicals i polítiques basques tingueren una permanent activitat política durant el temps que van romandre a Barcelona. Fou commemorat, per exemple, l'Aberri Eguna, en ocasió del qual es feien actes polítics, intervencions radiofòniques i també representació d'alguna obra de teatre, com *El caserío*, de Zubiri; i competicions esportives de joc de pilota basca. Cal dir, per completar aquest punt, que també els partits i sindicats bascos tingueren plena activitat com a tals, i en quedaren a la premsa prou testimonis de les seves actuacions.²²⁸

²²³ Bou, J. i Medina, F. X.: "Els refugiats bascos a Catalunya durant la Guerra Civil: La Setmana Pro-Euzkadi (Barcelona, juny del 1937)". *L'Avenc*, núm 241.

²²⁴ Editorial sense títol, *Euzkadi en Catalunya*, 30 d'octubre de 1937.

²²⁵ "Inauguración del Hospital de Euzkadi", *La Vanguardia*, 27 de gener de 1937.

²²⁶ "Para los refugiados del Norte", *La Vanguardia*, 5 de desembre de 1937.

²²⁷ "A todos los vascos. Cooperativa de los vascos en Cataluña." *La Vanguardia*, 23 de gener de 1938.

²²⁸ Així, podem esmentar que el 27 de febrer de 1937 l'UGT basca va convocar els seus afiliats i afiliades, a l'igual que va fer un mes després la CNT, o l'acte polític que tingué lloc a Olot, organitzat per l'EPK, el 10 de gener de 1938.

No podem finalitzar aquesta exposició, que, exceptuant el treball de Ricard de Vargas Golarons, no ha estat objecte de cap recerca específica,²²⁹ sense fer alguna breu referència a la vida quotidiana d'aquella comunitat. La basca fou una gent que estigué ben acollida per la població catalana. La historiografia local ens la presenta com a persones responsables, ben organitzades i amb una presència constant de representants del govern basc, fet que servia per constituir colònies de refugiats al marge dels altres acollits, i assistir-les. Possiblement per això, no existeix constància de conflictes o incidents, tal com va existir amb d'altres comunitats. La publicació d' *Euzkadi en Catalunya* constitueix un fet sense precedents, ja que assegurà la continuïtat del contacte entre la població basca i el seu govern, servint no tan sols per una finalitat assistencial sinó també per una orientació política. No fou, amb tot, l'única, ja que el PNB publicà també un diari, *Euzkadi*, l'EPK un altre, que es deia *Euzkadi Roja*, i les JSU, un setmanari dit *Reconquista*.²³⁰ Tots ells serviren per donar orientacions polítiques als refugiats i, particularment als seus militants, una temàtica que constitueix font per a un estudi específic.

3.11. Altres institucions refugiades a Catalunya

²²⁹Ricard de Vargas Golarons: "*Vascos en Catalunya*". *Egin*, 8 de novembre de 1937. Es tracta d'una sèrie d'articles publicats al suplement dominical d'aquest diari.

²³⁰*Euzkadi en Catalunya* va tirar cinquanta-dos números des del dotze de desembre de 1936 fins al 4 de desembre de 1937. *Euzkadi*, publicació del PNB i del govern basc, el va substituir el 7 de desembre de 1937 i fou publicat fins al 22 de gener de 1939. Dues publicacions, finalment, i del que va tingueren una vida efímera. *Reconquista, semanario de los evacuados de Euzkadi y del Norte*, publicat per les JSU sortir tres números del 26 de gener i el 10 de desembre de 1937. I *Euzkadi Roja*, portaveu de l'EPK, que va editar-se des del 19 de gener de 1938 fins al 7 d'abril del mateix any.

Després del trasllat forçat a Barcelona, la *Delegación de Santander en Cataluña* i el *Consejo Soberano de Asturias* dedicaren la seva activitat a l'assistència de la gent refugiada de les seves regions. Sabem, a partir de diverses fonts, que totes dues institucions continuaren existint, fins i tot després de l'1 de desembre de 1937, quan foren dissoltes pel Govern de la República. Així, el 7 de juliol de 1938 encara trobem constància de l'existència de la *Delegación de Santander en Cataluña* i del *Centro Asturiano* com a integrants de la Comissió Consultiva d'Ajut als Refugiats.²³¹ De cada organisme existeix també documentació particular que demostra la seva pervivència amb posterioritat al decret abans esmentat.

Quant a la *Delegación de Santander en Barcelona*, un document signat per Félix Astigarraga García, en qualitat de *Delegado General de Abastecimientos i Asistencia Social* certifica, el 21 de setembre de 1937, la personalitat de dues refugiades i demana a la Conselleria d'Assistència Social que els siguin facilitats allotjament i manutenció²³². Un altre, corresponent a una data posterior a la dissolució -1 d'agost de 1938-, és una comunicació rubricada per Santiago González en nom de la delegació, que informa de l'esclat d'una epidèmia de tifus a una colònia infantil de Caldes de Malavella, "*sostenida por los Amigos Cuáqueros con la colaboración de esta Delegación de Santander.*"²³³

Pel que fa al *Centro Asturiano*, un informe lliurat el 19 de gener de 1938 al *Consejo interprovincial de Asturias y León* relatiu a la localització de determinades persones, ens serveix com a nova demostració de la continuïtat d'aquests organismes²³⁴. Convé recordar, d'altra banda, que a la mateixa ordre de dissolució s'establia en relació a aquells organismes que els seus "*...recursos y fondos metálicos seran destinados a la asistencia de los evacuados de aquellas*

²³¹AHNS. PS-Barcelona, Leg. 277/9.

²³²AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/10.

²³³AHNS. PS-Barcelona, Leg. 279/10.

regiones."²³⁵ Hem de pensar, per tant, que la dissolució va afectar el seu caràcter d'organismes polítics i que van quedar com a entitats assistencials de la població refugiada de les seves regions.

L'escassa documentació demostra una activitat molt intensa del Consejo Interprovincial de Asturias y León i, sobretot, del Centro Asturiano.²³⁶ El primer, amb domicili a Via Durruti 49, tenia un departament anomenat Servicios especiales de organización de los evacuados *asturianos*, el qual, tal com indica el seu nom, era el responsable d'atendre les necessitats de la gent asturiana ubicada a Catalunya, així com de la que arribava al país. Per això, havia instal·lat un responsable a Puigcerdà. D'altra banda, el Centro Asturiano, que va tenir la seva seu fins a l'11 de juny de 1938 al carrer Lauria 120, 1er, i, a partir d'aquesta data al carrer Pelai 62, era el que portava la gestió directa de l'assistència. Disposava de fons que li varen permetre crear la Cooperativa del Centro Asturiano, la qual proporcionava, mitjançant el *Régimen de Ayuda de la Cooperativa*, queviures, roba i calçat, que mensualment distribuïa per les diverses colònies de refugiats asturians.²³⁷ El procediment per a aquest repartiment consistia a fer una crida a la premsa, als socis de la cooperativa per tal que anessin a recollir els ajuts a Barcelona. Cada soci tenia una "*cartilla de crédito*" amb un número determinat, que era el que es publicava. Alguna vegada es produïen incidents, ja que el 25 de maig de 1938 el secretari del centre, José Barreiro, va escriure al Ministre de Governació demanant que l'entitat pogués lliurar certificacions de desplaçament a Barcelona, ja que la policia havia posat moltes traves als asturians que havien d'anar a la capital comtal a proveir-se dels queviures. El *Centro Asturiano* va servir també d'organisme receptor dels greuges que plantejaven els refugiats en relació als Ajuntaments, quan aquests no complien, segons la seva

²³⁴AHNS. PS-Madrid, Carpeta 2465. El fitxer del *Centro Asturiano* hauria estat tan complet que la pròpia delegació de l'OCEAR de Catalunya li en va demanar una còpia. En Servicio Militar, Caja 2465.

²³⁵"La Gaceta publica la disolución de los Consejos interprovinciales de Asturias y León, y Santander, Burgos y Palencia". *ABC*, 2 de desembre de 1937.

²³⁶AHNS. La que hem pogut trobar està recollida a la sèrie *Servicio Militar*, Caja 2.465

²³⁷AHNS. Servicio Militar, Caja 2.465.

opinió, amb la legalitat,²³⁸ o quan els habitants d'una localitat mantenien una actitud d'hostilitat amb ells²³⁹

Una part dels diners que tenia el centre per adquirir els queviures venien de les recaptacions que es feien entre les unitats militars amb un fort contingent d'asturians, com el 3r. Batalló de Segorbe que va lliurar, el 2 de març de 1938, un total de 33.236'70 pessetes. La darrera gestió de què existeix constància és la petició del 2 de gener de 1939 a diversos oficials asturians que fa el secretari adjunt d'aleshores, Benjamín Fernández Alonso, per tal que col·laborin econòmicament, ja que el *Centro* es trobava amb tals dificultats que havien tancat l'admissió de nous socis a la cooperativa. Una altra via de finançament va ser la producció d'espardenyes per a l'Exèrcit, que també servien per atendre les necessitats de calçat de la població refugiada asturiana.

Altres activitats del *Centro Asturiano* van ser el lliurament de certificacions d'evacuats per tal d'obtenir la tarja de racionament, l'abonament de compra de medicines per a refugiats indigents, la gestió per al cobrament d'havers i pensions i, molt especialment, l'atenció i tramitació de les queixes presentades pels refugiats i refugiades com a conseqüència de maltractaments o d'incompliment de les obligacions dels Consells municipals. A banda de les ja referides amb anterioritat, una de les més significatives va ser la d'Ángel Martínez, membre del secretariat provincial de la UGT d'Astúries, el qual, en informes lliurats els dies 13 i 25 de març de 1938, presentava una situació lamentable dels acollits a Tarragona, en especial a Ulldecona i Santa Bàrbara, ja que no tenien ni llum, ni mobiliari, ni llits als habitatges on havien estat instal·lats i, a més, els alcaldes no els volien donar en metàl·lic les 2 pessetes per dia d'estada. Per tot això, aquest sindicalista va demanar que el cobrament d'aquestes quantitats fos gestionat directament davant de la Generalitat.

²³⁸AHNS. Servicio Militar, Caja 2465. És una queixa perquè l'Ajuntament d'Artesa de Segre no els donava res amb l'excusa que ell tampoc no cobrava de la Generalitat.

El *Centro Asturiano* atenia les peticions de localització de refugiades i refugiats, tant les que li feien les institucions republicanes, com la *Dirección General de Evacuados y Refugiados*, com les provinents de particulars. Així mateix, mirava d'atendre les necessitats de les colònies amb infants asturians, com la "Torreembó" a Caldetes, "Los Baños" de Puigcerdà o "Casa Casanova" de Torrelles de Llobregat. Del resultat d'un darrer projecte, la realització d'una clínica i una policlínica, no en sabem res, ja que la documentació no dóna cap element; d'altra banda, però, la data tan tardana en què va començar a elaborar-se aquest projecte, el desembre de 1938 i gener del 1939, ens fa pensar que no va reeixir.

²³⁹AHNS. PS-Madrid, Caja 809. És una denúncia del 23 de novembre de 1937 de la situació existent a Almenar (Lleida) en el sentit que "*se les insinua [a les refugiades] y aún se llega a proponerles la consumación de ciertos actos, si desean obtener algún beneficio*".

CONCLUSIONS

El desplaçament forçós de persones no combatents ha estat una constant al llarg dels conflictes que s'han produït en la història de la humanitat. Contemporàniament, però, aquesta realitat ha arribat a tenir un abast singular, tal com hem pogut mostrar en referir-nos en particular a la Segona Guerra Mundial. En aquest sentit, la Guerra Civil espanyola de 1936-1939 constitueix també per aquest fet un antecedent del que succeirà a partir de setembre de 1939. Un antecedent que conté unes característiques particulars, fins i tot originals, atesos els continguts ideològics i polítics, així com les peculiaritats geogràfiques que va tenir l'assistència a la població refugiada a la rera guarda republicana.

La primera característica que hem de fer notar es desprèn del mateix caràcter del conflicte espanyol: es tracta d'una lluita fratricida, producte d'un aixecament militar contra les institucions legítimes, que enfronta projectes polítics i, àdhuc, models de societat oposats. Com ja és conegut, els enfrontaments que tingueren lloc durant els dos primers mesos de guerra foren d'una extrema violència per tots dos contendents: detencions, confiscacions de béns, assassinats sense judici previ... tot plegat fou l'expressió d'un clima d'intolerància generalitzada, el qual va forçar a la fugida milers de persones que, per la seva significació política, posició econòmica o estatus religiós, se sentien directament amenaçats en la seva integritat física. Posteriorment, mentre que l'estat republicà mirava de posar un cert ordre i acabar amb les accions dels incontrolats, a la zona rebel la repressió generalitzada continuà sent exercida de manera permanent pels militars, tant als territoris que dominaven, com en aquells que varen anar conquerint després de les seves victòries. Les persones que abandonaven les seves llars ho varen fer tant per fugir dels combats o dels bombardeigs, com també perquè no volien ser víctimes de les persecucions i les revenges dels vencedors. Hi ha, per

tant, en aquesta decisió de deixar la casa, una motivació de caire polític: la de no voler viure sota un règim de terror. Cal dir, també, que la propaganda que es realitzà des de les institucions i les organitzacions republicanes va contribuir a incrementar el sentiment d'espant que forçava la gent a fugir. En la presa de la determinació d'abandonar el domicili el protagonisme el va tenir el cap de la família, o bé si aquell no hi era, la persona que el substituïa. Amb ell, si no estava en edat militar, se n'hi anava tot el nucli familiar. Una altra mena d'evacuació és la que ordenaven les autoritats amb caràcter forçós. En aquest cas, les afectades són, d'una banda, la gent gran, les dones i els infants; d'altra banda, les funcionàries i funcionaris depenents de l'Administració Central, quan aquesta fou traslladada des de Madrid a noves demarcacions provincials, com València i Barcelona, principalment.

Una altra particularitat de les evacuacions i de la situació de la població refugiada és que el caràcter d'enfrontament civil va condicionar els mitjans disponibles que les administracions podien emprar per auxiliar aquestes persones. D'una banda, perquè es disposava d'un espai geogràfic concret, l'extensió del qual, per les victòries franquistes, es va anar reduint a mesura que va transcórrer la guerra. D'altra banda, perquè els recursos que podien ser destinats per atendre la gent refugiada varen ser molt escassos. Aquesta situació farà que els poders públics passin d'una actitud inicial, la dels primers moments de la guerra, caracteritzada per la seva generositat, a una altra en què es van aprovant criteris cada vegada més restrictius per a l'aplicació dels subsidis establerts per a la població refugiada. D'aquesta manera, a fi d'estalviar recursos es va anant eliminant els subsidis per a les famílies algun membre de les quals tenia algun altre ingrés.

A la manca de mitjans econòmics cal afegir una altra característica que va influir en l'atenció de la població refugiada. Ens referim a la diversitat d'organismes que foren creats per fer front aquesta assistència. Aquesta diversitat és conseqüència, en primer lloc, de la fragmentació en què va

quedar el territori fidel a la República, el 1936. Durant un any, fins a la seva caiguda, Astúries, Cantàbria i Biscaia van haver de subsistir pels seus propis mitjans i no disposaren de recursos significatius de l'exterior ni per fer front a l'enemic ni per alimentar la seva població. Aquestes circumstàncies s'agrejaren amb les ofensives dels exèrcits franquistes, ja que provocaren el desplaçament de milers de persones d'un indret a l'altre, cosa que va desbordar la pròpia capacitat organitzativa dels òrgans responsables del front del nord.

La diversitat d'organismes responsables de l'atenció de la gent refugiada va ser, així mateix, una conseqüència de la conjuntura política interna que va patir la República, en especial el primer any de guerra i, pel que fa a Catalunya, podem dir que aquesta fou la situació durant tot el conflicte. Ens estem referint a l'existència de múltiples instàncies de poder, cadascuna amb un àmbit de decisió propi, amb nombrosos conflictes entre elles, multiplicitat que, independentment de les valoracions que es puguin fer sobre la seva incidència en el desenvolupament de la guerra, va tenir un notable efecte en el servei d'assistència de la població refugiada. El poder revolucionari dels primers mesos de guerra va establir el seu marc específic per atendre aquestes persones. Així, cada sindicat i cada partit s'organitzà com bonament va poder i, quan va arribar el setge de Madrid, la *Junta de Defensa* va tenir seriosos problemes per dur a terme la seva política d'evacuació de la capital. Un fet, tanmateix, vindrà a posar uns límits molt estrets en l'autonomia de les organitzacions polítiques en aquesta matèria. Em refereixo a la situació creada amb l'assumpció per la CNT del ministeri d'Assistència Social. La ministra Montseny va tenir prou energia per sotmetre a les seves directrius els grups polítics i sindicals i, d'aquesta manera, va poder establir una xarxa d'assistència, considerada com a modèlica pels organismes internacionals, enfront de la qual cap altre organisme va tenir els mitjans ni personals ni materials per oferir una estructura paral·lela.

La situació descrita anteriorment no va donar-se a Catalunya, on durant pràcticament tota la guerra les organitzacions obreristes tingueren un camp d'autonomia més ampli. Així, malgrat la seva presència al govern de la Generalitat, les organitzacions polítiques i sindicals no deixaren de tenir els seus propis centres d'assistència. Fins i tot els governs autònoms, per emprar una expressió actual, d'Euzkadi i d'Astúries, mantingueren la seva pròpia estructura. També ho va fer el govern central. Cadascú va atendre els seus establiments i la seva pròpia gent acollida amb els mitjans propis de què disposava i, malgrat alguns intents per coordinar i unificar els esforços, que no van reeixir, cada entitat i cadascuna de les institucions actuà pel seu compte. Així es va donar la trista paradoxa que uns refugiats varen gaudir d'una millor situació alimentària, d'estada o d'assistència hospitalària que altres pel simple fet que eren d'una regió, o d'una tendència sindical concreta, i l'organisme del qual depenien comptava amb més recursos que el d'un altre lloc. Aquestes discriminacions varen ser una font de constants conflictes entre les institucions i entre la pròpia població refugiada.

Hem de ressaltar el protagonisme que van tenir els ajuntaments en l'assistència, malgrat l'escassetat de recursos i de mitjans que varen tenir al seu abast. Es va mirar de superar aquestes limitacions amb la imposició de taxes sobre begudes, espectacles i altres béns de consum, per a l'aprovació de les quals, o bé ja comptaven amb l'autorització dels òrgans superiors, o bé, quan aquesta no existia, els propis ajuntaments varen ser els que les varen crear per superar els moments d'extrema necessitat. És un fet que l'augment de la càrrega impositora va contribuir a fer pujar el cost de la vida i, per tant, la carència de proveïments, a l'igual que també és cert que va provocar manifestacions d'insolidaritat entre la població autòctona dels municipis d'acollida. No fou aquest, amb tot, l'únic factor generador de conflictes. També ho va ser la diversitat de nivells culturals, de formació, i a determinades zones, com a Catalunya, l'existència d'una llengua diferent. També hi té molt a veure en l'increment de la insolidaritat de la població d'acollida l'estretor en què aquesta va

viure a partir de finals de 1937, així com les diferències entre mentalitats d'origen rural amb les de persones acostumades a viure en mitjans urbans, cadascuna amb uns valors de sociabilitat que no eren compartits ni per la població autòctona ni per la refugiada.

Tot això va generar incomprensió i irritabilitat, situació a la qual va contribuir també l'abús de què foren víctimes determinats segments de la població refugiada, com adolescents i dones joves. Les queixes i els expedients oberts per les autoritats demostren que aquelles foren, en alguns casos, víctimes de desaprensius, els quals es varen aprofitar de les carències que tenien. Un altre fet constatat fou l'augment de la prostitució entre les dones refugiades, la qual era una conseqüència de les situacions desesperades en què es trobaven. Amb tot, els conflictes no foren únicament entre la població refugiada i la del país; també ho fou entre la pròpia gent acollida. La situació certament ho afavoria: la promiscuïtat per la manca d'allotjaments; les diferències d'edat i d'origen; les enveges per la manca de recursos, així com el perllongament d'una situació que semblava que no tindria acabament. Les autoritats miraren de frenar aquests conflictes mitjançant l'establiment d'un règim variat de sancions, les quals eren establertes atenent l'edat de la persona infractora, el conflicte generat i les seves conseqüències. Aquestes sancions podien ser la del trasllat forçós al servei de fortificacions, la del canvi de municipi d'acollida, la pèrdua de la condició de refugiat i podia arribar a la denúncia davant els tribunals populars.

Aquests conflictes no els podem analitzar per treure conclusions morals o ètiques. Els hem de veure amb la perspectiva històrica d'una situació excepcional -tràgica, es podria afegir-, enfront de la qual l'única sortida ètica és la de la comprensió de l'actitud dels protagonistes. No podem perdre vista aquest plantejament, així com tampoc creure que els conflictes foren generalitzats. També es varen donar clares demostracions de solidaritat i de sensibilitat tant a nivell intern de la població refugiada com entre aquesta i la del país.

Ressaltat el protagonisme dels ajuntaments en l'assistència de la població refugiada, no podem deixar d'esmentar que van haver-hi altres protagonistes. D'una banda, tal com ja hem apuntat al principi, els organismes descentralitzats de l'administració central, la qual, per mitjà de la *Dirección General de Refugiados*, disposava d'una xarxa de delegacions on, a més de l'organització administrativa, les persones rebien els primers auxilis abans de ser distribuïts pels municipis. Aquestes delegacions foren responsables, a més, dels establiments d'atenció especialitzada, com els hospitals per a refugiats o les clíniques maternals. El *Ministerio de Instrucción Pública* va tenir, així mateix, un paper molt significatiu en l'assistència dels infants refugiats, ja sigui per mitjà de les seves colònies, ja sigui per fer a complir als ajuntaments les directrius que ordenaven l'escolarització d'aquests nens i nenes. Un fet ja esmentat, però, que convé ressaltar, és que tots aquests establiments funcionaven al marge dels que ja tenien al seu càrrec els municipis i els governs autònoms. En aquest sentit, a Catalunya existia un gran nombre de residències per a infants refugiats, el control de les quals era realitzat per la delegació del ministeri corresponent.

D'altra banda, una nova mena de descentralització fou la constituïda per les institucions dependents del governs regionals, que varen radicar especialment a les grans capitals: Madrid, Barcelona i València: El seu finançament i gestió anava a càrrec del governs respectius, en concret del govern d'Euzkadi i del *Consejo Soberano de Asturias*, donant-se el fet, en aquest darrer cas, que malgrat la seva dissolució per ordre del govern de la República, va continuar realitzant l'atenció de la població refugiada asturiana mitjançant una cooperativa fundada per a aquesta fita. L'administració basca fou la que va disposar d'una estructura perfectament organitzada que abastava tot el territori lleial, en especial l'establerta a Catalunya, gràcies, entre d'altres raons, al suport institucional que va rebre del govern de la Generalitat. Aquest funcionament autònom fou

possible pels recursos econòmics de què disposava, la procedència dels quals provenia dels fons retirats d'Euzkadi poc abans de la seva ocupació i de les donacions obtingudes mitjançant les campanyes de solidaritat que es desenvoluparen tant a la rera guarda de la República, com a nombrosos països del món.

Tal com ja hem tingut ocasió d'expressar, l'assistència a la població refugiada fou realitzada per una gran diversitat d'institucions. Els partits i sindicats, al principi de la guerra especialment, tingueren un paper fonamental, ja que el col·lapse de les administracions i el clima revolucionari existent, en facilitaren aquest protagonisme. Poc a poc, però, el cediren als organismes oficials encara que continuaren amb la seva tasca; uns, com els dependents dels socialistes i dels comunistes, acceptant la direcció del govern; altres, com el POUM i principalment la CNT, dirigint-se en exclusiva a la seva militància i funcionant de manera autònoma. Aquesta circumstància va motivar, tal com ja s'ha manifestat, conflictes entre les administracions i aquestes organitzacions.

Un altre tipus d'entitats que protagonitzaren l'assistència de la població refugiada foren les que, segons la terminologia actual, tenien un caràcter d'organitzacions "no governamentals." La seva pràctica totalitat foren fundades per auxiliar les víctimes de la guerra, en especial les persones desplaçades. Unes tenien cura d'atendre els infants i el jovent i, per aquesta funció crearen directament establiments d'assistència, o contribuïren al manteniment dels que eren de titularitat oficial aportant-los fons i subministres. La destinació d'aquestes aportacions podia dependre dels lligams ideològics que podia haver-hi entre els promotors de la solidaritat i l'entitat a què anava destinat l'ajut. En altres casos, la solidaritat fou realitzada des d'un municipi estranger directament a un municipi espanyol concret, donant-se l'eventualitat que entre tots dos es feia un acord d'agermanament. Foren creades, així mateix, plataformes cíviques de solidaritat, unes inspirades per una organització política concreta, altres de caràcter més plural. Les organitzacions espanyoles foren

conscients de la importància d'aquest moviment i per això varen destinar persones per organitzar-la i mitjans per obtenir recursos. El govern de la República, pel seu costat, va donar una extraordinària importància a aquest moviment solidari i és per això que va contribuir a potenciar-la, afavorint la creació de plataformes unitàries, tant pel que suposava de suport material, com pel seu significat polític de suport a la seva causa.

El gran volum que el trànsit d'aquestes mercaderies va generar per la frontera va fer que el govern de la República dictés unes normes que el col·locaven sota el seu control; una normativa que no va servir precisament per facilitar els tràmits duaners, tal com s'ha pogut constatar en el cas d'Olot, però que, des de la perspectiva del govern central, era del tot necessària per posar una mica de racionalitat a la distribució dels ajuts, ja que unes localitats eren destinatàries de nombroses trameses i d'altres no en rebien cap.

Al costat d'aquesta solidaritat motivada per raons polítiques, n'hi va haver una altra que fou realitzada per motivacions exclusivament humanitàries i ètiques, i que va tenir la seva millor expressió en l'ajut realitzat per institucions com la Creu Roja Internacional i la Societat dels Amics quàquers. Aquesta darrera va tenir la voluntat d'ajudar tots dos bàndols en guerra, però el rebuig del govern franquista va fer que es limitessin durant la major part de la guerra a la zona republicana. Podem dir, en relació amb aquesta solidaritat internacional, que la gran diversitat d'organitzacions implicades i l'abast de l'extensió geogràfica en què van tenir lloc les seves manifestacions, pràcticament arreu del món, fa possible suggerir que sigui matèria per a un treball més específic. No podem perdre de vista, al cap i a la fi, que l'ajut per a la població refugiada fou la motivació principal de les campanyes de solidaritat amb la causa de la República, un fet del qual foren conscients les pròpies autoritats republicanes i, per aquesta raó, foren destinats recursos per editar publicacions i produir curtmetratges amb la finalitat de sensibilitzar l'opinió pública internacional.

Les administracions responsables, és a dir, les del govern de la nació, de Catalunya, del País Basc i d'Astúries, van haver d'elaborar tota una legislació per atendre l'organització de l'assistència a milers de persones refugiades. Malgrat la seva diversitat, aquesta legislació tenia múltiples aspectes coincidents i, al mateix temps, d'altres que els diferenciaven en un o altre aspecte concret. La disposició en què hi ha més coincidència és la d'atribuir als ajuntaments, o consells municipals, la responsabilitat directa d'atendre les persones afectades, així com del seu control. Fet demostratiu d'això és que en el moment en què foren constituïts els comitès de refugiats, aquests foren presidits per l'alcalde de la localitat. Aquesta responsabilitat venia a ratificar el paper principal que tenien els ajuntaments en el manteniment de la població refugiada. Una responsabilitat que havia de tenir l'auxili dels òrgans de poder superior segons la legislació, però que, a l'hora de la veritat, aquests ajuts es retardaven o no arribaven mai. Vistes aquestes dificultats, els governs municipals foren autoritzats, tant a Catalunya com a la resta de la zona republicana, a efectuar un recàrrec als productes considerats de luxe, com ara les begudes i els productes de pastisseria. No cal dir que els recursos obtinguts per aquests conceptes tingueren una clara davallada a mesura que es perllongava la guerra. Un altre sistema per recaptar fons, fou la creació, bé pels ajuntaments, bé pel govern, de segells específics per a l'obtenció de diners per atendre les persones refugiades. Aquests segells havien de ser obligatòriament utilitzats per a la correspondència i per a les instàncies i altres impresos adreçats a l'administració.

Totes aquestes mesures serviren, durant els dos primers anys de guerra, per fer front als subministraments de queviures i per atendre les necessitats bàsiques, però a partir del tercer any, el 1938, la població refugiada va viure amb creixents escassetats. Una situació, d'altra banda, de la qual era igualment víctima el conjunt de la societat de la reraguarda de la República. De la gravetat de la situació en dona testimoni el fet que els subsidis destinats per la Generalitat per socórrer les

refugiades i refugiats foren objecte d'un impost que en descomptava una quantitat que revertia en el propi govern.

A més dels fons econòmics, els ajuntaments hagueren de proporcionar per a la població refugiada allotjament i proveïments diversos. Les disposicions que dictaren les diverses administracions en el decurs de la guerra tenen sensibles aspectes comuns. D'una banda, els establiments d'acollida sortiren de la requisita dels habitatges de famílies desafectes a la República, dels edificis de les congregacions religioses i, excepte a Euskadi, també dels temples catòlics. Foren utilitzats també edificis que altrament estaven al servei de les classes benestants, com els hotels de luxe i els balnearis, tant aquells que eren d'aigües termals, com els situats a les platges.

Els proveïments, d'altra banda, més imprescindibles, com els queviures, la roba, el calçat i les medecines anaren a compte dels ajuntaments i dels governs, que en disposaren, per a aquesta tasca, de la solidaritat internacional. A fi d'estalviar recursos, foren establerts, ja el 1936, els primers menjadors col·lectius i les anomenades "colònies de refugiats". Pel que sabem, aquests establiments funcionaren sota la supervisió en primera instància dels organismes municipals i, pel damunt d'aquests, del servei d'inspecció del govern.

Hem de constatar que, si bé les evacuacions de persones foren una constant durant tota la guerra, també podem precisar uns determinats moments en què foren especialment significatives. Un primer va tenir lloc tot just va esclatar l'aixecament militar, és a dir, durant les setmanes de juliol i agost de 1936. L'abast d'aquests desplaçaments es concreta a les zones on triomfa l'alçament i varen tenir un abast limitat, ja que l'extrema rapidesa amb què els militars varen ocupar els nuclis urbans, va impedir una fugida massiva. Més significatives foren les evacuacions ocorregudes entre setembre i octubre d'aquell mateix any al País Basc, després de la presa de Sant Sebastià, i a Madrid, quan les autoritats republicanes ordenaren la seva evacuació per a la població no

combatent. Una ordre que seguiria durant tota la guerra i davant de la qual la població aniria presentant una creixent resistència. Aquesta actitud, la de negar-se a evacuar, fou deguda tant per l'oposició a abandonar la llar i la família, com pel coneixement que la situació dels refugiats i refugiades als municipis d'acollida estava carregada de dificultats.

Una conclusió que podem ressaltar del nostre treball és que l'assistència a la població refugiada fou una peça fonamental per a la continuïtat de la resistència de la República. Les autoritats tingueren, en aquest sentit, plena consciència que l'evacuació de les persones no combatents contribuïa favorablement a alleugerir les penúries del front, com ho demostra l'exemple de Madrid, i facilitava les operacions militars. D'altra banda, la dedicació des del primer moment de l'aixecament, de mitjans materials i recursos econòmics per atendre els que havien estat desplaçats, va ser deguda tant per raons humanitàries, com perquè era fonamental per mantenir la moral de la rereguarda. Durant un any i mig, és a dir, fins a principis de 1938, les estructures d'assistència creades per les administracions públiques evitaren el col·lapse que hauria significat per a la moral de lluita dels combatents l'abandó dels seus familiars. I si això és cert, també ho és que a partir d'aquesta data, quan fou prou evident que la desfeta era inevitable, la presència de les refugiades i refugiats va deixar de tenir el sentit de solidaritat de l'inici de la guerra, per esdevenir un factor més per incrementar el derrotisme.

Els principals desplaçaments de població varen tenir lloc durant el 1937 com a conseqüència, d'una banda, de la intensificació de l'evacuació de Madrid, la qual tindrà unes dimensions de massivitat com mai arribarà tenir els anys restants de la guerra. Per altra banda, les victòries militars franquistes van obligar l'evacuació de milers de persones en un seguit d'onades la descripció de les quals presentem tot seguit.

La primera va succeir el febrer, arran de l'ocupació de Màlaga, la qual va tenir com a resultat l'acolliment de nombrosos refugiats i refugiades a la zona del llevant peninsular procedents del sud-est andalús. La segona i tercera onades varen tenir com a protagonista la població evacuada del nord de la Península durant la primavera-estiu de 1937 i la tardor del mateix any, després que foren perdudes per a la República la província de Biscaia i les regions d'Astúries i Santander. Les evacuacions d'aquests territoris foren efectuades per via marítima i el gruix de la població va passar a França com a via intermitja per arribar a Catalunya.

Després de 1937, el darrer moviment de refugiats va efectuar-se a la franja entre Catalunya i Aragó arran de l'ofensiva de l'exèrcit rebel, el 9 de març de 1938. La conseqüència immediata d'aquest fet va ser el desplaçament d'aragonesos i catalans cap a l'interior de les comarques de Ponent. Allà varen romandre fins a la darrera embranzida de les tropes de Franco, la vigília de Nadal d'aquell any, que les varen empènyer cap a la frontera francesa, la qual traspasaren en un veritable èxode.

Després de l'ocupació del territori, les autoritats del nou règim varen ordenar el retorn obligatori als seus llocs d'origen de tota la població refugiada als territoris de la República, no sense efectuar prèviament la tasca de registrar la filiació de cada persona i el lloc de destinació. Fou especialment manipulat el retorn dels infants, els quals varen ser presentats com a víctimes de la brutalitat roja que els havia arrabassat de les seves famílies. Cal dir, tanmateix, que un nombre indeterminat de persones, tal com demostren els testimonis orals, no obeïren l'ordre de tornar a casa, sinó que varen romandre als llocs d'acollida i, amb el decurs del temps, s'integraren en la societat a què havien arribat casualment.

Hem de posar fi a aquest treball reiterant el que dèiem al principi: la política sobre la població refugiada que varen dur les diverses administracions republicanes constitueix un fet singular en

relació als conflictes produïts a Europa durant el segle XX. Singular per les circumstàncies polítiques en què fou desenvolupada, unes circumstàncies que condicionaren les disponibilitats organitzatives i pressupostàries de les administracions; singular, així mateix, perquè l'orientació de les autoritats fou la d'efectuar una assistència integral, és a dir, que contemplava tant els aspectes educatius dels infants, com l'atenció cultural general i la prestació sanitària de les persones acollides; singular, també, perquè malgrat la carestia creixent que va provocar el perllongament de la guerra, les administracions tingueren en compte assegurar un mínim de subsistència per a la població refugiada. Singular, finalment, ja que entorn dels refugiats i refugiades es va generar un moviment de solidaritat arreu del món, de l'abast del qual no hi havia hagut precedents.

La desgràcia d'aquesta situació és que el problema de les persones desplaçades no va acabar-se amb la Guerra civil espanyola, sinó que avui dia, amb tretze milions de persones refugiades, ha arribat a tenir unes dimensions incomparablement més dramàtiques. És la tragèdia del segle XX, cal esperar que no ho sigui també d'aquest segle que tot just ha començat.

BIBLIOGRAFIA

1. Obres de caràcter general sobre la Guerra civil espanyola.

AA.VV.: *Valencia, capital de la República. Actas del Congreso: La II República, una esperanza frustrada*. F. Alfons el Magnànim, 1987.

AA.VV.: *La Guerra Civil*. Historia 16, 1986, 24 vols.

AA.VV.: *La Guerra civil española. Una reflexión moral 50 años después*. Planeta, Barcelona, 1986.

AA.VV.: *La Guerra civil española 50 años después*. Labor, Barcelona, 1986.

AA.VV.: *La Guerra de España, 1936-1939. El País*, Madrid, 1986.

AA.VV.: *Jornades sobre la Fi de la Guerra Civil, 1936-1939*. Actes de les Jornades celebrades a Olot els dies 5 i 6 de febrer de 1999. Pròleg de Josep Benet. Girona, 2001.

ABELLA, R.: *La vida cotidiana durante la guerra civil: la España Republicana*. Barcelona, Planeta, 1975.

-: *La vida cotidiana durante la guerra civil: La España nacional*. Planeta, Barcelona, 1978.

AROSTEGUI, J. "La República en guerra y el problema del poder", a *Studia Historica. Historia contemporánea*, Salamanca nº 4, 1985.

AROSTEGUI, J. et alii. *Historia y memoria de la Guerra Civil*. Consejo de Cultura, Valladolid, 1988.

BAHAMONDE MAGRO, A.: *Así terminó la guerra civil*. Marcial Pons, Madrid, 1999.

BOLLOTEN, B.: *La Guerra Civil española: revolución y contrarrevolución*, Madrid, Alianza, 1989.

BRICALL, J. M.: *Política econòmica de la Generalitat (1936-1939)*. Edicions 62, 1970, 2 vols.

BROUE, P.: *La revolución española (1931-1939)*, Barcelona, Península, 1977.

- CARDONA, G.: “Guerra o revolución: una polémica”, en *Anales de Historia Contemporánea*, Alicante-Murcia, nº 7 (1988-1989).
- CARR, R.: *Estudios sobre la República y la guerra civil española*. Madrid, Sarpe, 1985.
- : *La tragedia española. La guerra civil en perspectiva*. Madrid, Alianza, 1986.
- CRUELLS, M.: *La societat catalana durant la guerra civil. Crònica d'un periodista polític*. Edhasa, Barcelona, 1978.
- FRASER, R.: *Recuérdalo tú y recuérdalo a otros. Historia oral de la guerra civil española*. Barcelona, Crítica, 1979, 2 vols.
- GARCÍA-NIETO PARÍS, M.C.: *Guerra civil española, 1936-1939*. Barcelona, Salvat, 1982.
- JACKSON, G.: *Breve historia de la guerra civil*. Crítica, Barcelona, 1986.
- : *La República española y la guerra civil (1931-1939)*. Orbis, Barcelona, 1985.
- MORADIELLOS, E.: *La perfidia de Albión. El Gobierno británico y la guerra civil española*. Siglo XXI, Madrid, 1996.
- ORDUÑA PRADA, M.: *El Auxilio Social (1936-1940). La etapa fundacional y los primeros años*. Escuela Libre Editorial, Madrid, 1996.
- PEIRÓ, J.: *Perill a la rera guarda*. Alta Fulla, Barcelona, 1987.
- PRESTON, P.: *La guerra civil española, 1936-1939*. Plaza y Janés, Barcelona, 1987.
- : *Revolución y guerra en España, 1931-1939*. Alianza, Madrid, 1986.
- : *Franco “Caudillo de España”*. Grijalbo, Barcelona, 1994.
- ROMERO, L.: *El final de la guerra*. Ariel, Barcelona, 1976.
- SÁNCHEZ ASIAÍN, J.A.: *La Banca española en la guerra civil, 1936-1939*. Real Academia de la Historia, Madrid, 1992.

THOMAS, H.: *La guerra civil española, 1936-1939*. Grijalbo, Barcelona, 1981 (7ª ed.)

2 vols.

TUÑÓN DE LARA, M., GARCÍA-NIETO, M. C.: “*La Guerra Civil*”, a *Historia de España*, Labor 1982, Barcelona, 1982.

VILAR, P.: *La guerra civil española*. Crítica, Barcelona, 1986.

2. Obres sobre la situació a Comunitats, províncies i municipis durant la Guerra civil espanyola.

Andalusia

BRAJOS GARRIDO, A. et alii.: *Sevilla, 1936: sublevación fascista y represión*.

Muñoz Moya y Montraveta, Sevilla, 1990.

GIBSON, I.: *Queipo de Llano. Sevilla verano de 1936*. Grijalbo, Barcelona, 1986.

MORENO GÓMEZ, F.: *La Guerra Civil en Córdoba (1936-1939)*, Alpuerto, Madrid 1986 (2 a ed.).

Astúries

DE BLAS, J. A., et alii.: *Historia General de Asturias*. Silverio Cañada, Gijón, 1978.

Guerra Civil en Asturias. Periódicos de los dos bandos. [reproduceix els diaris *Región* (1936-1937), *La Prensa* (1936), *El Noroeste* (1936), *El Comercio* (1936) i *Avance* (1936)], Oviedo, 1981.

Cantàbria

SAIZ VIADERO, J. R.: *Crónicas sobre la Guerra Civil en Santander*. Diputación, Santander, 1979.

Castella-La Manxa

AA.VV.: *Historia de Ciudad Real*, Caja de Castilla-La Mancha, Toledo, 1993.

ALÍA MIRANDA, F.: “*Ciudad Real durante la Guerra Civil: problemas en la vida de una capital de retaguardia.*” *Villa Real 1255*, Ciudad Real, nº 1, 1989.

BAYO, J.: “*Ciudad Real en 1939, fin de una contienda*”, a *Lanza*, Ciudad Real, extra Feria, agost 1989.

BERMÚDEZ, A.: *República y Guerra Civil. Manzanares (1931-1939)*. Ciudad Real, Diputación, Biblioteca de Autores Manchegos, 1991-1992, 2 vols.

FUSTER RUIZ, F.: “*Albacete en el período 1936-1939*”, a *Historia de Albacete y su Caja de Ahorros, 1833-1985*. Caja de Ahorros de Albacete, Albacete, 1985.

MADRID i MEDINA, A.: *Valdepeñas*. Instituto de Estudios Manchegos, Ciudad Real, 1981.

MALDONADO i COCAT, R. J.: *Almagro, cabeza de la Orden y Campo de Calatrava*. Instituto de Estudios Manchegos, Ciudad Real, 1979.

“*La Provincia de Ciudad Real (II): Historia.*” Biblioteca de Autores Manchegos, Diputación, Ciudad Real, 1992.

SÁNCHEZ SÁNCHEZ, I.: *Castilla-La Mancha en la época contemporánea (1808-1939)*. Servicio de Publicaciones de la Junta de Comunidades de Castilla-La Mancha, Toledo, 1986.

“*La Situación en la provincia de Ciudad Real: documentos XIX y XX.*” *Cuadernos de la Guerra Civil*, núm. 5, Madrid 1989.

Catalunya

AA.VV.: *La Guerra civil a les comarques gironines. Quaderns del Cercle*, núm. 2, Girona, 1986.

ALBAREDA, J. et alii.: *Manlleu. Aproximació a la història, l'entorn, l'economia i l'estructura territorial*. Ajuntament, 1990.

-: *Història d'Osona*. Eumo, Vic, 1984.

- ALQUÉZAR, R.: *L'Ajuntament de Barcelona en el marc del Front d'Esquerres*. Columna, Barcelona, 1986.
- AMAT i TEIXIDOR, J.: *República i Guerra Civil a Calella, 1931-1939*. Caixa d'Estalvis Laietana, Mataró, 1994.
- ANGUERA i NOLLA, P.: "Reus durant la guerra civil". *Diari de Tarragona*, 18-28 d'octubre de 1986.
- ANTON i CLAVÉ, S.: "Revolta i vida quotidiana a Vila-Seca durant la guerra". *Diari de Tarragona*, 4 i 10 d'octubre de 1986.
- ARNABAT i MATA, R.: *La gent i el seu temps. Història de Santa Margarida i els Monjos*. Ajuntament, Barcelona, 1993.
- ARXER i BUSALLEU, J.: *La guerra civil a Arenys de Mar*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1999.
- BENAULT, J. M. et alii.: *La República i la Guerra Civil. Sabadell 1931-1939*. Ajuntament, Sabadell 1986.
- BERLINAS i MACH, J. M.: *La guerra civil a Figueres, 1936-1939*. Editorial Empordà, Figueres, 1986.
- CAIRETA, E.: *La Guerra Civil a Santa Coloma de Farners*. Centre d'Estudis Salvetans, Santa Coloma de Farners, 1991.
- CALVET i GIMENO, M. : *Salàs de Pallars 1936-1939, tres anys dins la història d'un poble*. Virgili i Pagès, Lleida, 1987.
- CAMPS FERNÁNDEZ, O., CASTILLO GARCIA, S.: *La Guerra Civil a Ripoll: 1936-1939*. Ajuntament, Ripoll, 1994.
- CARLES UTSET, F.: "La reraguarda a Girona". *A Guerra civil i franquisme, Seixanta anys després*, Ajuntament, Blanes, 2000.

- CARRERAS GARCÍA M., RUÍZ TOSSAS, H.: *La República i la Guerra Civil a Santa Coloma de Gramenet*. Ajuntament, Badalona, 1986.
- CIRERA i SALÓ, M.: “*La Guerra civil a Salou*”. *Estudis de Salou*, núm. 1, 1996.
- CLARA, J.: *Vida de reraguarda durant la guerra civil. Per una moral nova.*” *Revista de Girona*, núm. 130, setembre-octubre, 1988.
- COLOMÉ FERRER, J., SOLER BECERRO, R.: *Revolució i guerra a Vilafranca (1936-1939)*. Ajuntament, Vilafranca del Penedès, 1986.
- COLOMER i ROVIRA, M.: *Guerra Civil i Revolució a Argentona (1936-1939). La problemàtica en la reraguarda*. Edicions argentonines, Argentona, 1990.
- DUARTE, A. et alii: *Història de la Catalunya Contemporània*. Pòrtic, Barcelona, 1999.
- DUCH PLANA, G.: “*Constantí durant la guerra civil*”. *Estudis de Constantí*, núm. 3, 1987.
- FONALLERAS, J. M.: *La guerra civil a les comarques gironines 1936-1939*. Cercle d'Estudis Històrics i Socials. Girona, 1986.
- FONTQUERNI, E., RIBALTA, M.: *L'ensenyament a Catalunya durant la guerra civil. El CENU*. Barcanova, Barcelona, 1982.
- GARRIGA i ANDREU, J.: *Revolta i guerra civil a la Garriga (Vallès Oriental) 1936-1939*. l'Aixernador, Argentona, 1986.
- GARRIGA i ANDREU, J., et alii.: *Granollers, 1936-1939: conflicte revolucionari i bèl·lic*. El Racó del Llibre de Text, Vilassar de Mar, 1989-1990.
- GELABERTÓ i ORUÉ, J. C.: *Revolució Liberal i Guerra Civil a la Marina de la Selva*. Caixa d'Estalvis Laietana, Mataró, 1991.
- Història de Barcelona*. Ajuntament, Barcelona, 1990.
- JIMÉNEZ, A.: *La Guerra Civil a Sant Feliu de Guíxols*. Ajuntament, Sant Feliu de Guíxols, 1995.

- MANENT i SERGINOSA, P.: *La Guerra Civil a l'Aleixar, 1936-1939*. Rafael Dalmau, Barcelona, 1994.
- MANTÉ i BARTRA, M.: *La problemàtica de la Segunda República a través del estudio de una situación concreta: el Mataró de los años treinta*. Rafael Dalmau, Mataró 1977.
- MASDEU i GUITERT, J., VERNET BORRÀS, C.: *Aproximació a la història recent de la Selva de Mar: la guerra civil 1936-1939*.
- MATAS i BALAGUER, J. et alii.: *La Revolució i la Guerra Civil a La Bisbal*, Ajuntament, La Bisbal 1990.
- MAYAYO, A.: *La Conca de Barberà 1890-1939: de la Crisi agrària a la Guerra civil*. Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, Tarragona, 1986.
- MUÑOZ i HERNÁNDEZ, P.: "Apunts sobre la Guerra civil a Flix". *Centre d'Estudis Comarcals de la Ribera de l'Ebre*, núm. 10, desembre 1995.
- NAVARRO, R.: *L'educació a Catalunya durant la Generalitat. 1931-1939*. Edicions 62, Barcelona, 1979.
- NEL·LO, O.: "El govern local a les comarques gironines durant els primers mesos de la Guerra civil i la Revolució (juliol-desembre 1986)". *A La Guerra civil a les comarques gironines (1936-1939)*. Quaderns del Cercle núm. 2, Girona, 1986.
- PAGÈS, P.: *La guerra civil espanyola a Catalunya 1936-1939*. Llibres de la Frontera, Barcelona, 1987.
- PELEGRÍ, A.: *Catalans entre la falç i les fletxes*. Oikos-Tau, Barcelona, 1996.
- PERNAU, J. *Diari de la caiguda de Catalunya*. Ediciones B, Barcelona, 1989.
- PIQUÉ, J.: *La crisi de la reraguarda. Revolució i guerra civil a Tarragona (1936-1939)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1998.

- : *L'assistència social i hospitalària a Tarragona durant la guerra civil 1936-1939*. Diputació, Tarragona, 1997.
- PIQUÈ, J., SÁNCHEZ CERVELLÓ, J.: *Guerra Civil a les comarques tarragonines*. Cercle d'Estudis Històrics i Socials del Camp de Tarragona, Tarragona, 1999.
- PONS VIVES, J.: *Revolució i guerra a la Granada del Penedès: 1936-1939*. Llibres de l'Índex, Barcelona, 1993.
- PRATS i ARMENGOL, F.: *La ciutat de Tremp durant la 2 República i la Guerra Civil*. Rafael Dalmau, Barcelona, 1990.
- “*Riudoms: notes entorn la vida quotidiana*”. Centre d'Estudis Riudomencs, núm. 80, juliol-agost, 1986.
- SALICRU i PUIG, M.: *Crònica del temps de guerra a Mataró (1936-1939)*. Museu Arxiu de Santa Maria, Mataró, 1989.
- SALLÉS, A.: *Quan Catalunya era d'esquerres*. Edicions 62, Barcelona, 1986.
- SOBREQUÉS, J.: *Història contemporània de Catalunya*. Columna, Barcelona 1998.
- SUBIRATS PIÑANA, J.: *Tortosa, front de guerra*. Columna, Barcelona, 1996.
- : *Evocacions 36-38: la guerra civil des de Tortosa*, J.S.P. Tarragona, 1989.
- TEIXIDÓ i ESTANY, T.: *Maria Rosa, una història calellenca (1931-1938)*. Agrupació local del PSC-PSOE, Calella, 1989.
- TÉRMENS, M. *Revolució i Guerra Civil a Igualada (1936-1939)*. Ajuntament, Barcelona, 1991.
- “*Testimonios de la guerra a Sant Carles de la Ràpita*”. Diari de Tarragona, 27 de setembre i 3 d'octubre de 1986.
- UCELAY DA CAL, E.: *La Catalunya populista. Imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939)*. La Magrana, Barcelona, 1982.

VALLÉS, E.: *Història Gràfica de la Catalunya Autònoma: la guerra 1936-1939*. Edicions 62, Barcelona, 1976.

VILLAROYA, J. *Revolució i guerra civil a Badalona, 1936-1939*. Ajuntament, Badalona, 1985.

-: *“La vida a la reraguarda”*. A *Història, Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*, Barcelona, 1999.

VINYES, R.: *La Catalunya Internacional. El frontpopulisme en l'exemple català*. Curial, Barcelona, 1983.

Comunitat de Madrid

AROSTEGUI, J., MARTÍNEZ, J.A.: *La Junta de Defensa de Madrid: noviembre 1936-abril 1937*. Madrid, Comunidad de Madrid, 1984.

El Consejo Nacional de Defensa: marzo de 1939. Fundación Salvador Seguí, Madrid, 1989.

Extremadura

VILA IZQUIERDO, J.: *Extremadura: la Guerra civil*. Universidad, Badajoz, 1983.

Mallorca

MASSOT i MUNTANER, J.: *La guerra civil a Mallorca*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1976.

Melilla

Memoria histórica de la Segunda República Española en Melilla (1931-1936). Estudio introductorio de Eloy Martín Corrales. Consejería de Cultura. Melilla, 2000.

Navarra

JIMENO JURIO, J. M.: *“La República y la Guerra Civil en Navarra”*. Languaiak, núm. 1, octubre 1982.

País Valencià

BOSCH, A.: *Ugetistas y libertarios. Guerra civil y revolución en el País Valenciano (1936-1939)*. Valencia, Fundació Alfons el Magnànim, 1983.

LLORENS, C.: *La guerra en Valencia y en el frente de Teruel*. F. Torres, València, 1978.

QUILIS TAURIZ, F.: *Revolución y guerra civil: las colectividades obreras en la provincia de Alicante 1936-1939*. Instituto de Cultura Juan Gil-Albert, Alicante, 1992.

RAMOS, V.: *La Guerra Civil en Alicante*. Biblioteca alicantina, Alicante, 1973.

País Basc

AA.VV.: *La Guerra Civil en el País Vasco: 50 años después*. Universidad del País Vasco, Bilbao, 1987.

ANASAGASTI, I. i SAN SEBASTIÁN, K.: *Los años oscuros. El Gobierno Vasco. El exilio (1937-1941)*. Txertoa, San Sebastián, 1985.

BACIGALUPE, C.: *Pan en la guerra: crónica de la vida cotidiana en el Bilbao de la guerra civil: julio 1936-junio de 1937*. Laga, Bilbao, 1997.

CHIAPUSO, M.: *El gobierno vasco y los anarquistas. Bilbao en guerra*. Txertoa, San Sebastián, 1978.

“Especial aniversario, 40 años de Gobierno Vasco”. Berriak, núm. 4, octubre 1976.

EYARA, J.: *Historia de Euskal Herria*. Ediciones Vascas, San Sebastián, 1986.

GARCIA DE CORTAZAR, F. i MONTERO, M.: *Diccionario de Historia del País Vasco*. Txertoa, San Sebastián, 1983.

GRANJA SAINZ, J. L. de la: *República y Guerra Civil en Euskadi: del Pacto de San Sebastián al de Santoña*. Instituto Vasco de Administración Pública, Oñati, 1990.

-: “El nacionalismo vasco ante la Guerra Civil”. A *La Guerra Civil en el País Vasco 50 años después*. Universidad del País Vasco, Bilbao 1987.

“*La Guerra Civil en Irún*”. *Boletín de Estudios del Bidasoa*, núm. 3 diciembre 1986.

Historia General de la Guerra Civil en Euskadi. Haranburu-Naroki, San Sebastián-Bilbao, 1979-1982, 8 vols.

JEMEIN, C. de: *El Primer Gobierno Vasco*. Alderdi, Bilbao, 1987.

JIMÉNEZ DE ABERASTURI, L. M^a.: *La guerra en Euskadi*. Plaza y Janés, Barcelona, 1979.

El primer Gobierno Vasco. Gobierno Vasco, Vitoria-Gasteiz, 1986, 3 vols.

TUÑÓN DE LARA, M.: “*Guerra Civil española y guerra en el País Vasco*”. A *La Guerra Civil en el País Vasco 50 años después*. Universidad del País Vasco, Bilbao 1987.

3. Estudis específics sobre la situació de la població refugiada o exiliada.

AA.VV.: “*Niños vascos evacuados a Gran Bretaña 1937-1941*”. *Ernaroa*, núm. 4, mayo, 1991.

AA.VV.: *Congreso sobre el impacto de la Guerra civil española y el exilio español*. Actas. Ed. do Castro, A Coruña, 1991.

ALDECOA, J. R.: *Los niños de la guerra*. Anaya, 1983.

ALONSO CARBALLÉS, J. J.: “*Histoire et mémoire: l’exode de enfants basques en France et en Belgique*”. A *Enfants de la guerre civile espagnole. Vécus et représentations de la génération née entre 1925 et 1940*. París, 11, 12 et 13 décembre 1997.

ANGOUSTURES, A.: “*Les refugiés espagnols en France de 1945 à 1981*”. *Revue d’histoire moderne et contemporaine*, 44-3, juliol-setembre 1997.

-: “*Transmissions familiales chez les enfants de réfugiés politiques espagnols*”. A *Enfants de la guerre civile espagnole. Vécus et représentations de la génération née entre 1925 et 1940*. París, 11, 12 et 13 décembre 1997.

ALTED VIGIL, A.: “*Las consecuencias de la Guerra Civil española en los niños de la República: de la dispersión al exilio*”. *Espacio, Tiempo y Forma, Serie V, Hª Contemporánea*, t. 9, 1996.

Arasa, D.: *Exiliados y enfrentados: los españoles en Inglaterra de 1936 a 1945*. Ediciones La Tempestad, Barcelona, 1995.

ASTIGARRA, A.: “*Evacuaciones y exilios vascos*”. *Muga*, núm. 71.

La Belgique et la guerre civile espagnole. Col·loque organisè par la *Revue belge d'histoire contemporaine*, Bruxelles, 1987.

BORRÀS i DOLERA, M.: *Refugiats/des (1936-1939)*. *Quaderns de la Revista de Girona*, Girona, 2000.

CAMPS i GIRÓ, A.: *Refugiats de guerra a Granollers i al Vallès Oriental*”. A *Granollers 1936-1939: conflicte revolucionari i bèl·lic*. El Racó del Llibre de Text, Vilassar de Mar, 1989-1990.

CLAVIJO, J.: *La població refugiada a Olot durant la Guerra civil (1936-1939)*. El Bassegoda, Olot, 1997.

-: “*La legislación catalana sobre refugiados de guerra durante la Guerra civil*”. *Hispania*, núm. 202, 1999.

-: “*La Comissió Consultiva d’Ajut als Refugiats en el context de la desfeta*”. Actes de les Jornades sobre la fi de la Guerra civil. Alzamora, Girona, 2001.

CRUZ, J. I.: *Las colonias escolares valencianas 1906-1936: un ejemplo de renovación educativa*. Institut de la Joventut, València, 1991.

DÍAZ ESCULIES, D.: *Entre filferrades. Un aspecte de l’emigració republicana dels Països Catalans (1939-1945)*. La Magrana, Barcelona, 1993.

DUARTE, A.: “<IN MEMORIAM> *Guerre et adolescence dans la mémoire de Gabriel Ferrater*”. A *Enfants de la guerre civile espagnole. Vécus et représentations de la génération née entre 1925 et 1940*. París, 11, 12 et 13 décembre 1997.

Emigración y exilio españoles en Francia, 1936-1946. Josefina Cuesta y Benito Bermejo, coords. Eudema, Madrid, 1996.

FABRE, J.: “*Els refugiats de la Guerra civil a Catalunya*”. L'Avenc, 1983.

FORRELAD i VIVES, F.: “*Els refugiats a Sabadell durant la Guerra civil, 1936-1939*”. *Arraona*, 4, III Època, primavera 1989.

GARCÍA SANZ MARATEGUI, A.: “*La población vasco-navarra entre 1930 y 1960: los efectos de la guerra y los cambios demográficos*”. *Gerónimo de Uztariz*, núm. 4.

LABAJOS PÉREZ, E., VICTORIA GARCÍA, F.: *Histoire des enfants de la Guerre Civile exilés en Belgique 1936-1939*. Editions Vie Ouvriere, Bruxelles, 1994.

LEGARRETA, D. *The Guernica generation. Basque refugee children of the Spanish Civil War*. University of Nevada Press, Reno 1985.

-: “*Basque refugee children as expatriates: political catalyst in Europa and America*”.

A William A. Douglas (ed.): *Basque Politics: a case study in ethnic nationalism*, University of Nevada, Reno, 1985.

MACDONALD, N.: *Homage to the Spanish exiles: voices from the Spanish Civil War*. Insight Books, Nova York, 1987.

MARQUÉS, P.: *Les enfants espagnols réfugiés en France (1936-1939)*. Paris, 1993.

MARQUÉS, S.: *L'exili dels mestres (1939-1975)*. Universitat, Girona, 1995.

-: “*Les colònies escolars*”. A Actes del Col·loqui Universitari Artur Martorell, educador del nostre temps. Universitat de Barcelona, 20, 21 i 22 d'octubre de 1994.

PONS PRADES, E.: *Las guerras de los niños republicanos (1936-1995)*. Compañía Literaria, Madrid, 1997.

ROS NICOLAU, J., TURRÓ VENTURA, X.: "Els refugiats de la guerra civil al Gironès i el Pla de l'Estany". A *Guerra civil i franquisme, seixanta anys després*, Blanes, 2000.

RUBIO, J.: *La emigración de la guerra civil de 1936-1939. Historia del éxodo que se produce con el fin de la segunda República española*. San Martín, Madrid, 1977, 3 vols.

SERRANO, A.: *Éxodos*. Crítica, Barcelona, 1989.

SOLDEVILA ORIA, C.: *La Cantabria del exilio: una emigración olvidada, 1936-1975*. Universidad de Cantabria, 1998.

SORIANO, A.: *Historia oral del exilio republicano en Francia*. Crítica, Barcelona, 1989.

VERGÈS, P.: *Les colònies escolars de l'Ajuntament de Barcelona*. Edicions del Mall, Barcelona, 1979.

YOUNES, E.: "Les enfants de la débâcle: visions de guerre et traumatismes". A *Enfants de la guerre civile espagnole. Vécus et représentations de la génération née entre 1925 et 1940*. París, 11, 12 et 13 décembre 1997.

4. Obres de consulta sobre els efectes de les guerres del segle XX en la població.

AA.VV.: *Refugees and international relations*. University, Oxford, 1990.

AA.VV.: *L'Emigration politique en Europe aux XIX et XX siècles. Actes du colloque organisé per l'École française de Rome*. École française, Roma, 1991.

BEN, W. i GRAML, H.: *Europa después de la Segunda guerra mundial, 1945-1982*. Siglo XXI, Madrid, 1986.

BRAMWELL, A. C.: *Refugees in the age of total war*. Londres, 1988.

CABRERA, J., MARTIN, A.: *Europa 1945-1990*. Fundación Pablo Iglesias, Madrid, 1992.

Children in war. Documents relating to the British Home Front, 1939-1945. Imperial War Museum, Londres, 1995.

CORWELL, R. D.: *World History in the Twentieth century.* Longman, Londres, 1987.

DAMIAN LOESCHER, G.: *Refugees movements and international security.* Londres, 1992.

“*Die Jüdische Emigrations aus Deutschland: 1933-1941: 60 exemplarische Biographien*”. Deutsche Bibliothek, Frankfurt am Main, 1986

DOBSON, CH.: *The cruellest night: Germany's Dunkirk and the sinking of the Wilhelm Gustloff.* Hodder and Stoughton, Londres, 1979.

Exils et migration: Italiens et Espagnols en France, 1938-1946. Harmattan, París, 1994.

Goodnight Children everywhere. Memories of evacuation in world war II. Pam Schweitzer, Londres, 1990.

HAKOVIRTA, H.: *This world conflict and refugeeism: dimensions, dynamics and trend.* Helsinki, 1986.

Jay, M.: *Permanent exiles: essays on the intellectual migration from Germany to America.* Columbia University Press, New York, 1986.

KIM, S.: *Refugees in the Cold War.* University, Lund,

KUHNHARDT, L.: *Die Flüchtlingsfrage als Weltordnungsproblem.* Viena, 1984.

MELANGES LOEWY, E.: *Rückkehr aus dem Exil: Emigranten aus Dritten Reich in Deutschland nach 1945.* Múnic, 1990.

ROBERT MARRUS, M.: *Les réfugiés européens au XX s.* A. Colin, París, 1986.

“*La situación de los refugiados en el mundo*”. Alianza, Madrid. (Anuari editat per l'ACNUR des de 1995).

THORWALD, J.: *Flight in the winter.* Fred Wieck, Londres, 1953.

TURNER, H. A.: *Germany from Partition to Reunification*. Yale University Press, Londres, 1992.

WINZER, F.: *Geschichter der Emigration in Europa*. Berlin, 1986.

5. Obres de recopilació de fonts i bibliografies.

AA.VV.: *Historia y memoria de la guerra civil. Encuentro en Castilla y León. Actas. Salamanca, 24-27 de septiembre de 1986*. Junta de Castilla y León, Valladolid, 1988.

AA.VV.: *50 aniversario de la Guerra civil. Fondos bibliográficos sobre la II República, la Guerra civil y el franquismo en Aragón*. Cortes de Aragón, Zaragoza, 1989.

BASURTO, P. et alii.: *Catálogo del Archivo de M. de Irunjo: Guerra y Exilio (1936-1981)*. San Sebastián, 1981.

“Bibliografía de la Guerra Civil” a *Aportes*, núm. 8, Zaragoza, 1988.

DÍAZ-PLAJA, F.: *La Guerra de España en sus documentos*. Sarpe, Madrid, 1986.

DÍEZ DE LOS RÍOS SAN JUAN, M. T. *Inventari de la documentació de la Generalitat de Catalunya al Archivo Histórico Nacional, sección Guerra Civil*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Lleida, 1992.

-: “Fondos del Archivo Histórico Nacional, sección Guerra Civil (Salamanca)”. A *Materiaux pour l’histoire de notre temps*, núm. 3, 1985.

DREYFUS-ARMAND, G.: “*Historiographie des premières années de l’exil espagnol et état de la questions*”. A *Exils et émigrations hispaniques au XX siècle*, núm. 1, Centre de recherches hispaniques, París, 1994.

FERNÁNDEZ HIDALGO, A. M., REMÓN RIPALDA, M. J.: “*Fondos documentales sobre la guerra civil y postguerra española conservados en el Archivo del Ministerio de Justicia*”, a *Boletín de Anabad*, núm. 3-4, Madrid, 1986.

FUNDACIÓN PABLO IGLESIAS: *Catálogo de los archivos de guerra civil de las Comisiones Ejecutivas del Partido Socialista Obrero Español y de la Unión General de Trabajadores*. Fundación Pablo Iglesias, Madrid, 1988.

GARCÍA DURÁN, J.: *La guerra civil española: fuentes (archivos, bibliografía y filmografía)*. Crítica, Barcelona, 1985.

GRANJA SAINZ J.L. de la.: “*Medio siglo de bibliografía sobre la Guerra Civil en el País Vasco (1936/37-1987)*”. A *La Guerra Civil en el País Vasco 50 años después*. Universidad del País Vasco, Bilbao 1987.

-: “*Archivo de la Guerra Civil de Salamanca. Un Archivo histórico fundamental para la República y la Guerra en Euskadi*”. Cuaderno de Sección Historia-Geografía. Centro de Documentación de Historia Contemporánea del País Vasco, San Sebastián, 1984.

HORNA, K. *Fotografías de la guerra civil española (1937-1938)*. Ministerio de Cultura, Madrid, 1992.

JIMÉNEZ DE ABERASTURI, J. C.: “*Archivos y fuentes documentales para la historia de la Guerra Civil en Euskadi*”. A *La Guerra Civil en el País Vasco 50 años después*. Universidad del País Vasco, Bilbao 1987.

-: “*Bibliografía sobre fuentes, guías e inventarios de la Guerra Civil*”. A *La Guerra Civil en el País Vasco 50 años después*. Universidad del País Vasco, Bilbao 1987.

MEDLICOTT, W. N., DAKIN, D.: *Documents on British Foreign Policy, Serie 2ª, vol. XXVII, Western Pact Negotiations: Outbreak of the Spanish Civil War June 1936-January 1937*. HMSO, Londres, 1979.

RODRÍGUEZ MUÑOZ, J.: *Colección de textos y documentos para la historia de Asturias*. Silverio Cañada, Gijón, 1990.

SÁNCHEZ RECIO, G. i SANTACREU SOLER, J. M.: “*La Causa General, fuente para el estudio de la rebelión y la guerra civil*” a *Arbor*, núm. 491-492, Madrid, 1986.

SANTACREU SOLER, J. M. “*La historiografía de los aspectos económicos de la Guerra Civil española*”, a Hispania, núm. 176, Madrid, 1990.

VARGAS ALONSO, F. M. et alii. *Inventario de Fondos documentales vascos en el Archivo Histórico Nacional, sección guerra civil de Salamanca*. Prólogo de J. L. de la Granja. Departamento de Cultura del Gobierno Vasco, Bergara, 1995.

FONTS EMPRADES

FONTS EMPRADES

Arxiu Històric de Catalunya

FONTS DOCUMENTALS

Lligall 279/1. Correspondència dels consells municipals i la Generalitat sobre la situació de la població refugiada.

Inventari 1.4124 fins 1.4132. Comptabilitat. Avenços reintegrables de la Generalitat per als municipis en concepte de despeses efectuades pel sosteniment de la població refugiada. Municipis que han tingut un subsidi de 2 pessetes diàries d'acord amb l'Ordre del Departament de Finances de la Generalitat, que elabora el servei d'Assistència Social de l'Oficina Administrativa d'Ajut als refugiats.

Arxiu Històric de la Ciutat

PUBLICACIONS

Ayuntamiento de Barcelona. Conselleria d'Higiene i Sanitat, 1937.

Euskadi. 1937-1938

Euzkadi en Cataluña, 1936-1937.

La Humanitat

Solidaridad Obrera

Arxiu Històric de Girona

Fons Diputació. Comissaria delegada de la Generalitat

Lligalls 4.125 i 4.126. Refugiats als municipis. Factures pagades pels consells municipals.

Lligalls 4.164 fins 4.168. Despeses de guerra: factures presentades pels municipis per despeses pel sosteniment dels refugiats de guerra. Relació de refugiats per municipis.

4.181 fins 4.203. Refugiats de guerra per municipis.

Lligalls 4.253 fins 4.282. Llibre de Resolucions. Assumptes Generals. Oficis sobre refugiats als municipis. Documentació de 1932 a 1939.

Lligall 4.264.-0. fins 4.264-4. Govern civil i Ordre Públic. Oficis municipals sobre refugiats.

Lligall 4.284. Oficis de la Comissaria Delegada. Sanatoris d'assistència.

Lligall 4.285. Correspondència de la Comissaria Delegada. Nomenaments.

Lligall 4.288. Beneficiència. Hospital de Refugiats.

Lligall 4.316. Beneficiència. Hospital de Refugiats.

Lligall 4.346. Factures i ordres de pagament.

Arxiu Municipal de l'Ajuntament de Barcelona

FONTS DOCUMENTALS

Llibre d'Actes de la Comissió de Govern

Regidoria d'Assistència Social

31.12.1936. vol. VII. Cedint el Parc de la Ciutadella per a Ajut Infantil de Reraguarda per a festival infantil.

Adquisició de llotges en la Setmana Pro Infant.

7.01.1937. Autoritzar la Comissió de Regidors (CR) per a la festa de clausura de la Setmana Pro Infant.

28.01.1937. Cedint Palau de Belles Arts a SRI.

27.05.1937. Accedint instància Pere Cardona sol·licitant Parc de la Ciutadella per festival a profit d'Euskadi.

Posant quantitat a disposició del Cap de Servei Tècnic i Edificis Administratius Municipals per les despeses de materials per refugiats.

5.08.1937. Cessió del Palau de Belles Arts a la comissió del 1er. Congrés del SRI.

6.11.1937. Proposicions del a CR del Servei d'Ajut als Refugiats els quals han estat traspassats a l'Ajuntament per la Generalitat.

11.11.1937. Projecte d'organització del Servei Municipal d'Ajut als Refugiats.

25.11.1937. L'Ajuntament es fa càrrec dels menjadors populars.

Autorització al delegat dels Serveis d'Ajut als Refugiats a formar equips pels mateixos per desbrossar els boscos de l'Ajuntament.

2.12.1937. Imposar multa per arranjament d'ascàcies a D.L., president del la Comissió dels Refugi del c/ Nàpols.

9.12.1937. Petició de la Creu Roja a la Comissió d'Assistència Social (AS).

23.12.1937. Posar quantitat a disposició de la CR d'Assistència Social per a l'adquisició de joguines per als infants dels establiments d'assistència social.

30.12.1937. Cessió del Palau Nacional a la comissió de la Generalitat pro Setmana de l'Infant per a festival.

Augmentar la quantitat de l'acord del 23 passat.

Assabentat de la Comissió Permanent de la CR d'AS, cedint el Teatre Olimpia per festival.

Destinant quantitat per continuació de les obres de reforma de la colònia Martorelles.

Regidoria de Proveïments

2.12.1936. Posant quantitat per despeses de queviures del magatzem del c/ Roger de Flor.

1.11.1936. Posant quantitat per a Martínez Cuenca, regidor president de la CR d'AS per despeses de queviures amb motiu de l'aiguat del refugi de Sagrera.

4.11.1936. Projecte d'organització dels Serveis Municipals d'Ajut als Refugiats.

25.11.1936. Convocar sessió extraordinària pel tema dels refugiats.

23.12.1936. Assabentat de la Comissió Permanent en relació partides del Presupost ordinari prorrogat.

Posant quantitat a disposició d'AS per al pagament dels drets de duana sobre llet.

Reunió de les CR d'AS i de Governació.

Regidoria de Beneficència, asil i bons

7.1.1937. Destinar quantitat per despeses de col·locació de portes del refugi.

14.1.1937. Clausura de la Setmana Pro Infant.

21.1.1937. Instal·lació de vàries cantines a barris per atendre nens refugiats.

28.1.1937. Funcionament de la Casa Joventut Pompeu Gener.

11.2.1937. Comunicar a la Generalitat les despeses fetes per l'Ajuntament per al sosteniment dels refugiats.

18.3.1937. Aprovar despeses de Setmana Pro Infant.

25.3.1937. Comprar llet per establiments d'AS.

8.4.1937. Pagament dels comptes de la Casa d'Assistència President Macià.

Pagament dels comptes justificatius del conseller d'AS.

15.4.1937. Proposició dels consellers regidors Bernárdez i Martínez Cuenca en relació les despeses de refugiats de guerra a presentar a la Generalitat.

Cessament en el càrrec del mestre del refugi núm. 2

22.4.1937. Posant a disposició del president de la CR d'AS una quantitat per instal·lar cantines de distribució de llet i altres.

3.6.1937. Destinació de quantitats per a l'adquisició de sabates i altres.

24.1.1937. Aprovació del pagament de comptes pel transport de queviures per a nens refugiats.

1.7.1937. ídem.

Autoritzar l'orfenat Ribas per utilitzar l'edifici de la colònia escolar de Fons (sic) de Sacalns per a instal·lar una colònia infantil.

Facultant la compra de queviures i el seu emmagatzamament.

15.7.1937. Comptes justificatius del director d'AS.

Comptes justificatius per refugis de guerra.

22.7.1937. Obres a guarderies dels c/ Montcada i Sadurní.

12.8.1937. Encarregar a la CR d'AS i Sanitat Municipal `proposta referent a l'aplicació de places gratuïtes en balnearis.

19.8.1937. Crèdits a disposició d'AS.

Quantitats per despeses dels refugiats de l'ex-convent St. Felip Neri i altres.

ídem per refugi de guerra núm. 3 d'Allella.

26.8.1937. Comptes justificatius d'AS.

Prendre en compte el decret de la Generalitat sobre refugiats.

Acord de concessió de places en balnearis.

9.9.1937. Obres en edificis de la Rambla Jaume Compte per AS.

30.9.1937. Comptes dels regidors d'AS.

Pagar llum dels refugis.

7.10.1937. Pagar quantitats per cantines.

ídem per despeses de queviures.

ídem per refugiats de guerra.

14.10.1937. Comptes justificatius.

Facultat la CR d'Hisenda per facilitar setmanalment a CR d'AS quantitats per pa i llenya.

Fer gestions per tal que la Generalitat aboní regularment els subsidis per refugiats.

Arxiu Municipal de Girona

L'Autonomista. 1936-1939.

Biblioteca Nacional

PUBLICACIONES

ABC, 1936-1939.

Ahora, 1937-1938.

Frente Rojo, 1937-1939.

La Voz, 1936-1939.

La Vanguardia, 1936-1939.

Hemeroteca Municipal de Madrid

PUBLICACIONES

Actividad. Decenario portavoz del 6º Batallón de Etapas, 1938-1939.

Avance. Diario socialista de Asturias, 1936-1937.

Boletín de Estadística del Ayuntamiento de Bilbao, 1923-1967.

Boletín de Información Social del Ministerio de Trabajo y Asistencia Social, 1930-1938.

Boletín Oficial de la Provincia de Guipúzcoa, 1936-1937.

Boletín Oficial de la Provincia de Vizcaya, 1936.

El Comercio, 1936-1937.

La Correspondencia internacional, 1936-1939.

Diario de Almería. Periódico independiente, 1936-1939.

Diario Oficial del País Vasco, 1936-1937.

Elche Rojo, 1938.

Euskadi, 1937-1938.

Euzkadi en Cataluña, 1936-1937.

Euskadi Roja. Órgano oficial del PCE-EPK, 1937-1938.

Fragua Social. Órgano de la CNT-FAI de Levante. Portavoz de la CNT, Valencia 1936-1939.

La Gaceta del Norte, 1930-1937.

Gaceta de la República, 1939.

Heraldo de Castellón. Órgano del Comité Ejecutivo Antifascista, Castellón, 1937-1938.

La Hora. Diario de la Juventud, 1937-1939.

Irujo y Olo, Manuel de. A los vascos de América. 1937.
La lucha de clases, 1936-1937.
El Noroeste, 1936-1937.
OCEAR. Periódico quincenal que se reparte gratis a los refugiados, 1937-1938.
El Pueblo. Diario republicano de Valencia, 1936-1939.
El Pueblo Vasco. Diario independiente, 1936-1937.
Solidaridad. Portavoz del comité provincial de Valencia de SRI.
Umbral. Semanario de la nueva era, Valencia 1937-1939.
Unidad antifascista. Portavoz gráfico de las masas populares de Játiva, 1937-1938.
Verdad. Órgano del PC, 1937-1939.
La Voz Valenciana. Diario Republicano de Izquierdas, 1936-1939.
Yunque. Diario socialista de la mañana, 1937-1939.

Servicio Histórico Militar

FONTS DOCUMENTALS

Tomo 1. Zona Roja

Rollo 10

Carpeta nº 4. Proclama del Gobierno de la República al pueblo español con motivo de la evacuación de Bilbao, 1937.

Rollo 26

Carpeta nº 3. Generalitat de Cataluña. Actas de las reuniones del Consejo de la Generalidad.

Rollo 69

Carpeta nº 1. Evacuaciones. De los pueblos correspondientes a la zona de la 1ª Brigada enclavados entre las líneas propias y enemigas, junio 1937.

Carpetas 6 a 17. Servicio de etapas. Memoria-Informe de la División de Etapas, sobre los servicios prestados por unidades dependientes de ella (octubre-noviembre de 1938).

Carpeta nº 6. Abastecimiento. Informe sobre el abastecimiento de la provincia de Santander, agosto 1937.

Carpeta nº 7. Alocuciones. Con motivo de la pérdida de Bilbao, junio 1937.

Rollo 95

Carpeta nº 2. Evacuaciones. Escritos de la 4ª y 6ª compañías sobre este asunto, junio-julio 1938.

Rollo 233

Carpeta nº 13. Policía y vigilancia. Instrucciones para los Puestos del casco de Madrid.

Carpeta nº 14. Proclamas. A todas las secciones y militantes sobre la ayuda a Madrid, 14 de abril 1937.

Rollos 265 a 263

Gobierno de Euskadi. Servicio de Información.

Rollo 240

Carpetas 42 a 59. Gobierno de Euskadi.

Rollo 273

Carpeta nº 12. Ministerio de Sanidad. Exposición de la labor del Ministerio de Sanidad y Asistencia Social, 1937.

Rollo 275

Carpeta 8. Listas de familias evacuadas al extranjero, julio-septiembre de 1937.

Rollo 277

Carpeta nº 6. Estadística. Gráfico demostrativo del volumen de toneladas de diversos artículos y su importe en pesetas aportado por el Comité español del Fondo de Solidaridad Internacional a localidades de la zona leal. Hasta febrero de 1938.

Rollo 278

Carpeta nº 7. Prensa. Recortes de prensa sobre solidaridad y declaraciones extranjeras en favor de la República, junio-diciembre 1937.

Rollo 289

Carpeta nº 1. Hogar del combatiente catalán en Madrid. Nova Catalunya, números 7, 8 y 9 (julio-septiembre 1937). Catalunya, nº 1, diciembre 1938, Hogar del combatiente catalán en Valencia.

Rollo 303

Carpetas 1 a 5 i nº 9. Ayuda. Periódico editado por el SRI de Madrid, agosto-diciembre 1936.

Rollos 309 a 311

CNT. Órgano de la CNT de Madrid, octubre de 1936 a 1939.

Rollos 311 i 312

Confederación. Órgano provincial de la CNT de Murcia, 1936-1939.

Rollo 317

Carpeta nº 2. Diario de Albacete. Órgano de la Unificación Marxista. Portavoz de la clase trabajadora, 1937-1939.

Rollo 320

Carpeta nº 4. Eco de Jaén. Diario de Izquierdas del Frente Popular de Jaén, 1936-1939.

Rollo 321

Carpeta nº 2. Euskadi, julio 1938.

Rollos 331 a 334

Heraldo de Madrid. Diario de la noche, 1936-1939.

Rollos 347 a 350

El Mercantil Valenciano. Diario republicano de izquierdas, 1936-1939.

Rollo 361

Carpeta nº 4. OCEAR. Periódico quincenal que se reparte gratis a los refugiados, 1937-1938.

Rollo 366

Carpeta nº 6. El Refugiado. Periódico gratuito defensor de los refugiados de Andalucía. Martos, 1939.

Carpeta nº 7. República. Periódico editado en Santander, julio-agosto 1937.

Rollo 372

Carpeta nº 10. Socorro Rojo. Órgano de solidaridad. Alicante, 1937-1938.

Rollo 374

Carpetas nº 6, 7. Solidaridad. Boletín provincial del SRI de Madrid, 1937-1939.

Rollo 409

Carpeta 6. Comités de Vecinos. Órgano del Comité Central de Comisiones de Vecinos, Madrid 1937.

Rollo 412

Carpeta nº 6. SIAS. Portavoz de la Consejería de Sanidad y Asistencia Social de la Generalitat de Cataluña, Barcelona junio-julio 1937.

Rollo 418

Carpeta nº 3. "Cien refugiados inactivos representan una pérdida de 1000 ptas diarias". Ministerio de Trabajo y Asistencia Social

"El pueblo acogedor dá cama y comida al refugiado". Ministerio de Trabajo y Asistencia Social

"El refugiado aporta voluntario su trabajo". Ministerio de Trabajo y Asistencia Social

Rollo 419

Carpeta nº 7. "Pro Semana del Niño. 1938. Ayuda con tu donativo a comprar juguetes". Ministerio de Instrucción Pública.

"Juguetes para nuestros peques. Semana del Niño 1938". Ministerio de Instrucción Pública.

"Hagamos felices a los niños. Semana del Niño. 1938". Ministerio de Instrucción Pública.

Rollo 420

Carpeta nº1. "En las colonias escolares del Ministerio de Instrucción Pública, los hijos de los combatientes viven sanos y felices". Ministerio de Instrucción Pública.

Fonts biogràfiques

ÁLVAREZ, R.: *Rebelión militar y revolución en Asturias. Un protagonista libertario, Ramón Álvarez*. Noega, Gijón, 1995.

ANASAGASTI, I.: *Homenaje al comité pro inmigración vasca en Argentina (1940). Fuentes documentales*. San Sebastián, 1988.

ARANGUREN, L.: *Memorias de un exiliado vasco*. Bilbao, 1957.

ARRARÁS IRIBARREN, J.: *Historia de la Cruzada Española*. Madrid, Ediciones Españolas, 1939-1944; 35 vols.

AZAÑA, M.: *Memorias políticas y de guerra*. Grijalbo, Barcelona, 1978.

AZCÁRATE, P. de,.: *Mi embajada en Londres durante la Guerra Civil española*. Ariel, Barcelona, 1977.

BARDÉS I ABELLA, R.: *Un de nosaltres (1936-1939)*. Col·legi de Doctors i Llicenciats, Sabadell, 1985.

BASAS i CUNÍ, A.: *La Guerra Civil a Vic. Dietari 1936-1939*. Eumo, Vic, 1991.

BOHIGAS, O.: *Combat d'incerteses*. Barcelona, 1989.

CASAS-MERCADÉ, F.: *Valls: La Guerra Civil (Quan no hi havia pau ni treva)*. Estudis Vallencs, Tarragona, 1982.

Comité international de coordination et information pour l'aide a l'Espagne republicaine. Comminissie Hul aan Spanje (Països Baixos), 1938.

DANÉS i TORRAS, J.: *Història d'Olot*, vol. XI, Ajuntament, Olot, 1985.
Guerra civil en Asturias. Periódicos de los dos bandos. Oviedo, 1981.

JORDÀ i GÜELL, R.: *El meu record de l'últim dia de l'Olot republicà*". La Comarca d'Olot, núm. 373, juliol, 1986.

JUNOD, M.: *El tercer combatiente*. CICR, Ginebra, 1985.

KERSHNER, H. E.: *Quaker service in modern war*. Prentice-Hall, Nova York, 1950.

- LARGO CABALLERO, F.: *Mis recuerdos*. Alianza, México, 1974.
- LÓPEZ, A.: *Defensa de Madrid. Relato histórico por el capitán Antoni López, secretario del general Miaja*. A.P. Márquez, Méjico, 1945.
- MARTORELL, A.: *República, revolució i exili. Memòries d'un llibertari reusenc*. Centre de Lectura, Reus, 1993.
- MOLINAS FALGUERA, C.: *Palafrugell 1936-1939: recull de testimonis d'una guerra*. Mina i Falguera, Girona, 1989.
- MONTSENY, F.: *Mis primeros cuarenta años*. Plaza y Janés, Barcelona, 1987.
- PÀMIES, T.: *Quan érem capitans*. Galba, Barcelona, 1975.
- PERA, R.: *Vilassar de Mar: una història que no s'ha d'oblidar, però que no s'ha de repetir*. Oikos-Tau, Barcelona, 1998.
- PI i SUNYER, C.: *La República y la Guerra. Memorias de un político catalán*. Oasis, México, 1975.
- RIERA i ROURA.: *Seixanta anys després: remembrances de la nostra guerra civil 1936-1939*. Consell comarcal del Baix Empordà, 1999.
- ROYO i FABRA: *Recors i vivències de la Guerra Civil*. Ajuntament, Deltebre, 1998.
- ROVIRA i VIRGILI, A.: *Els darrers dies de la Catalunya republicana. Memòries de l'èxode català*. Curial, Barcelona, 1976.
- SALES, J.: *Cartes de la Guerra*. Club de butxaca, Barcelona, 1986.
- Santander presa del fascismo*. Ediciones españolas, Valencia, 1937.
- Socorro Popular de Francia: Conferencia Nacional de Solidaridad organizada por el SRI. Madrid, 1938.
- Socorro Rojo en España, 1923-1938, 25 años de solidaridad*. Madrid, 1938.
- Spain at war*. United Editorial, London, 1938.
- Spain today*. CPS, Madrid, 1937.

TALÓN, V.: *Memoria de la Guerra de Euskadi de 1936*. Plaza y Janés, Barcelona, 1988.

TARRADELLAS, J.: *L'obra financera de la Generalitat de Catalunya*. Generalitat, Barcelona, 1938.

TASIS i MAREA, R.: *La revolució en els ajuntaments*. Barcelona, 1937.

VILAR i BASAS, J. M.: *Tal com jo ho vaig viure*. Vilar i Basas, Torelló, 1984-1989.

Un temps marcat: vivències d'una assistent social, 1931-1939. L'Aixernador, Argentona, 1993.

ZABALA ALLENDE, F.: *El Gobierno Vasco y su labor legislativa 1936-1937*. Instituto Vasco de Administración Pública, Oñati-Bilbao, 1986.

ZUGAZAGOITIA, J.: *Guerra y vicisitudes de los españoles. Crítica, Barcelona, 1977*.

Filmes relacionats amb la població refugiada

Infants bascos a les colònies de França, Bèlgica i Anglaterra. 1937

Autoritats basques i catalanes a Barcelona. Ajut per als refugiats bascos. 1937

Refugiats embarcant a Bilbao. 1937.

Refugiats bascos a Catalunya. 1937.

Evacuació de Madrid. 1937.

Festa de l'Infant. 1937 (?)

Mèxic amb els infants espanyols. 1937 (?)

Menjadors infantils. 1937 (?)

National Archives dels Estats Units

Refugees. 1936.

Refugees flee into France.

Gramont-Film de França

L'exode de la population de Madrid. 1936.

Refugiés de Bilbao. 1936.

Réugiés espagnols à Perpignan. 1936.

Des femmes et des enfants arrivent à Bordeaux et à La Rochelle. 1937.

Le "Tregastel" transporte des réugiés de Santander. 1937.

Réugiés de Bilbao. 1937.

A Luchon avec les réugiés espagnols. 1938.

Enfants espagnols à la visite pour expatriation. 1938.

Emigrés espagnols à Hendaye. 1938.

Réfugiés à la Tour de Carol. 1939.

British Film Institute

Mr. Attle in Spain. 1938.

Spanish ABC. 1938.

Air bombing of Madrid. 1939

British Paramount News

6.000 children evacuated from stricken Bilbao. 1937.

Basque children arrive in England. 1937.

Starving refugees pour into France. 1939.

Educational-Television Film

Refugees in Catalonia

Save Spanish children

Gaumont british newa

Refugees at Gibraltar. 1936

Basque children evacuated from Santander stopped by warship. 1937.

Gijon refugees picked up by "HMS Southampton". 1937

Refugees retreat from Barcelona. 1939

Movietone Film Library

Refugees landing from Germany destroyer at St. Jean de Luz. 1936.

Women and children. 1937.

Basque children seek refuge in England. 1937.

A) APÈNDIX DOCUMENTAL DE FONTS MANUSCRITES

A) Documentació de caràcter general

1. - Comunicació del President del Comitè Nacional de Refugiados a la Comisión Ejecutiva de la UGT, de Madrid, estableciendo normas para la evacuación de la población no combatiente de la capital. 24 de noviembre de 1936.

Signatura: AHN. Guerra Civil

PS-Madrid. Carpeta 1872

COMITÉ DE REFUGIADOS. COMISIÓN EJECUTIVA. MADRID

El Pleno del Comité Nacional de Refugiados, reunido en Valencia el día 24 del actual, ha acordado, entre otros, lo siguiente:

“Que se establezca en Valencia el Comité Nacional de Refugiados, respondiendo a las disposiciones dictadas por el Gobierno sobre el traslado a Valencia de todas las dependencias oficiales que actuaban en Madrid y además porque creada la Consejería de Evacuación en la Junta de Defensa de Madrid, corresponde a ésta disponer la evacuación de la población civil como viene haciéndolo y facilitar los medios de transportes de los refugiados hasta Alcázar, en cuya plaza serán recogidos por el Comité Nacional de Refugiados, encargándose de distribuirlos entre las regiones leales.- El Comité Nacional de Refugiados se dirigirá a la Consejería de Evacuación de la Junta de Defensa de Madrid, a cada uno de los Partidos del Frente Popular, a la UGT y CNT, encareciéndoles la necesidad de que al salir de Madrid las expediciones de refugiados lo verifiquen precisamente con dirección a Alcázar, participando por conferencia telefónica a la delegación de este Comité en dicha plaza, calle de Cabo Noval, Círculo la Unión, el número de refugiados que emprenden en la marcha, hora aproximada de llegada y clase de vehículos en que efectúan el viaje.- Con ello estará siempre dispuesta la comida y alojamiento de los refugiados en Alcázar, hasta que se les ponga de nuevo en ruta hacia el punto de destino que este Comité Nacional tenga acordado, previo conocimiento de las posibilidades de cada provincia.- Dicha Consejería y los Partidos citados anteriormente arbitrarán los medios de transporte desde Madrid hasta Alcázar corriendo desde esta plaza por el Comité Nacional de Refugiados el viaje de los mismos hasta el punto de destino. – El Comité Nacional de Refugiados además de la delegación que ha establecido en Alcázar seguirá organizando cuantas estime de utilidad por las zonas de Levante.- En Madrid se establecerá una delegación del Comité Nacional de Refugiados, integrada por el Gobernador civil de la provincia y el representante de este Comité en el Ayuntamiento de dicha capital, para estén en constante relación con dicho Comité Nacional, la Consejería de Evacuación de la Junta de Defensa, los Partidos del Frente Popular y la UGT y CNT.- El representante de este Organismo en este Comité Nacional, queda en absoluto a la disposición del mismo por razón del acoplamiento de refugiados que hay necesidad de hacer en cada una de las provincias que nos son leales.”

Lo que te traslado para tu conocimiento y efectos, significándote que debes tomar nota de los precedentes acuerdos para el mejor éxito de la evacuación de los refugiados.

Valencia 24 de noviembre de 1936. El Presidente. (Signatura il-legible)

Comité Ejecutivo de la UGT.- Madrid

2. - Comunicació del Comité Central Revolucionario de los Ferrocarriles Madrid-Zaragoza-Alicante al conseller d'Assistència Social de la Generalitat de Catalunya, criticant l'organització de l'acollida de les expedicions d'evacuats. 29 de novembre de 1936.

Signatura: AHN. Guerra Civil

PS-Madrid. Carpeta 1872

FERROCARRILES MZA COMITÉ CENTRAL REVOLUCIONARIO. OFICINA AUXILIAR.-

Barcelona 29 Noviembre de 1936

Al Compº Delegado en la Consejeria de Asistencia Social. Barcelona.

Salud.

Desde que empezó la evacuación de Madrid y otras poblaciones próximas a la ola de barbarie fascista, venimos observando por lo que se refiere a esta estación una falta de organización para recoger y alojar a los exiliados de las ciudades que citamos, y se da el caso que la mayoría de las noches, tenemos que recoger a estas gentes desamparadas, teniendo que proporcionarles alimentación y cobijo, por lo que si las llevamos a las dependencias que hay destinadas por esa Consejería, muchas veces no las admiten alegando no haber alojamiento.

Por otra parte se da el caso, que, algunos de los que son recogidos, vuelven a nosotros protestando de las malas condiciones en que son alojados, no pudiendo por nuestra parte remediar nada y mucho menos, que nos observan el tiempo que necesitamos para la labor profesional que tenemos encomendadas y que además de haber, llevamos una serie de actividades en la lucha contra el fascismo, además de haber instalado y sostener con el apoyo de nuestra organización la FNIF-CNT la "Colonia Espartaco" en Argenton, compuesta de cien niños exiliados de Madrid que queremos sea modelo entre las existentes.

No dudando que se dará solución al asunto que nos ocupa, estableciendo un servicio mejor articulado y que se nos señale establecimiento para enviar a aquellas personas que pudieran quedar extraviados sin puntos de apoyo.

El Secretario (no té cap firma)

3. - Comunicació del Consejero de Evacuación de la Junta de Defensa de Madrid a la direcció de la Casa del Pueblo de Madrid establint normes relatives a l'evacuació de la població civil. 30 de novembre de 1936.

Signatura: AHN. Guerra Civil

PS-Madrid. Carpeta 1872

JUNTA DE DEFENSA DE MADRID. CONSEJERIA DE EVACUACIÓN

A la Junta Municipal de la Casa del Pueblo.

Estimados camaradas: Pasados los primeros dias de sitio de Madrid en que las necesidades apremiantes impedían realizar las cosas de manera ordenada y organizada ya la evacuación de un modo regular por esta Consejería, es imprescindible que para la mayor rapidez en la evacuación de la población civil madrileña, ésta se haga de un modo organizado para el mejor aprovechamiento de los medios de que disponemos, a cuyo fin facilitareis a la mayor brevedad cifras aproximadas del personal que teneis para evacuar en esa Organización y posibilidades de entrega rápida a medida que os lo demandemos.

También es necesario que os abstengais de mandar expediciones de evacuados sin tener de antemano preparado todo lo necesario: atenciones en el camino y lugar de recepción, y alojamiento seguro y determinado, para lo cual y cuando se den estas circunstancias dichas expediciones las hareis de acuerdo con esta Consejería que os indicará el punto donde debeis enviarlas.

Fraternalmente vuestro y de la causa antifascista.

Madrid 30 de noviembre de 1936. EL CONSEJERO DE EVACUACIÓN. F. Caminero.

Signatura: AMO

Fons: Administració General. Corporació Municipal

Olot, 22 de desembre de 1936

Consell Municipal de Les Planes

Volguts companys: Aquestes instruccions que us adjunto, han estat rebudes de la Conselleria d'Economia de la Generalitat de Catalunya, i trameses a aquesta Sub-Delegació per conducte de la Delegació de la segona regió, per a la seva distribució als Ajuntaments d'aquesta comarca.

Aquesta Sub-Delegació espera que serà ajudada amb aquesta obra humanitària, amb el bon zel que el caràcter de la mateixa requereix.

Salut

El Sub-Delegat d'Economia del Consell Municipal, Pere Jordà.

INSTRUCCIONS PER ALS SUB-DELEGATS COMARCALS

Primerament formarà una Comissió, que presidirà, de la qual formaran part un membre designat per la CNT de la Comarca, i un altre de la UGT.

Aquesta Comissió, que, com es veu, estarà integrada per tres membres, tindrà al seu càrrec la següent missió:

PRIMER: Obtenir el cens de nens i nenes asilats, orfes de milicians i refugiats.

Aquest cens haran de formar-los indicant:

Nens fins els 8 anys

Nens fins els 12 anys

Nens majors de 12 anys

Nenes fins els 8 anys

Nenes fins els 12 anys

Nenes majors de 12 anys

SEGON: Recabar de tots els organismes oficials, donatius per a l'adquisició de joguines (joguines no bèl·liques).

TERCER: Recabar d'establiments i particulars donatius amb la mateixa finalitat.

Aquests donatius, preferiblement en metàl·lic. Poden, però, admetre també joguines no bèl·liques.

QUART: Periòdicament (si és possible cada dia, millor) enviar a aquesta Oficina un extracte de les gestions rfealitzades: dirigint la correspondència al Departament de Propaganda de la Conselleria d'Economia de la Generalitat, carrer de les Corts Catalanes nº 658.

CINQUÈ: Les joguines que rebin, guardar-les emmagatzemades en la localitat.

SISÈ: Les quantitats en metàl·lic amb la seva relació nominal, enviar-les directament i cada dia a aquesta Oficina Central.

4. – Informe de Cándido Barro, directiu de la Asociación de Empleados Administrativos de Prensa, a la Junta Ejecutiva de la Casa del Pueblo de Madrid, comunicant les deficiències d'una expedició de refugiats a Catalunya. 16 de desembre de 1936.

SIGNATURA: AHN. Sección Guerra Civil.

P.S – Madrid. Carpeta : 1872

A la Junta Ejecutiva de la Casa del Pueblo.

El compañero que suscribe, Directivo de la Asociación de Empleados Administrativos de Prensa, responsable de la expedición de evacuados a Tortosa (Tarragona), efectuada el día 10 del corriente, se dirige a vosotros para exponeros las anomalías que ha observado en la citada expedición.

Primeramente por la hora intempestiva de la llegada a Valencia, ocurre que el responsable que vaya al frente de una expedición se encuentra – si es la primera vez que efectúa dicho servicio- con que no tiene donde alojar a los evacuados, pues las Oficinas del Comité Nacional de Evacuación, por la noche no funcionan, presentándose por tanto al responsable un problema de alojamiento para los que lleva a su cargo.

Asimismo una vez hecha la entrega al Comité de Evacuación de la expedición se encuentra el responsable completamente desorientado, pues durante las horas que haya de estar en Valencia no tiene a quién dirigirse, dándose el caso de que para su regreso a Madrid – si los autobuses siguen a otras poblaciones para efectuar otros servicios que le encargue el Comité de Transportes- ha de salir a la salida de Valencia para rogar o suplicar a los que conducen coches si quieren hacer el favor de traerlo a Madrid.

Ante estos caso, el firmante se permite haceros las siguientes sugerencias:

1º.- En Valencia debe haber un representante de la Casa del Pueblo para que esté en continuo contacto con el comité Nacional de Evacuación. A este representante en el momento de salir de Madrid una expedición de evacuados se le avisaría el número de evacuados para que él de acuerdo con el Comité de Evacuación decidan donde los ha de alojar y tenerles preparado un refrigerio de café. Este representante de la Casa del Pueblo estará a la entrada de Valencia esperando la expedición para a su llegada ponerse en contacto con el responsable de la misma.

2º- Este representante tendrá la misión de atender al responsable y hacer las gestiones para su regreso a Madrid pues de no tener coche propio es de gran dificultad.

3º.- También se presenta la dificultad de las comidas en el trayecto ocasionando con esto pérdida de tiempo, pues los conductores no llevan comida y el responsable tiene que preocuparse de facilitársela mediante vales del Comité del Pueblo o del bolsillo particular. Además, hay muchas familias que no llevan alimento alguno y es un cargo de responsabilidad para el responsable el llevar familias que no llevan con qué alimentarse.

No obstante, vosotros con vuestro buen criterio precederéis lo más conveniente.

Madrid, 16 de Diciembre 1936

5.- Escrit de la Subsecretaria del Ministerio de Sanidad y Asistencia Social al Consejero de Evacuación de la Junta de Defensa de Madrid, sobre l'organisme competent en l'evacuació d'infants a l'estranger. 23 de desembre de 1936.

Signatura: AHN. Guerra Civil

PS-Madrid. Carpeta 1508

Valencia 23 de diciembre de 1936

Camarada Presidente del Comité de Evacuación de la
Junta de Defensa. MADRID

Salud:

Contestando a su comunicación telefónica respecto a la evacuación de niños a Francia, he de manifestarle que este Ministerio acepta con gusto toda colaboración de ñas entidades y responsables para la mejor solución de este problema y por lo tanto la valiosísima de ese Comité.

Pero precisa hacer constar que para que las expediciones ofrezcan todas las garantías sanitarias, económicas, pedagógicas y sociales ha de haber una organización única y este Ministerio recaba para sí esta responsabilidad y por lo tanto la dirección y organización de las expediciones.

A tal efecto se ha organizado en Francia y se hará igualmente en los demás países el "Comité Único de Ayuda al Niño Español" a base de las Delegaciones de este Ministerio.

No dudamos comprendereis la razón de actuar así y prestareis todo vuestro concurso para el mejor éxito.

Remitir boletines de autorización para los padres y procuraremos estar en constante relación con vosotros y con el Comité Nacional.

Tuya y de la causa. La Subsecretaria. (No porta firma en ser una còpia)

6.- Document de caràcter reservat presentat davant Manuel Encinas, delegat de l'OCEAR de Madrid, sobre la necessitat de canviar la política d' evacuació de Madrid. Possiblement data de primers de 1937.

SIGNATURA: AHN. Sección Guerra Civil.

PS- Madrid. Carpeta 1559

SECRETA.

Sr. Dr. D. Manuel Encinas.

Distinguido amigo: recibí su carta que agradezco mucho. He dirigido a todos los presidentes de los Comités que de mí dependen la carta de que le remito copia. Vuelvo a decirle a V. Que confíen en nosotros, que sabremos cumplir nuestro deber.

Este es el aspecto verdaderamente objetivo que tiene el problema de la evacuación; y así lo ha entendido el Gobierno al confiar la evacuación a una Junta Sanitaria. Es obligatorio disgregar y dispersar aquellas aglomeraciones de personas que puedan ser peligrosas para la salud pública. Si para conseguir este fin es preciso evacuar, se evacua en todos aquellos casos

concretos y positivos en que tal peligro exista. Dichosamente, se ha rectificado en el enojoso problema de la evacuación.

Aún siendo así, no me abstengo de remitir a V. Unas cuartillas que compuse hace tiempo con el exclusivo objeto de orientar a las autoridades, cumpliendo continuamente la misión que en el libro, la prensa, la tribuna y la cátedra he venido cumpliendo, a la vanguardia de la Revolución, desde hace más de veinte años. He escrito siempre – como usted sabe- con sinceridad, con lealtad y con valentía.

Creo que han de interesar a usted las cuartillas. Celebraré mucho conocer su opinión.

Desde luego, las cuartillas, dada la delicadeza de las circunstancias, tienen carácter reservado.

Suyo buen amigo.

q.e.s.m.

ORIENTANDO

Nuestro deber es ser consecuentes con nuestros principios, nos beneficien o nos dañen; los eternos principios que fundamentan. La República liberal y democrática, en que se basa la salud del pueblo. Y ello, repito, nos beneficie o nos dañe.

No es posible disentir de este principio.

El pueblo es la fuente inmediata de todo poder. Todo poder emana inmediatamente del pueblo. No hay poder posible contra la voluntad del pueblo claramente manifestada. Toda acción contra esa voluntad es manifiesto abuso de poder, es rebeldía. Toda ley, toda disposición manifiestamente contrario a esa voluntad son evidentemente nulas. No se puede obedecer una orden dictada contra la manifiesta voluntad popular.

El delito del ejército, sublevándose, consiste en esto, en que alzó armas contra el poder legítimamente constituido por la manifiesta voluntad popular. Toda la literatura de la guerra, de la prensa gubernamental durante la guerra, se cifra en esto: en aplaudir la desobediencia de los subordinados militares a las órdenes de sus jefes jerárquicos que pretendían obligarles a oponerse con las armas a la voluntad popular manifestada en las elecciones del dieciséis de febrero. Los Tribunales Populares que juzgan a los militares rebeldes no les admiten la excusa de que fueron mandados por sus jefes. Ni los jefes pudieron mandar lo que mandaron ni los súbditos obedecer esos mandatos.

Tampoco es posible admitir otra doctrina a la luz del régimen actualmente vigente.

La población de Madrid es el pueblo triunfante del dieciséis de febrero. Es evidente. En primer lugar venció en Madrid el Frente popular. Luego, por este concepto ya se debe afirmar que la mayoría, por lo menos, de la población de Madrid es ese pueblo. Mas, por otro lado, hay que tener en cuenta que se debse restar ahora de la población de Madrid gran parte de los votos derechistas en aquella fecha existentes, pues unos votantes murieron, otros están fuera de Madrid y otros están detenidos en las cárceles. Luego, por este otro concepto de resta es preciso admitir que no solo la mayoría del dieciséis de febrero es la población soberana de Madrid, sino una mayoría mucho mayor, la casi totalidad de la población. Añádase a la población de izquierdas casi totalitaria de Madrid, el número de ciudadanos venidos aquí por la presión del enemigo.

En consecuencia, se debe afirmar, que la población de Madrid, no en su mayoría, sino en casi su totalidad, es el pueblo triunfante del dieciséis de febrero, el pueblo soberano a quien las autoridades de Madrid , conocida la voluntad de él deben servir. Fuera delito querer imponer por la fuerza o por la coacción del terror o el engaño a ese pueblo una disposición contra su manifiesta voluntad. Los que tal intentaran sumarían una rebeldía a otra rebeldía. Ni los superiores podrán intentar esa coacción ni los subordinados pueden dejarse amedrantar por ella.

¿ No es ésta la doctrina que inspira e informa el régimen vigente?

Ahora bien.

Es evidente, nos pese o no nos pese, reconocer esta verdad; es evidente, repito, que la casi totalidad de la población de Madrid se resiste manifiestamente a la evacuación de su capital. De mil maneras, exhortando, halagando, mandando, conminando, coaccionando con la presencia de la policía en los domicilios particulares, que actúa no siempre con la cortesía y humanismo que debe, se le ha dicho a la población de Madrid que evacue su capital; y la población de Madrid, ya de una manera expresa, ya buscando mil subterfugios, ya resistiéndose pasivamente, ya protestando alguna vez con ira, ha contestado un día y otro día, un mes y otro mes, de una manera constante y manifiesta que no quiere evacuar.

¿No ha llegado el momento de que sintamos la gran responsabilidad de insistir en que Madrid evacúe? ¿Qué autoridad de Madrid tiene potestad legítima para imponer su voluntad a la voluntad de un pueblo triunfante? ¿ Es lícito combatir la rebeldía del ejército con otra rebeldía igual?.

Se podría afirmar, tal vez, en vista de la irrefutable conclusión de este discurso, que ciertamente las autoridades de Madrid no pueden imponer coactivamente a la población la evacuación y que, siendo la disposición a que nos referimos obra de las expresadas autoridades, carece ella de toda fuerza de obligar. Pero que puede imponerla el Gobierno Central como sacrificio necesario al supremo bien de la victoria militar del pueblo.

En primer lugar, como hasta el momento presente no ha hablado ni dispuesto nada el gobierno central ni tienen las autoridades de Madrid más jurisdicción que sobre Madrid, no se debe tratar ahora de ese aspecto del problema.

Acaba de decir el nuevo Alcalde de Madrid, estimado compañero señor Henche, en la toma de posesión de su cargo:

“Hemos de ser dignos en todo momento de este vecindario maravilloso, que, sin una queja y sin una protesta, sabe hacer frente a las privaciones de una guerra que se desenvuelve a muy poca distancia del centro de Madrid. Merece esta capital que se le atienda y se la mejore en su actual situación.”

Es cierto, hemos de facilitar a este pueblo la evacuación, siempre que quiera evacuar. A los que quieran resguardarse contra los riesgos de la guerra fuera de Madrid, hay que proporcionarles todo linaje de facilidades; pero seríamos injustos y tiranos contra este pueblo maravilloso si le forzáramos a evacuar contra su voluntad. No podemos responder con una coacción a quien sorprende al mundo con todo linaje de virtudes ciudadanas. No tenemos derecho a hacerlo. Nadie tiene autoridad para esa coacción.

Y volvamos al tema.

Es que el pueblo de Madrid, éste gran pueblo, ha visto con toda claridad el problema.

En primer lugar, se le ha excitado un gran recelo y una gran suspicacia, porque se ha hecho de la evacuación una propaganda absurda y contradictoria. Se ha querido fundar la evacuación en un motivo sentimental: Con palabras y con dibujos espeluznantes se ha dicho al pueblo de Madrid que se debe evacuar para evitar los dramas terribles del asesinato de mujeres y niños por los bombardeos enemigos. Es decir, se ha fundado el deber de la evacuación en el anhelo de proteger las vidas inocentes de mujeres y niños. Y el pueblo de Madrid se ha dicho para sí. Es justo que el Poder Público quiera proteger las vidas inocentes de mujeres y niños, y es justo, también, que la mayor protección la preste primero a las mujeres y niños y seres queridos de los combatientes, que son los que más merecimientos han adquirido y que no menos que los demás anhelan que sus mujeres y niños estén libres de todo peligro. Y el pueblo de Madrid ha visto, que precisamente esas mujeres y esos niños y esos seres queridos de los combatientes son exceptuados de la obligación de evacuar. Y los propios combatientes no quieren separarse de esos seres queridos de su corazón. Y ha dicho para sí este pueblo tan vidente y tan sensato: se nos funda el deber de evacuar en una falacia. No se

nos dice la verdad. Se nos quiere mover a un sacrificio manejando puerilidades y sentimentalismos falsos, como si se tratara de un pueblo primitivo. No puede ser. Tal vez algo inconcesable sacude los nervios de los inspiradores de la evacuación, que seguramente no son los hombres probos que la han decretado; o tal vez se procede con una ligereza y rutina tal en problema tan grave que incluso se incurre en contradicción. Y responde firmemente: ¡no quiero evacuar!. Si he de morir, moriré en mi casa; no perdido en esas carreteras y por esos pueblos ignorados, sin amparo efectivo porque el oficial prometido ni es ni puede ser eficaz, como consta más que a nadie al Gobierno.

Ha visto más el pueblo de Madrid. Hace algún tiempo, con el enemigo a las puertas de Madrid, como hoy, muchos habitantes de esta ciudad huyeron de ella. Entonces, todos a una condenamos de cobardía aquellos éxodos y señalamos la posibilidad de un fuerte remordimiento por crímenes cometidos en muchos de los que marchaban. Marcamos todos con nota desfavorable a los que huían y todos consideramos como un deber de ciudadanía y como un acto simpático de la virtud de la serenidad quedarnos aquí. ¿Por qué, de la noche a la mañana, sin que las circunstancias hayan cambiado específicamente, no sólo no es valentía, serenidad, ciudadanía y noble aliento de los combatientes quedarse en Madrid, sino que, al contrario, es deber marcharse, por una disposición local contraria a la voluntad expresa de la casi totalidad del pueblo soberano?. Esto dice también Madrid.

Se le dice a Madrid, que debe marcharse para que tengan más víveres los combatientes. Y Madrid contesta. Mis servidores tenéis que proporcionarme cuantos víveres podáis. Yo me resigno a todos los sacrificios y restricciones que sean precisos. Donde quiera que esté, habré de consumir los mismos víveres; traedlos de allí donde habría de consumirlos. Si no tenéis medios para traerlos, menos los tendréis para llevarme a mí fuera de mi casa. Este problema no puede dificultar la defensa de Madrid. O podéis comunicar con esos lugares adonde queréis que vaya o no podéis comunicar. Si podéis comunicar, podéis traer esos víveres. Si no podéis comunicar, también llegarán a faltar, días antes, días después, para los combatientes, y el problema es el mismo. Si la defensa de Madrid se hace imposible por falta de víveres, unos días más o menos de retraso no justifican el inmenso sacrificio de una gran población. La ausencia de la población no puede hacer esa defensa por este concepto posible sino unos pocos días más. Al fin, se hará igualmente imposible. Por otra parte, la población de Madrid no ha de poner el menor obstáculo para que se hagan todos los movimientos que la guerra exija. Se resigna a todo antes que marcharse.

Además, la evacuación efectiva coaccionada de Madrid fuera el suicidio del régimen. Esas quinientas o seiscientas mil almas, alejadas coactivamente de Madrid contra su voluntad, de amigos se convertirían en enemigos. Dispersadas por las tierras de Levante, con el alma herida o envenenada, serían terribles elementos de desmoralización de aquellas provincias. Si la gran población triunfante del Frente Popular de Madrid se dispersa por Levante llena de amargura y de animadversión contra los que la coaccionaron, derramando coraje contra sus coaccionadores, como sin género de duda habría de suceder así, sin que fuera posible evitarlo, la moral de aquellas provincias se desplomaría, sepultando en sus escombros al régimen. Madrid no es un pueblo pequeño contra el que se ha podido cometer el error de evacuarlo forzosamente. Este error cometido en Madrid sería de fatales consecuencias.

Todo lo dicho es verdad, sin perjuicio de tener que reconocer que la efectiva evacuación de Madrid es prácticamente imposible por las razones que han sido expuestas a la autoridad por distintos conductos y entidades del régimen. Y esta realidad impone la cesación de toda coacción con que se está atormentando por este concepto a la población heroica de la capital de la República. El Gobierno conoce bien el espectáculo triste que ofrecen por carreteras, pueblos y estaciones de ferrocarril las turbas de los pobres evacuados. Las poblaciones de Levante están cansadas de soportar la carga de Madrid, como todos los días se lee en la Prensa, la cual afirma que las provincias ya no ayudan a Madrid remitiendo víveres,

porque los necesitan para ellas; y, siendo esto así como es verdad, si no pueden ya soportar las provincias levantinas la alimentación de Madrid, mucho menos podrán soportar la alimentación junto con la presencia y las molestias de tanta gente extraña.

La población civil, por otro lado, es la mejor defensa de Madrid. El enemigo, por poderoso que sea, por bárbaro que lo supongamos, jamás llegará a los extremos de rigor a que llegaría si no tuviera obligado respeto a la población civil. A nadie se puede obligar a quedarse aquí para que sea parapeto contra los desmanes de los sitiadores; pero tampoco se puede obligar a nadie, que no delinca a favor del enemigo a que abandone Madrid si no quiere abandonarlo.

No se puede dar una sola razón en que se pretenda apoyar la evacuación, que no pueda ser refutada y deshecha inmediatamente. Expóngase las razones concretas, que hasta ahora desconoce el firmante, para que se diga imprescindible la evacuación civil de Madrid, y estamos dispuestos a discutir las todas, en la seguridad de destruirlas todas.

La disposición sobre evacuación es uno de los mayores errores cometidos en la conducción de este gran pueblo en el camino de la reivindicación.

Piénsenlo las nuevas autoridades y vuelvan sobre los malos pasos que se han dado.

Así lo espera este pueblo bueno y leal.

7.- Informe en relació un discurs de Federica Montseny davant el Comitè d'Higiene de la Societat de Nacions. Possiblement de primers de 1937.

SIGNATURA: AHN. Sección Guerra Civil.

P.S- Madrid- Carpeta 238

DEFENDEMOS LA LIBERTAD QUE COMO TODOS SABEIS PAGAMOS CON NUESTRAS VIDAS.

Ante el Comité de Higiene de la Sociedad de Naciones, nuestra compañera Federica Montseny, Ministro de Sanidad, pronunció un discurso en ocasión del viaje que hizo a Ginebra en señal de agradecimiento por la solidaridad prestada.

Federica empezó saludando al Comité de Higiene y remarcó el agradecimiento de los españoles a la Sociedad de las Naciones por el valeroso concurso que dicha Comisión ha venido a prestar en nuestros medios, señalando todos aquellos aspectos técnicos importantes. Constantemente se han aceptado por el Ministerio de Sanidad y Asistencia Social todas aquellas iniciativas acreditadas por la experiencia y por el valor científico. Añade un sincero homenaje a la delegación enviada a España por el gran trabajo realizado y por la simpatía a que se ha hecho acreedora.

Hizo resaltar la satisfacción del Gobierno legítimo de España por la llegada a nuestro país de una representación de la democracia mundial y por las consecuencias enormemente ventajosas par nuestra causa que se derivan de este hecho.

Entrando de lleno en el campo técnico debo de indicar que –dice Federica- se han tomadoo todas las medidas necesarias intensificando los servicios sanitarios especialmente de Madrid. Se han establecido puestos de espiojamiento, en Alcázar de San Juan, Albacete, Murcia, etc etc. Solamente, y dentro del enorme transtorno que la guerra causa, ha habido un caso de tifus exantemático y se han tomado todas las medidas necesarias a fin de atajarlo de una manera radical.

Noticias de última hora no confirman la velocidad de la enfermedad poniéndola en duda; a pesar de todo, las medidas para atajar toda contingencia son severas. Los problemas de evacuación, de solución difícil por su responsabilidad, han pasado a depender del

Ministerio de Sanidad y Asistencia Social, que tiene una gran cantidad de trabajo y órganos responsables que aumentarán si cabe, la buena marcha de los servicios de evacuación.

Una de las dificultades con que tropezamos, es la resistencia de los habitantes de Madrid a evacuar la ciudad. Se resisten a abandonar sus casas y hay que hacer inauditos esfuerzos para lograr una perfecta evacuación, y se llegaría a la violencia si de sacar niños se tratara. El amor de los padres para con sus hijos es algo sorprendente y no permiten de ningún modo que se les arrebatase a los seres más queridos. Se va logrando que depongan su actitud, porque va aumentando la evacuación en los sitios de más peligro.

Estoy satisfechísima del comportamiento de algunos de los médicos, que se han quedado en España cumpliendo con sus deberes, a los cuales rindo un cumplido homenaje. Han ayudado con su trabajo, jugándose la vida en muchos momentos, y con su presencia han demostrado la perfecta unión de los hombres intelectuales con el pueblo. La seguridad de que mañana la vida les será garantizada sin cortapisas y podrán dedicarse sin ninguna preocupación a sus especialidades les anima a seguir a nuestro lado.

Ha habido casos de verdadero heroísmo. Solamente citaré dos: Pío del Río Hortega, que estaban en misión en el extranjero, regresó a Madrid en los días 4 al 5 de noviembre, en los días más difíciles; Márquez, que tuvo que ser evacuado de Madrid a la fuerza, evacuación que se llevó a cabo por el Gobierno, que recogía los deseos de todo el pueblo español que comprendía que la vida de los intelectuales es más provechosa y fecunda en los sitios de trabajo profesional que no en el frente. Rindo, pues, de esta manera, citando estos dos casos, un merecido homenaje a todos los intelectuales españoles que han permanecido fieles a la causa del pueblo español.

Sigue diciendo que se ha tomado nota de todas las observaciones que se hacen en el report de la Comisión, y el Gobierno se preocupará de todo lo indispensable para lograr un buen servicio para llegar a la solución de todos los problemas que dependan de mi Ministerio, obra que es necesaria para los grandes contingentes de desgraciados compatriotas que están en la miseria a causa de la guerra.

Gracias a los doctores Sasned, Segresky y Woshey, que formaron la Comisión, y que con sus esfuerzos han logrado la comprensión de la situación sanitaria de España.

Alvarez del Vayo dice que España respeta a la Sociedad de Naciones y que confía en su porvenir, porque es la representante de la democracia universal, democracia que defendemos y pagamos cara, y sabemos que precio cuesta y cuánta sangre vale.

Sasned ha visto que, al acabar un bombardeo de Madrid, una mujer medio muerta tenía todas las entrañas de su vientre abiertas, y en sus brazos agarrotados a un niño de dos años que lloraba besando y llamando a su madre que ya no volvería a contestarle. Saben que en el Dispensario de la Gota de Leche, los miembros de los niños han quedado incrustados en la pared.

Defendemos la libertad que, como todos sabéis, pagamos con nuestras vidas, defendemos nuestro derecho al goce de la misma, que pagamos con lo mejor de nuestros hijos, en lucha contra forajidos y mercenarios, lucha noble que es la causa de la Sociedad de las Naciones del progreso y de una nueva civilización.

Comprendéis, dijo para terminar, que nuestra causa es la causa de la cultura de la civilización y de la libertad, ese ideal tan sublime y por la paz, mientras en las venas de los españoles quede una sola gota de sangre.

La impresión producida por el discurso de nuestra compañera fue profunda. Los técnicos son hombres de cemento armado, pero aquel día tuvieron corazón y más de uno dejó correr una lágrima.

En fin, otra victoria para España. Un técnico decía después: “Hace el efecto de un jefe rojo; muy enérgica, inteligente y activa. “. La impresión de incultura, incapacidad e

ininteligencia que nos rodeaba se desvaneció. El resultado de este gran acto puede resumirse así; “los rojos y los anarquistas son gente inteligente, culta, instruída, y tienen corazón”.

Signatura: AHN. Guerra Civil

PS-Madrid. Carpeta 1508

Valencia 15 de enero 1937

A los Camaradas de la Junta de Defensa. Con. Evacuación. Madrid.

Estimados Camaradas, Salud:

Ampliando nuestro telegrama de esta fecha, tenemos el gusto de informaros de que para realizar el servicio de envío de niños al extranjero ha sido preciso montar un mecanismo bastante complicado que garantice la seguridad y comodidad de los pequeños e impida intromisiones y abusos. Tal es la causa de que exclusivamente este Consejo de Asistencia Social esté facultado para organizar estas expediciones.

Habiéndonos enterado de que teneis muchos niños en condiciones de ser trasladados fuera de España, os rogamos obtengais la autorización de los familiares de cada uno o de la entidad que los tutele cuando se trate de huérfanos o abandonados, y forméis con ellos listas de 50 niños cada una numerada en orden correlativo, o mejor encabezadas con una letra y nos las remitais, juntamente con las autorizaciones, para nosotros, según permitan en cada momento los medios de locomoción y la capacidad de los Hogares de Reposo en ruta, os los vayamos pidiendo por listas completas. Todos los niños habrán de estar comprendidos entre 6 y 14 años y venir provistos de calzado de cuero, ropa exterior de abrigo y un par de mudas interiores por lo menos, y si es posible de 4 fotografías tamaño carnet.

En espera de vuestras prontas noticias, pues deseamos atenderos con la mayor rapidez, quedamos a vuestra disposición. Por el Consejo.

(Sense firma ja que el document és una còpia)

8.- Acord entre el Comitè Central d’Ajut als Refugiats i el Comitè d’Avituallament en la distribució de les respectives competències. 30 de gener de 1937.

Signatura: AHN. Sección Guerra Civil

PS-Barcelona Leg. 277/1

EXTRACTOS DE LOS ACUERDOS TOMADOS POR LOS COMPAÑEROS DEL COMITÉ CENTRAL DE AYUDA A LOS REFUGIADOS, Y LOS COMPONENTES DEL COMITÉ DE AVITUALLAMIENTO DE ASISTENCIA SOCIAL, EN LO QUE HACE REFERENCIA AL CONTROL DE REFUGIADOS.

El Delegado de la Sección de Alojamiento del Comité de Avituallamiento, podrá asistir a todas las reuniones, ordinarias y extraordinarias que celebre el Comité Central de Ayuda a los Refugiados. Así mismo podrá efectuar cuantas visitas de inspección considere oportunas a todos aquellos establecimientos, el abastecimiento de los cuales sea avalada por el Comité de Avituallamiento.

Los Refugios llamados “Pasionaria”, “19 de Julio”, “Hotel Buenos Aires”, “Restaurante Patria”, totalmente evacuados en esta fecha, pasan a depender enteramente del Comité Central de Ayuda a los Refugiados, el cual de acuerdo con los acuerdos tomados los destinará a “Estaciones de Tránsito” dichos refugios, podrá empezarse a utilizar como tales, a partir del Lunes día 1º de Febrero. De acuerdo con su denominación, estos establecimientos, sólo servirán para el albergue provisional de los refugiados, hasta que estos sean destinados de una manera definitiva a los lugares adecuados de las Comarcas.

El Estadio de Montjuich, y el Pueblo Español, no serán utilizados, mas que en aquellos casos de fuerza mayor, toda vez que la capacidad de ambos, queda absorbida con creces por los establecimientos La Pasionaria, 19 de Julio, Vallvidrera, y Patria, cuya capacidad es de 2.500 plazas aproximadamente, suma que es el equivalente de los que venían alojándose en el Estadio y Pueblo Español.

Todo refugiado deberá ser atendido y alojado por el Comité Central de Ayuda al Refugiado, dejando de hacerlo desde el día 30 de Enero el Comité de Avituallamiento, que heredó estas funciones del Consell de la Gastronomía.

Los ficheros de refugiados elaborados por el Consejo de la Gastronomía, pasarán a poder del Comité Central de Ayuda a los Refugiados, el cual será el encargado, a partir de esa fecha, de resolver todos los problemas, y evacuar todas las informaciones, que tengan relación con los Refugios, y sus moradores.

Pasan a ser atribuciones del Comité de Avituallamiento las funciones siguientes.

La que determina el apartado primero de la presente.

La de atender y dar alojamiento a los Milicianos de paso o con permiso.

La de atender y dar alojamiento a todo aquel ciudadano considerado indigente.

De esta labor se encargarán los compañeros de las Oficinas de la Calle de Cortes nº 670, bajo el control directo de este Comité de Avituallamiento.

Los establecimientos, destinados para estos menesteres, son los que a continuación se expresan. Para Milicianos y Organizaciones Políticas y Sindicales. Hotel Regina, Albergue nº 1 Hotel Palace Albergue nº 2.

Para Refugio de Indigentes Refugio Federica Montseny, Hotel nº 1.

Si las circunstancias así lo exigieran serán habilitados otros establecimientos para este Fin.

Barcelona 30 de Enero 1937.

El Comité de Avituallamiento. El Delegado de Alojamiento. A. Aranda.-

9.- Correspondència entorn la donació d'un hospital de campanya pels Comitès suec i norueg de socor a Espanya. 6 de Febrer de 1937.

SIGNATURA: AHN. Sección Guerra Civil.

P.S- Madrid- Carpeta 238

Estocolmo, 6 Febrero 1937

Al Ministerio de Sanidad Pública.

Valencia.

Sobre la demanda del Comité de Cooperación que ha sido instituido por los Comités suecos y noruegos de socorro a España y de los cuales tengo el honor de ser Presidente, me permito dirigirme a ustedes en lo referente al siguiente objeto.

Los Comités suecos y noruegos de socorro a España han decidido organizar y equipar un Hospital militar sueco, que iría a España y que se pondrían a disposición del Gobierno

español. Los dos Comités se han entendido para cooperar estrechamente sobre este punto. En la reunión del tres de Febrero fue convenido que los Comités participarían en la realización de este plan, cada uno, con una suma de al menos 125.000 coronas, o sea un total de 250.000 coronas. Por otra parte el plan general acordado es el siguiente.:

El Hospital comprenderá 100 camas y será provisto de los equipos necesarios de cirugía, medicamentos y de un aparato de radiografía, e igualmente de ropa blanca, de una batería de cocina ordinaria y de material de lavadero. El personal sueco comprenderá: cuatro doctores cirujanos, dos suecos y dos noruegos, seis enfermeras diplomadas, tres de cada país, y un ecónomo sueco. Este personal será pagado por los Comités de Socorro suecos. Nos han asegurado la ayuda de doctores competentes. Contamos poder mantener este Hospital al menos durante seis meses.

Este plan general es en lo que nosotros podemos juzgar el cuadro definitivo del proyecto.

Para la realización de este plan han sido ya efectuadas diversas compras y expediciones a la frontera franco-española (Cerbère). Por la presente tengo el honor de dirigirme a vuestro Gobierno en lo referente a las cuestiones más abajo indicadas, y que son de tal naturaleza que no pueden ser resueltas más que por vosotros.

1) Os rogamos nos informéis si un tal Hospital sueco sería considerado por vuestro Gobierno como deseable y bien acogido. En caso de una respuesta favorable, deseamos recibir informes suplementarios y decisiones sobre los puntos siguientes:

2) Es natural que el Hospital deba ser organizado y funcionar bajo el control general, la dirección y la vigilancia de las autoridades españolas. Sin embargo, os agradeceríamos que os informárais de si vuestro Gobierno estaría de acuerdo en dejar la administración y la dirección interior del Hospital a los Médicos Jefes suecos o noruegos, en los cuales nosotros hemos confiado la gerencia y la responsabilidad del Hospital.

3) En lo referente al emplazamiento del Hospital, nuestros Comités se permiten proponer a vuestro Gobierno designar el punto tras el frente de Madrid o a cualquier otro punto que puedan juzgar útil, pero sin embargo lo bastante alejado del frente para no poner en peligro la destrucción del Hospital por bombardeo aéreo enemigo. El deseo que os expresamos a este respecto, está dictado tanto por el sentimiento de nuestra responsabilidad hacia el personal contratado, como por la consideración de la impresión deprimente que podría causar una catástrofe igual a aquella de la que fue objeto la ambulancia sueca enviada a Abisinia. Por otra parte nosotros deseamos igualmente que el emplazamiento del Hospital nos permita sacar toda la utilidad posible. No hemos pensado en que esté situado en Valencia, sino de preferencia en cualquier sitio situado entre Valencia y Madrid.

4) En lo relativo al personal suplente aparte de los que ya hemos designado, contamos con alrededor de 15 personas suplementarias que podrían ser necesarias. Sin embargo, esta cifra deberá ser fijada sobre el terreno, según las circunstancias. Nuestro Comité se cree en la precisión de pedirnos que las ayudas en cuestión sean colocadas gratuitamente por vuestro Gobierno, a disposición del Hospital.

5) Nuestros Comités han decidido, de una manera preparatoria, montar y organizar el Hospital en Cerbère, y enviarlo enseguida a la dirección señalada por vuestro Gobierno. Si eventualmente, por razón de eficacia, fuera preferible que Portbou sea el punto de salida y de concentración preparatorio, nada tendríamos que objetar a este respecto. Solamente en este caso, solicitaríamos de vuestro Gobierno tomar nota de esta concentración preparatoria del Hospital escandinavo en Portbou y nos permitiríamos contar con la protección necesaria durante los preparativos.

6) Después, en lo que concierne al transportes de Cerbère o eventualmente de Portbou, al sitio designado por vuestro gobierno para la instalación del Hospital, nosotros pediremos la

asistencia de vuestro Gobierno para el transporte. Nosotros no contamos que el Hospital posea una cantidad suficiente de camiones-automóviles para efectuar por sí solo ese transporte.

7) Además, nuestros Comités han previsto que el Hospital, por los cuidados del Gobierno español, reciba diariamente los víveres necesarios para los heridos y para el personal. Nosotros consideramos que el stock de conservas traído al Hospital como reserva, no debe ser empleado más que en caso de faltar inevitablemente o de modo imprevisto los víveres necesarios.

8) En resumen, el plan detallado del Hospital que puede ser realizado por nosotros a título preparatorio, os rogamos que nos indiquéis lo más pronto posible los locales que puedan ser puestos a disposición del Hospital. A este respecto, hay que tener en cuenta el uso de estos locales, que deberán ser transformados tanto en Salas de enfermería como para alojamiento del personal, igualmente que en cocina y dependencias. Si es posible, nosotros desearíamos recibir un plano de los edificios en cuestión.

En el caso de que vuestro Gobierno estuviera de acuerdo para establecer el Hospital sueco según las líneas generales aquí indicadas, nos permitimos proponer que los locales en cuestión desde este momento, por los cuidados de vuestro Gobierno preparados, cuidados y arreglados, a fin de evitar toda pérdida de tiempo.

Nosotros concentraremos todos nuestros esfuerzos a que el Hospital pueda funcionar a fines de febrero o posiblemente a primeros de marzo.

Además, sobre este punto, me tomo la libertad de referirme a mi carta particular de 28 de Enero último dirigida a la Sra Araquistain, Embajadora de España en París, y de la cual me permito enviaros una copia.

En fin, siendo definitivos los acuerdos de los Comités suecos y noruego, y ya en marcha, os confirmo que la instalación del Hospital sueco de que se trata, para el servicio del Gobierno Español, en lo que se refiere a los Comités sueco y noruego, puede ser considerado por vuestro Gobierno como una oferta definitiva.

Por lo tanto, me permito, en nombre de los Comités de Socorro suecos y noruegos, rogaros que me déis respuesta lo más pronto posible a los puntos antes indicados, y, respecto de los cuales, la decisión y la opinión de vuestro Gobierno es necesaria.

POR LOS COMITÉS SUECOS Y NORUEGOS DE SOCORRO A ESPAÑA.

Georg Branting.

Senador Georg. Branting.
Barnhusgatan 20
Stockolm.
Suède.

Sra. Araquistain.
Embajadora de España.
París.

28 Enero 1937

Querida camarada:

Vuelvo a hablarle de la cuestión concerniente a un Hospital de campaña sueco en España. Esta empresa ha avanzado como a continuación le indico:

1.- Ayer 27 de Enero partía de Estocolmo la primera gran partida de artículos necesarios para el Hospital proyectado, conteniendo medicamentos, artículos de vendaje, instrumentos quirúrgicos y efectos de equipos de cama etc que alcanzaban un valor de 50.000 coronas suecas.

El equipo está hecho para un Hospital de 100 camas y ha sido compuesto según las instrucciones de los médicos suecos.

2.- Nuestro comité dispone todavía de una suma de 60.000 coronas suecas para esta empresa, y, además, proyecta hacer una colecta que aumentará nuestros fondos. Contamos poder disponer enseguida alrededor de 150-200.000 coronas suecas para el Hospital.

3.- Según nuestro plan todo equipo será enviado primero a Cerbère y el Hospital será también organizado allí para después llevarlo a España.

4.- Sobre este punto igualmente nosotros hemos entrado en colaboración con el Comité noruego de Ayuda a España, que nos ha asegurado una ayuda considerable, igual que los médicos. Con estos esfuerzos reunidos, esperamos poder establecer un Hospital de Campaña de primer orden, que estará dispuesto a comenzar su actividad lo más tarde hacia el final de Febrero.

5- Referente al personal no lo tenemos todo completamente terminado, pero contamos poder enviar dos cirujanos suecos, y probablemente igual número de noruegos y seis enfermeras bien competentes. Nosotros nos encargamos de los salarios del personal.

6.- Hemos decidido enviar inmediatamente un hombre de confianza a Cerbère para controlar la llegada igual que la buena marcha del equipo, y desde allí seguir en contacto con nosotros.

7.- Este último tiempo, un hijo de la Sra. Palencia, Dr. Ceferino Palencia Oyarzábal, ha visitado Estocolmo. Desde hace unos días ha salido para Valencia, vía Londres. El Dr. Palencia ha sido lo bastante amable para encargarse de advertir al Gobierno español de nuestros proyectos y de ayudarnos en todo lo referente al transporte desde Cerbère al punto de destino.

El hombre de confianza que acabo de nombrar en el párrafo número 6, es Jefe de contabilidad de mi despacho. Su nombre es M. Carlo Jonsson; él irá dentro de pocos días a Cerbère, vía París.

Como tenía que pasar por París yo le he encargado presentarse a nuestros camaradas, y especialmente en su casa para darle una vez más las informaciones supletorias que usted pueda desear. Yo le

Quedaría muy reconocido si quisiera darle las cartas de presentación que necesite y prestarle vuestra preciosa ayuda. Es un hombre que conozco desde hace 15 años, como el más fiel camarada y colaborador y como un socialista de primera clase.

Yo no sé todavía si Mr. Jonsson debe ir a España, pero si fuera necesario yo espero de él que obtendrá los documentos exigidos.

Sobre la actividad futura del Hospital es natural que deba ser organizado bajo las autoridades españolas y contamos con vuestro Gobierno para todo lo referente al personal de asistencia y con los comestibles necesarios para el Hospital.

Sin embargo tenemos la intención de enviar con el personal cierto número de conservas alimenticias.

Sobre el punto de la instalación del Hospital nosotros tenemos la esperanza de que la tragedia ocurrida a la ambulancia sueca de Abisinia no se reproduzca una vez más. Esta ambulancia fue víctima de un bombardeo aéreo terrible y quedó totalmente destrozada. Naturalmente nosotros conocemos lo bastante bien la situación actual para comprender que ninguna garantía pueden darnos sobre este particular. Como usted bien sabe, querida camarada, mis puntos de vista a este respecto son humanitarios y políticos.

Yo le ruego, querida camarada, de creer en mi abnegación por la causa común, igual que mis sentimientos los más sinceros.

10.- Carta de la ministra Montseny al conseller de Sanitat i Assistència Social, proposant una coordinació per atendre el problema de les expedicions de refugiats i refugiades. 25 de febrer de 1937.

Signatura: AHN. Guerra Civil

PS-Barcelona. Leg. 279/8

Ministerio de Sanidad y Asistencia Social. Oficina Central de Evacuación y Asistencia a Refugiados.

Por Decreto de 30 de Enero último, de la Presidencia del Consejo de Ministros, quedó disuelto el Comité Nacional de Refugiados de Guerra, disponiéndose en el mismo que dichos servicios pasaran a este Ministerio.

Por Orden Ministerial de 17 del actual, este Ministerio ordenó el traslado a los locales del mismo del disuelto Comité Nacional de Refugiados, dando una nueva estructura a este Organismo con el fin de adaptarlo de una manera más precisa a las exigencias del momento y pudiera rendir un máximo de actividad y de eficacia en pro de la evacuación y refugio.

Ahora bien, este Ministerio propone que, con el fin de coordinar de una manera estrecha y eficaz la labor de estas oficinas con ese Comité Central de Ayuda a los Refugiados, se deberá nombrar un Delegado mutuamente, para que el de ese Comité en este Ministerio, y recíprocamente el de este Ministerio en ese Comité pudieran en todo momento estudiar conjuntamente los casos especiales que pueda presentar el problema de la evacuación, y buscar solución en armonía, para que en ningún momento pudieran menoscabarse los intereses representados.

Por lo que respecta a este Ministerio desearíamos que el representante que ese Comité Central de Ayuda a Refugiados designase al efecto, desempeñase en estas Oficinas una dirección de sección con el fin que pudiera compenetrarse con este problema y verdadera función de este Organismo.

Esperando que esta sugerencia encontrará un eco favorable en ese Comité Central, nos congratulamos principalmente del resultado de este intercambio que redundará, sin duda, en beneficio de la causa común.

Valencia, 25 de Febrero de 1937. Federica Montseny. -

11. - El Delegado de Plaza de Eibar estableix l'organització del Municipi. 17 de març de 1937.

Signatura: AHN. Guerra Civil

PS-Bilbao. Carpeta 13/12

Gobierno de Euzkadi. Delegación de Plaza. Eibar- Euzkadi'ko Jaurlaritza. Uri'ko Batzordia. Eibar.

Eibar, 17 de marzo 1937

Estimados camaradas:

En la reunión conjunta de los compañeros componentes del Frente Popular y Comisaría de Abastos habida ayer en esta Delegación para solventar diversas cuestiones originadas con motivo de la evacuación de la población civil, y para que aquella no se resienta de interrupciones que restan eficacia al cumplimiento de acuerdos tomados

anteriormente, se tomaron las resoluciones siguientes que me complace comunicaros para vuestro conocimiento y cumplimiento de las mismas:

1ª) El Frente Popular será quien exclusivamente señale e indique a las autoridades los nombres de las personas a las que se ha de autorizar continúen residiendo en Eibar, y por lo tanto, a quienes se les debe extender la carta de residencia autorizada.

2ª) La Comisaría de Trabajo es quien exclusivamente también se encarga:

- a) Del examen de si los obreros ocupados en las Industrias de Guerra pertenecen o no a una de las tres sindicales señaladas por recientes disposiciones que establecen que sólo los adheridos a las mismas han de ser ocupados en dichas industrias.
- b) A comprobar y certificar, antes de ser autorizada su admisión si los obreros solicitados por los patronos para ingresar en sus respectivas industrias, como en el caso anterior, pertenecen o no a una de las tres sindicales mencionadas; y,
- c) Acordar y proponer, por motivos justificados, en cualquiera de los casos anteriores y causas ulteriores que así lo aconsejaran, la no admisión de los obreros solicitados y el despido de los que tuvieren ocupación.

3ª) La Comisaría de Abastos en ningún caso extenderá libretas de racionamiento a aquellas personas que no estén debidamente autorizadas para residir en Eibar.

Al efecto de dar mayor efectividad a todos los acuerdos recaídos, esta Comisaría queda encargada de organizar los comedores necesarios para llegar lo más rápidamente posible a la supresión de las libretas de racionamiento a la población civil.

Salud y República. El Delegado de Plaza, G. Torrijos.

12. - Relació de refugis a càrrec del Comitè d'Avituallament. Març 1937.

Signatura: AHN. Guerra Civil

PS-Barcelona. Leg. 282/1

Serveis d'Assistència Social. Generalitat de Catalunya. Comitè d'Avituallament. Presidència.

Instituciones	Domicilios	Última hoja avalada	Número de personas	Calidad
Socorro Rojo Internac.	c. Ganduxer. Torre Florida		3.000	Refugiados
Asistencia Infantil (Hospital convalecientes)	c. Dolcet (Pedr.)		40	Refugiados
Poble Espanyol	Montjuich		750	Refugiados
Estadio de Montjuich	Montjuich		230	Refugiados
Estadio de Montjuich (Clínica e Infermeria)	Montjuich		193	Refugiados
Asistencia Catalana de Infants	c. Elisabets		450	Refugiados
Refugio de guerra nº 1	Plaza Felipe Neri		227	Refugiados
Refugio de guerra nº 2	c. Ganduxer 40		520	Niños "
Escuelas Laicas Ateneo Humanidad	c. Bellafila 4		67	
Grupo Escolar Ferrer	Sardenya cami de la Llegua		240	Alumnos
Asistencia Social p. Macia	Montalegre 5	26/1/37	2700	Refugiados
Refugio de Madrid	c. Matilde 8		150	Refugiados
Refugio de Madrid	c. Cadiz 1		100	Refugiados
Ayuda Infantil reraguarda	Pl. Urquinaona		600	Refugiados
Universidad Popular	c. Diputaciópn 231		150	
Colonia Sta. Fe. Montseny				
Exploradores de Zaragoza	Lladó 11		30	
Guardería Germanor	Copérnico 29		70	Refugiados
Guardería infantil	Copérnico 31		25	
Consejo Nacional de Tutela de menores	Padua 19		55	Refugiados

Hotel Transitorio nº 2	Fermín Salvoechea 41			
------------------------	----------------------	--	--	--

RELACIÓN DE LOS REFUGIOS HOJA Nº 2

Instituciones	Domicilios	Última hoja avalada	Número de personas	Calidad
Refugio de guerra	P. Bonava 57		170	Refugiados
Colonia Escolar de	Villajuiga		63	
Guardería de	Villajuiga	19/3/37	150	
Guardería Dependencias	Villajuiga	5/3/37	150	
Refugio Duran	c. Granada	26/2/37	140	
Consejería Defensa	Concha 11	28/1/37	10	compañeros
Caja Pensiones Artistas teatrales		28/1/37		
Refugiados llegados de Córdoba		29/1/37	45	Refugiados
Guardería Municipal	Sadurní 13	22/1/37	Previo pago	
Comité Central Estación del Norte		1/2/37	150	Milicianos
Boys Scouts de Cat.	Lladó 11	Enero 37		
CONSELLERIA DEFENSA				
Motovelero Isabel		25/1/37	13	Persones
Motovelero Asunción		25/1/37		
Yacht Ombli		26/1/37	7	Persones
Yacht Calma		24/1/37	10	“
Pailebot Pedro		26/1/37	15	
Guarderia Infantil Lliurat García	Juan Sardá 14		60	Persones
Casa de Joventud Pompeu Gener	c. Granada 42		180	Refugiados

Nota manuscrita: Aranda avala “distribución oficial” los pedidos de Guardería Infantil, Copérnico 31

13.- Acord de col·laboració entre el Comitè d'Avituallament i l'Oficina Administrativa d'Ajut als Refugiats. 23 de març de 1937.

Signatura: AHN. Sección Guerra Civil

PS-Barcelona Leg. 282/1

Generalitat de Catalunya
Serveis d'Assistència Social
Comitè d'Avituallament

Acta de la entrevista entre los camaradas Puig y Fábregas, Delegado de Asistencia Social de la Oficina Administrativa de Ayuda a los Refugiados, Carlos Manini, Presidente del Comité de Avituallamiento y Antonio Aranda, Delegado de la Sección de Alojamiento en el Comité de Avituallamiento, en ocasión de establecer los puntos de enlace y colaboración que deben establecerse entre ambos.

1º Se conviene que los Delegados Rogelio Ararás y Trinitario Salinero pasarán a la Oficina Administrativa en calidad de Agentes de enlace, teniendo como función esencial la siguiente:

a) Pasarán diariamente al camarada Puig y Fábregas una nota de los lugares que el Comité de Avituallamiento tiene a disposición de la Oficina, especificando la capacidad y condiciones generales de las mismas.

b) Presentarán al Delegado Antonio Ararás una relación diaria de altas y bajas de Refugiados de todos aquellos lugares que abastece el Comité de Avituallamiento.

c) Estos Delegados estarán bajo las órdenes directas del Delegado Antonio Aranda y éste responderá ante el Comité de la gestión de ellos.

2º El Comité de Avituallamiento cuidará de habilitar los locales necesarios para el alojamiento de Refugiados, según los datos que les proporcione la Oficina Administrativa, a razón de las noticias que posea de las próximas llegadas.

3º La Oficina Administrativa alojará en los diferentes lugares indicados por el Comité a todos los Refugiados, y el Comité de Avituallamiento les proporcionará los comestibles, combustibles y materiales de aseo de Establecimientos.

4º El Presidente del Comité de Avituallamiento dirigirá una circular a los Delegados de Establecimiento, notificándoles la obligación de ponerse a las órdenes del camarada Puig y Fábregas, para todos aquellos aspectos que tienen relación con la Oficina.

5º El Camarada Puig y Fábregas gestionará cerca de la Secretaría general de Asistencia Social, el establecimiento de la fórmula de pago de todas aquellas facturas que le competen, y la que se establezca se notificará a los Delegados de casa.

6º El Comité de Avituallamiento se compromete a buscar y habilitar rápidamente dos lugares cercanos a la Estación de Francia, los cuales pondrá al servicio de la Oficina Administrativa, como Establecimientos transitorios para expediciones que lleguen a altas horas de la noche.

7º Los Refugios “Pasionaria” y “19 de Julio” quedan como Estaciones transitorias al servicio de la Oficina. El Hotel “Buenos Aires” de Vallvidrera, será Sanatorio circunstancial para Refugiados y los familiares de que están hospitalizados, serán alojados en el “Hotel Regina”. El Refugio “García Oliver” será renunciando como tal en el momento que puedan acoplarse los niños allí alojados a otros Establecimientos más adecuados. La Casa de Misericordia queda desechada como Refugio, por no reunir las condiciones necesarias. El Estadium será desalojado, desinfectándolo, y quedará en reserva para casos excepcionales, de grandes contingentes.

8º Todos aquellos casos imprevistos que se presenten serán resueltos de común acuerdo entre la Oficina Administrativa y el Comité de Avituallamiento, y en caso de duda, consultados a la Secretaría General de Asistencia Social.

Barcelona 23 de marzo de 1937

Por la Oficina
J. Puigdefàbregas

Por el Comité
C. Manini

14. - Informe relatiu a la situació de diversos refugis de Barcelona. 27 de Març de 1937.

Signatura: AHN. Sección Guerra Civil
PS-Barcelona. Leg. 282/1

INFORME de les revistes d'inspecció realitzades durant la setmana del día 21 al 28 del mes corrent.

Cumplint l'ordenat per aquest Comitè en data 13 del mes en curs, faig constar haver fet les següents comprovacions en la visita d'inspecció portada a cap en els establiments que a continuació s'esmenten:

REFUGI DE GUERRA N° 2 Carrer Ganduxer, 40 (Bonanova) Nens, refugiats i personal Llits 240 Higiene Bona	450
REFUGI DE GUERRA Passeig Bonanova 57 Refugiats i personal Llits 65 Higiene bona	180
TORRE FLORIDA (Socorro Roig Internacional) Carrer Ganduxer Refugiats i personal Llits 76 Higiene defectuosa La cuina té poca capacitat	76
TORRE (Socorro Roig Internacional) Carrer Ganduxer 129 Refugiats i empleats Llits 84 Higiene defectuosa	100
TORRE CATALUNYA (Socorro Roig Internacional) Carrer Bona Salut, M.- Sarrià Refugiats i empleats Llits 30 Higiene defectuosa La cuina té poca capacitat	90
TORRE (Socorro Roig Internacional) Joan Sardà 22 – Sarrià Refugiats i empleats Llits 36 Higiene regular	70
CASA DE REPOS “Hans Beimler” (Socorro Roig Internacional) Carrer Pere Clavé 9 Sarrià Convaleixents 11 Refugiats i personal 12 Higiene Bona	23
CARRER ADOLF BLANCH 3, 3 bis, 5 i 7 (Socorro Roig Internacional) Refugiats i personal Higiene defectuosa	116
TORRE (Socorro Roig Internacional) Adolf Blanch 2 Sarrià Nens i personal de servei Llits 50 Higiene bona La cuina no té capacitat	80
TORRE (Socorro Roig Internacional) Bernat de Sarrià 5 Nenes i personal 18 Llits 10 Higiene bona	18
TORRE (Socorro Roig Internacional) Mariano Cubí, 171 Refugiats i personal Higiene ninguna	20
PRESIDÈNCIA FRANCESC MACIÀ (Socorro Roig Internacional) Pedralbes Refugiats i empleats Llits 40	70

Higiene regular	
VILLA MARIN (Socorro Roig Internacional) Carrer Rosario – Bonanova Refugiats i empleats Els refugiats i personal dels establiments del Socorro Roig Internacional suma 696	33
ENFERMERÍA ESTADI MONTJUICH Malalts 14 Personal 15 29 Higiene Bona	
ESTADI DE MONTJUICH Refugiats i empleats Higiene Bona Visitat el menjador a l'hora de dinar sols havia sentat a la taula uns 300 refugiats. Per menjar fan un sol torn	1.700
POBLE ESPANYOL Montjuich Refugiats i personal Higiene ninguna Es menja en dos torns i el menjador sols té capacitat per 270 persones. Els refugiats dormen a terra i els dormitoris no tenen la ventilació necessària.	730

Les dades referents al nombre de refugiats em foren facilitades pels responsables respectius de cada establiment.

Pels seus efectes ho poso en coneixement d'aquest Comitè.

Barcelona, 27 de Març de 1937. El Inspector, Joan J. Riera.-

15. - Proposta del President del Comitè d'Avituallament al nou conseller de Sanitat i Assistència Social, Aureli Fernández, sobre la situació de la població refugiada a Catalunya i valoració personal de la política duta a terme fins aleshores. 17 d'abril de 1937.

Signatura: AHN. Sección Guerra Civil

PS-Barcelona. Leg. 282/1

Al Camarada Aurelio Fernández
Consejero de Sanidad y Asistencia Social

Camarada:

El Comité de Avituallamiento, en su reunión ordinaria del día 17 de Abril de 1937, con motivo de tu nombramiento como Consejero del Departamento, considera un deber elevarte este informe general, reflejando meridianamente la actividad que se desarrolla en esta Sección de la Consejería.

Nuestro prolongado acercamiento a los problemas de Refugiados e Indigentes, el carácter profesional de la mayoría de los componentes del Comité y la condición ética i ideológica de los mismos, nos sitúa en plan privilegiado, para razonar en torno a nuestros problemas con un profundo conocimiento de causa.

Afirmamos como punto de partida de nuestra exposición teórica que hasta la fecha no hemos dispuesto del organismo que por su fisonomía orgánica responda a la labor que puede y debe realizarse en torno a este ramo de la Asistencia Social, que llamaremos circunstancial.

Existe por un lado la necesidad Revolucionaria, de que cada Región establezca su Asistencia Higiénica y Sanitaria, de acuerdo con las necesidades de la población civil y en relación con la capacidad de establecimientos adecuados existentes y por crear en la Región, y situación saludable de los mismos. Existe por otro lado la necesidad y el deber de atender o asistir circunstancialmente por motivos de guerra, a una enorme población de Refugiados e Indigentes que se han cobijado en la Región que tenemos la responsabilidad de administrar.

La función crea el órgano, según nuestra tesis; pues buen, en esta ocasión el órgano no responde a la función. Por motivos de título, hemos acoplado al de "Asistencia Social" todas aquellas actividades que gramaticalmente, cuajan dentro del mismo, pero que en el orden práctico deben estar rodeados de otros factores, de otro muy diferente aparto orgánico, pues los problemas que esta Asistencia circunstancial plantea, divergen en absoluto de los otros normales o naturales encuadrados en la Asistencia Social que cada Región se da a sí misma.

A últimos de Julio de 1936 en ocasión de llegar a Barcelona las primeras expediciones de Refugiados y con motivo de pertenecer al Comité informativo de Abastos, los que representábamos a las dos sindicales gastronómicas, tuvimos la necesidad de afrontar el alojamiento y manutención de dichos Camaradas. También afrontamos el deber Revolucionario de sacar de los hoteles y restaurantes a todos los sindicatos y partidos políticos que habían convertido a éstos en comedores propios de cada organización, poniéndolos al servicio de los sindicatos en atención a los obreros parados. Esta actuación responsable dio como resultado que al formarse el primer Consejo de la Generalidad, el camarada Doménech constituyó el Consejo de la Gastronomía dentro de la Consejería de Abastos. Aquel organismo respondía más directamente a esta función de Asistencia circunstancial que el actual Comité de Avituallamiento. En el aspecto de Abastecimiento teníamos designado por la Consejería un porcentaje de víveres semanal de acuerdo con el número de Refugiados e Indigentes, es decir que las tres ramas consumidoras como son: Guerra, Asistencia Social y Población Civil, recibían géneros a proporción del número total de cada una. Además, dentro del Consejo, teníamos una sección de racionamiento de la industria, órgano de un gran valor revolucionario, pues nivelaba justicieramente las necesidades de los Comedores Populares y la Industria Gastronómica en explotación, evitando el actual espectáculo de las famosas lentejas con piedras que contrastan con el menú de los grandes restaurantes.

Al pasar la Consejería de Abastos de la C.N.T a la U.G.T, o mejor dicho al P.S.U.C, el Consejo de la Gastronomía estorbaba, era un organismo que había compenetrado extraordinariamente a los obreros gastronómicos de los dos centrales, y ante la línea política trazada en aquel Departamento, el Consejo no podía subsistir.

El Consejero de Abastos expuso en reunión del Consejo de la Generalidad, que cada uno debía absorber sus propias funciones, el racionamiento le incumbía a él. Refugiados e indigentes pertenecían a Asistencia Social, y la Industria Gastronómica ya se las entendería, motu-propio. Ante tales argumentos, se aceptó la idea y después de condicionar el Camarada Herrera la obligación por parte de Abastos de aprovisionarnos, salió un decreto de la Presidencia creando el Comité de Avituallamiento acoplando en su seno a las secciones de Asistencia circunstancial como son: Atención de Refugiados y Comedores populares para indigentes con la Sección de Asistencia Social, que atienda a Hospitales y Centros Benéficos.

Este Comité tiene como misión específica y única la de habilitar locales y proveerlos de comestibles y combustibles, una vez instalados los que reclaman asistencia.

Hay por otro lado dos organismos más que oficialmente, tienen el encargo de cuidar de otros aspectos referentes a los Refugiados, pero que prácticamente no hacen gran cosa: El Comité Central de Ayuda a los Refugiados, organismo que fue creado por la Consejería de Sanidad y Asistencia Social, con el fin de encontrar una más estrecha colaboración cerca de todos los organismos antifascistas, pero que debido a la mala orientación que siempre le ha

guiado se convirtió en un órgano completamente adverso en la trayectoria de esta Consejería, encajado no obstante en el corazón de la misma, demostrando con su actuación cotidiana que dicho Comité es una negación de toda nuestra obra. Finalmente existe la Oficina Administrativa, cuya fisonomía y funcionamiento no responde al paso acelerado de solución a los problemas que tenemos planteados.

PROBLEMAS A RESOLVER AVITUALLAMIENTO.

Ponemos este tema en lugar preferente, por ser el que más directamente nos incumbe.

Desatendiendo el compromiso contraído ante y en funciones de Gobierno de la Generalidad, la Consejería de Abastos no nos ha suministrado desde el primer día ni la centésima parte de los víveres que en nuestra labor hemos empleado. Gracias al esfuerzo y al ingenio empleado por nuestros colaboradores, hemos llegado a salir de apuros, pero en esta misión cada día tropezamos con mayores dificultades. Nuestra labor de adquisición de víveres es mucho más difícil que la de la Consejería de Abastos, pues como existe un compromiso previo de que los víveres nos serán suministrados por Abastos, nuestros almacenes no disponen de capital alguno para efectuar compras, y como actualmente la mayoría de ellos se han de realizar previo pago, el sistema de contabilidad que emplea la Generalidad nos priva de realizar una serie de operaciones.

En este aspecto no se vislumbran más que dos salidas: O la Consejería de Abastos nos abastece de acuerdo con los miles de personas que sostenemos, o bien se nos dan análogas facultades de compra que a la propia Consejería de Abastos, pues ésta, además de los presupuestos ordinarios y extraordinarios, dispone de un capital para operar libremente en compra, venta e intercambio. Además de nuestra gestión tropezamos con un sinfín de dificultades de orden ejecutivo, por falta de poderes al efecto.

ASPECTOS MORALES DE LA POBLACIÓN DE REFUGIADOS.

Existe una Oficina Administrativa, un Comité de Avituallamiento y un Comité de Ayuda a los Refugiados, pero entre todos juntos escasamente resolvemos el problema de alojamiento y manutención.

Quedan en olvido importantes factores como son: Creación de sistemas de producción para 220.000 parásitos; organización de Escuelas en los Refugios, Control de la condición económica de cada uno de los refugiados, pues se da el caso de que estamos manteniendo a centenares de mujeres que cobran dos o más sueldos de sus familiares que están en el Frente, sucediendo que son las primeras en producir conflictos.

La propaganda tan necesaria entre la población de refugiados es completamente nula. Teniendo en cuenta que existen una serie de odios regionales que producen constantes altercados, y visto el desorden con que afrontan el problema sexual, la mayoría de refugiadas, dándose el caso que por falta de conocimientos científicos y morales, hay refugios que se han convertido en Sanatorios de enfermedades venéreas. Valdría la pena de que organizásemos una fuerte acción educativa por medio de la Radio. Cosa sencilla, pues la mayoría de Refugios son hoteles o balnearios de gran confort donde no falta el detalle de la radio.

También está olvidada la selección de compañeros con facultades para el frente o fortificaciones. Aquí llega la población evacuada de cualquier lugar y todo el personal se tumba boca arriba en plan de crítica.

También es necesario que hablemos un poco de la responsabilidad de los Sindicatos, en relación con los avales que extienden a obreros que se fingen parados. La condición de obrero parado da acceso a los comedores populares para el cesante y toda su familia, pero nos encontramos que acuden muchas familias que tienen a un miembro de la misma en paro forzoso, no obstante el resto de familiares trabajan afiliados a otros sindicatos.

Afirmamos sin miedo a ser injustos que se extiende avales sin hacer ninguna clase de indagaciones.

PROPOSICIÓN.

Considerando que la atención a los Refugiados de Guerra, es una actividad circunstancial que termina al unísono de la guerra misma.

Considerando que no ha lugar a que en tiempo de guerra existan en una ciudad como Barcelona veintiséis mil obreros que sin prestar el menor favor a la guerra o a la Revolución, reciban el favor diario de la manutención y alojamiento a expensas de la Economía Pública y

Considerando que una población de doscientos veinte mil refugiados ha de estar estrechamente controlada y administrada por un organismo que responda a sus necesidades morales y materiales, y que encauce en una positiva trayectoria todo el esfuerzo productivo y combativo de dichas personas en beneficio de la causa

Proponemos:

La disolución de todos los organismos que circundan en torno a esta Asistencia Circunstancial y la creación de un Consejo de Asistencia Social basado en las siguientes representaciones:

Un Delegado del Consejero, como Presidente del Consejo.

Un Delegado de la Consejería de Servicios Públicos que responderá a las necesidades que el Consejo tenga sobre Transportes, Alumbrados, etc. Etc.

Un Delegado de la Consejería de Defensa que cuidará de acoplar a las actividades bélicas a todos aquellos refugiados o indigentes que sean necesarios e investigará cerca de la Consejería que representa sobre el cobro de salarios de los familiares de los milicianos que soliciten refugio.

Un Delegado de la Consejería de Abastos, encargado de la Oficina de Racionamiento y Abastecimiento de víveres, de acuerdo con las normas generales de racionamiento que dicho Departamento establezca para el resto de la población civil.

Un Delegado de la Consejería de Trabajo, que acoplará a trabajos de guerra a todo el personal que sea necesario.

Un Delegado de la Escuela Nueva Unificada que responderá de la organización de secciones escolares en todos los refugios donde sea necesario.

Un Delegado del Departamento de Sanidad, responsable de inspeccionar todos los lugares destinados para alojamientos de Refugiados o indigentes y acoplará en lugares sanitarios a todos aquellos enfermos que padezcan enfermedades contagiosas.

Un Delegado de la Gastronomía Confederal que será responsable de la Sección de Indigentes.

Un Delegado de la Gastronomía U.G.T al frente de la Sección de Alojamiento de Refugiados, y

Un Delegado de Indumentaria nombrado por el Sindicato Fabril y Textil, que servirá de enlace con el Consejo de Industria respecto a la proporción de indumentaria que sea necesaria para los asistidos por el Consejo.

Las funciones de propaganda y orientación general, serán misión exclusiva del Delegado Presidente.

Como base económica que preste su fisonomía autónoma al Consejo, proponemos:

1º Consultar a los Sindicatos de Espectáculos Públicos, Transporte y Gastronómico, solicitando la colaboración precisa para la implantación de un sello pro-refugiados de 0.05 ptas para los trayectos de tranvías, metros, autobuses y coches de línea, de 0,10 en los cubiertos o servicios de restaurantes que excedan de 5 pesetas por persona, y el 10% en las localidades de Espectáculos Públicos.

2º Aceptada esta colaboración darle carácter oficial decretando la creación del correspondiente sello y

3º Decretar la subvención correspondiente que la Generalidad debe ceder, después del informe de necesidades que estudie el Consejo en funciones.

Lo que ponemos a la consideración del camarada Consejero de Sanidad y Asistencia Social, por considerar que es la fórmula de solución de todos los problemas que tenemos planteados.

Barcelona a 17 de Abril de 1937

El Presidente, C. Manini.- El Secretario, Jordi Juan Riguer.

16.- Informe del President del Comitè d'Avituallament al conseller de Sanitat i Assistència Social, alertant de la creixent influència dels comunistes. 26 d'abril de 1937.

Signatura: AHN. Guerra Civil

PS-Barcelona. Leg. 282/1

Al camarada Aurelio Fernández, Consejero de Sanidad y Asistencia Social de la Generalidad de Cataluña.

Informe que presenta el camarada Manini, en torno al proyecto de Decreto relacionado con el Comité de Ayuda a Refugiados.

Estudiado en esencia el Decreto que te ha sido presentado, no puedo por más que afirmar que éste no resuelve en absoluto, ninguno de los problemas que tenemos planteados.

El concepto más interesante del primer párrafo señala la colaboración prestada por diferentes organismos. Los que hemos vivido de cerca esta colaboración (*sic a l'original*), hemos llegado al convencimiento de su nulidad. Aquí lo que se ha hecho es: que cada organismo que tiene una representación, procura valerse de ella para favorecer a su partido, y como la base del Comité de Refugiados es adversa a toda directriz política que trace la Consejería, no podemos aceptar que subsista la negación de nuestra obra, animada precisamente por nuestra falta de visión.

La orden del 17 de Octubre de 1936, creando el Comité Central, señala la siguiente base representativa:

Delegados CNT, UGT, SRI, Asistencia Municipal, pudiendo ser ampliado con dos representantes de la Generalidad.

No dudo que los camaradas que orientaron esta Disposición, lo hicieron honradamente, pero, lo que no concibo es que después de que tenemos la experiencia sobre la funesta actuación desarrollada por el Comité Central se pretenda ahora reforzar su autoridad e incluso la base, con más Delegaciones, enemigas (*sic a l'original*), políticamente hablando.

De la famosa disposición que nos ocupa, nació un Comité en el cual la CNT, Organización a la cual pertenecen los que en aquella época regentaban los puestos de responsabilidad de la Consejería, quedó con un Delegado y cuatro el PSUC.

REPRESENTACIONES

Federación Local de la CNT.
Comité Regional UGT – PSUC
Asistencia pro-infancia obrera – PSUC
Asistencia Municipal – PSUC

Este Comité en funciones, fue ampliando su base de la siguiente forma:
Representaciones agregadas

Ayuda Infantil - PSUC
Unión de Rabassaires – PSUC
Federación Banca y Bolsa – PSUC
Generalidad – PSUC
Comité ferrocarriles – CNT
Asistencia Infantil – PSUC
Comité Avituallamiento, uno CNT y otro UGT

Asistencia Social, CNT, y dos adjuntos, uno de la CNT y otro del SRI.

Queda pues reflejado que el Comité Central llegó a componerse de diez y seis camaradas, los cuales eran: cinco de la CNT y once del PSUC.

Opinamos equivocadamente cuando decimos que el SRI hace política, localizando el concepto para un determinado grupo.

La realidad sangrante es que, todos los Delegados que mencionamos como representantes de diferentes organismos de ayuda, no son tales. La posición que adoptan en cada momento responde exclusivamente a las consignas que les traza el PSUC. A este partido le interesa desacreditar nuestras Consejerías en vistas a conseguir una hegemonía totalitaria que les favorezca la implantación de su programa.

No es desconocido por nadie de los que hemos vivido estos problemas, que Grau, el Presidente del Comité Central, no representa prácticamente al Ayuntamiento. Si en algo interviene cerca de la Consejería el organismo municipal, es en venir a proveerse de víveres a nuestros Almacenes, para abastecimiento de guarderías y demás instituciones que son específicamente función municipal.

Esta sangría que tiene la Consejería de Sanidad y Asistencia Social, se debe a que desde el Comité Central se avalan las hojas de comanda que presentan todos estos organismos de ayuda (*sic a l'original*), sin preocuparse de averiguar si procede o no hacerlo.

Al SRI se le avalan comandas en las cuales figuran tres mil raciones diarias. De nuestras inspecciones sacamos la consecuencia de que sirven en comedores a 560 más 300 raciones que reparten en crudo.

Como me haría interminable en este orden de detalles, me ceñiré a expresar los datos más significativos y plantearle la cuestión con toda la importancia que merece.

Las columnas que ha organizado el cuartel de Carlos Marx se han nutrido con Refugiados que el Comité en cuestión les ha enviado.

Los compañeros Refugiados que residen en Barcelona están bajo la influencia constante del SRI con motivo de cuatro calzoncillos que reparte cada semana y, cuando alguno encuentra trabajo se le dice: a tal Sindicato UGT (*sic a l'original*).

Me indicaste que hiciese un contraproyecto. Ya está hecho. En tu poder está. Solamente hace falta darle forma de Decreto por la correspondiente asesoría.

Si el contenido del mismo lo crees inaceptable, solamente te pido una cosa: Que lo discuta la Organización y que me llamen para que informe.

Queda tuyo y de la Revolución. C. Manini. Barcelona, 26 de Abril de 1937.-

17. - Instruccions del President del Comitè d'Avituallament per a l'elaboració d'un informe sobre la situació dels refugis de comarques. 27 d'abril de 1937.

Signatura: AHN. Guerra Civil

PS-Barcelona. Leg. 282/1

Instrucciones para los camaradas Ramón de la Vega y Antonio Aranda, en ocasión del próximo viaje de inspección a comarcas.

Además de todas aquellas gestiones que tengáis intención de hacer, es necesario que hagáis un informe escrito de cada uno de los Refugios, conteniendo los siguientes datos:

- 1º. Notificar si hay en el pueblo donde está el Refugio, tierras, bosques, centro industrial o lugar alguno que se preste a emplear los brazos de los compañeros Refugiados.
- 2º. Señalar las posibilidades y facilidades que encontréis en las autoridades locales.
- 3º. Apreciar en detalle, todo lo necesario para poner en marcha la explotación del lugar.
- 4º. Tomar la filiación profesional o de aptitudes de trabajo de todos los Refugiados que se encuentren en esta condición.

También es necesario que hagáis un apartado en el informe explicando aquellos refugios en los cuales se han empleado algunos Refugiados en labores propias del campo por cuenta de este Comité.

En otro apartado señalad las posibilidades que existen en los contornos de cada Refugio, de instalar un local adecuado para la instalación de enfermería.

No conviene olvidar la organización de Escuela en los Refugios y en consecuencia interesa que recojáis los datos favorables o contrarios a dicha organización.

Tomar nota de todos los Refugios donde disponemos de aparato de radio con el fin de organizar la debida propaganda.

Para efectos de poder concretar una serie de cuestiones, es importantísimo que toméis nota a todos los delegados sobre las dificultades que siempre han encontrado en la Oficina y en el Comité de Ayuda a los Refugiados.

Espero que colaboréis decididamente en la confección de este Informe.

Serveis d'Assistència Social. Comitè d'Avituallament. Presidència. Generalitat de Catalunya.
El Presidente, C. Manini.

18. - Proposta de reorganització del Refugi basc de Madrid, presentada a la Delegació d'Euskadi en la capital. 7 de juny de 1937.

Signatura: AHN. Guerra Civil

PS-Madrid. Carpeta 1218

A LA DELEGACIÓN DE EUZKADI EN MADRID

Propuesta de reorganización del Refugio

La organización actual, adolece de innumerables defectos que están dando lugar a numerosas y diarias quejas, algunas de las cuales han trascendido a esa Delegación, haciendo imposible la vida normal del Albergue.

Como consecuencia natural de ellas, son frecuentes los escándalos que vienen promoviéndose, haciendo odioso un lugar, que, por razones de paisanaje y atendidas las

circunstancias que desgraciadamente atravesamos debieran servir de lazo de unión entre las familias acogidas en su seno.

No deseando los abajo firmantes descender a hacer una exposición detallada de los motivos en que fundan la necesidad de una reorganización, por considerarla además de improcedente, innecesaria, ya que no se le ocultan a esa Delegación, sus principales fundamentos. Y partiendo de la base de la necesidad de un cambio radical de los actuales procedimientos, nos permitimos hacer las siguientes sugerencias, que pudieran servir de directrices para su futuro desenvolvimiento.

1º.- Sometimiento absoluto a las órdenes e indicaciones emanadas de esa Delegación, sin cuya protección no puede ni debe funcionar el Albergue.

2º.- Nombramiento por elección directa entre los albergados de una Comisión compuesta de diez miembros, de cuyo seno se nombrará una Comisión Ejecutiva integrada por tres delegados, que se encargará de poner en práctica los acuerdos de la Comisión. Uno de estos pudiera ser representante de esa Delegación.

3º.- Esta Comisión deberá reunirse por lo menos una vez al mes, levantando acta de lo acordado para someterlo a la aprobación de esa Delegación.

4º.- La Comisión deberá estudiar el régimen interior del refugio, colocando en sitio visible sus disposiciones para su exacto cumplimiento.

5º.- Sin perjuicio de los acuerdos de la Comisión, debe variarse fundamentalmente la política de Abastos, intensificando en cuanto sea posible la adquisición de mercancías, para cederlas a los albergados en mejores condiciones que hoy; es decir, cargando al artículo una pequeña cantidad en concepto de gastos generales y previsión, sin pretender en manera alguna el menor lucro. Si esto no diera resultado, cesión directa a algún particular, que se comprometa al abastecimiento del Refugio y demás Vascos que figuran en el Censo de esa Delegación.

7º.- (sic) Dado el carácter benéfico del Albergue, se prestará la debida atención a los servicios facultativos, suprimiendo en absoluto las actuales desigualdades en el servicio médico, procurando que tanto el titular encargado de ello como sus ayudantes queden relegados a la misión que fundamentalmente tienen asignadas, cuidando de hacer eficiente un servicio hoy totalmente descuidado.

La Reglamentación de lo anteriormente expuesto y lo que no se haya previsto en las presentes líneas, deberá estudiarse con toda urgencia por la Comisión para ponerlo en vigor tan pronto como esa Delegación lo sancione.

Madrid, 7 de Junio de 1937.-

19.- Informe de la Consejería de Comercio del Consejo Interprovincias de Santander, Palencia y Burgos sobre la situación de Santander. 5 d'agost de 1937.

Signatura: Archivo General Militar de Ávila
Armario 63. Leg. 854. Carpeta 6. Doc. 1.

Consejo Interprovincial de Santander, Palencia y Burgos. Consejería de Comercio
INFORME sobre el abastecimiento de la Provincia de Santander.

La situación de Santander y Asturias es crítica, en cuanto a abastecimientos se refiere, treinta días de bloqueo están agotando las escasas reservas alimenticias y de no aplicarse

urgente remedio, en muy pocos días la tragedia del hambre más espantosa será dueña del Norte.

En este informe, que procuraremos sintetizar, nos referiremos a la provincia de Santander, aún cuando ya conoce el gobierno que para el abastecimiento de las provincias de Asturias y Santander funciona la Dirección de Abastecimientos designadas por ambas provincias, que tiene como única misión la adquisición y distribución de todos los artículos alimenticios con arreglo a unos porcentajes fijados al censo de cada provincia. En la actualidad está en revisión dichos porcentajes, por el aumento de población sufrido últimamente por Santander, a la caída del País Vasco.

Lamentamos vernos obligados a distraer la atención del Gobierno, cuando numerosos y agobiantes problemas le abruman; pero es inexcusable que conozca la crítica situación actual y con el deseo de que sirva para prestar mayor atención hemos de repetir que desde que comenzó la guerra el 18 de julio hasta el mes de febrero pasado, ninguna petición fue formulada y con nuestros escasos medios fuimos llenando las necesidades civiles y militares efectuando compras directamente que transportábamos en vapores por nosotros fletados. La acción facciosa con el bloqueo del Norte, la imposibilidad de navegación de buques españoles y el agotamiento del mercado levantino, obligó que a partir de mediados de Marzo, el abastecimiento de Santander y del Norte pasara a ser preocupación del gobierno.

El sacrificio soportado por nuestros soldados y población civil especialmente, difícilmente será superado. Durante cerca de dos meses, la población civil como todo alimento, recibía doscientos gramos de arroz y cien de conservas, con 150 gramos de pan al día, durante seis días de la semana; fueron muy frecuentes los casos de inanición en los trabajos por insuficiente alimentación.

En la actualidad desconfiamos que nuestra retaguardia fuera capaz de repetir tal sacrificio, téngase en cuenta que cerca de doscientas mil personas evacuadas de Euzkadi por la caída de dicha zona, han cambiado totalmente la moral de esta retaguardia y nuestro juicio sincero es que una situación análoga a la anteriormente padecida, no sería soportada más de quince días.

EVACUACIÓN

Si la evacuación ha de tener alguna eficacia, no debe ser inferior a 2.000 personas diarias las que abandonen nuestro territorio.

Los medios propios de abastecimiento de esta provincia, en tiempo normal muy escasos por estar dedicado el campo principalmente a la pradería, en la actualidad están aún más reducidos por diversas causas.

La producción agrícola, dificultada enormemente por la falta de semillas, escasamente cubre las necesidades familiares del campesino por muy corto tiempo y de ningún modo permite hacer recogidas de productos para su distribución.

La carne y la leche son tan escasos, que de éste último artículo no se recoge cantidad necesaria para que las fábricas de productos lácteos puedan trabajar y como dato interesante, el que durante los meses de mayor abundancia (Mayo a Julio) en la capital solo entraron diariamente unos 22.000 litros de leche, de los cuales diez mil, eran transportados a los lugares más remotos de la provincia.

Desde el mes de Diciembre no se sacrifica ganado de carne para (sic) la población civil y únicamente Intendencia Militar, Hospitales y enfermos son racionados de tan interesante artículo y estos últimos, en cuantía tan insignificante como cien gramos semanales y con diferentes suspensiones por imposibilidad material de atenderlo permanentemente.

La pesca que constituía una de nuestras riquezas, desde hace unos meses es casi nula, en unos casos por falta de elementos (actualmente existen varios puertos que carecen

totalmente de raba) en los más, por imposibilidad total de salir a la mar por el bloqueo faccioso.

El sostenimiento por tanto de nuestras necesidades alimenticias, tiene como base los artículos de importación y haciéndonos cargo de las innumerables atenciones y dificultades que el Gobierno i tiene que cubrir limitaremos las cantidades de los artículos a consumir, a lo estrictamente indispensable.

A continuación anotamos el cuadro de necesidades mínimas de nuestra provincia y la previsión necesaria para un mes. Conviene destacar la INSUFICIENCIA DEL RACIONAMIENTO que señalamos, inferior en un 200% a las necesidades normales, por las razones apuntadas anteriormente, pero rogamos la mayor atención para que sean cubiertas, porque CIENTO CINCUENTA GRAMOS diarios de pan y cien gramos de azúcar con seiscientos gramos de legumbres semanales, significan la cantidad indispensable para sostenerse desarrollando una leve función de trabajo y es fácilmente comparable con el racionamiento que se disfruta en otros frentes.

NECESIDADES MENSUALES

Racionamiento

Racionamiento SEMANAL	Aceite 1/8 litro	Azúcar 100 gram.	Café 30 gram.	Harina 1,050 gramos	Legumbres 600 gramos	Patatas 1 kg.	Carcons 100 gram.	Jabón 100 gram.	Manteca 100 gramos
Consumidores	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.	Ton.
Capital con 170.000 hab.	84	73	22	765	438	729	84	73	73
Provincia 432.000 hab.	220	192	50	1.944	1.150	1.916	220	192	192
Sobreración Intendencia	20	60		145	240		80		
Santander	80	40	25		300	60	320	25	
Id. Euzkadi	165	77	31	1.700	475	300	410	40	
Varios	128	247	2	152	163	384	450	26	72
Totales	697	689	130	4.706	2.766	3.389	1.564	356	337

Aún cuando no lo damos carácter de “indispensable”, es preciso complementar la alimentación con otros artículos que son muy necesarios, especialmente para las fuerzas militares, como huevos, bacalao, vinos, leche condensada y artículos de más fácil adquisición en Levante cual conservas vegetales, frutas en conserva, sal, piensos de todas clases, especias, etc. , etc.

En la actualidad la situación es tan desesperada cual lo demuestran las cifras siguientes y las medidas adoptadas para hacer frente a la situación de acuerdo con el Estado Mayor del Ejército, con carácter de urgencia, que consisten en:

- 1º Anular todo racionamiento de plaza.
- 2º Disminuir la ración militar en 50 gramos de legumbre.
- 3º Reducir los sobreracionamientos de industrias de guerra.

Y las puestas en práctica para la población civil que reduce el racionamiento de las zonas agrícolas a 100 gramos de arroz y 100 gramos de lentejas semanales por habitante, y las zonas industriales o semi-industriales a 200 gramos cada uno de los citados artículos, únicos disponibles para la población civil según puede verse en el siguiente estadillo:

<u>Estado demostrativo de existencias en toneladas.</u>								
Existencias en	Aceite	Azúcar	Café	Harina	Jabón	Manteca	Carne conservas	Legumbres
Consejería de Comercio	219	140	97	3.585	12	518	408	1.408

Como puede observarse por el cuadro de necesidades y esta nota de existencia, tenemos víveres aproximadamente para QUINCE DÍAS, excepto de harina y manteca que tenemos para poco más de un mes. La situación es verdaderamente agobiadora. Hay que tener en cuenta que estas existencias son del día 1º de agosto (transcurridos por tanto varios días).

Este informe con cifras exactas creemos que refleje exactamente cual constituye nuestra más grave preocupación. Ya ha habido en varias fábricas alguna protesta ante la rebaja del racionamiento. Los barcos entrados últimamente de Levante, han llegado con carga general en su mayor parte para usos industriales y únicamente unas 600 toneladas de patatas, de las cuales se aprovecharán el 50% por llegar en sacos en muy malas condiciones, en cambio no entra barco alguno con los víveres necesarios aunque no ignoramos que están adquiridos y según los últimos informes, embarcadas unas 30.000 toneladas, pero entra algún vapor en lastre de los dedicados a la evacuación.

De continuar el bloqueo se hace preciso fletar vapores de poco tonelaje que puedan entrar en cualquiera de los puertos de Santoña, Requejada de nuestra provincia o Avilés, Ribadesella por ser la mayor vigilancia facciosa en los puertos de Santander y Gijón.

Santander, 5 Agosto 1937. Consejo Interprovincias de Santander, Palencia y Burgos. Consejería de Comercio. F. Dimas.

INFORME SOBRE SANTANDER

Censo normal de población Capital..... 101.000
 “ “ “ Provincia..... 319.000 420.000

AUMENTOS

Refugiados de Palencia, Burgos y León..... 16.000
 “ de Euzkadi 166.000 182.000
 Total población civil actual 602.000

- (1) Aumento del Ier. Cuerpo de Ejército (Euzkadi)
 Fuerzas del II Cuerpo de Ejército
 Marina de Guerra

RACIONAMIENTO ACTUAL

Por habitante		Harina	Aceite Manteca	Azúcar	Arrós, Garbanzos Alubias Lentejas	Café	Chocolate	Patatas	Jabón	Carne en conserva	Leche
Población civil	Diario	125	17 grs.	10 grs.	43 grs.		2 onzas	57 grs.			¼ l.
	Semanal	875	1/8 l.	75 “	300 “		2 onzas	400 “	50 grs.		1 ¾ l.
Enfermos (Sobreracionamiento semanal)			100 grs.	50 grs.	100 grs.			200 grs.		100 grs.	
Sobreracionamiento (Trabajos fuertes de guerra, industrias semanales)		875	1/8 l.	75 grs.	200 grs.						
Ejército	Diario	320	50 grs.	25 grs.	200 grs.	10 grs.		100 grs.			100
	Semanal	2.240	350 grs.	175 “	1.400 “	70 “		700 “	100 grs.	200 grs.	700

NOTA: En informe aparte se incluyen datos del racionamiento mínimo que debe observarse, pues el actual es totalmente insuficiente y es obligado por las circunstancias.
El racionamiento señalado a las fuerzas del Ejército también ha sido reducido en algunos artículos por el mismo motivo.
Como puede apreciarse, el sacrificio es extraordinario.

ASUNTO

AGLOMERACIÓN PARA ADQUISICIONES (Colas)

Antes de la inmigración del País Vasco, las aglomeraciones eran escasas produciéndose únicamente en artículos de uso y cuando se ponía a la venta pescado que por su pequeña cuantía no permitía racionar. A partir de la evacuación de Euzkadi surgen las aglomeraciones que se producen en los establecimientos de artículos de vestir y uso que tienen existencias o las reciben.

En los establecimientos de ultramarinos, por la necesidad que existe en los hogares de recibir cuanto antes los víveres por ser muy escasos y hace que los días de entrega la mayoría se apresuren a retirarlo a primera hora. Estas colas duran escasamente tres horas una vez a la semana.

También existen colas en los repartos de leche, por no conocerse hora exacta de recepción y las condiciones especiales de este artículo que habitualmente se repartía a domicilio sin existir los despachos necesarios.

La organización de vales de racionamiento impide las colas, únicamente cuando existe la seguridad de que cada uno llevará la parte correspondiente cuando por causa mayor no puede evitarse, la desconfianza en quien no tiene seguridad de recibir su parte correspondiente hace que durante varios días se produzcan colas hasta que vuelve a renacer la confianza.

ALIMENTOS

Fuera de los artículos racionados que constan en este informe, en ocasiones se cuenta con pescado que a veces por sus condiciones especiales no puede racionarse debidamente, originando también aglomeraciones.

Existe como complemento de alimentación y su venta es libre motivando también aglomeraciones, hortalizas de varias clases según la época.

Este complemento señalado de pescado y hortalizas con el racionamiento semanal es cuanto existe o puede lograrse respecto a artículos alimenticios, pues la producción de conservas de pescado y leche condensada se dedica a necesidades del Ejército y hospitales.

VESTIR Y USO

En el mercado hay existencias de lozas, perfumería, productos de sosa y muy escasos de artículos de vestir y uso que en unos casos distribuyen las Cooperativas a sus asociados que en la capital comprende a más de 30.000 personas, de una manera equitativa y en el comercio privado es agotado rápidamente (especialmente los artículos de algodón).

En la actualidad es grande la carencia de todos los artículos (de vestir especialmente en la calidad citada de algodón) y toda clase de prenda uno de los motivos originarios es la enorme capacidad adquisitiva del público pues en todos los hogares hay algún soldado que percibe el sueldo y además trabajan todos los demás que están en aptitud con lo que se perciben varios salarios, así sucede que se venden artículos de lujo de precio muy elevado cuyo consumo anteriormente era muy limitado.

HERRAMIENTAS Y MATERIAL

Escasea notablemente toda clase de herramientas y material agrícola

(I) Hacemos anotación en hoja aparte, por ser datos sobre fuerzas militares que confiamos a la discreción y confianza que Vd. Nos merece.

DATOS CONFIDENCIALES

Fuerzas del II Cuerpo de Ejército.....	58.000-
Aumento del Ier. “ “	67.000-
Marina de Guerra.....	<u>800-</u>
	125.800-

20. – Reclamació de la delegació del Govern d'Euskadi a Astúries adreçada a la Comisión de Comercio, Evacuación y Transporte sobre evacuació de soldats bascos. 4 de setembre de 1937.

Signatura: AHN Sección Guerra Civil
PS-Gijón. F-9

Delegación del Gobierno de Euzkadi en Asturias. Secretaria General

La Delegación del Gobierno de Euzkadi en Asturias se atreve a reclamar de nuevo la atención de los Organismos y Comisiones del Consejo Soberano en consulta sobre un problema de evidente importancia que a todos por igual nos interesa afrontar y resolver de la manera más rápida y satisfactoria que nos sea posible. Ningún otro impulso nos mueve a elevar nuestras consultas e informes al Consejo Soberano y a sus organismos que el de colaborar, en la medida de nuestras fuerzas., para todo aquello que afecta a los ciudadanos procedentes de Euzkadi, en la labor que dicho Consejo viene realizando en pro del triunfo de las armas de la República. Por estas causa, hemos preferido evitar en todo momento las reclamaciones y consultas sobre casos personales, para enfocar las cuestiones en el orden colectivo, de tal modo de las normas generales que se sirva dictar el Consejo Soberano nos sirvan a nosotras, en cada problema que se ofrezca, no para resolver la situación de un individuo, sino para discernir la norma de conducta que ha de seguirse en cada grupo de casos que se nos ofrecen.

La Secretaria General de esta Delegación en una relación circunstanciada los nombres y casos de numerosos ciudadanos que, declarados por el Tribunal Médica Militar o por la Sanidad Civil como inútiles totales, no aptos para evacuar, se hallan en situación puramente anormal, que requiere la adopción de normas concretas, claramente especificadas en virtud de las cuales sea posible terminar con la anomalía.

Los individuos comprendidos en la relación adjunta se hallan excluidos del servicio de las armas, por su condición de inútiles; muchos de ellos poseen también la declaración de inútiles par fortificaciones; padecen casi todos enfermedades que les imposibilitan para el trabajo y que no pueden ser atendidas en nuestro territorio por la evidente insuficiencia de personal y material quirúrgico y sanitario; pero en añadidura, aunque algunos, descartados los trabajos de fortificación para los que se les invalidada, fueran utilizables en determinado servicio, no encuentran trabajo ni acomodo donde procurar los medios de subsistencia. Pese a estas circunstancias, la declaración del certificado médico que se les facilita impide que se les provea de pasaporte para que, evacuados, dejen de ser a lo menos un problema, una rémora y una preocupación.

Trátase, por tanto, de determinar cuál es la situación en que concretamente han de quedar los comprendidos en la relación adjunta y los que, sin hallarse inscritos en ella, están virtualmente afectados por el problema que nos ocupa.

Ocurre que, los interesados han dejado de hallarse bajo la jurisdicción militar y al acudir a procurarse alimentos en los centros en que habitualmente se les ha de asistir, se les

dice que no pertenecen a la jurisdicción civil y que por lo tanto se inhiben. Así se encuentran sin trabajar, porque son inútiles; sin evacuar, porque no se les considera aptos, y sin asistencia, porque ambas jurisdicciones se inhiben en cuanto a la manera de procurársela.

Nos atrevemos a reclamar la atención de ese Organismo, a la espera de que se detenga a estudiar la relación adjunta y las circunstancias que concurren, para resolver con el elevado espíritu de justicia que siempre fue en él característico. Afortunadamente, a costa de ímproba labor, hemos podido ir resolviendo en precario, caso por caso; pero es oportuno a nuestro juicio, que esa Comisión resuelva en definitiva sobre el problema de conjunto para que esta Delegación sepa a qué atenerse al evacuar las consultas y cuáles son los derechos que pueda invocar para que nuestros conciudadanos no se encuentren en anormal situación de inasistencia.

Estamos seguros de que esa Comisión, que tan ardientemente labora por el triunfo y por la República, resolverá con la máxima urgencia, para corregir estas anomalías.

En Gijón a veintiuno de septiembre de mil novecientos treinta y uno.

EL SECRETARIO GENERAL.

Vº Bº

EL DELEGADO DEL GOBIERNO
DE EUZKADI EN ASTURIAS.

21.- Orden de la Comisión de Comercio, Evacuación y Transporte del Consejo Interprovincial de Asturias y León. Setembre 1937.

Signatura: Rebelión militar y revolución en Asturias. Un protagonista libertario, Ramón Álvarez. Edit. Noega. Asturias, 1995.

“Normas y requisitos para la evacuación de inútiles o declarados aptos para ausentarse.

“Cuantas veces se efectúa algún embarque de evacuados, se registra el hecho de que una gran parte de ciudadanos se presentan sin la documentación que es indispensable para comprobar que la evacuación se realiza dentro de las normas fijadas por el Consejo Soberano de Asturias y León.

“Como es fácil de suponer que de esto se aprovechen muchos servidores de la República, que no saben defenderla en Asturias, el Consejo Soberano y a propuesta del delegado general de Evacuación,

Decreta:

“Primero.- Todos los inútiles, cuya inutilidad la hayan adquirido en la guerra, tendrán que mostrar, a la hora de embarcar, el certificado extendido por el Tribunal Militar, donde se haga constar esta circunstancia.

“Segundo.- Aquellos ciudadanos, que sin ser inútiles de campaña, fueran declarados aptos para la evacuación por el mismo Tribunal, vienen obligados igualmente a aportar certificación en tal sentido.

“Tercero.- Los que por no estar incursos en las quintas movilizadas, fuesen examinados y declarados aptos para la evacuación por el Tribunal Civil, además del certificado de este Tribunal, deben presentar uno de la industria o dependencia donde presta sus servicios, haciendo constar que pueden prescindir de él sin necesidad de utilizar un nuevo operario que puede ser sustraído a otras necesidades de guerra.

“Cuarto.- Todos los varones que evacuen por razones de edad, tienen que presentar: partida de nacimiento o certificación, haciendo constar que no cumplieron los quince años o que pasan de sesenta.

“Quinto.- Sin los requisitos expuestos, no podrá nadie embarcar, ni les alcanza el derecho de formular reclamación ante ninguna autoridad.

“Sexto.- Todo no excluye la obligación de presentar los mismos documentos cuando solicite el pasaporte de embarque, en nuestras Oficinas. El delegado de Evacuación, Tamón Álvarez. El delegado del Gobierno, Belarmino Tomás.”

22.- Sol·licitud del delegat d'Evacuación de Madrid a la Secretaria general de l'OCEAR a fi que proporcioni benzina per a efectuar l'evacuació de la capital. 13 d'octubre de 1937.

Signatura: AHN. Sección Guerra Civil
PS-Madrid. Carpeta 2001.

LA SECRETARIA GENERAL

Para poder cumplir la disposición de la Presidencia del Consejo de Ministros por la cual se obliga a evacuar la población civil de Madrid que ha fijado su residencia en la Capital con posterioridad al 18 de Julio de 1936, esta Delegación ha efectuado las gestiones pertinentes para la organización del servicio de transporte de los evacuados y de acuerdo con el servicio militar de transportes, el día 15 del actual comenzará a funcionar un servicio compuesto de 60 unidades entre autocares y camiones, con bancos y cubiertos, que podrán transportar dos mil personas diarias a las estaciones de Tembleque y El Romeral donde ya de cada una de ellas y de acuerdo con el Comité Obrero de los Ferrocarriles, saldrá diariamente un tren especial con destino a Valencia, a Alicante y Cartagena en servicios alternos y que esperamos sea suficiente para poder cumplir la citada disposición de la Presidencia del Consejo de Ministros.

Al mismo tiempo se han realizado las gestiones pertinentes cerca de la Comisaría General de Investigación y Orden Público en Madrid para que aumenten el Servicio Auxiliar de evacuación y puedan diariamente enviar a nuestro Albergue la máxima cantidad de personas, a fin de que el servicio anteriormente señalado tenga suficiente personal evacuable.

Pero para poder realizar este servicio es necesario que urgentísimamente y por esa Secretaría General se dé orden a la Campsa en Valencia para que la transmitan a su Agencia de Madrid que nos sitúe diariamente dos mil litros de gasolina en nuestro surtidor de Pardillas y que también sitúe dos mil litros diarios en el surtidor establecido en Tembleque para poder aprovisionar a los autocares que han de hacer este servicio.

Este pedido debe entenderse independiente del que telegráficamente hicimos el día 7 de que situaran cinco mil litros de gasolina en Tembleque como base para empezar a actuar.

Al cumplimentar cerca de esa Secretaría la gestión de referencia, le ruego que el asunto de la gasolina, base principal par el desarrollo del programa de evacuación, sea tramitado con la mayor rapidez.

Madrid, 13 de Octubre de 1937

El Delegado de Evacuación.

P.A.

El Jefe de Secretaría.

Secretaría General de O.C.E.A.R

Valencia.

23.- Acord de la Comissió Permanent de l'Ajuntament de Barcelona de municipalització del servei de menjadors de la població refugiada. Llibre d'Actes de la Comissió de Govern. 6 de novembre de 1937.

Signatura: Arxiu Municipal de Barcelona
Llibre d'Actes de la Comissió de Govern.

“Amb motiu d’haver traspassat per la Generalitat de Catalunya, a l’Ajuntament, els Serveis d’Ajut als Refugiats, i tenint en compte que el Decret determina que els propis refugiats han de fer-se els treballs en comú que comporta la seva estada als establiments destinats a refugi, que l’Ajuntament acordi oficialment al Conseller de Governació de la Generalitat, que prescindeixi de tot el personal que actualment presta servei als Refugis de Guerra i Menjadors Popolars, en qualitat de dones de neteja, mossos, ordenances, escriptors, metges, infermeres i altre personal que per constar com a sobrer en les plantilles del personal d’aquest Ajuntament, pot molt bé reemplaçar-lo sense ésser més carregós i que en el cas que no fos possible del que actualment ja presta servei, en preferència a la seva antiguitat i en proporció de les dues sindicals.

S’acorda aprovar la proposició, si bé rectificant-la en el sentit que les designacions que es facin de persones que avui no siguin empleats municipals, no crearan dret de cap mena.”

24.- Acta [extracte]de la reunió del Comitè Municipal Permanent de l'Ajuntament de Barcelona celebrada per a debatre el cost econòmic de l'atenció a la població refugiada, així com l'assignació de personal per atendre-la. 6 de novembre de 1937.

Signatura: Arxiu Municipal de Barcelona.

Llibres d'actes de la Comissió de Govern

“L’Oficina Municipal d’Ajut als Refugiats” estarà composta del següent personal:

Un Delegat de Serveis, que designarà el Comitè Permanent, a proposta del Conseller Regidor, i refrendat per la Comissió.

Un Secretari del Delegat que designarà el Comitè Permanent a proposta del Delegat.

Un Cap d’Oficina, que designarà el Comitè Permanent a proposta del Conseller Regidor i refrendat per la Comissió.

Un Cap de Magatzems, que designarà el Comitè Permanent a proposta del Conseller Regidor i refrendat per la Comissió.

Tres Auxiliars Escriptors, que designarà el Comitè Permanent a proposta de Governació.

Tres Ordenances, que designarà el Comitè Permanent a proposta de Governació.

Sis mecanògrafes, que designarà el Comitè Permanent a proposta de Governació.

Un comptable que designarà el Comitè Permanent a proposta de Governació.

Divuit Escriptors que designarà el Comitè Permanent a proposta de Governació.

Quatre Inspectors, que designarà el Comitè Permanent a proposta de cada una de les Minoríes que integren la Comissió d’ Assistència Social.

Tres Guarda-magatzems, que designarà el Comitè Permanent a proposta de cada una de les Minories Majoritàries.

Dos Lampistes Electricistes, que designarà el Comitè Permanent a proposta de Governació.

Un Fuster que designarà el Comitè Permanent a proposta de Governació.

Un xòfer per al Delegat de Serveis, que designarà el Comitè Permanent a proposta del Delegat de Serveis.

Sis Ajudants de xòfer que designarà el Comitè Permanent a proposta de les Minories Majoritàries.

Trenta Administradors d' establiments que designarà el Comitè Permanent a proposta de les Minories.

Trenta Auxiliars d'escrivents, a les ordres dels Administradors, que designarà el Comitè Permanent a proposta de les Minories.

Trenta Vigilants que designarà el Comitè Permanent a proposta de les Minories.

Trenta Infermeres que designarà el Comitè Permanent a proposta de la Comissió de Sanitat.

Sis Metges que designarà el Comitè Permanent a proposta de la Comissió de Sanitat.

En aquesta proposició va recaure en la sessió extraordinària del propi Comitè Permanent de deia 6 de l'actual mes el següent acord:

Aprovar la proposició, si bé reduint-la a les categories que en elles s'indiquen, sense dir a proposta de qui s'han de fer els nomenaments, rectificants, a la vegada, dites categories en el sentit de substituir el càrrec de Secretari del Delegat pel d'un Administrador a les ordres directes del Delegat, els tres Auxiliars escriptors", per "Escriptors destinats al magatzem, els de sis Mecanògrafes, que seran refoses amb els divuit escriptors formant, per tant, un total de vint-i-quatre, els sis Ajudants de Xòfer per sis Mossos, i els trenta Auxiliars Escriptors, per trenta Escriptors; remetent-se un saluda de l' Alcalde als Consellers Regidors, perquè en donin compte a les Minories Consistorials de que formen part acompanyant la relació de càrrecs i manifestant que queda pendent d'estudi de dites Minories el que fa al nombre de càrrecs, categoria, proporció en la que han d'ésser repartits entre les Minories i designació de les persones que cada Minoria indiqui per a servir-los, a fi que pugui el proper dijous, en que es celebrarà el Comitè Municipal Permanent la sessió extraordinària, ésser nomenats els que hagin de desempenyar les funcions de què es tracta, i es faci efectiva la presa de possessió immediata per part dels designats, per a no allargar més la posta en pràctica dels nous serveis.

En donar-se compte de la proposició que precedeix, relativa al personal del l'Oficina Municipal d'Ajut als Refugiats, el Conseller Regidor Ciutadà Bernades, fa patent que la Generalitat de Catalunya deu ara, fins el 390 de setembre a l' Ajuntament 1.900.000 pessetes, que no han pogut fer-se efectives, i que si l' Ajuntament es fa càrrec del servei de refugiats i indigents es complicarà encara la situació econòmica de l' Ajuntament.

Afegeix que ha promès la Generalitat que donaria 500.000 pessetes, lliurant ja a partir de demà 100.000, i fent lliurament de 100.000 més cada setmana, però si això no es porta a efecte i l' Ajuntament es fa càrrec del servei, no precisa fer comentaris sobre les dificultats que hauran de sobrevenir en el camp econòmic, desequilibrant completament la marxa de les finances municipals, tota vegada que aquesta ja és difícil i si se'ls hi posa al damunt un pes de 1.100.000 pessetes mensuals, que representarà el sosteniment del servei, serà molt difícil

trobar una solució a l'estat de Caixa de l' Ajuntament de Barcelona, avisant l' anterior als seus companys per estimar un deure seu fer-ho.

El Conseller Regidor, ciutadà Martínez Cuenca, opina que si la Generalitat dona 500.000 pessetes de moment, se sortiria del pas i després es veuria la manera d'anar pagant.

El Conseller Regidor, ciutadà Bernades, contesta que si el Conseller Regidor d'Assistència Social estima que cobrant 100.000 pessetes cada setmana es pot marxar endavant, ell no té res que dir, però a l'únic que no tenia dret era a silenciar els perills.

El Conseller Regidor ciutadà Pérez fa la pregunta de qui pagarà els companys que treballaven en els llocs que ara passarà a governar l' Ajuntament.

Creu endemés, que l' assumpte dels Refugiats no és del Municipi sinó de la Generalitat o de l' Estat, i sol·licita que es faci al President de la Generalitat el prec de que descarregui d'aquesta funció a la Corporació.

El conseller Regidor Ciutadà Martínez Cuenca no nega que la funció sigui supermunicipal, però diu que l' Estat sovint delega els seus serveis en els Municipis, opinant que si la Generalitat compleix els seus compromisos, es poden organitzar i regir els serveis, a reserva de prendre la posició oportuna més endavant.

Entren a discutir la qüestió dels càrrecs i tenint en compte les rectificacions fetes en la seva nomenclatura en la sessió passada, i alguna rectificació que s'estima fer ara, es resol que els que s'han de designar siguin els de la relació que consten en la part expositiva d'aquest acord, amb les modalitats que també en ell s' hi consignen. A la vegada s'estima que la Comissió que per a tractar d'assumptes de proveïments te que visitar al President de la Generalitat de Catalunya, demani d'aquest que per cap motiu manquin de moment les 100.000 pessetes setmanals que l'organisme regional s'ha compromès a abonar a l' Ajuntament.

En virtut del dit,

S'acorda tenint en compte els punts de vista acceptats en la discussió d'aquest assumpte, tal com consta a l'acta d'aquesta sessió, deixar definitivament fixada la plantilla dels càrrecs del personal de l' Oficina Municipal d' Ajut als Refugiats en la forma següent: - Un Delegat de Serveis, un Delegat d'establiment, que estarà a les ordres directes del de Serveis; un Cap d'Oficina; un Cap de Magatzem, tres Escrivents destinats al Magatzem, tres Ordenances, un comptable, 24 escriptors, 4 inspectors; 3 Guardamagatzems; 2 Lampistes Electricistes; Un Fuster; un xòfer, sis mossos, 30 delegats d'establiments, 30 escriptors a les ordres dels anteriors delegats; 30 vigilants; 30 infermeres i sis metges. S'entén que la designació per a un dels càrrecs anteriors no representarà al funcionari municipal nomenat guanyar cap categoria administrativa, sinó sols tenir dret, en el seu cas, en la forma que definitivament es resolgui, a una quantitat com remuneració extraordinària per la distinta classe de treball, no representant tampoc la possessió del càrrec cap designació de funció municipal amb dret a guanyar una posició administrativa, sinó solament exercici accidental de funcions.

S'encarrega a les tres Minories Majoritàries Consistorials que enviïn al Conseller Regidor de Governació els noms de les persones que cada una designi per als càrrecs que els hi correspongui, a fi de que dit Conseller Regidor ho remeti, a la vegada, al Conseller Regidor d'Assistència Social, perquè es faci la distribució del personal.”

El Conseller Regidor, ciutadà Bertran, manifesta que ha estat demanat l'augment de la llet fins una pesseta cinquanta cèntims el litre per a uns, i fins una pesseta trenta cèntims per a altres.

El Conseller Regidor, ciutadà Colomè s'hi oposa, creient que no és procedent acceptar la petició.

El Conseller Regidor, ciutadà Pérez, en nom de la C.N.T., diu que es podria acceptar la puja, mentre es procura que vinguin pinsos a Barcelona, i això permeti una baixa en el preu.

El Conseller Regidor, ciutadà Andreu opina que es podria autoritzar la puja per un curt període.

El Conseller Regidor, ciutadà Escofet es declara en contra de la puja de la llet.

El Conseller Regidor, ciutadà Pérez diu que la C.N.T salva el seu vot, per si no hi hagués llet a Barcelona, doncs no es pot demorar més prendre acord.

El Conseller Regidor, ciutadà Bertran, creu, que en efecte, fora millor permetre la puja, encara que sigui transitòriament, que exposar a la ciutat a careixer de llet.

S'acorda que l'assumpte resti pendent de resolució definitiva segons el resultat de la visita que per a parlar de l'assumpte general de proveïment ha d'ésser feta al President de la Generalitat de Catalunya.

25.- Correspondència de la delegació d'Assistència Social del Consejo Interprovincial de Asturias y León, de Barcelona, i l'Ajuntament d'Almenar amb el Comissari d'Assistència Social, entorn uns incidents ocorreguts en aquest municipi. 23 de novembre de 1937.

Signatura: AHN. Sección Guerra Civil

PS-Madrid. Carpeta 809.

Consejo Interprovincial de Asturias y León. Servicios especiales de organización de los evacuados asturianos.

Barcelona, 23 de Noviembre de 1937

Comisariado de Asistencia Social de Cataluña

Muy Sres. nuestros: Con sentimiento escribimos la presente, porque el asunto que la motiva es tan repugnante que, revela hasta qué punto ciertos sujetos, sin la menor noción de lo que es ni significa la dignidad ni la vergüenza propias ni ajenas, pretenden aprovecharse del infortunio y precaria situación que en su éxodo vienen soportando las infelices evacuadas de Asturias.

Se nos denuncia que, en el pueblo de Almenar (Lérida), además del menosprecio de que se hace objeto a las allí refugiadas, se las insinúa y aún se llega a proponerles la consumación de ciertos actos, si desean obtener algún beneficio. Parece ser que confiados en la impunidad en que hacen sus puercas proposiciones, llegan algunos al atrevimiento de ir a altas horas de la noche a molestarlas en las casas o refugios donde residen, determinando el susto y malestar consiguientes. Si bien nosotros nos hallamos despojados de ciertos prejuicios, y hasta consideramos natural todo hecho de esa naturaleza que se produzca por amor o mutuo consentimiento, consideramos infame y criminal ya que no concedemos ni siquiera sentimientos de humanidad, a todo hombre que no pudiendo o no sabiendo dominar a la bestia que lleva dentro, le empuja a valerse de su situación de privilegio en contraste con la presunta víctima. Huelga decir que las más afectadas por las citadas proposiciones son las muchachas jóvenes.

Esperamos que a la mayor brevedad sean suprimidas las causas enojosas que motivan estas líneas, tanto por el buen nombre de la nunca desmentida hospitalidad e hidalguía catalanas, como por procurar evitar posibles y fatales consecuencias ya que no se debe olvidar que la que más y la que menos tienen marido, padre o hermanos, o en su defecto amigos y coterráneos en todo momento dispuestos a velar por sus compañeras en desgracia.

No queremos vean en lo que precede amenaza de ninguna clase, sino el mejor propósito de imponerles de los efectos que dichas causas pueden producir, y que de común acuerdo procuremos por todos los medios evitar todo rozamiento.

Como siempre a sus órdenes, nos es grato repetirnos de Ustedes y de la Causa Antifacista.

Por el Consejo Interprovincial de Asturias y León.

El Delegado de Asistencia Social.

Comisariado de Asistencia Social de Cataluña.

26.- Acta [extracte]de la reunió del Comitè Municipal Permanent de l'Ajuntament de Barcelona celebrada per a debatre la situació financera de l'Ajuntament. Llibre d'Actes de la Comissió de Govern. 27 de novembre de 1937.

Signatura: Arxiu Municipal de Barcelona.

Llibres d'actes de la Comissió de Govern.

“A la Ciutat de Barcelona, essent el dia vint-i-set de novembre de mil nou cents trenta set, es reuní al Saló d'Actes del Comitè Municipal Permanent dit Comitè, i endemés la Comissió d'Hisenda de l'Ajuntament, essent les dotze hores i cinc minuts del matí, sota la presidència de l'Alcalde accidental Ciutadà Escofet, assistin-hi els components del Comitè Municipal Permanent Ciutadans Bernades, Arís (en substitució del Conseller Regidor de Governació), Andreu, Pérez, Muñoz, Cabruja, Coloma, Martínez Cuenca, Borràs i Bertran, i figurant també a la reunió, com elements de la Comissió d'Hisenda que són, els Consellers ciutadans Pla, Barriandos, Muni i Montlleó.

Es donà compte del càlcul de despeses i ingressos per a 1938, presentat pel Conseller Regidor Ciutadà Bernades, que diu així:

CALCUL DE DESPESES I INGRESSOS PER AL PROPER ANY 1938

	Despeses	Ingressos.
Segon s l'Ordenació Pressupostària feta		
El mes de juliol darrer, es calculaven com		
a despeses.....	157.500.000 ptes.	
Els augments de personal fins el mes de		
Setembre, són d'uns.....	7.000.000 ptes.	
Com a suplement de casa-habitació als		
Mestres.....	1.200.000 ptes.	
A base de la recaptació dels deu primers		

mesos d'aquest any, s'ha de comptar com
a ingrés per al proper exercici del 1938... 74.000.000 ptes.
Nous impostos que començaran a regir el
dia primer de gener de 1938.....12.000.000ptes.
Totals.....165.700.000 86.000.000ptes.
Compensació factures electricitat, aigua, i gas 8.700.000 ptes.

DÈFICIT INICIAL.

Per al proper exercici de 1938.....71.000.000 ptes.
(van compresos els 25.000.000 de pessetes a qu  ascenderia el pagament del cupó, a raó
del 3 por 100).

Ingressos.

La Minoria Socialista proposa, com a nous ingressos, els que s'obtinguin de les
següents

Municipalitzacions:

La de l'Estatge, que donaria, deduint el que ha rendit 9.700.000..... 51.300.000 ptes.

La dels Transports urbans i empreses d'aigua es calcula en..... 17.500.000 ptes.

L'augment en els tributs d'espectacles públics 3.000.000 ptes.

Total..... 71.800.000 ptes.

La Minoria d'Esquerra Republicana proposa per

Tal d'incrementar els ingressos, el següent:

Que en la impossibilitat de poder actuar sobre l'estatge, ja que aquest organisme est 
baix el Control de la Generalitat, s'obtingui d'aquesta que, com a mínim, pagui, pel concepte
de l'antiga propietat 3.500.000 ptes al mes, o sigui, 42,000.000 pessetes l'any, contra la
partida de 9.000.000 de pessetes que s'han pagat aquest any, suposaria una nova font d'ingrés
de 3.000.000 ptes.

Que no sabent fins a quin punt ser  factible la immediata municipalització dels serveis
públics, i quins d'aquests són, realment beneficiosos, es proposa com a primera providència,
una intervenció municipal en les empreses següents:

Transports Urbans- Aigües-.Cerveses, perquè en el termini de sis mesos es tingui
coneixement exacte de la marxa de cadascuna de les Indústries.

Que, interinament, es vagi a un conveni amb tots els Serveis Públics, procurant que,
almenys, assegurui a l'Ajuntament, per l'any 1938, 10.000.000 ptes. d'ingrés, que deduïdes
dels 5.300.000 ptes que dóna actualment, serien.....4.700.000 ptes.

Que s'augmenti la tributació sobre els espectacles públics en.....2.500.000 ptes.

Que la Generalitat o l'Estat, es faci càrrec de les obres dels Refugis.....10.000.000 ptes.

Que la Generalitat suspengui, per a l'any 1938, el pagament del contingut provincial
.....10.500.000 ptes.

Que s'obligui, per l'Estat, a que les Empreses Col·lectivitzades siguin considerades com a substitutes de les antigues anònimes o comanditàries, la qual tributació a l'Erari Municipal representaria, almenys...3.000.000 ptes.

Que l'Estat o la Generalitat s'encarreguin totalment del manteniment dels refugiats, que representa per l'Ajuntament un dèficit de 5.000.000 de pessetes pel cap baix.

Total.....63.700.000 ptes.

Els representants d'Acció Catalana i Unió de Rabassaires, consideren que en la impossibilitat d'assegurar-se nous ingressos concrets d'aquí a fi d'any, el que procedeix és la pròrroga dels pressupostos i reforçar els ingressos amb noves impositcions.

La representació de la Minoria C.N.T manifesta que interinament no s'arribi a la municipalització de l'estatge, i no se'n vegin els resultats, no és procedent tractar de la municipalització d'altres serveis.

Es partidària de procurar una millor aportació a l'Erari Municipal per les empreses col·lectivitzades, socialitzades o controlades pels obrers. Fins i tant no es puguin calcular les xifres d'ingrés a què podrà arribar-se, com a conseqüència dels dos extremes anteriors, la Minoria de la C.N.T. es manifesta per la pròrroga del pressupost.

Barcelona, novembre del 1937

Després de presentat el document, el mateix Conseller Regidor, Ciutadà Bernades, explicà l'abast de la nota presentada, descendant el detall de les xifres i càlculs.

El Conseller Regidor, ciutadà Muni, al·legà que potser els ingressos eran calculats amb error, sobre tot els nous, que es fixen en una xifra probablement elevada,

Però que això tenia poca importància, ja que el que s'intentava era donar a conèixer al Comitè Municipal Permanent la veritable situació de l'Ajuntament . Afegí que de no comptar amb mitjans abundants res es podria fer pel poble, malgrat d'ésser tan essencial això perquè el mateix toqui els avantatges de la Revolució. Al·ludí al fall en l'Administració de la Propietat Urbana, que s'havia de municipalitzar fa ja temps i que hauria de municipalitzar-se sense retard, creient que això no solament no perjudicaria internacionalment, sinó que afavoriria, perquè la propietat tampoc ara és dels particulars, sinó que està en mans d' un organisme de tipus mixt, que regeix el servei en forma que cada dia la gent paga menys, essent, per tant, millor que l'Ajuntament se'n faci càrrec. Recorda que ells també eren partidaris de la Municipalització d'altres serveis públics, però no serien mai un obstacle a les pretensions de l'altra Minoria Sindical. Estimà que està bé que es pensi en l'impost individual i que, per tant, el ciutadà pagui d'acord amb el seu consum i capacitat, però cregué que això sols quedaria ben justificat el dia que les companyies abonessin també els seus impostos, d'acord a llur fortalesa, ja que en cas contrari la imposició d'origen personal podria caure verticalment davant la decepció que causaria no constatar a l'Ajuntament un canvi d'actitud finançaera.

El Conseller Regidor, ciutadà Pérez, va preguntar si es podria presentar ara un pressupost veritablement exacte d'ingressos i despeses. Es va contestar ell mateix que aquest era hipotètic, perquè el futur no es podia preveure. Abans la carn donava molts milions de pessetes i ara produeix gairebé res. Actualment pot haver un article que doni molt i al cap d'un temps deixar de donar. L' Ajuntament sempre ha estat partidari d'inflar les xifres, però el present estudi s'hauria de fer el més exacte possible. Es declara partidari de la Municipalització de la Vivenda i de discutir el Reglament de la Caixa Immobiliària sense retard. Respecte a la Municipalització recorda que la C.N.T era molt més radical encara que

els altres partits, perquè d'haver manat ella, en lloc portar-se endavant una municipalització, com la que s'ha acordat realitzar, hauria agafat les finques sense indemnització de cap mena als propietaris. Defensa el Sindicat de Transports Urbans, que no poden donar els que molts es pensen. Estima que fora inútil i contraproduent posar representant de l'Ajuntament de Barcelona a les empreses de serveis, doncs ja en té la Generalitat, i si els representants hi ha d'ésser per a veure xifres d'ingressos i despeses, és inútil designar-los, ja que les companyes les han donat i les donaran. Recorda el desastrós resultat dels representants que l'Ajuntament de Barcelona tingué al Metro Transversal.

El Conseller Regidor, ciutadà Bernades, torna a intervenir i diu que el control econòmic sobre les empreses de serveis, a base de representants de l'Ajuntament, és molt convenient, i es pot dir més: forçós; perquè d'aquesta manera es desvirtuarien, si hi hagués base, les xifres que poguessin donar-se i fossin realment exagerades. Creu que, en efecte, no es pot comparar el benefici d'una empresa l'any 1935 amb el d'ara, però la intervenció no és cap perill, perquè prepara els convenis entre Ajuntament i empreses. Respecte a la qüestió de l'estatge, demana a l'Alcalde que manifesti el que ha de contestar a la Generalitat de Catalunya.

L'Alcalde accidental, ciutadà Escofet, diu que el President de la Generalitat ha donat de paraula una impressió, que ha recollit ell en una nota, segons la qual el Decret dictat per la Generalitat de Finances, en 24 d'agost, no anul·la el Decret de Municipalització de la Vivenda del 11 de juny anterior, ja que el primer sols es proposava enriquir les dades de caràcter tècnic necessàries a l'Ajuntament, per a l'aplicació de la Municipalització. En el Consell de la Generalitat, però, per part d'alguns Consellers, incloent-hi el President, es varen fer reserves sobre la procedència política de la Municipalització de l'Estatge, tenint en compte el moment polític actual i la trajectòria marcada pel Govern de la República.

El Conseller Regidor, ciutadà Colomé pren la paraula, i reconeix que ens trobem davant d'una realitat crua, però que fariem un paper trist com a revolucionaris, si no atenguessin les necessitats del poble. Afegeix que les dones són les que volen tocar els avantatges de la Revolució, i que aquests s'han de fer aparents en forma de colònies escolars, cantines, policlínics, guarderies i altres serveis, i de no ésser una realitat tot això, podria venir una davallada vertical. Insisteix en que els serveis públics han d'ésser la base de les finances de l'Ajuntament, però la U.G.T no vol enverinar les seves relacions amb la C.N.T; de manera que en lloc d'imposar un criteri, espera que la C.N.T. compregui els avantatges que per al bloc antifeixista ha de tenir l'ajuda a la Municipalització dels serveis. Demana, per tant, que les empreses controlades per la C.N.T donin el màxim a l'Ajuntament en concepte de tributs. No és partidari de sobrecarregar més al ciutadà individual, mentre les empreses no contribueixin més fortament.

Amb la Municipalització de la Vivenda, l'Ajuntament podrà demostrar la seva capacitat i importància administrativa i tècnica. No creu exacta l'afirmació que s'ha fet, en donar compte de la nota facilitada per l'Alcalde sobre la vivenda, des que el Govern de la República és contrari a la Municipalització de la Vivenda, ja que en ell hi tenen representació els socialistes, i mai han dit un mot sobre això. Fa notar que la Municipalització, en definitiva, és una aspiració del Front Popular, i que el Front Popular està format essencialment per obrers. I en el que es refereix a l'estranger, no ha d'anar Espanya a conquerir les plutocràcies o les altes finances, sinó els Trader-Unions, els Partits Laboristes, i els obrers, en definitiva, i en els programes de totes aquestes organitzacions estrangeres, la Municipalització de la Vivenda hi figura com un ideal a assolir. Els Fronts Populars d'Anglaterra i França no s'alarmarien, per tant, quan fos posada en pràctica la repetida Municipalització. El que alarma és el malament que va ara el registre de la Vivenda. Quan una revolució organitza, es prestigia i assoleix categoria, i això és el que ha de fer la Revolució Espanyola: organitzar. Anem, doncs,

directament a la Municipalització de la Vivenda i preparem-nos per a anar també a h de Serveis Públics, però mentre això arribi, exhortem a la Minoria de la C.N.T. perquè doni el màxim d'auxili, en el que fa al pagament d'impostos per part de les empreses que pertanyen al seu grup sindical i controlen avui determinats serveis.

El Conseller Regidor, ciutadà Andreu, intervé en el debat manifestant que li plauen els termes ponderats i de comprensió en què el mateix es desenvolupa, no veient-se, per tant, cap afany de sectors polítics o sindicals a fer prevaléixer una política personal. Creu que la Municipalització de la Vivenda no donarà ni la meitat del que es somia, i recorda que en tot cas es perdran els impostos que relacionats amb la propietat produïen notables ingressos, com plus-vàlua, solars, etc., el que no vol dir que no pugui discutir-se el Reglament de la Caixa Immobiliària, en el que es podria ja entrar; però tot això serà una cosa complicada i llarga, i per tant convindria aprovar el Pressupost, si no es vol prorrogar aquest, a base de nous ingressos, parlant de la possibilitat de posar un impost damunt la tarja de racionament familiar, que podria arribar a donar 18 milions de pessetes l'any, impostos sobre el matrimoni i altres actes de la vida civil, etc. Creu que el millor fora prorrogar el pressupost i nodrir els ingressos, i que cada Conselleria pogués presentar, com ha fet ell, un grup d'impostos en relació a la matèria de cadascuna, que permetés eixamplar molt la regió dels ingressos pressupostàries; fent al·lusió, finalment, a la possibilitat d'un tant per cent damunt el lloguer.

El Conseller Regidor, ciutadà Bernades, creu que hi ha, en principi, un acord tàcit de discutir el Reglament de la Caixa Immobiliària, i manifesta com es podria arribar a això.

El Conseller Regidor, ciutadà Colomé, l'interromp, dient que no és necessari cap tràmit, perquè el Reglament ja està aprovat per la Ponència i es troba pendent de discussió del Comitè Municipal Permanent.

El Conseller Regidor, ciutadà Bernades, es dona per convençut, i diu que malgrat tot, com que la discussió i ulterior posta en marxa de la Municipalització pot ésser llarga, convé ara determinar si s'ha de fer pressupost o no per a 1938.

El Conseller Regidor, ciutadà Colomé, opina que sí que s'ha de fer pressupost, i contestant al Conseller Regidor, ciutadà Andreu, es mostra contrari als impostos de què parla, perquè no es pot depassar un cert punt de resistència contributiva, i mentre no es posi tributació a empreses i es municipalitzin serveis, cal no gravar excessivament l'individu.

El Conseller, ciutadà Pla, estima que l'impost sobre la tarja de racionament ara no es pot posar, però si serà factible fer-ho quan hi hagi menjar. En vista del dit,

S'acorda que passin a la Comissió d' Hisenda les suggerències del Conseller Regidor, ciutadà Andreu, perquè aquesta les pugui estudiar.

El Conseller Regidor, ciutadà Pérez, sosté el mateix criteri que el ciutadà Colomé, en el que fa referència a l'impost sobre la tarja de racionament. Respecte a la qüestió del Pressupost, creu que s'ha de fer.

Tenint en compte les observacions abans fetes,

S'acorda fer un Pressupost Municipal d'ingressos i despeses per a 1938, encomenat-se la seva preparació a la Comissió d' Hisenda, perquè en ple o per mitjà de la Ponència que designi, pugui fer els oportuns estudis i presentar al Comitè Permanent la corresponent proposta.

El Conseller Regidor, ciutadà Bernades, pregunta, davant del desesperant de les xifres, què s'ha de posar en els ingressos de la Propietat.

El Conseller Regidor, ciutadà Muni, creu que igual que abans, perquè poden aplicar el criteri mateix del Decret de Municipalització que diu que l' Ajuntament no percebrà menys del que venia cobrant.

El Conseller Regidor, ciutadà Bernades, li contesta que abans ja estava en fals, perquè en 1935, que és l'any que s'ha cobrat més, ingressaren 50 milions de pessetes, per tots conceptes, és a dir, Interior i Eixampla, i malgrat tot, en el Pressupost n'hi figuren 61 milions. Tampoc creu que les xifres que s'estima hauran de donar els transports i l'aigua, realment les ingressi l' Ajuntament, fent notar, en conseqüència, que s'ha d'anar amb molta cura respecte a consignar quantitats, sense pensar a fons la realitat dels ingressos, perquè en cas contrari, s'arranca amb un dèficit inicial ocult formidable.

El Conseller Regidor, ciutadà Muni, creu que pot ser exagerada la xifra de Transports, però que la de l'aigua no, perquè els serveis d'Aigua han de donar necessàriament molt.

El Conseller Regidor, ciutadà Pérez, creu que es pot demanar un índex d'ingressos a la Societat d'Aigües.

El Conseller Regidor, ciutadà Bernades li diu que els ingressos han fluïxat molt aquest any, i torna a dir que el greu és teoritzar i calcular sobre xifres que després no són certes. Es mostra, de totes maneres, partidari de canviar per de sistema en el que fa als espectacles públics, sobre tot en els d'atzar i els que consenten apostes.

El Conseller Regidor, ciutadà Bertran també estima que s'hauria d'estudiar molt el que afecta als ingressos de l' Escorxador, doncs aquest donava uns 15 milions de pessetes l'any, i ara poc més de quatre. Creu que podrien obtenir-se 7 ó 8 milions de pessetes de l'Escorxador, si deixaven d'aplicar-se les taxes de la carn a Barcelona, doncs malgrat tots els esforços fets no es pot aconseguir que la taxa es compleixi a la resta de Catalunya, i els escorxadors que no son a la nostra ciutat, infringint la llei, no solament maten la meitat del que es matava abans, com està ordenat, sinó que el doble, i en canvi, Barcelona s'entesta en complir la taxa, donant, com a conseqüència, no solament la baixa dels ingressos de l' Escorxador, sinó la puja de preu al ciutadà, perquè aquesta carn que es mata a fora entra després a Barcelona clandestinament, i, com és natural, amb una sobreprima, pel perill de la seva introducció. Sense taxa, la carn es pagaria a quinze pessetes el kilo, i ara, complint-se la taxa, es paga a trenta, perquè com la carn fresca no és aquí, ha de venir de fora. Manifesta que contínuament es dificulta la seva política de proveïments, perquè les dues mil vaques que havien d'ésser sacrificades per no poder donar llet, i la qual carn hauria estat una solució per un temps, no ho podran ésser a conseqüència de que un Tribunal Popular ha oficiat a l'Escorxador que les vaques no es matin. Afegeix que tingui en compte la Comissió d'Hisenda la suggerència que fa respecta a l'Escorxador.

En vista de les manifestacions fetes,

S'acorda que passi a la Comissió d'Hisenda la suggerència del Conseller Regidor, ciutadà Bertran, perquè la mateixa la pugui estudiar, sens perjudici de que dita Comissió cridi a l'esmentat Conseller perquè detalli i amplii el que d'una manera global indica al Comitè.

El Conseller Regidor, ciutadà Bernades, en vista de l'acord que abans s'ha pres d'encarregar a la Comissió d'Hisenda que prepari el Pressupost, fa present que l'estat de la Tresoreria es dificilíssim, i patentitza que per treballs que l'Ajuntament ha anat encarregant per obres, es paguen ara més de tres milions de pessetes al mes, en concepte de salaris. Fa notar el que això, unit al que de personal coneix la Comissió, representa. Si la Generalitat paga el que ha dit que satisfaria aquest mes, per a abonar l'import total de la nòmina de personal, faltaran moltes pessetes. Es partidari, per tant, d'aturar tota mena d' encàrrec d'obra nova, perquè de continuar amb la política d'anar encarregant noves obres i augmentar les

despeses, l'Ajuntament no tindrà sortida. Diu que el mes que ha passat ha estat un dels més tràgics de la seva vida municipal, rebent tota mena de coaccions del personal, que volia que es paguessin les nòmines per treballs realitzats i obligacions de tipus semblant. És partidari de no tocar el crèdit que encara es té a satisfer pel Banc de Crèdit Local, perquè certes necessitats urgents podrien obligar a tirar mà d'aquest fons; i manifesta que no ha volgut de cap manera silenciar la situació angoixosa de la Tresoreria. Respecte als dictàmens presentats en la sessió passada, referents a l'augment a la Policia Urbana i Bombers, diu que si tot el personal demanava una cosa idèntica, com evidentment succeiria, la puja anual representaria uns 4.700.000 pessetes.

Es dona compte d'una proposició sotassignada pel Conseller Regidor, ciutadà Borràs, interessant:

Que el concurs-oposició per a la provisió de 30 places d'infermeres titulars per les "Cases Refugis" de Conselleria Regidoria d'Assistència Social, es porti a terme sota les següents condicions:

1º Per a prendre part al concurs serà precís reunir les condicions que determina l'article 33 del Reglament General d'Empleats d'aquest Ajuntament i posseir el títol d'Infermera.

L'edat per a poder prendre part al concurs serà dels 18 als 25 anys.

Serà un mèrit preferent aquelles infermeres titulars que actualment prestin serveis als Refugiats.

Les sol·licitants, la documentació de les quals estigui en deguda forma, seran sotmeses pel Tribunal a un reconeixement mèdic. Acabat aquest, el Tribunal publicarà una llista de les eliminades per presentar defecte físic, incompatible amb l'exercici de la professió.

2º Les instàncies deuran ésser presentades dintre el termini de vuit dies, a comptar de la publicació de l'anunci al Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, degudament reintegrades, i haurà d'acompanyar-se el certificat de naixença i tots els documents que les interessades estimin que representen un mèrit que es pugui tenir en compte.

3º El Tribunal estarà compost de la següent manera: El President de la Comissió de Sanitat Municipal o el Conseller en qui delegui; un Conseller de la Comissió de Sanitat Municipal; un Conseller de la Comissió d'Assistència Social; un representant de la Facultat de Medicina; un representant de l'Escola d'Infermeres de la Generalitat; un facultatiu representant de la U.G.T; un facultatiu representant de la C.N.T., i el Secretari de l'Ajuntament o el funcionari en qui delegui.

4º Els exercicis començaran passats deu dies de la inserció del present anunci i quan ho assenyali el Tribunal, el qual en determinarà la forma. El programa serà el mateix de la Facultat de Medicina.

5º Un cop finalitzats els exercicis, el Tribunal formularà una proposta per al nomenament de les concursants. Les designades seran nomenades "Infermeres per a Refugis" mentre aquests estiguin sota la tutela de l'Ajuntament, amb l'haver anyal de 4.361 pessetes.

S'acorda aprovar la proposició."

27.- Correspondència del secretari del Comité de Ayuda a Euzkadi y Norte i comunicació de la tramesa de material divers per a recaptar fons. 10 de desembre de 1937.

Signatura: AHN. Sección Guerra Civil
PS-Madrid. Carpeta 1.560

Comité de Ayuda a Euzkadi y Norte. Sección de la SIA (Solidaridad Internacional Antifascista)

Barcelona, 10 de diciembre de 1937

Estimados compañeros: Salud.

Os comunicamos el envío de 100 tarjetas postales de propaganda que hemos editado últimamente. El fin que perseguimos es recabar la solidaridad de todos los antifascistas del mundo hacia los refugiados y los niños del Norte, cuya situación es lamentable. El invierno es crudo y mucho más cuando falta el calor del hogar, cuando cada familia llora la pérdida de alguno de sus miembros. La tragedia de los refugiados es todavía mayor. No tienen casa, ni hogar, ni siquiera familia, muchos de ellos. Ayudadnos a hacerles la vida más llevadera. Que sientan el consuelo de vuestra atención y vuestro cariño. No es limosna indigna lo que pedimos. Solo queremos esa solidaridad ardiente, efusiva y noble que solo los proletarios saben sentir. Y estamos seguros que no nos la negareis.

Hemos procurado que las tarjetas reflejen nuestro anhelo. El anhelo de todos los españoles honrados: la unidad, la alianza, la colaboración estrecha y legal contra el fascismo y la opresión capitalista. Nuestro deseo es que esa misma unidad se efectue allende nuestras fronteras y de esta forma habremos dado un gran paso hacia la liberación total de la humanidad.

Si las tarjetas os resultaran insuficientes podéis dirigiros a Asociación de Dependientes de Víveres en General –Zequiera 28 Tfno. M-8698. Habana (Cuba), o a: “Ban” “Síntesi de toda idea mundial”. Sarmiento 559 Buenos Aires, a quienes hemos autorizado para reproducirlas con objeto de ganar tiempo en los envíos para América y por la escasez de papel y cartulina que se nota en España.

Los envíos de donativos en metálico deberán hacerse a N. Galvez –28 Boulevard Saint Denis – Paris (Xeme), que es ahora el Delegado en París de la Sección Española de SIA a la que nosotros nos hemos adherido para hacer más fructíferos y coordinados los esfuerzos.

Os saluda fraternalmente y queda vuestro y de la causa antifascista,

Por el C. De A. A E. Y N. El Secretario, G. Castellano.

Direcciones de América, a las que se han enviado tarjetas de propaganda, banderas entrelazadas. 10 Diciembre 1937.¹

Guillermo Boattini – 369, Oakwood Blod. –Detroit Mich.- USA. *Ant^a*.

Vildho Vilen – 839 Lothrop –Detroit, Mich. –USA *id.*

(1) E. Vivas – 3361 Bagley Ave. –Detroit Mich. –USA.- *id.*

(1) *International Libertarian Committee Againts “Ward And Fascim”*.

¹ Hem posat en cursiva els comentaris efectuats a ma pels autors de la font.

José Fidalgo – 1321 Del St.- Gary, Ind. –USA *Carta aparte id.*
 Cultura Proletaria –221, E. 2th av.- New York, N. Y. –USA *id.*
 Comité Pro-Euzkadi – 48 Cherry St.- New York, N.Y. – USA (*Nacionalistas*)
 Freie Arbeiterstimme – 45, West, 17 th. Street – New York City – USA
 North American Committee to aid Spanish Democracy – 149 First Ave.- New York City – USA
 A. Duero – Maipú 38 – Santiago de Chile
 Asociación de Dependientes de Víveres en General – Zequeira 28 telfno. M-8698 – Habana (Cuba) . *Carta aparte*
 “Pan” (‘ Síntesi de toda idea mundial’) Sarmiento 559 – Buenos Aires. *Carta aparte*
 Sr. Ricardo M. Setaro – Piedras, 80.- Buenos Aires. *Carta aparte*
 Rolando Valentini – 63, nº 1042 – La Plata (República Argentina)
 Iris Pavón –Alvear 757 – Cruz del eje (República Argentina)
 Comisión Coordinadora – Paramá 555 – Buenos Aires
 Carmelo Olondo – Centro Vasco – Prado 125 – Habana (Cuba). (*Nacionalista*)
 “Regeneración” – Mares Velasco – Apartado 1563 – México
 Sr. Dn. Froylan C. Manjarres – Director de “El Nacional” – México D.F.
 Sr. Dn. Miquel Lauz Duret – Director de “El Universal” – México D.F.
 Sr. Dn. Miguel Ordorica – Director de “Últimas Noticias de Exceñior”. México D.F.
 Sr. Dn. Rodrigo de Llamo – Director de “Excelsior” – México D.F.
 Sociedades Hispanas Confederadas.- 59, Henry Street, - Brooklyn, N.Y. USA. – Se envia carta aparte

ESTADILLO DE TARJETAS DE PROPAGANDA EDITADAS POR EL COMITÉ DE AYUDA A EUZKADI Y NORTE

1ª Edición (Noviembre 1937): 24.000 tarjetas de banderas y

2ª edición (diciembre 1937): 20.000 tarjetas de banderas y 30.000 del niño

Destinatario	Edición	Nº de tarjetas	
		Banderas	Niño
AMERICA			
Sociedades Hispanas Confederados – New York	1ª	7.600	
Cultura proletaria – New York	1ª	100	
Comité pro Euzkadi New York	1ª	100	
Freie Arbeiterstimme - New York City	1ª	100	

Nort American Committee- New York	1ª	100	
David Alonso PA. EE.UU.	1ª	500	
José Fidalgo- Cary Ind.	1ª	125	
Guillermo Boatini- Detroit Mich	1ª	100	
Vilho Vilen- Detroit Mich	1ª	100	
E. Vivas- Detroit Mich	1ª	200	
A Duero- Santiago de Chile	1ª	100	
A. "Regeneración"- Méjico.	1ª	100	
B. Froilán C. Manjarrez- Méjico.	1ª	100	
C. Miguel Lauz Duret- Méjico	1ª	100	
D. Miguel Ordorica- Méjico	1ª	100	
E. Rodrigo del Llano- Méjico	1ª	100	
F. Ricardo M.Setaro- Buenos Aires	1ª	125	
G. Rolando Valentini La Plata (República Argentina)	1ª	100	
H. Iris Pavón- Cruz del Eje (República Argentina)	1ª	100	
I. Comisión Coordinadora- Buenos Aires	1ª	100	
J. "PAN"- Buenos Aires	1ª	125	
K. Carmelo Olondo- Habana	1ª	100	
L. Maximiliano Olay- New York	2ª	200	
M. Anselmo Tuñón- Gary Ind	2ª	200	
N. Ateneo de Educación .Social- New Jersey	2ª	200	
O. La Aspirante- New Jersey	2ª	200	
P. Hispanos Unidos- New Jersey	2ª	200	
Q. Plus Ultra Democrático Club- New Jersey	2ª	200	
R. John J. Nathan-San Francisco de California	2ª	200	
S. O.E. - Buenos Aires	2ª	200	
T. "España Nueva"- Buenos Aires	2ª	200	
U. "España Republicana"- Buenos Aires	2ª	200	
V. Comisión de Ayuda al Pueblo Español- La Plata.	2ª	200	
"La Nueva España"- Córdoba (República Argentina)	2ª	200	
J. Aglion Morgan- Habana	2ª	200	
Asociación Auxilio Niño Español- Habana	2ª	200	
Totales América.			
1ª Edición banderas.....		10.350	
2ª Edición banderas.....		2.800	
2ª Edición Niño.....	o	2.800	
W.		15.950.-	

Destinatario	Edición	Número tarjetas	Número tarjetas.
Europa		Banderas	Niño
Amadeo Oriol- Marsella (Francia)	1ª	100	
Comité pour l'Espagne libre-Paris	1ª	100	
Comité de l'Espagne Antifasciste-París	1ª	100	
C.G.T. R.S.- París	1ª	100	
Comité Regional CC.EE.Acción Antif.-Lyon	1ª	1.500	
Pancho (para Comité "España Libre")-París	1ª	1.000	
Comité Rod Spanje-Holanda	1ª	100	
Den Norske Hjelpekomiten for Spanje -Suecia	1ª	100	
Svenska Hjelkomiten for Spanien-Suecia	1ª	100	
Walter Gybe-Dinamarca	1ª	100	
Emma Goldman-Inglaterra	1ª	100	
Comité de l'Espagne Libre-Paris	2ª	2.000	1.000
Compañero Odeón-para Fed.Nac.Perpignan (1)	2ª	1.000	1.000
Comité Regional CC.EE.Accion Ant.-Lyon	2ª	1.000	1.000
Manuel Nuñez-Vapor "Habana"- Burdeos	2ª	100	100
"Euzko Deya"- París	2ª	200	200
"La libertaire"-París	2ª	800	800
.Fed. Ctes.Esp. de Acc.Antif.- Perpignan	2ª	1000	1000
Spanske Born Kolonien-Dinamarca	2ª	400	400
"New Times and Ethipia News"-Essex (Ingl.)	2ª	200	600
TOTALES EUROPA			
1ª Edición Banderas.....		3.400	
2ª Edición Banderas.....		6.700	
2ª Edición niño.....		6.100	
		16.200	

Destinatario ESPAÑA	Edición	Número de tarjetas Banderas	Niño
E. Molins- Comisario C.T.E., 25 División	1ª	1.000	
Demetrio Morales. Comisario 26 División	1ª	1.000	
División 28	1ª	1.000	
Batería de Artillería Aragón (Beluche)	1ª	500	
Fuerzas Evacuadas Norte (Figueras)	1ª	500	
S.I.A., Local y Regional	1ª	100	
Anastasio Hornilla - Gerona.	1ª	300	
Comité Comarcal JJ.LL. Amposta (Tarragona)	1ª	200	
Andrés Ugalde- JJ.LL. Amposta	1ª	1.000	
Diego López "Las Cenizas"- Murcia	1ª	1.000	
Francisco Villaverde- Lérida	1ª	650	
Reparto Beluche Sindicatos			
Reparto Comité a varios			
Reparto Beluche a varios.			
Total			
1ª Edición Banderas.....		10.250	

Destinatario	Edición	Número de tarjetas	
		Banderas	Niño

Consejo Local de SIA	2ª	1.500	3.000
Consejo Regional de SIA	2	2.000	2.000
Oficina de Beluche	2ª	2.000	3.000
José Gil- Bujaraloz	2ª	200	200
Delegación de Barcelona, 25 División	2ª	1.000	1.000
Domingo Gómez-Depósito Estación Norte.Barna	2ª	200	200
	2ª	200	200
	2ª	2.000	3.000
	2ª	200	200
Timoteo Hernández-Sindicato Metal-Cartagena	2ª	1.200	2.300
Cipriano Mera –IV Cuerpo Ejército-Guadalajara			
Diego López Torres-“Las Cenizas”- Murcia			
Reparto Comité a varios			
TOTALES ESPAÑA			
2ª Edición banderas....10.250			
2ª Edición banderas.... 10.500			
2ª Edición niño.....15.100			
Total.....35.850			
RESUMEN GENERAL			
1ª Edición 2ª Edición			
Banderas Niño			
América.....10.350	2.800	2.800	
Europa..... 3.400	6.700	6.100	
España.....10.250	10.500	15.100	
24.000	20.000	24.000	
En reserva.....	6.000		

RELACIÓN NOMINAL DE PAQUETES DE TARJETAS DE PROPAGANDA QUE EL COMITÉ DE AYUDA A EUZKADI NORTE ENVIA AL EXTRANJERO. 10 Dic.1937 PARA EUROPA

AMADEO ORIOL- Centre Cultural espagnol –30 court du Vieux Port. Marsella. Un paquete.
COMITÉ DE L'ESPAGNE LIBRE- Rue Crusol 26- París - Un paquete.
COMITÉ DE L'ESPAGNE ANTIFASCISTE- Rue de la Granges Aux Elles, 33, ParísX,1paq.
C.G.T.-S.R. – 108 Quai Jemabe- París X Un paquete.
WALTER GUBE- Dinamarca- Un paquete.
ENMA GOLDMAN- Inglaterra- Un paquete.
COMITÉ ROC ESPAGNE- Holanda- Un paquete.
DEN NORSKE HJELPEKOMITEN FOR SPANJA - Noruega- Un paquete.
SVENSKA HJELKOMITEN FOR SPANIEN - Suecia- Un paquete.
PARA AMERICA.
JOSE FIDALGO- Gary India U.S.A – Ocho paquetes.
Guillermo Boatini- Detroit Mich- Un paquete.
VILHO VILEM - Detroit Mich- Un paquete.
E.VIVAS- Detroit Mich,- Dos paquetes.
CULTURA PROLETARIA- New York- Un paquete.
COMITÉ PRO-EUSKADI- New York- Un paquete.
FREIE ARBEITERSTIMME- New York City- Un paquete.
NORTH AMERICAN COMMITTEE- New York City- Un paquete.
SOCIEDADES HISPANAS CONFEDERADAS- Brooklyn N.Y.- U.S.A – 19 paquetes.
A DUERO- Santiago de Chile- Un paquete.
RICARDO M. SETARO- Buenos Aires- Un paquete.
ROLANDO VALENTINI- La Plata (R. Argentina)- Un paquete.
IRIS PAVÓN- Cruz del Eje- R. Argentina- Un paquete.
COMISIÓN COORDINADORA-Buenos Aires- Un paquete.
CARMELO OLONDO- La Habana (Cuba)- Un paquete.
“REGENERACION” – Méjico- Un paquete.

FROILAN G. MANJARREZ – Méjico- Un paquete.
 MIGUEL LAUZ DURET- Méjico- Un paquete.
 MIGUEL ORDORICA- Méjico- Un paquete.
 RODRIGO DE LLANO- Méjico- Un paquete.
 DAVID ALONSO. Box 75, Langeloth.- Pa.- EE.UU. Cinco paq. Se envía carta aparte.
 CARTAS PARA CERTIFICAR.

“PAN” – Buenos Aires-
 JOSE FIDALGO- Gary Ind. – U.S.A.
 ASOCIACIÓN DE DEPENDIENTES DE VÍVERES EN GENERAL – La Habana (Cuba).

PAQUETES PARA CERTIFICAR.
 “PAN” – Buenos Aires – Un paquete. Se envía carta aparte.
 JOSE FIDALGO- Gary Ind. – Un paquete.- Se envía carta aparte.
 ASOCIACIÓN DE DEPENDIENTES DE VIVERES EN GENERAL- Habana (Cuba)- 1 paq.
 Se envía carta aparte.

28.- Relació de refugiats i refugiades asturianos a la Cerdanya. 19 de gener de 1938.

Signatura. Servicio Militar. Carpeta 2465

CONSEJO INTERPROVINCIAL ASTURIAS Y LEÓN
 Servicios especiales de los evacuados asturianos
 Ref. – J/G

Puigcerdá, Enero de 1938

Sr. D. Estebán Lacin.
 Presidente del Centro Asturiano.
 Lauria, 120
 Barcelona.

Estimado compañero:

Acompaño a la presente lista de personas evacuadas de Asturias y que están refugiadas en el Refugio “La Corba” Aguas de Rivas Pcia. Gerona y en Martinet y Martellá, pcia. De Lérida. También acompaño la lista de niños en edad escolar los que serán internados en las Colonias Escolares en Puigcerdá.

Sin más saludarle fraternalmente.

RELACION DE PERSONAS EVACUADAS DE ASTURIAS QUE ESTAN REFUGIADA EN MARTELLA Y EN MARTINET PROVINCIA DE LÉRIDA.

OBSERVACIONES	EDAD	NATURALEZA
EN MARTELLA:		
Fernando Ropernale Casado.	46años	Gijón
Eustaquia Esturo Casada	46 años	“
Maria Ropernale Esturo	18años	“

Aurora Ropernale Esturo	16 años	“
Feliciana Morán Pérez	27 años	“
Feliciana Montarás Morán	5 años	“
Emilio Montarás Morán	4 años	“
EN MARTINET		
Julia Milaro Estebánez	20 años	“
Milagros Estebánez	17 años	“
Ernesta Milaro Estebanez	13 años	“
Belarmina Escandón Rendueles	30 años	“
Elvira Rodríguez Escandón	13 años	“
José A. Rodríguez Escandón	10 años	“
Lidia Busto Fernández	21 años	“
María Sol Escandón	2 meses	“
Leonor Alvarez Alvarez	51 años	“
Esther Mantaras Alvarez	14 años	“
Isabel Mantaras Alvarez	20 años	“
Laureano Mantaras Alvarez	9 años	“
Milagros Mantaras Alvarez	26 años	Gijón.
Liberto Suarez Mantaras	1 año	“
Guillermo Suarez Martínez	49 años	“

Puigcerdá, 18 Enero 1938.

LISTA DE NIÑOS EVACUADOS DE ASTURIAS REFUGIADOS EN EL REFUGIO “LA CORBA” DE AGUAS DE RIVAS, PROVINCIA DE GERONA.

Mercedes Palomo Llerandi	12 años.
M ^a Luisa Palomo Llerandi	10 años.
Raúl Palomo Llerandi	8 años.
Julio Palomo Llerandi	6 años.
Abdón España García	8 años.
Jesús Crespo Alonso	12 años.

LISTA DE NIÑOS EVACUADOS DE ASTURIAS REFUGIADOS EN MARTINET PROVINCIA DE LÉRIDA.

Feliciana Montarás Morán	5 años.
Ernesto Milaro Estebanez	13 años.
Elvira Rodríguez Escandón	13 años.
José A. Rodríguez Escandón	10 años.
Esther Mantaras Alvarez	14 años.
Laureano Mantaras Alvarez	9 años.

Puigcerdá 8 de Enero 1938

29.- Circular als alcaldes del delegat de la Vegueria de Girona del Comissariat d' Assistència als Refugiats. 16 de Febrer de 1938

Signatura AMO

Administració General. Corporació Municipal.

En virtut d'una nova disposició que seguidament serà posada en vigor per part de la Conselleria d'Assistència Social, amb la qual s'organitza el proveïment de comestibles als refugiats de guerra a Catalunya, aquesta Delegació, adelantant-se a aquella en mires a la ràpida distribució de la tassa corresponent a cada població, us recomana en gran manera que amb la màxima urgència us serviu ordenar i enviar-nos el següent:

1.- La Colònia de Refugiats acollit a la vostra població ha de nomenar un delegat entre ells que els representi en tot quan faci referència a la recepció i distribució dels queviures que per el seu consum els hi seran destinats per conducte d'aquesta Delegació de Girona, i que seran entregades al Regidor d'Assistència Social del vostre municipi, com també per posar en vigor el Decret de Presidència data 24 d'agost del 1937, Diari Oficial núm. 236, d'aquesta manera no solament serà una garantia mútua la bona distribució sinó que també s'evitaran en gran escala les reclamacions etc, que continuament es venen rebent per la manca de productes alimenticis, i al mateix temps es donaran compte que realment s'els aten baix les disposicions i possibilitats de la Superioritat.

2.- Amb la màxima urgència per tenir una seguretat exacta us servireu enviar-nos una certificació numèrica dels refugiats que componen la vostra colònia i que estiguin subjectes al cobrament del subsidi de dos pessetes diàries, quins seran conceptuats amb dret propi per ésser-los-hi destinat el degut racionament. Aquesta certificació ha d'ésser signada imprescindiblement per el Delegat de Refugiats que es nomeni entre ells mateixos, pel Regidor d'Assistència Social del vostre municipi i amb el vist i plau vostre, degudament segellat.

Com podeu veure el cas és d'importància i seguidament serà posat a la pràctica, per tant queda a la vostra exclusiva competència i activitat l'ordenar el nomenament esmentat i fer-nos a mans la certificació manifestada, per tal de que sigueu un dels primers en participar dels avantatges que forçosament ha de reportar aquesta nova modalitat de racionament als refugiats.

Visqueu molts anys.

Girona, 16 de Febrer 1938

Ciudadà Alcalde d'Olot.

El Delegat.

30.- Comunicació de la Comissió Oficial d'Ajut a Euskadi a l'Ajuntament d'Olot, demanant la seva solidaritat. 10 de Març 1938.

SIGNATURA.: AMO

Administració General. Corporació Municipal.

Barcelona, 10 de Març 1938

Ciudadà Alcalde:

Una vegada més aquesta Comissió sent la necessitat de posar-se en contacte amb aquesta Corporació Municipal, amb l'objecte d'atendre les necessitats dels refugiats, d'aquells éssers que es veieren obligats a abandonar llurs llars per no sotmetre's als atropellaments del feixisme invasor.

al nostre abast per a que llur estada entre nosaltres sigui el més comfortable possible. Molts d'ells, en llur èxode tràgic ho perderen tot – una família, amics, caseta que coneixien de petits-, tot allò que constitueix el nostre desig de viure...

Aquesta Comissió reconeix perfectament que existeixen dificultats pròpies de la guerra que ens han declarat els estats totalitaris, els quals volen, amb nosaltres, satisfer llurs capricis. Malgrat això, podem fer molt per mitigar aquestes desgràcies. Per la nostra part, hem

posat el màxim interès perquè no resti un sol company sense cobrir el seu cos amb una peça d'abric.

Reiteradament hem sol·licitat a tots els pobles que se'ns enviés una relació de tots els refugiats. A la nostra crida han respost una gran quantitat d'Ajuntaments; el total de les peces lliurades és ben eloqüent, ja que en els tres mesos darrers s'han lliurat 168.368 peces, amb un valor de 2.142.930 pessetes.

Però, encara resten molts pobles que no han tramès la relació. A tots ells ens dirigim per a que ho facin el més aviat possible, sense retardar un dol dia, ja que amb la negligència seva podria posar-se en entredit la vostra autoritat, que ha d'ésser la genuïna expressió de la causa antifeixista.

Ara bé, aquesta Comissió té d'atendre als refugiats i combatents que en les trinxeres lluiten per la República i independència de la nostra pàtria.

En el seu temps, Catalunya respongué magníficament, quan es sol·licità el seu ajut pel Madrid heroic, perquè tenia possibilitats. Dos anys de guerra han esgotat les nostres reserves i hem tingut que demanar l'ajut dels nostres germans del món, que senten la nostra causa. Comptem ja amb aportacions i oferiments dels Estats Units, Anglaterra, Bèlgica, Suïssa i Holanda, i ens demanen, entre altres coses, se'ls trameti unes col·leccions de bitllets-moneda que s'han fet a tots els pobles de Catalunya i que ara no tenen cap validesa, tota vegada que han estat retirats de la circulació. Poc representarà per aquesta Corporació Municipal atendre aquest petit prec que tal volta pugui traduir-se en alguns milions per a millor atendre les necessitats de les víctimes de la guerra.

Per interès de tots, us preguem ens envieu a la major brevetat possible, el referent als refugiats i col·leccions de bitllets-moneda.

Res més que aprofitar l'avinentesa per a trametre-us les nostres salutacions més efusives, que faré extensives a tots els companys de la Corporació.

Vostres i com a catalans, com a homes lliures i d'una gran sensibilitat, tenim l'obligació de fer tot el que estigui de la causa antifeixista.

31.- Informe que de les activitats de les Oficines centrals del Comissariat d'Assistència als Refugiats presenta Ramon Blasi i Rabassa, en qualitat de Cap de les mateixes al senyor Ricard Altaba-Planuc, comissari del referit organisme. 11 de maig de 1938.

SIGNATURA: AHN. Sección Guerra Civil.

P.S. _ Barcelona. Leg.277/8

NOTA PRELIMINAR.

Les Oficines Centrals del Comissariat d'Assistència als Refugiats nasqueren com una necessitat imperiosa per tal d'estructurar els serveis del referit organisme (aleshores Comitè Central, i després Oficina Administrativa). El personal de les mateixes al començament es nodrí d'uns pocs funcionaris d'altres departaments, en comissió de serveis. Més tard, i imposats per la Conselleria, se n'hi afegiren de vinguts directament del carrer, sense gens de pràctica burocràtica i amb molt poca preparació, llevat de raríssimes excepcions. La falla més remarcable de la major part del dit personal eventual era que ignoraven en absolut la gramàtica catalana i, per tant, llurs serveis no podien ésser gaire eficients. Això, afegit a les evacuacions tumultuoses que calgué realitzar, va fer que aquestes Oficines sofrissin una crisi de creixença de la qual encara es ressenten a hores d'ara, puix que quan començaven a donar un estimable rendiment, s'han reproduït les evacuacions d'antany i la dita crisi ha tornat a fer-

se ostensible. Cal dir que darrerament hi ha ajudat l'haver hagut d'incorporar-se a files diversos elements que amb el temps que hi portaven ja tenien la feina pel cap dels dits.

Es per tot plegat, doncs, que cal reorganitzar-les, aportant-hi personal apte en tota l'extensió del mot.

DIVISIÓ DEL TREBAL.

Aquestes Oficines comprenen les seccions següents:

I Control	VII Caixa
II Allotjament	VIII Comptabilitat del subsidi
III Sanitat	IX Material
IV Transports i informació	X Premsa i propaganda
V Estadística i informació	XI Secretaria
VI Proveïments	XII Consergeria

I- Control.

És en aquesta secció on es pren la filiació del refugiat, i on se'ls lliura el corresponent full de control a canviar pel carnet definitiu de refugiat, per l'Ajuntament de la població on estarà acollit.

II.- Allotjament.

L'evacuat que necessita assistència completa, passa seguidament en aquesta secció, on se li facilita allotjament, ja en el refugi de trànsit del Comissariat, ja en algun dels que traspasarem a l'Ajuntament de Barcelona, segons les circumstàncies del compareixent.

III.- Sanitat.

Tot refugiat que necessita assistència mèdica, tant si es troba acollit a Barcelona com a fora i ha d'ésser hospitalitzat ací, ha de passar per aquesta secció, la qual compta amb un Dispensari per a les cures menors o d'urgència. En aquesta secció es facilita l'ingrés als hospitals i l'accés als dispensaris especialitzats, així com l'adquisició de certs productes farmacèutics o d'aparells ortopèdics i d'altres d'òptica.

També és aquesta secció l'encarregada de facilitar l'enterrament dels refugiats que moren en les nostres institucions.

IV.- Transports i expedicions.

A l'arribada dels refugiats, és aquesta la primera secció a actuar. Es a ella que correspon el trasllat dels evacuats des de l'estació al refugi. També és ella l'encarregada de facilitar els viatges de desplaçament isolat dels refugiats, com la qui té cura de transportar els queviures a les institucions i els equipatges dels refugiats a l'indret on cal.

Les expedicions de refugiats des de Barcelona als pobles forans, on hauran d'ésser acollits, van també a càrrec d'aquesta secció.

Cal remarcar que aquesta secció, a desgrat de tots els esforços, no ha pogut donar mai el rendiment que li pertoca, puix que sempre ha disposat d'una migradesa d'elements de transports molt lamentable.

V.- Estadística i informacions.

Les filiacions de la Secció de Control passen seguidament en aquesta secció, on s'emplenen les corresponents fitxes, que després són degudament arxivades. Les altes i les baixes produïdes en les poblacions foranes, són detingudament compulsades per les relacions nominals que per al cobrament del subsidi als refugiats confeccionen mensualment els Ajuntaments respectius.

La informació del parador dels refugiats acollits a Catalunya i altres extrems referents als mateixos també va a càrrec d'aquesta secció, puix que posseeix les dades de la població refugiada.

VI.- Proveïments.

Aquesta secció té a la seva cura el proveïment de les institucions que depenen directament d'aquest Comissariat, tasca feixuga en les actuals circumstàncies, per les moltes dificultats que continuament ha de vèncer.

VII.- Caixa.-

En aquesta secció, que és l'encarregada del pagament de les factures de les despeses d'aquest Comissariat, va inclosa la petita intervenció que cal per al control de les mateixes.

Cal remarcar que les factures superiors a cinc-centes pessetes, i no procedents de les Delegacions, són pagades directament per la Direcció General d' Assistència Social, i ací només són conformades.

VIII.- Comptabilitat del Subsidi

En establir el Govern de la Generalitat un subsidi diari per als refugiats, calgué crear aquesta secció, on són compulsades les relacions nominals dels refugiats acollits a les poblacions de Catalunya, de les quals són extretes les liquidacions corresponents per a llur pagament, liquidacions que són trameses a la Direcció General de Finances Locals de la Generalitat.

IX.- Material.

D'aquesta secció depèn el magatzem que el Comissariat té a l'antic establiment de la Misericòrida, Montalegre, 4, on hi ha el dipòsit de robes i altres efectes. Ací a les Oficines només hi ha l'encarregat, el qual té cura de proveir del material que cal per a les necessitats de les Oficines, així com autoritza –en casos gairebé excepcionals- el poder retirar del referit magatzem peces de roba d'ús personal per a refugiats molt menesterosos.

X.- Premsa, propaganda i correspondència general.

És ací on és diàriament consultada la premsa local, de la qual són extretes aquelles noves i aquells treballs referents a refugiats de guerra o a llur assistència.

La part de propaganda ha quedat gairebé reduïda a la mínima expressió, puix que darrerament només ha donat senyals de vida en passar a la publicitat els donatius que es reben amb destí als refugiats. És la part que caldria incrementar amb major impuls, per tal que tothom conegués i valoritzés l'obra que el Comissariat realitza.

La correspondència en general també va inclosa en aquesta secció, i és l'encarregada de contestar totes les comunicacions rebudes dels refugiats en les quals s'interessen assumptes particulars dels mateixos.

La centraleta telefònica i el personal que hi pertany queda anexa en aquesta secció

XI.- Secretaria.

Tota l'altra correspondència oficial correspon a aquesta secció, a càrrec de la qual també va l'arxiu dels documents oficials, i el registre d'entrades i sortides de la dita correspondència.

XII. Consergeria.

Aquesta és una secció embrionària que cal enrobustir. El conserge és el cap dels ordenances i el que ha de distribuir la tasca que correspon als mateixos. Ell també és el responsable dels mobles i de l'utilatge de l'edifici que ocupen les Oficines, així com de la seva conservació, i de la neteja del referit immoble.

MOT FINAL.

De la reorganització a fons que es realitzi en les dites Oficines dependrà el rendiment a obtenir de les mateixes. Un dels obstacles amb què s'ha topat sempre ha estat la manca de mitjans econòmics; solucionada aquesta falla i cobrint les vacants amb personal degudament preparat, és de creure que se n'obtindrà el màxim rendiment.

Barcelona, 11 maig 1938

EL CAP DE LES OFICINES.

32.- Expedient complet relatiu a la concessió d'un salconduit per a tornar a Madrid. 19 de maig de 1938.

SIGNATURA: AHN. Sección Guerra Civil.

PS- Madrid. Carpeta 1166

MINISTERIO DE TRABAJO Y ASISTENCIA SOCIAL. SALVOCONDUCTOS
INFORMES.

Verificada la comprobación del caso del enfermo Ventura Simarro Navarro, con domicilio en Carretera del Este nº 73 a que se refiere el certificado médico presentado en solicitud de traslado a Madrid de su madre Josefa Navarro Escribá, que vive en el Grao, provincia de Valencia, calle Juan Berdeguel nº 41, he de manifestarle que no está incluido en el apartado b de la norma 1ª de las dictadas por usted, por lo que, caso de accederse a lo solicitado, la permanencia en Madrid no excederá de días.

Madrid 19 de Mayo de 1938.

Madrid 22 de Mayo de 1938.

Denegada por la Sección de Sanidad la petición de regreso a Madrid de Josefa Navarro Escriba, madre de la enferma Ventura Simarro Navarro, que vive en Madrid, carretera del Este, núm. 73, sírvase efectuar las gestiones pertinentes para que esta niña sea evacuada a la residencia de su madre, que vive en el Grao (Valencia), calle de Juan Berdeguel nº 41.

El Delegado de Evacuación.

No procede autorizar su regreso a Madrid para atender a su niña enferma, porque en virtud de las disposiciones de evacuación lo que debe hacerse es que su hija se traslade con Ud., pasando a estos efectos nota a la Sección de Niños para que prepare la evacuación de la misma al lugar donde Ud., se encuentra.

El Delegado de Evacuación.

CONSEJO MUNICIPAL DE ALPEDRETE

Salvoconducto a favor de la camarada Aurelia Segura para trasladarse a Madrid en el día de hoy en unión de un hijo suyo que ha de ser asistido por un especialista.

Alpedrete, 19 de Mayo de 1938

EL ALCALDE

Vº Bº EL COMANDANTE MILITAR.

En virtud de las órdenes de la Presidencia del Consejo de Ministros y del Gobierno Civil de la Provincia, no se podrán extender salvoconductos para la entrada en Madrid más que por la Dirección General de Seguridad y la de Evacuación y Refugiados.

Lo que participo a Ud., con motivo de haber en esta Delegación un salvoconducto para entrada en Madrid de AURELIA SEGURA con fecha 19 del actual, comunicándole que en caso de repetirse la extensión de estos salvoconductos, lo pondremos en conocimiento del Sr. Gobernador Civil de la Provincia.

Madrid, 22 de Mayo de 1938.

EL DELEGADO DE EVACUACIÓN.

Al Presidente del Consejo Municipal de Alpedrete.

Madrid 31 de Mayo de 1938

Sr. D. Wenceslao Carrillo.
Consejero Municipal
Presente.

Querido amigo:

Contestando a su grata tarjeta 26 del actual en la que se interesaba porque la familia de Jesús González Alía regresara a Madrid, participo a Uds., que este compañero alegaba que su estado de salud hacía necesaria la presencia de su mujer e hijos.

Requerido el mismo para presentarse en la Sección de Sanidad al objeto de ser reconocido, ha manifestado que tiene que salir de viaje a la provincia de Toledo para asuntos de la industria y no padece ninguna enfermedad de las comprendidas entre las que permiten autorizar el regreso a la capital de personas para asistir a los compañeros que están realizando una función de guerra, y por tanto, lamento muy de veras no haber podido acceder a la petición del mismo.

Esperando en otra ocasión poder complacerle, queda de Ud., su affmº
amigo s.s

q.e.s.m.

MINISTERIO DE TRAB AJO Y ASISTENCIA SOCIAL . SALVOCONDUCTOS
Informe.

Verificada la comprobación del caso del enfermo Eulalia Sánchez Ramirez y su hermana Francisca Sánchez, con domicilio en.....núm..... a que se refiere el certificado médico presentado en solicitud de traslado a Madrid para reconocimiento, he de manifestarle que sí está incluido en la norma 2 de las dictadas por Ud., por lo que, caso de accederse a lo solicitado, la permanencia en Madrid no excederá de treinta días.

Madrid, 20 de Agosto de 1938

33.- Carta del President del Centre espanyol de Cerbère oferint la seva col·laboració. 13 de setembre de 1938.

SIGNATURA: AHN. Sección Guerra Civil

P.S.- Madrid. Carpeta 809

Sr. Altaba-Planuc. Comissariat d'Assistència als Refugiats. Generalitat de Catalunya
Passeig Pi i Margall, 18 Barcelona.

Distingit company,

Ens plau acusar-vos rebut de la vostra lletra datada del 25 d'Agost passat ajuntant-nos la nota publicada en la premsa barcelonina,

Encara que no hem buscat mai fer mèrits, en la nostre sincera i modesta actuació, vos agraïm sincerament el calicatiu de "magnífica" que doneu a la tasca que realitzem, per lo que representa per la nostra entitat l'opinió que teniu de la mateixa com a Comissari que sou d'Assistència als Refugiats prop de la Generalitat de Catalunya.

La vostra lletra que ha sigut llegida en la darrera reunió ha fet augmentar encara en els nostres socis l'esperit d'ajuda als refugiats civils i de guerra i es amb un gran plaer que constatem que els torns que teníem organitzats la Junta d'aquest Centre a totes les hores del dia i de a nit a l'arribada de trens espanyols o francesos podran ésser ara augmentats, ja que molts socis s'han posat a col·laborar apart dels de la Junta als dits serveis.

Per ésser Cerbère el poble fronterer podríem dir de més importància, no s'ha escapat al vostre Delegat de Portbou, company Villar, la necessitat que per el bon nom de l'Espanya Republicana té, el que els refugiats ferits, malalts, voluntaris o fugitius del camp faciòs trobin un xic de calor o de consol moral i corporal abans d'arribar a la pàtria volguda, ja que no hi ha cap classe de dubte de que aquesta lleugera ajuda que troben ací, els reconforta i els anima més que, si al arribar extenuats o cansats després d'algunes hores de viatge, sovint llargues i pesades es trobessin a la frontera sense trobar ningú que es cuidés d'ells, sense saber que han de fer o a on anar, esperant el tren espanyol de l'endemà, ni sense poder prendre cap aliment, puix la majoria per no dir tots, arriben sense mitjans econòmics.

En cas invers, tots aquells que per necessitat i autoritzats pel Govern surten d' Espanya i arriben ací sense diners ni tan sols per posar un telegrama, puix sembla que en virtut de disposicions oficials l' aduana no els deixa treure ni deu pessetes ni cinc, ni cap, troben sempre en aquest Centre un mitjà de sortir del pas, per continuar el viatge lo més ràpidament possible, o l'aliment necessari per ells i els fills, mentre s'esperen els fondos dels seus familiars, tota crítica de part d'elements que sempre procuren enfosquir la magnífica gesta plena de sacrificis i heroisme del poble antifeixista espanyol

Nosaltres els socis del Centre Espanyol creat amb ferma voluntat de remediare en lo possible totes aquestes misèries a les quals el Govern amb molt bona voluntat no podria moltes vegades atendre, puix que coses més importants per la guerra i la victòria retenen la seva atenció, fem això desinteressadament des dels primers jorns de la guerra, animats del més gran sentiment republicà aportant així al nostre entendre el petit gra de sorra a la causa, que altres germans defensen amb les armes a les mans.

Per això entenem que la nostra tasca comparada amb la d'aquests darrers no és cap sacrifici i per tant no necessita lloances que solament complim amb la nostra obligació, dintre dels pocs mitjans amb que comptem, tenint en compte que encara que en un país germà, ens trobem en terra estrangera.

No hi ha cap dubte que si la nostra organització fos tinguda com a semi-oficial o fos reconeguda per les nostres autoritats, des del Govern Central o des de la Generalitat podrien canalitzar-se els nostres serveis o les nostres activitats, com vulgueu anomenar-ho, d'una manera potser més eficaç encara que la nostra Espanya i per la nostra causa, ja que algunes vegades segurament, malgrat tota la bona voluntat posada en el compliment del nostre deure, és evident que faltem de cohesió amb els organismes oficials i es produeixen roces o discrepàncies que encara que no produïdes voluntàriament, no hi ha cap dubte, fan que es perdin activitats o que es fereixen sensibilitats cosa que està ben lluny de la nostra intenció.

Per això i a fi i efecte de millor complimentar la tasca que ens hem imposat tots els socis, la nova Junta formada darrerament el nom de quins components vos adjuntem en lletra apart, ens plau posar-nos a les vostres ordres i tota vegada que vos oferiu per fer si cal alguna gestió prop dels Ministeris vos expliquem tot això que fem o podem fer, no per egoisme, sinó perquè vos amb millor coneixement dels diferents problemes afectant als refugiats, podreu segurament canalitzar millor l'ajuda que nosaltres volem continuar aportant a tots aquells germans que com nosaltres senten els mateixos ideals de Llibertat i Justícia.

Vos saluda cordialment

E. Tapia- Secretari

J.Garriga- President.

34.- Informe del Delegat de la IV Vegueria del Comissariat d'Assistència als Refugiats. 30 d' Octubre de 1938

SIGNATURA.: AHN. Sección Guerra Civil

PS- Barcelona Leg. 277/8

En compliment del que està ordenat, ens plau d'emetre l'informe que interessa la vostra comunicació núm, 11.148 de data 29 de Setembre passat. Hem recollit en ell, totes les activitats desenvolupades per la DELEGACIÓ a la IV VEGUERIA del COMISSARIAT D'ASSISTÈNCIA ALS REFUGIATS DE GUERRA. També per l'interès ben remarcable que revesteixen, hi estan exposats aspectes d'actualitat que seria convenient solucionar.

INFORME

La Delegació a la IV Vegueria del COMISSARIAT D'ASSISTÈNCIA ALS REFUGIATS DE GUERRA, fou creada el 15 de Desembre del 1937. Instal·lada en l'immoble numero 19 del carrer de Llovera, començà a funcionar el dia 1er de Gener de 1938.

PERIODE D'ORGANITZACIÓ

Havien de transcórrer tres mesos, abans els serveis que tenia encomanats, no assolissin la plenitud de llur eficàcia. Les dificultats en la recerca de personal oficinista, retardaren la seva posta en marxa.

COMENCEN LES TASQUES.

De bell antuvi, es feu indispensable d'intervenir prop dels Ajuntaments de la Vegueria, per tal d'obtenir el racionament normal dels refugiats que acollien, a base de les possibilitats que oferia cada poble. Aleshores, amb la indemnització de dues pessetes per refugiat i dia, els Ajuntaments subvienien en un tot les necessitats alimentàries dels refugiats. No en tots els casos es procedia en consciència. En moltes localitats, el malesstar entre ells, s'anava aguditzant. Les quantitats de queviures que els hi lliuraven com a racionament, cada vegada eran més migrades; ja que les disponibilitats dels Ajuntaments s'anaven exhaurint.

Momentàniament, degut a la forta pressió exercida s'aconseguí una lleugera millora; però els esculls de la situació no podien ésser vençuts pels Ajuntaments, i calgué cercar un altre procediment.

IMPLANTACIO DEL RACIONAMENT SETMANAL.

Fou en el mes de Març d'enguany quan s'establí el racionament setmanal per mitjà de la "Dirección General de Abastecimientos". Al quedar instaurat d'aquesta manera l'avituallament dels refugiats, es produí una sensible millora, malgrat que les quantitats dels comestibles assenyalades per una setmana de racionament eren ben escasses. Darrerament, algunes setmanes, les porcions d'aliments fixades des del començament, han sofert encara una reducció, deguda –segons se'ns ha informat- a insuficiència de provisions.

L'alimentació deficitària dóna lloc a situacions enutjoses i és motiu de perturbació entre els refugiats i la població indígena. La indigència en què viu una bona part del personal refugiat, aquest la pal·lia com pot i pels mitjans que siguin. Els incidents que sorgeixen arreu per la pràctica de procediments expeditius són nombrosos. Malgrat que les necessitats del moment afecten tothom, el comú de la gent està mancat de comprensió per a l'excusa de certes accions, sempre detestables. I, és que en el fons, a mesura que l'escassetat dels articles de primera necessitat es fa més intensa, l'egoisme de certes persones es desferma més cruament.

En tot aquest devesall, hi planava, però, un problema que no es podia negligir i que urgia resoldre. Aquesta Delegació n'havia copsat tota la seva transcendència i a arnajar-lo va esmerçar els seus esforços.

PROBLEMA DE LA INFÀNCIA.

El problema dels infants era patètic. El seu endegament no podia esperar-se. Són els qui més pateixen el flagell de la guerra. Seran els qui més en tocaran les conseqüències. Tot ciutadà que es desvetlli pel demà, ha d'impresionar-se fortament davant la visió d'unes tendres criatures escanyolides, la pobresa de les quals es revela abastament en llur semblant. Una infància que visqui gairebé en la indigència, ofereix perspectives poc esperançadores i és precursora d'una generació raquíta, fàcil als infortunis en la salut del cos i afeblida en les facultats de l'intel·lecte.

Esperonades les gestions empreses, per un esperit que té els ulls fets en el demà, ben aviat s'havien de veure en part coronades per l'èxit. La satisfacció en reeixir en un problema tan cabdal emplenà de goig aquesta Delegació.

ELS QUE HAN AJUDAT.

L'haver sortit airosos, es deu al "Comité de ayuda suiza a los niños de España" i al "Servicio Internacional de los Amigos Cuáqueros". Aquestes dues benemèrites organitzacions, a les quals cal retre i retem el més pregon afecte, prestaren tot seguit la seva valuosa i eficaç ajuda que permetè, sinó resoldre totalment el problema, al menys atenuar-lo.

Posades de manifest les necessitats més apremiants, donant preferència als nuclis més nombrosos d'infants, aquesta Delegació formulà i sotmeté a l'aprovació de les esmentades organitzacions, una proposta de instal·lació de 12 cantines infantils. En principi quedà acceptada.

CANTINES INFANTILS

Els fruits de la tasca eren recollits, en tenir successivament lloc, la inauguració de les Cantines de Reus, Riudoms, Barberà de la Conca, La Selva del Camp, Montblanc i Segarra de Gaià.

Les susdites cantines són ateses per personal femení escollit amb la intervenció dels Alcaldes de les localitats on radiquen i la del Representant dels Refugiats.

El cens d'infants fins a l'edat de 14 anys, refugiat en el territori de la IV Vegueria en 31 de juliol del 1938, era d'un total de 2.682, distribuït com segueix:

COMARCA DEL BAIX CAMP.....	1.337
COMARCA DE LA CONCA DE BARBERÀ.....	927
COMARCA DEL PRIORAT.....	349

	COMARCA DE LA RIBERA.....	69
	La concurrència a les Cantines dóna el següent resultat:	
	Cantina de Reus.....	197
COMARCA BAIX CAMP	Cantina de Riudoms.....	115
	Cantina de la Selva Camp	71
	Cantina de Barberà de la Conca.....	95
	Cantina de Montblanc	165
	Cantina de Segarra de Gaià.....	205

Calculat el tant per cent de la població infantil refugiada que gaudeix del servei, resulta, per les Comarques on està establert, que és el següent:

COMARCA DEL BAIX CAMP.....	28 per cent.
COMARCA DE LA CONCA DE BARBERÀ	50 per cent.

Aquesta Delegació supleix la insuficiència del servei amb la norma de trametre a les localitats, on hi ha cantines obertes, les famílies que porten infants. També autoritza canvis de residència quan és evident la depauperació de la mainada.

L'obertura d'altres establiments similars queda diferida, puix les susdites organitzacions tenint els mitjans econòmics limitats, estimaren més urgent acudir a altres indrets on la infància refugiada era de més volum.

DONATIUS REBUTS

Se n' han rebut del "Comité de Ayuda Suiza a los Niños de España" i del "Servicio Internacional de los Amigos Cuáqueros". Aquests donatius han consistit en queviures i robes. Amb ells s'ha pogut alleugerir moltes necessitats peremptòries que d'altre manera no hauria estat possible d'atendre-les.

Una altra organització, "El Fons de Solidaritat Internacional" ens lliurà una quantitat important d'articles alimentaris per mitjà del Comissariat, per a la seva distribució entre els refugiats, -infants i adults- de la IV Vegueria.

L'EXODE DE LES TERRES D'ARAGÓ I RIBERA DE L'EBRE

Quan a les darreries del mes de Març d'enguany, es produí el desmoronament del Front d' Aragó, i es formaren aquells inacabables i impressionants corrues; per les Oficines d'aquesta Delegació hi desfilaren en aquells moments terribles i caòtics, gent de totes aquelles contrades; a les quals es pogué atendre i mitigar llur dolor, mercès a la prodigalitat de les organitzacions nomenades, que depositaren a la Delegació els elements necessaris.

PROJECTES ABANDONATS

Aquesta Delegació tenia en pla d'execució algún projecte, modest, però altament interessant; el qual consistia en la instal·lació en determinades localitats i en edificis previament escollits, d'unes COLÒNIES INFANTILS. Era propòsit nostre agrupar en elles tots els orfes que es troben disseminats pel territori de la IV Vegueria.

Les necessitats de la guerra i la proximitat del Front no afavorien els nostres projectes i com a mida de prudència foren abandonats.

DESPLAÇAMENT DE REFUGIATS

El nombre de refugiats, al produir-se la dispersió del Front d' Aragó, va disminuir. Els que es trobaven als pobles de la Comarca de la RIBERA DE L'EBRE, els haguéren d'evacuar, i molts dels de la del PRIORAT, envaïts pel pànic, també els abandonaren. La majoria d'ells s'internaren vers les Comarques de GIRONA i BAGES, cap a les quals s'havia ordenat canalitzar aquella riuada humana.

Posteriorment, el cens de refugiats ha experimentat un augment i encara tendeix a augmentar més. L'explicació és ben simple. L'esperança de veure en un termini breu deslliurats de la invasió els pobles de la RIBERA DE L'EBRE, ha fet que un gran nombre dels veïns llurs romanguessin a les masies enclavades en els termes municipals més immediats. Així tenim que una gran part dels habitants de FLIX, sojornen acampats en el

terme municipal de PALMA D'EBRE. Els procedents de GINESTAR, MIRAVET, BENISSANET I PINELL DE BRAY, es troben pels contorns de TIVISSA. Això a part d'altres localitats més endinsades cap el Front on llurs habitants romanen a les coves de les montanyes. No posseïm ni dades aproximades, però sumen alguns milers, segons referències.

Cal remarcar que una immensa majoria d'ells oposa una forta resistència a ésser evacuats. Alguns abandonen aquelles terres per una tasca de convenciment que porta a cap l'Autoritat Militar, la qual els fa veure els perills que corren. D'altres, ho realitzen per pròpia voluntat; forçats, però, per la carència de mitjans econòmics i perquè la insuficiència dels queviures es deixa sentir cada dia més intensament. Molts d'ells passen a inscriure's a la Delegació.

De perllongar-se durant l'hivern l'estada de tota aquesta gent en els llocs que actualment habiten, les conseqüències poden esdevenir funestes. L'escassetat d'alimentació i el rigorisme de les baixes temperatures, produiran vertaders estralls

CANVI D'ESTATGE DE LA DELEGACIÓ

L'increment cada dia més accentuat dels serveis, palesa la necessitat de cercar un local més adient per al bon i millor desenvolupament de les seves tasques. L'oportunitat sorgí, i en data 25 de juny del 1938, les Oficines de la Delegació quedaren instal·lades en el segon pis de l'immoble número 7, del carrer de Gaudí. Els locals espaiosos i ben acondicionats omplenen abastament la finalitat d'aquesta Delegació i són dignes d'un organisme oficial i del Govern del qual depenen.

ASPECTES ACTUAL QUE RECLAMEN SOLUCIÓ URGENT.

1er.- Existeix un important nombre d'infants orfes que caldria recollir en la seva totalitat i traslladar-los a un establiment adient. Àdhuc algunes famílies lliurarien llurs fills sota la condició de tenir-los ben plaçats.

2on. El mateix procediment s'hauria d'emprar amb els vells que no es poden valer per les seves pròpies forces. Fóra molt convenient que es pogués intensificar en aquest sentit la tasca iniciada.

3er. No podem acabar, sense recollir un altre aspecte altament interessant, que afecta als Municipis, i, que caldria suggerir, on correspongui, la necessitat de remeiar-lo.

La capacitat econòmica de tots ells està esgotada. No poden fer front als compromisos contrets, puix la seva situació financera és per declarar-se en fallida. Alguns han comunicat a aquesta Delegació que es veuran impossibilitats d'abonar als refugiats les quantitats que els corresponen, altres no han manifestat res; però han deixat de pagar-les.

La conseqüència d'això són una infinitat de queixes que diàriament es reben en aquesta Delegació. Els mitjans de persuasió van perdent la seva virtualitat. Amb tot això, la insuficiència del racionament i la proximitat de l'hivern, fan que l'esdevenidor es presenti curull de dificultats.

Reus, 30 d'octubre del 1938. EL DELEGAT J. Borràs Masagué.

35.- La Delegación Especial para Información Residentes territorio liberado demana diverses informacions a l'Alcalde d'Olot. 13 de febrer de 1939.

Signatura: AMO

Administració General. Corporació Municipal.

Ministerio de Orden Público. Delegación Especial para Información Residentes territorio liberado. DIDREM. Telegrama postal

Gerona 13 de febrero de 1939.- III Año Triunfal.

El Delegado del Servicio al Alcalde de Olot

Ruego a usted se sirva enviar a estas oficinas, a la mayor brevedad posible, los datos siguientes:

- 1º Relación de las personas asesinadas por los rojos.
- 2º Relación de las personas fallecidas por hechos de guerra.
- 3º Relación de las personas encarceladas por los rojos y liberadas por nuestro Glorioso Ejército.
- 4º Relación de las personas encarceladas por los rojos y evacuadas a zona roja.
- 5º Relación de los niños de Colegios evacuados a zona roja o al extranjero.
- 6º Relación de las personas más destacadas por su significación izquierdista durante la dominación roja.

Nota.- Dirección para la contestación: DIDREM . Paseo de Gracia 112. Barcelona

36.- Ordre d'expulsió per una refugiada. 25 de febrer de 1939.

Signatura: AMO

Administració General. Corporació Municipal.

De conformidad con las disposiciones vigentes, se concede a Vd. Un plazo de 24 horas para abandonar el alojamiento que està ocupando a fin de que pueda ser utilizado por su propietario, viniendo obligada a trasladarse a la población de su procedencia.

Olot, 25 de Febrero de 1939. III Año Triunfal. El Alcalde intº.,
A ocupantes del piso 2º de la casa nº 10 de la calle de Vilanova. Ciudad

37.- Escrit de rebuig del funcionariat de la delegació d'Evacuació d'Alcanat del seu cap superior per ser membre del partit comunista. Març de 1939.

Copia del escrito entregado en el Frente Popular de Alicante, con fecha once de marzo actual.

Tenemos el honor de poner en conocimiento de Vds. Que con esta fecha hemos dirigido a D. Antonio Roman, Comandante Militar de esta plaza, el siguiente escrito:

“Con la máxima complacencia, los que subscriben, funcionarios y empleados de la Delegación de Evacuación de esta Ciudad, se adhieren a la Junta Nacional de Defensa, ofreciéndose incondicionalmente para servirla en todo, y manifestando su absoluta identidad, y acuerdo, con los fines que su constitución persigue, expresados por sus hombres más representativos.

“En consecuencia, tenemos que declararnos incompatibles, con el que hasta la fecha, ha venido obstando el cargo de Delegado General: D. Joaquin Viladrich, por pertenecer al Partido Comunista, que tantas pruebas de oprobio y vergüenza ha dado.

“Y solicitamos, sea nombrado, o se nos autorice para nombrar, un Delegado que merezca nuestra confianza, nuestro aprecio y nuestro respeto, por todos conceptos.”

“Alicante a once de Marzo de 1939. “

Firman todos los funcionarios y empleados, de esta Delegación, y Dependencias de la provincia, a excepción del actual Delegado interino D. Carlos Campos, por negarse a ello al ser invitado.”

(Este escrito, como el dirigido a la Comandancia Militar, también iba firmado por todos los empleados y funcionarios).

En representación de todos y para responder de la veracidad de lo que queda expuesto, firman:

Por la Sección de Gastos. El Jefe. Por la Sección de Contabilidad e Impuestos Por
Oficinas en General. La Secretaria (firmes il·legibles)
Exmo. Sr. Director General de Evacuación y Refugiados. Madrid.

38.- La Comandància militar d'Olot demana a l'Alcalde el nombre de persones refugiades a la ciutat. 1 de maig de 1939.

Signatura: AMO

Administració General. Corporació Municipal.

Comandancia Militar de Olot. Saludo a Franco! Arriba España!

Ruego a V. Que a la mayor brevedad posible se sirva mandar a esta Comandancia Militar, relación de los refugiados que existen en esta procedente de la zona Centro y Levante, significándole que la referida relación tiene que ser por duplicado, numérica y nominal.

Dios salve a España y guarde a V. muchos años.

Olot 1º de Mayo de 1939. Año de la Victoria. El Comandante Militar. P.O. El Teniente Ayudante. (Firma il·legible)

Sr. Alcalde Presidente del Ayuntamiento de la ML Ciudad de Olot. Plaza.-

Estado Español. Policía Militar. SIPM. Destacamento de Olot

Adjunto tengo el honor de remitir a V. la relación por duplicado numérica y nominal de todos los refugiados que se ha podido averiguar qen la actualidad residen en la población, significándole que de encontrarse alguno más con las nuevas pezquisas que se están haciendo, se le notificará oportunamente.

Olot, 4 de Mayo de 1939. Año de la Victoria. El Jefe del Destacamento. (Firma il·legible)

Sr. Alcalde Presidente del Excm. Ayuntamiento de Olot.

Saludo a Franco! ¡Arriba España!

Dando cumplimiento a lo interesado por VS en escrito nº 525 del dia 1º del actual, adjunto me complazo en acompañar relación por duplicado, numérica y nominal de los refugiados existentes en esta ciudad procedentes de las zonas Centro y Levante, significándoles que de encontrarse algunos más con las nuevas mesquizas (*sic*) que se están haciendo por parte de la policía militar del SIPM se le notificará oportunamente.

Olot, 5 de Mayo de 1939. Año de la Victoria. El Alcalde, Joseo Maria Torras Prunes
Sr. Comandante Militar de la Plaza. Ciudad

RELACIÓN DE LOS REFUGIADOS QUE SE ENCUENTRAN EN ESTA PROCEDENTE DE VARIAS PROVINCIAS

Nº	Nombre y apellidos	Años	Naturaleza	Calle nº	Provincia donde piensa regresar
1	Natividad Gómez Lumbreras	65	Ávila	Bernardo Vilar	Madrid
2	José Luis López Lumbreras	11	Madrid	“	“
3	Natividad López Lumbreras	9	“	“	“
4	Francisco López Lumbreras		“	“	“
5	Lucilo Álvarez Bayllo	34	León	E Xiqués 9	Madrid
6	Mariano Ruiz Álvarez	10	“	“	“
7	Elena Ruiz Álvarez	8	“	“	“
8	Luz Ruizz Álvarez	3	“	“	“

9	Iluminada Castellanos	76	“	“	“
10	Casta Ballesteros González	30	Toledo	E. Xiqués 9	Madrid
11	Jesús Manzanos Ballesteros	5	Madrid	“	“
12	Rosario Ocaña Reyes	54	Sevilla	Superior 31	Madrid
13	María Trigueros España	53	Madrid	O. Guillamet 11	Madrid
14	María Nieto Cañas	29	Ciudad Real	A. J. Antonio 10	Madrid
15	María Ruiz Nieto	3	Madrid	“	“
16	Antonio Ruiz Nieto		“	“	“
17	Pilar Baquedano Cordero	68	Badajoz	E. Xiqués 9	Madrid
18	Margarita Quirós Baquedano	40	Cádiz	“	“
19	Pilar Rodríguez Rodrigo	34	Madrid	Superior 25	Madrid
20	Angel Fontseca Rodríguez	11	“	“	“
21	Rosa Fontseca Roderíguez	10	“	“	“
22	Juan Fontseca Rodríguez	9	“	“	“
23	Luis Fontseca Rodríguez	8	“	“	“
24	Teresa Nieto Fornet	24	Tarragona	Estires 6	Tortosa
25	Eugenia Rodríguez Alonso	38	Zamora	Roser 16	Madrid
26	Baltasana Alonso Ruiz	73	“	“	“
27	Angela Castro Rodríguez	4	Madrid	“	“
28	Julia Ramirez Díaz	42	Ávila	M. Vilatriu	Madrid
29	Juana Francés Ramírez	14	“	“	“
30	Eugenia Francés Ramírez	14	“	“	“
31	Priscila Francés Ramírez	11	“	“	“
32	Micaela Torres García	62	Madrid	J. Antonio 3	Madrid
33	Roberto García de Luís	74	Guadalajara	A. Social	Madrid
34	Ramona Zazo Francisco	80	Salamanca	V. Nous 9	Madrid
35	Antonio Amat Lavandera	9	Madrid	“	“
36	José Azopa Martínez	85	Burgos	A. Tura 2	Burgos
37	Manuela Azopa Caballero	2		Hospital	“
38	Luisa Gómez San Nicolás	25	Vizcaya	A. Tura 2	“
39	Casilda Martínez Cuevas	63	Burgos	“	Vizcaya
40	Olga Gutiérrez Maestre	1	Olot	“	“
41	María Luisa Maestre Zapa	22	Vizcaya	“	“
42	Cristobal Camacho Vera	53	Málaga	Carmen 7	
43	Francissca Huerta Luvial	49	Cádiz	“	
44	María Martínez Belinchón	34	S. Cruz Garza	V. Nous 1	Madrid
45	Delfín Amores Martínez	11	Madrid	“	“
46	Mariano Amores Martínez	6	“	“	“
47	Asunción Panea González	37	Madrid	A. 11 Septiembre	Madrid
48	Josefa González Manzano	69	“	“	“
49	Fernanda Panea González	25	“	“	“
50	Eufronia Vicente Depastro	25	Madrid	“	Madrid
51	Félix Panea González	30	“	“	“
52	Josefa Panea Vicente	2	Olot	“	“
53	José Cano Alarcón	75	Madrid	Hostal del Sol	Madrid
54	Alejandra Matías Rey	75	Valladolid	“	“
55	Inés Cano Matías	40	Madrid	“	“
56	Emilia Cano Ballejo	11	Madrid	“	“

39.- Ban de l'Alcalde Jose M. Torras Prunet ordenant compareixer davant l'Ajuntament els caps de família que haguessin recollit infants refugiats. 5 de maig de 1938.

Signatura: AMO

Administració General. Corporació Municipal.

Don José Mª Torras Prunes, Alcalde Nacional del Excmo. Ayuntamiento de la Muy Leal Ciudad de Olot,

Hago Saber: Que con el fin de dar puntual cumplimiento a la Orden del Excmo. Sr. General Jefe de la 4ª Región, referente a los niños sometidos a régimen familiar, los Cabezas de Familia de esta ciudad, dentro del plazo improrrogable de 24 horas tienen la obligación de presentarse en las Oficinas de este Ayuntamiento a declarar lo siguiente:

1º Nombre y apellidos del niño o niña que se les sometió a régimen familiar.

2º Declaración del domicilio, y

3º Declaración de su procedencia.

La negligencia en el cumplimiento de esta orden será severamente castigada.

Olot, 5 de Mayo de 1939

Año de la Victoria. El Alcalde.

B) Actes del Comitè Central d'Ajut als Refugiats

Signatura: AHN. Guerra Civil

PS-Barcelona Leg. 277/622

(document sense datar)

Components del comitè central d'ajut als refugiats

Pere Herrera.- Conseller de Sanitat i Assistència Social.

Doctor Félix Martí Ibáñez.- Director General de Sanitat i Assistència Social. Benet i Mercadè 15, telef. 76.310

Cristí Leyes.- Federació Local de la CNT. Via Durruti 32. Institut Frenopàtic 34 Les Corts.

Antoni Ciprès i Capel.- Secretariat Regional de la UGT. Passeig de Gràcia.

Pere Calafell.- Pi i Margall 36 Telef. 75.692

Empar Coloma i Chalmeta.- Socors Roig Internacional. Passeig Pi i Margall 36, Telef. 16.800

Josep Pérez de Lafuente Feijoó.- Socors Roig Internacional.

Josep Mateu.- Socors Roig Internacional.

Elionor Oriola.- Pro Infància Obrera. Alt. S. Pere 27, pral.

Maria Perellada Pantaló.- Assistència Infantil. Madrazo 103. Telef. 80.395

Pere Clemente Frias.- Aassociació de Treballadors de Banca, Borsa i Estalvi, i Consell UGT. López Raimundo 12 pral.

Francesc Grau Ferrè.- Assistència Municipal. Tècnic del Conseller. Regidor de l'Ajuntament de Barcelona.

Josep López.- Ajut Infantil de Reraguarda. Plaça Ferrer i Guàrdia nº 11. Telef. 20.086

Carles Baró Roca.

Eladia F. Puigdollers.- Assistència Social. Consell de Cent 365. Telef. 10.337. Balmes 22, telf. 18.937

Manuel Alcántara Gusart.- Generalitat de Catalunya. Monteakegre 5. Telf. 10.337 (Casa d'Assistència President Macià)

Vicenç Alcalà.- Consell Superior de Protecció de Menors de Madrid. Via Durruti 43. Telef. 23.070

Rogeli Ararasagreda

Trinitari Salinero.- Proveïments i Avituallaments. Rambla Centre 30. Telef. 18.679

Prudenci Cantin i Miquel.- Comitè Revolucionari dels Ferrocarrils MSA.

Albert Pujolar Valencia.- Unió de Rabassaires. Comerç 21.

Signatura: AHN. Guerra Civil
PS-Barcelona. Leg. 277/6

Acta núm. 17

COMITÉ CENTRAL D'AJUT ALS REFUGIATS

Sessió del dia 22 de desembre del 1936

A Barcelona a dos quarts de set de la tarda del dia vint-i-dos de desembre del 1936, a la Conselleria de Sanitat i Assistència Social (Saló Fermí Galan) es reuneix el Comitè Central d'Ajut als Refugiats, de Catalunya, amb assistència dels representants següents:

Cristí Leyes (C.N.T.)

Antoni Cípres i Capel – Dr. Calofell (U.G.T.)

Empar Coloma (S.R.I.)

Elionor Oriola (Pro Infància Obrera)

Maria Paellada Pantaló (Assistència Infantil)

Prudenci Clemente i Frias (Associació de Treballadors de Banca, Borsa i Estalvi –U.G.T.)

Francesc Grau i Ferre (Assistència Municipal)

Carles Baró i Roca (Ajut Infantil de Reraguarda)

Manuel Alcántara i Gusart (Generalitat de Catalunya)

Vicenç Alcalà (Delegació de Sanitat de València)

Josep Guix (Assistència Social)

Rogeli Araras (Gastronòmica-C.N.T.)

Prudenci Cantin i Miguel (Comitè Revolucionari de la Cia. del FC MSA)

Joan Puigdefàbregas i Garriga (Cap de l'Oficina Administrativa)

Es llegida i aprovada l'Acta de la Sessió anterior celebrada el dia 17 de desembre del 1936.

Es dona compte dels afers següents:

A.-: D'haver-se rebut la visita del Director General d'Administració Local, del Govern de la República, company Moyron, President del Comitè Executiu de la Junta Nacional de Refugiats, anunciant la necessitat que siguin allotjats a Catalunya, d'acord amb aquest Comitè Central, 50.000 refugiats més amb motiu de convenir intensificar l'evacuació civil de Madrid; i d'haver-se convingut, en principi, que les expedicions es farien per nuclis de 500 refugiats aproximadament.

B.-: De que no essent possible a les Delegades de Pro Infància Obrera, Teresa Puigdollers i Maria Lluïsa Queralt, assistir a les reunions d'aquest [...]

Signatura: AHN. Guerra Civil
PS-Barcelona. Leg. 277/6

Acta núm. 19

COMITÉ CENTRAL D'AJUT ALS REFUGIATS

Sessió del dia 31 de desembre del 1936

A Barcelona a dos quarts de set de la tarda del dia trenta u de desembre del 1936, a la Sala de Juntes (Montalegre, 4) es reuneix el Comitè Central d'Ajut als Refugiats, de Catalunya, amb assistència dels representants següents:

Antoni Ciprés i Capel (U.G.T.)

Empar Coloma i Josep Pérez de la Fuente (S.R.I.)

Maria Paellada Pantaló (Assistència Infantil)

Pere Clemente i Frias (Associació de Treballadors de Banca, Borsa i Estalvi, (U.G.T.) Francesc Grau i Ferre (Assistència Infantil)

Carles Baró i Roca (Ajut Infantil de Reraguarda)

Elàdia F. Puigdollers (Assistència Social)

Manuel Alcántara i Gusart (Generalitat de Catalunya)

Vicenç Alcalà (Delegació de Sanitat de València)

Trinitari Salinero (Consell Gastronòmic)

Prudenci Cantin i Miguel (Comitè Revolucionari FC. M.S.A.)

Es llegida i aprovada l'Acta de la Sessió anterior celebrada el dia 28 de desembre del 1936.

Es dóna compte dels afers següents:

A.- D'haver sigut provisionalment substituït el company Rogeli Araras, representant del Consell de la Gastronòmica, durant la seva absència, pel company Trinitari Salinero.

Seguidament, i prèvies les oportunes deliberacions, són adoptats el següents acords:

Primer: Preparar l'estudi dels temes de la propera Conferència per a la Unificació de l'assistència als refugiats de guerra, nomenant a l'efecte els següents companys que hauran de redactar les respectives ponències:

- I- Allotjament – Cristí Leyes, Carles Baró i Roca, i Prudenci Cantin.
- II- Subsistències – Rogeli Araras i Pere Clemente.
- III- Sanitat – Maria Paellada, Antoni Ciprés i Dr. Calofell.
- IV- Expedicions a l'estranger – Elàdia F. Puigdollers i Vicenç Alcalà.
- V- Mitjans econòmics – Empar Coloma i Francesc Grau.
- VI- Propaganda – Josep Pérez de la Fuente i Josep Mateu.

Els companys designats per a dur a terme aquest treball hauran de presentar l'esquema de la respectiva ponència a la sessió del proper dilluns 4 dels corrents.

Segon: Cursar convocatòries per escrit a totes les organitzacions representades en aquest Comitè invitant-les a participar a la conferència esmentada en l'acord anterior (apart de les gestions

oficiosos que els respectius representants efectuïn en aquest sentit) i ampliar la convocatòria a la Unió de Rabassaires de Catalunya.

Tercer: Atès l'ofertament per acollir a França infants refugiats, efectuat per Mr. Víctor Basch en nom de la "Lliga dels Drets de l'Home", recabar de la Junta Nacional de Refugiats, de València, autorització per organitzar i controlar les expedicions de refugiats que des de Catalunya passin a l'estranger.

Quart: Establir vocals de torn a l'objecte que la labor de l'oficina de refugiats pugui ésser assessorada i autoritzada en tots els casos que es presentin, per un membre d'aquest Comitè Central, el qual vocal de torn haurà de restar a l'oficina, el dia que li correspongui, de 10 a 14 i de 17 a 20.

Cinquè: Atès que sense el control d'aquest Comitè Central s'han posat a la venda uns titulats cupons Pro Refugiats, fer públic per la premsa la desautorització d'aquests sorteigs.

Sisè: Atesa la conveniència que l'Estació Sanitària o Refugi Provisional a Barcelona per acollir els evacuats de les zones de guerra que arriben a la nostra capital, estigui situat en un lloc proper a l'Estació de MSA, nomenar una ponència formada pels companys Puigdollers, Baró i Grau per tal de gestionar mitjançant les compensacions que escaiguin, la cessió per a l'esmentat objecte, de l'edifici de l'Hospital d'Incurables situat [...]

Signatura: AHN. Guerra Civil
PS-Barcelona. Leg. 277/6

Acta núm. 20

COMITÈ CENTRAL D'AJUT ALS REFUGIATS

Sessió del dia 4 de gener del 1937

A Barcelona a dos quarts de set de la tarda del dia trenta-un de desembre del 1936, a la Sala de Juntes (Montalegre, 4) es reuneix el Comitè Central d'Ajut als Refugiats, de Catalunya, amb assistència dels representants següents:

Cristí Leyes (C.N.T.)

Antoni Cipres i Capel i Dr. Calofell (U.G.T.)

Josep de la Fuente (S.R.I.)

Elionor Oriola (Pro Infància Obrera)

Maria Paellada Pantaló (Assistència Infantil)

Pere Clemente i Frias (Associació de Treballadors de Banca, Borsa i Estalvi – UGT)

Francesc Grau i Ferré (Assistència Municipal)

Carles Baró i Roca (Ajut Infantil de Reraguarda)

Elàdia F. Puigdollers (Assistència Social)

Manuel Alcántara i Gusart (Generalitat de Catalunya)

Vicenç Alcalà (Delegació de Sanitat de València)

Trinitari Salinero (Consell Gastronòmic)

Prudenci Cantin i Miguel (Comitè Revolucionari de la Cà. del FC. M.S.A.)

Es llegida i aprovada l'Acta de la Sessió anterior celebrada el dia 31 de desembre del 1936.

Es dóna compte dels afers següents:

A.- De que el Comitè Central Ferroviari MSA, per conducte del company Cantin, ha fet lliurament de 500 pessetes a aquest Comitè Central, donatiu que es proposa efectuar cada mes.

B.- De que el company Clemente ha efectuat una visita d'inspecció a Cerdanyola havent pogut constatar que l'estat sanitari dels refugiats acollit en aquella població és satisfactori.

C.- De que, segons manifestacions del company Grau, els propietaris de Valldoreig en nombre de 400, ofereixen el Casino d'aquella Colònia per allotjament de refugiats. I s'indica la possibilitat d'obtenir de cada un dels esmentat propietaris una aportació mensual (que podria ésser de 5 pessetes) per les despeses d'aquell allotjament; en aportació econòmica que en tot cas, s'hauria de gestionar.

Seguidament i prèvies les oportunes deliberacions són adoptats els següents acords:

Primer: Pel bon ordre de les deliberacions d'aquest Comitè, nomenar Vice-president el company Pere Clemente.

Segon: Gestionar del Casal del Metge la cessió de local per a la celebració diumenge vinent de la Conferència per a la unificació d'ajut als refugiats de guerra organitzada per aquest Comitè Central.

Tercer: Invitar a participar a la Conferència a que fa esment l'apartat anterior el Socors Roig del POUM, el Conseller Regidor d'Assistència Municipal de l'Ajuntament de Barcelona i les Regionals de la CNT i UGT.

Quart: Aprovar la ponència de Sanitat redactada pels companys designats a l'anterior sessió i reunir-se novament demà a les quatre de la tarda per aprovar les restants ponències a l'objecte de que puguin ésser impreses i distribuïdes als participants abans de la celebració de la Conferència.

Cinquè: Autoritzar el subministrament d'un braç ortopèdic a l'infant de Sàstago, Bassili Albar Fandos, amb càrrec a la consignació d'Infants Refugiats posada per la Junta Nacional de Refugiats a disposició de la Inspecció de Primer Ensenyament d'aquesta ciutat.

Sisè: Autoritzar la reparació pressupostada en 350 pessetes de l'auto adscrit als Serveis Mèdics de l'Estadi de Montjuïc.

Setè: Lliurar comunicacions al personal facultatiu i auxiliar que presta servei a l'Estadi de Montjuïc acreditatius de llur desinteressada col·laboració a l'obra d'ajut als refugiats de guerra.

Vuitè: A proposta de la ponència designada a l'efecte, aprovar les factures d'obres d'habilitació efectuades a l'Estadi de Montjuïc, Palau de Missions i altres llocs d'allotjament de refugiats, mitjançant l'aplicació d'una bonificació especial del 10%, i per un total de pessetes 23.125'06.

Novè: Nomenar una ponència formada pels companys Grau, Ciprés i Baró encarregada d'organitzar un festival a benefici de l'obra d'ajut als refugiats que aquest Comitè Central porta a terme.

Desè: Autoritzar la confecció de carnets i insígnies per als membres d'aquest Comitè Central.

Onzè: Acceptar en principi l'ofertament de la Gastronòmica de posar a disposició d'aquest Comitè Central el restaurant Pàtria d'una capacitat de 100 places (48 de les quals es troben ocupades actualment) per allotjament de refugiats.

Dotzè: Autoritzar el subministrament de mantes per als refugis "Federica Montseny" i "La Passionària".

Tretzè: Nomenar una ponència formada pels companys Clemente, Baró i Salinero, per a portar a efecte la projectada evacuació dels Hotels controlats per la Gastronòmica a base de la possible distribució dels que actualment els ocupen en la següent forma:

Milicians, al Refugi del carrer del Palau número 13; Obrers sense feina al Refugi “Federica Montseny” de Gràcia; Refugiats de guerra, a la “Passionària” de Sarrià.

Catorzè: Delegar els companys Cantin i la Fuente per solucionar les incidències que dona lloc la distribució de llet per als infants que a l’Estació MSA realitzen els representants de la Societat Internacions d’Amics (Quaquers).

Quinzè: Atesa la invitació feta pel Socors Roig Internacional SC, per a que aquest Comitè Central participi a una Conferència Internacional per a l’ajut als ferits, a les vídues, als orfes i als refugiats d’Espanya, que tindrà lloc a París convocada per la Comissió de Ressemblement Populaire pour l’Aide au Peuple Espagnol, delegar a la companya Elàdia F. Puigdollers i el company Alcántara per a que assisteixin a l’esmentada Conferència en representació d’aquest Comitè Central.

Disset: Insistir en la petició cursada a les oficines d’Assistència Social per tal d’obtenir les dades relatives a la recollida, distribució i existència d’ equips de lli.

Divuit: Modificar la designació de ponències permanents d’aquest Comitè Central per a la millor eficàcia de llur labor en la següent forma:

Primer. Recepció, Allotjament, Transports i Proveïments - companys Carles Baró, Cristí Leyes, Prudenci Cantin i Trinitari Salinero.

Segon. Robes i Equips – Maria Paellada.

Tercer. Comarques – Pere Clemente.

Quart. Sanitat – Elàdia F. Puigdollers i Antoni Ciprés.

Cinc. Control de Refugiats – Empar Coloma i Elionor Oriola.

Sis. Tresoreria i Propaganda – Francesc Grau i Ferre

Set. Afers Administratius – Alcántara i Alcalà.

I essent un quart de deu de la vetlla es aixecada la sessió.

El President,

El Secretari,

**Signatura: AHN. Guerra Civil
PS-Barcelona. Leg. 277/6**

Acta núm. 21

COMITÉ CENTRAL D’AJUT ALS REFUGIATS

Sessió del dia 7 de gener del 1937

A Barcelona a un quarts de set de la tarda del dia set de gener del 1937, a la Sala de Juntes (Montalegre, 4) es reuneix, sota la presidència del company Pere Clemente i Frias, el Comitè Central d’Ajut als Refugiats, de Catalunya, amb assistència dels representants següents:

Antoni Ciprés i Capel i Dr. Calofell (U.G.T.)

Josep Pérez de la Fuente (Socors Roig Internacional)

Elionor Oriola i Josep Mateu (Pro Infància Obrera)

Maria Paellada Pantaló (Assistència Infantil)

Pere Clemente i Frias (Associació de Treballadors de Banca, Borsa i Estalvi –UGT)

Francesc Grau i Ferre (Assistència Municipal)

Carles Baró i Roca (Ajut Infantil de Reraguarda)

Elàdia F. Puigdollers (Assistència Social)

Manuel Alcántara i Gusart (Generalitat de Catalunya)

Vicenç Alcalà (Delegació de Sanitat de València)

Trinitari Salinero (Consell Gastronòmic –C.N.T.-)

Joan Puigdefàbregas (Cap de l'Oficina Administrativa)

Es llegida i aprovada l'Acta de la sessió anterior celebrada el dia 4 de gener del 1937.

Es dona compte dels afers següents:

A.- D'haver obtingut, el company Grau, dels Consellers Regidors de Governació i Sanitat de l'Ajuntament de Barcelona la concessió de que les oficines municipals de districte s'hi pugui organitzar la revisió mèdica dels refugiats i el servei de filiació dels mateixos, mitjançant les oportunes fitxes a la qual comesa serà destinat, a cada una de les esmentades oficines, un empleat municipal.

B.- D' haver-se inaugurat la Residència Infantil que a Caldes d'Estrac ha instal·lat "Assistència Infantil" la qual invita a la ponència de control a que hi efectui una visita.

C.- D'haver-se rebut una comunicació de la Creu Roja Internacional oferint facilitar vacunes contra el tifus i la verola.

Seguidament i prèvies les oportunes deliberacions són adoptats els següents acords:

Primer.- Aprovar la totalitat de les ponències que hauran de constituir la base de discussió dels temes que figuren a l'Ordre del dia de la Conferència per a l'Ajut a l'Obra dels Refugiats de guerra, convocada per el proper diumenge.

Segon.- Recabar del Director General de Sanitat i Assistència Social, que, en la seva qualitat de President d'aquest Comitè, presideixi la Conferència per a la Unificació de l'Obra dels Refugiats de Guerra convocada per el proper diumenge.

Tercer.- Passar a la ponència de Sanitat la suggerència del Dr. Lucena, Inspector d'Assistència Mèdica Municipal al servei dels refugiats, d'allotjar al Pavelló de Romania del Parc de Montjuïc, els malalts o mutilats no hospitalitzables, inadaptats.

Quart.- Autoritzar la confecció dels cartells anunciadors del festival organitzat a profit dels refugiats de guerra, sota el pressupost de 375 pessetes per 2.000 cartells.

Cinquè.- Atorgar un vot de confiança a la ponència encarregada de portar a terme el festival esmentat en l'anterior acord per a realitzar-lo al Palau de Belles Arts o en altre local més escaient en el cas que hi hagi dificultats per a celebrar-lo al Palau Nacional de Montjuïc.

Sisè.- Que s'efectui, a instància del company Tresorer, un recompte de tots els dutes pendents de liquidació a càrrec d'aquest Comitè Central, i un inventari dels edificis que es troben a disposició d'aquest Comitè, de llur contingut i dels equips de llit, utillatge i altres elements de que aquest Comitè pugui disposar.

Setè.- Atès que les Institucions i organitzacions convocades per assistir a la Conferència Internacional per l'Ajut als Ferits, Vídues, Orfes i Refugiats de l'Espanya Republicana, que s'ha de celebrar a París els propers dies 16 i 17 del corrent, proposen designar un sol representant per cada organització, rectificar l'acord pres respecte a la representació d'aquest Comitè que hagi d'assistir a aquella Conferència. [.....]

Signatura: AHN. Guerra Civil
PS-Barcelona. Leg. 277/6

Acta núm. 2

COMITÉ CENTRAL D'AJUT ALS REFUGIATS

Sessió del dia 9 de gener de 1937

A Barcelona a dos quarts de set de la tarda del dia nou gener del 1937 a la Sala de Junes (Montalegre, 4) es reuneix, sota la Presidència del company Pere Clemente i Frias, el Comitè Central d'Ajut als Refugiats, de Catalunya, amb assistència dels representants següents:

Cristí Leyes (C.N.T.)

Antoni Ciprés (U.G.T.)

Empar Coloma-Josep Pérez de la Fuente (S.R.I)

Elionor Oriola (Pro- Infància Obrera)

Maria Prellada Pantaló (Assistència Infantil)

Pere Clemente i Frias (Associació de Treballadors de Banca, Borsa i Estalvi –U.G.T).

Francesc Grau i Ferré (Assistència Municipal).

Carles Baró i Roca (Ajut Infantil de Reraguarda).

Elàdia F. Puigdollers (Assistència Social).

Manuel Alcántara (Generalitat de Catalunya)

Vicenç Alcalà (Departament de Sanitat de València).

Trinitari Salinero (Consell Gastronòmic –C.N.T)

Prudenci Cantil i Miguel (Comitè Revolucionari F.C.M.S.A.)

Joan Puigdefàbregas (Cap de l'Oficina Administrativa)

Es llegida i aprovada l'acta de la sessió anterior celebrada el dia 7 de gener del 1937.

Es dóna compte dels afers següents

A.- D'haver visitat, els companys Clemente, Alcántara i Ciprés, l'hospital de les Colònies Estrangeres situat al carrer Camèlies número 21, d'aquesta ciutat, el qual ofereix deu places per a infants refugiats malalts (amb preferència de raquitisme o tuberculosi seca) i es proposa ampliar aquest oferiment amb 10 places més tot seguit que les disponibilitats de la Institució ho permetin; havent tingut, els visitants, una impressió totalment satisfactòria, de les condicions d'aquell servei.

Seguidament i prèvies les oportunes deliberacions són adoptats els següents acords:

Primer.- En relació a la Conferència per a la Unificació de l'Obra d'Ajut als refugiats, que s'ha de celebrar demà: que la mesa de discussió es constitueixi sota la Presidència del company Alcántara i de Secretari de Paraules la companya Coloma; que en cas que s'hagi d'efectuar alguna votació es reconegui un vot a cada una de les organitzacions representades en la Conferència, la representació de les quals haurà d'acreditar la seva legitimitat mitjançant presentació de l'oportuna credencial.

Segon.- Ampliar amb el company Cristí Leyes, la Ponència Pro-Festival a profit dels refugiats nomenada en anterior sessió; i autoritzar aquesta Ponència per a realitzar les gestiones encaminades a la obtenció de local i de la banda Municipal per a la celebració d'aquell festival.

Tercer.- Oficiar als Consellers Regidors de Governació i Sanitat de l'Ajuntament de Barcelona, Hilari Salvador i Dr. Tussó, donant-los les gràcies per les facilitats atorgades a aquest Comitè per a l'organització dels Serveis de Control i Inspecció Mèdica en les oficines Municipals de Districte de que es donà compte en la sessió anterior.

Quart.- Donar-se per assabentat de l'exposició efectuada pels companys Guix i Araras de llur recent viatge per les comarques catalanes per tal de preparar nous allotjaments per a refugiats.

Cinquè.- Com que amb motiu de la reincorporació de la companya Puigdollers a les tasques d'aquest Comitè, el company Guix, que la suplía, deixa d'ésser membre d'aquest Comitè Central, deixant per aquest motiu de formar part automàticament de la ponència de comarques, designar per a constituir aquesta ponència de comarques, els companys Clemente i Araras.

I essent les nou de la vetlla es aixecada la sessió.

El Secretari.

**Signatura: Signatura: AHN. Guerra Civil
PS-Barcelona Leg. 277/6**

Acta núm. 23
COMITÉ CENTRAL D'AJUT ALS REFUGIATS
Sessió del dia 10 de gener de 1937

A Barcelona a les sis de la tarda del dia deu de gener del 1937 a la Sala de Juntes (Montalegre, 4) es reuneix, sota la Presidència del company Pere Clemente i Frias, el Comitè Central d'Ajut als Refugiats, de Catalunya, amb assistència dels representants següents:

Cristí Leyes (C.N.T.)
Antoni Cibrès i Capel (U.G.T.)
Empar Coloma (S.R.I.)
Josep de la Fuente (S.R.I.)
Josep Mateu (Pro- Infància Obrera)
Francesc Grau i Ferré (Assistència Municipal)
Carles Baró i Roca (Ajut infantil de Reraguarda)
Elàdia F. Puigdollers (Assistència Social)
Manuel Alcántara i Gusart (Generalitat de Catalunya).
Vicenç Alcalà (Delegació de Sanitat de València)
Trinitari Salinero (Consell Gastronòmic C.N.T)
Prudenci Cantin i Miguel (Comitè Revolucionari dels f.c.m.s.a)
Joan Puigdefàbregas (Cap de l'Oficina Administrativa).

Es llegida i aprovada l'acta de la sessió anterior celebrada el dia 9 de gener del 1937.

Es dona compte dels afers següents:

A.- D'haver sigut ajornada, per a celebrar-la el proper dissabte dia 16, la Conferència per a la Unificació de l'Obra d'Ajut als Refugiats que havia de tenir lloc el dia d'avui, per haver sigut

acordat aquest ajornament per la majoria dels assistents a dita assemblea a l'objecte de disposar del temps, per ells estimat necessari, per estudiar les ponències, objecte de deliberació.

B.- D'haver-se rebut un telegrama de la Junta d'Evacuació de Madrid, donant compte d'haver sigut decretada l'evacuació obligatòria de la població civil i demanant que Catalunya faci el màxim esforç per acollir les expedicions que amb aquest motiu s'estan organitzant.

Seguidament i prèvies les oportunes deliberacions són adoptats els següents acords:

Primer.- Que els membres d'aquest Comitè en el cas de no poder assistir a alguna de les sessions del mateix, justifiquin per escrit el motiu de la impossibilitat.

Segon.- Nomenar una ponència constituïda pel companys Grau, Clemente i Alcántara encarregada de comunicar al Conseller de Sanitat i Assistència Social l'ajornament de la Conferència que s'havia de celebrar avui segons més amunt se n'ha fet esment.

Tercer.- Nomenar una ponència constituïda pels companys Ciprès, Leyes i Lafuente encarregada de formular una relació dels edificis que es troben a disposició d'aquest Comitè Central, expressant les especials condicions d'utilització de cada un d'ells.

Quart.- Significar la conveniència que els ponents de comarques surtin cap a recórrer els principals centres forans, per tal de preparar l'allotjament de les noves expedicions de refugiats que s'anuncien.

Cinquè.- Nomenar una ponència constituïda pels companys Baró i les companyes Coloma i Paellada encarregada de proposar les compres que amb urgència s'hagin d'efectuar de llits i robes per els refugiats; autoritzant l'esmentada ponència per a procedir, de moment, a la compra en fer de 500 llits.

Sisè.- Designar als companys Araràs, Salinero i Cantin per a constituir la ponència de proveïments.

Setè.- Disposar la immediata sortida cap a Tarragona del company Borràs per a preparar la destinació de les noves expedicions de refugiats anunciades.

I essent dos quarts de nou de la vetlla es aixecada la sessió.

El President

El Secretari.

Signatura: Signatura: AHN. Guerra Civil

PS-Barcelona Leg. 277/6

Acta núm. 2

COMITÉ CENTRAL D'AJUT ALS REFUGIATS.

Sessió del dia 11 de gener de 1937

A Barcelona a dos quarts de set de la tarda del dia 11 de gener del 1937 a la Sala de Junes (Montalegre,4) es reuneix, sota la Presidència del company, Pere Clemente i Frias, el Comitè Central d'Ajut als Refugiats, de Catalunya, amb assistència dels representants següents:

Cristí Leyes (C.N.T)

Antoni Ciprès i Capel (U.G.T.)

Dr. Calofell (U.G.T).

Ampar Coloma (S.R.I).

Josep Pérez de la Fuente (S.R.I.)

Josep Mateu (Pro- Infància Obrera)

Maria Paellada Pantaló (Assistència Infantil)

Francesc Grau i Farré (Assistència Municipal).

Carles Baró i Roca (Ajut Infantil de Reraguarda).

Elàdia F Puigdollers (Assistència Social)

Manuel Alcántara i Gusart (Generalitat de Catalunya)

Vicenç Alcalà (Delegació de Sanitat de València).

Es llegida i aprovada l'Acta de la sessió anterior celebrada el dia 10 de gener de 1937.

Es dona compte dels afers següents:

A.- Com a resultat de la conversa sostinguda aquest matí amb el Conseller de Sanitat i Assistència Social pels companys que foren ahir designats per a visitar-lo, s'ha arribat a les conclusions següents:

La Conselleria d'Assistència Social es compromet a servir les demandes de material que li formuli aquest Comitè Central i a pagar les factures de les quals aquest Comitè es faci responsable, les despeses menors podran ésser pagades amb els cabals especials d'aquest Comitè procedents de donatius i altres recursos.

B.- De que el servei de proveïments ha facilitat el carbó necessari per el servei de cuines i calefacció de l'Estadi de Montjuïc, i s'estudia l'establiment d'un dipòsit especial de proveïments per el servei de refugiats.

Seguidament i prèvies les oportunes deliberacions són adoptats els següents acords:

Primer.- Nomenar por ostentar la signatura d'aquest Comitè Central als efectes de la responsabilització de comandes i factures a què fa referència l'apartat A de la present Acta, els companys Francesc Grau, Pere Clemente i Vicenç Alcalà a base de la signatura conjunta de dos d'ells en cada cas.

Segon.- Ratificar la disposició de suspendre les obres d'habilitació que es venien fent a l'Estadi de Montjuïc, a reserva de la definitiva utilització que es doni a aquell edifici.

Tercer.- Autoritzar el company Borràs per a gestionar de la Delegació de Transports de Tarragona, o de Reus, la concessió d'un auto per el compliment de la missió que com a Delegat a les comarques tarragonines d'aquest Comitè Central, a dit company es confiada.

Quart.- Confiar al company Grau l'organització de l'oficina de premsa i ràdio d'aquest Comitè Central autoritzant-lo per a adscriure a la mateixa els elements tècnics que gratuïtament s'ofereixen a col·laborar-hi.

Cinquè.- Organitzar per el proper dimecres, a les dotze del matí, una visita de la premsa de Barcelona a les oficines d'aquest Comitè, a l'objecte d'obtenir la seva col·laboració a la propaganda necessària per al prestigi d'aquest Comitè Central.

Sisè.- Gestionar la radiació de breus parlaments diaris per a la difusió per la ràdio de l'obra d'aquest Comitè Central; i designar per a les primeres radiacions els companys Grau, Alcalà, Leyes i la companya Coloma.

Setè.- Atès que la Conferència per a la Unificació de l'Obra d'Ajut als Refugiats ahir quedà ajornada per al dia 16 del corrent, ajornar així mateix per a una futura data, el festival a profit dels Refugiats que, en principi, s'havia convingut celebrar el dia 17.

Vuitè.- Designar les companyes Coloma i Paellada i els companys Alcántara i Grau per a rebre i acompanyar, durant la seva estada a la nostra ciutat, una comissió de la S. De N. Que està recorrent Espanya per estudiar el problema dels refugiats de guerra, l'arribada de la qual a Barcelona està anunciada per demà.

Novè.- Autoritzar la compra de 150 equips de roba per a vestir amb destinació als infants refugiats que es troben allotjats a l'antic edifici dels Salesians de Sarrià i del Reformatori del Tribunal Tutelar de Menors, amb càrrec, aquesta compra, a la consignació posada pel Govern de la República a disposició de la Inspecció de Primer Ensenyament d'aquesta circumscripció.

I essent les vuit de la vetlla es aixecada la Sessió.

Signatura: Signatura: AHN. Guerra Civil
PS-Barcelona Leg. 277/6

COMITÉ CENTRAL D'AJUT ALS REFUGIATS

Sessió del dia 12 de gener del 1937

A Barcelona a dos quarts de set de la tarda del dia dotze de Gener de mil nou-cents trenta set a la sala de sessions del carrer Montalegre, 4, reunit el Comitè Central d'Ajut als Refugiats de Catalunya, sota la Presidència accidental de Pere Clemente Frias, que representa en dit organisme l'Associació de treballadors de Banca, Borsa i Estalvi- U.G.T i els companys que a continuació s'expressen:

Joan Ramos (Suplent de Cristí Leyes, C.N.T.).

Antoni Ciprés i Capel, U.G.T.)

Dr. Calofell, UGT.

Josep de la Fuente, (S.R.I.)

Maria Paellada Pantaló (Assistència Infantil)

Francesc Grau i Ferré

Vicens Alcalà (Delegació de Sanitat de València)

Trinitari Salinero (Concell Gastronòmic.

Empar Coloma (S.R.I)

Rogelio Araràs (F.O.S.I.G)

Joan Puigdefabrigas i Garriga (Cap de l'oficina administrativa, secretari accidental.

Es llegida i aprovada l'acta de la sessió anterior celebrada l'onze de gener de mil nou-cents trenta set.

Es dona compte d'un telegrama emes pel Comitè Comarcal de Tortosa, demanant, vista l'ordre d'evacuació forçosa de la població civil des Madrid, sis centes mantes i mil dos cents llençols per atendre als possibles refugiats que puguin arribar a dita comarca.

En conseqüència el Comitè acorda: Sol·licitar a la Conselleria de Sanitat i Assistència Social, la provisió de dites matèries així com cinc mil llençols, dues mil mantes i dos mil llits, procurant que la meitat de dites quantitats siguin demanades a la C.N.T i l'altre meitat a la U.G.T, al mateix temps s'acorda fer la corresponent comanda a la mateixa Conselleria de cent orinals, per tal de destinar-los al Restaurant Pàtria i als possibles sanatoris pròxims a instal·lar.

A continuació es dona compte que el ciutadà Font Marió, delegat de l'edifici "La Conreria" del terme municipal, de Tiana ha ofert dit edifici al Comitè Central d'Ajut als Refugiats, acordant que el dia següent els companys de la Ponència de Sanitat Ciprés, Lafuente i Calofell, verifiquin una visita a l'esmentat edifici.

També es dóna comptes de que al Balneari de Vallfogona hi ha possibilitat d'acollir-hi tres mil cinc-cents refugiats per quin motiu es decideix que els companys Clemente i Pi Araràs, es traslladin el dia catorze a l'expressada finca a l'objecte d'estudiar la conveniència d'habilitar la mateixa.

S'acorda comunicar a l'Ambaixador d'Espanya a Berna que el Comitè Central d'Ajut als Refugiats està disposat a procedir a l'evacuació dels infants refugiats a Catalunya i que de la pròxima conferència del dia setze del corrent s'espera es decidirà definitivament el que calgui procedir.

Finalment s'assabenta al Comitè del donatiu fet al mateix pel Comitè Central de Ferrocarrils de M.S.A d'un vagó de taronges, acordant la seva distribució entre els diversos establiments de Barcelona on hi ha refugiats.

A les vuit del vespre s'aixeca la sessió.

El President accidental

El secretari accidental.

Signatura: AHN. Guerra Civil
PS-Barcelona Leg. 277/6

COMITÉ CENTRAL D'AJUT ALS REFUGIATS

Sessió del dia 13 de gener de 1937

A Barcelona a un quart de vuit de la vetlla del dia 13 de Gener de 1937, amb assistència dels representants que més endavant s'esmentaran i a la sala de Juntes (Montalegre,4) es reuneix el Comitè Central d'Ajut als Refugiats:

Pere Clemente i Frias, que actua com a President (A.T.B.B.E)

Antoni Ciprès i Capel (U.G.T).

Empar Coloma (S.R.I)

Josep de la Fuente (S.R.I)

Elionor Oriola (P.I.O).

Maria Paellada (Assistència Infantil)

Francesc Graus i Ferrer (Assistència Municipal)

Eladia F. Puigdollers (Assistència Social)

Vicens Alcalà (Delegació de Sanitat de València)

Trinitari Salinero (F.O.S.I.G.)

Rogeli Araras (Consell Gastronòmic)

Juan Puigdefàbregas Garriga (Cap d'Oficines Administratives)

(Secretari accidental)

Dona començament la sessió amb la lectura de l'Acta de la sessió anterior dia 12 del corrent que és aprovada.

Es dona compte dels afers següents:

A.- De l'informe adreçat al Conseller d'Assistència Social i demanat pel mateix sobre els treballs que l'Oficina del Comitè realitza el company Guix. Essent aprovat.

B.- De l'informe i nota de despeses presentats pels companys Rogelio Araràs i Josep Guix, que també són aprovats.

C.- De la visita efectuada a Barcelona per la Delegació de la Societat de Nacions.

D.- La companya Coloma presenta una nota de preus de diverses classes de tovalloles decidint el Comitè quedi l'afere sobre la taula.

Sense altres assumptes a tractar a dos quarts de nou de la nit s'aixeca la sessió.

El Secretari Accidental

El President Accidental

Signatura: AHN. Guerra Civil
PS-Barcelona Leg. 277/6

COMITÉ CENTRAL D'AJUT ALS REFUGIATS

Sessió del dia 14 de gener de 1937

A Barcelona a catorze de gener de mil nou cents trenta-set a la sala de sessions del Comitè Central d'Ajut als Refugiats, a dos quarts de vuit de la vetlla sota la presidència de PERE CLEMENTE I FRIAS s'ha reunit el Comitè esmentat assistint a l'acte els vocals següents:

Vicens Alcalà (Delegació de Sanitat de València)

Antoni Ciprès i Capel (U.G.T.)

Empar Coloma Lafuente (S.R.I.)

Elionor Oriola (Pro Infància Obrera)

Cristí Leyes (C.N.T.)

Trinitari Salinero (F.O.S.I.G.)

Rogeli Araràs (Gastronòmica)

Francesc Grau (Assistència Municipal)

Elàdia Puidollers (Assistència Social)

I l'infrascrit Joan Puigdefàbregas i Garriga (Cap de l'Oficina Administrativa) Actuant com a Secretari Accidental.

Es llegida i aprovada l'acta anterior.

Seguidament es dóna compte de la visita efectuada pels companys Ciprés i Lafuente a la finca denominada "La Conrreria" del terme municipal de Tiana, i vist l'informe verbal presentat per dits companys s'acorda procedir a fer les diligències oportunes per tal de que pugui ésser habilitada per inquirir-hi refugiats.

El company Alcalà llegeix la seva propra discreció que pensa donar per Ràdio i és aprovada.

És llegit l'informe d'Araràs i Guix a comarques i és aprovat.

S'acorda a continuació previ informe de la ponència de Sanitat procedir a l'habilitació de la torre "Monegal" de la barriada de Sant Gervasi, per tal de destinar-la a tracomatosos.

La companya Coloma dóna compte de les seves gestions que en companyia de la Parellada a realitzat a fi d'adquirir material per a subministrar els diversos establiments que cal vestir per a recollir-hi refugiats, essent el següent: 250 dotzenes de tovalloles a 9 ptes. 150 a 14 ptes. i 75 a 15 ptes. El Comitè després de lleugera deliberació, acordà deixar l'assumpte sobre la taula.

S'aixeca la sessió a dos quarts de nou de la vetlla.

El President Accidental

El President Accidental

Signatura: AHN. Guerra Civil

PS-Barcelona Leg. 277/6

COMITÉ CENTRAL D'AJUT ALS REFUGIATS

Sessió del dia 17 de gener de 1937

A Barcelona a les cinc de la tarda del dia disset de gener de mil nou cents trenta-set, a la sala de sessions del Comitè Central d'Ajut als Refugiats a Catalunya, carrer Montalegre nº 4, es reuneixen els membres de l'esmentat organisme que a continuació s'expressen a l'objecte de celebrar sessió ordinària:

Pere Clemente i Frias, representant de l'Associació de Treballadors de Banca i Borsa i Estalvis, U.G.T. que actua de President Accidental; Elàdia F. Puifgdollers, que representa Assistència Social de la Generalitat; Mateu, Pro-Infància Obrera; Baró, Ajut Infantil de Reraguarda, Joan Ramos suplent del titular Leyes, C.N.T.; Empar Coloma, S.R.I.; amb el seu suplent Lafuente; Trinitari Salinero, F.O.S.I.G.; Francesc Grau, Assistència Municipal; Rogeli Araràs, Gastronòmica; i Joan Puigdefàbregas, Cap de l'Oficina Administrativa, que actua de Secretari Accidental.

Dóna començ la sessió i Clemente, diu sentir-se satisfet dels resultats de la Conferència celebrada el dia anterior al Casal del Metge, i que constituí un èxit per la cordura dels assistents a l'acte i la bona disposició que tothom observà per apoiar el Comitè Central.

Grau s'adhereix a les manifestacions de l'anterior i creu fora convenient que tots els presents expressessin llur opinió sobre el resultat de la Conferència, el que cal fer d'ací endavant i les rutes que aquest Comitè deu seguir a l'avenir.

Coloma diu que la seva impressió és immillorable, ja que els representants dels estaments polítics i socials prometeren no obstaculitzar, abans el contrari reforçar fins a on calgués amb el seu apoi l'obra del Comitè, així mateix recorda la disposició segura dels representants de les Comarques amb aportar el màxim de sacrificis per a que tots sortim airosos de la magna obra que ens ha estat conferida, lo que representa un gran pas si es té en compte que algunes comarques hom s'havia d'entendre amb representants sense la deguda autoritat que fins ara no han col·laborat en la forma que més convenia pel Comitè i pels refugiats en general, i sobre tot que després de l'acte d'ahir aquest Organisme pot presentar-se dabçvant del mateix Conseller d'Assistència Social i de les autoritats totes, enfortit amb una moral que fins el present no havia conegut. És d'opinió que les ponències emetin per escrit, en terminis que podrien senyalar-se, les gestions que s'hagin realitzat. Exposa que és del parer d'anar a la creació d'un Secretariat del Comitè compost per tres membres.

Mateu diu estar satisfet del resultat de la Conferència i que ara pertoca al Comitè recabar de la Generalitat la màxima autoritat; que deurien controlar-se els refugis a fi efecte de fer estalvis en general, i observar per exemple que a l'Estadi de Montjuïc amb menys de la meitat de milicians dels qui hi ha actualment, podria estar atès.

Salinero recorda lo sostingut en la Conferència pel representant de la CNT sobre possibles perills i demana la preparació deguda de llocs de refugi.

Grau s'expressa en el sentit de que l'amplitud de facultats que la Conferència proporciona al Comitè porta aparellada en sí tota la responsabilitat sobre tot quan afecti a refugiats i aquesta dependència deu procurar que la responsabilitat recaigui sobre les organitzacions polítiques i socials en el comès que els hi correspongui; que s'ha de investigar la classe de refugiats que hi ha i que arriben a Catalunya; que el Comitè deu tenir un President, un Secretari i un Comptable; que deu crear-se una ponència de relacions que posi en contacte el Comitè amb les representacions foranies; que s'han d'ampliar les oficines fins allà on calgui per a cobrir les atencions dels treballs que el Comitè deu realitzar; crear si convé una Direcció General de Refugiats, que posaria en contacte el Govern de la Generalitat amb les necessitats del Comitè; nomenar una ponència que vagi a entrevistar-se amb el Govern de la República si convé, amb el Comitè Nacional de Refugiats amb les regionals d'Albacete, Múrcia, Alcàssar de Sant Joan, etc., amb la finalitat d'estar al corrent de com s'efectuen les evacuacions a les regions afectades; responsabilitzar les ponències i convertir-les en Assessories, i presentar-se al Conseller per a que refrendi l'autoritat que han donat les representacions del poble.

Per acabar diu que a l'objecte de no entorpir i deixar ben lliure la tasca del Comitè per a la formació d'aquestes assessories, es creu en la necessitat de dimitir dels càrrecs en les ponències de Tresoreria i Propaganda.

Tots els presents troben encertades les manifestacions d' en Grau i és d'opinió general que tothom dimiteixi llurs càrrecs en les ponències i així s'acorda.

Clemente diu que compenetrat amb les paraules i l'actitud de tots els presents també ha de posar el seu càrrec de Vice-President o de President Accidental a la disposició del Comitè, i assenyala el company Grau, com a conveniència del Comitè per ésser designat president definitiu, essent aprovat per unanimitat.

Francesc Grau passa a ocupar la Presidència.

Clemente diu sobre l'autoritat del Comitè, que fora de la que ell mateix es revesteixi no deu esperar-se cap altre i que creu que no deu anar-se a veure el Conseller per demanar-la-hi sinó que hi deu anar i dir-li que ja la té l'autoritat. Per lo que afecta a la situació econòmica creui que és inútil demanar ampar a la Generalitat i que el Comitè es qui deu bescatjar-se (sic) ja que de la Generalitat no pot esperar-se gens.

Cipres, hi ha molts pisos i torres deshabitades on s'hi troben mobles i material suficient per a l'habilitació dels refugis i sanatoris de propera inauguració.

Salinero: Manifesta que els ferroviaris són els que més refugiats han posat en pisos a Barcelona i ambdós s'havent en demanar als sindicats una relació de pisos ocupats pels refugiats.

Coloma diu que s'hauria de crear una espècie de cos de vigilància del propi Comitè a l'objecte de seguir i descobrir els possibles refugiats perillosos.

S'acorda tenir en compte la demanda que va fer la representació de Sabadell de que es preguntí a totes les comarques quants evacuats civils de zones de guerra tenen; investigar si és veritat el crèdit concedit a Tarragona de dos milions de pessetes i en cas positiu com s'han esmerçat ja que segons es manifestà a la Conferència, anaven destinats per a atendre les necessitats del servei de refugiats.

I finalment s'acorda, que en la propera sessió per la qual s'assenyala el dia de demà i hora de les cinc de la tarda hi sigui invitat el Conseller, procurant fer-li entrega d'un redactat del resultat de la Conferència.

Aixecant-se la sessió a les set quaranta de la tarda.

El President,

El Secretari Accidental,

Signatura: AHN. Guerra Civil
PS-Barcelona Leg. 277/6

COMITÈ CENTRAL D'AJUT ALS REFUGIATS

Sessió del 18 de gener de 1937

A les set de la tarda i a la ciutat de Barcelona, a la sala de sessions del Comitè Central d'Ajut als Refugiats carrer Montalegre núm. Quatre, el dia divuit de gener de mil nou cents trenta-set, reunits a l'objecte de celebrar sessió ordinària els components del susdit organisme amb la forma que a continuació es detalla:

President Francesc Grau i Ferré i els companys que al marge s'indiquen: (Elàdia F. Puigdollers, Maria Perellada, Ampar Coloma, Lafuente, Clemente, Leyes, Ramos, Mateu, Ciprés, Baró, Alcalà, Araràs, Salinero)

Dóna començ la mateixa amb la lectura de l'acta anterior, que és aprovada, previa rectificació del company Clemente que es fa constar en aquesta referent a les seves manifestacions en lo que al·ludeix a demanar cabals a la Generalitat, que en lloc de voler dir que era inútil demanar-n'hi perquè no els voldrien facilitar era la seva intenció manifestar les dificultats que trobaria donades les actuals circumstàncies.

A prec del mateix es procedeix a la lectura de l' informe del resultat del seu viatge a la comarca del Montsià que junt amb Araràs visitaren el balneari de Cardò , i demanen que vistes les condicions que reuneix es destini a sanatori antituberculós, previ estudi de la ponència de Sanitat. Queda aprovat l' informe i la nota de despeses que presenten.

Com sigui que ha arribat a coneixement del Comitè que l' anterior immoble és propietat d' un súbdit francès, els reunits acorden consultar el Registre de la Propietat.

Al debatre's l' assumpte de ponències, Alcalà demana que fins la propera entrevista amb el Conseller no es parli de la formació de ponències i que continuïn les ja nomenades.

El President opina que deu procedir-se a l'estructuració de les ponències sense nomenar-se els titulars.

S' obre l' estructuració de les noves ponències. Clemente creu que la de control i la d' investigació deuen treballar conjuntament però formant les dues seccions respectives.

Entra a participar a la Junta el Director General de Sanitat i Assistència Social en nom i representació del Conseller. Demana els motius de l'invitació del Conseller a la present reunió. El company Grau en nom del Comitè explica la finalitat i resultat de la Conferència celebrada el dia setze passat fent entrega al president de les conclusions resultat de l'esmentat acte.

Li posa de manifest el company Grau, que donada l'autoritat surgida de l'esperit de les representacions del poble en l'esmentat acte que donaren una autoritat desconeguda fins ara al Comitè Central, autoritat a la qual acompanya la corresponent responsabilitat en tot allò que es refereixi als Refugiats de Guerra, aquest organisme es veia en la precisió de recabar del Conseller la ratificació de la voluntat d'aquelles institucions que es trobaven representades a la Conferència.

El Director General en nom del Conseller i propi reitera la confiança al Comitè palesant al mateix temps l'agraïment per la tasca desinteressada que el Comitè porta a cap.

A continuació prega sia llegit el decret del dia de la data aparegut al Diari Oficial, referent a la creació d'un Comitè de Proveïments i avituallament als establiments d'Assistència Social i Refugis d'evacuats de Guerra.

La companya Coloma pregunta si el contingut del decret en qüestió, fereix en alguna cosa l'autonomia i autoritat del Comitè.

Contesta el Director General, que no és justificada l'actitud de reserva de ningú sobre el contingut de dita disposició ja que pel contrari facilitarà les necessitats dels Refugiats.

Després d'un ca vi d'impressions dels assistents, el Director General suggereix la possible conveniència de que amparant-se en l'última part de lo que el decret disposa, es procuri nomenar una comissió d'enllaç entre aquest Comitè i el del Proveïments, acordant-se després d'unes petites deliberacions que sigui la ponència de proveïments que es nomenarà al crear les demás la que faci les vegades d'enllaç.

El company Grau dona compte de que el Comitè necessitava tenir una presidència permanent que difícilment podia desenvolupar el Director General donades les moltes responsabilitats que tenia de resultes del seu alt càrrec, suplicant no obstant que per l'alta representació acceptés el lloc de presidència honorífica que pel seu valor personal i representació es mereixia.

El Director General de Sanitat i Assistència Social felicita al nou president i les seves paraules són d'estímul a l'obra ja encauzada des d'abans de la formació del Comitè per a que en un conjunt ple de bona intel·ligència i bona voluntat arribi a coronar amb l'èxit per a tots tant desitjat.

Com a beneficiós per al Comitè i aprofitant l'avinentesa, el Director General posa en coneixement de l'organisme que la Conselleria de Sanitat i Assistència Social ha creat una secció de propaganda i que ha decidit fer sortir a la llum una edició monogràfica que posada d'antuvi a disposició del Comitè permetrà recollir l'obra realitzada des dels primers dies en que arribaren refugiats fins a la data.

S'accepta, i a continuació el company Grau diu que s'ha de procedir al nomenament dels membres que han de compondre les ponències que han d'atendre les diverses necessitats del Comitè, i així, a continuació són nomenats en la forma següent:

PROVEÏMENTS: Trinitari Salinero i Rogeli Araràs.

ALLOTJAMENT: Carles Barò i Roca.

TRANSPORTS: Prudenci Cantin

ROBES: Parellada i Santalò

COMARQUES: Pere Clemente i Frias.

SANITAT: Ciprès i Calofell.

CONTROL REFUGIATS: Empar Coloma i Chelmeta.

ASSUMPTES ADMINISTRATIUS: Vicens Alcalà.

PROPAGANDA: Mateu.

RELACIONS EXTERIORS: Cristí Leyes, Clemente i Cantin.

INSPECCIÓ: Rogeli Araràs.

A més es procedeix a la designació dels membres que han d' ocupar la Secretària i la Tresoreria que recauen sobre els components Eladia Puigdollers i Manuel Alcàntara respectivament.

Una vegada aprovades les ponències i designacions anteriors es procedeix al nomenament d' una comissió especial que anirà a València, Madrid, Albacete etc a l' objecte de relacionar-se amb el govern central, juntes d' evacuacions i Comitès de Refugiats per tal d' observar la forma com s' efectuen les evacuacions i subsanar les deficiències que hi puguin haver-hi. Aquesta comissió la formaran Grau, Coloma i Rogeli Araràs. Així mateix es nomenada una comissió per a posar-se d' acord amb els serveis de propaganda de la Conselleria de Sanitat i Assistència Social. Aquesta queda composta per Elàdia F. Puigdollers, Carles Baró i Roca, Mateu i Lafuente.

Sense altres assumptes a resoldre, a tres quarts de nou de la vetlla s' aixeca la sessió.

El President

El Secretari Accidental.

Signatura: AHN. Guerra Civil

PS-Barcelona Leg. 277/6

COMITÈ CENTRAL D'AJUT ALS REFUGIATS

Sessió del dia 19 de gener del 1937

A la ciutat de Barcelona, el dia dinou de gener del mil nou-cents trenta set a les set del vespre, i a la Sala de Juntes del Comitè, carrer de Montalegre, 4 es reuneix en sessió ordinària l' esmentat organisme de la manera següent:

Francesc Grau i Ferrer, President.

Elàdia F. Puigdollers, Secretaria.

Antoni Ciprès Capelo.

Carles Baró i Roca.

Empar Coloma Chalmeta.

Cristí Leyes i Cardús i el seu suplent Ramos.

Trinitari Salinero Sánchez.

Prudenci Cantin Miquel.

Josep Mateu Benavent.

Vicenç Alcalà Llorente.

Es llegeix l' acte anterior que fou aprovada.

El President dona compte de que hi ha un gran nombre de professors evacuats i donà la suggerència de que es comunicui a la companya Camino, mestressa responsable del grup del carrer Ganduxer, 40, per tal de que tots els refugiats majors de divuit anys passessin per aquestes oficines a l' objecte de controlar-los degudament i així s' acorda.

El mateix indica la conveniència de saber quin nombre de llits té el Comitè per tal de que l' Ajuntament pugui fer-ne una comanda per a un refugi, prenent-se en consideració, quedant sobre la taula.

El company Salinero dona compte d' haver presentat a la Gastronòmica, entitat que representa, la factura de les despeses d' enterrament de la refugiada Petra Olaizola, montant cent noranta dues pessetes amb vint cèntims, després de deliberar sobres dit assumpte amb diversitat de criteris, el President dóna l' orientació de pagar l' esmentada factura i s' aprova.

Baró pren la paraula per a exposar la necessitat de disposar de cotxe per a desenvolupar la tasca de la seva ponència i declara la dificultat que troba, demanant un vist-i-plau d' aquest

Comitè per a que l' entitat per ell representada pugui servir-se'n. El President diu que convé adreçar una proposta en aquest sentit a la Conselleria donades les varies peticions que com la present s' havien fet.

Exposa també la necessitat de girar una visita a tots els edificis on hi hagi refugiats i una altra als immobles de que disposa aquest Comitè, i s' acorda.

El company Grau prega al Comitè que en la propera reunió tots els components portin un informe per tal de servir d'orientació a la comissió que deu marxar de viatge d' inspecció, aprovant-se.

Per Secretaria es dóna compte d'una comunicació dels serveis d' Assistència Social donant compte de la part dispositiva d' una ordre del Conseller amb data quinze de gener, per la qual el funcionari Ramón de Temple i Jorro es reintegrat al seu lloc deixant la representació d'aquest Comitè en el Comitè Nacional de Refugiats, quedant-ne el Comitè enterat.

El President exposa la necessitat d'estructurar de bell nou l'oficina designant els empleats que han de tenir al seu càrrec les ponències del Comitè, en la forma següent:

Sancho cuidarà de la informació general, Miró de Proveïments, Jaumandreu d' Estadística i control dels fitxers, Ramon Blasi lliurament de carnets i informació de refugiats, Millan de premsa, sota la responsabilitat dels quals baix les ordres del cap de l' oficina administrativa actuaran els empleats que presten servei en la mateixa.

Així mateix exposa el President la necessitat d' augmentar al menys amb catorze més els empleats del nostre organisme vista la imperiosa necessitat de servei esdevinguda de resultes de les evacuacions urgents de les zones de guerra, aprovant-se.

Així mateix s'acorda cursar la demanda a la Conselleria d' Assistència Social del material necessari i corresponent als nous treballadors de l'oficina, de dos mil llits per a evitar que dormin a terra els refugiats del Poble Espanyol, hotel de Montjuïc, per a la definitiva habilitació de l'edifici d' Assistència Catalana Infantil, i educació sanitària de Reus; cinc cents equips per l'edificació que s'està muntant a Lleida i en el qual ja hi ha refugiats; tres cents mantes per al Comitè de Tortosa; mil metre de roba blanca per a fer robes interiors d'home i de dona; cinc cents parells de mitjons per a infants de totes les edats; cinc cents per a homes; cinc cents per a dona i dues centes caixes de llet condensada per atendre els evacuats al seu pas per Tarragona i Tortosa.

Es tinguda en compte la sugerència del company Mateu el qual diu, la conveniència de que quan s'efectuï la visita d'inspecció a totes les zones afectades per a l'evacuació, també es visiti el Consell de Defensa d'Aragó.

Sense altra assumpte a tractar, s'aixeca la sessió a les vuit i deu minuts del vespre.

El President, F. Grau

La Secretària, Elàdia F. Puigdollers

Signatura: AHN. Guerra Civil
PS-Barcelona Leg. 277/6

COMITÈ CENTRAL D'AJUT ALS REFUGIATS

Sessió del dia 22 de gener del 1937

A Barcelona a les set de la tarda del dia vint-i-dos de mil nou cents trenta-set, a la sala de Juntes del carrer Montalegre núm. Quatre, es reuniren els components del Comitè Central d' Ajut als Refugiats que a continuació s'expressen:

Francesc Grau Ferré (President)

Elàdia Puigdollers (Secretària)

Cristí Leyes Cardús (Tresorer)

Ampar Coloma
Lafuente (Suplent de l'anterior)
Carles Baró Roca
Antoni Ciprès Capel
Joan Ramos (Suplent de Leyes)
Josep Mateu
Prudenci Cantín
Vicens Alcalà
Maria Perellada
Ampar Llerena (Suplent de l'anterior)

S'aixeca (sic) la sessió amb la lectura de l'acta de l'anterior que és aprovada.

Manuel Alcàntara, llegí el rapport del seu viatge a París, que en representació del Comitè efectuà per a prendre part a la Conferència Internacional d'Ajut a l'Espanya Republicana, i els acords presos en la mateixa. El Comitè aprovà per unanimitat la seva gestió així com la nota de despeses.

S'acorda fer un extracte dels esmentats acords que una vegada imprès en sia elevat un exemplar al Conseller.

També donà compte el company Alcàntara de l'ofertament fet per la CGT de França de atendre en aquell país uns tres cents infants per residir a Prats de Molló.

S'acorda nomenar una Comissió per a que es traslladi a Prats de Molló i pugui estudiar la manera com podrien ser atesos dits infants.

El President dóna lectura a un manifest que si el Comitè l'aprovés seria escampat arreu de Catalunya sobre el control de refugiats, i s'aprovà.

Es llegida una comunicació del Dr. Ralló per la qual ofereix els seus serveis al Comitè. I S'accepten.

S'amplià la base de la Comissió que deu anar a València, Madrid, Alcasser de S. Joan, participant-hi el company Manuel Alcàntara, per ésser possible que dels coneixements extrets de la Conferència de París sigui la seva presència en dita Comissió útil al comès que la mateixa té proposat.

També es dóna compte d'una comunicació de la Federación de Agencias de Viajes de España oferint els seus serveis, s'acorda contestar oferint l'agraïment. (sic)

Altra comunicació del company Torcal delegat a València, donant compte de la seva dimissió. S'acordà adreçar-se a la UGT demanant un que el substitueixi.

El President dóna lectura a una comunicació dirigida al Cap d'Oficines emesa pel Secretari General d'Assistència Social, i que per disposició del Conseller cessen en els seus càrrecs diversos treballadors de les Oficines del Comitè. S'acordà visitar el Conseller, per tal de demanar-li no es porti a cap l'esmentada disposició.

Alcalà, dona compte de que en el dia d'ahir, en les exescoles de Salesians surgí un incident en el qual intervingueren les JJ. Llibertàries sobre possibles maltractes en les persones d'uns menors acollits en dit establiment per part del Director del mateix, donant lectura d'un comunicat de la Junta de Seguretat Interior pel qual queda desvirtuada la denúncia feta.

Sobre el tropell sofert per la refugiada Adelina Garcia per un tramvia, s'acorda que la Comissió de relacions exteriors intervingui en l'assumpte i porti a cap totes aquelles gestions pertinents al cas.

Es nombra una ponència per a que estudi la conveniència de cercar un local apropiat a les necessitats de les oficines del Comitè. Integrada Leyes, Salinero i Baró.

El company Salinero, manifesta que el Comitè de Proveïments per a Refugiats i Assistència Social li ha indicat que fora necessari que tots els Refugis fessin una sola comanda

de queviures i en conseqüència s'acorda estudiar la manera d'habilitar algun local del Comitè per a fer-ne magatzem general de queviures.

Mateu fa veure la conveniència de que les organitzacions que tinguin refugiats i rebïn donatius els portin al Comitè Central.

Finalment el President proposa que es faci un extracte del viatge a París del company Alcàntara i una vegada editat es tregui a la llum pública i s'en assabenti a totes les organitzacions de Catalunya i al poble en general.

S'aixecà la sessió a les nou de la nit.

El President,

La Secretària,

Signatura: AHN. Guerra Civil
PS-Barcelona Leg. 277/6

A la sala de Junta del Comitè Central d'Ajut als Refugiats, carrer Montalegre núm. Quatre, el dia vint-i-tres de gener del mil nou cents trenta-set, a les sis de la tarda i amb assistència dels membres que a continuació s'expressen es reuní el Comitè Central d'Ajut als Refugiats a l'objecte de celebrar sessió ordinària.

Francesc Grau

Eladia Puigdollers

Manuel Alcantara

Carles Baró

Ampar Coloma

Lafuente

Leyes

Cipres

Ramos

Salinero

Cantín

Alcalà

Mateu

Dóna començ la mateixa llegint i aprovant-se l'acta anterior.

Es dóna compte de la visita efectuada al Director General d'Assistència Social en defecte del Conseller que es troba absent, per tal de fer conèixer el seu desgrat per l'acomiadament del personal de l'Oficina, es nomenada una ponència per a visitar el Conseller el dilluns proper pel matí integrada pes companys Grau, Leyes i Cantin, per cercar resolució en aquest afer.

Amb motiu d'una comunicació rebuda de l'Ajuntament de Cirerer del Llobregat, és llegit el decret del Departament de Finances del dia 18 d'enguany, traient-se la conseqüència que el ponent de mitjans econòmics deu integrar també la ponència designada per a la visita al Conseller. Acordant-se.

D'acord amb el telegrama rebut del Comitè Nacional de Refugiats de València, s'aprova la sugerència del president d'enviar-lo a comarques i fer-ne un extracte per què la premsa el publiqui. Dit telegrama que és llegit, es refereix a la classificació dels refugiats homes per edats, per tal de destinar-los a treballs de reraguarda.

Són llegides vàries comunicacions de la CNT sobre diversos afers de refugiats i entre elles una que fa referència a les possibilitats d'acollir refugiats a Catalunya, s'acorda contestar es facin les evacuacions per mitjà del Comitè Nacional de València i la Junta d'Evacuació de Madrid per lo que fa referència a la sortida de refugiats de zones de guerra i es posin d'acord amb el Comitè Central d'Ajut als Refugiats en lo que es pertinent a la recepció a Catalunya.

Es nombra als companys Alcàntara i Lafuente per a procedir a laredacció del qüestionari que s'ha d'enviar a comarques.

S'acorda dirigir-se a totes les organitzacions que hagin col·locat refugiats en estatges a Barcelona perquè en facilitin les corresponents relacions al Comitè, i recabar de Seguretat Interior una disposició per obligar a tots els ciutadans que tenen refugiats acollits en llurs cases, a que els controlin al Comitè.

El delegat a Tortosa, es crida a la reunió a l'objecte de que doni una referència de la situació a dita població. Aquest informa àmpliament de les necessitats per que travessa dita comarca i s'acorda demanar les robes necessàries a la Conselleria per tal de proveir els pobles més castigats pel fred i on hi ha bon nombre de refugiats.

El company Cantin llegeix una carta adreçada al Comitè, que fa referència a uns nens d'una expedició ja arribada a Barcelona pertanyent a ferroviaris i que es quedaren ressagats al seu origen per malalts, per quina comunicació es demana s'autoritzi al company Cantin per a que acompanyi una comissió del Comitè de Ferroviaris en nom del Comitè Central. Aprovant-se que per tal d'anar a cercar dits infants i robes dels ja hostes de Barcelona deu desplaçar-se. Acordant-se.

A tres quarts de nou del vespre s'aixeca la sessió.

El President,

La Secretària,

Signatura: AHN. Guerra Civil

PS-Barcelona Leg. 277/6

COMITÈ CENTRAL D'AJUT ALS REFUGIATS

Sessió del 25 de gener del 1937

A Barcelona a vint-i-cinc de gener de mil nou cents trenta-set, a la sala de sessions del carrer Montalegre núm. Quatre, on està instal·lat el Comitè Central d'Ajut als Refugiats es reuneixen els components del mateix en la forma següent:

Francesc Grau i Ferrer, President.

Eladia F. Puigdollers, Secretària

Manuel Alcàntara i Gusart, Tresorer

Vicens Alcalà i Llorente

Josep Delafuente

Maria Parellada

Antoni Ciprès i Capel

Carles Baró i Roca

Pere Clemente i Frias

Joan Ramos

Elionor Oriola Carrè

Ampar Coloma i Chalmeta

Trinitari Salinero Sánchez

Rogeli Araràs

S'aprova després de llegir-la l'acta de la sessió anterior, amb les esmenes següents: Allà on diu que la CGT de França ofereix atendre a Prats de Molló tres cents infants ha de dir que és el Comitè d'Ensemblement; i on manifesta que el Comitè de Proveïments per a Refugiats i Assistència Social indicava la necessitat de crear un local per a magatzem per a tots els Refugis, deu haver de dir la conveniència de que totes les comandes dels refugis siguin cursades abans de les onze del matí en les Oficines del Comitè.

Es dóna lectura a una comunicació d'Uldecona per la que demanen que el Comitè Central intervingui prop dels Locals de la seva comarca a l'efecte de que es compleixin les disposicions d'aquell referents a la destinació dels allotjaments a cada poble. En conseqüència acordà el Comitè exposar-li la necessitat de dirigir-se al Comitè Comarcal del Montsià.

Amb motiu d'una pregunta que formula l'Ajuntament de Barbens, és llegit el Decret, del Departament de Finances del divuit de gener actual, acordant parlar del contingut del mateix a la visita que es farà al Conseller, són llegits a continuació els decrets que fan referència ala creació dels Comitès d'Ajuts als Refugiats i al de Proveïments referent a Assistència Social, intervenen diversos companys, el president fa veure la necessitat de delimitar la jurisdicció del Comitè d'Ajut i de l'esmentat de Proveïments. S'acorda parlar-ne al Conseller. S'assabenta el Comitè de l'alcanç del viatge dels companys Clemente i Araràs a les comarques gironines, aprovant-se'ls-hi les gestions i la nota de gastos.

Es designen els companys Grau, Clemente i Salinero i Araràs per a entrevistar-se en comissió amb el comitè de Proveïments a l'objecte de coordinar els serveis.

A prec de varis dels presents s'acorda per unanimitat ampliar la ponència d'Allotjament amb el company Trinitari Salinero.

S'acorda delegar la representació del Comitè a la Setmana Femenina en la persona de la companya Eladia Puigdollers.

Últimament s'aprova que els companys que vaigin a comarques telefonin als menys dos dies de la seva situació i estat de les gestions.

A dos quarts de nou s'aixeca la sessió.

El President

La Secretària

Signatura: AHN. Guerra Civil
PS-Barcelona Leg. 277/6

COMITÈ CENTRAL D'AJUT ALS REFUGIATS
Sessió del 27 de gener del 1937

A Barcelona a vint-i-set de gener de mil nou cents trenta-set, a la sala de sessions del carrer Montalegre núm. Quatre, on està instal·lat el Comitè Central d'Ajut als Refugiats es reuneixen els components del mateix sota la Presidència del company Francesc Grau President i amb assistència dels indicats al marge. /Manuel Alcantara, Eladia F. Puigdollers, Trinitari Salinero, Pere Clemente, Rogeli Araras, Joan Ramos, Josep Mateu, Carles Baró, Antoni Cipres, Prudenci Cantin, Josep Lafuente (suplent de Coloma).

És llegida i aprovada l'acta anterior.

S'entra a despatxar la correspondència, que és tota de tràmit. Acordant-se donar-hi el curs adient.

El company Grau dóna compte de la visita efectuada al Comitè de Proveïments i Avituallament, resultant d'aquesta entrevista, que solament aqueix Comitè facilitarà queviures per als refugiats controlats pel Comitè Central. Així mateix, els companys de proveïments, no s'ocuparan de refugiats, ens cediran els edificis controlats per ells fins avui, excepte l'hotel Palace i el Regina que seran destinats a milicians, també s'exceptua el refugi Frederica Montseny que serviran per assistir als mutilats de guerra. En virtut de tot el parlat en l'esmentada reunió, s'acorda: adreçar-se a totes les organitzacions per tal de que donin compte del nombre de refugiats que tenen i posin a disposició d'aquest Comitè els edificis que controlin i estatgin, fent constar en la comunicació que s'adreci: és feta d'acord amb els acords presos en la conferència celebrada el 16 de gener d'enguany i en conformitat amb el Comitè de proveïments i avituallament.

Per tal de poder marxar a València un dels companys que forma la Ponència de comarques, s'acorda que el company Leyes surti a comarques junt amb el Ponent Clemente.

S'acorda cedir a l'associació COENCO la Torre Monegal per tal d'instal·lar-hi un refugi per a tracomatosos. La ponència de Sanitat dóna compte de la visita efectuada al Departament de Sanitat, mostrant-se molt satisfeta de la mateixa.

El company Baro ofereix el rober d'Ajut Infantil de Reraguarda, posant-lo a disposició del Comitè.

També s'acorda que cap entitat despatxi carnets d'aquest Comitè.

És donat compte d'una comunicació que dóna coneixement del nomenament dels companys Araras i Salinero per tal de representar en el si del Comitè el de Proveïments i Avituallament. El Comitè se'n felicita. Són autoritzats els companys Mateu i Cipres per a controlar les factures.

S'acorda enviar diverses comunicacions a les organitzacions que han enviat donatius.

Sense més assumptes a tractar, s'aixeca la sessió a les 9 de la vetlla.

C) Actes del Comitè d'Avituallament

Acord entre el Comitè Central d'Ajut als Refugiats i el Comitè d'Avituallament en la distribució de les respectives competències. 30 de gener de 1937.

Signatura: AHN. Sección Guerra Civil
PS-Barcelona Leg. 277/1

EXTRACTOS DE LOS ACUERDOS TOMADOS POR LOS COMPAÑEROS DEL COMITÉ CENTRAL DE AYUDA A LOS REFUGIADOS, Y LOS COMPONENTES DEL COMITÉ DE AVITUALLAMIENTO DE ASISTENCIA SOCIAL, EN LO QUE HACE REFERENCIA AL CONTROL DE REFUGIADOS.

El Delegado de la Sección de Alojamiento del Comité de Avituallamiento, podrá asistir a todas las reuniones, ordinarias y extraordinarias que celebre el Comité Central de Ayuda a los Refugiados. Así mismo podrá efectuar cuantas visitas de inspección considere oportunas a todos aquellos establecimientos, el abastecimiento de los cuales sea avalada por el Comité de Avituallamiento.

Los Refugios llamados "Pasionaria", "19 de Julio", "Hotel Buenos Aires", "Restaurante Patria", totalmente evacuados en esta fecha, pasan a depender enteramente del Comité Central de Ayuda a los Refugiados, el cual de acuerdo con los acuerdos tomados los destinará a "Estaciones de Tránsito" dichos refugios, podrá empezarse a utilizar como tales, a partir del Lunes día 1º de Febrero. De acuerdo con su denominación, estos establecimientos, sólo servirán para el albergue provisional de los refugiados, hasta que estos sean destinados de una manera definitiva a los lugares adecuados de las Comarcas.

El Estadio de Montjuich, y el Pueblo Español, no serán utilizados, mas que en aquellos casos de fuerza mayor, toda vez que la capacidad de ambos, queda absorbida con creces por los establecimientos La Pasionaria, 19 de Julio, Vallvidrera, y Patria, cuya capacidad es de 2.500 plazas aproximadamente, suma que es el equivalente de los que venían alojándose en el Estadio y Pueblo Español.

Todo refugiado deberá ser atendido y alojado por el Comité Central de Ayuda al Refugiado, dejando de hacerlo desde el día 30 de Enero el Comité de Avituallamiento, que heredó estas funciones del Consell de la Gastronomía.

Los ficheros de refugiados elaborados por el Consejo de la Gastronomía, pasarán a poder del Comité Central de Ayuda a los Refugiados, el cual será el encargado, a partir de esa fecha, de resolver todos los problemas, y evacuar todas las informaciones, que tengan relación con los Refugios, y sus moradores.

Pasan a ser atribuciones del Comité de Avituallamiento las funciones siguientes.

La que determina el apartado primero de la presente.

La de atender y dar alojamiento a los Milicianos de paso o con permiso.

La de atender y dar alojamiento a todo aquel ciudadano considerado indigente.

De esta labor se encargarán los compañeros de las Oficinas de la Calle de Cortes nº 670, bajo el control directo de este Comité de Avituallamiento.

Los establecimientos, destinados para estos menesteres, son los que a continuación se expresan. Para Milicianos y Organizaciones Políticas y Sindicales. Hotel Regina, Albergue nº 1 Hotel Palace Albergue nº 2.

Para Refugio de Indigentes Refugio Federica Montseny, Hotel nº 1.

Si las circunstancias así lo exigieran serán habilitados otros establecimientos para este fin.

Barcelona 30 de Enero 1937.

El Comité de Avituallamiento. El Delegado de Alojamiento. A. Aranda.-

Signatura: AHN. Sección Guerra Civil
PS-Barcelona Leg. 282/1

Generalitat de Catalunya
Serveis d'Assistència Social
Comitè d'Avituallament

Acta de la entrevista entre los camaradas Puig y Fábregas, Delegado de Asistencia Social de la Oficina Administrativa de Ayuda a los Refugiados, Carls Manini, Presidente del Comité de Avituallamiento y Antonio Aranda, Delegado de la Sección de Alojamiento en el Comité de Avituallamiento, en ocasión de establecer los puntos de enlace y colaboración que deben establecerse entre ambos.

1º Se conviene que los Delegados Rogelio Ararás y Trinitario Salinero pasarán a la Oficina Administrativa en calidad de Agentes de enlace, teniendo como función esencial la siguiente:

a) Pasarán diariamente al camarada Puig y Fábregas una nota de los lugares que el Comité de Avituallamiento tiene a disposición de la Oficina, especificando la capacidad y condiciones generales de las mismas.

b) Presentarán al Delegado Antonio Ararás una relación diaria de altas y bajas de Refugiados de todos aquellos lugares que abastece el Comité de Avituallamiento.

c) Estos Delegados estarán bajo las órdenes directas del Delegado Antonio Aranda y éste responderá ante el Comité de la gestión de ellos.

2º El Comité de Avituallamiento cuidará de habilitar los locales necesarios para el alojamiento de Refugiados, según los datos que les proporcione la Oficina Administrativa, a razón de las noticias que posea de las próximas llegadas.

3º La Oficina Administrativa alojará en los diferentes lugares indicados por el Comité a todos los Refugiados, y el Comité de Avituallamiento les proporcionará los comestibles, combustibles y materiales de aseo de Establecimientos.

4º El Presidente del Comité de Avituallamiento dirigirá una circular a los Delegados de Establecimiento, notificándoles la obligación de ponerse a las órdenes del camarada Puig y Fábregas, para todos aquellos aspectos que tienen relación con la Oficina.

5º El Camarada Puig y Fábregas gestionará cerca de la Secretaría general de Asistencia Social, el establecimiento de la fórmula de pago de todas aquellas facturas que le competen, y la que se establezca se notificará a los Delegados de casa.

6º El Comité de Avituallamiento se compromete a buscar y habilitar rápidamente dos lugares cercanos a la Estación de Francia, los cuales pondrá al servicio de la Oficina Administrativa, como Establecimientos transitorios para expediciones que lleguen a altas horas de la noche.

7º Los Refugios "Pasionaria" y "19 de Julio" quedan como Estaciones transitorias al servicio de la Oficina. El Hotel "Buenos Aires" de Vallvidrera, será Sanatorio circunstancial para Refugiados y los familiares de que están hospitalizados, serán alojados en el "Hotel Regina". El Refugio "García Oliver" será renunciando como tal en el momento que puedan acoplarse los niños allí alojados a otros Establecimientos más adecuados. La Casa de Misericordia queda desechada como Refugio, por no reunir

las condiciones necesarias. El Estadium será desalojado, desinfectándolo, y quedará en reserva para casos excepcionales, de grandes contingentes.

8° Todos aquellos casos imprevistos que se presenten serán resueltos de común acuerdo entre la Oficina Administrativa y el Comité de Avituallamiento, y en caso de duda, consultados a la Secretaría General de Asistencia Social.

Barcelona 23 de marzo de 1937

Por la Oficina
J. Puigdefàbregas

Por el Comité
C. Manini

C) Actes de la Comissió Consultiva d'Ajut als Refugiats

Signatura: AHN. Sección Guerra Civil
PS-Barcelona. Leg. 277/9 nº 2

Acta de la sessió del dia 7 de juliol del 1938

A la ciutat de Barcelona, a dos quarts de dotze del dia 7 de juliol del 1938, i a la Sala de Junes del Comissariat d'Assistència als Refugiats, Avinguda del 14 d'Abril, 459, es reuneix la Comissió Consultiva d'Ajut als Refugiats, essent-hi present els membres següents:

Senyor Antoni Dot i Arxé, Director General d'Assistència Social, que presideix, senyor Ricard Altaba-Planuc, Comissari d'Assistència als Refugiats; Teresa Puigdollers, de Pro Infància Obrera; Jaume Dos i Costa, d'Ajut Infantil de Rereguarda; Maria Dolors Bargalló, del Socors Roig de Catalunya (SRI); Sergi Echevarría, d'Assistència Social del Govern d'Euscadi; Santiago González Traba, de la Delegació de Santander a Catalunya; i Gloria Velasco, del Centre Asturià. Actua de Secretari Ramon Blasi i Rabassa, Cap d'Oficines de l'esmentat Comissariat.

Han excusat llur assistència el Dr. Humbert Torres, de la Comissió Executiva de Sanitat d'Ajut als Refugiats, i Joaquin Girós i Boixadós, del Departament de Cultura de la Generalitat.

Hi manquen els representants del Departament d'Ajut als Refugiats de l'Ajuntament de Barcelona, i de l'Institut d'Acció Social Universitària, (Assistència Infantil).

L'ordre del dia és el següent: 1r.= Presa de possessió dels nous representants designats en virtut de l'ordre del Departament de Governació i Assistència Social, del 4 dels corrents. 2n.= Projecte de la Comissió Consultiva d'Ajut als Refugiats per tal de cercar una fòrmula per una màxima eficiència de l'obra del Comissariat. 3r.= Fixar l'ordre del dia de la propera reunió i data en què haurà de celebrar-se aquesta.

El senyor Altaba excusa l'assistència del Dr. Humbert Torres i del senyor Joaquin Girós que han avisat oportunament, i, d'acord amb l'ordre del dia, diu que la present reunió es reduirà gairebé a la presa de possessió dels nous representants i a llur representació.

El senyor Dot, després de prendre possessió els representants d'Euscadi, de Santander i d'Astúries, diu que ell es considera representant en aquesta Comissió Consultiva pel senyor Comissari. Amb tot, avui ha volgut ésser-hi present per tal de conèixer els nous representants i, alhora, fer-se sabedor dels problemes especials dels refugiats de cada regió, per tal de cercar-hi solució adient. Manifesta que té un interès especial per a tractar i resoldre els assumptes hospitalaris, per tal que sigui un fet l'accés als dits establiments de tota la població refugiada a Catalunya que ho necessiti, amb els mateixos drets que un ciutadà qualsevol. Igualment s'interessa d'una manera particular pel problema cultural dels infants refugiats, perquè no es trobin mancats d'escoles adients. Proposa aglutinar en nuclis els refugiats de cada regió.

La representant d'Astúries diu que mesos enrera això darrer hauria estat més factible que ara. Amb tot, caldria estudiar-ho, puix que ho considera molt convenient.

El senyor Comissari diu que, més que res, avui cal encarrilar les coses per a la propera reunió, i proposa com a Secretari permanent el que avui ho fa de manera accidental.

Els reunits ho aproven.

El senyor Comissari proposa de cercar una fòrmula per a la màxima eficiència de l'obra del Comissariat, d'acord amb l'apartat segon de l'ordre del dia.

El representant d'Euscadi manifesta que si se'ls concedeixen àmplies facultats, es podrà fer molta obra; però que si les facultats que se'ls atorguen són reduïdes, creu que aquesta Comissió serà una més de tantes. S'adhereix a les manifestacions del senyor Dot en allò referent als problemes hospitalari i cultural. Diu que també cal recordar-se dels vells. Parla de l'obra dels "Amics Quàquers" en pro dels infants refugiats, i creu que cal col·laborar-hi intensament per a fer-la més àmplia i més eficaç. Considera que tots els refugiats han d'ésser atesos igualment, sense distinció ni privilegis, i es lamenta del racionament de 100 grams diaris que se'ls assigna per part de l'Estat, puix que el considera insuficient. Fa la distinció entre "evacuats" i "refugiats", i diu que cal separar aquests darrers, que són els qui es troben mancats de mitjans econòmics per viure. Considera que caldria destinar unes zones als refugiats de cada regió, tal com ha indicat el senyor Dot, i manifesta que els d'Euscadi tenen refugiats escampats en 135 pobles, la qual cosa els dificulta el repartiment del racionament per part de l'organització que representa. Proposa facilitar al Comissariat les llistes dels refugiats que ells atenen per tal d'evitar malentesos.

La representant d'Astúries parla del problema cultural dels infants refugiats i es queixa que, mentre en algunes poblacions se'ls donen tota mena de facilitats perquè puguin assistir a l'escola, en d'altres se'ls posen tots els obstacles, i creu que això darrer passa en un seixanta per cent dels municipis catalans.

La representant de Pro Infància Obrera fa constar que per als infants refugiats que ells tenen sota llur cura, sempre han trobat les màximes facilitats a tot arreu per a poder assistir a l'escola.

La representant d'Ajut Infantil de Rereguarda es manifesta en el mateix sentit, i explica el cas concret que el responsable d'una colònia d'infants refugiats d'Astúries no ha demanat l'ingrés dels mateixos a l'escola, fins que ha sabut que en aquesta es repartia llet, i que malgrat això hi foren admesos tots 72 en un dia.

La representant d'Astúries ho reconeix, però que el que es fa no és prou. Cal resoldre-ho d'una manera general. Es lamenta de l'estat d'abandó en què es troben moltes refugiades adolescents i del perill que això representa.

Pren la paraula el senyor Altaba i diu, recollint les manifestacions dels assistents que, més greu que el problema del racionament, ho és el dels infants de 10 a 15 anys, que en nombre de vuit a 10.000 es troben refugiats a Catalunya sense que siguin atesos com caldria. Considera aquest problema d'urgent solució, i parla del que s'ha fet i del que es projecta fer per part del Comissariat. Explica el funcionament del Casal d'Acolliment "Catalunya", del Passeig de la Bonanova, 57, i el de la Granja-Escola Apel·les Mestres, de Perpètua de Moguda. Diu que en aquesta darrera hi ha acollits un centenar d'infants de les característiques esmentades, que hi són atesos d'una manera modèlica.

El representant de Santander es queixa de com han estat atesos fins ara els refugiats de la seva regió. Considera que caldria aglutinar els organismes pro-refugiats, per tal de fer una obra més eficient. Desitja que les Delegacions d'Euscadi i Astúries es manifestin per un tracte igual per a tots els refugiats, sense privilegis de cap mena, i promet la seva col·laboració en tot allò que s'encamini a tal afi.

El senyor Dot remarca que els al·ludits ja han fet espontàniament les manifestacions que se'ls demanen, i creu que tots els reunits són del mateix parer. Diu que té un interès especial a parlar en la propera reunió de l'organització de les "Llars del Vell i de l'Infants refugiats". Per a tot això cal cercar locals adients. Fins ara, molts aspectes del problema dels refugiats no s'han pogut atendre d'una manera normal, per creure anormal el problema dels refugiats. Ara, però creu arribada

l'hora de donar-hi una solució global i definitiva. Cal crear establiments on siguin degudament atesos els impeditos i malalts. A manca d'hospitals especialitzats, potser caldria classificar els malalts i acobar-los en grups. Confia poder-ne parlar en la propera reunió. S'adhereix a les manifestacions del representant d'Euscadi, en allò referent a prestar col·laboració als "Amics Quàquers", en llur obra de sobrealimentació dels infants refugiats.

El representant d'Euscadi diu que cal evitar la duplicitat de racionament com ha succeït amb alguns dels seus refugiats, però que hauria de millorar-se el que reparteix l'Estat.

El senyor Dot considera que per a evitar la dita duplicitat i, alhora, obtenir la millora del racionament general, caldria primer que s'entrevistessin tots els organismes pro refugiats. Creu que s'hauria d'anar a la ràpida creació d'un organisme on es centralitzessin les aportacions estrangeres, on no hauria de mancar el representant del Comissariat, per tal com a hores d'ara són els refugiats els qui menys es beneficien de les esmentades aportacions, a desgrat d'obtenir-se amb propaganda a base d'ells. En la propera reunió s'hauria de formular una petició encaminada a tal fi. Parla de les colònies infantils que hi ha en projecte de crear, i diu que haurien d'ésser especialitzades, en vistes a l'esdevenidor. I recolzant-se en el Decret del 14 d'agost de 1937, publicat el 24 del mateix mes, remarca que tots els serveis de dins les institucions haurien d'ésser prestats pels mateixos refugiats, atenent-se a les normes establertes en el referit Decret. Diu que, en part, això ja s'ha efectuat, però que cal incrementar-ho amb una doble finalitat: l'econòmic- per l'estalvi que representa- i el que el refugiat en resulti beneficiat per un major interès dels seus companys que l'atenen. Cal, doncs, que totes les necessitats dels refugiats siguin cobertes per la població que hi és acollida.

El senyor Altaba concreta que en l'ordre del dia de la propera reunió caldrà que constin els problemes hospitalaris del refugiat en general, el cultural dels infants, i la representació del Comissariat a l'organisme central que ha de rebre les aportacions estrangeres. Diu que d'aquestes aportacions se n'ha de donar la màxima publicitat, i que cal estimular-les.

El senyor Dot creu que potser caldria demanar suggerències als delegats dels refugiats en tot allò referent al millorament d'aquests darrers, per tal com els referits delegats són els qui de més a la vora en viuen les necessitats.

El representant d'Euscadi diu que un caire que també s'ha d'estudiar és el del treball dels refugiats, per tal d'évitar l'actual plaga de ganduls.

El senyor Dot es manifesta del mateix parer, i diu que per a això caldria que per part de totes organitzacions fossin cedits locals on establir tallers.

Tots els reunits pensen igualment.

S'acorda reunir-se novament el proper dimecres, dia 13, a les 11 del matí.

Sense res més a tractar, s'aixeca la sessió a les 12,35.

(Acta aprovada en la sessió del 13 del mateix mes)

Signatura: AHNS. Sección Guerra Civil

PS-Barcelona, Leg. 277/9

Acta de la sessió del dia 13 de juliol del 1938

A la ciutat de Barcelona, a las dotze hores i set minuts del dia 13 de juliol de 1938, i a la Sala de Junes del Comissariat d'Assistència als Refugiats, Avinguda 14

d'Abril, 459, es reuneix la Comissió Consultiva d'Ajut als Refugiats, essent-hi presents els membres següents:

Senyor Antoni Dot i Arxé, Director General d'Assistència Social, que presideix; senyor Ricard Altaba-Planuc, Comissari d'Assistència als Refugiats; Joquim Girós, del Departament de Cultura de la Generalitat; Dr. Josep Tragant, de la Comissió Executiva de Sanitat d'Ajut als Refugiats, en substitució del Dr. Humbert Torres que n'era el representant designat; Francesc Imbert, del Departament de Refugiats de l'Ajuntament de Barcelona; Teresa Puigdollers, de Pro Infància Obrera; Jaume Doz i Costa, d'Ajut Infantil de Rereguarda; Maria Dolors Bargalló, del Socors Roig de Catalunya (SRI); Sergi Echevarria, d'Assistència Social del Govern d'Euscadi; Santiago González de la Delegació de Santander i Gloria Velasco, del Centre Asturià. Actua de Secretario Ramon Blasi, del personal del Comissariat.

L'ordre del dia és el següent: 1r.= Lectura i aprovació de l'acta de la sessió anterior. 2.n.= Problema hospitalari del refugiat en general. 3r.= Problema cultural de l'infant refugiat. 4t.= Formular la representació de la Comissió Consultiva dins l'organisme centralitzador de les aportacions estrangeres. 5é.= Fixar l'ordre del dia de la propera reunió i data en què haurà de celebrar-se.

Oberta la sessió, és llegida pel secretari l'Acta de la sessió anterior i és aprovada.

El senyor Altaba, per no haver arribat el senyor Dot, proposa de seguir pel tercer apartat de l'ordre del dia, ja que el contingut en el segon és de la incumbència especial del Director General d'Assistència Social, el qual té preparat quelcom encaminat a la solució del problema que s'hi planteja.

Els reunits són del mateix parer, i així es fa.

Després d'unes breus consideracions de la Delegada d'Astúries sobre la probable col·laboració d'uns infants de 14 a 16 anys refugiats, en un cert treball, el senyor Altaba parla de la propera inauguració d'una institució a Calldetenes, capaç per a 600 infants refugiats, el sosteniment de la qual anirà a càrrec d'uns bons amics de Londres. Serà una granja-escola semblant a la d'Apel·les Mestres, de Perpètua de Moguda. Diu que a Mollet i a Pallejà aviat en funcionaren d'altres. El problema cultural dels infants que hi seran acollits s'haurà de resoldre d'acord amb el Departament de Cultura de la Generalitat.

El representant del Departament de Cultura explica que en les darreres reunions celebrades amb l'anterior Comissari ja s'havien pres acords sobre el problema cultural, i que havien quedat enlaire en l'aplicació. Ara, en reprendre aquestes reunions, caldrà enforçar-ho millor. S'ofereix per a tot el que depengui del Departament que representa.

Arribat el senyor Dot, que passa a la presidència, el senyor Altaba concreta la destinació que s'ha donat al Casal d'Acolliment "Catalunya" del passeig de la Bonanova 57, on ingressen els infants fins als 9 anys, per tal de classificar-los i distribuir-los. Manifesta que sota la responsabilitat del Comissariat no cedirà a cap entitat particular l'educació i l'assistència dels infants del 10 al 15 anys, car aquests hauran de passar a institucions oficials de pre-aprenentatge, sempre amb la col·laboració del Departament de Cultura de la Generalitat.

El senyor Dot creu que molts infants podrien seguir en institucions particulars, sempre que existís un nexa entre les mateixes per tal de fer una obra de conjunt encaminada al millorament dels infants.

El senyor Altaba aclareix que fins als 9 o 10 anys és del parer que segueixin en les institucions particulars on actualment es trobin, tothora sota el control del Comissariat; però, que dels 11 en amunt, és el Comissariat exclusivament qui n'ha de tenir cura.

La representant del Socors Roig de Catalunya explica detalladament com funcionen les seves colònies i parla de les que tenen en projecte.

El senyor Dot remarca que cal controlar els infants en l'aspecte cultural, i cal fixar com s'establirà el dit control. De la filiació personal de cada un ja se n'encarrega el Comissariat l'aspecte cultural haurà d'anar a càrrec del corresponent Departament de la Generalitat.

El senyor Girós diu que el Departament que representa no regatejarà mitjans, i que el control dels mètodes pedagògics que es segueixin en les referides institucions particulars va a càrrec exclusivament de l'esmentat Departament.

El representant de Santander, ignorant l'ordre del dia que es presentaria, posa a consideració dels reunits un informe de la delegació que representa i que va encaminat a resoldre els problemes del racionament dels refugiats, i l'hospitalari i el cultural.

El senyor Girós proposa de treure'n còpies i de repartir-les entre els membres de la Comissió, per tal de poder-ne parlar amplament en la propera reunió.

Així s'acorda.

El senyor Altaba demana que tots els informes que s'hagin de presentar, que s'enviïn amb l'antelació deguda, per tal de poder-ne treure les còpies i repartir-les per a llur estudi.

El representant de l'Ajuntament diu que tenim resolt el problema cultural dels infants refugiats acollits en els seus establiments, puix que assisteixen a les escoles municipals més properes a l'indret on reben assistència.

La representant de Pro Infància Obrera fa constar una vegada més que per als seus infants troben arreu les màximes facilitats.

Es passa a parlar del segon apartat de l'ordre del dia, o sigui del problema hospitalari dels refugiats en general.

El senyor Dot explica que existeixen tres establiments especialitzats per a tals casos. Dels tres, només en considera un en bones condicions: la Clínica Miaja, dedicada a combatre el tracoma. Abans hi havia uns tres-cents acollits; actualment no passen de 16. Això és degut, més que a altra causa, als bons serveis del susdit establiment. Considera, però, que existeixen encara molts tracomatosos entre la població refugiada, que no són hospitalitzats com caldria. És, per tant, de summa urgència procurar ingressar-los en l'esmentada Clínica per tal de sotmetre'ls a tractament i, alhora, evitar contagis. Els altres dos hospitals són de tipus general, mancats de condicions, pel queal motiu caldria tancar-los tan aviat com fos possible. L'uns és l'Hospital Arnau Vilanova, de l'Estadi de Montjuïc; l'altre, l'Hospital de Girona. El de l'Estadi ja era gairebé buit, i calgué habilitar-lo de nou amb motiu de l'evacuació de les terres d'Aragó, que es tornà a omplir. Explica com distribuiran els malalts que hi ha ara i que probablement quedarà buit a darrers del mes que som. L'Hospital de Girona encara és pitjor. Però per a subsituir-lo, manquen edificis. Diu que el senyor Altaba ha aconseguit obtenir un edifici en immillorables condicions a Castellbisbal per a bastir-hi un hospital. Tant de bo que d'altres pugessin fer el mateix, principalment en el cas de Girona.

La representant de Pro Infància Obrera manifesta que a Girona disposen d'un bon local, proper a l'estació del ferrocarril, on tenen instal·lada una guarderia, i que el tal immoble reuneix més condicions per a hospital que per a guarderia. Ells estan disposats a cedir-lo sempre que se'ls faciliti un edifici adient i fora de la dita ciutat. Això fora una solució.

El senyor Dot pren nota de l'anterior oferiment, i explica que els refugiats malalts es poden enviar a l'Hospital General de Catalunya, per mitjà de la Direcció General d'Assistència Social, i ensems remarca que per l'esmentada Direcció General mai no ha estat denegat ni un sol cas.

El representant de l'Ajuntament i el Dr. Tragant prenen nota d'aquestes manifestacions i es feliciten de tan bona solució.

El senyor Dot parla de les malalties que requereixen preventoris i sanatoris, i en això si que es topa amb dificultats. A Catalunya existeixen establiments d'aquesta mena per a acollir uns dos mil malalts; a hores d'aracaldria disposar per encabir-n'hi sis o set mil. És

aquest caire del problema hospitalari el que cal solucionar. L'Ajuntament disposa d'algunes institucions hospitalàries especialitzades; el Govern d'Euscadi també en té algunes. Caldria la col·laboració de tots per a estructurar un pla de conjunt, evitant duplicitat de serveis i creant aquells que manquen. Però, per això, calen locals, i s'ha d'estar disposat a tots els sacrificis per a tal d'obtenir-los.

El representant de l'Ajuntament manifesta que ells tenen dues o tres infermeres en cada refugi; creu que si disposaven d'un edifici adient, podria acoblar-s'hi el susdit personal i els malalts hi serien ben atesos.

El senyor Dot demana que el representant de cada organització, membre de la Comissió Consultiva, presenti una relació dels serveis d'Assistència que presten, ja sigui en dispensari, sanatoris o establiments similars per tal de poder estructurar el pla de conjunt anteriorment al·ludit, per a l'execució del qual no mancarà la col·laboració de la Direcció General d'Assistència Social. Prega, doncs, que en la propera reunió es presentin les referides relacions d'institucions sanitàries.

La representant d'Astúries manifesta que ells tenen metges, però que els manquen mitjan per a poder exercir.

La representant de Pro Infància Obrera diu que ells tenen establert un servei de visites mèdiques per als seus infants.

El senyor Dot proposa agrair a l'Ajuntament que hagi disposat la clausura del Refugi Lluís Companys, per no reunir les condicions degudes.

El senyor Altaba s'adhereix a la proposició.

El senyor Dot remarca que cal agrair-ho en nom de la Comissió Consultiva.

Així s'acorda.

La representant del Socors Roig de Catalunya considera que caldria que els elements de la Comissió Consultiva coneguessin pràcticament totes les institucions del Comissariat, per exemple, la Granja-escola Apel·les Mestres, per tal de tenir-ne el concepte que cal. Proposa unes visites a les dites institucions.

El senyor Altaba accepta aquesta suggerència i s'hi adhereix. I per tal d'estimular més les dites visites, explica breument el funcionament de la torre Blanca, d'Hostalric, d'on han sortit noies per a col·laborar en altres institucions.

La resta de reunits són també del parer d'efectuar les referides visites.

Es passa al quart apartat de l'ordre del dia, o sigui, formular la representació de la Comissió Consultiva dins l'organisme centralitzador de les aportacions estrangeres..

El senyor Dot diu que l'organisme ja existeix, i que Catalunya hi és degudament representada.

El representant de l'Ajuntament manifesta que atenen uns 22.000 refugiats, i que les aportacions estrangeres no hi arriben. Diu que dins l'organisme central hi hauria d'haver un representant de la Comissió Consultiva per tal de recaptar la part que correspongui als refugiats. S'estén en consideracions i explica el cas concret que per part de l'Ajuntament es deuen 27.500 ptes., als "Amics Quàquers" per haver-los facilitat llet condensada i farines lacteades per als seus petits refugiats, i diu que aquesta quantitat no es deuria si part de les aportacions estrangeres haguessin arribat a l'Ajuntament.

El senyor Dot concreta que a hores d'ara, de les dites aportacions no ens arriba res. Fa avinent que l'organisme central ja té designats sols els seus membres, i que és difícil de poder-hi fer encabir un representant del Comissariat.

El senyor Girós diu que, com sigui que el Conseller de Cultura de la Generalitat forma part de la dita Comissió d'Ajut a Espanya, potser els senyors Dot i Altaba serien els més indicats de fer gestions prop l'esmentat Conseller.

El senyor Dot promet visitar el senyor Pi i Sunyer i parlar-li'n, i diu que el nostre representant podria ésser un nexa entre el referit organisme i el Comissariat; o també podria demanar-se que s'ampliés el dit organisme amb la nostra representació.

La representant del Socors Roig de Catalunya manifesta que ella ha pres part en nombrosos actes de propaganda de l'estranger, i que tots han estat a base dels refugiats.

El senyor Altaba és del parer de fer gestions prop del senyor Pi i Sunyer, que és un representant directe dins l'organisme centralitzador. I parlant de les aportacions estrangeres, protesta com a Comissari que només li lliurin part de les dites aportacions rebudes per organitzacions particulars. Considera que qui ho ha de rebre i repartir és el Comissariat..

La representant d'Astúries és del mateix parer.

Diversos dels assistents proposen parlar en una de les properes reunions dels mitjans econòmics de cada refugiat, i fins a quin límit tenen dret a ésser considerats com a tals.

El representant d'Euscadi promet donar les màximes facilitats encaminades a aquest fi.

A una pregunta del representant de l'Ajuntament, el senyor Dot manifesta que l'Estadi, un cop buit i desinfectat, podrà servir de dormitori.

Es passa a fixar l'Ordre del dia per a la propera reunió i s'acorda que hi constin els apartats següents: Problema hospitalari del refugiat en general, tenint en compte els serveis d'aquest caire establerts per organismes no oficials = Problema cultural de l'infant refugiat, no oblidant els serveis d'aquest caire que funcionen a càrrec d'organismes no oficials = Concretar la representació del Comissariat dins el Comitè d'Ajut a Espanya, centralitzador de les aportacions estrangeres. = Assumpte proveïments. Plantejament d'aquest problema per les diverses organitzacions = Lectura dels informes rebuts.

Els representants d'Euscadi, Pro Infància Obrera i Socors Roig de Catalunya prometen sengles reports.

No havent-hi res més a tractar, s'aixeca la sessió a les 13'45.
(Acta aprovada en la sessió del dia 27 de juliol del mateix any)

Signatura: AHNS. Sección Guerra Civil
PS-Barcelona. Leg. 277/9

Acta de la sessió del dia 27 de juliol del 1938

A la Granja-Escola Apel·les Mestres, del Comissariat d'Assistència als Refugiats, terme municipal de Perpètua de la Moguda, a les 13 hores i 15 minuts del dia 27 de juliol del 1938, i a la sala-despatx de la susdita institució, es reuneix la Comissió Consultiva d'Ajut als Refugiats, essent-hi present els membres següents:

Senyor Ricard Altaba-Planuc, Comissari d'Assistència als Refugiats, que presideix; Joaquim Girós, del Departament de Cultura de la Generalitat; Dr. Jaume Valero, de la Comissió Executiva de Sanitat d'Ajut als Refugiats, en substitució del Dr. Humbert Torres; Francesc Imbern, del Departament de Refugiats de l'Ajuntament de Barcelona; Teresa Puigdollers, de Pro Infància Obrera; Jaume Doz i Costa, d'Ajut Infantil de Rereguarda; Maria Dolors Bargalló, del Socors Roig de Catalunya (SRI); Sergi Echevarria, d'Assistència Social del Govern d'Euscadi; Santiago González, de la Delegació de Santander, i Glòria Velasco, del Centre Asturià. Actua de Secretari Ramon Blasi, del Personal del Comissariat.

L'ordre del dia és el següent: 1r. Lectura i aprovació de l'acta de la sessió anterior. 2n. Problema hospitalari del refugiat en general, tenint en compte els serveis d'aquest caire establerts per organismes no oficials. 3r. Problema cultural de l'infant refugiat, no oblidant els serveis d'aquest caire que funcionen a càrrec d'organismes no oficials. 4t. Concretar la representació del Comissariat dins el Comitè d'Ajut a Espanya, centralitzador de les aportacions estrangeres. 5è. Assumpte Proveïments. Plantejament del problema per les diverses organitzacions. 6è. Lectura dels informes rebuts. 7è. Fixar l'ordre del dia de la propera reunió, i data i lloc en què haurà de celebrar-se.

Oberta la sessió, és llegida pel Secretari l'Acta de la sessió anterior, i és aprovada.

El senyor Altaba, president, excusa l'assistència del senyor Dot, i passa a parlar del segon apartat de l'ordre del dia. Prega als reunits, representants d'organitzacions, que facilitin relacions de consultoris, sanatoris i dispensaris que funcionen a llur càrrec, i manifesta que cal saber si les delegacions regionals poden prestar l'assistència mèdica als seus refugiats.

El representant d'Euscadi diu que prèvia l'aprovació del seu Govern autònom i amb les facilitats degudes, si que podrien fer-ho.

Els representants d'Astúries i Santander, opinen altrament, car no disposen dels mitjans que calen.

El president manifesta que abans del 15 del proper agost ja funcionarà l'Hospital de Girona, en el nou local; el de Castellbisbal confia que per la segona quinzena següent ja estarà inaugurat.

El representant de l'Ajuntament proposa la creació d'un Consultori especial per als refugiats, que podria funcionar amb les aportacions dels Ajuntaments en assistir-hi els respectius malalts. El dit Consultori hauria de dependre directament del Comissariat, i els refugiats hi haurien d'ésser atesos sense distinció de cap mena.

El Dr. Valero pregunta si el refugiat ha d'ésser considerat com un ciutadà necessitat qualsevol; si és així, podria beneficiar-se dels serveis de Sanitat que la Generalitat té establerts arreu de Catalunya, i amb l'ampliació dels actuals hospitals quedaria el problema resolt.

El president remarca que el senyor Dot ja manifestà que el refugiat era considerat amb els mateixos drets d'assistència que un ciutadà qualsevol, i explica com a Girona són admesos sense distinció.

El Dr. Valero proposa que el futur hospital de Castellbisbal sigui destinat a malalts tifoides.

Així s'aprova.

El representant de l'Ajuntament fa avinent que per tractar-se d'un hospital forà, caldrà disposar d'una bona ambulància per a traslladar-hi els malalts.

Es passa al 3r. apartat de l'ordre del dia.

El senyor Girós manifesta que el desig del Departament que representa és que cap infant refugiat es quedi sense escola i que, per tant, està disposat a proveir de professors i de material escolar –sol·licitat per mitjà del Comissariat– totes les escoles on assisteixin els referits infants.

El president demana les llistes dels infants assistits pels organismes representats dins la Comissió Consultiva, així com les dels refugiats adults que es dediquen a tenir cura dels dits infants.

Es passa al 47 apartat de l'ordre del dia.

El president explica com ell i el senyor Dot no pogueren entrevistar-se amb el senyor Pi i Sunyer, tal com s'havia acordat. Diu que ell visità al senyor Prats, de la Subsecretaria de la Presidència del Govern central, i li parlà de la representació del Comissariat dins el Comitè d'Ajut a Espanya. El senyor Prats prometé parlar-ne amb els senyors Negrin i Ayala, i li encarregà que s'entrevistès amb el senyor Pi i Sunyer,

per tal de mirar d' aconseguir que el Comissariat tingui una Oficina prop del senyor Ayala per a intervenir la distribució de les aportacions estrangeres. El president també en parlà amb el senyor Sbert, i encarregarà al senyor Pi i Sunyer perquè ho gestioni prop del referit Comitè. Per tant, aquest afer va per bon camí.

S'interromp la sessió a les 14,45 per anar a dinar.

Es reprèn a les 16.30, passant-se al 5è. apartat de l'ordre del dia.

El president manifesta que el problema de proveïments és de tanta envergadura que veu difícil de poder-lo solucionar d'una manera absoluta. Actualment els refugiats reben el racionament d'una manera més normal que la resta de la població civil, car el racionament als primers, d'ençà que se'ls subministra, nomès els ha fallat una setmana; en canvi als segons, en poblacions industrials com Sabadell i Terrassa, els falla sovint. La població indígena (sic) dels centres rurals té més defensa. També ha comprovat que hi ha alguns Ajuntaments que restringeixen el racionament dels refugiats en benefici de la població indígena. Cal advertir que els queviures que reben els refugiats no arriben al valor de les dues pessetes diàries del subsidi establert, per tant, el dit racionament ha de completar-se pels corresponents Municipis. Trifó Gómez va establir el racionament de 125 gr. diaris per refugiat acollit en les poblacions rurals, i el de 150 gr. per als de les poblacions industrials. Però aquest racionament difícilment és subministrat, i les dificultats dels Ajuntaments augmenten amb el retard que cobren el subsidi, retard motivat per la lentitud amb què l'Estat paga a la Generalitat. Lamenta les deficiències que s'observen, però també fa remarcar que en molts indrets els refugiats estan molt ben acollits.

El representant de Santander així ho reconeix.

El president manifesta que quan el refugiat es queixa amb raó, és atès pel Comissariat, i explica el cas dels refugiats a Tossa de Mar, que mengen a taula amb els propis pescadors, els quals a hores d'ara es guanyen la vida folgadoament. I en tornar a parlar dels proveïments fa avinent allò que manifesta Trifó Gómez, o sigui que el racionament no pot augmentar-se; amb tot, no s'oposa a una visita a l'esmentat Director General de Proveïments.

El representant de l'Ajuntament es lamenta que no entri llet en el racionament, per tal de poder atendre a la mainada i els malalts; i fa la suggerència que els Ajuntaments podrien afegir el racionament destinat als refugiats al de la resta de població civil, i després distribuir-lo equitativament entre uns i altres.

El representant de Santander opina que cal centralitzar i unificar el racionament per als refugiats, i que l'organisme centralitzador hauria d'ésser el Comissariat. Cal que els refugiats estiguin tots atesos, sense distincions ni privilegis.

Els representants de l'Ajuntament i d'Astúries es manifesten en el mateix sentit, sempre tendint a millorar el racionament.

La representant d'Astúries propugna per l'establiment de menjadors col·lectius, per tal d'evitar duplicitat de racionament.

El representant d'Euscadi s'hi mostra d'acord.

El president proposa de fer l'experiència en dues poblacions: una deben racionada, i una altra de no tant, per tal de veure'n els resultats.

El representant d'Euscadi manifesta que cal transformar els refugiats en treballadors, i esmenta el cas d'algunes poblacions de la nostra Costa Brava on tots els refugiats treballen, i on funcionen uns menjadors comunals en molt bones condicions.

S'acorda efectuar la prova esmentada i demanar a Trifó Gómez que en el racionament que s'administra per a la població refugiada entri llet per als infants fins als deu anys.

Es passa al 6è. apartat de l'ordre del dia, però com sigui que no s'ha rebut cap més informe, després del de la Delegació de Santander, ja esmentat en l'anterior

sessió, i atès que aquest glossa un tema general que no cal discutir, es passa al darrer apartat de la referida ordre.

En la propera sessió es posarà damunt la taula l'afere de la representació en el Comitè d'Ajut a Espanya, i es donaran a conèixer els resultats dels menjadors comunals que hauran d'establir-se com a experiència per a ulteriors instal·lacions similars.

S'aixeca la sessió a les 18,20.

(Acta aprovada en la sessió del dia 24 d'agost del mateix any)¹

Signatura: AHNS. Sección Guerra Civil
PS-Barcelona, Leg. 277/9

Acta de la sessió del dia 15 de setembre del 1938

A la ciutat de Barcelona, a les dotze hores i cinc minuts del dia quinze de setembre del 1938, i a la Sala de Juntes del Comissariat d'Assistència als Refugiats, Avinguda 14 d'abril, 459, es reuneix la Comissió Consultiva d'Ajut als Refugiats, essent-hi presents els membres següents:

Senyor Ricard Altaba i Planuc, Comissari, que presideix; Joaquim Giró i Boixadós del Departament de Cultura de la Generalitat; Dr. Jaume Valero, de la Comissió Executiva de Sanitat d'Ajut als Refugiats; Francesc Imbern, del Departament de Refugiats, de l'Ajuntament de Barcelona; Jacint Esteva i Grau, de l'Institut d'Acció Social Universitària; Maria Dolors Bargalló del Socors Roig de Catalunya (SRI); Sergi Echevarria, d'Assistència Social del Govern d'Euscadi; Santiago González, de la Delegació de Santander a Barcelona; Gloria Velasco, del Centre Asturià; i Ramon Blasi del personal del Comissariat que actua de Secretari.

L'ordre del dia és el següent: 1r. Lectura i aprovació de l'acta de la sessió anterior.= 2n. Informe de la visita al menjador comunal de Matadepera; 3r. Informe de la visita a Terrassa.= 4t. Projecte de propaganda pro refugiats.= 5è. Projecte de campanya encaminada a obtenir robes d'hivern per als refugiats.= 6è. Estructurar les normes per a ben delimitar els evacuats que tenen dret a ésser considerats com a refugiats.= 8è. Fixar l'ordre del dia de la propera reunió, i data i lloc en què haurà de celebrar-se.

Oberta la sessió, és llegida pel Secretari l'acta de la sessió anterior, i és aprovada.

El president, abans d'entrar a l'ordre del dia, assabenta els reunits que el Comitè d'Ajut a Espanya, centralitzador de les aportacions estrangeres, ha acordat que tots els donatius que es rebien per a un fi determinat, seran respectats sense intervenir-los.

El representant de l'Ajuntament se'n felicita, perquè suposa que així els n'arribaran alguns.

Es passa al segon apartat de l'ordre del dia.

El president es dol que a Matadepera no existeixi el menjador inaugurat recentment, per haver-s'hi oposat els refugiats, puix que no hi volen prestar llurs serveis. Diu que caldria anar a Matadepera a convèncer-los.

El representant d'Euscadi manifesta que ells, als qui treballen als refugis, els serveixen doble ració, i amb això ja es consideren ben pagats. Es mostra partidari d'imposar la disciplina on calgui, i manifesta que és imprescindible l'establiment de menjadors comunals, a desgrat que alguns Ajuntaments s'hi oposin.

El president explica com funcionava el de Matadepera.

¹ Falta aquesta Acta.

El representant de l'Ajuntament conta com ells, d'acord amb allò que disposa el Decret del Govern de la Generalitat del 14 d'agost del 1937, suprimiren les brigades gastronòmiques, substituïren per brigades de refugiats, que les paguen amb el 20% del sou normal, tal com està disposat. Remarca el gran estalvi que això els reporta, i, alhora, el millorament del servei.

El representant de Santander diu que cal que els refugiats que treballen, estiguin alimentats degudament per l'esforç que realitzen.

El representant d'Euscadi manifesta que quan converteixen els refugiats en obrers, aleshores els qui serveixen als menjadors reben, a més del doble racionament, una retribució en metàl·lic.

El representant de l'Institut d'Acció Social Universitària explica que hi ha un gran nombre de població normal que troba moltes dificultats per al seu sosteniment, i que és per tal motiu que ells aconsegueixen recrutar fàcilment personal per a les seves institucions, a canvi de la manutenció.

Es passa al 3r. apartat de l'ordre del dia.

El senyor President es mostra partidari de no anar a Terrassa, car el seu Ajuntament fa el que pot, i si no hi ha denúncies concretes, val més no inmiscuir's-hi.

La representant d'Astúries remarca que el susdit Ajuntament actua dins les seves possibilitats, i que els resultats obtinguts són relativament satisfactoris.

El representant d'Euscadi és del parer que els Ajuntaments haurien de completar el racionament dels refugiats, amb productes agrícoles, i així s'evitarien robatoris als camps.

El president proposa que, sense caire oficial, dos membres de la Comissió Consultiva es traslladin a Terrassa i visitin l'Ajuntament.

Així s'acorda fer-ho, i que els mateixos que vagin a Terrassa, també visitin Matadepera.

A prec del Dr. Valero, es passa al 6è. apartat de l'ordre del dia.

Pel Secretari es dona lectura a l'informe evacuat per l'Oficina Facultativa de la Direcció General d'Assistència Social, com a resultat de la visita efectuada a Can Bofill o Colomines, de Castellbisbal, finca adscrita als serveis d'aquest Comissariat d'Assistència als Refugiats, per a destinar-los a "Hospital Martí i Julià".

El Dr. Valero propugna el dit informe, i explica per què el proposà que l'esmentada finca fos destinada a atacats de febre tifoïda. Al seu parer, els autors de l'informe no han tingut en compte les circumstàncies especials en què viu Catalunya. Cal pensar, no solament en allò a què es pot destinar la referida finca, sinó en allò a què és urgent que es destini. Si, com hom proposa, es destina a malalties llargues, tot seguit estarà plena i ens prestarà un servei reduït; no així si es dedica a malalties infeccioses, les quals, per altra banda, no necessiten tant utilitatge. A més, cal pensar en el proveïment de metges. Ell és partidari que amb la dita finca es solucioni un problema màxim i no mínim. En entrar la tardor, augmenten els malalts tifoides, i dedicant el referit edifici a malalties més curtes, són més els beneficiats. Manifesta que a hores d'ara la Comissió que ell representa estudia l'estat sanitari dels refugiats, i insisteix a què l'esmentada finca de Castellbisbal es destini a malalts tifoides.

El representant de l'Ajuntament s'hi mostra d'acord.

El representant de l'Institut d'Acció Social Universitària és del mateix parer.

El president proposa que la Comissió que representa el Dr. Valero emeti un nou dictamen.

Així s'acorda.

Es passa al 4t. apartat de l'ordre del dia.

El president manifesta que cal estimular i encarrilar la col·laboració de tothom, principalment en l'aportació de robes. Ell creu que haurien d'ésser els

Ajuntaments els qui recollissin els donatius, i després repartir-los equitativament entre la població refugiada.

El representant de l'Institut d'Acció Social Universitària llegeix unes notes, que són un projecte de propaganda, i en glosa extensament els extrems.

El president explica que es confeccionà un fulletó de propaganda del Comissariat, que ja està compost i a punt de tirar, però que no pot enllestir-se per diverses dificultats pròpies de les circumstàncies en què vivim. Fa història de l'aportació d'Anglaterra per ala instal·lació de la Granja-Escola Poeta Verdaguer, per a la qual ja existeix una quantitat en metàl·lic que la invertiran en allò que se'ls indiqui. Dóna a conèixer la recent visita al refugi de Trànsit nº 1, amb la premsa, i proposa que la propera reunió de la Comissió es celebri a Calldetenes, junt amb els representants dels diaris. Parla del projecte d'un diari mural, de cara als refugiats.

El representant de l'Institut d'Acció Social Universitària es mostra contrari a aquest darrer extrem, i entén que la propaganda cal fer-la de cada als donants, principalment de cara a l'estranger.

El president explica que el Delegat que el Comissariat té a Nord-Amèrica (sic) li ha donat bones esperances. La Delegada a Londres, com ja ha esmentat abans, té recollides 15 lliures esterlines (sic).

La representant del Socors Roig de Catalunya diu que de l'estranger es podrien obtenir les ambulàncies sanitàries que calguessin.

El president promet donar-li tota mena de facilitats per a l'obtenció d'una ambulància que es destinaria a l'hospital de Castellbisbal. I manifesta que mentre no es trobi un home apropiat per a encarregar-se de la propaganda, no podrà començar-se.

Es passa al 5è apartat de l'ordre del dia.

El representant de l'Institut d'Acció Social Universitària proposa de fer una crida pública ací i a l'estranger.

El president explica que cal demanar roba d'hivern per a tots els refugiats. Cal evitar receptes de caràcter particular. Proposa seguir parlant-ne en la propera reunió, amb un projecte de propaganda global.

Es passa al 7è. apartat.

La representant d'Astúries entén que el refugiat ha de seguir amb els mateixos drets d'ara, i que els pensionistes satisfacin el valor total del racionament i de l'habitació.

El representant d'Euscadi creu que, degut al volum que comporta la qüestió que es debat, valdria més parlar-ne extensament en la propera reunió, i explica que ells fan.

El representant de l'Ajuntament dóna a conèixer les normes que segueixen en tals casos.

El representant de l'Institut d'Acció Social Universitària creu que hauria de nomenar-se una ponència perquè elaborés un avantprojecte, que seria discutit després.

El president s'hi mostra d'acord, i proposa que formin la tal ponència els representants d'Astúries i d'Euscadi, el president i el secretari, i que es reunixin la mateixa tarda. Així s'acorda.

S'aixeca la sessió a les 13'55.

(Acta aprovada en la sessió del dia 19 d'octubre següent)

Signatura: AHNS. Sección Guerra Civil
PS-Barcelona. Leg. 277/9

Acta de la sessió del dia 19 d'octubre del 1938

A la ciutat de Barcelona, a les dotze hores del dia dinou d'octubre del mil nou-cents trenta-vuit, i a la Sala de Juntes del Comissariat d'Assistència als Refugiats, Avinguda 14 d'abril, 459, essent-hi presents els membres següents:

Senyor Ricard Altaba-Planuc, Comissari, que presideix; Dr. Jaume Valero, de la Comissió Executiva de Sanitat dels Refugiats; Francesc Imbern, Delegat dels Serveis d'Ajut als Refugiats de l'Ajuntament de Barcelona; Teresa Puigdollers, de Pro Infància Obrera; Santiago González, de la Delegació de Santander a Barcelona; Benjamí Fernández Alonso, en substitució de Gloria Velasco, que està malalta, del Centre Asturià; i Ramon Blasi, del personal del Comissariat, que actua de Secretari.

Han excusat llur assistència Maria Dolors Bargalló, del Socors Roig de Catalunya, i Sergi Echevarria, d'Assistència Social del Govern d'Euscadi.

L'ordre del dia és el següent: 1r. Lectura i aprovació de l'acta de la sessió anterior.= 2n. Lectura de l'Ordre que faculta l'Institut d'Acció Social Universitària i Escolar perquè es faci càrrec de diverses residències escolars d'aquest Comissariat.= 3r. Lectura del Decret que fixa diverses limitacions en la concessió de subsidis i racionaments especials dintre el règim d'assistència als refugiats de guerra.= 4t. Lectura del document rebut de l'Agrupació Franco-Espanyola d'Ajut Directe als Refugiats de Catalunya.= 5è. Demandes presentades pel Departament d'Assistència Social del Govern d'Euscadi.= 6è. Campanya encaminada a obtenir roba d'hivern per als refugiats.= 7è. Fixar l'ordre del dia de la propera sessió, i data i lloc en què haurà de celebrar-se.

Oberta la sessió, és llegida pel Secretari l'Acta de la sessió anterior, i és aprovada.

El president, abans d'entrar a l'ordre del dia, explica que l'Hospital de Castellbisbal, d'acord amb el contra-informe evacuat per la Comissió Executiva de Sanitat dels Refugiats, es destinarà a malalts tifoides. També informa als reunits que la finca de Calldetenes, on s'havia pensat instal·lar la Colònia-refugi Poeta Verdager, passarà al CRIM per necessitats de guerra, i que els mobles i utilatge que hi ha, seran traslladats a l'esmentat hospital. Fa avinent que de Nordamèrica no és possible obtenir-ne cap ajut, per quant hi ha en vigor una llei de neutralitat que prohibeix exportar-ne res en tal sentit.

Corroborant aquest extrem, es dona lectura a una carta rebuda del senyor Ferran de los Rios, embaixador d'Espanya als Estats Units.

El Dr. Valero, anuncia el projecte de la Comissió que representa, de dedicar un nombre de llits per als hospitals de cada vegueria i de cada comarca, i pregunta si es disposa dels llits que aproximadament caldran per a realitzar el referit projecte. Explica el que han fet fins a la data, i que l'al·ludit projecte l'elaboren junt amb la Direcció General d'Assistència Social, el qual, un cop enllestit, ja el donarà a conèixer als reunits.

El president, agraeix aquestes manifestacions i desitja que s'ampliïn en la propera reunió.

Es passa al 2n. apartat de l'Ordre del dia.

El president parla del problema dels refugiats adolescents, problema de molta vastitud, (sic) en la solució del qual el Comissariat havia posat els màxims esforços, fundant diverses institucions que ara passaran a l'Institut d'Acció Social Universitària i Escolar de Catalunya, d'acord amb l'Ordre del Departament de

Governació i Assistència Social. Fa un elogi del referit Institut i considera molt encertada l'esmentada Orde. Explica el procés que actualment es segueix pel Comissariat amb els infants refugiats que es recullen, els quals són destinats de primer antuvi al Departament especial del Refugi de Trànsit nº 1, i després passen a disposició de l'expressat Institut.

Es passa al 3r. apartat de l'Ordre del dia.

Pel Secretari es dóna lectura al corresponent Decret.

El representant de l'Ajuntament es felicita del Decret de referència i considera que cal aplicar-lo amb molt de compte. Exposa alguns extrems dubtosos al seu albir.

El President els hi aclareix i promet passar una còpia del susdit Decret a cada un dels reunits per al seu millor coneixement.

Es passa al 4t. apartat de la referida Orde.

És llegit pel Secretari el document rebut de l'Agrupació Franco-Espanyola d'Ajut Directe als Refugiats de Catalunya.

El president n'explica l'abast i manifesta que ja s'ha demanat a l'expressat organisme, sabó, calçat i roba.

Es passa al 5è apartat.

Per no ésser-hi present el representant d'Assistència Social del Govern d'Euscadi, es deixen les demandes de referència per a la propera sessió.

Es passa al 6è apartat.

El president lamenta que siguin molts els organismes que efectuen campanyes similars, i és del parer que degut a aquest motiu, no creu gaire eficient la que es podria emprendre per part del Comissariat.

El representant de Santander manifesta que ells, per als seus refugiats, ja van resolt-ho. Els representa més difícil el problema del calçat. Considera que les Delegacions d'Astúries i d'Euscadi també s'ho resolen pel seu compte.

El president no es nega a fer la propaganda que sembli més adient als reunits, però no creu gaire en els resultats.

El representant de l'Ajuntament es lamenta de la manca de mitjans de transport. Explica que el Refugi Lluís Companys ha passat al CRIM. Dóna a conèixer el projecte de l'Ajuntament de crear 23 cantines infantils, anuncia la propera inauguració d'un menjador per als infants refugiats d'Aragó i convida als reunits.

Per a la propera sessió s'avisarà oportunament.

Sense res més a tractar s'aixeca la sessió a les 13'10.

(Acta aprovada en la sessió del dia 6 de desembre del 1938)

Signatura: AHNS.

PS-Barcelona. Leg. 277/9

Acta de la sessió del dia 6 de desembre del 1938

A la ciutat de Barcelona, a les dotze hores trenta minuts del dia sis de desembre de mil nou cents trenta-vuit, i a la Sala de Juntes del Comissariat d'Assistència als Refugiats, Avinguda 14 d'abril, 459, es reuneix la Comissió Consultiva d'Ajut als Refugiats, essent-hi presents els membres següents:

Senyor Ricard Altaba-Planuc, Comissari, que presideix; Dr. Jaume Valero, de la Comissió Executiva de Sanitat dels Refugiats; Jacint Esteva i Grau, de l'Institut d'Acció Social Universitària i Escolar de Catalunya; Gloria Velasco, del Centre Asturià de Barcelona; Sergi Echevarria d'Assistència Social del Govern d'Euscadi;

Alfons de la Mora, de la Delegació de Santander; i Ramon Blasi, del personal del Comissariat, que actua de Secretari.

Han excusat llur assistència Joaquim Girós i Boixados, del Departament de Cultura de la Generalitat, i Jaume Doz i Costa, d'Ajut Infantil de Rereguarda.

Oberta la sessió, es llegeix l'acta de la sessió anterior, i és aprovada.

Es passa al segon apartat de l'ordre del dia. "Projecte de la Comissió Executiva de Sanitat dels Refugiats, encaminat a resoldre el problema hospitalari dels acollits fora de Barcelona".

El Dr. Valero explica les dificultats invencibles en què han topat en voler realitzar el primitiu projecte, principalment per haver calgut cedir molts hospitals a Sanitat de Guerra. Promet que es farà el que es pugui i parla d'habilitar per a malalts infecciosos un immoble del Passeig de la Bonanova, 35, d'acord amb la Direcció General d'Assistència Social. També es proposen dedicar un establiment de banys de Caldes de Montbui al mateix fi. Mentre tant caldria traslladar els infants que es troben en aquest darrer indret a un altre edifici acondicionat, que podria ser el de Castellbisbal que primitivament es volia dedicar a malalts d'igual mena. Per a fer aquest canvi només cal que el Ministeri d'Instrucció Pública doni la seva conformitat, ja que la Direcció General esmentada hi està d'acord, i els infants al·ludits depenen d'aquell Ministeri.

El president es lamenta d'haver-se de desprendre el Comissariat d'un edifici en tant bones condicions com el de Castellbisbal, però tot ho donarà per ben emprat si ha d'ésser un benifet per a la població refugiada atacada de malalties infeccioses.

La representant d'Astúries explica que el seu organisme està habilitant un hospital a Tona, per als seus malalts refugiats, principalment tifoides.

El president manifesta que s'entrevistarà amb el senyor Director General d'Assistència Social i que parlarà d'aquest assumpte.

El Dr. Valero explica que el Dr. Serra, president de la Comissió que ell representa, manifestava que els refugiats olotins són més ben atesos que els d'altres comarques cosa que ell remarca com exemple.

S'acorda ajudar amb el què es pugui a tot allò que faci la Comissió Executiva de Sanitat dels Refugiats per tal de resoldre el problema hospitalari de la població refugiada.

Es passa al tercer apartat de l'ordre del dia: "Demandes presentades pel Departament del Govern d'Euscadi (Assistència Social).

El representant d'aquest Departament explica la implantació de menjadors col·lectius per als refugiats del seu país implantació que gairebé sempre ha topat amb l'oposició dels Ajuntaments a cedir els locals que es necessitaven. Creu en l'eficiència dels menjadors col·lectius. Exposa les dificultats en la interpretació del Decret que limita el dret de subsidi i al racionament a la població refugiada, i es mostra del parer que les Autoritats catalanes haurien d'evitar la duplictat de domicilis, per tal de facilitar estatges als refugiats que passen a la categoria d'evacuats en l'aplicació del referit Decret.

El president considera encertats aquests darrers extrems, i aclareix el cas de l'allotjament dels expressats evacuats en les poblacions foraneas. Després exposa les deficiències del Refugi de Vells que a Tarragona sosté el Comissariat, principalment en el subministrament de queviures, i demana l'ajut dels organismes representats per remediari-les.

Tots els reunits prometen fer-se ressò d'aquest prec, aportant llur cooperació per al sosteniment de l'esmentat establiment.

El president manifesta que considera que els Serveis Internacional dels Amics Quàquers també podria ajudar-hi.

Sense res més a tractar, s'aixeca la sessió a les 14'10.

(Acta aprovada en la sessió del dia 12 de gener del 1939)²

² Falta aquesta Acta.

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Barcelona. Febrer-Octubre 1937

1937	febrer		març		abril		maig		juny		juliol		agost		setembre		octubre	
	Refs	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.
Abrera	40	1120	40	1240	76	1991	87	2562	108	2931	104	3102	107	3253				
Aguilar de Segarra	70	1960	70	2170	159	3079	158	4898	158	4740	158	4898	177	4703				
Aiguafreda			78	2402	133	2856	155	4163	132	3864	132	3897	123	7626				
Aiguësboines	106	2968	106	3207	104	3091	51	1284	156	4627	155	4681	147	4557				
" de Montbui	75	2100	75	2285	88	2289	84	2604	84	2520	91	2910	87	3162				
Aiguëstoses	64	1792	89	2159	94	2676	105	3034	106	2961	101	3131	102	3162				
Alba del Vallès					267	3763	258	7946	257	7382	241	7276						
Alella	85	2380	126	3250	214	5774	210	6440	221	825	220	6432	208	6225				
L'Ametlla del Vallès	95	2640	92	2852	229	3903	244	7294	238	6986	244	7396	244	7564				
Arenys de Mar	375	10392	482	13175	953	23992	1040	30431										
" de Munt	161	4286	134	4034	124	3720	124	3844	125	3750	125	3875	125	3875			280	4608
Argentona	130	3640			54	805	198	5794	214	6337	221	6634	249	7406				
Argençola	25	700	25	775	25	750	25	775	25	750	25	775	25	751	25	730	66	1705
Artès	148	4144	149	4607	260	6409	247	7252	249	7415	262	8103	261	8091				
Aurora de Lluçanès	67	1876	66	2046														
" del Vallès	92	2576	94	2897	191	3767	184	5674	188	5618	184	5689	183	5673				
Àvia	178	4948	179	5434	197	3883	400	11714					385	11730	108	3060	210	5949
Avinyó	153	4270	160	4864	238	5882	268	7642	275	8073	267	8277	268	8270	73	2082		
Avinyonet	92	2499	85	2605	161	4219	180	5273	172	5111	166	5146	167	5147				
Badalona	1032	28400	1143	32894	1956	43848	2270	65984	2476	70972	2583	78441	2601	79796	929	26304	943	28920
La Baells	24	672	24	713	148	4324			24	720	16	496						
Bagà	124	3472	124	3844			129	3999	129	3870	129	3999	127	3937				
Bages d'en Selves	57	1596	57	1767			79	2449	79	2370	82	2542	82	2542				
Baix	287	7878	302	9050	744	11578	745	22746	727	15926	465	13375						

Relació de dia d'estada i refugiats dels municipis de Barcelona. Febrer-Octubre 1937

1937	febrer		març		abril		maig		juny		juliol		agost		setembre		octubre	
	Refs	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.
Montserrat																		
Balenyà	119	3284	118	3625	187	5328	192	5722	183	5024								
Balsareny	253	7072	243	7507	273	8170			288	8536	287	9752	289	8925	283	2508		
Barberà del Vallès	54	1512	54	1674	70	1990	130	3906	128	3825	123	3793	128	3941	55	1606	56	1736
Barcelona¹	14.010	384.217	15.226	441.050	996	28263	1234	36547					1271	37794	1222	36133	12635	245267
Begues	40	1120					53	1568	46	1380	46	1426	52	1490				
Bellprat	30	840																
Bellserrat	189	5166	191	5831	366	10052	371	11303	365	10788	345	10631	346	10264				
Berga	526	13331	512	14955	557	16552	550	16984	536	15938	533	16387			226	6874		
“ del Castell	51	1428			95	2415					93	2883			52	1560	50	1550
Bisaura de Ter	68	1904	67	2077	353	8656			266	6071					187	5089	175	5401
Borredà	86	2382	62	2542	174	3989	171	5301	161	4802	163	4589	150	4622				
El Bruc			60	1860	56	1680	58	1638			61	1891						
El Brull	49	1372	49	1519	172	3134	157	4867	161	4770	161	4991	161	4991				
Les Cabanyes	41	1148	40	1240	40	1180	37	1027	36	1080	36	1116	36	1116	42		38	
Cabrera d'Anoia	27	756							27	810	27	837					12	372
“ de Mataró	105	2940	109	3129	98	2876	97	2977	96	2840	93	2845	94	2889				
Cabrils	28	784	29	899	100	1905	105	3093	109	3186								
Calaf	186	5179	185	5735	526	9119	599	17683	573	17105	595	18160	586	17797			160	4344
Calders	30	840	30	915	67	1284	67	2077	65			60	1730		33	1023		
Caldes d'Estrac	106	2956	107	3317	119	3357	129	3907	144	4201	148	4588	157	4721				
“ de Montbuí			237	6787	263	4306	172	4855	199	5935			288	8150			186	5766
Calella	510	13970	493	15165	589	16651	571	17533	573	16958			677	20901			728	14560
Callús	121	3388					207	5150	207	6146	206	6274	212	6218				
Calonge de	32	896	32	992					131	3930								

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Barcelona. Febrer-Octubre 1937

1937	febrer		març		abril		maig		juny		juliol		agost		setembre		octubre	
	Refs	Estd.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.
Segarra																		
Bigues	68	1904	67	2077	129	2352	125	3827	125	3750								
Campins	27	756	27	737	117	1395	112	3307	98	2940	98	3038	98	3038	27	810	27	837
Canet de Mar	146	3270	151	4445	217	5934	239	7066	244	7247	339	8970	318	9855				
Canovelles	46	1288	41	1271	146	2111	146	4526	149	4401	149	4619						
Cànoves i Samalús	73	1992	74	2144	160	2837	163	4609	152	4359	146	4462	143	4433				
Canyelles	4	112	29	299	31	930	26	767	24	1440	22	682	22	682				
Capellades	153	4247	149	4295	129	3870	129	3999	129	3870	126	3906	126	3906				
Capolat	38	1064	35	1010					53	1590							39	1053
Cardedeu	90	2512	290	8990			582	18042	582	17460	581	18042						
Cardona	206	5768	289	7997					364	10789	359	11129	373	11466	176	5064	262	8056
Carme	62	1736	62	1922	95	2675	75	2201	78	2221	78	2418	78	2418				
Casserres	106	2887													40	1200	40	1200
Castell de l'Areny	13	364	13	403	22	618	22	682	14	420	16	470	17	517				
Castell Surroca	154	4201	152	4712	303	8142	302	8538			288	8823	290	8990				
Castellar del Riu	24	672			10												30	1053
" del Vallès	183	5068	176	5456	176	5077	177	5255	211	5550			213	6433				
Castellvell i el Vilar	273	7644	262	6122	478	12649	489	15080	471	14114	450	13804	469	14248				
Castellbisbal	70	1960			172	2508	176	5112	163	4738	157	4681	150	4593	16	1080	64	1788
Castellcir	51	1352	51	1581							69	2139	72	2232				
Castelldefels	64	1792	67	1817	77	1930	82	2407	91	2597	94	2827	110	3106	95	2050	80	2480
Castellet i la Gornal	118	3658	118	3304	130	3309	129	3999	129	3780	128	3968	128	3968				
Castellet de Llobregat	413	12699	417	11589	592	15821	721	19539	767	21991	884	26132	1012	28968				

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Barcelona. Febrer-Octubre 1937

1937	febrer		març		abril		maig		juny		juliol		agost		setembre		octubre	
	Refs	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.
Castellfollit del Boix	52	1436			96	1790	125	3385	116	3468	116	3595						
" de Riubregós	35	980							225	6750	199	6169	202	6262				
Castellgalí	90	2520	71	2201	119	2666	116	7188	126	3780	136	4153	138	4127				
Castellolí	38	1064			38	1140	86	2149	82	2460	82	2542	13	403	19	589	19	589
Castellterçol	133	3683	140	4199	408	6303	408	12648	408	12240	409	12376						
Castellví de la Marca	144	4032	144	4756	190	5276			197	5905	165	5115	171	5157				
" de Rosanes	4	112	4	124	1	30	1	31	40	1005								
Cecília de Voltregà	31	868	31	961	80	1665	80	2480	80	2400	80	2480	80	2480				
Centelles	335	9297	403	10573	396	12748	512	13590	522	15482	548	16654						
Cercs	318	8848			389	11670												
Cerdanyola	260	6696	259	7762	267	7704	319	8968	214	6068	226	6860	226	7006	210	5912	210	5912
Cervelló	24	672	38	1150	81	1928	90	2586	90	2700	90	2566	81	2429				
El Cirerer del Llobregat	26	728	54	1086	94	2377	97	2935	79	2330	77	2387						
Codines del Vallès	206	5768	200	6200	416	3744	424	13144	428	11347	379	11253	362	14995	48	1440	48	1440
Collbató	28	784	28	849	47	1293	55	1568	74	2062	74	2293	64	1984				
Colldetenes	52	1415	50	1550														
Collsuspina	27	742	23	713	72	1665	86	2655	88	2488	80	2480	80	2219				
Copons	40	1107	39	1209	42	590	48	1485	44	1305	51	1408	50	1550	19	570	19	570
Corbera de Llobregat	25	610	31	853	39	1088	46	1293	53	1680	53	1608	75	2325				
Alpens							137	4247	137	4110	137	4247	150	4429				
Cornellà	262	7336	347	8725	450	11922	580	16467	645	18692	751	21166	788	23575				
Corts de Llobregat	33	924																

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Barcelona. Febrer-Octubre 1937

1937	febrer		març		abril		maig		juny		juliol		agost		setembre		octubre	
	Refs	Estd.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.
Cubelles	14	392	14	423	27	394	55	1414	58	1680	59	1775	54	1665				
Dosrius	33	924			33	990	43	1146	49	1470	53	1531	55	1673				
Esparraguera	254	7050			290	8172	308	9478	351	9837	404	11993	427	12834				
Esplugues									438	12461	451	13512	463	14060				
Espunyola	52	1456							74	2220								
L'Estany	23	630			68	1590	82	2299	77	2310	77	2387	83	2429	23	690	23	690
L'Esquirol	261	7308	259	7972	497	12632									215	6364	215	6364
Olivella					15	450	15	465	15	450	15	465	15	465				
Fígols	16	385	7	217	7	210												
Fogars de Montclús	46	1288	52	1474	133	1856	132	4092	136	3846	131	3958	130	3910	72	1130	72	1130
" de Tordera	23	644	23	690	37	634	18	588	18	540	18	588	18	588				
Folgueroles	113	2882	99	3069	230	5917	257	7670	238	6539	237	7347	248	6974				
Fonollosa	104	3052	109	3379			246	7626	246	7380	252	7728						
La Força	64	1762	57	1767	163	1980	166	5046	166	4829	157	4857	159	4889				
Les Franqueses del Vallès					66	10260												
Frontonyà	18	504	18	588	19	570	19	589	19	570	19	589	19	589				
Gaià	16	448	16	496					58	1710	57	1767	53	1643				
La Gallifa	12	336	10	310	11	320	9	279	9	270								
La Garriga	349	9772	351	10881	560	12262	571	17701	578	17260	603	18141	637	19001	347	9194	347	9194
Gavà	101	2828	101	2769	426	9852	540	1433	581	17354	581	17930	626	18575				
Gelida	201	5628	205	6355	225	6713	242	7268	237	7081	235	7285						
Gironella	523	14589	518	15572	1359	37113	974	29882	965	27746	828	24363	721	22149				
Gisclareny	22	612	22	682	22	660	22	682	22	660	22	682	14	434				
Glevinyol	212	5911	238	6752	366	8709	361	11116	365	10872					196	5551	196	5551
Gramenet del Besós	198	5544	200	6200	250	6862							391	12086				
La Granada	6	168	50	538	109	2930	134	3190	112	3360	114	3505	113	3492				

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Barcelona. Febrer-Octubre 1937

1937	febrer		març		abril		maig		juny		juliol		agost		setembre		octubre	
	Refs	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.
El Graner del Bages	202	5620							258	7582	258	7998			195	1980	195	1980
Granera	20	560	20	620	60	1800	60	1860	60	1800	60	1860						
Granollers	1180	32790	1186	36350	1484	37725	1943	57105	1941	58230	1943	60162						
Gualba	88	2386	90	2790	195	3378	196	57622	186	5228	165	5886	157	4657				
Guardiola de Bages	42	1100	29	888	171	3655	167	4899	176	4785	172	5154	173	4883				
" de Berga	116	2574	73	2063	130	2761	121	3483	131	3858	132	3972	126	3648				
" del Penedès	189	5292	211	6531	221	6508	261	7890	261	7830	263	8151	263	8142	175	4045	175	4045
Gurb de la Plana	185	5180	184	5704	336	6587	415	11864			381	11811	531	16399				
Horts del Llobregat	66	2835	67	1939	105	2439	231	5917	239	6760	249	7398	160	4550				
L'Hospitalet de Llobregat	221	6188	158	4898	154	4620	154	4774	199	5871	199	6169	202	6262				
Els Hostalets de Pierola	56	1568	59	1807	72	1965	72	2232	72	2160	72	2232	78	2418	28	840	28	840
Igualada	1025	28383	1015	30810	1064	30420	1076	32256	1234	34415	1334	39947	1397	42112				
Jorba	47	1316	30	930	30	900	30	930	30	900	31	961	31	961	31	930	31	930
La Llacuna	85	2380	87	2635	149	4062	148	4488	146	4354	145	4495	145	4495				
La Llagosta	48	1488	41	1271	112	1757	112	3472	112	3360	112	3472	50	200	50	1375	50	1375
Llavaneres	85	2362	87	2649	138	3711	138	4202	156	4647	171	5089	190	5679	34	900	34	900
" de Mont Alt			97	1556	106	3180	106	3286	107	3040	111	3299	111	3441				
Lliçà de Munt	83	2294	87	2456	169	2490	186	5618	184	4828	159	4912	164	5052	95	1619	95	1619
" de Vall	63	1764	65	1955	180	2750	195	4650	152	4512								
Llinars	191	5338	192	5952	420	7769	441	12608	407	11932	410	12405	212	6523				
Llorenç d'Hortons	17	401	14	434	14	420	41	971	44	1255	44	1364	44	1364	19	560	19	560
Lloriana de	175	4882	142	4302	306	7437	264	7808	221	6624	221	6489	242	6792				

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Barcelona. Febrer-Octubre 1937

1937	febrer		març		abril		maig		juny		juliol		agost		setembre		octubre	
	Refs	Estd.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.
Ter																		
Lluçà	78	2184	78	2418	221	3499	132	3964	123	3616	121	3743	113	3454				
Malgrat	391	10733	358	11046														
Malla	44	1232	52	1612	172	3450	172	5332	172	5160	147	4557	103	3193				
Manlleu	775	21691	778	23998	950	27153	972	29152	974	28584	1134	31088	1141	33981				
Manresa	1180	33040	1179	36549	2592	65585	104	3224	2791	82985	2999	89563	2917	89760				
Marganell	9	252	9	279	9	270	16	439	41	1120	41	1214	41	1299				
Martorell	363	9951	520	12425	722	19653	779	22377	871	25876	933	28891	987	30550				
Martorelles de Baix	164	4502	176	5182	330	6354	314	9705	314	9420	315	9738						
" de Dalt	22	616	22	682	71	1132	84	2215	69	1780	56	1736						
El Masnou	265	7420	70	2170	70	2100	70	2170	70	2100	72	2232	72	2232				
Masquefa			73	2235	139	3569			186	5533	186	5766	184	5704	37	1110	37	1110
Matadepera	89	1728	90	2238	40	1004	52	1370	99	2762	100	3054	98	2998				
Mataró	840	23520	916	28396	1253	35022	1258	38600	1273	37531	1395	41189	1466	44072				
Mediona	82	2154	98	2243	125	2870	121	3484			121	3751	119	3689	108	2057	108	2057
Merlès	61	1705	61	11891	150	3480	150	4650	150	4500	18	546	17	527	17	510	17	510
Moià	215	6020	218	6650	488	14530	293	9083	286	8580	277	8558	279	8608				
Molins del Llobregat	134	3752	165	4503	276	6032	401	10940	427	12258	346	10698	34	1010				
Mollet	361	9963	380	10681	831	8779	588	17844	596	16147	643	16559	545	15505				
Monistrol	273	7069	240	7045	298	7862	329	9792	339	10138	346	10698	343	10541				
" del Bages	59	1652	54	1674	54	162'0			60	1800	61	1882	62	1920				
Montagut de Mar	64	1792	67	2077	67	2010	67	2077	67	2010	67	2077	67	2077				
Montcada i Reixac	113	3020	162	3774	226	6299	258	7358	283	8319			446	13020	110	3270	110	3270
Montclar	39	1092	32	992					66	1980								
Montesquiu	115	3220	135	3643			234	7219	227	6810	228	7068	227	7028	69	2070	69	2070
Monjos del	53	1484	50	15550	50	1500	48	1488	48	1439	45	1395	53	1560				

Relació de dia d'estada i refugiats dels municipis de Barcelona. Febrer-Octubre 1937

1937	febrer		març		abril		maig		juny		juliol		agost		setembre		octubre	
	Refs	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.
Penedès																		
Montgat	69	1878	69	2041	139	2822	145	3959	147	4410	219	5672	235	7056				
Montmajor	75	2100	75	2325			198	5527	174	5203	174	5376			28	840	28	840
Montmaneu	37	990	36	1116	13	390	13	382	11	330	11	330	11	341	11	330	11	330
Montmany i Figueró	48	1344	48	1488	30	876							26	806				
Orrius									25	575	25	775	23	713				
Montmeló	81	2268	81	2511	169	3836	177	5321	175	5189	174	5370	173	5363				
Montornès del Vallès	109	3038	109	3357	239	3982	198	6094	144	5568	186	5224	159	4904				
Montseny	48	1344	48	1488	118	2100	118	3658	148	3657	94	5828	95	2375				
Moriès			18	558														
Mura	18	504	27	837	24	746	24	744	51	1509	50	1550	22	682	22	660	22	660
Navarcles	205	5502	53	1643	208	6219	284	7576	288	8628	291	9021	75	2325				
Navas	224	6272	237	6969	267	7106	257	7790	257	7710	259	7987	264	8107				
La Nou de Berguedà	49	1351	47	1378					25	750	24	744						
Òdena	103	2884	103	3193			143	4068	153	4590	153	4743	154	4744				
Olèrdola	6	168	135	779	145	4195	170	4975	165	4466	159	4867	186	5212				
Olesa de Montserrat	84	1858	131	3239	1191	6804	337	9838	401	9712	374	11279	378	11473				
Oleseta	8	224	31	248	8	240	43	939	53	1460	37	1147	37	1147				
Oló	138	3864	132	4092	187	3398			178	5205	178	5518	178	5518				
Olost	111	3108	111	3441					324	9720	317	9827	320	9920				
Olvan			78	2418	154	4468			188	5561	183	5613	173	5344				
Orís	63	1764	65	1941	181	3360	197	5655	172	4739	149	4533	150	4518				
Oristà	116	3248	111	3441	209	4610	213	5957	189	5370	191	5885	251	6867				
Orpí	10	280	10	310	28	516			28	840	28	868	32	992				
Osomort					70	1820	70	2170	70	2100	69	2139	69	2139				
Pacs	45	1260	45	1395	45	1350	43	1333	49	1458	49	1519	9	279	47	536	47	536

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Barcelona. Febrer-Octubre 1937

1937	febrer		març		abril		maig		juny		juliol		agost		setembre		octubre	
	Refs	Estd.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.
Palafolls	82	2296	123	2836	154	4024	154	4696	152	4531	153	4993	144	4458				
Palau-Solità	83	2224	74	2237	70	2095	75	2219	76	2280	88	2368	131	3380				
Palau-Tordera	139	3770	135	3920	174	3994	206	6152	229	6378	240	7215	242	7443	155	2992	155	2992
La Palma de Cervelló			12	372	29	632		29	899	54	1595		392					
Pallejà	42	1176	93	2087	110	3121	98	2914	153	4484	154	4571	144	4367				
El Papiol	46	1288	11	366	12	360	20	388	20	600	23	707	31	849	31	930	31	930
Parets	187	5236	187	5797	393	9336	393	11253	336	10059	338	10452						
Perafita	53	1459	53	1643	103	1470	106	3195	106	3180	108	3348	110	3105				
Perpètua de la Moguda	70	1960	118	1767	248	5065	282	8264	281	8430	281	8711	281	8642				
El Pi de Llobregat			15	465	128	1888	164	4604	160	4695	153	4663	151	4550				
Piera	234	6532	216	6644	217	6297	207	6348	287	7908	263	8081	282	8522	126	3780	126	3780
Pineda	253	7084	305	11259	352	9899	372	11231	369	11008	372	11490	384	11492	14	420	14	420
Pinedes de Llobregat	59	1652	59	1829	30	960	34	1054	34	1020	35	1085	36	1004				
Els Pins del Vallès	151	4092	151	4681	336	9428	364	10349	400	11669	138	4272	430	12704				
El Pla del Besós	18	504	38	897	64	1753	84	2346	84	2520					5	150	5	150
“ del Penedès	92	2576	93	2854	104	2782	117	3556	121	3533	120	3720	120	3709				
La Pobla de Claramunt	83	2324	89	2561	51	1530	92	2852	89	2670	99	3059	52	1612	52	1560	52	1560
“ de Lilet	281	7868	332	9017	91	2704	91	2821	150	4500	150	4650	148	4588				
Pol de Mar	112	3136	112	3469	228	6099	234	7230										
Polinyà	56	1568	56	1736	56	1680	101	2233	126	3352	126	3877	125	3760				
Pontons	24	604	20	620	44	1217	35	1085	34	1020	34	1054	34	1054				

Relació de dia d'estada i refugiament dels municipis de Barcelona. Febrer-Octubre 1937

1937	febrer		març		abril		maig		juny		juliol		agost		setembre		octubre	
	Refs	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.
El Prat de Llobregat	98	2664	123	2756	186	4022	144	4414	126	3604	175	4422	65	1553				
Els Prats d'Anoia	50	1400	54	1654	361	5798	380	11609	391	11646	229	6287	238	7308				
" de Lluçanès	172	4794	179	5511	397	9695	398	11972	359	10282	345	10534	338	10473				
Premià	104	2232	72	2232	72	2160	72	2232	72	2160	72	1722	55	1705				
Saldes							24	672	24	648	24	744	24	744				
Pruit	31	868	31	960	52	1206	55	1660	57	1683	57	1767	74	1963				
Puig-àlber	31	865	31	949	30	900	32	992	32	960	30	930	30	930	33	436	33	436
Puig-reig	318	8855	364	9616	436	11113	413	11537	370	19688	372	9925	325	9991				
Pujalt	29	812	29	899			136	4216	143	4002	143	4433			4	120	4	120
Quirze de Safaja	38	933	36	1116														
" de la Serra	64	1760	54	1674	54	1620	54	1674	60	1626	66	1876	78	2211				
Rajadell	99	2571	123	3813	145	4350			157	4710	159	4903	164	5042				
Rellinars	57	1830			37	1110	22	682	73	2190	49	1519	35	1046	56	1680	56	1680
Ribes del Penedès	31	847	46	1239	89	1793							127	3937	36	1080	36	1080
Riells del Fai	47	1316	47	1487	132	1645	132	3420			84	1464						
Ripoll del Vallès	87	2164	88	2594														
Ripollet	122	3416	126	3870	126	3780	148	4588	304	9120	304	9424	317	9635				
Riudevittles	117	3276			126	3593												
Riudor de Bages	121	3379			152	4302	188	5002	183	5273	183	5639	188	5752				
Riuprimer	48	1344	49	1319	101	2252	101	3131	105	3104	105	3255	105	3072				
La Roca	133	3724	133	4123	287	4782	329	9989	336	9878	340	10461	337	10376				
Rocafort i el Pont de	40	1120	40	1240	282	1288	282	8742	288	8460	269	8339	245	7595				

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Barcelona. Febrer-Octubre 1937

1937	febrer		març		abril		maig		juny		juliol		agost		setembre		octubre	
	Refs	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.
Vilomara																		
Roda							609	18879	609	18270	609	18879	609	18879				
Ronçanes del Vallès	77	2156	77	2387	272	6410			282	8439	282	8742	286	8846				
Les Roques d'Osona			40	1240	118	2060	83	2573	82	2460	82	2542	82	2542				
Les Roses del Llobregat	325	9055	338	9711	525	13141	737	21348	761	22231	764	23562	787	23944				
Rubí	105	2901	105	3282	204	3400	120	6474	221	6440	257	6722	266	7995				
Rubió			25	775														
Rupit	20	560	20	1214			100	3016	95	2850			101	3125				
Sabadell	1290	35350	1290	38779	1344	39808	1365	41573	1468	42330	1489	44002	1613	47780				
Sadurní d'Anoia	409	11218	398	9118	435	12584	492	14364	513	7443	533	15770	515	15873				
Sagàs	64	1782	64	1964	160	3710	160	4960	159	4770	163	4876	158	4696	23	690	23	690
Sallavinera	39	1092	40	1240														
Sallent	169	4940	177	4992	351	9231	453	13159	460	13580	493	15066	565	16658				
Sant Agustí de Lluçanès					82	1758	82	2542	81	2430	84	2529	85	2635				
Sant Just Desvern	29	812	33	808	199	5595	199	6169	902	6060	202	6262						
Santa Maria de Besora	56	1568	56	1685	108	2616	116	3595			112	3172	103	3193				
Sasserra	67	1876	73	2157	103	1770	106	3286	116	3390	116	3593	118	3656				
Sentmenat	171	4620	150	4450	157	4587	164	5063	167	4793	158	4898	158	4898				
Serra del Grau	35	980	35	1985	205	4026	195	5886	189	5620	114	3534	125	3875				
Sesgarrigues			29	895	59	1770	95	2800	112	2875	108	2979	91	2719				
Sesgueioles	49	946	25	775	91	1534	112	3472	127	3810	128	3968	131	3986				
Sesrovires	7	196	32	400	43	1162	47	1449	47	1020	53	1066	49	1505	19	570	19	570

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Barcelona. Febrer-October 1937

1937	febrer		març		abril		maig		juny		juliol		agost		setembre		octubre	
	Refs	Estd.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.
Seva			79	2362	178	4460	174	5294	177	5306	177	5487						
Sitges	84	2352	94	2642	268	6591	350	10374	391	11280	400	12328	426	12753	264	7622	264	7622
Sora	37	1036	31	2610			81	2511	81	2421	80	2480	72	2232	10	300	10	300
Subirats	90	2520	94	2841	220	4996	222	6799	221	6553	220	6817	249	7132				
Súria	497	13615			595	16974	645	19232	633	18561			637	19624				
Tagamanent	23	644	23	713	57	869							50	1550				
Talamanca	18	504	18	558	18	540	36	828	40	1152	36	1116	32	992				
Taradell	199	5558	197	6107	383	10088	377	11687	382	10880	359	11129	363	10713	204	6120	204	6120
Teià	145	4060	150	4620	159	4364	149	1949	60	1800	82	2549	84	2573				
Terrassa	1388	38792	1447	43405	2246	52916	2970	88028	3291	82495	3286	101420	3290	101319				
Terrassola i Lavit	49	1372	49	1503	48	14440	48	1488	58	680	62	1530	72	1330				
Tiana	174	4738	164	5084	207	5761	215	6647	223	6549	219	6789	221	6837				
Tona	373	10414			393	11790	401	11651			375	11625	383	11572				
Tordera	131	3514	181	4491	392	10076	399	11810	375	11043	380	11457	378	11413	38	1016	38	1016
La Torre de Claramunt	34	952	34	1054			65	1855	70	2056	68	2108	67	2077				
" del Penedès			17	170	17	510	24	667	24	720	24	744	24	744				
Torrelles de Foix	147	4116	148	4586	141	4189	140	5334	135	4050	135	4185	135	4185	158	2820	158	2820
" de Llobregat	40	470	31	561	32	960	35	1085	27	740								
Torelló	458	13450	490	14918	808	21396	886	27321	882	26256	872	26851	865	25247				
Tous d'Anoia	88	2464	88	2728	88	2611			87	2610	87	2697	114	3534				
Ullastrell	22	616	22	682	22	660	81	1156	80	2400	80	2298	56	1688				
Vacarisses	32	896	32	992	31	870	30	930	32	936	36	1076	42	1272	110	3300	110	3300
Vallalta del Maresme	39	980	35	1085	89	1828												
Vallcebre	16	448	16	496	77	1852			77	2310	77	2387						

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Barcelona. Febrer-Octubre 1937

1937	febrer		març		abril		maig		juny		juliol		agost		setembre		octubre	
	Refs	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.
La Vallan	30	840	30	930														
Vallflorida	88	2429	84	2583			201	6051	211	6166	215	6514	210	6510				
Vallirana	27	756	26	806	155	3417	166	5002	169	5057								
Vallorguina	46	1288	48	1488	114	2038	114	2988	107	3210	102	3162						
Vallromanes	40	1120	42	1029	81	435	126	3678	111	3301	111	3432	111	3315				
Veciana	50	1400	50	1984	50	1500	108	2711	127	3610	127	7874	108	3348	14	420	14	420
Vic	1625	43687	1583	47765														
Tavernòles					81	1426	90	2530	83	2475	83	2573						
Vilada	26	728	30	830	73	2016	94	2914					76	2356				
Viladecans	75	2100	151	3131	172	4984	288	8442	328	9011								
Viladecavalls	28	784	28	820	35	834	48	1384	52	1470	49	1519	50	1550	33	899	33	899
Vilanova de Sau	70	1915					21	651	121	3363	122	3782	122	3782				
Vilafranca del Penedès	189	5265	199	5662	192	5711	199	6004	220	6480	233	6911	244	7237				
Vilalba-Saserra	18	504	18	555	52	846	52	1612	54	1577	53	1643	53	1643	18	298	18	298
Vilalleons	24	672			25	1318	45	1395	45	1292	60	1417						
Tavertet									2	8	23	587	23	713				
Vilamajor	110	3080	124	3705	141	1123	247	11017	236	6907	220	6752	211	6445	124	3265	124	3265
Vilanova del Vallès	118	3304	118	3658	217	4289	217	6727	217	6510	217	6727	217	6727				
Vilanova i la Geltrú	787	22036	787	24397	787	23610	787	24397										
Vilanoveta del Camí	82	2296	95	2519	92	2760	109	3181	107	3210	51	1566	51	1581	51	1530	51	1530
Castellnou de Bages									21	612	21	627	13	403				
Vilassar de Mar	276	7728	279	3607	285	8289	297	9183	302	8930	335	9811	337	10325				

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Barcelona. Febrer-Octubre 1937																		
1937	febrer		març		abril		maig		juny		juliol		agost		setembre		octubre	
	Refs	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.
Vilatorrada del Cardener	82	2296	96	2519	92	2760	109	3181	107	3210	51	1566	51	1581	51	1530	51	1530
Vilatorta	115	3220	110	3530	274	6740	279	8649	295	8443	293	9043						
Vilobí del Penedès	107	3556	83	2572	83	2490	78	2418	80	2346	21	651	50	1190	21	651	21	651
Viver i Sarrateix	32	896	32	992	83	1521	63	1603	70	2100	79	2440	80	2486				
Voltregà	184	5067	186	5993	353	8456	344	8928	229	6868	230	7076	223	6859	25	651	25	651
Vallbona d'Anoia	49	1367	49	1519	49	1470			84	2394	79	2449	79	2449	17	487	17	487
Montanyola			18	558	74	1828	88	2728	88	2640	92	2682	86	266				
St. Martí de Bas					65	614	65	1925	65	1857	64	1984	64	1984				
" de Centelles					65	115	39	1209	35	1050	36	1085	65	1493				
ANC. Font: Inventari 1.4126. Caixa 172, 2/4. Inventari 14128, 4/4. Caixa 176, 2/4 i 3/4. Inventari 1.4129. Caixa 177, 1/4. Inventari 14131. Caixa 179, 3/4 i 4/4.																		

ⁱ La referència és Ajuntament de Barcelona. Una altra font, el lligall 1.4131, estableix les següents dades sobre la població refugiada a Barcelona:
 Octubre 1937: 12.635 persones i 245.267 estades.
 Novembre: 12.975 persones refugiades i 381.830 estades.
 Desembre: 13.708 persones refugiades i 413.952 estades.
 Gener 1938: 13.708 persones refugiades i 413.952 estades.
 Febrer: 14.010 persones refugiades i 384.217 estades.
 Març: 15.226 persones refugiades i 441.050 estades.

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Barcelona. Febrer – Agost 1938

1938	febrer		març		abril		maig		juny		juliol		agost	
	Refs.	Estd.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.
Abrera	40	1120	40	1240	76	1991	87	2562	108	2931	104	3102	107	3253
Aguilar de Segarra	70	1960	70	2170	159	3079	158	4898	158	4740	158	4898	177	4703
Aiguafreda			78	2402	133	2856	155	4163	132	3864	132	3897	123	7626
Aigüesboines	106	2968	106	3207	104	3091	51	1284	156	4627	155	4681	147	4557
“ de Montbui	75	2100	75	2285	88	2289	84	2604	84	2520	91	2910	87	3162
Aiguestoses	64	1792	89	2159	94	2676	105	3034	106	2961	101	3131	102	3162
Alba del Vallès					267	3763	258	7946	257	7382	241	7276		
Alella	85	2380	125	3250	214	5774	210	6440	221	825	220	6432	208	6225
L'Ametlla del Vallès	95	2640	92	2852	229	3909	244	7294	238	6986	244	7396	244	7564
Arenys de Mar	375	10392	482	13175	953	23992	1040	30431						
“ de Munt	161	4286	134	4034	124	3720	124	3844	125	3750	125	3875	125	3875
Argentona	130	3640			54	805	198	5794	214	6337	221	6634	249	7406
Argençola														
Artès	148	4144	149	4607	260	6409	247	7252	249	7415	262	8103	261	8091
Aurora de Lluçanès	67	1876	66	2046										
“ del Vallès	92	2576	94	2897	191	3767	184	5674	188	5618	184	5689	183	5673
Àvia	178	4948	179	5234	197	3883	400	11714					385	11730
Avinyó	153	4270	160	4864	238	5882	268	7642	275	8073	267	8277	268	8270
Avinyonet	92	2499	85	2605	161	4219	180	5273	172	5111	166	5146	167	5147
Badalona	1032	28400	1143	32894	1956	43848	2270	65984	2476	70972	2583	78441	2601	79796
La Baells	24	672	24	713	148	4324			24	720	16	496		
Bagà	124	3472	124	3844			129	3999	129	3870	129	3999	127	3937
Bages d'en Selves	57	1596	57	1767			79	2449	79	2370	82	2542	82	2542
Baix Montseny	287	7878	302	9050	744	11578	745	22746	727	15296	465	13375		
Balenya	119	3284	118	3625	187	5238	192	5722	183	5024				
Balsareny	253	7072	243	7507	273	8170			288	8536	287	9752	289	8925
Barberà del Vallès	54	1512	54	1674	70	1990	130	3906	128	3825	123	3793	128	3941
Barcelona	14010	384217	15226	410105	996	28263	1234	36547					1271	37794
Begues	40	1120					53	1568	46	1380	46	1426	52	1490
Bellprat	30	840												

Relació de dia d'estada i refugiats dels municipis de Barcelona. Febrer – Agost 1938

1938	febrer		març		abril		maig		juny		juliol		agost	
	Refs.	Estd.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.
Bellserrat	189	5166	191	5831	366	10052	371	11303	365	19788	345	10631	346	10264
Berga	526	13331	512	11495	557	16552	550	16984	536	15938	533	16387		
“ del Castell	51	1428			95	2415					93	2883		
Bisaura de Ter	68	1904	67	2'077	353	8656			266	6071				
Borredà	86	2382	62	2542	174	3989	171	5301	161	4802	163	4589	150	4622
El Bruc			60	1860	56	1680	58	1638			61	1891		
El Brull	49	1372	49	1519	172	3134	157	4867	161	4770	161	4991	161	4991
Les Cabanyes	41	1148	40	1240	40	1180	37	1027	36	1080	36	1116	36	1116
Cabrera d'Anoia	27	256												
“ de Mataró	105	2940	109	3129	98	2876	97	2977	96	2840	93	2845	94	2889
Cabrils	28	784	29	899	100	1905	105	3093	109	3186				
Calaf	186	5179	185	5735	526	9119	599	17683	573	17105	595	18160	586	17797
Calders	30	840	30	915	67	1284	67	2077	65	1950			60	1730
Caldes d'Estrac	106	2956	107	3317	119	3357	129	3907	144	4201	148	4588	157	4721
“ de Montbuí			237	6787	263	4306	172	4855	199	5935			677	20901
Calella	510	13970	493	15165	589	16651	571	17533	573	16958			677	20901
Callús	121	3388					207	5150	207	6146	206	6274	212	6218
Calonge de Segarra	32	896	32	992					131	3930				
Bigues	68	1904	67	2077	129	2352	125	3827	125	3750				
Campins	27	756	27	737	117	1395	112	3307	98	2940	98	3038	98	3038
Canet de Mar	146	3270	151	4445	217	5934	239	7066	244	7247	339	8970	318	9855
Canovelles	46	1288	41	1271	146	2111	146	4526	149	4401	149	4619		
Cànovesi Samalús	73	1992	74	2144	160	2837	163	4609	152	4359	146	4462	143	4433
Canyelles	4	112	29	299	31	930	26	767	24	1440	22	682	22	682
Capellades	153	4247	149	4295	129	3870	129	3999	129	3870	126	3906	126	3906
Capolat	38	1064	35	1010					53	1590				
Cardedeu	90	2512	290	8990			582	18042	582	17460	581	18042		
Cardona	206	5768	289	7997					364	10789	359	11129	373	11466
Carme	62	1736	62	1922	95	2675	71	2201	78	2221	78	2418	78	2418
Casserres	106	2887												

Relació de dia d'estada i refugiats dels municipis de Barcelona. Febrer – Agost 1938

1938	febrer		març		abril		maig		juny		juliol		agost	
	Refs.	Estd.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.
Castell de l'Areny	13	364	13	403	22	618	22	682	14	420	16	670	15	517
Castell Surroca	154	4201	152	4712	303	8142	302	8538			288	8823	290	8990
Castellar del Riu	24	672			10	152								
“ del Vallès	183	5068	176	5456	176	5077	177	5255	211	5550			213	6433
Castellvell i el Vilar	273	7644	262	6122	478	12649	489	15080	471	14114	450	13804	469	14248
Castellbisbal	170	19160			172	2508	176	5112	163	4738	157	4681	150	4593
Castellcir	51	1352	51	1581							69	2139	72	2232
Castelldefels	64	1792	67	1817	77	1930	82	2407	91	2597	94	2827	110	3106
Castellet i la Gornal	118	3658	118	3304	130	3309	129	3999	129	3780	128	3968	128	3968
Castellet de Llobregat	413	12699	417	11589	592	15821	721	19539	767	21991	884	21132	1012	28968
Castellfollit del Boix	52	1436			96	1790	125	3385	116	3468	115	3595		
“ de Riubregós	35	980							225	6750	199	6169	202	6262
Castellgalí	90	2520	71	2201	119	2666	116	7188	126	3780	136	4153	138	4127
Castellolí	38	1064			38	1140	86	2149	82	2460	82	2542	13	403
Castellterçol	133	3683	140	4199	408	6303	408	12648	408	12240	409	12376		
Castellví de la Marca	144	4032	144	4756	190	5276			197	5905	165	5115	171	5157
“ de Rosanes	4	112	4	124	1	30	1	31	40	1005				
Cecília de Voltregà	31	868	31	961	80	1665	80	2480	80	2400	80	2480	80	2480
Centelles	335	9297	403	10573	396	12748	512	13590	522	15482	548	16654		
Cercs	318	8848			389	11670								
Cerdanyola	260	6696	259	7762	267	7704	319	8968	214	6068	226	6860	226	7006
Cervelló	24	672	38	1150	81	1928	90	2586	90	2700	90	2566	81	2429
El Cirerer del Llobregat	26	728	54	1086	94	2377	97	2935	79	2330	77	2387		
Codines del Vallès	206	5768	200	6200	416	13744	424	13144	428	11347	379	11253	362	14995
Collbató	28	784	28	849	47	1293	55	1568	74	2062	74	2293	64	1984
Colladetes	52	1415	50	1550										
Collsuspina	27	742	23	713	72	1665	86	2655	88	2488	80	2480	80	2219
Copons	40	1107	39	1209	42	590	48	1485	44	1305	51	1408	50	1550
Corbera de Llobregat	25	610	31	853	39	1088	46	1293	53	1608	53	1608	75	2325
Alpens							137	4247	137	4110	137	4247	150	4429

Relació de dia d'estada i refugiats dels municipis de Barcelona. Febrer – Agost 1938

1938	febrer		març		abril		maig		juny		juliol		agost	
	Refs.	Estd.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.
Cornellà	262	7336	347	8725	450	11922	580	16467	645	18692	751	21166	788	23575
Corts de Llobregat	33	924												
Cubelles	14	392	14	423	27	394	55	1414	58	1680	59	1775	54	1665
Dosrius	33	924			33	990	43	1146	49	1470	53	1531	55	1673
Esparraguera	254	7050			290	8172	308	9478	351	9837	404	11993	427	12834
Esplugues									438	12461	451	13512	463	14060
Espunyola	52	1456							74	2220				
L'Estany	23	630			68	1590	82	2299	77	2310	77	2387	83	2429
L'Esquirol	261	7308	259	7972	497	12632								
Olivella					15	450	15	465	15	450	15	465	15	465
Fígols	16	385	7	217	7	210								
Fogars de Montclús	46	1288	52	1474	133	1856	132	4092	136	3846	131	3958	130	3910
“ de Tordera	23	644	23	690	37	634	18	558	18	540	18	558	18	558
Folgueroles	113	2882	99	3069	230	5917	257	7670	238	6539	237	7347	248	6974
Fonollosa	104	3052	109	3379			246	7626	246	7380	252	7728		
La Força	64	1762	57	1767	163	1980	166	5046	166	4829	157	4857	159	4889
Les Franqueses del Vallès					66	1260								
Frontonyà	18	504	18	558	19	570	19	589	19	570	19	589	19	589
Gaià	16	448	16	496					58	1710	57	1767	53	1643
La Gallifa	12	336	10	310	11	320	9	279	9	270				
La Garriga	349	9772	351	10881	560	12262	571	17701	578	17260	603	18141	637	19001
Gavà	101	2828	101	2769	426	9852	540	14433	581	17354	581	17930	626	18575
Gelida	201	5628	205	6355	225	6713	242	7268	237	7081	235	7285		
Gironella	523	14589	518	15572	1359	37113	974	29882	965	27746	828	24363	721	22149
Gisclareny	22	612	22	682	22	660	22	682	22	660	22	682	14	434
Glevinyol	212	5911	238	6752	366	8709	361	11116	365	10872				
Gramenet del Besòs	198	5544	200	6200	250	6862							391	12086
La Granada	6	168	50	538	109	2930	134	3190	112	3360	114	3505	113	3492
El Graner del Bages	202	5620							258	7582	258	7998		
Granera	20	560	20	620	60	1800	60	1860	60	1800	60	1860		

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Barcelona. Febrer – Agost 1938

1938	febrer		març		abril		maig		juny		juliol		agost	
	Refs.	Estd.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.
Granollers	1180	32790	1186	36350	1484	37725	1943	57105	1941	58230	1943	60162		
Gualba	88	2386	90	2790	195	3378	196	57622	186	5228	165	5886	157	4657
Guardiola de Bages	42	1100	29	888	171	3655	167	4899	176	4785	172	5154	173	4883
“ de Berga	116	2574	73	2063	130	2761	121	3483	131	3858	132	3972	126	3648
“ del Penedès	189	5292	211	6531	221	6508	261	7890	261	7830	263	8151	263	8142
Gurb de la Plana	185	5180	184	5704	336	6587	415	11864			381	11811	531	16399
Horts del Llobregat	66	2835	67	1939	105	2439	231	5917	239	6760	249	7398	160	4550
L'Hospitalet de Llobregat	221	6188												
Els Hostalets de Pierola	56	1568	59	1807	72	1965	72	2232	72	2160	72	2232	78	2418
Igualada	1025	28363	1015	30810	1064	30420	1076	32256	1234	34415	1334	39947	1397	42112
Jorba	47	1316												
La Llacuna	85	2380	87	2635	149	4062	148	4488	146	4345	145	4495	145	4495
La Llagosta	48	1888	41	1271	112	1757	112	3472	112	3360	112	3472		
Llavaneres	85	2362	87	2649	138	3711	138	4202	156	4647	171	5089	190	5679
“ de Mont Alt			97	1556	106	3180	106	3286	107	3040	111	3299	111	3441
Lliçà de Munt	83	2294	87	2456	169	2490	186	5618	184	4828	159	4912	164	5052
“ de Vall	63	1764	65	1955	180	4275	195	4650	152	4512				
Llinars	191	5338	192	5952	420	7769	441	12608	407	11932	410	12405	212	6523
Llorenç d'Hortons	17	401	14	434	14	420	41	971	44	1255	44	1364	44	1364
Lloriana de Ter	175	4882	142	4302	306	7437	264	7808	221	6624	221	6489	242	6792
Lluçà	78	2184	78	2418	221	3499	132	3964	123	3616	121	3743	113	3454
Malgrat	391	10733	358	11046										
Malla	44		52		172		172		172		147		103	
Manlleu	775	21691	778	23998	950	27153	972	29152	974	28584	1134	31088	1141	33981
Manresa	1180	33040	1179	36549	2592	65585			2791	82985	2929	89563	2917	89760
Marganell	16	252	16	279	16	270	16	439	41	1120	41	1214		
Martorell	363	9951	520	12425	722	19653	779	22377	871	25876	933	28891	987	30550
Martorelles de Baix	164	4502	176	5182	330	6354	314	9705	314	9420	315	9738		
“ de Dalt	22	616	22	682	71	1132	84	2215	69	1780	56	1736		
El Masnou	265	7420												

Relació de dia d'estada i refugiats dels municipis de Barcelona. Febrer – Agost 1938

1938	febrer		març		abril		maig		juny		juliol		agost	
	Refs.	Estd.	Refs.	Estd.	Refs.	Estd.	Refs.	Estd.	Refs.	Estd.	Refs.	Estd.	Refs.	Estd.
Masquefa			73	2235	139	3569			186	5533	186	5766	184	5704
Matadepera	89	1728	90	2238	40	1004	52	1370	99	2762	100	3054	98	2998
Mataró	840	23520	916	28396	1253	35022	1258	38600	1273	37531	1395	41189	1466	44072
Mediona	82	2154	98	2243	125	2870	121	3484			121	3721	119	3689
Merlès	67	1705	61	1891	150	3480	150	4650	150	4500				
Moià	215	6020	218	6650	488	14530	293	9083	286	8580	277	8558	279	8608
Molins del Llobregat	134	3752	165	4503	276	6032	401	10940	427	12258	346	10698		
Mollet	361	9963	380	10681	831	8779	588	17844	596	16147	643	16559	545	15505
Monistrol	273	7069	240	7045	298	7862	329	9792	339	10138	346	10698	343	10541
“ del Bages	59	1652	54	1674	54	1620			60	1800	61	1882	62	1920
Montagut de Mar	64	1792	67	2077	67	2010	67	2077	67	2010	67	2077	67	2077
Montcada i Reixac	113	3020	162	3774	226	6299	258	7358	283	8319			446	13020
Montclar	39	1092	32	992					66	1980				
Montesquiu	115	3220	135	3643			234	7219	227	6810	228	7068	227	7028
Monjos del Penedès	53	1484	50	1550	50	1500	48	1488	48	1439	45	1395	53	1560
Montgat	69	1878	69	2041	139	2822	145	3959	147	4410	219	5672	235	7056
Montmajor	75	2100	75	2325			198	5527	174	5203	174	5376		
Montmaneu	37	990	36	1116										
Montmany i Figueró	48	1344	48	1488										
Orrius									25	575	25	775	23	713
Montmeló	81	2268	81	2511	169	3826	177	5321	175	5189	174	5370	173	5363
Montornès del Vallès	109	3038	109	3357	239	3982	198	6094	144	5568	186	5224	159	4904
Montseny	48	1344	48	1488	118	2100	118	3658	148	3657	94	5828	95	2375
Morlès			18	558										
Mura	18	504							51	1509	50	1550		
Navarclès	205	5502			208	6219	284	7576	288	8628	291	9021		
Navas	224	6272	237	6969	267	7106	257	7790	257	7710	259	7987	264	8107
La Nou de Berguedà	49	1351	47	1378					25	750	24	744		
Òdena	103	2884	104	3193			143	4068	153	4590	153	4743	154	4744
Olèrdola	6	168	135	779	145	4195	170	4975	165	4466	159	4867	186	5212

Relació de dia d'estada i refugiats dels municipis de Barcelona. Febrer – Agost 1938

1938	febrer		març		abril		maig		juny		juliol		agost	
	Refs.	Estd.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.
Olesa de Montserrat	84	1858	131	3239	1191	6804	337	9838	401	9712	374	11279	378	11473
Oleseta	8	224	31	248	8	240	43	939	53	1460	37	1147	37	1147
Oló	138	3864	132	4092	187	3398			178	5205	178	5518	178	5518
Olost	111	3108	111	3441					324	9720	317	9827	320	9920
Olvan			78	2418	154	4468			188	5561	183	5613	173	5344
Orís	63	1764	65	1941	181	3360	197	5655	172	4739	149	4533	150	4518
Oristà	116	3248	111	3441	209	4610	213	5957	189	5370	191	5885	251	6867
Orpí	10	280	10	310	28	516			28	840	28	868	32	992
Osomort					70	1820	70	2170	70	2100	69	2139	69	2139
Pacs	45	1260	45	1395	45	1350	43	1333	49	1458	49	1519		
Palafolls	82	2296	123	2836	154	4024	154	4696	152	4531	153	4993	144	4458
Palau-Solità	83	2224	74	2237	70	2095	75	2219	76	2280	88	2368	131	3380
Palau-Tordera	139	3770	135	3920	174	3994	206	6142	229	6378	240	7215	242	7443
La Palma de Cervelló			12	372	29	632	29	899	54	1595				
Pallejà	42	1176	93	2087	110	3121	98	2914	153	4484	154	4571	144	4367
El Papiol	46	1288												
Parets	189	5236	187	5797	393	9336	393	11253	336	1059	338	10452		
Perafita	53	1459	53	1643	103	1470	106	3195	106	3180	108	3348	110	3105
Perpètua de la Moguda	70	1960	118	1767	248	5065	282	8264	281	8430	281	8711	281	8642
El Pi de Llobregat			15	465	128	1888	164	4604	160	4695	153	4663	151	4550
Piera	234	6532	216	6644	217	6297	207	6348	287	7908	263	8081	282	8522
Pineda	253	7084	305	11259	352	9899	372	11231	369	11008	372	11490	384	11492
Pinedes de Llobregat	59	1652	59	1829										
Els Pins del Vallès	151	4092	151	4681	336	9428	364	10349	400	11699			430	12704
El Pla del Besós	18	504	38	897	64	1763	84	2346	84	2520				
“ del Penedès	92	2576	93	2854	104	2782	117	3556	121	3553	120	3720	120	3709
La Pobla de Claramunt	83	2324	89	2561			92	2852	89	2670	99	3059		
“ de Lilet	281	7868	332	9017					150	4500	150	4650	148	4588
Pol de Mar	112	3136	112	3469	228	6099	234	7230						
Polinyà	56	1568	56	1736	56	1680	101	2233	126	3352	126	3877	125	3760

Relació de dia d'estada i refugiats dels municipis de Barcelona. Febrer – Agost 1938

1938	febrer		març		abril		maig		juny		juliol		agost	
	Refs.	Estd.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.
Pontons	24	604	20	620	44	1217	35	1085	34	1020	34	1054	43	1054
El Prat de Llobregat	98	2664	123	2576	186	4022	144	4414	126	3604	175	4422		
Els Prats d'Anoia	50	1400	54	1654	361	5798	380	11609	391	11646	229	6287	238	7308
“ de Lluçanès	172	4794	179	5511	397	9695	398	11972	359	10282	345	10534	338	10473
Premià	104	2232	72	2232	72	2160	72	2232	72	2160	72	1722	55	1705
Saldes							24	672	24	648	24	744	24	744
Pruit	31	868	31	946	52	1206	55	1660	57	1683	57	1767	74	1963
Puig-àlber	31	865	31	949	30	900	32	992	32	960	30	930	30	930
Puig-reig	318	8855	364	9616	436	11113	413	11537	370	10688	372	9925	325	9991
Pujalt	29	812	29	899			136	4216	143	4002	143	4433		
Quirze de Safaja	38	933	36	1116										
“ de la Serra	64	1760	54	1674	54	1620	54	1674	60	1626	66	1876	78	2211
Rajadell	99	2751	123	3813	145	4350			157	4710	159	4903	164	5042
Rellinars	57	1830			37	1110	22	682	73	2190	49	1519	35	1046
Ribes del Penedès	31	847	46	1239	89	1793							127	3937
Riells del Fai	47	1316	47	1487	132	1645	132	3240			84	2464		
Ripoll del Vallès	87	2164	88	2594										
Ripollet	122	3416	126	3870	126	3780	148	4588	304	9120	304		317	9635
Riudevítilles	117	3276			126	3593								
Riudor de Bages	121	3379			152	4302	188	5002	183	5273	183	5639	188	5752
Riuprimer	48	1344	49	1319	101	2252	101	3131	105	3104	105	3255	105	3072
La Roca	133	3724	133	4123	287	4782	329	9989	336	9878	340	10461	337	10376
Rocafort i el Pont de Vilomara	40	1120	40	1240	282	12288	282	8742	288	8460	269	8339	245	7595
Roda							609	18879	609	18270	609	18879	609	18879
Ronçanes del Vallès	77	2156	77	2387	272	6410			282	8439	282	8742	286	8846
Les Roques d'Osona			40	1240	118	2060	83	2573	82	2460	82	2542	82	2542
Les Roses del Llobregat	325	9055	338	9711	525	13141	737	21384	761	22231	764	23562	787	23944
Rubí	105	2901	105	3282	204	3400	120	6474	221	6440	257	6722	266	7995
Rubió			25	775										
Rupit	20	560	20	1214			100	3106	95	2850			101	3125

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Barcelona. Febrer – Agost 1938

1938	febrer		març		abril		maig		juny		juliol		agost	
	Refs.	Estd.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.
Sabadell	1290	35350	1269	38779	1344	39808	1365	41573	1468	42330	1489	4402	1613	47780
Sadurní d'Anoia	409	11218	398	9118	435	12584	492	14364	513	7443	533	15770	515	15873
Sagàs	64	1792	64	1964	160	3710	160	4960	159	4770	163	4876	158	4696
Sallavinera	39	1092	40	1240										
Sallent	169	4940	177	4992	351	9231	453	13159	460	13580	493	15066	565	16658
Sant Agustí de Lluçanès					82	1758	82	2452	81	2430	84	2529	85	2635
Sant Just Desvern	29	812	33	808	199	5595	199	6169	902	6060	202	6262		
Santa Maria de Besora	56	1568	56	1685	108	2616	116	3595			112	3172	103	3193
Sasserra	67	1876	73	2157	103	1770	106	3286	116	3390	116	3593	118	3656
Sentmenat	171	4620	150	4450	157	4587	164	5063	167	4793	158	4898	158	4898
Serra del Grau	35	980	35	1985	205	4026	195	5886	189	5620	114	3534	125	3875
Sesgarrigues			29	895	59	1770	95	2800	112	2875	108	2979	91	2719
Sesgueioles	49	946	25	775	91	1534	112	3472	127	3810	128	3968	131	3986
Sesrovires	7	196	32	400	43	1162	47	1449	47	1020	53	1066	49	1505
Seva			79	2362	178	4460	174	5294	177	5306	177	5487		
Sitges	84	2352	94	2642	268	6591	350	10374	391	11280	400	12328	426	12753
Sora	37	1036	31	2610			81	2511	81	2421	80	2480	72	2232
Subirats	90	2520	94	2841	220	4996	222	6799	221	6553	220	6817	249	7132
Súria	497	13615			595	16974	645	19232	633	18561			637	19624
Tagamanent	23	644	23	713	57	869							50	1550
Talamanca	18	504	18	558	18	540	36	828	40	1152	36	1116	32	992
Taradell	199	5558	197	6107	383	10088	377	11687	382	10880	359	11129	363	10713
Teià	145	4060	150	4620	159	4364	149	1949	60	1800	82	2549	84	2573
Terrassa	1388	38792	1447	43405	2246	52916	2970	88028	3291	82495	3286	101420	3290	101319
Terrassola i Lavit	49	1372	49	1503	48	1440	48	1488	58	680	62	1530	72	1330
Tiana	174	4738	164	5084	207	5761	215	6647	223	6549	219	6789	221	6837
Tona	373	10414			393	11790	401	11651			375	11625	383	11572
Tordera	131	3514	181	4491	392	10076	399	11810	375	11043	380	11457	378	11413
La Torre de Claramunt	34	952	34	1054			65	1855	70	2056	68	2108	67	2077
“ del Penedès			17	170	17	510	24	667	24	720	24	744	24	744

Relació de dia d'estada i refugiats dels municipis de Barcelona. Febrer – Agost 1938

1938	febrer		març		abril		maig		juny		juliol		agost	
	Refs.	Estd.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.
Torrelles de Foix	147	4116	148	4586	141	4189	140	5334	135	4050	135	4185	135	4185
“ de Llobregat	40	470	31561	32	960	35	1085	27	740					
Torelló	458	13450	490	14918	808	21396	886	27321	882	26256	872	26851	865	25247
Tous d'Anoia	88	2464	88	2728	88	2611			87	2610	87	2697	114	3534
Ullastrell	22	616	22	682	22	660	81	1156	80	2400	80	2298	56	1688
Vacarisses	32	896	32	992	31	870	30	930	32	936	36	1076	42	1272
Vallalta del Maresme	39	980	35	1085	89	1828								
Vallcebre	16	448	16	496	77	1852			77	2310	77	2387		
La Vallan	30	840	30	930										
Vallflorida	88	2429	84	2583			201	6051	211	6166	215	6514	210	6510
Vallirana	27	756	26	806	155	3417	166	5002	169	5057				
Vallorguina	46	1288	48	1488	114	2038	114	2988	107	3210	102	3162		
Vallromanes	40	1120	42	1029	81	435	126	3678	111	3301	111	3432	111	3315
Veciana	50	1400	50	1984	50	1500	108	2711	127	3610	127	7874	108	3348
Vic	1625	43687	1583	47765										
Tavèrnoles					81	1426	90	2530	83	2475	83	2573		
Vilada	26	728	30	830	73	2016	94	2914					76	2356
Viladecans	75	2100	151	3131	172	4984	288	8442	328	9011				
Viladecavalls	28	784	28	820	35	834	48	1384	52	1470	49	1519	50	1550
Vilanova de Sau	70	1915					121	651	121	363	122	3782	122	3782
Vilafranca del Penedès	189	5265	199	5662	192	5711	199	6004	220	6480	233	6911	244	7237
Vilalba-Saserra	18	504	18	555	52	846	52	1612	54	1577	53	1643	53	1643
Vilalleons	24	672			25	1318	45	1395	45	1292	60	1417		
Tavertet											23	587	23	713
Vilamajor	110	3080	124	3705	141	1123	247	11017	236	6907	220	6752	211	6445
Vilanova del Vallès	118	3304	118	3658	217	4289	217	6727	217	6510	217	6727	217	6727
Vilanova i la Geltrú	787	22036	787	24397	787	23610	787	2439						
Vilanoveta del Camí	82	2296	96	2519	92	2760	109	3181	107	3210				
Castellnou de Bages									21	612	21	627	13	403
Vilassar de Mar	276	7728	279	3607	285	8289	297	9183	302	8930	335	9811	337	10325

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Barcelona. Febrer – Agost 1938

1938	febrer		març		abril		maig		juny		juliol		agost	
	Refs	Estd.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.	Refs.	Estad.
Vilatorrada del Cardener	119	3213	102	3162	319	7161	344	10316	318	9540	311	9436	295	9135
Vilatorta	115	3220	110	3530	274	6740	279	8649	295	8443	293	9043		
Vilobí del Penedès	107	3556	83	2572	83	2490	78	2418	80	2346				
Viver i Sarrateix	32	896	32	992	83	1521	63	1603	70	2100	79	2440	80	2486
Voltregà	185	5067	186	5993	353	8456	344	8928	229	6868	230	7076	223	6859
Vallbona d'Anoia	49	1367	49	1519	49	1470			84	2394	79	2449	79	2449
Montanyola			18	558	74	1828	88	2728	88	2640	92	2682	86	2660
St. Martí de Bas					65	614	65	1925	65	1857	64	1984	64	1984
“ de Centelles					65	115	39	1209	35	1050	36	1085	65	1493

ANC. Font: Lligall 1.4126. Caixa 172, 2/4. Lligall 1.4128. Caixa 175, 4/4. Caixa 176, 2/4 i ¾. Lligall 1.4129. Caixa 177. Lligall 1.4131. Caixa 179, ¾ i 4/4

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Girona. Desembre 1937 – Agost 1938

1937-1938	Desembre		Gener		Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost	
	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades
Agullana	65	2015	65	2015	65	1820	65	1975	127	3401	121	3427	130	3900	168	5056	174	5440
Aiguaviva	58	1703	60	1824	60	1688	60	1860	60	1800	62	1895	61	1830	63	1931	67	3091
Alp			68	2108	63	1904	51	1575	102	2276	51	1581	51	1530	51	1581	66	2046
Amer	241	7298	245	7297	237	8538	237	7869	387	10953	361	11191	370	11032	372	11532	372	11362
Anglès	203	6293	192	4200	200	5409	194	5928	282	7611	270	8370	266	7348	265	8215	269	8339
Arbúcies	240	7440	240	7440	240	6720	240	7440	276	7767	276	8556	301	9030	301	9331	362	1082
Argelaguer	54	1874	53	1643	53	1484	52	1612	78	1499	78	2361	76	2770				
L'Armentera	45	1395	79	2429	81	2218	81	2511	97	2906	157	4295	168	4929				
Avinyonet	29	775	25	700			23	775	50	1386	50	1550	62	1850	61	1881	61	1891
Banyoles	472	14517	468	13888	382	9869	444	12212	548	15491	583	16884	559	10921	538	16069	530	15077
Bàscara	74	2286	72	2225	71	1988	71	2201	64	2516	144	3282	143	4270	143	4264	130	3350
Batet			30	930	33	911	35	1031	34	984	80	2115	74	2110	74	2228	52	1612
Beget	51	1581	52	1612	51	1428	50	1250	49	1470	49	1519	49	1470	49	1519	49	1519
Bassegoda	8	248	8	248			7	217	7	210	7	217	7	210	7	217	7	37
Begudà	203	6043	187	5732	180	5040	184	5306	208	5331	210	6289	202	5946	196	6064	203	6133
Begur	121	3608	114	3516	112	3119	111	3430	110	3300	110	3410	110	3300	110	3410	110	3410
Bellcaire	32	936	32	992	32	896	32	992	32	960	32	992	75	2227	74	2294	74	2204
Besalú	119	3668	115	3575	108	2924	104	3224	154	3999	146	3991	119	3528	119	3677	119	2099
Bescanó	179	4857	114	4436	138	3863	163	4385	223	5669	118	3445	210	6237	223	6498	215	6635
Beuda	30	930	30	930	26	728	26	806	44	1074			69	2070	69	2139	69	1869
La Bisbal	226	6677	219	6677	214		292	6295	339	9558								
Blanes							496	15916	569	15797	585	17561			118	3658		
Boadella	30	930	30	930														
Bolvir	27	837	27	690	28	744	28	847	28	821	28	868	28	840	25	775	25	775
Bordils	78	2418	27	690	28	744	78	2191	66	1980	67	2052	67	2010	67	2077	67	2048
Borrassà	51	1544	47	1439	44	1232	45	1349	75	2011	135	3178	132	3879	130	3972	129	3909
Breda	68	2108	58	1758	55	1540	55	1705	140	3727	140	3638	117	3330	130	3715	130	3914
Brunyola	70	2170	70	1960														
Buixalleu	41	1271	41	1259	39	1092	38	1161	78	1790	111	3137	111	3330	111	3441	111	3441
Cabanelles	19	589																
Cabanes	24	744	55	1785	55	1420	56	1652	79	2211	125	3615	118	3540			118	3658
Caçà	588	18437	585	18156	581	16165	575	17561	572	17127	572	17705	572	17141	578	17580	572	17721
Caldes	214	5834	222	67166	231	6090	241	7214	246	6920	254	7649	281	8056	285	6279	201	6231
Calonge	63	1956	69	2113	69	1840	54	1644	151	3710	111	3037	108	3047	127	3368	123	3568
Camós	6	186	6	186	6	168	58	522	67	1802	77	2039	73	2190	73	2263	73	2235

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Girona. Desembre 1937 – Agost 1938																		
1937-1938	Desembre		Gener		Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost	
	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades
Campdevàdol	246	7427	234	6851	216	5945	211	6364	584	12327	528	15643	366	10924	362	10436	312	9618
Campelles	46	1426	32	992	32	896	33	1002			62	1922			61	1891	55	1705
Campllong	40	1240	40	1240	41	1141	41	1271	41	1230	45	1335	45	1350	45	1395	45	1395
Camprodon	139	4291	139	4225	143	4004	142	4389	143	8476	139	4309	83	2490	90	2601	89	2759
Canet d'Adri	90	2729	83	2573	85	2368	86	2574	79	2344	79	2449	78	2316	78	2418		
Cantallops	20	620	20	620	20	560	20	620	47	1245	46	1426	45	1350	45	1307	41	1271
Capmany	48	1488	48	1488	48	1344	48	1488	82	2324	91	2677	143	3302	143	4433	146	4489
Casavells	8	248	8	227	28	196	8	229	7	210	7	217	8	229	8	248	8	248
Castell d'Aro									46	1288	49	1426	50	1423				
Castellfollit de la Roca	91	2791	157	2841	97	2579	97	2973	111	3177	111	3370	111	2746	89	2713	91	2815
Castelló d'Empúries	136	3325	136	4150	130	3640	181	4081	226	6128	392	10157					169	5237
Celrà	79	2414	79	2449	87	2300	87	2682	84	2503	88	2666	90	2654	90	2790		
La Cellera	184	5601	176	5456	169	4732	131	4061	134	4020	135	4172	136	3996	133	4123	133	4123
Cervià	50	1550	50	1550	50	1400	50	1550										
Cistells	35	1085	35	1085	35	980	35	917	50	1362	79	2159	76	2280	76	2356		
Cladells	30	930	30	849	21	588	21	651	21	630	41	731	41	1230	21	1263	40	1240
Colomers	19	589	21	611	21	588	21	651	21	630	21	651	21	630	21	651	21	651
Corçà	28	868	28	868	28	784	28	868	61	1827	59	1829	59	1770	59	1829	59	1829
Cornellà de Terri	75	2344	76	2356	76	2123	109	2660	115	3267	118	3563	149	4081	156	4761	160	4792
Costa-roja de Terri	38	1156			37	1036	37	1147	37	1110			37	1110	37	1087	32	992
Crespià	22	682	22	630	19	528	21	650	46	976	47	1422	46	1326	46	1278	46	1426
Cruïlles	24	726	24	744	24	672	24	744	53	1144	54	1647	54	1620	54	1619	43	1323
Darnius	58	1792	57	1767	57	1596	62	1895	100	2710	99	1725	43	1087	37	1147	37	1131
Das	15	465	11	341	11	308			15	315	22	682	11	330			14	434
Desvalls	62	1782	63	1899	63	1764	65	1974	84	2238	84	2604	84	2425	132	4079	131	4061
Empori	69	1055	67	2056	67	1875	121	2148	107	3708	225	6016	184	5416	321	9548	194	6014
En Bas	128	3884	124	3844	126	3428			502	5850	215	6330	217	6381	256	7090	278	8504
L'Escala	175	5445	179	5549	177	4956	175	5425	191	5585			321	9630	194	5764	257	7953
Espinelves	57	1767	57	1767	47	1274	49	1471	110	2844	108	3289	104	3120	104	3224	82	2542
Espolla	33	1023	33	1023	33	888	32	963	70	1781	66	1995	66	1320	66	2046	67	2077
Far	27	837	31	897	30	840	30	904	28	816	37	1066	37	1092	36	1116	36	1116

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Girona. Desembre 1937 – Agost 1938																		
1937-1938	Desembre		Gener		Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost	
	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades
d'Empordà																		
Finestres	32	992	32	992	33	912					89	2392	88	2035	66	2046	66	1991
Flaçà			9	44	36	816	59	1350	59	1770	59	1769	60	1675	50	1550		
Fluvià d'Empordà	23	690	25	711	25	676	24	744	24	695	25	764	25	750	29	899	29	899
Foixà	33	855	25	715	22	616	22	682	44	1000	44	1364	44	1296	46	1363	56	1326
Fontanilles			23	529			22	682	23	690			23	690				
Fontcuberta	43	1149	35	1085	35	980	35	1085	51	1102	57	1667	61	1754	62	1897	61	1853
Fonteta	19	133	19	589	19	532	19	589	48	1440	48	1488	48	1440	48	1488	44	1348
Fontfreda	130	4030	124	3844	119	3332	129	2504	151	3824	135	3983	131	3982	137	4076	138	4216
Fonts de Sacalm	147	4557	230	6394	193	9372	202	5852	214	6054	171	5261	169	5067	218	6758	224	6858
Forners de la Selva	30	848	30	912	30	813					437	22758	408	11862	385	11539		
Fortià	31	961	31	961	31	868	31	961	37	1110	64	1589	63	1890	63	1881	59	1829
Freixenet	73	2153	69	2101	69	1932	68	2108	94	2642	96	2952	96	2880	94	2914	97	2984
Garrigàs	50	1550			52	1417			68	1944	116	3021	121	3484	119	3676	118	3658
Garrigoles	22	682	22	682	22	616	22	682	22	660	22	682	22	660			26	866
Garriguella	40	1240	41	1271	37	1036			101	2740	115	3146						
Garriguès			50	1550			53	1634										
Girona	955	27167	915	27646	919	25173	997	29802	1311	34374	1396	40868	1416	41395	1497	45077	1520	45412
Ger	18	558	18	558	19	412	15	465	20	495	48	1257	38	1140			35	1056
Gombrèn	55	1673	53	1563	43	1204					139	3888	113	3390	113	3503		
Hostalets de Capsacosta	13	380	13	403	13	364	16	484	32	591	44	1274	42	1199	37	1137	43	1309
Hostalric					23	153	23	713	23	594	19	589	20	580	24	744	24	744
Hostoles	131	3909	161	3861	145	3872					180	5515						
Isòvol	32	740	29	896	26	728	29	868	54	1584	50	1550	50	1500	50	1550	50	1550
Jafre	13	403	13	403	14	378	13	434	52	1275	52	1612	53	1590	52	1612	53	1643
Joanetes			26	806	26	728	26	806	57	1241	93	2723	93	2790	107	2853	93	2856
La Jonquera	59	1829	59	1829	65	1820			103	2801							44	1364
Juià	26	806	26	806	26	728	26	806	26	780	26	806	38	1024	44	1352	44	1364
Llagostera	442	13690	431	12895	407	11223	404	12407	421	13076	416	12531	213	8222	414	12821	402	12432
Llambilles	33	1023	33	1023	36	940	31	942	30	900	31	961	31	930	31	961	29	899
Llanars	54	1555	51	1581	49	1372	49	1501			78	2387	78	2297	76	2356	77	2360

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Girona. Desembre 1937 – Agost 1938																		
1937-1938	Desembre		Gener		Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost	
	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades
Llançà	8	248	8	248	8	224	8	227	87	2360	85	2622	91	2649	91	2821	91	2821
Lledó	63	1953	64	1948	62	1736	62	1922	82	2460	82	2139	134	3908	127	3715	117	3487
Llers	14	434	14	413	13	364	13	403	67	2010	72	2131	145	4205	150	4590	151	4665
Llevantí de Mar			35	1085	35	980												
Llierca	87	2678	86	2666			87	2667			179	5483	171	4929	165	5040	162	4962
Llogaia	18	558	18	558	18	504					36	756	36	1080	32	992		
Les Iloses	110	3353	108	3262	117	3169	114	3534	170	4554	171	5301			156	4836	167	4896
Lloret	231	7161	233	7223	227	6356	231	7101	237	6810	269	7843	281	7800	273	8463	275	8443
Maçanes					44	468	44	1364			60	1423	60	1800			62	1922
Maçanet de Cabrenys	49	1519	53	1573	47	1316	47	1457	108	2571	124	3470	123	3690	157	4738	126	3702
" de la Selva	90	2790	91	2815	98	2576	95	2880	117	2906	147	4210	151	4463	124	3828	158	4750
Madremanya	32	992	32	992			32	992	39	1170	40	1229	40	1200	40	1240	40	1240
Maià	65	2015	65	2001	64	1742	64	1984	94	1950	95	2913	93	2790	93	2883	93	2883
Masarac	32	896	32	896			62	1082	62	1860	63	1937	58	1721	63	1825	64	1981
Medinyà	26	748	24	672							36	1116	37	1059	32	971	33	954
Meranges	15	465	15	465	15	428	15	393	28	700	28	448	14	420	14	434	15	465
Mieres	94	2902	94	2914	95	2537	89	2759	138	2935	141	4368	141	4230	141	4371	147	4441
Mollet de Ter	23	707	22	616			25	709	32		31	961	31	930	31	961	31	961
Mollet d'Empordà	14	260	14	434	14	342			14	420	29	749	29	870	29	899	29	899
Molló	47	1369	43	1330	42	1166	41	1268	121	2694	101	3087	117	3510	121	3751	126	3841
Monells	13	403	13	403	13	364	13	403	13	390	13	403	14	420	14	434	13	403
Montagut de Fluvià	107	3317	108	3226	99	2774	91	2821	169	5070								
Mont-ras	54	1524	50	1512	50	1400	46	1426	46	1380	45	1365	45	1350	47	1417	45	1395
Navata	61	1776	63	1912	62	1736	61	1837										
Ogassa	68	2089	70	2170	72	2016	74	2234			94	2914	93	279	92	2852	97	2999
Oix	52	1612	52	1612	52	1428	60	1559	62	1646	72	2181	71	2130	70	2092	70	1810
Olot	821	24766	845	25688	840	23216	845	25883	1246	34127	1431	43362	1508	43877	1441	44090	1430	43779
Ordis	32	992			32	896												
Osor	134	3995	127	3917	129	3607	126	3857	124	3719	124	3676	117	3416	114	3241	104	3214
Palafrugell	495	15266	497	19407	506	13809	567	15417	580	17847	575	17769	600	17661	618	19004	618	19158
Palamós	102	3162	102	3162			165	3225	167	4996	167	5177	167	5010	167	3947	126	3906

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Girona. Desembre 1937 – Agost 1938																		
1937-1938	Desembre		Gener		Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost	
	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades
Pals	83	2573	83	2553	83	2298	82	2542	125	3192	166	4982	181	5044				
Palau.revardit	34	648	20	620	20	560	20	620	40	876	40	1207	44	1217			54	1674
Palau-sacosta	87	2577	81	2461	85	2273	84	2560	85	2521	86	2666	85	2272	69	2139	70	2170
Palau-sator	51	1581																
Palau-saverdera	33	1023	33	1023	33	924	33	1005	32	954	31	961	106	2280	106	3268	105	3245
Palmerola	23	713	21	651	23	644					23	713			22	682		
Pardines	27	837	27	837	27	756					66	2046	66	1461	29	899	29	899
Parlavà	48	1488	48	1488	48	1342	47	1401	45	1350	45	1252	38	1140	38	1164	38	1177
Pau de Sert	163	5004	164	5065	165	4592	164	5084			294	8724	298	8465	287	7702	69	2139
La Pera	19	589	19	589	19	532	19	589	63	1513	79	2333	68	2040	69	2127		
Peretallada	54	1618	54	1564	54	1492	60	1696	60	1797	62	1922	63	1890	63	1953	67	2061
Perelada	62	1922	66	2046	70	1776	70	2170	133	3910	197	5225	243	7290	243	7533		
La Pinya	45	1370	45	1395	45	1260	46	1424	80	1686	89	2709	91	2699	92	2852	100	2794
Les Planes d'Hostoles	138	4222	135	4185	128	3488	131	3961	183	5201	181	5478	184	5464	177	5427	176	5407
Planoles	12	372	12	372	12	336	12	372	25	425	82	2427	79	2209	73	2235	76	2040
Pobla de Llierca					87	2414	87	2667	112	3111								
Pont de Molins	21	651	21	651	21	588	21	651	45	1220	46	1420	51	1515	54	1584	49	1519
Pontós	30	911	30	930	29	812	29	899	49	1370	70	1884	77	2183	86	2591	82	2542
Porqueres	31	961	31	956	30	732	67	1133	63	1874	73	1966	67	1963	68	2051	86	2504
Les Preses	99	3007	96	2898	96	2684	106	3074	145	4055	182	5352	185	5500	181	5611	190	5716
Puig alt de Ter	379	11575	363	11059	354	9689	440	7809	641	14771	634	16568	441	14709	402	12008	410	12166
Puigcerdà											36	1116	41	1142	41	1271	41	1121
Puigsacalm	139	4292	140	4080	119	3332	108	3348	148	4360	169	5197	168	5040	172	5312		
Quart	59	1829	59	1829	59	1551	33	995	68	1826	68	2108	68	2040	68	2108	68	2108
Queixans	20	601	17	527	27	736	17	527	20	500	35	1061	39	1170	14	434	14	434
Queralbs	32	992	32	992	33	900	33	1023	79	2331	74	2222	70	2100	70	2170		
Rabós d'Empordà	10	310	10	310	10	280			67	1883	72	2062	83	2364			86	2326
Regencós	21	651	21	651														

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Girona. Desembre 1937 – Agost 1938																		
1937-1938	Desembre		Gener		Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost	
	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades
Ribes de Fresser			231	6997	212	5246	206	4942	494	10390	504	14832	428	11746	424	12268	400	12148
Riells del Montseny	53	1454	53	1643	53	1484									77	2352	75	2304
Ripoll	436	13442	449	13654	449	12209	432	11752	424	11925	440	12665	433	12948	445	13578	483	14882
Ridaura d'Aro	106	3220	100	3100	99	2460	50	1502	97	2766	97	3007	98	2940	98	3036	88	2728
Riudarenes	121	3679	117	3627	117	3179	108	3308	109	3243	110	3199	107	3162	109	3361		
Riudaura	75	2304	75	1950	54	1312	55	1654	67	1825	124	3386	121	3593	130	3635	116	3596
Riudellots	42	1302	42	1302	44	1213	45	1395	89	2548	119	3564	118	3540	118	3658	118	3658
Riumors	23	713	23	713	23	644	23	713	44	1054	73	1973	68	2040	68	2108	68	2108
Rupià	40	1240	40	1837	39	1001	32	992	32	960	32	992	32	932	41	1171		
Sales de Llierca	23	713	23	617							22	667	21	630				
Salt	372	10583	366	11063			369	11312	458	13151	467	14262	466	13796	477	14583	472	14520
Sant Andreu del Terri	14	420	14	434	14	392	14	434	16	450	30	930	34	978	45	1284	58	1597
Sant Ferriol	37	1109	34	1054	33	924	33	1023	33	990	30	930	33	975			33	1023
Sant Martí de Llèmana	86	2688	86	2666	86	2402	89	2614	81	2430	81	2511	82	2421	79	2426	80	2423
Sant Miquel de Campmajor	69	791	69	2139	68	1851	68	2084	68	2022	68	2089	72	2044	72	2232	73	2080
Sant Sadurní de l'Heura	8	248	8	248	33	849	33	903	29	870	33	983	31	930	31	961	31	961
Sarrià de Ter	54	1674	54	1674	47	1316	49	1429	64	1563	72	2011	61	1818	60	1796	56	1720
Saus	25	775	24	744	24	672	74	1633									127	3937
Sescebes d'Empordà	41	1271	41	1271	41	1096	39	1209	42	1218	109	1905	109	3270	109	3379	109	3334
Segúries de Ter	53	1643	53	1643	54	1502	54	1674	25	450	25	775	25	750	25	775	25	775
Serinyà	71	2113	67	2059	66	1848	67	2056	67	2010	67	2077	93	2317	96	2892	96	2031
Serra Daró	26	806	27	811	27	755	28	868	28	840	28	868	29	570	29	899	29	899
Setcases	14	414	13	383	11	308	11	341	11	330	5	155	5	150	5	155	5	185
La Tallada	16	496	16	496	16	448	17	514	29	722	26	806	56	1530	52	1596	52	1567
Terrades	32	980	30	930	30	840	30	930	30	900	30	930	31	930	44	1156	44	1364

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Girona. Desembre 1937 – Agost 1938																		
1937-1938	Desembre		Gener		Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost	
	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades
Torroella de Fluvià	29	653	21	609	21	588	21	651	71	2117	93	2720	100	2840	96	2976		
" de Montgrí	364	11223	373	11427	383	19198	371	11269	496	13486	488	14720	466	13956	479	14584	478	14814
Tortellà	117	3568	114	3505	115	3062	106	3125			133	3665	129	3795	131	3914	132	4092
Tossa de Mar	22	682	22	682	21	588	370	11470			22	653						
Tosses de Muntanya	29	878	31	961	31	868	33	1023	62	1421			60	1784	63	1927	62	1922
Tudela de Ter	87	2697	89	2668	87	2390	85	2606	134	3761	125	3853	115	3450	115	3556	117	3522
Ullà	28	868	28	868	28	784	28	868			32	992	32	960	32	992	33	1022
Ultramort	29	899	29	899	28	784	28	868	29	869	27	837	27	810	27	837	27	837
Urtx	1	31	1	31	28	728	26	620	21	630	25	775	24	720	25	775	25	775
Vall de Bianya	182	5627	183	5650	183	5124	182	5623	200	15646	245	7212	248	7394	277	7786	268	8172
Vall de Gallegans	64	1984	66	2046	66	1848	64	1792			79	2449	79	2370	79	2449	79	2449
Vallfogona	72	2166	72	2208			96	1956	96	2759	98	2982	98	2185	72	2207	73	2263
Vall-Ilòbrega	17	419	13	285	2	56	2	62	9	171	9	279	3	57	3	93	9	137
Vallmartí	34	1049	34	1015	32	886	31	961	34	1014	34	1054	35	1033	35	1085	35	1085
Ventalló	33	997	33	1023	33	924	28	868	67	2010	115	3565	115	3450				
Verges			86	2629	84	2352	84	2604	94	2792	141	3102	141	4230	142	4402	147	4557
Vidrà	45	1353	43	1333	46	1288	45	1323			86	2666			85	2666	84	2604
Vidreres	229	7000	210	6502	202	557	194	5951	188	5640	188	5780	180	5400	173	5362	193	5320
Vilabertran	56	1736	56	1736	56	1568	56	1736	56	1680	56	1706	55	1650	55	1705	57	1767
Vilablareix	18	558	44	1364	44	1232	44	1364	44	1320	62	1742	62	1860	73	1997	73	2263
Vilademat	36	1095	36	1008														
Vilademuls	34	1054	34	952									113	3390	113	3503	144	4185
Viladesens	21	555	16	496	16	431	16	496	32	776	32	920	23	699	29	822	29	899
Viladrau	101	3131	101	3131	101	2828	100	3100	201	5525	201	6231	203	6090	202	6262		
Vilafant	36	1116	36	1116	37	1033	37	1147	36	991	36	1116	36	1080	38	3008	28	868
Vilallonga	71	2021	71	2201	71	1979	68	2102	104	2381	111	3290	58	1740	58	1798	32	868
Vilajuiga	33	197							38	1140	65	1124	89	2512	96	2850	99	3033
Vilallovent	24	744	24	744	26	728	26	806	66	1660			26	780	62	1922	58	1798
Vilamacolum	51	1581	51	1581	51	1406	51	1576	51	1530	86	1791	86	2564	101	2881	101	3131
Vilamalla	17	527	29	659	29	812	29	899	35	924	68	1762	72	2021	69	2093	69	2084

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Girona. Desembre 1937 – Agost 1938																		
1937-1938	Desembre		Gener		Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost	
	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades
Vilanant	27	696	22	682	22	616	22	682	26	768	90	1972	91	2730	91	2821	91	2821
Vilanova de la Muga	57	1767	58	1726	52	1456	57	1675	57	1710	100	2455	100	3000	95	2945	95	2945
Vilarromà	27	834	26	806	26	728	87	968	87	2578	85	2625	84	2520	84	2604	84	2604
Vilaür	7	201	12	277	17	396	17	327	18	533	20	570	18	540	18	558	18	558
Vilobí d'Onyar	176	5408	181	5477	178	4984	181	5531	190	5656	212	6198	212	6284	208	6443	207	6417
Vilopriu	41	1271	40	1240	42	1167	41	1271	41	1224	38	1178	38	1140	38	1178	38	1178
Vulpellac	17	527	16	496	16	448	32	512	39	500	30	930 (?)	34	988	34	1054	34	1054
Vilasacra	23	713	23	713	23	644	23	701	46	1207	35	1593	53	1530	50	1550	51	1581
Vilatenim	18	426	12	372	12	336	12	372	14	412	40	943	39	1157	35	1085	35	1085
Albons	58	1798	61	1840	50	1512			56	1680	56	1736	90	2650	88	2728		
Gualta	39	1209	39	1209	39	1027					37	1147			37	1147	38	1178
Sils	149	4558	147	4557	148	4011											142	4402
Ullastret			40	920	40	1120	40	1240			41	1199	38	1140	38	1178	38	1178
Cadaqués							48		55	1510	14	343	14	420	14	434	14	434
Esponellà							39	1209	39	1170	39	1209	39	1170	39	1209		
Fornells de la Selva							41	952	75	1767	103	3060	110	3272	107	3296	107	3259
Pla de Ter	114	3134	114	3192			114	3534	114	3400	162	5022	162	4860	170	5134		
Puig Florit de Fluvià							30	300	32	902	32	992	36	1028	36	1116	36	1116
Ciurana							40	652	40	1200	45	1371	45	1350	45	1395	45	1395
Pau									51	1275	51	1555	69	1818	67	2077	69	2139
El Puig									24	690	21	438	12	360	12	372	12	372
Salou de la Selva									32	576	32	992	32	960	31	961	32	992
La Vajol									23	575	23	713	23	690	23	713	27	837
Albanyà											16	992	16	480	16	496	16	496
Biure	22	682	22	616							70	2002	70	2100	72	2232		
Docuers											25	500	25	750	25	775	25	775
Sant Llorenç de la Muga											43	1333	43	1254	37	1147		
Sant Martí de Llemana											81	2511	82	2421	79	2426	80	2423

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Girona. Desembre 1937 – Agost 1938																		
1937-1938	Desembre		Gener		Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost	
	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades	Refugs.	Estades
Viladonja													12	360				
Taravaus											27	405	27	810	27	837	27	837
Girona (Hospital de Refugiats)													114	3420	96	2068	103	3193
Girona . Refugi de pas (*)													272	1172	163	735	86	488
Torroja de Terri			37	1147														

ANC. Font. Lligalls 4.125 i 4.126. Caixa 173, ¼. Lligall 1.4128. Caixa 176. 2/4 i ¼. Lligall 13131. Caixa 179, ¼.

(*) diu: "Aquest Hospital i el Refugi de pas van a càrrec del Comissariat d'Assistència als Refugiats."

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Lleida. Febrer – Novembre 1937

1937	Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost		Setembre		Octubre		Novembre	
	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades
Abella de la Conca			24	720	24	720	23	690			56	1736	24	744	23	690			24	720
Aden			27	702	27	810	27	837												
Ager				2015	63	1890	60	1860	57	1668	57	1746			89	1746	90	2790	88	2640
Agramunt				3782	119	3540	123	3813	124	3720	124	3844	124	3844	189	4455	114	3534	287	8460
Aitona				5487	181	5112	178	5384	192	5295	208	5332	196	4767	200	5819			221	6626
Els Alamús		756		837	27	810	28	868	28	840	28	868	28	868	51	300			42	1252
L'Albages	32	917			66	1948	65	2015	66	1980			63	1953	78	2260	90	2594		
Albatarrec	47	1297	47	658	58															
L'Albesa				2046	66	1980	66	2046	66	1962	67	2077	66	2046	100	2312	103	2669	85	2420
Aguilar i la Lluna					7	63														
L'Albí				3687	121	3630	116	3596	112	3360	115	3552	116	3596					114	3420
Alcanó	26	728	26	806																
Alcarràs			172	5336	200	5809	201	6189	215	6162	214	6439	294	6269	311	8908	311	9470	324	9579
Alcoletge			57	1767	57	1710	60	1853	55	1650	51	1581	50	1550	50	1500			105	3230
Alfarràs			56	1736	56	1680	58	1798	58	1740	42	1246	57	1767	93	1670	157	4160	157	4710
Alfés			6	190	6	180	6	186	6	180	6	186	6	186	6	180			6	180
Alguerri			74	2309	60	1562	58	1798	49	1470	47	1457	87	1816	87	2610				
Alguaire			147	4557	171	4234	132	3863	128	3637	126	3507	104	3077	226	3970			182	5452
Alins			32	992	24	720	24	744	24	720	24	744	24	744	20	600			19	570
Almacelles				5146	173	5190	173	5089	204	5364	205	5675	344	7046	344	10320	306	8798	305	9150
Almatret	63	1764	63	1941	58	1740	58	1798	58	1732	55	1688	54	1325	106	1398			107	3155
Almenar			168	5214	189	4851	179	5489	164	4920	164	5084	158	4898					300	8998
Altés					5	45														
Altron			20	620	20	600	20	620	20	600	20	620	20	620	22	660	22	682	18	540
Anglesola	80	2260	104	3230	84	2520	84	2604	85	2550	88	2728	92	2852	143	3858	104	3224	182	5460
Anyà	17	486	54	1674	54	1620	53	1643	53	1590	52	1612	54	1674	54	1620	110	2310	113	3386
Aramunt									23	464	25	520	25	775	25	750	25	775	25	675
Aranyó	37	1047	60	1860			58	1798	58	1740	58	1798	60	1688	86	2036			84	2420
Aranseri i Músser	9	252																		
Arbeca			201	6231			214	6634	241	7230	239	7409	227	7037	362	1064	401	11745	411	12255
Arquells de Segarra						806	28	840	35	1050	35	1085	27	837	43	842	43	1333	43	1290

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Lleida. Febrer – Novembre 1937

1937	Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost		Setembre		Octubre		Novembre	
	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades
Artesa de Segre			106	3286	108	3240	108	3305	105	3150	109	3379			203	6090	239	6801	241	7150
Aspa	27	756	15	482	16	480	16	496	16	480	16	496	16	496	46	570	37	740	37	1074
Les Avellanes			17	527	17	510	16	496	17	510	17	525	17	527	33	984	33	1023	33	990
Baon			21	462	21	630	21	651	21	630	10	310	10	310	9	270				
Balaguer			60	1879	69	2052	101	2843	101	3030	101	3131	164	3277	147	4208	163	5053	163	4890
Barbens			53	1643	53	1549	49	1519	51	1455	49	1453	44	1364	65	1739			100	2897
Baronia de Rialp	6	190	19	589	20	600	20	620	20	600	20	620	20	620	20	600			104	3080
Bassella							28	868	28	840	28	773	21	551	21	630	76	1791	75	2260
Bausen	4	112	4	124	4	120	4	124	4	120	4	124	4	124	4	120	4	124	4	120
Bellaguarda	32	896			74	2210	77	2387			78	2340	79	2432	78	2390	75	2250	83	2450
Belcaire	86	2409	87	2716			87	2585	88	2640	88	2728	163	3103	159	4770	153	4743	147	4410
Belianes			66	2406	64	1950	63	1946	68	1916	64	1874	61	1931	29	638	116	5002	116	3480
Bell-lloc			115	3565	115	3432	126	3638	121	3579	114	3239	185	4999	182	5163	215	4932	174	5220
Bellmunt			29	913	27	810	27	837	27	810	27	837	27	837	45	846			45	1350
Bellpuig	92	2576	92	2852																
Bellvei			15	465			18	558												
Bellver	81	2268	81	2511	81	2430	81	2511	71	2130	74	2270	76	2355	73	2190	84	2510	98	2856
Bellví			97	3004	101	3030	100	3100	101	3030	104	3224	105	3255	277	8310			264	7920
Benavent de la Conca	20	560	20	620	20	600	20	620	17	510	17	527	17	510	17	510			17	510
Benavent de Segrià			25	775	25	750	26	806	25	489	5	155	86	398	88	2640			126	3780
Biosca	10	301	57	1775	50	1800	60	1837	56	1680	57	1843	57	1767		1512	73	2263	72	2190
Boldís			2	88	4	120														
Boldú	16	465	18	558	18	540	18	558	17	510	17	527	17	527						
Les Borges Blanques			421	13051	422	12660	402	12458	380	12274	377	11585	386	11966	451	22407	531	15521	559	16726
Bosost											3	51			5	150	3	93	3	90
Bovera			51	1581	50	1500	50	1550	50	1500	50	1530	49	1452			86	2208	77	2306
Butsenit de Montgai	16	448	16	496	16	480	14	434	14	420	14	434			14	420				
Cabanabona	17	476	17	527	17	510	17	527			17	510	17	527	17	527	31	751	31	930

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Lleida. Febrer – Novembre 1937

1937	Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost		Setembre		Octubre		Novembre	
	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades
Camarasa			47	1457	116	3036	110	3410	117	3510	117	3627	207	4077	207	6210			178	5340
Canejan			6	186							6	186	6	186	6	180	6	186	6	180
Castellar de la Ribera			37	1170	41	949	28	868	28	840	32	988	33	1023	33	990	33	1023	34	1020
Castellàs de Cantó					14	182			14	420	14	434	14	434	14	420	14	434	15	436
Castelldans					111	3330			121	3594	128	3968	128	3868			152	4380	152	4560
Castellnou i Basella					5	45														
Castellnou de la Seana			75	2325	75	2250	74	2294	74	2220	73	2263	73	2211			100	3100		
Castelló de Farfanya			52	1612	52	1560	53	1627	54	1593	54	1674	117	1926	116	3480	116	3596	116	3480
Castellserà			77	2413	75	2250	76	2345	78	2340	78	2418	78	2418	137	3060	153	4435	154	4620
Cedó	32	896	32	992			32	992												
Cercs													29	888			61	957	66	1868
Cervera			207	6424	200	6000	203	6293	215	6450	227	7037	227	7037	601	13370	586	18166	629	18870
Cervià de les Garrigues	96	2712	140	4348			143	4433	133	3990	134	4131	134	4030	168	4843	191	5579	185	5530
Ciutadilla			32	992	33	982	31	927	30	884	31	956	31	961					66	1980
Claravalls			33	1023	33	990	33	1023	33	990	35	1085	35	1085	51	1402	78	1028	77	2310
Clariana de Cardener	7	200	53	1646			57	1767					57	1767			62	1912		
Claverola					26	780	25	775			26	774	25	775	27	816	27	810	28	840
El Cogul			37	1176	25	449	31	842	32	960	32	992	32	992	45	1236			49	1258
La Coma i la Pera			33	1026	38	1120	36	1116	36	930	30	872	28	868	28	820			27	810
Conques	23	664	23	719	25	868	25	775	22	750	25	775	25	775	25	750			26	780
Corbins				3194	104	3120	104	3224	86	2580	85	2624								
Cubells	29	832	44	1394	44	1275	48	1446	48	1439	48	1503	50	1550	59	1719			48	1425
Donzell d'Urgell			38	1191	37	1110	39	1209	41	1230	39	1209	38	1178	73	1819			93	2766
Eller			6	186	6	180	6	186	6	180	6	186	6	186	6	180	6	186	6	180
Enviny	33	936	38	1178	38	1140	38	1178	39	1170	39	1209	39	1209	39	1170	39	1209	39	1170
Escaló	16	448	16	496	16	480	16	496	16	480	16	496	16	468	14	404				

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Lleida. Febrer – Novembre 1937

1937	Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost		Setembre		Octubre		Novembre	
	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades
L'Espluga Calva			111	3441	107	3210	104	3218	102	3051	99	2721	86	2570	96	2775	115	3243	128	3656
Espot	19	532	19	571			17	526	17	510	17	527	15	465						
Estaón		325	25	775	25	750	24	744	25	750	25	775	25	775	14	420	14	434	14	420
Estaràs	11	160		954	34	1020	34	1054	34	1020	34	1054	34	1054	63	1486			61	1830
Esterri d'Aneu	69	1392	80	2497	82	2447	82	2542												
Esterri de Cardós	7	208	16	496	16	480	16	496	16	480	16	496	16	496	1	30	1	31		
Farreras de Pallars			21	654	21	630	21	605			19	589	19	589	19	570	19	589	19	570
Figuerola d'Orcau	26	728	27	810	28	1140	28	868	28	840	28	868	28	868	28	840	28	868		
La Figuerosa			49	1519	47	1410	43	1330	43	1290	43	1333	43	1333	63	1690	63	1953	62	1860
Florejacs			58	1815	60	1800	60	1831	58	1740	68	1860	59	1829	106	2398			106	3180
La Floresta			55	1705	49	1470	49	1519	49	1470	49	1519	42	1302	46	1380	57	1560	62	1835
Fondarella			23	713	23	690	23	713	23	690	22	682	22	682	60	1420	61	1891	61	1830
Fontllonga	6	192	28	880	32	960	32	992	32	960				32	992					
Foradada	18	504	32	992	31	930	33	1023	33	1023	33	974	32	896	54	802	53	1643	55	1647
Freixenet de Segarra							90	2790												
La Fuliola			64	1995	67	2010	69	2136	68	1984	64	1984	64	1984	89	2379	108	3194	109	3262
Fulleda			41	1271	41	1230	41	1183	37	1110	37	1147	37	1132	36	1059			43	1290
Gavarrà					4	138														
Gerp	47	1338	41	1519	49	1414	36	1236	32	906	65	998	59	816	54	1603	54	1674	54	1620
Gerri de la Sal	38	1036	38	1178	38	1140	32	992	41	1230	26	806	27	837	22	660	20	620	20	600
Gil			29	900	30	900			30	930	30	900								
Gimenells	29	826	31	976			67	2074	66	1963	75	2190	87	2688	92	2597				
Golmés			54	1674	59	1770	58	1829	55	1650	50	1550	45	1395	125	2346	125	3875	125	3750
La Granadella	103	2888	162	5021	164	4887	161	4923	154	4609	154	4774	177	5098	172	5074	195	5095	186	5580
La Granja d'Escarp	50	1400	49	1519	48	1440	48	1488	42	1260	41	1271			114	3420			95	2850
Granyanella	11	323	34	1069			33	1023	33	990	36	1080	46	1284	46	1426			46	1380

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Lleida. Febrer – Novembre 1937

1937	Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost		Setembre		Octubre		Novembre	
	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades
Granyena de les Garrigues			66	2046	63	1890	63	1953	63	1890	63	1653	52	1612	48	1440	63	1715	70	1972
Granyena de Segarra			44	1364	47	1404			47	1410	47	1457	47	1457	62	1460	61	1670	56	1680
Guàrdia de Noguera	26		26	806	26	780	26	806			25	775	24	696	12	360	13	383	14	420
La Guàrdia (Tornabous)	18	378	18	558	18	540					19	589	19	589						
Guim de la Plana	20	530	33	1023	33	990	35	1045	35	1050	35	1085	35	1085	45	1070	37	1147	35	1039
Guim (Estació)			91	2827			91	2730												
Guimerà	50	1421	54	1700	47	1357	41	1211	40	920	40	1240	48	1421	116	1617	139	3959	139	4170
Guissona			141	4391	138	4122	136	4216	138	4133	139	4298	144	4464	201	4730	201	6231	195	5850
Guixers							48	1440	48	1406	52	1561			52	1497				
Isona			39	1209	38	1140	38	1155	36	1080	37	1147	37	1147	37	1110	41	1221	41	1230
Ivars de Noguera															39	78				
Ivars d'Urgell			65	2015	65	1950			65	1950	65	2015	63	1953	123	2677	147	4235	147	4410
Ivorra			41	1288	42	1260			39	1170	39	1209	40	1240	52	1344	52	1612	50	1500
Juncosa de les Garrigues			109	3379			111	3419	112	3360	110	3410	106	3286	111	3298	133	3807	131	3921
Juneda	169	4755	247	7657	288	8078	280	8610	293	8790	311	9227	354	9149	314	9292	361	10503	354	10446
Lés			15	465			14	434	14	420	16	464	13	403	14	420	16	436	19	570
Linyola	97	2734	100	3098	100	2978	100	3100	100	3000	100	3100	179	3029	12	360			185	5506
Lladorre			18	565	6	180	16	439	23	690	13	403	13	403			12	372	11	330
Lladurs			25	675	25	750			25	750	25	775								
Llanera	7	198	18	558	18	540	18	558	18	540	18	558	18	558	18	540	53	1633	53	1563
Llardecans	46	1288	45	1395	46	1380	44	1364	43	1290	43	1333	134	1606	134	4020			134	4020
Llavorsí			34	1054	29	847	30	920	30	896	21	640	20	540	15	450				
Lleida		28227	1351	41887	1289	35630	1465	40527	1663	43863	1781	47499	1478	45621			3037	72994	1877	54301
Lleret	4	24	4	128					15	450										
Lles			7	217	7	210	7	217	7	210	7	217	7	217					4	120

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Lleida. Febrer – Novembre 1937

1937	Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost		Setembre		Octubre		Novembre	
	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades
Llesui			30	932	31	930	26	794	28	840	24	744	23	713			34	744	27	810
Llobera del Solsonès			27	279	28	840	28	868	28	840	29	899	29	899	29	870	79	2117	51	1520
Malpas																			37	110
Llorenç de Montgai			31	961	30	900	30	930	30	900	30	930	27	837			33	1023		
Llor			20	630	20	620														
Maials			90	2790	70	2100	70	2100	48	1413	68	2090	68	2098	195	4598	223	6862	219	6390
Maldà			54	1689	60	1752	60	1860	61	1793	60	1835	55	1705					96	2755
La Manresana			62	1922	63	1890	38	1178	38	1140	37	1147	36	1116	69	1306	70	2122	78	2214
Massalcoreig			41	1271	41	1230	41	1230	45	1395	44	1320	44	1364	44	1364	76	2356	73	2190
Massoteres			44	1334	43	1290	43	1333	43	1290	43	1302	43	1333			45	1395	45	1350
Menàrguens			89	2781			86	2580	86	2574	131	2576			126	3728			131	3867
Miralcamp			44	1385	45	1255	38	1175	35	1050	35	1085	99	1213	99	2970			98	2940
Mollerussa	92	2600	122	3782	122	3660	122	3782	122	3660	122	3782	139	3833	212	5613			286	8498
La Molsosa	4	60	4	124	4	120	4	124	4	120	2	62	2	62	2	60	13	326	13	390
Mont-ros			23	46	23	690	17	527	18	473			15	465	12	360	12	372	12	360
Montella i Martinet	22	616	19	596			14	434	15	450	15	465	15	465					56	1635
Montcortés de Pallars	34	924	34	1054	34	1020	34	1054			18	558	11	341			4	124	4	120
Montgai	20	530	80	2480	80	2400	80	2471	82	2096	56	1736	88	1891			88	2728	88	2640
Montoliu de Segarra	75	2100	75	2325			68	2108	68	2040	67	2013	62	1922			97	3007	97	2910
Montornès de Segarra	31	868	31	961	31	930	30	930	30	900	31	961	30	930			43	1333	42	1260
Morunys	50	1413	51	1530			51	1581	51	1530	50	1550	53	1612			54	1674	54	1620
Mur					17	272	17	527	17	510	17	527	17	527					17	510
Musser i Arànsér			9	279			9	279	9	270	9	279	9	279	9	279			9	270
Nalec			17	553	12	360	12	372	12	360	12	372	15	456					46	1245
Navès					31	930	31	961	31	961	30	930								
Oden			19	598	27	810	31	961	27	810	27	837	27	837	27	810	27	837	27	810
Olèstria			19	589	19	570	19	589	19	570	19	589	19	589	23	690	42	1302	40	1260

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Lleida. Febrer – Novembre 1937

1937	Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost		Setembre		Octubre		Novembre	
	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades
Oliana			35	315	35	315	35	1041	35	1050	35	1085	34	1046			83	2046	83	2490
Oliola	23	644	23	713	24	692	24	744	24	720	21	651	21	651	21	630	73	1823	72	2160
Olius			20	621	23	690	23	713	23	690	23	713	23	657					50	1435
Les Olugues			36	1116	37	1110	37	1147	35	1050	35	1085	33	1023					41	1215
Els Omellons			64	1984	59	1770	63	1953	57	1710	53	1643	52	1612			66	1730	65	1925
Els Omells de na Gaia			18	577	16	480	16	479	15	448	15	465	24	688			54	1249	54	1620
Orcau			15	465	14	420	14	434	14	420	13	403	13	403			13	403	13	390
Organyà			30	930	30	900	30	930	31	922	28	861	28	868					104	3089
Os de Balaguer			31	961	31	930	31	961	31	930							95	2945	95	2850
Ossó de Sió	23	644	23	713	23	690	23	713	16	480			16	496					65	1950
El Palau d'Anglesola			62	1922	62	1860	62	1922	65	1950	68	2084	67	2077					129	3870
Palau de Noguera			22	705	21	558	18	558	18	540	18	558	18	474					20	575
Les Pallargues	19	546	52	1619	56	1677	54	1674	54	1620	66	2030	66	2046			90	2790	90	2700
La Pedranyosa	9	260	30	936			36	1116	36	1080	36	1116	36	1116						
Penelles			41	1286			41	1151	36	1080	36	1116	110	1412			105	3255		
Peramea			25	775	25	750	19	589	4	120	4	124	4	124	4	120	4	124	4	120
Peramola			23	207			23	711	23	690			22	682					60	1800
Pineda de Segarra											91	2821	91	2821			129	3999	129	3833
Pinell del Solsonès																			42	477
Pinós	32	352											55	1705	52	1560				
El Pla del Cadí	41	1096							37	1110	37	1147	37	1187	37	1110				
La Plana de Riucorb			87	2710	71	2130	70	2170	65	1950	65	2015	63	1953			120	3286	136	3600
El Pinal			56	1736	58	1740	57	1767	57	1710	56	1736	82	1792			76	2356	76	2280
La Pobla de Cérvoles			62	1922	61	1830	46	1426	42	1260	41	1271	47	1457	69	1839	87	2529	68	1990

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Lleida. Febrer – Novembre 1937

1937	Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost		Setembre		Octubre		Novembre	
	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades
" de Segur	88	2464	88	2750	88	2640	88	2718	89	2670	90	2790	87	2665			96	2940	96	2880
La Pobleta de Belleri			19	589	19	570	19	588	18	540	19	563	20	620			20	620	20	600
Pont de Suert			27	840	25	750	25	775	25	750	25	775	25	775			25	775		
Ponts			70	2170	73	2133	66	2046	65	1950	65	1939	55	1705			115	3085	114	3310
Pontoses de Preixens			40	1200																
Portell			35	1085	34	1020	35	1085	35	1050	35	1085	35	1085					55	1650
La Portella			45	1395	45	1350	45	1395	34	1020	33	1023			34	1023	66	2046	66	1980
Pradell de Preixens	22	622	10	310	10	300											97	3007	96	2880
Preixana			42	1319	43	1261	42	1320	41	1230	41	1271	41	1271	97	2378			77	2210
Prullans			22	682	22	660	22	682	22	660	22	682	22	682						
Puig gros	22	618	20	620	19	446	19	589	19	570	18	518	16	496			43	119	40	1180
Puigverd d'Agramunt	36	1008	36	1116	38	1068	36	1084	31	930	31	961	31	961						
Rialb de Noguera	35		35	1085	37	1110	38	1169	38	1140	38	1178	38	1178			61	1961	53	1590
Ribera de Cardós			20	600			20	620	20	600	20	620	18	535			17	527	18	540
Riner			55	1475	55	1650	55	1705	59	1770	59	1829	59	1829	59	1770	59	1829	58	1740
Riu i Canals	9	252	9	279															10	300
Rocafort de Vallbona	26	726	35	1085	35	966	19	589	20	600	20	620	26	726			57	1767	75	2155
Rocallaura			16	496	16	480	16	496	16	480	16	496	16	496					39	1142
Rosselló	54	1512	54	1674	54	1520	55	1705	50	1500	50	1550	51	1581			98	3038	98	2940
Salas de Pallars	42	1176	42	1316	43	1290			42	1260	43	1320	55	1189			61	1837	61	1815
Sanaüja	58	1635	74	2294			74	2294	74	2220	66	2046	66	2046	100	2244	100	3100	100	3000
Sant Esteve de la Sarga			32	544			31	961	32	960	27	837	32	520	9	63			18	540
Sant Miquel de la Vall									13	247	4	124								
Sant Romà			15	465	15	450	15	465	15	450	15	465			15	450	15	465	15	450

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Lleida. Febrer – Novembre 1937

1937	Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost		Setembre		Octubre		Novembre	
	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades
d'Abella																				
Sant Serni		46	23	713	23	690	23	667	24	715	25	775	25	775					36	1080
Santalinya			19	604	16	480	16	496	16	480	16	479	15	465					15	450
Sarroca de Bellera	1	24	12	372	12	360	12	372	12	360	12	372	12	372					21	630
Senterada			24	744	24	720	17	527	17	498	15	465	15	465						
Serós	81	2280	210	6510	207	6210	216	6573	220	6425	226	6983	286	6654					280	8400
Serradell			31	961	34	1018	34	929	29	870	27	837	27	837	27	810	27	837	27	810
La Seu d'Urgell	161	4528	166	5156	165	4851	165	5115	168	5020	231	6293	255	6701			527	12250	535	15973
El Soleras			83	2573	83	2490	81	2511	81	2430	81	2511	79	2499					103	3090
Solsona	167	4684	193	5988	201	6003	201	6231	201	6030	196	6076	172	5332	213	6293	443	9337	272	8116
Son del Pi			23	720	24	720	1	31												
Soriguera	15	436	35	1085	30	900	30	795	21	630	21	464	11	265	7	210	7	217		
Sorpe			27	840	27	810	21	539	17	380										
Sort			43	856			44	1332	51	1512	53	1592								
Soses	80	2242	64	1984	67	1988	67	1871	59	1595	58	1786	123	1977					108	3240
Sudanyell			58	1798	55	1650	52	1612	52	1560	48	1488	48	1488			75	2001	69	2070
Sunyer			17	534	10	300	10	310	10	270	8	248								
Surp	18		16	506	22	660	22	682	22	660	22	682	22	682	22	660	22	682	22	660
Suterranya	25	669	25	669	23	690	22	682	22	660	22	682	22	682					22	660
Tabescau i Aineto	3	84	7	217			7	217	7	210										
Talarn		46	23	713	24	720	24	744	24	720	24	744	24	744					25	750
Talavera			47	1471	45	1350	45	1395	48	1440	46	1406	45	1395					82	2164
El Talladell	23	642	24	743	26	772	25	775	25	775	25	750	25	754	28	840			65	1950
Tàrrega	133	3750	256	7937	263	7815	254	7844	253	7488	239	7409	264	8060	463	10808	611	14340	521	14027
Tarrés	23		20	644			17	501	5	150	5	155	5	155	5	150	13	291	13	390
Tarroja de Segarra			37	1136	34	1020	34	1054	34	1020	34	1042	34	1054			48	1488	47	1410
Tarrós	16	394	16	496	17	501	17	527	17	510	14	434	14	434						
Tartareu de les Avellanès			11	341	9	270	9	279	9	270	9	279	9	279					8	240
Térmens			105	3255	116	2644	121	3720	119	3568	115	3446	154	3643	158	4740	162	5022	164	4920
Tirvia			29	899	25	750	25	775	25	750	25	775	25	775	16	480	16	496	16	480

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Lleida. Febrer – Novembre 1937

1937	Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost		Setembre		Octubre		Novembre	
	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades
Tiurana	10	290	29	899	29	870	29	899	29	870	29	899	29	899	29	870	44	1139	44	1320
Torà de Riubregós			65	2015	71	2115	71	2201	74	2220	74	2294	74	2294			132	3924	138	4029
Tornabous	23	660	29	900	30	900	32	966	32	960	34	940	34	1024			46	1398	46	1380
Els Torns			61	1984	59	1743	48	1488	48	1440	48	1488	45	1395			54	1576	54	1620
La Torre de Cabdella			28	840	28	840			26	780	27	837	26	806			20	620	9	270
Torrefarrera			60	1863	58		57	1767	56	1666	57	1775	96	1856	98	2940	99	3055	97	2910
Torrefeta			19	589	14	420	14	434			81	2430	82	2542	84	2554	112	3472	101	3030
Torrefeta-Belvei			15	450																
Torrefeta-Cedó			32	960																
Torrefeta-Llor			20	600																
Torregrossa	131	3691	191	5933	205	6150	205	6355	195	5763	183	5673	172	5332	241	6954	300	8474	300	9000
Torrelameu	46	1294	80	2449	72	2160	71	2201			73	2190	74	2294	68	2108			46	1380
Torres de Segre	103	2909	95	2955	96	2880	97	3007	97	2854	91	2821	91	2821						
Torre Serona	34	977	34	1054	34	1020	34	1054	34	1020	22	682					39	1209	39	1170
El Tossal	2	79	1	31	1	30	1	31	1	30	1	31							14	420
Tragó de Noguera	2	56	28	868	28	840	28	868	28	840	24	744	26	797			27	837	27	810
Tremp			150	4660	153	4590	156	4836	166	4848	171	5317	192	5738					158	4670
Tudela de Segre			33	1023	34	1020	34	1054	34	1020	34	1054	35	1085			59	1829	59	1770
Unarre			38	1178	38	1140	40	1240	40	1200	41	1271	41	1271	41	1230	41	1271	41	1230
Vallbona de Balaguer	56	1577	55	2015	63	1915	59	1829	59	1770	59	1821	54	1674			81	2511	82	2460
Vallbona de les Monges			13	400	33	915	34	949	30	886	28	868	29	899			69	2120	67	2010
Vallverd d'Urgell	15	420	15	465	15	450	15	465	15	450	15	465	15	465					22	660
Ventoses de Preixens	41	1156	40	1240			75	2325												

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Lleida. Febrer – Novembre 1937

1937	Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost		Setembre		Octubre		Novembre	
	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades
Verdú			86	2666			85	2635	87	2604	91	2794	91	2821					196	5880
Vila de Toló	38		31	961	33	990	32	981	32	960	31	341	32	992	32	960	33	1023	33	990
Vilagrassa	30	855	34	1075	35	1004	37	1147	37	1110	37	1131	42	1241			73	1881	73	2156
Vilaller			15	465			15	465	15	450	15	465	15	465	15	450			15	450
Vilamitjana			41	1271	44	1320	46	1426	43	1290	41	1271	44	1188					33	990
Vilamòs											3	33								
Vilanova d'Alpicat			23	713	23	690	22	682	22	660	24	720	174	1217	164	4920	164	5011	162	4830
Vilanova de l'Aguda	11	308	11	341	11	330	11	341	11	330	11	341	11	236			59	1405	59	1736
Vilanova de Bellpuig			92	2872	91	2730	91	2821	92	2760	96	2796	96	2796					160	4800
Vilanova de la Barca			41	1287	42	1246	40	1240	63	1512	64	1925	57	1738					17	840
Vilanova de Meià			58	1798	45	1350	43	1333	45	1350	35	1085	30	930					105	3150
Vilanova de la Sal					16	480	16	496	17	510	17	527	17	527						
Vilanova de Segarra	14	410	41	1271	40	1200	43	1319	43	1290	43	1333	43	1333					68	2040
Vilanova de Segrià			49	1519	55	1390	46	1398	46	1380	46	1405	42	1292			53	1643		
Vilasana	26	751	25	775	25	742	21	651	22	646	22	682	71	857			49	1508	47	1410
Vilosell i Estana	5	140	5	151			3	93	3	90	3	93	3	93			3	93	3	90
El Vilosell	56	1572	67	2077	66	1980	61	1891	62	1860	63	1936	63	1953			82	2332	85	2550
Vinaixa	75	2099	111	3441	112	3360	114	3489	108	3240	108	3345	113	3503			131	3781	141	4180
Preixens	34	952	25	775	25	750	75	2325	75	2250			78	2379						
Jou			21	664	22	660			18	540	18	558	13	403	13	390	13	403	13	390
Llimiana			40	1240	40	1200	40	1240	40	1200	39	1209	37	1147	39	985			43	1290
Os de Balaguer (sanatori)							91	2754							114	3199	113	3492	112	3331
La Sentiu de Sió			37	1147	37	1110	35	961	28	840	30	907	86	1184					103	3086

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Lleida. Febrer – Novembre 1937

1937	Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost		Setembre		Octubre		Novembre	
	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades
Torrebesses			54	1676	55	1650	55	1705	55	1659	54	1674	53	1643	53	1590	66	1766	64	1920
Tremp- Estais			150	4660	153	4590	156	4836	166	4848	171	5371								
Prats i Samper	15	420	15	465	15	450	6	186	6	180	6	186	6	186	6	180	6	186	6	180
Riu					10	300	10	310	10	300	10	310	10	310	10	300	10	310		

ANC. Fonts. Lligall 1.4126. Caixa 173, ¼. Lligall 1.4127. Caixa 173. 2/4. Lligall 1.4129. Caixa 179. 4/4. Lligall 1.4131. Caixa 179. 4/4

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Lleida. Desembre 1937 – Agost 1938																		
1937/1938	Desembre		Gener		Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost	
	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades
Abella de la Conca	23	713	23	713	23	644												
Ager	70	2149	90	2790														
Agramunt	289	8874	287	8897	292	8111	299	9224	298	9238			115	3450	374	11348	448	13404
Aitona	216	6665	211	6473														
Els Alamús	40	1240	40	1166	28	812	29	899										
Alàs	31	849	15	465	15	420	15	465	44	1364			50	1456	47	1457	50	1462
L'Albages											13	403			132	4092		
L'Albesa	100	2596	73	2363														
Aguilar i la Lluna																		
L'Albí	114	3534	105	3281							42	1232	56	1634	56	1736	74	2294
Alcanó																		
Alcarràs	326	10079	328	10168														
Alcoletge	99	3069	100	3100														
Alfarràs	149	4619	149	4619														
Alfés	6	186	6	186	6186	168	64	360	87	2437	103	3132	122	3637	132	3982	162	4776
Alguaire	182	5642	183	5598														
Alins	19	589	19	589	19	532												
Alinyà	24	744	24	744	24	872	24	744			24	744			24	744	24	744
Almacelles	307	9517	305	9541														
Almatret	106	3286	106	3286			107	3233	23	685	22	663	21	628				
Almenar	299	9269																
Alós de Balaguer	13	403	13	403	12	147	3	75										
Altron	18	558	18	558	18	504												
Anglesola	204	6324	205	6096	189	5292	193	5983	144	4404			144	4320	98	3016	112	3221
Anserall	14	434	14	115	3	64	3	93			3	93	3	90	3	93	3	93
Anyà	112	3472	110	3410	110	3080	112	3472	45	1350	45	1395	45	1350	52	1492		
Aramunt	20	620	20	620	20	560												
L'Aranyó	84	2575	84	2604	84	2352	84	2548			141	4371	94	2567	147	4525	156	4674
Aravell i Ballestar	33	1023	33	1023	32	896	32	866	27	745	19	499					4	124

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Lleida. Desembre 1937 – Agost 1938																		
1937/1938	Desembre		Gener		Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost	
	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades
Arbeca	400	12371			404	11104	443	12437			333	9492	341	9601	356	9680	432	12045
Arbens	114	3237																
Arfa	39	1089	36	1097	35	980	35	1085			35	1085	35	861				
Arquells de Segarra	43		42		43		43	1333			42	1302	93	2790	60	1860	64	1936
Artesa de Segre				391	12121										279	8649	297	8033
Arseguet	25		25	775	21	583	17	527			15	465	15	450	15	465	15	465
Aspa	46	1426	46	1426	46	1288	46	1426			46	1426	46	810	16	496	16	368
Les Avellanès	31	912																
Baen	10	310	10	310	10	280												
Balaguer	167	5177	170	5270														
Barbens							134	3674			36	1116	210	6300	212	6512	236	7256
Baronia de Rialp	104	3224	100	2695	103	2884	103	3193	103	3090								
Bassella	72	2232	73	2263	73	2044	74	2226			58	1776						
Bausen	4	124	4	124														
Bellaguarda	83	2573	83	2573	83	2324	83	2601			65	2015	66	1976	22	2046	73	2076
Bellcaire	147	4557	148	4581														
Belianes	116	3587	110	3410	111	3108	111	3441	112	3359	112	3472	126	3058	142	4147		
Bell-lloc	174	5394	174	5174														
Bellmunt	45	1395	45	1395	45	1260	45	1395	45	1350								
Bellpuig															47	470	178	3063
Bellver	98	3038	106	3150	103	2884	100	3100	117	3507	125	3856						
Bellví	260	7713	235	7285	240	6647	232	7182			18	558	22	632	393	12101	522	14401
Benavent de la Conca	16	496	17	527														
Bescaran																	22	682
Biosca	73	2263	73	2263	73	2044	73	2263			86	2666	139	4049	145	4489	150	4658
Boldú (Tornabous)	21	651	22	679	22	616	31	763	31	474	12	372						
Les Borges Blanques	569	17324	564	17130	549	15028	537	16491			93	2883	106	3180	149	4311	176	5074
Bossost	3	93	3	93			3	84										

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Lleida. Desembre 1937 – Agost 1938

1937/1938	Desembre		Gener		Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost	
	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades
Bovera	77	2387	76	2356	76	2126	76	2345			75	2325	75	2210	237	4728	252	6877
Butsenit de Montgai											75	2325	75	2073				
Cabanabona	42	1296	42	1302	42	1176	42	1302	42	1260	64	1759	73	2073	133	3499	133	3892
Cabó	45	1353	41	1158	36	826	22	668			21	651	21	630				
Camarasa	181	5611																
Canejan	6	186																
Castellar de la Ribera	33	1023					34	1045			26	806			9	279	9	279
Castellàs de Cantó	15	465	15	465	15	420												
Castellbó	69	2132	69	2126			67	2035	66	1626	65	1120	29	786			25	775
Castellciutat	45	1387	45	1395	45	1260	45	1395			38	1116	36	396				
Castelldans	149	4619	152	4712	152	4256	150	4650			150	4650	73	2190	64	1984	68	8308
Castellnou de la Seana											20	390	24	688	45	1223	61	1607
Castelló de Farfanya	116	3596	116	3596														
Castellserà	152	4660	150	4650							11	341	11	330	11	341	11	341
Cercs	57	1733	55	1705	59	1540	55	1705			70	2170	70	2094	68	1885	68	2108
Cervera	652	20212	667	20677	664	18732	674	20706			1345	35259	1393	25973	906	26759	914	27778
Cervià de les Garrigues	184	5368	186	5752	186	5188	362	11054	163	2828	50	1498	40	1175	39	1209	38	786
Ciutadilla	66	2046	66	2046	66	1848	66	2046			53	1643	13	390	15	427	45	867
Claravalls	77	2387	74	2294	74	2072	74	2294			37	1147	37	1110	40	1135	41	1271
Clariana de Cardener									68	1094			70	2080	70	2152	69	2139
Claverol	28	868	28	868														
El Cogul	44	1118	38	1058	38	932	39	1064			39	1085	53	1590	53	1517	49	1457
Coll de Nargó	67	2077	67	2077														
Conques	26	806	26	806	26	728												
Corbins																		
Cubells	46	1393	45	1341	44	1232	43	1333	43	1290	22	682	28	660	22	682	67	2084
Donzell	99	2913	98	2931	96	2679	109	3093			57	1615	58	1740	63	1905	59	1829

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Lleida. Desembre 1937 – Agost 1938

1937/1938	Desembre		Gener		Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost	
	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades
d'Urgell																		
Eller	6	186	6	186	6	163	6	186			6	186	6	180	6	186	6	186
Enviny	39	1209	39	1209	33	924												
Eroles	17	527	17	527	17	460												
Escaló	10	310	7	217	7	195												
L'Espluga Calva	123	3330	122	3782	128	3584	128	3968	93	2790	104	2914	83	2490	145	4495	143	4433
Espot			15	465	15	420												
Estac	24	744	23	713	23	644												
Estamariu	23	713	23	713	23	644											6	96
Estanón	14	434	14	434	9	252												
Estaràs	57	1767	57	1767	49	1372	49	1519			198	6138	212	6360	218	6758	218	6548
Esterrí de Cardós	1	31	1	31	1	28												
Farrera de Pallars	19	589	19	589	19	532												
Fígols de Segre	36	1116	36	1116	35	980					19	589	19	570	19	589	19	589
Figuerola d'Orcau	25	775	25	775	25	700												
La Figuerosa	63	1953	67	2077	63	1764	76	1772			86	2531	107	2984	95	2919	97	2978
Florejacs	106	3286	101	3286			106	3242	52	1560	52	1612	206	6180	207	6417	208	6448
La Floresta	62	1922	59	1829	65	1535	57	1767	65	1950	65	2015	46	1380	56	1736	56	1736
Foradada	55	1705	55	1705	57	1568	57	1767	57	285								
Fòrnols											8	248			8	248	8	248
La Fuliola	108	3323	110	3372	107	2972	104	3224	104	3520					55	748	77	1907
Fulleda	43	1246	35	1085	35	980					16	496	12	360	64	1984	69	2004
Gerp	54	1674	54	1640	51	868												
Gerri de la Sal	20	604	20	577	18	448												
Golmés									141	3860	141	4371	153	4242	157	4669	208	6158
La Granadella	186	5766	186	5812	187	5797					189	5859	229	5334	245	6922	272	7960
La Granja d'Escarp	92	2852	76															

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Lleida. Desembre 1937 – Agost 1938

1937/1938	Desembre		Gener		Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost	
	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades
Granyanella	46	1426									20	620	20	600	25			
Granyena de les Garrigues	61	1891	61	1849	60	1680	60	1860			146	4526	155	4528	106		119	3605
Granyena de Segarra	50	1550	50	1550	54	1674					54	1674	62	1820			62	1903
Guàrdia d'Ares	27	837	27	837													13	403
Guàrdia de Noguera	13	434	14	434	14	392												
La Guàrdia (Tornabous)	28	868	28	868	28	784	28	868	28	696	16	496						
Guim de la Plana	36	1116	36	1116	34	952	34	1054			158	4898	165	4950	165	5115	166	5120
Guimerà	150	4196	141	4135	130	3591	139	3760			143	1433	145	4347	160	4652	176	5227
Guissona	200	6166	200	6199	204	5712	200	6197			600	18210	698	20940	602	18628	598	18538
Guixers					46	1288	46	1426					55	1650	31	1581	51	1581
Isona	41	1275	40	1221	40	1094												
Ivars de Noguera	36	1116							46	998								
Ivars d'Urgell	147	4557	148	4588	148	4144	165	5115			110	2174	274	5084	412	10376	431	13019
Ivorra	50	1550	51	1581	51	1428	51	1581			65	2015	74	2130	76	2314	76	2356
Jou	13	403	13	403	13	364												
Juncosa de les Garrigues	129	3999	131	4026	131	3668	132	4072			146	4256	114	3360	107	3262	102	3054
Juneda	318	9755	319	9869	324	8856	354	10974			128	3891	170	4914	170	5270	190	5634
Lés	19	589	17	527														
Linyola	184	5683	176	5418	177	4956	8	248	8	240	8	240	8	240	8	231	7	169
Lladorre	11	341			11	308												
Lladurs			42	1302	42	1176												
Llanera							53	1568			60	1860	60	1800	67	2077	67	2077
Llardecans	134	4156	134	4154											273	8463	370	11336
Llavorsí	15	465	15	465	15	420												

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Lleida. Desembre 1937 – Agost 1938																		
1937/1938	Desembre		Gener		Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost	
	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades
Lleida	1967	60469	1352	41682														
Lles	4	124	4	124	4	112	4	124										
Llesui	21	651	21	651	14	448												
Llimiana	43	1333	30	930	30	840												
Llobera del Solsonès	51	1581	55	1675	55	1540	55	1705			59	1829			60	1860	60	1860
Malpas	37	1147	31	961	31	868												
Maials	214	4588	220	6790	216	6048	216	6696	10	300	4	124	4	120				
Maldà	97	2993	94	2909	92	2576	108	3042			122	3700	122	3323	96	2755	91	2691
La Manresana	70	2356	78	2418	78	2184	70	2170			245	7595	249	7440	242	6962	367	11227
Massalcoreig	66	2046	65	2015														
Massoteres	46	1426	46	1426	46	1258	46	1426	153	3210	89	2579	114	3370	133	4123	133	4107
Menàrguens	133	4065	134	4084														
Miralcamp	99	3069	99	3069									84	2520	80	2573		
Mollerussa	284	8766	283	8773	283	7682	271	8401			177	5442	186	5380	190	5886	225	6352
Mont-ros	12	372	12	372														
Montella i Martinet	54	1666	53	1611	49	1372												
Montcortés de Pallars	4	124	4	116														
Montgai	38	2728	88	2728	88	2464	88	2728	88	2640							230	7105
Montoliu de Lleida	50	1550	50	1553														
Montoliu de Segarra	97	3007																
Montornès de Segarra	43	1333	46	1378	43	1204	46	1426			14	434	26	732	34	866	40	1174
Morunys	50	1550	48	1488	48	1344	38	1178	99	2107	98	3038	98	2940	89	2759	93	2883
Mur	17	527	17	527	17	472												
Musser i Arànsér	9	279	9	279														
Nalec	34	1054	34	1054	34	952	26	806	34	1020	34	1054	34	1020	51	1581	55	1705
Navès			96	2976	96	2688												
Noves de	60	1860	60	1860	56	1568					46	1426	42	1260	42	1272	42	1282

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Lleida. Desembre 1937 – Agost 1938																		
1937/1938	Desembre		Gener		Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost	
	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades
Segre																		
Oden							27	835			21	651	21	651	21	651	18	558
Olèstria																		
Oliana	84	2604	81	2505	74	2020	72	2097			48	1406	35	966	34	1054	36	1060
Oliola	72	2232	71	2201	54	1512	54	1674			30	930	306	9180	329	10199	393	12183
Olius	47	1431	46	1426	46	1288	46	1410			52	1605	51	1530	45	1395	46	1418
Les Olugues	42	1302	42	1302	42	1176	42	1302			127	3412	155	4131	149	4493	143	4398
Els Omellons	65	2015	65	2015			60	1860	60	1800	55	1705	55	1628			61	1891
Els Omells de na Gaia	66	1912	60	1645	49	1252	67	1687			93	2858	93	2790	109	3379	123	3797
Orcau	13	403	19	445	15	420												
Organyà	103	3045	94	2883	93	2604	96	2928			84	2509	79	2350	78	2210		
Os de Balaguer	96	2975																
" (sanatori)	109	3351	106	3189														
Ossó de Sió	61	1881	59	1802	58	1599	67	1846					39	940	43	1305	55	1936
El Palau d'Anglesola	136	4216	130	4030	124	3472	119	3689			50	1550	126	1934	147	4587	174	5217
Palau de Noguera	20	620	20	620	20	560												
Les Pallargues	90	2790	90	2790	90	2520	86	2666			128	3968	139	4170				
Pallarola de Cantó	20	620	20	620	20	560	19	589										
Pallarols																	18	558
Parròquia d'Hortó	36	1116	36	1116	36	1008					7	189	7	210	7	217	7	217
La Pedra i la Coma	27	837	27	837	27	756					91	1085	91	2708	91	2821	91	2821
Penelles	106	2418	104	3224							14	434	14	420	14	434	14	434
Peramea	4	124	4	124	4	112	48	1414										
Peramola	57	1767	52	1612	51	1364			48	1209	12	372	12	360	12	372		
Pineda de Segarra	128	3916	126	3906	126	3528	126	3906	220	6369	417	10385	383	1322	141	4371	146	4284
Pinell del	13	379	10	310	10	280	10	310			16	496	16	480	33	973	11	961

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Lleida. Desembre 1937 – Agost 1938

1937/1938	Desembre		Gener		Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost	
	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades
Solsonès																		
Pinós			85	2573	84	1808					106	3286						
La Plana de Riucorb	120	3720	120	3720	117	3276	117	3672			100	3100	100	3000	100	3100	100	3100
El Poal	72	2216	73	2263	76	1798	73	2263			54	1243	77	1276	155	4577	152	4611
La Pobla de Cérvoles	68	2097	67	2077	68	1904	225	2926	229	6848	200	6189	230	6900	243	7457	243	7473
" de Segur	96	2976	96	2976	97	2716												
La Pobleta de Bellvei	20	620	20	620	20	560												
Pont de Suert	26	806	26	806	26	728												
Ponts	111	3437	109	3379	108	3024	106	3286			107	3317	185	4625	209	6052	300	
Portell	55	1705	55	1705	54	1512	53	1643			147	4557	170	4473	172	5273	175	5274
La Portella	66	2046	66	2046														
Pradell de Preixens	95	2945	97	3007	97	2716	95	2945	45	1350	46	1426	89	2670	151	4123	200	5157
Preixana	77	2387	77	2387	77	2156	77	2387			6	186	71	1941	85	2313	93	2795
Prenyanosa											63	892	71	2130	70	2170	72	2232
Prullans	23	713	23	713	23	644					22	682	16	480	16	992	21	651
Puig gros	46	1396	47	1442	47	1316	46	1426	46	1380	41	1271	41	1230	41	1271		
Puigverd de Lleida	90	2790	96	2976							7	217	7	210				
Rialb de Noguera	53	1643	53	1643	59	1092												
Ribera de Cardós	18	558	21	594	18	500												
Riner	59	1829	59	1829	59	1652	58	1798	59	1770	59	1829	54	1620	54	1674	54	1674
Riu i Canals	10	310	8	248									5	150	5	155	5	155
Rocafort de Vallbona	75	2325	75	2325	75	2019	75	2325			95	2945	95	2850	108	3150	111	6618
Rocallaura	37	876	28	743	28	766	27	837			32	872	33	967	33	1001	32	956
Rosselló	98	3038	96	2976														
Salas de Pallars	59	2201	59	1829	59	1652												

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Lleida. Desembre 1937 – Agost 1938

1937/1938	Desembre		Gener		Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost	
	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades
Sanaüja	10	3100	100	3100			93	2883			176	4931	181	5405			181	5521
Sant Esteve de la Sarga	23	648	30	930	5	140												
Sant Miquel de la Vall																		
Sant Romà d'Abella	15	465	15	465	17	422												
Sant Serni	37	1132	37	1147	37	1036												
Santa Linya	15	465	15	465														
Sarroca de Bellera	21	651	21	651	21	588			8	188								
Sarroca de Segre	87	2697	81	2511	74	2072	74	2294			257	7967	437	13110	435	13485	420	19020
Senterada	27	824	27	625	16	448												
Serós	278	8618																
Serradell	27	837	27	837	27	756												
La Seu d'Urgell	532	16403	525	16225			584	16337										
El Soleràs	103	3187	105	3172	104	2912	104	3224			257	7967	46	1380	132	4092	133	4063
Solsona	471	12809	379	11455	374	10422												
Sonadell	69	2139	69	2139														
Soses	108	3348	107	3296														
Sudanyell																		
Sunyer																		
Surp	15	465	15	465	10	230												
Suterranya	22	682	22	682														
Talarn	25	775	28	802	28	784												
Talavera	77	2247	75	2303	73	2044	76	2356			109	3163	109	3246	115	3393	109	3379
El Talladell	56	1628	65	1787	53	1484	53	1643			57	1767	57	1710	57	1767	62	1802
Tàrrega	514	1414	539	14814	380	10640	376	11656	371	11130			3	36	3	93	7	217
Tàrrés	13	403	13	403	13	364	13	403	22	507	22	682	22	660	22	682	22	682
Tarroja de Segarra	47	1457	47	1457									157	4596	149	4619	152	4649
Tarrós	31	961	31	961	31868	33	979	33	462	11	341							
Tartareu de	8	248																

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Lleida. Desembre 1937 – Agost 1938

1937/1938	Desembre		Gener		Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost	
	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades
les Avellanes																		
Taús	22	682	22	682			22	682	18	540	18	558	18	540	18	558	17	527
Térmens	161	4991	159	4929														
Tírvia	14	434	13	403	9	252												
Tiurana	44	1364	44	1364	44	1232	44	1364	34	884	34	1054	46	1550	46	1426	46	1426
Toloriu	22	682	22	682	22	616	22	682										
Torà de Riubregós	138	4278	138	4278	138	3540	125	3875			258	5386	293	8485	285	8450	269	8339
Tornabous	50	1550	50	1404	42	1154	54	1410	54	324			81	2430	145	2595	282	7014
Els Torns	54	1674	54	1674	54	1512	54	1674			11	341	11	330	99	3069	106	3188
La Torre de Cabdella	9	279	9	279	9	202												
Torre Serona	39	1209	39	1209														
Torrefarrera	94	2849	89	2737	96	2688												
Torrefeta	96	2976	92	2852			103	2997			251	6470	316	9182	293	983	301	9200
Torrebeßes											322	9982	322	9660	322	9951	314	9698
Torroja de Segarra					48	1344	48	1488			151	4157						
Torregrossa	298	9235	287	8897	288	8064	288	8928	147	4023	209	5991	225	6622	260	7852	470	13082
Torrelameu	46	1426	46	1426														
El Tossal	14	434	14	434							14	434	35	1050	51	1357	57	1767
Tragó de Noguera	27	837	18	558														
Tremp	253	4592	172	4664	181	4390												
Tudela de Segre	58	1829	59	1680	54	1500	54	1674	54	996	17	337	17	510	17	527	61	813
Unarre			41	1271	41	1145												
Vallbona de Balaguer	82	2542	82	2542														
Vallbona de les Monges	68	2090	65	2015	65	1820	65	2015			35	898	58	1463			90	2569
Vallverd d'Urgell	22	682																
Verdú	194	6014	149	4619	149	4172	149	4619			256	6697	290	8418	299	9025	303	9268
Vila de Toló	33	1023	33	1023	33	774												

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Lleida. Desembre 1937 – Agost 1938																		
1937/1938	Desembre		Gener		Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost	
	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades	Refug.	Estades
Vilagrassa	73	2263	66	2046	66	1756	71	1882			43	837	54	1472			55	1633
Vilaller	16	496	16	496	16	440												
Vilamitjana	33	1023	38	1178	35	1054												
Vilanova d'Alpicat	160	4936	159	4929														
Vilanova de l'Aguda	60	1860	36	1116	37	1036	55	1216			56	1736	59	1750	53	1513	53	1643
Vilanova de Bellpuig	147	4557	144	4464	165	4572	181	5227			26	806	45	953	61	1638	73	2071
Vilanova de la Barca			35	1085														
Vilanova de Meià	105	3255	104	3224							51	1581	4	120	13	403	13	403
Vilanova de la Sal	17	507																
Vilanova de Segarra	66	2046	67	2070	67	1876	68	2086			72	1596	78	2077	140	3957	145	4450
Vilasana	47	1457	46	1426	46	1288	47	1457	40	1200	40	1240	155	4650	162	4924	187	5605
Vil·lec i Estana	3	30	3	93														
El Vilosell	85	2635									152	4495	153	4471	130	3978	130	4030
Vinaixa	143	4433	134	4154			85	2635			92	4495	113	3375	157	4825	175	5425
Viu de Llevata	50	1550	50	1550	50	1318												
Fondaerella	61	1891	56	1736	56	1568	57	1767	58	1740	94	2914	90	2694	90	2790	88	2720
Grup de la Conca	34	1054	34	1033														
ANC. Fonts. Lligall 1.4126. Caixa 173. ¾. Lligall 1.4127. Caixa 173, 2/4. Lligall 1.4129. Caixa 177. ¼. Lligall 1.4130. Caixa 179. 4/4. Lligall 1.4131. Caixa 179.4/4																		

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Tarragona. Febrer – Desembre 1937

1937	Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost		Setembre		Octubre		Novembre		Desembre	
Municipi	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refu	Estad.	Refu	Estad.
Aiguemurci a	25	712	63	1965	67	2002	66	2046	65	1930	67	2037	67	2077	77	2210	100	2642	102	3060	101	3137
Alcanar	313	8764	301	9331	291	8940	260	8060	284	8670	227	7037	220	6820	181	6510			478	14280	477	14397
Alcover	86	2429	110	3348	105	2915	89	2464	67	2010	77	2061	65	2015	80	2265			81	2329	80	2457
L'Aleixar	29	812	29	911	27	810	27	837	27	810	25	899	25	899	19	870	51	1289	22	660	49	1919
Alfara de Carles	29	830	51	1581	39	1170	32	992	27	810			2	62	16	285			41	1230	41	1271
Alió	29	602	29	899	29	870	27	837	27	810	30	876	40	1011	40	1200			45	1350	45	1395
Almóster	30	840	30	930	16	480	16	496	16	295	5	155	5	155	5	150			5	150	5	135
Altafulla	27	812	29	899	29	858	28	858	18	840	28	836	39	751	40	1116			45	1260	40	1220
L'Ametlla de Mar					61	1830	35	1085	35	1050	35	1085	43	1333	151	2910			200	6000	199	6059
Ampolla					25	750	25	775	27	750	25	775	25	775	45	1050			40	1200	43	1213
Ampostà	434	1222159	442	13715	426	12780	422	13082	399	11970	403	12493	395	12218	402	12010	624	16630	631	18900	622	19268
Arbolí	2	63			9	270	9	279	9	270	9	279	9	279	8	240	8	248	8	240	3	33
Arboç	60	1850	77	2387	77	2300	77	2368	76	2280	78	2418	91	2605	100	3000	145	3820	138	4140	137	4247
L'Argentera	16	532	19	589			19	589	4	20	23	713	23	713	21	630			21	1200	21	621
Banyeres del Penedès	27	804	36	1116	36	1080	37	1125	37	1110	37	1147	37	1147	48	1341	74	2294	74	2220	74	2294
Barberà de la Conca	110	3088			113	3440	119	3597	124	3622	106	3286	103	3073	114	3420			119	1414	118	3658
Batea	80	2240	97	3007	80	2400	77	2336	70	2100	196	2618	99	3067	128	3456			129	3852	155	3998
Bea	6	194	63	2480	97	2910																
Bellmunt del Priorat	35	986	47	1457	47	1410	47	1457	38	1140	37	1147	39	1209	50	1368			52	1560	50	1130
Bellvei del Penedès	27	840	32	992	33	990	32	992	32	960	33	1012	36	1000	44	1248			57	1686	57	1743
Benifallet	12	336	48	1500					31	714	31	961	32	992	46	948			48	1440	48	1488
Benissanet	72	2019	90	2795			91	2820	91	2730	86	3666			95	2850			114	3420	114	3534
La Bisbal de Falset	32	900	49	1519	49	1470	49	1519	51	1530	52	1612	52	1612	52	1560			61	1830	50	1550
La Bisbal del Penedès	50	1400	65	2015	65	1950	63	1932	62	1648	52	1612	60	1628	71	2013			106	3180	10	3080
Bítem	31	884	56	1736	56	1680	56	1736	56	1680	56	1736	56	1736	30	900	61	1519				

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Tarragona. Febrer – Desembre 1937

1937	Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost		Setembre		Octubre		Novembre		Desembre	
Municipi	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refu	Estad.	Refu	Estad.
Blancafort	44	1252	48	1490			52	1570	51	1530	50	1535	45	1359	50	1500			64	1714	62	1850
Bonastre	3	96	14	465	17	510	17	527	19	558			20	620	20	600	35	845	35	1050	75	1580
Les Borges del Camp	24	680	35	1085	35	1050	35	1085	15	450	32	839	34	1054	32	960	81	2511	81	2430	79	2440
Botarell					5	150	5	155	5	150	3	93	3	93	3	96			14	420	14	430
Bràfim	53	1484	53	1643	53	1590	53	1643	53	1574	59	1775	59	1829	59	1770			75	2250	75	2320
Cabassers	23	662	29	906	30	930	29	899	29	870	29	899	29	899	20	600	30	930	30	900	29	890
Cabra del Camp	32	896	32	992	32	950	33	1017	33	990	41	1184	46	1235	44	1320			69	2048	67	2060
Calafell	54	1536	58	1798	58	1740	58	1798	58	1740	58	1798	70	1822	71	2123	135	3142	137	4087	137	4110
Camarles	52	1456	52	1612	52	1560	52	1612	52	1560	49	1519	49	1519								
Cambrils de Mar	74	1277	80	2309	81	2374			81	2413	81	2473	81	2510	81	2397			154	4470	155	4770
Campredó					31	930	31	961	32	960	38	1178	33	965	33	900	58	1498				
La Canonja	29	830	37	1044	33	990	31	961	30	900	30	927	52	916	52	1560			61	1683	52	1600
Capçanes	1	34	18	527	17	510	34	1054	34	1020	34	1022	33	778	26	681	46	1426	46	1380	45	1310
Casserres de Terra Alta	32	896	35	992	31	930	31	961	32	960	32	992	27	837	27	810			26	1680	54	1310
Castellbell del Camp	32	896	32	992			32	947	32	957	32	992	59	1519	32	960			27	695	27	830
El Catllar	9	252	9	279	9	270	14	412	16	480	25	581	22	682	18	540			31	930	31	960
La Cava	100	2827	125	3875	125	3750	127	3919	28	870	29	899	28	899	30	900	170	3590				
Colldejou				25					5	150												
Conesa	5	141	47	1457			46	1403	48	1385	47	1423	59	1559	47	1343			47	1356	47	1450
Constantí	77	2172	92	2499			90	2790	90	2700	93	2878	94	2914	101	2967			123	3690	123	3810
Corbera de Terra Alta	53	53	49	1519			49	1519	49	1470	45	1519	49	1519	55	1562			58	1740	58	1790
Cornudella de Montsant	77	2167	92	2863	93	2790	93	2883	91	2730	84	2604	52	2038	52	2760			104	3093	101	3120
Creixell de Mar			20	527	20	600	20	620	22	660	21	651	21	806	18	540			27	780	27	830
Cunit	7	198			10	300	10	310	10	300	10	286	10	223	16	420			21	639	23	690
Els Domenys del Penedès	67	1876	67	2077	67	2010	67	2077	70	2049	70	2170	79	2188	85	2505			123	3690	224	6940

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Tarragona. Febrer – Desembre 1937

1937	Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost		Setembre		Octubre		Novembre		Desembre	
Municipi	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refu	Estad.	Refu	Estad.
Dues Aigües					18	194	18	558	18	540	18	1178			18	540			38	1140	38	1178
Espluga de Francolí	192	5390	193	5983	195	5850	171	5301	174	5220	172	5332	174	5394	192	5760			223	6545	220	6820
Enveja							81	2511	80	2400	84	2469										
Falset	134	3760	160	4960	158	4740	158	4898	149	4470	169	5239							234	7020	221	6819
La Fatarella	50	1400	50	1550			47	1457	47	1410	47	1457	47	1457	74	1794			77	2302	111	2719
Febró			5	155	4	120	4	124	4	120	4	124	4	124	4	120	4	124	4	120	4	124
La Figuera de Falset	6	182	14	434	14	420	14	434	10	420	14	434	14	434	14	434	5	270	37	1110	37	1140
Figuerola del Camp	14	394			27	810	27	837	27	810	32	937	37	1002	37	1110			54	1618	54	1614
Flix	30	840	30	930	28	840	28	868	30	900	28	868	28	868	30	900			67	1978	65	1984
Forés	9	252	9	279	9	270	10	289	10	300	10	310	11	341	14	405			20	600	20	620
Freginals	32	896	32	992	32	960	32	992	32	960	32	992			32	960			56	1532	45	1399
La Galera del Pla	49	1372	49	1520	50	1500			51	1530	38	1178	38	1178	53	1153			55	1650	55	1789
Gandesa	179	179	179	5549	89	2367	99	2626	99	2271	144	4464	141	4274	170	4467			163	4880	162	9879
Garcia	30	844	43	1333	43	1290	45	1370	45	1350	50	1535			52	1548			56	1680	56	1719
Els Garidells					7	91	7	217			7	217	7	217	7	210			18	540	18	559
Ginestar de l'Ebre	51	1431	59	1829	58	1770	62	1896			57	1711	51	1552	53	1590			68	2004	64	1984
Godall	54	1512	55	1708	60	1740	60	1700			40	1240	39	1209	54	1215			56	1460	48	1300
Gratallops	19	552	24	753	27	810	27	837	28	829	27	826	27	837	26	770			36	1072	36	1059
Els Guiamets	32	899	38	1178	38	1140	38	1178	38	996	29	899	29	899	37	993			28	840	28	869
Horta de Terra Alta	43	1484	53	1643			61	1891	50	1500	50	1536	48	1488	49	1470			49	1470	101	1939
Lloà	12	342	19	589	18	540	18	558	18	540	18	558	18	558	18	540			25	566	25	779
Llorac	10	280	10	310	10	300	10	310	10	300	10	310	10	294	17	396			35	992	30	899
Llorens del Penedès	32	916	39	1209	44	1250	45	1395	46	1380	46	1283	39	1006	46	1137	70	1664	70	2057	67	2079
Marçà	26	745	29	1209	56	1680	56	1730	54	1468	42	1302	42	1302	52	1450			65	1592	64	1984
Margalef de Montsant	27	756	27	837	27	810	27	837	27	810	27	837	27	837	16	480			20	600	19	589
Montral																			25	729	24	749

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Tarragona. Febrer – Desembre 1937

1937	Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost		Setembre		Octubre		Novembre		Desembre	
	Municipi	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refu.	Estad.	Refu.	Estad.	
Mas de Barberans	68	1904	68	2108	66	1980	66	2046	67	1959	67	2077	67	2077	73	2010			65	1500	68	992
Masdenverge	38	1064	38	1178	30	930			30	900	30	930	30	930	47	1019	42	1302	44	1320	42	1302
Maslorenc	26	746	41	1271			28	868	24	720	24	744	25	775	24	720			25	750	25	775
La Masó	20	560	20	620	20	600	20	572	19	556	24	676	23	692	36	954			42	1260	42	1302
Maspujols	22	616	22	682	22	660	23	713	23	690	23	713	4	124	4	120			18	540	18	558
El Masroig	36	1013	51	1596	48	1440	48	1488	48	1420	46	1399	46	1425	61	1590			52	1560	52	1602
El Milà	14	392	14	431	14	420	14	434	14	420	20	560	20	556	26	690			29	870	29	864
Miravet	26	748	41	1271	41	1230	41	1271	41	1230	41	1271	48	1464	50	1500	72	1980				
El Molar	26	729	46	1453					39	1170			40	1213	49	1371			40	1200	36	1116
Montblanc	131	3668	229	7103	172	5132	171	5301	171	5130	154	4774	154	4774	231	5325	340	7759	341	10230	339	10509
Montbrió del Camp	28	784	28	868	26	780	26	806	28	840					18	440			60	1800	60	1860
Montbrió del Camp	7	147	7	217	8	216	8	248	8	240	8	248	8	248					18	530	17	441
Montferri	26	741	27	862	28	840	28	868	28	840	32	952	32	992	32	960			32	960	32	992
El Montmell	16	473	22	682	22	660	22	682	21	630	21	651	21	651	27	710			51	1530	51	1581
Mont-roig	24	672	24	744	24	720	24	744	24	720	24	744	24	744	14	720			89	2670	86	2664
Mora de l'Ebre					170	5100	170	5270	170	5100	171	5301	148	4588	157	4622			198	5912	198	6138
Mora la Nova	84	2373	108	3348	91	2730	73	2263	64	1920	63	1953	63	1953	78	2242			107	3049	98	2968
El Morell	13	372	17	556	11	327	26	806	29	749	26	794	30	930	41	1563			56	1680	57	1761
La Morera de Montsant	6	180	13	403	13	390	13	403	28	829	13	403			28	840			19	570	19	588
La Nou de Gaià	18	515	19	589	19	570	21	649	21	630	21	651	21	651	21	630			32	936	28	864
Nulles	33	924	33	1023	33	990	34	1054	42	1260	42	1302	45	1395	42	1260	44	1354	50	1500	50	1500
L'Oliva del Penedès	14	416	17	551	18	540	19	589	19	570	19	589	19	583	23	645	38	899	35	1050	36	1104
La Palma de l'Ebre	68	1878	69	2133	70	2098	70	2170	68	2040	68	2108	73	2243	73	2178	88	2473	81	2430	81	2511
Ollés																			12	360	12	372
Passanant	17	476	17	527	34	966	25	775	25	744	19	589			38	1140	52	1129	52	1560	52	1612

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Tarragona. Febrer – Desembre 1937

1937	Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost		Setembre		Octubre		Novembre		Desembre	
Municipi	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refu	Estad.	Refu	Estad.
(barri Belltoll)																						
Paüls	42	1196			43	1290	43	1310	42	1078	34	1054	34	1054	41	1110			47	1365	47	1330
Perafort	27	756			27	810	27	837			27	837	27	837	27	810	37	960	37	1110	37	1140
El Perelló	93	2604	93	2883	95	2840	96	2957	95	2850	96	2838	89	2699	111	2899			105	3111	101	2970
Les Peses	6	179	10	310	10	300	10	310	10	300	10	310	10	310	15	405			22	660	22	680
Les Piles	14	392	14	434	14	420	14	434	15	447	15	465	15	465	29	802			29	870	29	890
El Pinell de Brai	45	1260	45	1395	45	1350	45	1395	51	1356	44	1364	44	1364	44	1320			62	1860	62	1920
Pira	38	1064	38	1178	38	1140	38	1178	38	1140	38	1178	38	1178	43	1268			46	1380	45	1390
El Pla de la Cabra	102	2873	104	3237	106	3180	108	3134	96	2880	1096	3205	120	3343	120	3544			139	4158	139	4270
Planes del Montsià	240	6720	240	7440	213	6390	212	6572	199	8570	195	9952	158	4498	267	6540			314	9420	313	9700
La Pobla de Massaluca	31	868	31	961							47	1457	16	496	12	72			12	360	51	720
La Pobla de Montornès	19	532	50	1488	50	1500	47	1457	47	1410			36	1116	36	1080	54	1386	54	1620	52	1610
Poboleda	50	1408	54	1672	56	1662	57	1767	57	1510	57	1767	57	1767	57	1710			64	1920	64	1960
Els Pallaresos	33	520	36		10	280	7	217	13	361	13	403			14	420			22	660	22	680
El Pont d'Armentera	33	930	36	1116	36	1080	36	1116	36	1080	50	1394	57	1545	66	1870	82	2287	82	2448	83	2560
Perpètua de Gaià																			23	690	23	710
Porrera	46	1228					36	1102	30	900	31	935	31	961	31	919			48	1440	48	1460
El Pradell de la Teixeta	19	546	24	744	24	720	23	713	24	720	24	744	24	744	24	720			39	1167	38	1170
Prades	22	640	45	1404	45	1350	45	1395	45	1350	45	1395	45	1395	45	1395			45	1350	45	1390
Pratdip		115		713			23	115	23	690	23	713	23	713	22	660			21	520	12	370
Puigdelfí			10	240	10	285	10	309	10	277	9	279	10	300	10	300			10	300	10	310
Puigpelat	30	840	30	930	30	900	30	930	32	946	70	1149	44	1248	43	1290	47	1397	48	1413	48	1480
La Ràpita dels Alfacs	173	4734	174	5390	174	5220	182	5300	161	4806	178	5383			273	7261	436	9057	430	12485	416	12300
Rasquera	24	452	24	744	24	720	29	861	24	840			37	1147	37	1110			47	1404	32	990

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Tarragona. Febrer – Desembre 1937

1937	Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost		Setembre		Octubre		Novembre		Desembre	
Municipi	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refu	Estad.	Refu	Estad.
Regués	6	168	35	1008	33	990	33	1023	33	990	33	1023	33	1023	33	1023	33	990	47	1253		
Renau			2	78	6	168	4	124	4	120	5	144			6	180			6	180	6	180
Reus	1354	37928	1631	50586	1746	52154			1775	53131	1793	55583	1812	55995	2139	64170					211	62250
La Riba	30	540	30	930	30	900	30	930	30	900	30	930			38	1040			50	1498	51	1550
La Riera de Gaià	19	532	23	597	23	690	23	713	23	690	23	713	27	829	23	678			46	1440	48	1480
Riudecanyes	32	896	32	992	32	960	32	992	33	990	33	1023	33	1023	33	990	74	1556	74	2220	74	1790
Riudecols	13	384	48	1498	91	1380	44	1364	53	1552	53	1643	53	1643			88	2168	88	2640	88	2720
Riudorms	89	2492	89	2773	91	2730	93	2853	96	2833	97	2981	99	3035	98	2908			165	4734	156	4820
Riba roja de l'Ebre	29	828	45	1395	36	1080	36	1116	36	1080	36	1116	36	1116	36	1080			46	1380	46	1420
Rocafort de Queralt	34	952	34	1054	34	1020	34	1036	31	882	34	997	47	1187	64	1461			60	1300	59	1750
Roda de Barà	23	644			37	806	39	1209	38	1140	28	868	39	1209	43	1290			59	1770	65	2010
Rodonyà	30	840	30	930	30	900	30	930	30	900	33	973	33	1023	41	1160			46	1380	46	1420
Roquetes	112	3145	143	4456	158	3635	96	2829	96	2880	105	3255	104	3224	213	4188			411	12067	435	11550
El Rourell	18	412	16	496	16	480	16	496	17	442	20	560	20	620	39	901			48	1434	47	1420
Santa Perpètua de Gaià					21	630	22	682														
Sarral	58	1626	61	1913	65	1950	65	2015			66	2046	66	2046	85	2504			152	4546	164	4810
Savalla del Comtat	22	616	22	682	17	510	15	527	18	540	18	558	18	558	23	606			23	690	23	710
La Secuita	12	336	13	420	14	420	17	522	16	480	17	517	17	527					34	1014	31	940
Segarra de Gaià	125	3512	169	5261	181	5387	183	5673	183	5490	184	5383	186	5766	258	7410	296	8476	272	8160	261	8090
La Selva del Camp	51	1428	50	1550	50	1500	50	1392	22	660	22	682			30	900			114	3420	52	1610
Senan	10	280	10	310	10	300	10	310	8	240	8	248	8	248	8	240			10	299	10	310
La Sénia	160	4482	161	4991	160	4738	162	4840	149	4348	144	4402	141	4238	131	3876			217	6277	211	6370
Serra d'Almors	43	1204	43	1333	21	630	43	1333	43	1290	44	1364	47	1341	47	1406	63	1704	63	1890	64	1970

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Tarragona. Febrer – Desembre 1937

1937	Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost		Setembre		Octubre		Novembre		Desembre	
Municipi	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refu	Estad.	Refu	Estad.
Solivella	77	2160	80	2490	83	2490	83	2573			84	2604	87	2634	93	2790			107	3077	105	3164
Salomó	10	306	51	1581	38	1178			45	1308	45	1395	45	1395	45	1335	59	1589	59	1770	59	1829
Sarral			61	1913					67	1975												
Tamarit de Mar			6	208	8	240	8	248	8	240	8	248	8	235	7	210			15	450	15	465
Tivenys	25	708	46	1426	46	1380	46	1426	47	1399	48	1488	48	1488	75	1872			75	2250	75	2325
Tivissa	139	3896	152	4732	155	4622	156	4811	152	4552	153	4743			154	4620			159	4770	159	4929
La Torre de l'Espanyol	22	620			56	1680	55	1705	56	1680	56	1736	56	1736			74	1988			74	2294
Torre de Fontaubella	6	176	12	372	12	360	12	372	12	360	11	341	12	372	13	390	27	613	27	744	24	720
Torredembarra	69	1944	27	853	96	2786	101	3125	98	2940	92	2800	102	2727	103	3060			136	3954	134	4114
Torroja del Priorat	21	599	37	1147															47	1410	47	1457
Tortosa (*)	850	23811	1092	33852	822	24401	843	25495	1031	30841	1108	32883	1068	32763	1245	28853	1361	37920	2371	62700	230	63983
Ulldecona	368	10304	373	11586	382	11061	350	10683	294	8700	285	8835	270	8344	351	9326			498	12994	448	13152
Ulldemolins	41	1162	52	1612	52	1612	52	1560	52	1560	52	1612	52	1612	59	1665			74	2129	69	2139
Vallclara	21	588	21	651	21	630	15	465	15	450	15	465	15	465	15	450			15	450	15	465
Vallfogona de Riucorbs	22	616	23	705	23	690	21	651	23	690	23	713	23	713	37	1012	37	1147			36	1116
Vallmoll	54	1519	67	2077	64	1920	64	1984	64	1920	64	1888	60	1846	73	2028			81	2384	80	2480
Valls (ciutat)	301	8453	335	10410	359	10410	285	8775	317	9062	338	9873	366	10827			793	18204	510	15146	495	15237
Valls (barri Fonts caldes)			16	496			17	527	17	570	21	615	21	651			21	651	21	630	21	657
Valls (barri Picamoixons)					29	870	30	930	30	900	32	974	30	930			24	744	24	720	24	744
Vandellós	17	488	23	728			27	837	27	700	22	682	25	775	27	810			108	3240	108	3348
El Vendrell	86	2420	142	4402	152	4560	157	4848	157	4710	157	4867	157	4852					309	9270	313	9703
Vila Galán	87	2439	105	3225			109	3367	109	3270	109	3379	109	3379	109	3270	132	3816				
Vilabella	70	1971	58	1809	43	1220	50	1550	56	1643	58	1692	71	1568	64	1756			65	1931	64	1957
Vilalba dels Arcs	25	700	25	775	25	750	25	775	25	750	25	775	25	775	22	660			19	570	52	919

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Tarragona. Febrer – Desembre 1937

1937	Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost		Setembre		Octubre		Novembre		Desembre	
Municipi	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refu	Estad.	Refu	Estad.
Vilallonga del Camp	22	776	17	546	18	540	18	558	20	589	18	589	19	589	21	604			52	560	52	1612
Vilanova de l'Escornalbou	20	560			20	600	20	620	20	600	20	620	20	620	20	600			20	600	20	620
Vilanova de Prades	18	504	17	551			18	558	17	510	17	527	17	527	17	498			17	501	17	527
Vilaplana del Camp	18	504	18	558	15	570	19	589	19	570	49	1249	49	1519	49	1470			67	2010	67	2070
Vila-rodona	89	2492	89	2759	85	2550	87	2697	88	2640	95	2945	98	2948	98	2940			111	33119	106	3258
Vila-seca de Solana	69	1932			74	2220	77	2327	85	2490	87	2691	120	2763	122	3652			180	5374	166	5120
Vilavert	11	308	11	341	11	330	11	341	11	330	11	341			20	510			26	658	28	868
La Vilella Alta	17	479	23	713	21	630	23	713	23	690	23	713	22	682	35	907			34	1020	34	1050
La Vilella Baixa	12	359	24	744	24	720	24	744	17	510	17	527	16	496	30	746			31	892	28	
Vimbodí	89	2492	89	2759	90	2700	90	2790	90	2700									107	3210		
Vinebre	44	44	45	1380	46	1363	46	1426	46	1380	43	1333	43	1333	43	1290	58	1558	58	1740	59	1820
Vinyols	22	616	22	682	13	390	22	682	22	660	17	527	18	558	35	480	33	643	32	960	32	990
La Xerta	41	1174	42	1315	44	1320	46	1358	53	1337			57	1767	84	2151			107	3210	102	3330
Tarragona																			1008	31248	108	31248
Aldover	38	1064	42	1330	56	1680	57	1452	61	1830	61	1811	56	1706	75	2220			63	1694	76	1750
Alforja	42	1200	75	2325			75	2325	80	2280	86	2430	83	2573	83	2490			107	3210	107	3310
Albinyana	15	420	15	465	15	450	15	465	15	450	15	465	15	465	23	618	48	1048	25	340	28	860
L'Aldea									97	2910	97	3007	97	3007	101	3030	128	3652				
La Pobra de Mafumet	29	767	34	1021	34	1018	35	1027	35	1050	35	1085	34	1116	35	1080	35	1116	36	1080	36	1110
Bot	37	1036	38	1178					38	1140	35	1085	35	1085					35	1050	75	1580
Olivella									84	2520												
Ascó	62	1318	62	1922					62	1860	62	1922	62	1922	69	2070			94	2820	94	2910
La Morera de Montsant (Scala Dei)	14	140	14	434					15	465							22	592	22	660	22	680

Relació de dia d'estada i refugiat dels municipis de Tarragona. Febrer – Desembre 1937

1937	Febrer		Març		Abril		Maig		Juny		Juliol		Agost		Setembre		Octubre		Novembre		Desembre	
Municipi	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refug.	Estad.	Refu	Estad.	Refu	Estad.
ANC. Fonts.	Lligall 1.4126.	Caixa 176.	4/4.	Lligall 1.4127.	Caixa 173,	2/4.	Lligall 1.4128.	Caixa 175.	4/4.	Caixa 176.	4/4.	Caixa 176.	4/4.	Lligall 1.4131.	Caixa 179.	¾.						

(*) A partir de novembre la xifra de refugiats de Tortosa inclou, a més del d'aquesta ciutat, les localitats de Camarles, L'Aldea, Bitem, Campredó, La Cava, Regnes, Vila Galán, Enveja i Vilaverd.

FONTS IMPRESES

A) DOCUMENTACIÓ DE CARÀCTER GENERAL

1.- Ban del prefecte del Departament de Vaucluse demanant la col·laboració de la població davant l'imminent arribada de refugiades i refugiats. 10 de setembre de 1914.

Signatura: Bibliothèque Mazarin.

Extret de: *La vie en Vaucluse pendant la guerre de 1914-1918.*

Centre departemental de documentation pédagogique.

A LA POPULATION VAUCLUSIENNE

Notre département de Vaucluse commence a recevoir un grand nombre de bouches inutiles, évacués de places fortes ou réfugiés venant du théâtre des opérations militaires. L'exode dépasse considérablement les prévisions.

Arrachés a leurs foyers, nobles victimes d'une guerre déloyable et barbare, ces malheureux recevront de nos patriotiques populations l'accueil réconfortant et l'aide que le devoir social impose.

Il y a là des femmes, des enfants, des familles entières dans une détresse terrible;

Coeurs généreux de Vaucluse, venez au secours de ces braves gens, français comme vous, qui en des circonstances inversées vous accueilliraient avec leur habituel esprit de sacrifice.

L'Administration préfectorale, secondée par le dévouement des municipalités, leur assure dès maintenant un premier gîte provisoire dans les établissements publics. Mais cette mesure élémentaire n'est pas suffisante pour parer aux besoins de l'avenir.

Il faut que partout on accepte, notamment dans les familles que la guerre n'a pas touchées, un o plusieurs de ces évacués: qu'on s'ingénie à les employer, à leur trouver du travail, à leur permettre de vivre.

L'Etat interviendra d'aillerus dans le paiement des depesses de subsistance et d'entretien des réfugiés ou des évacués.

Le Vaucluse qui a donné au cours de son histoire, tant de preuves de sa générosité et de son courage tiendra à honneurs de seconder notre effort de solidasrité et de bienfaisance.

Vauclesians; je fais appel aux ressources d'ingéniosité de vottsre coeur, à votre initiative e à votre volonté agissante;

Que tout le monde fasse son devoir;

Avignon le 1er setembre 1914. Le Prefet de V. Lambert-Rochek.

2.- de l'alcalde d'Olot demanant la col·laboració de la ciutadania per a l'assistència dels infants vinguts d'Aragó. 2 d'octubre de 1936.

Signatura: AMO

Fons: Administració General. Corporació Municipal

BAN

Havent arribar dels pobles del front aragonès infants que estan al cuidado del poble d'Olot, es prega a tots els industrials i ciutadans en general, que voluntàriament desitgin fer algun donatiu en diner o espècies, passin per aquest Comitè.

Olot 2 d'octubre de 1936

Milícies Antifeixistes d'Olot

Comitè Antifeixista d'Olot i Comarca

3.- Anunci de l'Ajuntament d'Olot entorn l'acolliment familiar d'infants refugiats. 26 d'octubre de 1936.

Signatura: AMO

Fons: Administració General. Corporació Municipal

CONSELL MUNICIPAL D'OLOOT
Departament de Sanitat i Assistència Social

ANUNCI

El Departament de Sanitat i Assistència social, del Consell municipal, posa en coneixement de tots els ciutadans que vulguin recollir algun infant procedent de les zones del front de guerra, passin per les oficines d'aquest Departament, instal·lades a l'edifici de l'antic Casino Olotí, de 10 a 1 del matí o de 3 a 7 de la tarda, en termini de tres dies, a comptar de l'actual.

Ço que es fa públic per a general coneixement.

Olot, 26 d'octubre del 1936, Pel Departament de Sanitat i Assistència Social, Joan Cervantes.

4.- Text explicatiu de la unificació de l'assistència a la població refugiada. Finals de 1936.

Signatura: AHN. Sección Guerra Civil

PS- B arcelona. Leg. 279/8

¿Mando único?

YA ESTÀ LOGRADO en el Comité Central de Ayuda a los Refugiados, integrado por ambas sindicales y las organizaciones de ayuda antifascista.

Por ello, todos vuestros donativos deben ser aportados ÚNICA Y EXCLUSIVAMENTE al Paseo de Pi y Margall, con la seguridad de que son empleados en provecho de los evacuados de las zonas de guerra.

5.- Relació de Municipis bascos amb refugiats procedents de les zones de guerra. Possiblement principis de 1937.

Signatura: AHN. Guerra Civil

PS-Bilbao. Carpeta 13/2

Pueblos donde hay refugiados

Abadiano	Ceberio	Guecho	Murelaga
Abanto y Ciervana	Cenarruza	Gueñes	Murueta
Ajanguiz	Cortezubi	Guernica	Ortuella
Alonsotegui	Chacharramendi	Guizaburuaga	Pedernales
Amorebieta	Derio	Ibarranguelus	Plencia
Apatamonasterio	Dima	Ibarruri	Portugaleta
Arriogorriaga	Durango	Isparter	Rigoitia
Aranzazu	Ea	Izurza	San Julián de
Arbacegui-	Echano	Jemein	Musques
Guerricaiz	Echevarri	Lanestosa	San Salvador del
Arrancudiaga	Elanchove	Larrabezua	Valle
Arrazola	Elorrio	Lauquiniz	Santurce
Arrazua	Eibar	Lejona	Sestao
Arrieta	Erandio	Lemona	Sondica
Aerriogorriaga	Ereño	Lemoniz	Sopelana
Arteaga	Ermua	Lequeitio	Sopuerta
Axpe Marzana	Forua	Lezama	Trucios
Baquio	Fruniz	Lujua	Orduliz
Baracaldo	Galdacano	Mallavia	Usansolo
Barrica	Galdames	Mañaria	Valmaseda
Basauri	Gamiz-Fica	Marquina	Villaro
Bedia	Garay	Maruri	Zaldivar
Berango	Gatica	Mendata	Zalla
Bermeo	Gauteguiz	Mendeja	Zaratamo
Beriz	Arteaga	Miravalles	Zollo
Busturia	Gordejuela	Morga	Elgueta Castro
Carranza	Gorliz	Mugica	
Castillo Elejabeitia	Laredo	Mundaca	
Ceanuri	Gorocica	Munguia	

6.- Escrito, posiblemente d'una intervenció, de la ministra de Sanitat i Assistència Social, Federica Montseny, relatiu a la tasca efectuada pel seu Departament. Possiblement de principis de 1937.

SIGNATURA: Servicio Histórico Militar
Armario 47, Leg. 74, Carpeta 12.

LA LABOR DEL MINISTERIO DE SANIDAD Y ASISTENCIA SOCIAL

No es poca la tarea encomendada a este Departamento, especialmente en las actuales circunstancias y con las dificultades de todo orden con que tenemos que luchar constantemente. Ello explicaría, desde luego, todas las deficiencias y a ellas podría acogerme, para rehuir responsabilidades. Sin embargo, no es esta mi intención, y mi propósito, como el de cuantos trabajan conmigo, prestándome su concurso y asesorándome en todos los asuntos, es precisamente el de evitarlas por todos los medios y el de descubrirlas para que inmediatamente puedan ser subsanadas.

Considero que la obra más importante, hasta ahora, realizada desde que el Ministerio de Sanidad y Asistencia Social está regentado por una delegación de la CNT, estriba en la creación de los dos Consejos Nacionales de Sanidad y Asistencia Social, que estructuran, a base sindical y federalista, el régimen interno del Departamento.

Y tal ritmo acelerado, tal eficacia han conseguido imprimir a todos los asuntos los compañeros de la UGT y de la CNT que forman parte de estos Consejos, que hombres que nada tienen que ver con nuestro movimiento y que incluso venían con algunas reservas

mentales sobre España y particularmente sobre los elementos de la CNT, como son los delegados del Comité de Higiene de la Sociedad de las Naciones, han saludado la innovación con júbilo, declarando que esta nueva estructura representaba una lección dada a países en los que las formas burocráticas y rutinarias restaban la fuerza del entusiasmo y de la integración colectiva a la obra de la Sanidad.

Trabajamos de firme. Las necesidades de la revolución y el ejemplo de nuestro dinamismo, han estimulado el espíritu de emulación de todos. He hallado, además, adhesión y simpatía, venciendo aquellos obstáculos nacidos de hábitos adquiridos desde hace muchos años, mediante la renovación de métodos y la fuerza insuflada por la intervención de las organizaciones obreras.

Trabajar, ver la manera de remediar todas las deficiencias, no puede decir que no las haya y que todos los problemas estén resueltos. Pero haber conseguido que la vida normal, en los que a Sanidad se refiere, no se haya interrumpido, haber conseguido que el problema pavoroso de la evacuación de mujeres, niños, de enfermos, de heridos, de viejos y de inútiles para el combate, no se convirtiera en insoluble; conseguir que no se diera ni un caso de tifus en Madrid ni en Cartagena; vencer incluso la resistencia de las poblaciones españolas, tan reacias a las vacunas, consiguiendo que se practique como nunca la vacunación contra las enfermedades que pueden convertirse en epidémicas, no es poco, igualmente, la lucha anti-venérea, otra de las grandes preocupaciones de la hora, vamos a intensificarla, dotando a los combatientes de un paquete sanitario provisto de todos los elementos preventivos e higiénicos necesarios, teniendo en proyecto planes mayores, con vistas a evitar la propagación de la plaga, cuidando de la higiene de los prostíbulos tanto como de la de los milicianos.

No es, no puede ser personal una obra desarrollada en un Departamento detentado por la CNT. De ahí que, en esta labor de conjunto, no pueda destacarse la labor desempeñada por “El Ministro”, que no es ni más ni menos que otro colaborador, con su trabajo, con sus inquietudes, con sus iniciativas, con su buena voluntad, a la obra general desarrollada por los dos organismos creados por nosotros y que representan la introducción del espíritu revolucionario en los Ministerios: Los Consejos Nacionales de Sanidad y de Asistencia Social.

El trabajo, como la gloria, se reparte equitativamente. Cada Consejero tiene su misión, su responsabilidad, sus aciertos, sus errores, y el derecho a emitir su juicio sobre todos los problemas, de forma que hasta el error y el acierto se convierten en reverso y anverso de la misma obra común. Y presidiéndolo todo, el espíritu de solidaridad, la camaradería, el fervor por hacer algo, la pasión por el bien y por la justicia, que solo sienten intensamente los que han sufrido los zarpazos de la injusticia y los sinsabores de la adversidad.

Cada Consejero con sus iniciativas, con sus amores, con su voluntad puesta en tensión para servir a la humanidad, para dar a los que sufren el consuelo de verse atendidos, no con la frialdad de la caridad oficial, ni con la vanidad de la clásica filantropía a lo D. Juan de Robres, sino con el espíritu solidario y la compenetración de los que realizan una obra de restitución social, de dignificación social del pobre, del enfermo, del puesto al margen de la vida por la sociedad o por la Naturaleza.

Y planes, muchos. Porque somos doce personas dedicadas a estudiar problemas, a analizar asuntos, a buscar soluciones, a prestar nuestro concurso personal, sin reparar en horas ni en trabajos, unidos por la misma fe y la misma voluntad creadora, unidos siendo nosotros mismos y nuestra obra, el ejemplo vivo de lo que pueden hacer juntas la CNT y la UGT. Acometiendo los problemas con espíritu renovador, sin falsas gazmoñerías, con audacia serena, pero con un hondo, con un profundo sentido de responsabilidad. De los planes, sin embargo, no quiero hablar. A medida que los vayamos realizando, a medida que, a

la vez que luchamos con las dificultades, los inconvenientes, los obstáculos producidos por las circunstancias, las cosas nuevas se van haciendo, todos verán y juzgarán.

En lo que a Asistencia Social se refiere, quizá lo más importante, a parte la introducción de las nuevas formas de ver las cosas, de la dignificación de lo que antes era caridad y ahora es solidaridad, es la incorporación de la antigua beneficencia privada a la obra colectiva de los Consejos Nacionales y Provinciales. Todo cuanto levantara la vanidad de los ricos, todo cuanto legara la filantropía, en el mejor sentido de la palabra, a los pueblos, para el mantenimiento de la caridad, la revolución lo incorpora al nuevo ritmo y lo convierte en tesoro común, con el que se levantará el edificio de una obra que ponga bajo la salvaguardia de la colectividad, a todos los que no pueden valerse por sí mismos: niños, viejos, enfermos, anormales, embarazadas. En fin, a cuantos, definitiva o circunstancialmente, necesitan el apoyo mutuo, practicado por todas las especies y que sólo la humana convirtió en degradador y humillante, al rodearle de privilegio y de injusticia.

Y sentimos ya, poco a poco, la alegría de ver surgir algo nuevo de nuestras manos. Sentimos la alegría de dar un mentís a cuantos no creían en nuestro sentido creador, en lo naturalmente enraizado en el alma humana de nuestros principios sociales. Y en medio de las angustias, de las penurias, de las dificultades, la fe en el triunfo, parcial y total, de la gran causa por la que todos luchamos, hoy y mañana, en la guerra primero y en la revolución después, ya que es imposible separar una de la otra, nos anima, nos sostiene y multiplica nuestro esfuerzo, puesto en tensión y proyectado vigorosamente en una sola dirección, recta y firme: Restituir la alegría y la justicia a los que fueron privados de ella y hacer un mundo nuevo libre y sano.

Federica Montseny

7.- Ban del President del Consejo Municipal de Burriana fent una crida a la solidaritat amb les persones refugiades al Municipi. 9 de juny de 1937.

Signatura: AHN. Guerra Civil

PS-Castellón. Carpeta 147

Vicente Moliner Nadal, Presidente del Consejo Municipal de la Ciudad de Burriana.

HAGO SABER: Que las actuales circunstancias exigiendo toda suerte de sacrificios y esfuerzos en pro de la causa del pueblo y triunfo de la causa antifascista, me impelen a pedir a la noble y liberal Burriana ropas y calzados para vestir a los muchos evacuados que en estado lastimoso se encuentran cobijados aquí, saboreando la amargura que sufrieron al tener que abandonar sus hogares.

El pueblo burriánense, tan acogedor y sensible ante las desgracias de sus semejantes, cuando ha sido menester un esfuerzo para aliviar un infortunio no se ha mostrado jamás remiso, y ha cumplido con su deber de humanidad.

Tenemos que considerar que, si la tragedia que ha convertido a estos pacíficos ciudadanos en expatriados de su tierra hubiera caído sobre nosotros, habríamos invocado, allí donde el azar nos arrumbara, el nombre de hermanos para mitigar nuestra desdicha.

Espero pues que, como siempre, el pueblo que siente los horrores de esta guerra monstruosa, sabrá desprenderse de todo aquello que no necesite, entregándolo en el local de la exAbadía, durante el plazo de ocho días, para los evacuados que llegaron a este pueblo hospitalario y generoso.

Sirva este bando de invitación, la cual confío atendáis cumplidamente, ya que otra posición por parte del vecindario habría de considerarse forzosamente en estos momentos

como prueba de desafección a la causa que ineludiblemente hemos de defender, y cuyas consecuencias lamentarían los que tal actitud adoptasen.

Burriana a 9 de Junio de 1937. El Presidente del Consejo Municipal, V. Moliner.-

8.- Procedència de la població refugiada a Castelló. Febrer-abril de 1937. (Elaboració de l'autor)

Avila	Badajoz	Cáceres	Cádiz	Ciudad Real	Córdoba	Granada	Guadalajara	Jaén	Madrid	Málaga	Segovia	Sevilla	Toledo
839	209	81	56	37	864	200	21	80	2044	1218	27	72	902

9.- “Catalunya i els Refugiats”. Article aparegut a la revista Nova Iberia, núm. 2, febrer de 1937.

Signatura: Biblioteca de Catalunya.

De molt abans que Jean Lorrain gosés queixar-se pel fet de no haver trobat en tot Barcelona l'andalusa que cercava, hom ha escrit i parlat excessivament, i no pas sempre de manera elogiosa, de Catalunya i els catalans.

Tots els qui travessaren Catalunya en so de guerra, esperant anar a la mort, tal com travessà Espanya el personatge de “La confessió d'un fill del segle” de Musset, han caigut en errors greus, indubtablement a causa de defectes viusuals, en jutjar no prou encertadament aquesta terra cordial i generosa que no pot ésser compresa per viatgers miops i literatoides superficials.

Jean Laborde, en el seu “Itineraire descriptif de l'Espagne” evoca una cançó del segle XV o XVI que Lengrand va incloure en el seu volum de “Chansons populaires grecques”, en la qual una noia maleeix el seu seductor amb aquestes paraules “Tant de bo et pugui veure sota l'espasa dels turcs o en mans de catalans”.

I encara afegeix l'escriptor viatger “En l'Acamiana, el nom de català, fins ara (1834) significa tant com si diguéssim salvatge, lladre, malfactor i, diuen català, a aquell que té sentiments impúdics i sanguinaris”.

En canvi, per a J. B. Trend (A picture of a modern Spain) són, els catalans, “els grecs del Mediterrani occidental” i, a judici de Baltasar Gracian, en el “Criticón”, sabem ésser “amics dels amics”.

No van posar molt alta Catalunya les llengües d'homes i les plomes d'ànec que van consagrar llurs odís a aquesta terra per tants de conceptes admirable.

No fa gaire, el xerraire Garcia Sanxís –actualment al servei de l'anti-Espanya- també hi va dir la seva “que Barcelona era una matrona maravillosa...però mancada de braços”.

Però Barcelona ha donat la negativa més rotunda a l'infeliç feixistoide, com l'ha donada Catalunya sencera a turistes imbecils, i és de les que esclafen i polvoritzen tots els qui cultiven el deport de la diatriba i, per mala incomprensió o mala fe, insulten i difamen.

Això que Barcelona i totes les seves comarques realitzen durant aquests dies, tràgics i dolorosos, no hi ha hagut ciutat ni regió de qualsevol altre país que hagués pogut efectuar-ho feliçment. I no perquè ella sigui l'única potencialitat i vitalitat d'aquest tros d'Ibèria, sinó perquè en el pit de cadascun dels seus fills –catalans d'origen o d'adopció- batega, viu, el sentiment fratern, i vibra, emocionat i ampli, en l'ànima d'aquest poble amb nervis de ciclop i cor d'infant.

De les terres castellaness i aragoneses, com de les del nord i sud, cada dia arriben, a Catalunya, germans nostres que la guerra –com cap altra cruel i bàrbara- llança aquí, on tots troben generosa hospitalitat. Fugint de la barbàrie desbordada, a Catalunya es refugien infants i dones dolorits i extenuats, vells trists i ombrius.

I a tots obre els seus braços amorosos aquesta Catalunya blana i generosa, magnífica i maternal i a tots ofrena sostre i llit i a tots els dona afecte i pa.

¿Quin altre poble pot oferir exemple semblant? On podríem trobar un esperit de sacrifici com el que alena a Catalunya en aquestes hores de profund dramatisme?

D'ençà de molt abans que, per ordre de la Conselleria de Sanitat i Assistència Social. De 18 d'Octubre darrer, quedés constituït el Comitè Central d'Ajut als Refugiats, tant les ciutats com els pobles més humils de Catalunya, en un desig d'emulació nobilíssim, es van desviure per tal d'atendre com calia tothom qui, fugint del terror feixista, acudia a aquesta terra amb la seguretat de trobar en ella una justa compensació a les seves amargueses i a la seva tristesa infinita.

Cada llar catalana fou un amable refugi.

Malgrat tot, però, calia canalitzar l'esforç individual, per tal que, per considerable que fos el nombre de refugiats a Catalunya, ni un d'aquests germans nostres no quedés sense protecció.

I a aquesta raó poderosíssima, va obeir la disposició de la Conselleria abans esmentada, la qual creà el Comitè d'Ajut als Refugiats, integrat per un representant de cadascuna de les sindicals i institucions següents: CNT – UGT – SOCORS ROIG INTERNACIONAL – PROTECCIÓ D'INFÀNCIA OBRERA – ASSISTÈNCIA INFANTIL – AJUT INFANTIL DE RERAGUARDA – COMITÈ DE FERROCARRILS MZA – CONSELL DE LA GASTRONOMIA – ASSOCIACIÓ DE BANCA I BORSA – DELEGACIÓ DEL CONSELL SUPERIOR DE PROTECCIÓ DE MENORS – ASSISTÈNCIA MUNICIPAL – ASSISTÈNCIA SOCIAL DE LA GENERALITAT, presidit pel Dr. Martí Ibàñez, Director General de Sanitat i Assistència Social, els afanys del qual no han estat superats enlloc ni igualar tan sols.

La seva activitat, verament admirable, ha tingut la virtut de contagiar tothom, estimulant-los en el compliment del deure, que el sentiment de fraternitat imposa, la qual cosa ha resultat relativament fàcil, gràcies a la col·laboració sincera, nobilíssima, altruista i espontània que la ciutadania presta al susdit Comitè, així com també als comarcals. Catalunya i els seus habitants han emprés una obra titànica amb l'esguard alt i el cor a flor de llavis.

De l'esforç que Catalunya, tant injustament difamada –per incomprensió- realitza, n'és prova evident i inconcusa el fet que hagin estat controlats, en un espai de temps relativament breu, més de VUITANTA MIL refugiats i prop de DEU MIL infants, distribuïts per les seves comarques i instal·lats en colònies o atesos en règim familiar.

10.- Article que exposa les funcions dels *Comités de Vecinos* en relació l'evacuació de Madrid i el trencament ocasionat per la CNT i la FAI . 7 de febrer de 1937.

Signatura: Hemeroteca Municipal de Madrid

Setmanari "*El Comité de Vecinos*"

Los Comités de Vecinos al servicio del Frente Popular

Como organización vecina antifascista nacimos en los albores de septiembre. Desde entonces hemos afrontado, sin vacilación ni desfallecimiento, todas las tareas que significaban auxilio o ayuda a la población civil madrileña, y también a los camaradas que

nos defienden en los frentes, ofrendando, con generosidad inigualada, sus vidas. Jamás, entiéndanlo bien quienes quieran y deban, los Comités de Vecinos hemos pretendido suplantar a ninguna organización política, sindical o administrativa en sus funciones peculiares.

Ayer, hoy y mañana, los Comités de Vecinos, sinceramente, con entusiasta lealtad están al lado del Gobierno legítimo de España, el Gobierno del Frente Popular, para orientar al vecindario de Madrid y ejercer eficaz tutela:

Encauzando la evacuación de las mujeres, niños ancianos e impedidos.

Custodiando los pisos y ajuares de quienes tuvieron que abandonar sus hogares.

Reuniendo prendas para los combatientes.

Fomentando suscripciones a favor de los milicianos y huérfanos.

Habilitando refugios contra las incursiones de los piratas del aire.

En pocas palabras: resolviendo los infinitos problemas del hogar de todos los hermanados en un ideal común: ¡GANAR LA GUERRA!

Junto a esas actividades, los Comités de Vecinos, como fieles exponentes de la opinión pública madrileña, quieren ejercitar sus derechos de iniciativa y de crítica. De iniciativa, porque a una organización que encuadra a la casi totalidad del vecindario madrileño (¡1777.000 cabezas de familia!), no se la puede conducir como a manso rebaño, mejor dicho, como a las viejas mayorías parlamentarias, cuya única misión consistía en asentir a las normas puestas por los jefazos. De crítica, porque de la discusión, del contraste de opiniones surgen las directrices más convenientes a la comunidad. Empero ni iniciativa ni crítica pueden calificarse de animadversión hacia la causa que defendemos. Si así fuera, si se considerara que los Comités de Vecinos no colaboraran entusiastamente al lado del Gobierno y, por tanto, de la Junta Delegada de Defensa, los que en representación de los partidos políticos estamos al frente de la organización nos retiraríamos avergonzados de haber originado un movimiento de opinión incapaz de servir a los ideales antifascistas.

DOS ÉPOCAS

Antaño, una época era un lapso de tiempo de considerable duración. Hogaño, los acontecimientos se precipitan vertiginosamente, y una época puede ser poco más de un mes. Tal es nuestro caso como periódico de los Comités de Vecinos. Saltamos al mundo de la Prensa ostentando la representación de todos los partidos políticos y organizaciones sindicales. Hoy, no hace aún el mes, se ha producido una escisión, harto lamentable y, a nuestro juicio, injusta. La primera página de nuestro primer número iba encabezada por un dibujo simbólico que glosábamos con estas palabras: EL COMITÉ DE VECINOS SALUDA A SUS HERMANOS LOS PROLETARIOS DE TODAS LAS ORGANIZACIONES Y LES GRITA: “UNIÓN, UNIÓN, UNIÓN Y EL MUNDO ES NUESTRO”.

Entonces, ¿por qué la deserción?

UN POCO DE HISTORIA

A primeros de diciembre se incorporaron a la tareas del Comité Central y de los Comités de Sector, compañeros representantes de la CNT y de la FAI.

Al compañero delegado de la CNT en el Comité Central se le confió la Secretaría de Organización. Inopinadamente, mediado enero, anuncia que se retira por no estar conforme con el rumbo de los Comités de Vecinos. El representante de la FAI, que ninguna objeción había hecho, también se retira. Simultáneamente comienza una formidable ofensiva. ¿Justa? Los representantes de los partidos políticos que estamos en los Comités de Vecinos. Creemos que no. Nosotros, fieles al lema “Unión, unión y unión”, estábamos dispuestos a encauzar y dirigir la opinión madrileña, en el aspecto de vecinos deseosos de mejorar las condiciones de vida, por cauces justos, sin partidismos, sin otra característica que los de “Antifascismo y ganar la guerra”. No guardamos rencor a las campañas apasionadas que nos hacen, porque los ideales que nos inspiran están muy por encima de todo personalismo, y como nos preciamos

(valga la inmodestia) de sensatos, queremos compartir las responsabilidades con los camaradas que saben luchar unidos en los frentes para derrotar el enemigo común.

Así, pues, al iniciar esta segunda época de EL COMITÉ DE VECINOS, quede como aspiración de todos un cordial llamamiento a los camaradas disidentes de la FAI y de la CNT para trabajar conjunta y fraternalmente unidos en las arduas tareas que pesan y pesarán sobre los Comités de Vecinos, pues de esta manera, y nada más que unidos, será posible cortar de raíz el regocijo que producen a los emboscados las injustas críticas, ya que al gritar “¡Abajo los Comités de Vecinos!” les abris un fácil portillo para escaparse del control vecinal, que tanto les molestaba.

¿VAMOS A RECTIFICAR?

La CNT y la FAI dicen que, o rectificamos, o debemos disolvernó.

Pues bien: como disolvernó constituiría un triunfo del fascismo, preferimos rectificar. Pero ¿en qué y de qué?

Esa es la labor de las dos organizaciones que nos combaten. Señálenos ellas el nuevo rumbo. Vuelvan otra vez a esta Institución, que no debieron abandonar sin antes protestar, en el seno de la Junta, de lo que ellas consideran extralimitación de funciones.

¿Que requieren antes un compromiso nuestro? Márquesenos la directriz a seguir en el futuro; y si aceptamos el programa, ¿se incorporarán a los Comités de Vecinos?

Por nosotros, como observarán la CNT y la FAI, no ha de quedar. Todo menos continuar en este plan de lucha, que ahonda divisiones y diferencias, cuyo fomento por parte nuestra reputaríamos criminal.

11.- Relació de municipis de Castelló indicant contribució rústega, urbana, cens de població i nombre de persones refugiades al terme.¹

Municipis	Contribució rústega	Contribució urbana	Cens de població	Població refugiada
Adzaneta	24.707,35	3.059'76	3.003	142
Ahin	4.684'70	704,95	450	21
Albocásser	42.301'74	4.150'53	2.500	156
Alcalá de Xivert	112.195'03	31.669'41	5.855	330
Alcora	93.478'01	25.705'68	4.541	251
Alcudia de Veo	17.318'97	858'15	794	28
Alfondegulla	17.663'86	669'19	946	77
Algimia de Almonacid	9.425'88	1.752'43	1.094	67
Almazora	194.912'91	87.498'62	8.900	612
Almedijar	7.415'32	2.574'85	712	No consta
Almenara	52.994'13	20.410'11	2.490	155
Altura	38.192'63	3.486'36	3.049	118
Arañuel	5.467'06	1.088'93	778	36
Ares del Maestre	24.920'95	3.423'94	1.688	84
Argelita	7.647'66	1.954'35	380	No consta
Artana	36.904'08	15.034'30	2.695	120
Ayodar	11.267'13	2.288'92	875	43
Azuebar	13.257'25	1.491'91	788	45
Ballestar	3.412'50	402'00	320	No consta
Barracas	12.247'12	1.092'82	538	92
Bechi	42.825'08	16.191'53	2.295	291
Begis	10.896'91	3.290'87	1.238	34
Bel	1.448'50	203'62	180	No consta
Benafer	8.531'11	1.193'25	373	9
Benafigos	9.377'30	1.434'40	936	51
Benasal	23.493'22	13.101'34	2.700	106
Benicarló	77.876'72	47.812'05	6.568	1.050

¹ AHNS. PS-CASTELLÓ. Carpeta 147. Es tracta d'una dada estadística elaborada per la delegació provincial d'Assistència Social, en 3 d'abril de 1937.

Municipis	Contribució rústega	Contribució urbana	Cens de població	Població refugiada
Benicàssim	34.625'81	27.095'88	1.800	201
Benlloch	27.937'78	2.332'99	1.365	150
Bojar	4.595'27	376'50	361	2
Borriol	45.995'19	13.031'99	3.000	138
Burriana	478.441'28	154.644'74	13.895	1.700
Cabanes	84.273'68	5.051'40	3.600	365
Calig	36.975'32	18.513'78	2.827	35
Campos de Arenoso	5.453'46	969'28	356	26
Canet lo Roig	65.375'90	2.450'95	2.227	103
Castell de Cabres	4.482'02	No consta	406	11
Castellfort	19.179'76	1.749'19	1.087	58
Castelnovo	22.459'24	2.127'75	1.126	75
Castellón	370.075'06	591.188'48	35.200	3.000
Castillo de Villamalefa	11.303'12	1.983'36	1.309	52
Cati	27.231'40	2.296'35	2.330	186
Candiel	20.971'15	8.884'50	1.588	93
Cervera del Maestre	55.151'60	8.153'13	2.386	120
Cinetorres	12.269'86	2.880'36	1.478	44
Cirat	10.960'84	2.682'92	912	57
Corachar	2.231'89	138'06	150	No consta
Cortes de Arenoso	24.887'91	2.998'67	1.526	60
Costur	7.614'12	1.564'92	912	57
Cuevas de Vinromà	8.688'53	13.005'02	3.800	292
Culla	46.723'10	1.268'30	2.866	176
Chert	43.272'69	2.942'86	2.583	137
Chilches	No consta	8.818'59	1.232	57
Chiva de Morella	2.121'60	960'20	533	29
Chodos	No consta	No consta	913	43
Chovar	No consta	No consta	651	48
Eslida	13.025'52	5.315'00	1.440	80
Espadilla	No consta	875'61	292	60
Fanzara	17.366'55	2.433'40	689	88
Figueroles	5.859'81	1.333'29	633	41
Forcall	19.013'67	2.829'10	1.782	94
Fredes	2.015'11	120'48	68	No consta
Fuente la Reina	2.131'93	668'77	421	77
Fuentes de Ayodar	2.473'69	668'77	421	26
Gaibiel	6.950'20	2.189'45	1.060	87
Gátova	14.491'58	1.140'72	1.309	94
Geldo	3.303'60	989'42	945	52
Herbes	No consta	No consta	180	18
Higueras	2.863'51	333'16	289	No consta
La Jana	27.889'57	7.054'95	1.992	106
Jérica	61.640'78	14.788'62	2.980	367
Lucena del Cid	37.677'47	12.327'98	4.451	117
Ludicnte	8.521'72	1.662'96	1.069	64
La Llosa	30.288'26	2.039'38	328	38
La Mata de Morella	4.267'89	639'34	611	26
Matet	6.737'31	1.123'28	588	20
Moncófar	50.334'70	27.328'28	2.552	231
Montán	8.715'44	2.945'55	1.004	31
Montanejos	7.407'00	1.565'57	956	32
Morella-Herbes	119.909'51	25.029'65	6.200	270
Navajas	12.994'02	11.596'79	984	120
Nules	231.015'48	64.205'54	6.703	520
Olocau del Rey	1.811'47	489'37	473	24
Onda	196.073'16	39.026'95	6.631	500
Oropesa	24.465'95	7.671'80	800	271
Ortells	7.904'01	925'86	447	15
Palanques	2.960'88	630'80	447	15
Pavias	2.766'16	559'01	265	No consta
Peñíscola	65.597'64	6.411'06	3.102	160
Pina de Montalgrao	9.811'47	1.557'54	850	29
Portell de Morella	12.251'18	908'87	977	45
Puebla de Arenoso	19.428'15	3.924'36	1.711	66

Municipis	Contribució rústega	Contribució urbana	Cens de població	Població refugiada
Puebla de Benifasar	5.727'83	487'50	670	No consta
Puebla de Tornesa	10.043'47	1.557'54	850	58
Ribesalbes	5.060'39	4.510'00	936	59
Rosell	39.162'29	10.741'91	2.147	94
Sacañet	3.463'79	1.113'02	421	16
Salsadella	25.899'04	5.965'13	1.645	77
San Jorge	40.878'53	6.846'60	1.309	75
San Mateo	78.774'80	23.639'46	3.638	170
San Rafael del Rio	25.709'40	457'86	700	35
Santa Magdalena de Pubis	22.088'16	7.645'57	1.530	28
Sarratella	5.696'06	560'48	570	59
Segorbe	82.725'09	44.829'38	6.455	476
Sierra Engarcerán	19.497'95	1.479'09	2.603	91
Soneja	18.524'94	10.508'19	1.858	144
Sot de Ferrer	7.182'78	2.024'24	774	80
Sueras	12.995'77	1.783'16	1.146	66
Tales	17.987'64	2.380'25	1.057	53
Teresa	9.565'37	934'77	1.057	53
Tirig	17.434'79	1.257'88	1.382	91
Todolella	10.099'16	No consta	683	19
Toga	5.594'86	840'46	378	13
Torás	5.440'45	2.528'92	700	24
El Toro	17.200'38	2.627'71	1.181	29
Torralba del Pinar	4.144'44	321'26	296	19
Torreblanca	31.386'22	22.846'29	3.600	283
Torre Chica	5.322'29	708'80	374	33
Torre de Embesora	5.281'31	337'65	427	26
Torre Endomenech	3.735'08	533'47	490	34
Traiguera	67.829'79	2.816'58	3.021	130
Useras	45.013'86	8.843'54	3.077	145
Vall	2.264'02	526'17	82	20
Vall d'Alba	41.441'04	2.225'26	3.000	136
Vall de Almonacid	12.705'68	1.291'02	777	53
Vall d'Uxó	83.379'82	14.865'93	3.900	216
Vallibona	15.715'24	2.181'04	1.418	36
Villafames	80.329'82	14.865'93	3.900	216
Vilafranca del Cid	19.986'95	13.370'65	3.564	224
Villahermosa del Rio	25.144'47	8.335'89	1.951	79
Vilamalur	4.085'54	412'16	456	14
Vilanova d'Alcolea	41.026'47	8.335'89	1.951	79
Villanueva de Viver	1.987'70	539'22	342	12
Vilar de Canes	5.679'77	696'61	503	26
Vila-real	506.162'67	108.541'25	18.900	213
Villavieja	8.906'26	18.250'70	2.722	205
Villores	2.427'40	361'55	459	16
Vinaroz	136.509'56	55.091'93	8.292	518
Vistabella del Maestrazgo	32.554'57	4.845'00	2.343	102
Viver	33.411'76	4.684'71	2.497	95
Zorita del Maestrazgo	10.168'60	1.150'58	1.021	76
Zucaina	14.534'74	1.805'62	1.104	73
Total persones refugiades				18.767

12.- “¿Qué se hará con los refugiados?. Editorial de La Vanguardia. 6 de noviembre de 1936

Signatura: Biblioteca Nacional

Continúan llegando a Barcelona los fugitivos de las regiones de la Península incendiadas por la guerra. Son, principalmente, campesinos de Andalucía y Extremadura cuyos humildes hogares fueron destruidos por insistentes y terribles bombardeos. En triste desfile por las calles de nuestra ciudad, muestran uno de los aspectos más espantosos de la guerra, donde no todo es estruendo de máquinas mortíferas, ni gritos de combate ni alaridos de dolor: hay, además, el silencio de la muerte que planea sobre los campos de batalla, cuando la tromba de hierro y fuego ha pasado y se oye tronar distante el cañón; hay el silencio de los pueblos hundidos y de las vidas destrozadas, con esos desfiles trágicos de pobres familias del campo lanzadas a la indigencia y a una dolorosa peregrinación por las ciudades de la retaguardia buscando refugio.

A estas víctimas de la guerra no se las puede abandonar. Barcelona las acoge conmovida por su desgracia, procurándoles alojamiento y alimentación. Pero suman ya algunos miles, continuamente llegan nuevos contingentes de refugiados y empiezan a surgir las dudas sobre la capacidad económica de la capital de Cataluña para atender debidamente a todos los que van llegando en demanda de cobijo y pan.

Los refugiados crean a Barcelona, ya abrumada por el peso de necesidades excepcionales, un nuevo problema. Porque es muy difícil cortar estas nuevas corrientes inmigratorias que han surgido del drama que estamos viviendo todos. Con sumar miles los fugitivos de la guerra que se refugian entre nosotros, son más, muchos más, los que vagan todavía, como sonámbulos, entre las ruinas humeantes de sus casas, que probablemente no volverán a levantar, y por los campos desolados de donde habían sacado su sustento. Las milicias catalanas que operan en Aragón están pidiendo socorros, en estos días, para los campesinos, muertos de hambre y de frío, que todavía no han podido arrancarse -¡tan hondas raíces echaron en la tierra!- de los lugares donde perdieron cuanto poseían para subsistir. ¿Vendrán esos también cuando la permanencia en los campos helados les sea insoportable, a buscar el rincón que les promete la ciudad grande y tumultuosa?

Sin restringir el sentimiento acogedor que brota espontáneamente de la población barcelonesa, hay que ir pensando en lo que puede hacerse para resolver el problema de los refugiados.

Muchos de los refugiados, los que sean aptos para el manejo de las armas, podrán alistarse para marchar a los frentes de combate. Pero ¿y los otros?

Tal vez —es un parecer que aventuramos como modesta sugerencia— podrían ser ocupados en las labores del campo catalán, donde hay penuria de brazos, por la ausencia de los que cambiaron el arado por el fusil y se están batiendo en las trincheras. Gente del campo, labradores son la mayor parte de los refugiados, de modo que ni siquiera necesitan adaptarse a los trabajos agrícolas porque labrar la tierra es su oficio. Repartidos por aquellas regiones de Cataluña donde su esfuerzo pueda ser más útil, se aprovecharía su capacidad productora, al mismo tiempo que se lograba un alivio en la congestión de desocupados que padece la ciudad.

Se ha hecho una campaña encaminada a conseguir de nuestros campesinos que intensifiquen su labor, de modo que no se haga sentir en las cosechas futuras la ausencia de los que luchan en el frente. Si esta ausencia pueden cubrirla los refugiados, se habría dado con la solución de un problema que empieza hoy a pesar sobre nuestra desquiciada economía y que mañana puede ser angustioso.

13.- Declaració de l'Assemblea d'Alcaldes de Catalunya celebrada a Barcelona el 3 de setembre de 1938.

Signatura: Arxiu de l'autor.

Els moments greus que atravesava la nostra Pàtria, com a conseqüència de la lluita que sostenim contra el feixisme invasor, obliguen a tots els antifeixistes a aportar el seu gra de sorra, per abastir els fonaments de la victòria. Si aquesta és una obligació de tots els antifeixistes, ho és més encara dels homes que ostenten càrrecs representatius com són, en aquest cas, els Alcaldes de Catalunya, aplegats en aquest Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona, les parets del qual estan amarades d'història i de dignitat cívica.

El motiu d'aplegar-nos és motivat per les dificultats, cada dia més apremiants, de la manca de queviures. No hem vingut ací a fer demagògia, ni a exposar censures. Ens aplega un esperit constructiu i un gran amor a la nostra terra, i perquè avui, amb una resignació heroica, veiem com els nostres germans sofreixen i es debaten davant un problema, la solució del qual s'escapa de les seves possibilitats.

Hem dit que ens hi aplegava un esperit constructiu, i aquesta paraula és justa. Nosaltres, els ací reunits, lluitem per aconseguir la victòria final que no hem de deixar-nos escapar per dolorosos que siguin els sacrificis que se'ns demanin. Però darrera de nosaltres i formant part del nostre propi ésser, hi ha milers d'infants, de mares, de vells i de malalts als que no podem exigir-los cap de sacrifici; els uns per la seva pròpia infantesa, les mares perquè damunt seu pesa tot el dolor d'aquesta guerra i els vells i els malalts perquè són els més castigats i tan indefensos com les pròpies criatures. Hi ha a més a més, la massa treballadora a la que es demana un rendiment de treball que solament pot assolir-se a base d'una alimentació limitada, però suficient per a seguir produint, per a bastir amb les seves suors i els afanys l'alegria triomfal.

Abans hem indicat que no ens guia cap esperit de censura. És cert. Volem tractar aquesta qüestió amb tota ponderació, això però no ha d'ésser obstacle per a que assenyalem aquelles falles que, al nostre entendre, siguin objecte de rectificació, perquè entenem que al exposar-les no fem altra cosa que donar una orientació al Govern. Els ací aplegats, som els que estem en contacte més directe amb el poble; que sentim de més a prop els seus batecs, i, per tant, els que coneixem més a fons els problemes que el preocupen, i és per això, precisament, que la nostra paraula ha d'ésser escoltada pel Govern que veu les qüestions generals més en perspectiva, més difoses.

No ignorem que la situació actual no permet al Govern gaires possibilitats, però és innegable que si en disposa d'algunes, aquestes han d'anar enfocades a assegurar un racionament, tan reduït com es vulgui, però un racionament efectiu i d'una igualtat absoluta per a tots els ciutadans.

Sabem que hem de renunciar a moltes coses; de fet ja hi hem renunciat des de fa molts mesos, però fora un error greu el suposar que les possibilitats del país, poden bastar per a cobrir les mínimes necessitats de la població civil i les dels combatents. Una ullada a la xifra d'importacions que realitzava Barcelona abans de la guerra, bastaria per a demostrar que en els períodes més òptims, les importacions de tota mena de queviures representaven centenars de milions de pessetes. Ara, amb una producció extraordinàriament reduïda, aquesta xifra d'importacions, seria augmentada en quantitats considerables, però no es tracta d'això. Es tracta simplement d'assegurar un racionament suficient per a seguir produint i per a que els ciutadans no es vagin depauperant de mica en mica, puix llavors, el ròssec dolorós de la guerra, agafaria caire de tragèdia.

Partint d'aquest principi, es podrien prendre com a base de discussió els següents punts:

1r.- Els productes de menjar, beure i cremar i el sabó, han d'ésser considerats material de guerra, puix que la guerra no solament es guanya amb profusió de material bèl·lic, sinó que precisa també que el combatent estigui ben atès i que a la reraguarda no li manqui el més indispensable, ja que fora una temeritat el suposar que sense una reraguarda ferma i decidida, es podria guanyar la guerra. Sentada aquesta premisa i com sigui que la zona lleial no produeix el suficient per a una alimentació bàsica de l'Exèrcit i del Poble, caldrà importar en la forma que sigui, els aliments necessaris a la població civil i als combatents.

2n.- Precisa que tots els ciutadans gaudeixin del mateix tracte en una qüestió de tan cabdal importància. Intendència ha de tenir al seu càrrec l'alimentació dels combatents, i correspon a l'estament civil la distribució igualitària dels queviures als no combatents. Tota la població civil treballa per a la guerra; per tant, no cal fer distincions entre els que treballen en indústries de guerra pròpiament dites i els que treballen en altres indústries car tots tenen les seves necessitats i el treball de tots és avui imprescindible. Aquesta equitat en la distribució ha d'ésser absoluta. Si cal augmentar els sous dels funcionaris de l'Estat, que s'augmentin; si cal augmentar els salaris dels Agents de Seguretat i Policia que s'augmentin també; el que no es pot admetre és aquest tracte de favor que tant irrita el poble i crea un focus de desmoralització.

3r.- La distribució de tots els productes alimentosos ha d'anar a càrrec dels Ajuntaments; avui aquests es troben responsabilitzats davant l'opinió pública i en realitat, i prenent com a patró l'Ajuntament de Barcelona, solament se'ls lliura queviures per a racionar a una mínima part de la població civil. Barcelona, ciutat de més d'un milió tres-cents mil habitants, es troba amb què l'Ajuntament solament en raciona 180.000 i la resta ho són per mitjà de les Cooperatives, les quals reben directament els productes de la Direcció General de Proveïments del Govern de la República. Això no és obstacle perquè tots els greuges es facin as l'Ajuntament quan durant setmanes i mesos sencers el racionament falla. Per tant, per la dignitat dels Municipis, aquests han de distribuir tots els articles sense excepció, i llavors, n'estem segurs, el racionament adquirirà el sentit igualatori que propugnem.

4rt.- La distribució dels productes de la terra ha de sofrir una transformació a fons. Fins ara, els egoismes per una part i les necessitats per un altre, han fet que el rendiment que ha donat la nostra terra pròdiga en tota mena de possibilitats, hagi estat gairebé nul. Cal reforçar el prestigi dels Sindicats Agrícoles i donar-los tot el suport necessari. Les collites han de passar íntegrament als Sindicats, actuant amb ma de ferro contra els agricultors que es resisteixen a lliurar-los els seus productes; els Sindicats i els Alcaldes han de tenir la plena responsabilitat de que de la comarca o poble respectiu no s'escapi ni un quilo de producte sense controlar. Als agricultors cal oferir-los les garanties necessàries i vetllar perquè no els manqui l'indispensable. Però s'ha de tallar d'arrel la iniciativa particular que ens porta al caos. L'Autoritat dels Sindicats s'ha de veure recolzada per una acció del Govern sense la qual el fracàs fóra evident.

Aquestes són les conclusions que amb tota ponderació podrien ésser discutides i aprovades per a elevar-les al Govern de la Generalitat de Catalunya perquè aquest, a la vegada, les presenti al Govern de la República, junt amb el testimoni emocionat de tots els aplegats en aquesta Assemblea, que tenen el pensament fit en el triomf dels ideals pels quals combatem en aquests moments.

B) Legislació realitzada pel Govern de la República

MINISTERIO DE INSTRUCCIÓN PÚBLICA Y BELALS ARTES. DECRETO. GACETA DE MADRID núm. 218, 5 d'Agosto de 1936.

La defensa que de la República y de las libertades ciudadanas está llevando a cabo el pueblo español, con heroísmo jamás superado, causa ya muchos huérfanos y causará desgraciadamente más.

Por gratitud que impone un deber, el Gobierno acude desde este momento a recoger y tutelar esos huérfanos, pagando así en los hijos la deuda que ha contraído con los padres al dar su vida heroicamente en defensa de la República. Los huérfanos de nuestros milicianos merecen el título de hijos predilectos de la República.

Como hijos suyos quiere éste que sean tratados en lo sucesivo. Nada ha de faltarles. A organizar su cuidado y su educación se dispone el Gobierno.

Mientras duren las circunstancias anormales, el Gobierno procurará recogerlos en internados para que no carezcan de nada. Las máximas atenciones del Gobierno serán para ellos. Cuidados, educación, preparación profesional, ayuda eficaz cuando esta preparación termine.

Todo eso quiere el Gobierno para los huérfanos de quienes murieron defendiendo la República.

Tal es la finalidad de este Decreto, que el Gobierno aprueba con entusiasmo, y al cumplimiento del cual prestará atención preferente.

Por ello, de acuerdo con el Consejo de Ministros, y a propuesta del de Instrucción pública y Bellas Artes,

Vengo en decretar:

Artículo 1º. Se crea la Junta de Protección de Huérfanos de los Defensores de la República, que presidirá el Ministro de Instrucción pública, radicará en dicho Ministerio, y de la que formarán parte el Subsecretario del mismo, el Director general de Primera enseñanza; un representante de cada uno de los Departamentos ministeriales, designados por los ministros respectivos; una representación de la Junta Central de Protección de Menores, un representante de la Federación de Trabajadores de la Enseñanza y un representante de cada uno de los partidos políticos que constituyen el Frente Popular y las sindicales obreras que contribuyen en estos momentos a la defensa de la República.

Artículo 2º. Una vez constituida la Junta que hoy se crea, redactará el Reglamento para la protección de huérfanos que le está encomendada, en el que se determinarán las distintas formas de ejercer dicho protectorado, atendiendo para ello a las circunstancias de edad, familia, etc., que concurren en cada caso.

Artículo 3º. Los huérfanos a que alcance la protección de esta Junta tendrán la consideración de hijos predilectos de la República, gozarán de matrículas gratuitas en todos los Establecimientos de enseñanza del Estado, sus títulos serán expendidos gratuitamente y disfrutarán además de cuantas ventajas y prerrogativas se determinen el Reglamento.

Artículo 4º. El Ministerio de Instrucción pública y Bellas Artes, mientras subsistan las circunstancias anormales, dispondrá la organización de internados donde sean recogidos y atendidos los huérfanos de los milicianos muertos en campaña. Para ello, una vez constituida esta Junta, procederá a designar una Comisión ejecutiva de cinco miembros que será presidida por el Director general de Primera Enseñanza y de la que formará parte, necesariamente, un representante de la Junta central de Protección de

Menores, la que se encargará de realizar cuantas gestiones sean necesarias para la creación, organización y dirección de dichos internados.

Artículo 5º. El Ministerio de Instrucción pública solicitará los créditos que para ello juzgue precisos.

Artículo 6º. Quedan, desde luego, afectos a los fines de esta Junta, con carácter inicial, el antiguo edificio del Colegio del Pilar, que regentaban los Hermanos Maristas, establecido en la calle de Castelló, número 50, y el que ocupaba el Colegio de las Ursulinas de Nuestra Señora de Loreto, establecido en la calle de Príncipe de Vergara, número 44, ambos de Madrid.

Artículo 7º. El Ministerio de Instrucción pública y Bellas Artes dictará cuantas disposiciones sean necesarias para el mejor cumplimiento de este Decreto.

Dado en Madrid a cuatro de Agosto de mil novecientos treinta y seis. Manuel Azaña. El Ministro de Instrucción pública y Bellas Artes, Francisco Barnés Salinas

MINISTERIO DE HACIENDA. DECRETO. GACETA DE MADRID núm. 254, 10 de Septiembre de 1936.

A fin de remediar en lo posible la situación de desamparo en que pudieran encontrarse los hijos de los milicianos fallecidos en defensa de la República, se creó por Decreto de 4 de Agosto último una Junta Protectora de los mismos encargada de la organización de internados y guarderías infantiles en que fueran recogidos aquéllos y cuidados, por parte del Estado, con el máximo cariño y el carácter de hijos predilectos de la República a que se han hecho acreedores por el holocausto que de sus vidas hicieron sus progenitores.

El sostenimiento de estas Instituciones requiere gastos para los cuales se carece en estos momentos de dotación presupuestaria adecuada, y para obtenerla se ha seguido el procedimiento previsto por el artículo 41 de la vigente ley de Contabilidad, en la qual han informado favorablemente en cuanto a la concesión de crédito la Intervención general y el Consejo de Estado.

En virtud de las precedentes consideraciones y estimando el caso comprendido en el apartado b) del artículo 114 de la Constitución, de acuerdo con el Consejo de Ministros y a propuesta del de Hacienda,

Vengo en decretar:

Artículo 1º. Se concede un crédito extraordinario de 300.000 pesetas al presupuesto de gastos en vigor de la Sección octava de obligaciones de los Departamentos ministeriales, “Ministerio de Instrucción pública y Bellas Artes”; capítulo tercero “Gastos diversos”; artículo 4º, “Auxilios, subvenciones y subsidios”; grupo adicional, “Junta de Protección de Huérfanos de la República”; concepto único, “Subvención para atender la creación y sostenimiento de Orfelinatos y matrículas gratuitas a los huérfanos que lo sean de defensores de la República”.

Artículo 2º. El importe del antedicho crédito extraordinario se cubrirá en la forma que determina el artículo 41 de la ley de Administración y Contabilidad.

Artículo 3º. El Gobierno dará cuenta a las Cortes del presente Decreto.

Dado en Madrid a nueve de Septiembre de mil novecientos treinta y seis. Manuel Azaña. El Ministro de Hacienda, Juan Negrín López.

MINISTERIO DE HACIENDA. DECRETO. GACETA DE MADRID núm. 291, 17 de Octubre de 1936.

Por Orden de 5 de los corrientes de la Presidencia del Consejo de Ministros se crea un Comité de refugiados y emigrados encargado de organizar el alojamiento, refugio y sostenimiento de la población civil que tiene que ser evacuada de los diversos lugares en que se desarrolla la lucha provocada por la sublevación militar; y con el fin de dotar a dicha Junta de los elementos indispensables para que pueda cumplir su misión se ha tramitado expediente de concesión de un crédito extraordinario en el que han recaído informes favorables de la Intervención general y del Consejo de Estado.

Fundado en tales consideraciones, a propuesta del Ministerio de Hacienda, de acuerdo con el Consejo de Ministros y como caso comprendido en el artículo 114 de la Constitución,

Vengo en decretar lo siguiente:

Artículo 1º. Se concede un crédito extraordinario de 2 millones de pesetas, imputable a un capítulo adicional del vigente presupuesto de gastos de la sección 1ª de obligaciones de los Departamentos ministeriales, “Presidencia de Consejo de Ministros”, que se figurará con la expresión “Para toda clase de atenciones que origine al Comité de refugiados el cumplimiento de los fines que tiene encomendados”.

Artículo 2º. El importe del antedicho crédito extraordinario se cubrirá en la forma que determina el artículo 41 de la ley de Administración y Contabilidad de la Hacienda pública.

Artículo 3º. El Gobierno dará cuenta a las Cortes del presente Decreto.

Dado en Madrid a dieciséis de Octubre de mil novecientos treinta y seis. Manuel Azaña.
El Ministro de Hacienda, Juan Negrín López.

PRESIDENCIA DEL CONSEJO DE MINISTROS. ORDEN. GACETA DE MADRID núm. 301, 27 de Octubre de 1936.

Excmos. Sres.: El Comité Nacional de Refugiados acude a esta Presidencia exponiendo que enseñanzas de la práctica aconseja la conveniencia de sustituir el procedimiento establecido en cuanto se refiere a la forma de efectuar el alojamiento de las personas evacuadas de las zonas de guerra, y propone al efecto se sustituya tal sistema por otro de mayor eficacia, otorgando obligatoriedad a los alojamientos y creando los Comités provinciales y locales con normas adecuadas para su funcionamiento.

Y de conformidad con la propuesta del Comité Nacional de Refugiados,

Esta Presidencia ha resuelto:

1º. A partir de la publicación de la presente Orden en la Gaceta de Madrid será obligatorio el alojamiento de los emigrados de los frentes de lucha.

2º. Para llevar a cabo la misión a que se refiere el párrafo anterior, se crean, dependiendo directamente del Comité Nacional, los Comités provinciales y los locales de Refugiados.

El Comité provincial estará constituido por el Gobernador civil de la provincia, como Presidente, y por representantes de todos y cada uno de los partidos que comprende el Frente Popular y de las Sindicales UGT y CNT; el Inspector provincial de Sanidad, un representante del Socorro Rojo y otro designado por los organismos de Asistencia Social, y por dos representantes cuando menos del Ayuntamiento de la capital de la provincia.

El Comité local estará integrado por el Ayuntamiento de la localidad, por representantes de las organizaciones sindicales, si las hubiere, y por el Médico titular. En caso de existir más de uno, ostentará la representación el de mayor antigüedad.

3º. La jurisdicción del Comité provincial de Refugiados, alcanzará la del territorio de la provincia en que se constituya y tendrá por labor principal:

a) Organizar todos los Comités locales que actuarán bajo su dependencia.
b) Proceder a distribuir en los distintos pueblos de la provincia los evacuados que le envíe el Comité Nacional.

c) Establecer, de acuerdo con los Comités locales, los medios que han de emplearse para atender a la alimentación y demás necesidades de los refugiados.

Estos medios, entre otros, pueden ser:

I. El Comité podrá llevarles a uno o varios edificios y satisfacer los gastos de manutención. En este caso, queda autorizado el Comité para establecer cuotas entre todos los vecinos, proporcionales a la riqueza de cada uno, con las que se atenderá a estos gastos. Al dinero recaudado para dichos fines no podrá dársele destino distinto.

II. El Comité podrá distribuir los evacuados entre los vecinos de la localidad en proporción a los ingresos que cada uno tenga, dándoles la facultad de admitirlo o abonar la cantidad que se estipule, que no será suma inferior en ningún caso a la que se crea pueda gastarse por cada refugiado, más un 50 por 100 de aumento.

III. Establecer cualquier otro sistema que considere mejor que los expuestos. Para ello habrá de preceder necesariamente la aprobación del Comité Nacional, al que habrán de remitirse las razones propuestas.

a) Velar porque a los refugiados se les cuide solícitamente; inspeccionar todos los servicios, comidas, albergues, condiciones higiénicas y sanitarias, instrucción, vestido, etc., etc.

b) Adoptar aquellas iniciativas que mejoren las condiciones en que puedan vivir los refugiados, atender sus reclamaciones y quejas, si las hubiere, y resolver sobre las mismas, quedando a los interesados la facultad de acudir ante el Comité Nacional.

c) Los Comités provinciales y locales quedan obligados a acatar y cumplir los acuerdos del Nacional e informar las consultas y contestar a las preguntas que éste les formule, y a poner en conocimiento del mismo cualquier anomalía que encuentren, debiendo remitirle el Comité provincial semanalmente una nota informativa de cuanto ocurra.

c) Los Comités provinciales se reunirán, por lo menos, una vez por semana.

d) Los cargos serán gratuitos.

Madrid, 26 de Octubre de 1936. Largo Caballero. Señor Presidente del Comité Nacional de Refugiados.

MINISTERIO DE HACIENDA. DECRETO. GACETA DE MADRID núm. 355, 20 de Diciembre de 1936.

La difícil situación creada a los ciudadanos fieles de la República en los distintos lugares dominados por los facciosos, obligó a aquellos a refugiarse en territorio extranjero, principalmente en Francia y en el Marruecos francés, faltos de recursos y sin posibilidad alguna de recibirlos de sus familiares o representantes no trasladados, y como su estancia en aquellos países ocasiona gastos a los que no es posible atender con los créditos figurados en el Presupuesto en vigor, se ha instruido un expediente en solicitud de los recursos indispensables para el abono de dichos gastos y para la repatriación de los que los causan, todo ello en defensa del prestigio de España en el

exterior. En el referido expediente constan los informes de la Intervención general y del Consejo de Estado, favorables al otorgamiento, por medida gubernativa, de un suplemento de crédito al del capítulo tercero, artículo cuarto, grupo primero, concepto primero de la Sección atribuida al Ministerio de Estado.

Y fundado en ellos, de acuerdo con el Consejo de Ministros y a propuesta del de Hacienda, como caso comprendido en el apartado a) del artículo ciento catorce de la Constitución,

Vengo en decretar:

Artículo primero. Se concede un suplemento de crédito de ciento cuarenta y dos mil seiscientas pesetas al figurado en el vigente Presupuesto de gastos de la sección segunda de Obligaciones de los Departamentos ministeriales, capítulo tercero “Gastos diversos”, artículo cuarto “Auxilios, subvenciones y subsidios”, grupo primero “Servicios generales del Ministerio y Subsecretaría”, concepto primero “Hospitalizaciones, socorros y repatriaciones de españoles indigentes con arreglo a los convenios internacionales”, con destino al abono de los gastos causados por los españoles refugiados en el extranjero y a los de su repatriación.

Artículo segundo. El importe del indicado suplemento de crédito se cubrirá en la forma determinada por el artículo cuarenta y uno de la Ley de Administración y Contabilidad vigente.

Artículo tercero. El Gobierno dará cuenta a las Cortes del presente Decreto.

Dado en Barcelona, a diez y ocho de Diciembre de mil novecientos treinta y seis. Manuel Azaña. El Ministro de Hacienda, Juan Negrín.

PRESIDENCIA DEL CONSEJO DE MINISTROS. DECRETO. GACETA DE LA REPÚBLICA, núm 33, 2 de Febrero de 1937.

Por Orden de cinco de Octubre se constituyó en Madrid un Comité de Refugiados dependiente de la Presidencia del Consejo de Ministros, integrado por varias entidades y presidido por el Ministro de la República D. José Giral Pereira, estableciéndose en su artículo cuarto que dispondría de los fondos necesarios para el desempeño de su labor humanitaria, suministrados por la “Caja de Reparaciones” del Ministerio de Hacienda, en la que tendría abierta una cuenta corriente.

Por otra Orden de trece de Octubre citado se dispuso que el Comité de Refugiados extendiera su acción y funciones a todos los refugiados y emigrados de los pueblos enclavados en zonas ocupadas por los rebeldes y que no fueran hostiles al régimen, consignándose también en el párrafo tercero, que los fondos necesarios para el desempeño de las funciones que se encomendaban al comité se habilitarían mediante un crédito extraordinario si la “Caja general de Reparaciones” no subviniera a ellos, y, finalmente, finalmente por nueva Orden de veintiséis del repetido mes de Octubre último, se crearon, dependiendo directamente del Comité Nacional, los Comités provinciales y locales de Refugiados, determinándose la jurisdicción de los mismos y su actuación.

Por Decreto del Ministerio de Hacienda de diez y seis de Octubre de mil novecientos treinta y seis fue concedido un crédito extraordinario de dos millones de pesetas, imputable al Presupuesto de la Presidencia del Consejo de Ministros, para toda clase de atenciones que origine al Comité de Refugiados el cumplimiento de los fines que tenía encomendados, cuyo crédito fue puesto a disposición del citado comité.

Mas habiéndose creado con posterioridad el Ministerio de Sanidad y Asistencia Social, en cuyo marco de atribuciones viene a encuadrar la misión encomendada al

Comité de Refugiados, parece indicado que sea el citado Ministerio el encargado de tal cometido; y fundado en estas consideraciones, de acuerdo con el Consejo de Ministros y a propuesta de su Presidente,

Vengo en decretar lo siguiente:

Artículo primero.- Queda disuelto el Comité Nacional de Refugiados que fue constituido por Orden de cinco de Octubre de mil novecientos treinta y seis y ampliado por otras de trece y veintiséis del mismo mes.

Artículo segundo.- Queda encomendada la misión del referido comité al Ministerio de Sanidad y Asistencia Social, al cual deberá hacer entrega de los fondos y rendir cuentas de su actuación con la urgencia posible.

Dado en Barcelona, a treinta de Enero de mil novecientos treinta y siete. Manuel Azaña. El Presidente del Consejo de Ministros, Francisco Largo Caballero.

MINISTERIO DE SANIDAD Y ASISTENCIA SOCIAL. ORDEN. GACETA DE LA REPÚBLICA, núm. 52,21 de Febrero de 1937.

Ilmo. Sr.: El problema de la evacuación y asistencia a los refugiados va tomando proporciones extremadas por la amplitud y caracteres que las circunstancias presentes imprimen a este trascendental asunto.

Es indudable que, a pesar de los muchos aciertos que hasta la fecha se han tenido en este problema, la realización práctica ha puesto de relieve deficiencias que este Ministerio tiene la obligación ineludible de subsanar y aun de mejorar en diferentes aspectos relacionados con el refugio de los evacuados.

La evacuación forzosa de Madrid, unida a la que se está llevando a cabo en Almería, han agotado una gran parte de las posibilidades de alojamiento de que, según el régimen establecido hasta ahora, se disponía en los diferentes territorios leales al Gobierno. Esto hace que, debiendo obligadamente evacuar aún un número considerable de población civil muy inmediata y próxima a las zonas de guerra, se piense en buscar y proporcionar, por todos los medios, el acoplamiento de las familias que, víctimas de las atrocidades que incurren los elementos facciosos, se ven privadas de su hogar y necesitan el que sus hermanos puedan prestarles en los territorios de retaguardia. Grandes son los sacrificios que la población leal al Gobierno de la República se está imponiendo para no dejar desamparados a los evacuados, sacrificios que conocemos y que quedan compensados al cumplir con la misión sagrada y humanitaria que representa el proporcionarles parte, por no ser posible todo, del bienestar que han perdido. Pero los momentos actuales exigen un mayor esfuerzo, un nuevo empuje en este espíritu de sacrificio, puesto que quedan aún sin alojamiento muchos miles de familias que, como las demás ya refugiadas, necesitan también ser atendidas.

Este Ministerio, sobre quien recae el pesado y enorme problema de la evacuación, con el fin de solucionar este conflicto y haciendo un vibrante llamamiento a toda la población civil de los territorios leales al Gobierno de la República,

Ha tenido a bien disponer lo siguiente:

Primero.- Se ordena el alojamiento y manutención obligatoria de los evacuados que se destinen a cada localidad, de acuerdo con las posibilidades de refugio de la misma, en todo el territorio leal de la República.

Segundo.- El refugio y alimentación de los evacuados, que se entiende gratuitos para éstos, se hará en régimen familiar, es decir prestándose estos servicios en cada uno de los domicilios de la población, a razón de un refugiado por familia, número que podrá ser aumentado por acuerdo del respectivo Comité local de Refugiados, atendida la situación económica de la familia acogedora.

Tercero.- Los indicados Comités locales de Refugiados se encargarán de ejecutar estas instrucciones, quedando a cargo de este Ministerio la inspección y dirección de cuanto se relacione con la aplicación de las mismas.

Valencia, 20 de febrero de 1937. PD. Francisco Aumatell.

MINISTERIO DE SANIDAD Y ASISTENCIA SOCIAL. ORDEN. GACETA DE LA REPÚBLICA, núm. 49, 18 de Febrero de 1937.

Ilmo. Sr. En ejecución del Decreto de la Presidencia del Consejo de Ministros de 30 de Enero último,

He tenido a bien disponer lo siguiente:

Primero. Se establece en este Ministerio, adscrito a las funciones de Asistencia social, un “Comité de Evacuación y Asistencia a Refugiados”, que se podrá designar también con las siglas “CEAR” y que actuará bajo la Presidencia del Ministro o de la persona en quien éste delegue. Este Comité lo constituirá un individuo de cada una de las Secciones que se expresarán, su Secretario general y un delegado del Ministerio de la Guerra como nexo o enlace entre ambos Ministerios.

Segundo. El Comité de Evacuación y Asistencia de Refugiados queda integrado por cinco Secciones y una Secretaría general. La Sección primera se denominará de Transportes, la segunda de Abastos, la tercer de Alojamientos, la cuarta de Sanidad y la quinta de ocupación de refugiados y Tesorería.

Estas Secciones ejercerán las funciones que sus respectivas denominaciones indican y que por este Ministerio se disponga.

Tercero. El Comité de Evacuación y Asistencia de Refugiados establecerá en Cataluña, Vasconia y en las provincias del resto de España que juzgue conveniente, las delegaciones necesarias para el mejor desempeño de los servicios que les están encomendados.

Cuarto. Todos los organismos y personas que presten servicios de evacuación o de asistencia a refugiados, incluso las Delegaciones que el disuelto Comité Nacional de Refugiados tuviere en cualquier punto de España, quedan a las órdenes de este Ministerio y, sin perjuicio de la acción directa, se pondrán desde luego a disposición de los Consejos provinciales de Asistencia Social respectivos, los cuales ejercerán las funciones de evacuación y refugio, dirigidos por el Comité de Evacuación y Asistencia a Refugiados.

Quinto. Pasarán a prestar servicios en el Comité de Evacuación y Asistencia a Refugiados los funcionarios de este Ministerio que se disponga y el personal que fuere necesario. Se decreta el cese de todo el personal que se halle prestando en el disuelto Comité Nacional de Refugiados de Guerra en sus delegaciones y en las demás dependencias del mismo, sin perjuicio de utilizar los elementos que de ellos se estimen útiles y necesarios.

Valencia, 17 de febrero de 1937. Federica Montseny. Señor Subsecretario de Snidad y Asistencia Social.

MINISTERIO DE SANIDAD Y ASISTENCIA SOCIAL. ORDEN. GACETA DE LA REPÚBLICA núm. 60, 1 de Marzo de 1937.

Ilmo. Sr.: Para la identificación de la personalidad de los evacuados y refugiados,

Este Ministerio ha tenido a bien disponer lo siguiente:

Artículo primero. Se crea un documento de identidad acreditativo del derecho a la protección correspondiente a los refugiados y evacuados, que consistirá en una “ficha de evacuación y refugio”, cuya posesión se declara obligatoria para todos ellos.

Artículo segundo. La ficha de evacuación y refugio consistirá en una cartulina de las dimensiones y color que dispondrá la Oficina Central de Evacuación y Asistencia a Refugiados, que contendrá las circunstancias personales de éstos y los demás datos particulares que sean necesarios, a juicio de la Oficina Central. Llevará o no la fotografía del interesado, según ésta crea conveniente, así como otra garantía de legitimidad que estime procedente.

Serán entregadas a los interesados por los Comités locales por mediación de las Delegaciones.

Artículo tercero. La mencionada ficha se expedirá por cuádruplicado y a un solo efecto, entregándose un ejemplar al Alcalde Presidente del Consejo Municipal como Presidente del Comité Local de Refugiados, otra a la Delegación, otra que se entregará al interesado y la cuarta que quedará en la OCEAR.

Artículo cuarto. Sólo se reconocerá la condición de evacuado-refugiado a las personas que posean la ficha referida. Quienes carezcan de ellas se entenderá que renuncian a todos los derechos que la legislación vigentes y las disposiciones de la Oficina Central de Evacuación y Asistencia a Refugiados hubiere otorgado o les otorgase en lo sucesivo.

Artículo quinto. Los evacuados que se hallen refugiados deberán proveerse de la ficha de que se ha hecho mérito dentro del mes de Marzo próximo, acudiendo a formalizarla donde se hallare el Comité Local de Refugiados de la población o distrito respectivo. Los que en lo sucesivo de vayan refugiando deberán obtener en el modo dicho la ficha correspondiente dentro de los ocho días subsiguientes a su llegada a la población de refugio. El incumplimiento de lo mandado en este artículo será sancionado con lo dispuesto en el anterior, o sea con pérdida de todos los derechos de refugiado. Si se estimase que la culpa de este incumplimiento es imputable a los Comités locales de Refugiados, la Oficina central referida impondrá las sanciones administrativas pertinentes, sin perjuicio de denunciar la infracción a los Tribunales, si el hecho pudiera revestir los caracteres de sabotaje al régimen.

Valencia, 26 de Febrero de 1937. Federica Montseny. Ilustrísimo señor Subsecretario de Sanidad y Asistencia Social.

MINISTERIO DE SANIDAD Y ASISTENCIA SOCIAL. ORDEN. GACETA DE LA REPÚBLICA núm. 72, 13 de Marzo de 1937.

Ilmo. Sr.: Encargado de este Ministerio de los Servicios de Evacuación y Asistencia a Refugiados, es necesario dictar normas sobre la organización de los mismos, y al efecto,

Este departamento ha tenido a bien disponer lo siguiente:

Artículo primero. Los Servicios de Evacuación y Asistencia a Refugiados se prestarán:

Primero. Por la Oficina central de Evacuación y Asistencia a Refugiados.

Segundo. Por los Consejos provinciales de Asistencia social, creados por Decreto de 21 de Noviembre último por medio de su respectiva Oficina de Etapa para la evacuación y asistencia a refugiados, de que se hará mérito, y

Tercero. Por los Comités locales de Refugiados establecidos por Orden de 26 de Octubre del año próximo pasado, cuya subsistencia ha confirmado la de 19 de Febrero del corriente año,

Artículo segundo. Los Comités locales de Refugiados estarán, en lo sucesivo, integrados por el Presidente del Consejo Municipal respectivo, que los presidirá; por un representante de cada central sindical; por un Médico de Sanidad Nacional, nombrado por el Presidente del Comité local de Refugiados, y si no hubiere Médico de dicha clase en la población, por el Médico titular de la misma; por un representante del Socorro Rojo Internacional; por un representante de los organismos sanitarios y de Asistencia social dependientes de las centrales sindicales, y finalmente por un representante de los refugiados en la localidad respectiva, que tengan una sólida y antigua moral social. Si en alguna población no estuviere constituido el Comité local de Refugiados, asumirá las funciones de éste el Presidente del Consejo Municipal, pero él mismo cuidará, bajo su responsabilidad, de que quede formado inmediatamente, y comunicará con urgencia su constitución a la OCEAR y a la "O.E.", iniciales éstas últimas con que podrá ser designada la Oficina de Etapa para la Evacuación y Asistencia a Refugiados.

Artículo tercero. Se declaran disueltas las Delegaciones que el suprimido Comité Nacional de Refugiados de Guerra tenía establecidas en Madrid, Valencia, Alicante, Almería, Albacete, Alcázar de Cervantes, Castellón de la Plana y Murcia, así como las Subdelegaciones de El Templeque, y anulados en sus funciones los Delegados, Subdelegados y demás personal de dicho organismos.

Artículo cuarto. Se crean las nombradas Oficinas de Etapa para la Evacuación y Asistencia a Refugiados dependientes de los Consejos Provinciales de Asistencia social, y unas y otros, en lo que a estos servicios se refiere de la OCEAR. Tales Oficinas de Etapa se establecen en Madrid, Valencia, Alicante, Almería, Albacete, Alcázar de Cervantes, Castellón de la Plana, Castuera, Murcia, Jaén, Motilla del Palancar y El Templeque. Su jurisdicción será la de sus respectivas provincias, si bien, como excepciones, la OE de Madrid la tendrá en el territorio leal de la misma y en los de las provincias de Guadalajara, Ávila y Segovia; la OE de Almería se extenderá a esta provincia y a las de Granada, Málaga y Córdoba, en su parte leal; la de Castuera, a esa parte de la provincia de Badajoz; la de Alcázar de Cervantes, a la Ciudad Libre; la de Motilla de Palancar, a la de Cuenca, y la de Templeque, a la de Toledo, dependiente del Consejo Provincial de Asistencia social, actualmente residente en Ocaña; estas Oficinas de Etapa estarán regidas por un Jefe y por el personal necesario nombrado por este Ministerio, en las que prestarán también los servicios facultativos el Inspector provincial de Sanidad u otro Médico en quien éste delegue.

Artículo quinto. Los Servicios de Evacuación y Asistencia a Refugiados, entre los territorios leales de las provincias y los autónomos catalanes, tendrán efecto por medio de las organizaciones que se han citado en el artículo primero de este Decreto, en relación con la Consejería de Sanidad y Asistencia social de Cataluña y organismos oficiales de éste dependientes con exclusión, en todos los países afectos a la República española, de entidades particulares.

Artículo sexto. La OCEAR podrá establecer, si las atenciones del servicio lo requiriesen, otras Oficinas de Etapa con la jurisdicción que la primera fije, en especial en los territorios aragoneses y del Norte de España, así como fraccionar de las que por esta Orden se establecen, creando nueva residencia a la parte segregada.

Valencia, 11 de Marzo de 1937. Federica Montseny. Ilustrísimo señor Subsecretario de Sanidad y Asistencia social.

MINISTERIO DE SANIDAD Y ASISTENCIA SOCIAL. ORDEN. GACETA DE LA REPÚBLICA, NÚM. 86, 27 DE Marzo de 1937.

Ilmo. Sr.: Con el fin de facilitar los servicios de evacuación, Este Ministerio ha tenido a bien disponer lo siguiente:

Artículo primero. Se crea un documento que se llamará “Ficha de Evacuación”, que deberá poseer toda persona que se evacue. Se establecerá para aquellas poblaciones que disponga el Delegado del Ministerio de la Guerra, que a tenor del artículo primero de la Orden del 17 de Febrero último forma parte de la OCEAR, por considerar que se hallan en situación de evacuables.

Artículo segundo. La ficha de evacuación consistirá en una cartulina de las características y con los requisitos que determine la OCEAR. Esta ficha será individual, y toda persona que no disponga de medios propios para refugiarse deberá llevarla consigo desde el pueblo de origen y durante todo el viaje hasta llegar al lugar de acogimiento, en donde la ficha de evacuación le será canjeada por la ficha de refugiado que determina el artículo primero de la Orden de veintiséis de Febrero último.

Artículo tercero. Se crean por este Ministerio “Equipos ambulantes de Evacuación”, dependientes directamente de la OCEAR, los cuales tendrán por objeto desplazarse a los pueblos y lugares declarados evacuables en virtud del artículo primero de la presente Orden.

Artículo cuarto. Los Equipos Ambulantes de Evacuación, sin perjuicio de la dependencia dispuesta en el artículo anterior, obrarán de acuerdo con los Comités Locales de Refugiados y con las autoridades de la población. Unos y otras deberán facilitar a los Equipos ambulantes los medios de transporte necesarios para la debida prestación de los servicios que les están encomendados.

Artículo cinco. Los Comités Locales de Refugiados de las localidades declaradas evacuables, confeccionarán con la ayuda de los Equipos ambulantes, el fichero de las personas a las que deba prestarse la evacuación. El material para la confección de esas fichas lo remitirá la OCEAR.

La evacuación se ajustará a las normas y orden de precedencia que señale la Oficina central.

Artículo sexto. Una vez declarada la necesidad de la evacuación, se formará inmediatamente un Grupo de voluntarios, que no excederá del diez por ciento del personal masculino de la localidad.

A las personas de este grupo corresponderá en todo momento, y bajo su palabra de honor, la tarea de ayudar eficazmente en los servicios de evacuación. Los individuos que lo formen serán los últimos, juntamente con los funcionarios de este Ministerio y las autoridades militares, en abandonar ordenadamente y del modo que se mande, el pueblo de que se trate. Valencia 26 de Marzo de 1937. P.D. J. Mestre Puig. Ilustrísimo señor Subsecretario del Ministerio de Sanidad y Asistencia social.

MINISTERIO DE SANIDAD Y ASISTENCIA SOCIAL. DECRETO. GACETA DE LA REPÚBLICA núm. 92, 2 de Abril de 1937.

La práctica de la solidaridad, siempre necesaria para la convivencia humana, se convierte en estos momentos de cruenta lucha en un estricto e ineludible deber. Incumbe, pues, al Poder público normalizar las prestaciones de asistencia ejercidas sobre los ciudadanos que, por las contingencias de la lucha, se han visto obligados a desplazarse de sus hogares, regulándolas en forma tal que puedan satisfacer las

apremiantes necesidades del momento y las que pudieran surgir de las incidencias de la campaña, estableciendo concretamente los deberes y sacrificios de los refugiados, en compensación a la asistencia que de las colectividades reciben y fijando las obligaciones de los refugiantes de manera que para unos y otros sea más fácilmente llevadera una situación que a todos afecta y obliga.

Por ello se impone la prestación personal y el derecho de requisición para satisfacer aquellas necesidades creadas por estos forzosos desplazamientos, en la seguridad de que ambas medidas supondrán poco peso para un pueblo que espontáneamente ha demostrado de un modo tan patente su espíritu acogedor y de que con la certeza de que contribuirán a evitar la posibilidad de un peligro para la economía nacional.

Por estas razones, de acuerdo con el Consejo de Ministros y a propuesta del de Sanidad y Asistencia social,

Vengo en decretar lo siguiente:

Artículo primero. Para el debido cumplimiento de los servicios de evacuación y asistencia a refugiados en todo el territorio leal de la República Española, se impone en vigor la facultad de exigir la prestación personal y el derecho de requisición sobre las cosas en la forma en que aquéllas y otras resulten más eficaces al fin que se persigue. El ejercicio de estas facultades y derechos de requisición compete al Ministerio de Sanidad y Asistencia social y a quien éste faculte para ello.

Artículo segundo. La negativa tácita o expresa al cumplimiento de estas prestaciones lleva implícita la declaración de desafección al Gobierno legítimo y motivará la entrega de sus autores a las autoridades competentes.

Artículo tercero. Se entiende por refugiado toda persona que ha tenido que mudar de residencia, por razones de guerra, que no es desafecto al régimen y que no tiene medios inmediatos de subsistencia ni está acogida por otra de su familia o amistad.

Artículo cuarto. Los preceptos de este Decreto se entienden sin merma de la prioridad del ramo de Guerra sobre el derecho ya establecido en las Leyes, Reglamentos y disposiciones que lo regulan.

Artículo quinto. Se declaran prestaciones obligatorias:

Primero. El trabajo personal de quienes, por razón de su profesión, oficio, aptitud física, moral o intelectual, puedan servir de cooperadores, en todos los órdenes, a la labor de evacuación o de refugio.

Segundo. La ocupación y disfrute de fincas rústicas y urbanas y de embarcaciones inutilizadas para el tráfico.

Tercero. Los víveres y, en general, todas las cosas que sean necesarias para dicha labor.

Cuarto. El alojamiento de refugiados y su manutención en casas particulares.

Quinto. Cualquier otra prestación indispensable a los servicios de evacuación y refugio no mencionada en los números anteriores.

Artículo sexto. Las requisas se harán, a ser posible, previo pago, y si no se dispusiera momentáneamente de metálico para ello, se extenderá a favor del interesado factura formalizada por el organismo que use del derecho de requisición.

Artículo séptimo. Están exentos de toda prestación, por razón de las disposiciones de este Decreto, los Agentes diplomáticos y consulares, sus agregados militares y el personal al servicio inmediato de todos ellos.

Artículo octavo. El Ministerio de Sanidad y Asistencia Social dictará las órdenes pertinentes para la mejor ejecución de este Decreto, que empezará a regir desde el día siguiente a su publicación en la Gaceta de la República.

Artículo noveno. Quedan derogadas todas las disposiciones que se opongan o contradigan las definiciones y prescripciones del presente Decreto, del cual el Gobierno dará oportuna cuenta a las Cortes.

Dado en Barcelona, a primero de Abril de mil novecientos treinta y siete.
Manuel Azaña. El Ministro de Sanidad y Asistencia social, Federica Montseny Mañe

MINISTERIO DE SANIDAD Y ASISTENCIA SOCIAL. ORDEN. GACETA DE LA REPÚBLICA, núm. 101, 11 de Abril de 1937.

Ilmo. Sr.: Para la mejor ejecución del Decreto de 1 del actual y en cumplimiento de su artículo octavo,

Este Ministerio ha tenido a bien disponer lo siguiente:

A) Haciendo uso de la facultad concedida en el último párrafo del artículo primero del Decreto de 1 del actual, este Ministerio delega en la OCEAR y en los organismos dependientes de la misma las facultades y derechos que el mismo artículo establece.

B) Para normalizar su permanencia en el lugar de acogimiento, los refugiados trabajarán en calidad de cooperadores en las labores que se les ordenare, sin que puedan ser ocupados en actividades que perjudiquen a los demás productores de la localidad ni en general a la economía del país. Los trabajos de los refugiados los dispondrá, por este orden, la OCEAR, los respectivos Comités Locales, en cuanto no contradigan las normas señaladas por la Oficina Central, y, en último término, el representante que los acogidos de la población tengan en el seno del Comité Local. Los refugiados serán destinados a labores compatibles con las condiciones y preferencias personales de cada uno.

Del producto de su trabajo, valorizado por el Comité Local, con arreglo a las bases que rijan en la localidad, el propio Comité hará el siguiente reparto: Remitirá un 10 por 100 a la OCEAR para atender a los gastos de transporte que originen los refugiados.

Reservará otro 20 por 100 para atender directamente a las siguientes necesidades de los acogidos: Sanidad, Suministros medicinales, Suministros dietéticos a la primera infancia, Servicios fúnebres.

Si el importe del referido 20 por 100 no alcanzara a cubrir estas necesidades, los Comités Locales podrán imponer impuestos en los artículos de lujo, hasta un límite máximo de un 5 por 100 de su importe, de tal forma que el Comité podrá disponer en todo momento de una cantidad de 30 pesetas por refugiado que asegure la prestación de aquellos servicios indispensables.

Otro 10 por 100 del producto de su trabajo lo entregará al propio trabajador para que atienda a sus necesidades de vestido y demás.

El 60 por 100 restante se destinará a necesidades y funciones derivadas de la presencia de los refugiados en la población acogedora.

C) La OCEAR podrá autorizar a los Comités Locales de Refugiados para requisar, con el consentimiento de las organizaciones sindicales de la población, los aperos, herramientas, máquinas y útiles de trabajo que se hallaren inactivos, si su empleo fuere preciso para sus trabajos. También podrá reclamar a los refugiados, desplazándolos a los lugares que estime conveniente.

D) Mientras el refugiado no tenga una labor específicamente señalada, con arreglo a lo dispuesto en los artículos anteriores, prestará su ayuda personal en la casa acogedora, en aquellas ocupaciones propias de sus condiciones y aptitudes, aceptando realizar los trabajos en la forma que el acogedor disponga, siempre que no sea vejatoria

para quien haya de realizarlos, y alternando con los refugiados en los más desagradables y penosos.

E) La prestación de alojamiento consiste en dar albergue y manutención al refugiado. En el concepto de albergue se comprende proporcionarlo en habitación adecuada. Si alguno de los efectos necesarios no los hubiera en la casa acogedora, el Comité Local de Refugiados procederá a su requisita en otro lugar, según lo dispuesto en el Decreto de 1 del actual. Con la palabra manutención se entiende el deber de proporcionar alimentos al refugiado, en igualdad de condiciones que los consume la familia albergante, que pondrá también a disposición del albergado los medios necesarios para su aseo.

F) Los vecinos a quienes se asigne refugiados, deberán instalarlos en su propio domicilio, siéndoles lícitos facilitarles alojamiento en edificios o casas adecuadas que reúnan las condiciones sanitarias que las Leyes estipulan, pero no en hoteles, fondas o posadas.

G) Aunque el refugiado, por el hecho de serlo, carece de medios económicos para su normal subsistencia, si llegara a poseerlos deberá destinar una parte a la ayuda del Comité Local respectivo y de la OCEAR en la forma que ésta disponga.

H) Las reclamaciones a que pudiere dar lugar el servicio de alojamiento se cursará a los respectivos Comités Locales de Refugiados, en cuya oficina habrá un libro-registro de quejas y exposiciones, para que en los días y horas que al efecto se señalen, puedan ser formuladas, extendiendo una sucinta comparecencia, excepto en el caso de que, por la poca importancia de la demanda, la oficina entienda que no es preciso reducirla a escrito. Estas reclamaciones, cuando las formulen los refugiados, lo harán por conducto de su representante en el Comité Local, que resolverá todas ellas de plano y definitivamente. Solamente cuando la reclamación esté formulada, mediante escrito, por un número de refugiados superior al 60 por 100 de los que hubiera en la población o por más del 30 por 100 de las familias refugiadas, la resolución del Comité Local podrá ser recurrida ante la OCEAR en un plazo de 20 días, contados desde que aquél les comunicara su acuerdo.

Lo digo a VI para su conocimiento y efectos consiguientes.

Valencia, 9 de Abril de 1937. P.D. J. Mestre Puig. Señor Subsecretario de este Ministerio.

PRESIDENCIA DEL CONSEJO DE MINISTROS. DECRETO. GACETA DE LA REPÚBLICA, núm. 180, 29 de Junio de 1937.

Existe una relación tan íntima y constante entre muchos de los servicios que competen a los Ministerios de Instrucción pública y Sanidad y de Trabajo y Asistencia social, especialmente aquellos que atienden a la educación y cuidados de la primera infancia y la infancia anormal, que no es extraño que se halla producido alguna confusión acerca de la delimitación de las funciones y de la misión específica que a cada uno de dichos Ministerios compete. Es indispensable, para evitar todo posible conflicto de competencia y, sobre todo, para que en ningún momento se perturbe la buena marcha de servicios de tan indiscutible eficacia, fijar, de manera concreta y precisa, cuáles son las funciones que corresponden a cada Ministerio y qué servicios y funcionarios deben quedar adscritos a los mismos.

Con este fin, previo acuerdo del Consejo de Ministros y a propuesta de su Presidente,

Vengo en decretar lo siguiente:

Artículo primero. Serán de la exclusiva competencia del Ministerio de Instrucción pública y Sanidad los siguientes servicios y funciones:

a) La organización, dirección y sostenimiento, tanto en España como en el extranjero, de colonias, guarderías, residencia, parques infantiles, roperos escolares y cuantas instituciones circum-escolares constituyan una prolongación de la escuela o tengan como finalidad principal completar su acción educativa, así como la inspección de las instituciones de este tipo organizadas por entidades particulares y oficiales.

b) La organización e inspección de las instituciones y servicios de los anormales educables, incluyendo los de carácter físico, tales como ciegos y sordomudos; los de carácter médico, débiles y retrasados mentales y niños inválidos.

c) La organización y funcionamiento de las escuelas maternas, casas cuna y cuantos centros e instituciones tengan como finalidad no sólo la educación de la primera infancia, sino la preparación para la vida puramente escolar.

d) La dirección, administración y régimen de los hogares de la infancia que estime conveniente crear el Ministerio de Instrucción Pública y Sanidad.

Artículo segundo. Quedan derogadas cuantas disposiciones se opongan a lo que se preceptúa en el presente Decreto.

Dado en Valencia, a veintiocho de junio de mil novecientos treinta y siete. Manuel Azaña. El Presidente del Consejo de Ministros, Juan Negrín López.

MINISTERIO DE TRABAJO Y ASISTENCIA SOCIAL. ORDEN. GACETA DE LA REPÚBLICA, núm. 208, 27 de Julio de 1937.

Ilmo. Sr.: La Orden ministerial de 11 de Marzo próximo pasado creaba, entre otras, las llamadas Oficinas de Etapa de Madrid y Tembleque, dependientes de esta OCEAR, atribuyéndoles jurisdicción, a la primera, en los territorios leales, además de los de la provincia de su nombre, en los de Guadalajara, Ávila y Segovia, y a la segunda, en los de la de Toledo.

Pero evacuada casi toda la población de la provincia de Toledo sobre la plaza de Madrid, ha venido a aumentar el volumen de población que de ésta hay necesidad de evacuar y dirigir por el pueblo y estación de Tembleque a las demás provincias leales donde habrán de refugiarse; unido a esto ala variedad e intensidad de los servicios en aquella capital de evacuación interior, transportes, evacuación de niños, cuidado de embarazadas, etc., ha movido a este Ministerio, con vista de la experiencia adquirida y de la situación actual de estos problemas, a dar una nueva estructuración a estas dos Oficinas, atendiendo, además, a que la de Madrid no es realmente de Etapa y la de Tembleque no tiene más misión que conducir y dirigir la evacuación que en Madrid se efectúa.

En su virtud,

Este departamento ministerial ha dispuesto lo siguiente:

Artículo primero. Se declaran disueltas las llamadas Oficinas de Etapa de Madrid y Tembleque.

Artículo segundo. Se decreta el cese de todo el personal que se halle prestando servicios o los hubiese prestado en cualquiera de ambas oficinas.

Artículo tercero. Se crea en Madrid una Oficina que se denominará Delegación de Evacuación, encargada de la administración de estos servicios con arreglo a la legislación vigente y dependiente de esta OCEAR.

Artículo cuarto. Se crea en Tembleque una Oficina subordinada, dependiente de la Delegación de Madrid en cuanto al funcionamiento del servicio.

Artículo quinto. La Secretaría general cuidará de la administración y organización de los servicios, tanto en la Delegación de Madrid como en la Oficina subordinada de Tembleque.

Artículo sexto. Los nombramientos de los funcionarios, tanto de la Delegación de Madrid como de la Oficina subordinada de Tembleque, serán efectuados por esta OCEAR libremente, consignándose en ellos su categoría, sueldo asignado y hechos todos ellos con carácter de interinidad.

Artículo séptimo. Queda nombrado Jefe de la Delegación de Madrid don Manuel Encinas González.

Valencia, 23 de Julio de 1937. Aguade.

PRESIDENCIA DEL CONSEJO DE MINISTROS. DECRETO. GACETA DE LA REPÚBLICA núm. 219, 7 de Agosto de 1937.

El estado de dispersión en que se hallan actualmente, en la mayoría de países, los servicios de ayuda a los niños españoles evacuados de nuestro territorio al extranjero y la asistencia prestada a éstos en todos los órdenes y principalmente en el aspecto de la educación y la enseñanza, plantean imperiosamente la necesidad de imprimir a estos servicios una dirección única. Y siendo criterio firme del Gobierno que los niños evacuados al extranjero por las necesidades de la lucha reciban todos, dentro de lo posible, educación y enseñanza bajo la Dirección de Maestros españoles, para que, sin perjuicio de mantener contacto con las otras corrientes culturales del país en que se encuentren, no pierdan el que les une a la cultura española y, sobre todo, su lengua nativa, con objeto de que al regresar a España, después de la victoria del pueblo y de la República, no se hallen en condiciones de inferioridad respecto a sus conciudadanos, que el Decreto de 28 de Junio último (Gaceta del 29) pone todo lo referente a las Colonias Infantiles de España y en el extranjero bajo la dirección del Ministerio de Instrucción pública y Sanidad,

Previo acuerdo del Consejo de Ministros y a propuesta de su Presidente,
Vengo en decretar lo siguiente:

Artículo primero. A partir de la publicación del presente Decreto, todos los organismos y delegaciones creados para dirigir o ayudar al sostenimiento, educación y enseñanza de los niños españoles residentes en España o evacuados al extranjero, cualquiera que sea el departamento u organización de que actualmente dependen, pasarán a depender, con sus fondos, consignaciones y edificios correspondientes, del Ministerio de Instrucción pública y Sanidad.

De esta norma se exceptúan únicamente los organismos de protección al niño que funcionan bajo la dependencia del Ministerio de Justicia y principalmente los del Tribunal Tutelar de Menores, si bien el Ministerio de Instrucción pública podrá intervenir e inspeccionar su funcionamiento en cuanto se refiera al aspecto pedagógico o escolar.

Artículo segundo. El Ministerio de Instrucción pública y Sanidad adoptará las medidas oportunas para unificar bajo su dirección todo lo referente a las Colonias escolares de niños españoles en el extranjero, así como el sostenimiento y ayuda de dichos niños, procurando por todos los medios velar por su educación y enseñanza por medio de Maestros españoles.

Artículo tercero. El Ministerio de Instrucción pública y Sanidad creará, dentro y fuera de España, las Comisiones y organismos necesarios para dirigir los servicios de instalación, educación y enseñanza de los niños evacuados al extranjero, y para

fomentar la ayuda de todo género individual o colectiva para estos servicios, tanto en el extranjero como dentro de España.

Artículo cuarto. El Ministerio de Instrucción pública y Sanidad dictará las Órdenes y disposiciones necesarias para la ejecución del presente Decreto.

Dado en Valencia, a seis de Agosto de mil novecientos treinta y siete. Manuel Azaña. El Presidente del Consejo de Ministros, Juan Negrín López.

PRESIDENCIA DEL CONSEJO DE MINISTROS. DECRETO. GACETA DE LA REPÚBLICA núm. 219, 7 de Agosto de 1937.

Creada la Dirección general de Asistencia social, por Decreto de la Presidencia del Consejo de Ministros de veintisiete de Mayo último, y suprimido el Consejo Nacional de Asistencia social por la misma disposición, se hace necesario definir, estructurar y coordinar las funciones que a la misma encomienden, procurando orientar sus actividades a los fines de una asistencia dirigida no sólo a aliviar al necesitado sino a establecer un régimen de profilaxis social que evite la inferioridad del socialmente débil.

La actual legislación en la materia no responde a las necesidades de la época, ni mucho menos a las exigencias de la transformación que en España se está viviendo. Se hace preciso, pues, rectificar antiguos defectos y seguir nuevas directrices, instituyendo una nueva asistencia social sobre las bases sólidas que pueda ofrecer una Dirección única, una ejecución coordinada y una cumplimentación expresamente comprobada por el Estado de todas las Instituciones y servicios encomendados a la hasta ahora Beneficencia municipal, provincial y a la extinguida Beneficencia particular que ha revertido al Estado, para el mejor establecimiento de un plan armónico que, evitando duplicidades e interferencias, incremente los servicios de la asistencia pública y permita la intensificación de sus instituciones y el auxilio eficaz a las que dependen de las Provincias y Municipios.

Por ello debe estructurarse desde el Ministerio de Trabajo y Asistencia social un plan completo de servicios que comprenda la protección al inválido, al niño necesitado y al anciano y cuide de la readaptación de todos los elementos socialmente débiles, a fin de capacitarles para el disfrute de una igualdad impuesta por imperativos de mutua convivencia.

Por todo ello, de acuerdo con el Consejo de Ministros y a propuesta de su Presidente,

Vengo en decretar;

Artículo primero. Se deroga el Decreto de la Presidencia del Consejo de Ministros de veintiuno de Noviembre de mil novecientos treinta y seis en todo cuanto se refiere a asistencia social, así como el del Ministerio de Sanidad y Asistencia Social de catorce de Enero del corriente año en lo referente a la constitución y funcionamiento de los Consejos Provinciales de Asistencia social, actualmente Delegaciones, declarando expresamente subsistente todo lo que en el mismo se refiere a la disolución y extinción de Fundaciones e Instituciones de la antigua Beneficencia particular, cualquiera que fuese su naturaleza, carácter, clase y denominación, todos cuyos bienes, valores, rentas, derechos y documentación pasan a depender de la Dirección general de Asistencia social, por la que se procederá de una manera inmediata a inventariarlos y a formalizar lo que concierne a la situación legal de los mismos.

Artículo segundo. Dependientes del Ministerio de Trabajo y Asistencia social, y de una manera directa de su Dirección general de Asistencia social, se crean las siguientes Secciones:

Primera. Sección de Estadística.

Segunda: Sección de Servicios.

Tercera: Sección de Socorros y Suministros.

Cuarta: Sección Administrativa y de Coordinación.

Artículo Tercero.- La Sección de Estadística estará integrada por dos Subsecciones:

a) Subsección de Censo y Clasificación de inválidos, niños necesitados y viejos, que tendrá a su cargo la enumeración y clasificación de los mismos por sus condiciones físicas y morales.

b) Subsección de Estadística de Servicios de Asistencia social. Se ocupará de la enumeración y clasificación de Fundaciones y servicios del Estado, Provincia, Municipio y organismos no oficiales que tengan por objeto la protección al desvalido.

Artículo Cuarto.- Dependerán de la Sección de Servicios los establecimientos e instituciones dedicados a la tutela del niño (Reformatorios y Orfanatos), así como los de auxilio, alojamiento y trabajo de inválidos y su readaptación social (Casa del Ciego, Institutos de Inválidos, Hogares de Ancianos y Casas de Crónicos incurables), atendiendo también a la reforma, ampliación o creación de nuevas instituciones, centros culturales o talleres destinados a liberar, dentro de un perfecto plan de trabajo y cultura, a todos los inadaptados sociales.

Artículo Quinto.- La Sección de Socorros y Suministros atenderá a la reglamentación y distribución de los auxilios en metálico y especie, bolsa de trabajo, hospederías de transeúntes y necesitados, etc.

Artículo Sexto.- La Sección Administrativa y de Coordinación constará de las siguientes Subsecciones: Personal, Contabilidad, Habilitación, Registro, Prensa y Propaganda, Oficina Jurídica y Oficina Técnica.

La Subsección de personal llevará el Archivo general y todo lo relacionado con el personal de la Dirección. La de Contabilidad tendrá a su cargo la expedición de toda clase de libramientos, examen y aprobación de cuentas, etc. siendo ejercida por un funcionario del Cuerpo Pericial de Contabilidad designado por el Ministerio de Hacienda. Las Subsecciones de Habilitación, Registro y Prensa y Propaganda realizarán los servicios propios de cada uno de estos conceptos. La Oficina Jurídica emitirá informe sobre todas las situaciones de derecho y demás asuntos que le sean encomendados, especialmente los de Fundaciones de la antigua Beneficencia particular, hoy dependientes de la Dirección general de Asistencia social. La Oficina Técnica tendrá a su cargo todo lo relacionado con el estudio y planteamiento de trabajo y obras de construcción y reforma de edificios y locales, así como lo referente a instalaciones, dotándola del personal profesional y técnico adecuado.

Artículo séptimo.- Hasta tanto que se conceda el crédito extraordinario para el normal funcionamiento de la Dirección general de Asistencia social, atendiéndose al sostenimiento de los Asilos y Fundaciones de la disuelta Beneficencia particular con el importe de sus bienes.

Por el Ministerio de Trabajo y Asistencia Social se dictarán las disposiciones oportunas para la ejecución del presente Decreto, del cual se dará cuenta en su día a las Cortes.

PRESIDENCIA DEL CONSEJO DE MINISTROS. ORDEN. GACETA DE LA REPÚBLICA núm. 252, 9 de Septiembre de 1937.

Excmo. Sr.: En uso de las atribuciones que le están conferidas,
Esta Presidencia del Consejo de Ministros ha resuelto:

Primero. Los diversos departamentos ministeriales comunicarán a la Presidencia del Consejo de Ministros, a la mayor urgencia, el personal indispensable de su departamento que debe continuar prestando servicio en Madrid, para la custodia de edificios y archivos y para el desempeño de aquellos servicios que sea estrictamente necesario mantener en aquella capital.

Segundo. Todos los demás funcionarios dependientes de los diversos departamentos ministeriales, habrán de desplazarse a los destinos que se les encomienden o, en su defecto, a Valencia, en término de quince días, contado a partir de la publicación de esta Orden en la Gaceta de la República.

Tercero. Por los diversos Ministerios se tomarán las medidas procedentes para facilitar el transporte de los funcionarios y sus familias, en el término que señala el apartado anterior.

Cuarto. Los funcionarios que se hallen en situación de excedencia voluntaria o forzosa, así como los declarados cesantes, y tengan su residencia en Madrid, vienen obligados a evacuar dicha capital y con destino al punto que más les convenga, dentro del plazo señalado para los en activo, perdiendo su derecho al reingreso aquellos que, comprendidos en la presente disposición, no demostrasen en su día documentalmente haber dado cumplimiento a la misma. Los funcionarios que actualmente residan en Madrid, por hallarse en uso de permiso o licencia reglamentaria, se reintegrarán a sus destinos fuera de dicha ciudad dentro del plazo de quince días que se señala.

Aquellos excedentes forzosos que, por hallarse en tal situación, perciban sus haberes por Madrid, solicitarán del Ministerio la domiciliación del pago en la localidad en que fijen su residencia, suspendiéndose, a partir de primero de Octubre próximo, su abono a los mismos por las Habilitaciones de Madrid.

Quinto. Los funcionarios que resistieren o desobedecieren la obligación de trasladar su residencia que se dispone en esta Orden ministerial, serán considerados como autores del delito de desobediencia grave y puestos a disposición de los Tribunales Populares de Valencia, que serán los competentes para conocer de la responsabilidad penal en que por tal concepto hayan incurrido.

Sexto. No se cursará ninguna petición de excedencia voluntaria o de separación del servicio de los funcionarios de la Administración Central, a quienes afecta esta Orden, sin que previamente hayan justificado su cambio de residencia con arreglo a lo dispuesto en la misma.

Séptimo. El Ministerio de Trabajo y Asistencia social tomará las medidas pertinentes para facilitar alojamiento a los funcionarios que soliciten su ayuda.

Valencia, 6 de Septiembre de 1937. J. Negrín

PRESIDENCIA DEL CONSEJO DE MINISTROS. ORDEN. GACETA DE LA REPÚBLICA núm. 252, 9 de Septiembre de 1937.

Señores Ministros.

Excmo. Sr.: Esta Presidencia del Consejo de Ministros, en uso de las atribuciones que le están conferidas, ha resuelto:

Primero. Durante el mes de Septiembre actual todos los funcionarios jubilados o retirados y todos los pensionistas militares o civiles y demás personal de Clases Pasivas, trasladarán su residencia a localidades ajenas a la provincia de Madrid.

Segundo. A estos efectos se presentarán, en término de diez días, en los Servicios de Evacuación de Madrid, que quedan encargados de organizar la del personal de referencia .

Tercero. La obligación del traslado de residencia comprende también a las familias que vivan en compañía del retirado, jubilado o pensionista y dependan de él.

Cuarto. Sólo por causas muy justificadas, que aconsejen especial excepción, podrá autorizarse por el Ministro de Hacienda y Economía la permanencia en Madrid de las personas comprendidas en esta Orden, a cuyo fin lo solicitarán, acompañando los documentos probatorios que estimen pertinentes, de la Dirección general de la Deuda, Seguros y Clases Pasivas en término de diez días, contados a partir de la publicación de esta Orden.

Quinto. Por el Ministerio de Trabajo y Asistencia social se tomarán las medidas necesarias para el alojamiento y distribución del personal a que se refiere la presente Orden, y por el de Comunicaciones, Transportes y Obras Públicas, y Servicios de Evacuación de Madrid, las necesarias para el transporte.

Valencia, 6 de Septiembre de 1937. J. Negrín. Señores Ministros

PRESIDENCIA DEL CONSEJO DE MINISTROS. ORDEN. GACETA DE LA REPÚBLICA núm. 258, 15 de Septiembre de 1937.

Excmo. Sr.: Para facilitar el debido cumplimiento de las Ordenes circulares del 6 del actual (Gaceta del 9), relativas al traslado de residencia de Madrid a provincias, del personal activo, cesante, separado del servicio, jubilados, retirados y pensionistas que se encuentren en aquella capital, en los términos de las indicadas disposiciones,

Esta Presidencia del Consejo de Ministros ha resuelto:

Primero. La obligación de evacuar Madrid para el personal indicado, no tendrá más excepciones que las señaladas en las disposiciones del 6 de Septiembre, sin que para este caso sean aplicables las que figuraban en disposiciones anteriores sobre evacuación de residentes en Madrid.

Segundo. Por los diversos Ministerios y con arreglo a las necesidades del servicio se destinará a las dependencias provinciales a los funcionarios que deban trasladarse de Madrid y no sean indispensables para el buen funcionamiento de las dependencias centrales de la Administración, en Valencia.

Tercero. Por el Ministerio de la Gobernación y sus autoridades delegadas en Madrid, y por la Alcaldía de esta ciudad, se adoptarán las providencias necesarias para aseguramiento y garantía de las viviendas y ajueres del personal que traslade su residencia en virtud de las repetidas disposiciones.

Lo digo a V.E para su conocimiento y cumplimiento.

Valencia, 14 de Septiembre de 1937. Indalecio Prieto

Sres. Ministros.... Sr. Alcalde de Madrid.

MINISTERIO DE INSTRUCCIÓN PÚBLICA Y SANIDAD. ORDEN. GACETA DE LA REPÚBLICA núm. 278, 5 de Octubre de 1937.

Ilmo. Sr.: Para que en todo momento puedan ser debidamente atendidas las necesidades de educación y asistencia de los niños españoles evacuados en el extranjero,

Este Ministerio se ha servido disponer lo siguiente:

Primero. Se abre un concurso, al cual podrá acudir todo el personal docente que depende de la Dirección general de Primera Enseñanza y tenga sus cargos en propiedad, para proveer las plazas de Profesores necesarias para atender, educar e instruir a los niños españoles evacuados en el extranjero e instalados en Colonias e instituciones de asistencia dependientes del Ministerio de Instrucción pública y Sanidad.

Segundo. Las instancias serán dirigidas al Presidente del Consejo Nacional de la Infancia Evacuada, durante el plazo de 15 días a contar de la fecha de publicación de esta Orden en la Gaceta de la República.

Tercero. Los solicitantes deberán hacer constar en sus instancias su residencia y domicilio, así como los idiomas que poseen, y acompañarán la siguiente documentación:

a) Hojas de méritos y servicios certificada en la forma reglamentaria.

b) Avaluos de los partidos político y de los Sindicatos profesionales correspondiente en que se acredite la adhesión incondicional del solicitante a la causa popular.

c) Informe del Jefe del centro en que sirva, del Inspector-Jefe o del Inspector de la zona, acerca de las condiciones del solicitante para el desempeño del cargo.

Las instancias serán cursadas por la propia autoridad que emita el informe, en el plazo máximo de las 48 horas desde que aquélla le sea entregada

Cuarto.- Sólo podrán solicitar los funcionarios de uno y otro sexo que cuenten menos de 50 años. Los varones que tengan menos de 45 habrán de justificar documentalmente que se hallan legalmente exentos del servicio militar.

Quinto.- En la solicitud se hará constar la nación o naciones a que preferiría ser destinado el solicitante, entendiéndose que, de no consignar una exclusión expresa, podrá ser nombrado por el Ministerio para aquel país donde sean más necesarios sus servicios.

Sexto.- Todos los aspirantes que sean nombrados estarán obligados a desempeñar sus cargos durante un año. Pasado dicho tiempo podrá ser prorrogado por otro año previo acuerdo con el interesado.

No obstante, el Ministerio podrá revocarlos en cualquier momento si su gestión no respondiese a las exigencias de la misión que se les confía.

Séptimo.- Los solicitantes que sean elegidos por el Consejo formarán una lista de aspirantes, que serán colocados por el orden que el propio Consejo determine, según las necesidades de cada una de las Colonias que funcionan en los diversos países.

Octavo.- Para la resolución de las instancias el Consejo considerará como condiciones de preferencia que habrán de ser demostradas documentalmente las siguientes:

1ª. Inválidos de guerra que se encuentren aptos para el servicio de Colonias.

2ª Excombatientes del Ejército popular.

3ª Padres, viudas e hijos de antifascistas muertos en la lucha o asesinados por los facciosos.

4ª Padres, mujeres e hijos de combatientes del Ejército popular.

Noveno.. El Consejo Nacional podrá, si lo estima conveniente, someter a los solicitantes a aquellas pruebas que juzgue necesarias para probar su capacidad en relación con el trabajo de las Colonias escolares.

Décimo.- Los funcionarios que sean destinados al servicio de Colonias en el extranjero vienen obligados a residir en el Colonia a que queden adscritos, así como a cumplir los preceptos del Reglamento de la misma y a someterse a las normas de trabajo que fije la Dirección de la institución, de acuerdo con la Delegación de este Ministerio.

Sólo en casos muy justificados podrá ser autorizada la residencia de los Profesores fuera de las Colonias, sin que esto les exima de las otras obligaciones que se consignan en el párrafo anterior.

Undécimo.- Los solicitantes que resulten nombrados por virtud de este concurso percibirán, además de los gastos de viaje hasta el lugar de su destino. su sueldo íntegro y una gratificación mensual equivalente a 750 francos franceses, para los que residan en las Colonias, y a 2.000 para los que vivan fuera de ellas por su cuenta. Las plazas que

actualmente ocupan les serán reservadas por el tiempo que dure su servicio en el extranjero, y entretanto, se proveerán interinamente en la forma que disponen los Reglamentos vigentes. Cuando se trate de Maestros nacionales, el Ministerio creará las plazas de Maestros necesarias en las Colonias de que se trate, a fin de que no ofrezca dificultad la provisión interina de las escuelas correspondientes.

Lo digo a V.I. para su conocimiento y efectos.

Valencia, primero de Octubre de 1937. P.D. W. Rocés, Sr. Director general de Primera Enseñanza.

PRESIDENCIA DEL CONSEJO DE MINISTROS. ORDEN. GACETA DE LA REPÚBLICA núm. 287, 14 de Octubre de 1937.

Excmo. Sr.: Impuesta por las circunstancias actuales de nuestra economía una intensificación en la utilización de ciertas materias primas nacionales en lugar de las similares extrajeras, la restricción en las exóticas de necesidad imprescindible, la reducción en el consumo, y, sobre todo, las dificultades de transporte, ha repercutido en una alteración en los precios de venta, en sentido de alza, que, si en parte son económicamente justificables, por las mencionadas causas y otras de menor importancia, con frecuencia resultan especulaciones y acaparamientos, u organización defectuosa, que es indispensable evitar.

Como único medio para regular la circulación en forma armónica con la política de intervención y ordenación progresiva de la producción, precisa establecer los precios para el consumo en forma coordinada y racional, a base de los costos de extracción, obtención o fabricación de los materiales, artículos y productos.

A tales fines y como complemento a la Orden de 2 de Septiembre de 1937,

Esta Presidencia ha dispuesto que se constituya en el Ministerio de Hacienda y Economía, un Comité Regulador de Precios, con las misiones siguientes:

a) Previo el estudio de los costos reales de producción, establecer como organismo único para ello capacitado, los precios al por mayor y detall, en el territorio leal al Gobierno de la República, de toda clase de materias primas y productos manufacturados.

b) Constituir el servicio informativo de precios interiores y exteriores, a demanda de centros oficiales, estableciendo los índices pertinentes.

c) Dictaminar sobre cuantos asuntos referentes a costos y precios sean sometidos a su consideración.

d) Tramitar las denuncias por infracción de las disposiciones que sobre precios se dicten, proponiendo las oportunas sanciones.

El Comité Regulador de Precios tendrá facultades para requerir directamente de los centros oficiales de la Administración del Estado y de las Regiones autónomas, así como de las entidades privadas, tengan o no consideración oficial, los informes y datos que estime necesarios, viniendo obligados dichos centros y entidades a prestar colaboración que el Comité requiera dentro de su competencia.

Los precios establecidos por el Comité tendrán carácter de propuesta al Ministerio de Hacienda y Economía, al cual se reserva la facultad de establecer, con carácter obligatorio, para toda la zona leal, los precios máximos para las transacciones, vigilar la efectividad de estos precios y establecer y ejecutar las sanciones resultantes de las infracciones.

Formarán el Comité Regulador de Precios, bajo la Presidencia del Subsecretario de Economía o Director general en quien delegue, los Directores generales de Agricultura, Minas, Industria, Comercio y Abastecimientos, los cuales podrán delegar en

funcionarios de sus respectivos servicios, actuando de Secretario el funcionario de dichas Direcciones generales, que designe el propio Comité.

Valencia, 8 de Octubre de 1937. J. Negrín, Sr. Ministro de Hacienda y Economía

PRESIDENCIA DEL CONSEJO DE MINISTROS. DECRETO. GACETA DE LA REPÚBLICA núm. 258, 17 de Octubre de 1937.

A tenor de lo dispuesto en el artículo noveno del Código civil, las Leyes relativas a los derechos y deberes de familia, o al estado, condición y capacidad de las personas, obligan a los españoles aunque residan en país extranjero. Como consecuencia de este principio y para darle toda su eficacia en orden a las disposiciones sobre la tutela de menores, es necesario atribuir a los órganos jurisdiccionales normales del Estado español en el extranjero, las facultades que en esta materia corresponden a los Tribunales Tutelares de Menores. El Decreto de veintinueve de Septiembre de mil ochocientos cuarenta y ocho, regulador de la jurisdicción consular en el extranjero, atribuye a los Cónsules y Vicecónsules las facultades que corresponden a los Jueces de Primera Instancia y a los Notarios; pero habiéndose organizado la jurisdicción especial de menores con posterioridad a la citada disposición, no pudieron atribuirse entonces a dichos funcionarios las facultades inherentes a los Tribunales Tutelares de Menores, que a la razón no se hallaban constituidos. Se hace preciso, pues, completar, mediante una disposición adecuada, el cuadro de la jurisdicción consular en el extranjero, haciendo así eficaz el artículo noveno del Código civil y la legislación vigente sobre menores de edad.

En mérito de lo expuesto, de acuerdo con el Consejo de Ministros y a propuesta de su Presidente,

Vengo en decretar lo que sigue:

Artículo primero. Los Cónsules españoles en el extranjero, los Vicecónsules o las personas que en ausencias o enfermedades hagan sus veces, en los casos de tutela de menores entre súbditos o contra súbditos españoles, respecto de todo aquello a que no se oponga la legislación del país o los tratados vigentes para los efectos de apelación y demás judiciales, se reputan Jueces de Menores, con las mismas atribuciones y sujetos a las mismas formalidades que establece o establecieron las Leyes, Decretos y Ordenes para los Tribunales Tutelares de Menores de España.

Artículo Segundo. Respecto de todo aquello en que las circunstancias locales, la perentoriedad e índole especial o excepcional de los casos lo permitiesen, los Cónsules en función de Tribunales Tutelares de Menores observarán en el procedimiento las Leyes de la República; cuando por dichas causas no fuere posible, se hará constar así por diligencia en los autos o por providencia razonada.

El Tribunal de Apelación de los Tribunales Tutelares de Menores apreciará estas omisiones con arreglo a las circunstancias de cada caso y a las de la localidad.

Los fallos definitivos se ajustarán siempre a las Leyes de la República.

Artículo tercero.- Los comisionados, Agentes o Agregados consulares de tutela nombrados para suplir al Cónsul en los casos que se estime necesario, procederán, en cuanto afecte a la jurisdicción de menores, como Delegados del mismo, y en el nombramiento se hará la delegación con las instrucciones oportunas, según las circunstancias y necesidades locales, para que los menores de edad españoles hallen siempre la justicia y protección debidas.

Artículo cuarto. En todos estos procedimientos desempeñarán el cargo de Secretario el Canciller del Consulado o el que hiciere sus veces.

Artículo quinto. De las apelaciones a que dieren lugar las resoluciones de los Cónsules, cuando procedan como Tribunales Tutelares de Menores, conocerá el Tribunal de Apelación de los Tribunales Tutelares de Menores.

A fin de evitar todo entorpecimiento en la pronta administración de justicia cuando los Cónsules, Vicecónsules, Agentes o Agregados consulares de tutela procedan como Tribunales Tutelares de Menores, siempre que sea dable, se entenderán directamente con el Tribunal de Apelación o con el Consejo Nacional de Tutela de Menores, sin perjuicio de dar conocimiento al Ministerio de Estado, si lo creyeren conveniente.

Artículo Sexto. Quedan derogadas cuantas disposiciones se supongan a lo preceptuado en la presente, que comenzará a regir en el día de su publicación en la Gaceta de la República y de la que oportunamente se dará cuenta a las Cortes.

Dado en Valencia, a quince de Octubre de mil novecientos treinta y siete.

Manuel Azaña. El Presidente del Consejo de Ministros, Juan Negrín López.

PRESIDENCIA DEL CONSEJO DE MINISTROS. DECRETO. GACETA DE LA REPÚBLICA núm. 287, 14 de Octubre de 1937.

Excmo. Sr.: Son numerosas las peticiones de divisas que se reciben para la adquisición en el exterior de productos farmacéuticos y sanitarios destinados a cubrir las necesidades que en este orden se sienten en el territorio leal de la República.

A fin de que el departamento de Hacienda y Economía cuente con todos los elementos que estime necesarios sobre la procedencia que haya, en cada caso, de acceder a lo solicitado, y para disponer, al mismo tiempo de un organismo que proponga la adquisición y distribución de aquellas que considere indispensable,

Esta Presidencia del Consejo de Ministros ha acordado lo siguiente:

Primero.- Se crea en el Ministerio de Hacienda y Economía, Subsecretaría de Economía, una Comisión asesora de importaciones de productos farmacéuticos y sanitarios.

Segundo.- La Comisión estará formada por un Presidente, designado por el Ministro de Hacienda y Economía, y un representante de cada uno de los Ministerios de Defensa Nacional, Instrucción Pública y Sanidad y Hacienda y Economía.

Tercero. Serán funciones de la Comisión:

a) Informar de las peticiones de importación de toda clase de productos químico-farmacéuticos y sanitarios que se soliciten.

b) Proponer la adquisición de aquellos productos de la misma naturaleza que considere indispensables para atender a las necesidades sanitarias de la zona leal, así como su distribución dentro de la misma.

c) Colaborar con los demás organismos encargados de esta función, en lo que se refiere al establecimiento y vigilancia de los precios a que deben ser vendidos los distintos productos sanitarios.

Lo que comunica a V.E para su conocimiento y efectos.

Valencia, 12 de Octubre de 1937. Juan Negrín.

Sres. Ministros de Hacienda y Economía, Instrucción Pública y Sanidad y Defensa Nacional.

Ilmo. Sr.: El Ministerio de Instrucción pública viene realizando una labor cada día más extensa de defensa y protección de los niños, que son los que más directa y profundamente sufren los efectos perturbadores de la guerra. La creación de numerosas colonias, tanto colectivas como individuales, en las que están acogidos millares de niños, ha permitido normalizar la vida de éstos, defender su salud, asegurar su enseñanza e influir beneficiosamente en su conducta y en su educación.

Desea el Ministerio ampliar y mejorar continuamente esta obra de tanta trascendencia social, no tan sólo acogiendo mayor número de niños, sino perfeccionando la organización y el régimen educativo de las colonias. Ahora se ofrece una magnífica ocasión de lograr estos propósitos al serle ofrecida, para instalar una institución educativa, la finca el Puchet, situada en los alrededores de Barcelona. En ella ha creído el Ministerio que podría iniciarse una organización educativa de carácter autónomo, bajo una dirección experta que reuniera principalmente a niños huérfanos de la guerra o separados de sus padres, más necesitados, por tanto, de los cuidados del Estado y de educarse en un ambiente grato y acogedor que neutralice los efectos perturbadores de la lucha. Esta institución llevará el nombre glorioso de Asturias, en homenaje al heroísmo de aquellos trabajadores en la lucha libertadora de Octubre de 1934 y en la gesta incomparable de la defensa de su suelo.

Con tales propósitos, el Ministerio de Instrucción Pública y Sanidad ha resuelto lo siguiente:

Primero. Se crea, en la finca denominada El Puchet, de Barcelona, con el nombre de Hogar-Escuela "Asturias", un internado de niños y niñas de 4 a 16 años, huérfanos de guerra o separados por cualquier circunstancia relacionada con la lucha, del medio familiar.

Segundo. La organización, tanto administrativa como pedagógica, de esta institución educadora tendrá carácter autónomo, dependiendo directamente de la Dirección general de Primera Enseñanza, que aprobará el Reglamento por que ha de regirse y ejercerá la inspección y el control de su funcionamiento.

Tercero. El Hogar-Escuela "Asturias" estará regido por un Director designado libremente por la Dirección general de Primera Enseñanza entre los funcionarios técnicos dependientes del Ministerio de Instrucción Pública y Sanidad. El personal, tanto pedagógico como administrativo y subalterno, será también nombrado por la Dirección general, a propuesta del Director de la institución.

Cuarto.- Los gastos que origine el sostenimiento de la misma se abonarán con cargo al capítulo primero, artículo primero, grupo tercero, concepto único; capítulo tercero, artículo quinto, grupo primero, concepto tercero, y capítulo tercero, artículo cuarto, grupo primero, concepto tercero del vigente Presupuesto de gastos de este Ministerio, por libramientos mensuales.

Quinto. La Dirección general dictará las instrucciones necesarias para la puesta en marcha de la institución que ahora se crea.

Lo digo a V.I. para su conocimiento y demás efectos.

Valencia, 14 de Octubre de 1937. P.D. W. Roces. Sr. Director general de Primera Enseñanza.

PRESIDENCIA DEL CONSEJO DE MINISTROS. ORDEN CIRCULAR. GACETA DE LA REPÚBLICA núm. 294, 21 de Octubre de 1937.

Dispuesta por esta Presidencia, en orden de 14 de Septiembre último, la evacuación de Madrid, como complemento de la misma y a fin de garantizar el respeto a los domicilios y bienes que allí dejan los evacuados, por la presente,

Vengo en disponer el

Primero.- Se crea en Madrid la Junta de Custodia de domicilios de evacuados.

Segundo.- Esta Junta la presidirá el Gobernador Civil de la provincia y tendrá como Vocales:

Un representante del Consejo Municipal.

Un militar, designado por el Jefe del Ejército del Centro.

Un representante de la Dirección general de Seguridad, que será el Secretario.

Un representante de los Comités de Vecinos.

Tercero.- Esta Junta tendrá la misión que su propio nombre indica, entendido del modo más amplio y efectivo. Y queda facultada para establecer su régimen interior, dictar órdenes, que serán de cumplimiento inexcusable para todos los residentes en el término municipal de Madrid, civiles o militares, sellar viviendas, perseguir infracciones con arrestos gubernativos y multas, hasta 10.000 ptas., y en definitiva, hacer cuanto tienda a asegurar su mejor funcionamiento y eficacia.

Cuarto.- La desobediencia a las órdenes de la Junta, sin perjuicio de la sanción gubernativa que imponga la Junta, podrá ser considerada por ésta, en su caso, como desafección al régimen. Entonces la Junta formulará ante el Jurado de Urgencia el cargo correspondiente, con propuesta concreta de sanción, que podrá ser elevada por el Tribunal.

También podrá la Junta, si la infracción proviniera de un militar, proponer la sanción gubernativa de arresto o multa que estime oportuna. Los Jefes de Unidades no podrán por sí levantar sanciones, pero el Jefe del Ejército del Centro, por razones de servicio, podrán levantar o conmutar dichas sanciones por otras, en cuyo caso lo comunicará a la Junta por medio de su Delegado.

Quinto.- El Ayuntamiento de Madrid dotará a la Junta de los locales y medios materiales que le sean precisos.

Valencia, 12 de Octubre de 1937. Juan Negrín, Señor Ministro de Hacienda y Economía

MINISTERIO DE INSTRUCCIÓN PÚBLICA Y SANIDAD. ORDEN. GACETA DE LA REPÚBLICA núm. 294, 21 de Octubre de 1937.

Ilmo. Sr.: Visto el expediente de adaptación del chalet número 2 del “Recinto Beltrán y Musitu”, de Barcelona, con el fin de instalar en el mismo una colonia escolar permanente, con escuelas, biblioteca y talleres;

Resultando que la Oficina Técnica de Construcción de Escuelas ha informado favorablemente el proyecto redactado por el Arquitecto escolar Don José Doménech Mansana, cuyo presupuesto asciende a 74.579,64 pesetas, por ejecución material de las obras; 4.474,77 pesetas, por honorarios al Arquitecto, por formación de proyecto, dirección de las obras y premio de pagaduría; total, pesetas 79.054,41;

Resultando que en el capítulo cuarto, artículo primero, grupo segundo, concepto único del Presupuesto vigente existe consignación suficiente para atender el pago del servicio de que se trata, según certificación de la Ordenación de Pagos del

departamento, y que el Interventor general de la Administración del Estado ha prestado su conformidad;

Considerando que, debido a las circunstancias actuales, a la rapidez con que es preciso adaptar el edificio mencionado y en virtud de lo prevenido por el Decreto de Hacienda de 18 de Agosto de 1936 (Gaceta del 19), es más conveniente y más eficaz, para el bien del servicio, que las obras se realicen por el sistema de administración.

Este Ministerio, de conformidad con el acuerdo adoptado por el Consejo de Ministros, celebrado en 14 de los corrientes, ha resuelto:

Primero.- Que se apruebe el proyecto y presupuesto formulado por el Arquitecto escolar don José Doménech Mansana, para adaptar el chalet número 2 del “Recinto Beltrán y Musitu”, de Barcelona, a colonia escolar de carácter permanente, con escuelas, biblioteca y talleres.

Segundo.- Que las obras se ejecuten por el sistema de administración, y

Tercero.- Que su importe total de 79.054,41 pesetas, se abone con cargo al capítulo cuarto, artículo primero, grupo segundo, concepto único del Presupuesto vigente de este Ministerio.

Lo digo a V.I. para su conocimiento y demás efectos.

Valencia, 16 de Octubre de 1937. P.D. W. Rocés.

Señor Director general de Primera Enseñanza.

MINISTERIO DE HACIENDA Y ECONOMIA. DECRETO. GACETA DE LA REPÚBLICA núm. 295, 22 de Octubre de 1937

Próximos a agotarse los recursos otorgados en trece de Marzo último para hacer frente a los gastos que ocasiona la evacuación y asistencia a refugiados, y ante la inminencia de la estación invernal, que siempre exige mayores dispendios, se hace preciso arbitrar nuevos fondos que permitan atender adecuadamente a aquellos que hubieron de abandonar sus hogares a consecuencia de la guerra que España sostiene en defensa del régimen republicano y de su integridad territorial.

La necesidad y urgencia de habilitar estos créditos por medida gubernativa y al amparo del apartado a) del artículo ciento catorce de la Constitución, se justifican en un expediente instruido a petición del departamento que tiene a su cargo el servicio de que se trata.

Y fundado en tales consideraciones, de conformidad con lo informado por la Intervención general, oído el Consejo de Estado, a propuesta del Ministro de Hacienda y Economía, de acuerdo con el Consejo de Ministros y en uso del precepto constitucional antes invocado,

Vengo en decretar lo siguiente:

Artículo primero. Se concede un suplemento de crédito de ocho millones de pesetas al figurado en un capítulo adicional del Presupuesto en vigor de la Sección vigésima de Obligaciones de los Departamentos ministeriales “Ministerio de Sanidad y Asistencia Social”, con destino a los gastos de toda clase que se deriven de las evacuaciones que sea preciso realizar y del cumplimiento de los demás fines que tenía asignados el Comité Nacional de Refugiados, con excepción de los correspondientes a personal administrativo de carácter permanente.

Artículo Segundo. El importe del antedicho suplemento de crédito se cubrirá en la forma determinada por el artículo cuarenta y uno de la Ley de Administración y Contabilidad de la Hacienda pública.

Artículo Tercero. El Gobierno dará cuenta a las Cortes del presente Decreto.

Dado en Valencia, a veintiuno de Octubre de mil novecientos treinta y siete.

Manuel Azaña. El Ministro de Hacienda y Economía, Juan Negrín López.

PRESIDENCIA DEL CONSEJO DE MINISTROS. DECRETO. GACETA DE LA REPUBLICA núm.304, 31 de Octubre de 1937.

El trastorno que la guerra actual ha producido en muchos servicios del país, se refleja intensamente en los servicios sanitarios del Estado, sobre todo en cuanto se refiere a la vigilancia y asistencia de las grandes masas de población rural que, sometidas en su desplazamiento a las contingencias de la guerra, han modificado por completo la distribución demográfica del país.

Y precisamente estos grandes desplazamientos de población, exigen por parte del Estado la adopción de medidas extraordinarias que procuren impedir la aparición de estados epidémicos que crearían un grave problema al país.

Pero si ya de por sí en la organización sanitaria del Estado, la Inspección sanitaria municipal iba íntimamente ligada, en cuanto a los elementos que la desempeñaban, con la propia asistencia médica de la población campesina, es absolutamente indiscutible que en la actualidad este problema de la asistencia médica y de la vigilancia sanitaria de nuestros pueblos y nuestros campos, constituye un todo inseparable que necesita el Estado abordar y resolver con urgencia, jalonando en lo posible una adaptación de la asistencia médica actual a las necesidades que ofrecen las circunstancias por que atravesamos.

Por estos motivos, de acuerdo con el Consejo de Ministros y a propuesta de su Presidente, Vengo en decretar lo siguiente:

Artículo Primero. Se crea en el Ministerio de Instrucción Pública y Sanidad y dependiente de la Subsecretaría de Sanidad, una Inspección general de Asistencia Médica, que tendrá por objeto:

1ª Estudiar y proponer todas las medidas necesarias para la organización de la asistencia médica en los distritos rurales; modificar el funcionamiento y atribuciones de Sanidad, y adoptar cuantas medidas estime necesarias para asegurar la debida asistencia médica y sanitaria al pueblo.

2ª Inspeccionar y coordinar todos los servicios municipales y provinciales, procurando que dentro de las normas vigentes den su máximo rendimiento, y proponiendo en su caso las medidas necesarias para su adaptación a las actuales necesidades del país.

3ª Reorganizar el funcionamiento de las organizaciones profesionales médicas y sanitarias, proponiendo las reglas a que se ha de adaptar en lo sucesivo, así como la estructuración de sus organizaciones de previsión, Colegio de Huérfanos etc.

4ª La tramitación de todos cuantos asuntos se relacionen con la asistencia médica en general.

Artículo Segundo. Por el Ministerio de Hacienda y Economía se habilitarán los créditos necesarios para el funcionamiento de este nuevo e importante servicio que se encomienda a la Subsecretaría de Sanidad.

Artículo Tercero.- El Gobierno dará cuenta de este Decreto, en su día, a las Cortes.

Dado en Valencia, a veintiocho de octubre de mil novecientos treinta y siete.
Manuel Azaña. El Presidente del Consejo de Ministros, Juan Negrín López.

Ilmo. Sr.: La necesidad de prevenir en lo posible el desarrollo epidémico de enfermedades infecciosas, cuya extensión puede combatirse por la práctica intensa de vacunaciones específicas, obliga a dictar disposiciones que valoricen las que en otras épocas fueron promulgadas al objeto de que los organismos sanitarios rindieran un trabajo eficaz y venciesen cuantas resistencias encontrasen en su tarea. Es por ello por lo que,

Este Ministerio se ha servido disponer lo siguiente:

Primero.- Mientras duren las circunstancias actuales, la Subsecretaría de Sanidad intensificará, en la medida que juzgue oportuno, en las diversas zonas, la vacunación contra las enfermedades siguientes: viruela, fiebre tifoidea y diftérica.

Segundo.- La práctica de las tres vacunaciones referidas deberá extenderse de un modo sistemático a toda la población civil y de un modo especial a los evacuados y refugiados existentes. Las vacunaciones serán realizadas:

a) Por los técnicos adscritos a servicios sanitarios municipales, provinciales y estatales.

b) Por equipos especialmente constituidos en cada provincia, bajo las órdenes del Inspector Provincial de Sanidad correspondiente.

c) Por cualquier médico en ejercicio.

En todo caso la dirección y vigilancia de la campaña de vacunación en cada provincia corresponderá al Inspector Provincial de Sanidad, al que semanalmente se le comunicará por cada médico las vacunaciones que él haya efectuado, expresando en dicho parte los datos que la Subsecretaría de Sanidad estime pertinentes.

Tercero.- Para permitir la máxima extensión de estas vacunaciones preventivas, podrá combinarse el racionamiento de víveres, con las medidas puestas en marcha para el cumplimiento de esta disposición, utilizándose, inclusive la recogida de cartillas de abastecimiento y haciéndose constar en las mismas haberse realizado la vacunación, al objeto de evitar la duplicidad de prácticas y también indebidas ocultaciones.

Cuarto.- Los productos para vacunar serán proporcionados a los Centros Oficiales por la Dirección general de Luchas Sanitarias de la Subsecretaría de Sanidad, la que podrá estimar como válidas solamente las vacunaciones realizadas con los productos que ella haya suministrado.

Quinto.- En la Inspección Provincial de Sanidad, existirán los ficheros correspondientes a los diferentes tipos de vacunación, dando cuenta semanal de la marcha de las respectivas y sucesivas campañas de vacunación y revacunación.

Sexto.- Las desobediencias a las órdenes necesarias al cumplimiento de esta disposición serán castigadas con multas de cien a quinientas pesetas, que a propuesta de los Inspectores Provinciales de Sanidad, impondrán los Gobernadores Civiles.

Séptimo.- Si las desobediencias fueran reiteradas, o quien las cometiera fuese insolvente, los Gobernadores Civiles tomarán las medidas oportunas para que a toda costa se cumplan las disposiciones necesarias.

Lo digo a V.I. para su conocimiento y efectos.

Barcelona, diez de Noviembre de mil novecientos treinta y siete.

P.D J. Planelles. Sr. Subsecretario de Sanidad.

PRESIDENCIA DEL CONSEJO DE MINISTROS. ORDEN. GACETA DE LA REPÚBLICA. núm. 317, 13 de Noviembre de 1937

Excmos. Sres.: El natural acatamiento que los funcionarios públicos vienen obligados a prestar a las disposiciones emanadas del Poder legalmente constituido, determina que gran número de ellos, en cumplimiento de la Orden de esta Presidencia de fecha 6 de Septiembre próximo pasado sobre evacuación de Madrid, se vean en la necesidad de abandonar dicha capital, trasladando su residencia con carácter temporal a otras ciudades para continuar prestando los servicios inherentes a su peculiar función. De otra parte, las circunstancias de la guerra, han determinado que bastantes funcionarios, pertenecientes a plantillas de localidades hoy en poder de los facciosos, evacuaran las mismas oportunamente para presentarse a las autoridades respectivas de la zona leal, sin reparar en si el cumplimiento de ese deber representaba o no sacrificio en el orden económico.

No puede permanecer indiferente el Gobierno de la República a las circunstancias que en ambos casos se producen y que, cuando menos, originan a los funcionarios, de sueldo modesto en su mayoría, quebrantos económicos que, en la medida de lo posible, ha de procurar atenuar.

A tal fin, esta Presidencia se ha servido disponer:

Primero.- Se declara comprendidos, dentro del derecho al percibo de la subvención por desplazamiento, concedida por Orden de 26 de Noviembre de 1936:

1º A los funcionarios civiles de la Administración Pública que, con carácter circunstancial, hayan sido desplazados de Madrid y presten sus servicios en organismos o dependencias de Barcelona o Valencia.

2º A los que presten servicios en cualquier ciudad de la zona leal, como evacuados de otras que hayan sido ocupadas por las fuerzas facciosas. Para el disfrute de este beneficio será preciso recaiga resolución por Orden ministerial a base de petición formulada por los interesados, los cuales deberán aportar la necesaria justificación en apoyo de su derecho.

Segundo.- Se concede derecho al percibo de una subvención por desplazamiento, de cinco pesetas diarias, a todos los funcionarios públicos de carácter civil que, procedentes de las diversas plantillas de Madrid, presten actualmente sus servicios como consecuencia de la aplicación de la Orden de 6 de Septiembre próximo pasado en el resto del territorio leal al régimen legalmente constituido.

Tercero.- El abono de esta indemnización a los funcionarios a quienes la misma alcance, se hará por los Habilitados respectivos, previa la formación de las correspondientes nóminas, debidamente justificadas y con aplicación a los mismos conceptos presupuestos a que se imputa el abono de la subvención concedida por Orden ministerial de 26 de Noviembre de 1936 a los funcionarios de la Administración Central.

Lo digo a VV. EE. para su conocimiento y efectos.

Barcelona, 11 de Noviembre de 1937. J. Negrín. Señores Ministros.

MINISTERIO DE TRABAJO Y ASISTENCIA SOCIAL. ORDEN. GACETA DE LA REPÚBLICA. núm. 321, 17 de Noviembre de 1937

Las necesidades que impone la evacuación y el refugio de las personas procedentes de las zonas de guerra, crean obligaciones a las poblaciones del territorio leal al Gobierno de la República para con aquellas que, forzosamente y como

consecuencia inevitable de la guerra, deben abandonar sus hogares y refugiarse en territorio donde sus vidas no ofrecen peligro.

Es misión del Ministerio del Trabajo y Asistencia Social, y de su Secretaría general de Evacuación y Refugiados, la solución de estas necesidades, pero de una manera uniforme, de forma que si para unos resulta un gravamen, no queden otros exentos de las mismas obligaciones.

En evitación de estos casos y con el fin de que todos los ciudadanos cooperen equitativamente a las necesidades que imponen los refugiados,

Este Ministerio ha tenido a bien disponer lo siguiente:

Artículo 1º. Las poblaciones que por razones de guerra no pudieran admitir refugiados, deberán satisfacer la cantidad de una peseta cincuenta céntimos diaria por cada refugiado que les correspondiere alojar.

Artículo 2º Los Comités Locales de Refugiados serán los encargados de recaudar estas cantidades, que entregarán, debidamente formalizadas, a las correspondientes Oficinas de Etapa, las cuales fijarán la capacidad de alojamiento en cada población.

Barcelona, 16 de Noviembre de 1937. Aguade. Ilmo. Sr. Subsecretario de Trabajo y Asistencia Social.

PRESIDENCIA DEL CONSEJO DE MINISTROS. ORDEN. GACETA DE LA REPÚBLICA. núm. 329, 25 de Noviembre 1937

Excmo. Sr.: De conformidad con lo previsto por el art. 6º del Decreto de 28 de Octubre último, y a fin de unificar el procedimiento a seguir por los distintos Departamentos ministeriales para el reconocimiento y pago de las indemnizaciones a abonar a los funcionarios civiles de la Administración Central del Estado, en activo, desplazados de su residencia, con posterioridad a la fecha de 6 de Septiembre anterior,

Esta Presidencia ha tenido a bien disponer:

Primero.- Los funcionarios a quienes por haber sido trasladados de residencia, en las condiciones fijadas por el Decreto de 28 de Octubre pasado, deban serles abonadas indemnizaciones de desplazamiento, presentarán las declaraciones prevenidas por el art. 4º de aquella disposición, dentro de los diez días siguientes a la publicación de esta Orden, tanto si se hubieran desplazado solos como si lo hubieran hecho con uno o más familiares, estimándose como tales, a los efectos de aquella indemnización, la esposa, hijos, padres y hermanos del funcionario o de su cónyuge, siempre que residan en su compañía.

Segundo.- Cuando dos o más funcionarios formen parte de la misma familia, en las condiciones señaladas por el número anterior, únicamente podrán acreditarse a cada uno de ellos las indemnizaciones que les corresponderían como desplazados solos o en compañía de un familiar cualquiera que sea el número de los que con ellos convivan y hayan cambiado de residencia.

Tercero. Con vista de las anteriores declaraciones, los habilitados de personal de las diferentes dependencias de cada Ministerio, formarán, por triplicado y en el término de los ocho días siguientes, las nóminas de indemnizaciones de que trata el mismo art. 4º antes citado, remitiéndolas seguidamente a la Sección de Contabilidad del Departamento o a la Oficialía Mayor del mismo, si en él no existiera aquella Sección, dependencias que en el caso de disponer de crédito suficiente en los declarados utilizables provisionalmente por dicha disposición, cursarán por duplicado las nóminas a la Ordenación de Pagos correspondientes, formando, con los terceros ejemplares de las mismas, resúmenes generales de indemnizaciones a satisfacer, que el Ministerio

remitirá a esta Presidencia del Consejo de Ministros, a los efectos de incoación del expediente general de habilitación del crédito extraordinario que, en definitiva, habrá de cubrir el nuevo gasto.

En el caso de que no existiera remanente bastante en los créditos a utilizar, con carácter provisional, las Secciones de Contabilidad u Oficialías Mayores antes citadas retendrán en su poder las nóminas de las indemnizaciones hasta que sea concedido el crédito extraordinario de referencia, sin dejar de remitir los terceros ejemplares, de que ya se ha hecho mérito, convenientemente resumidos, a esta Presidencia.

Cuarto.- Las Ordenaciones de Pagos cuidarán de que el ejemplar original de las nóminas se encuentre justificado con las declaraciones que al efecto hayan suscrito los funcionarios, así como de remitir a la de Hacienda las certificaciones precisas para que, tan pronto sea otorgado el crédito extraordinario especialmente destinado al pago de las indemnizaciones, pueda ésta expedir los mandamientos de pago de formalización que resulten indispensables para reponer los créditos que provisionalmente se hayan utilizado.

Quinto.- Las declaraciones previstas en el art. 4º del Decreto de 28 de Octubre habrán de comprender, igualmente, las circunstancias a que se refieren los números 1º y 2º de la presente Orden. De cualquier falsedad en ellas cometida serán responsables sus firmantes, en los términos expresados en el art. 5º de la citada disposición..

Asimismo incurrirán en responsabilidad los habilitados que, con conocimiento de alguna inexactitud en las declaraciones expresadas, las cursaren y admitieran como justificantes de las nóminas correspondientes, y los Ordenadores de Pagos e Interventores que abonasen o fiscalizasen nóminas de indemnizaciones no justificadas en la forma y condiciones establecidas.

Barcelona, 24 de Noviembre de 1937. Juan Negrín. Señor Ministro de...

PRESIDENCIA DEL CONSEJO DE MINISTROS. ORDEN. GACETA DE MADRID
núm. 5, 5 de Enero de 1938.

Excmos. Sres.: La conveniencia de disminuir el volumen de la población civil de Madrid determina la necesidad de adoptar medidas de evacuación, dotadas de aquella eficacia que imponen las circunstancias actuales.

En su virtud, esta Presidencia del Consejo de Ministros se ha servido disponer:

Artículo 1º Se establece como obligatoria la evacuación de la villa de Madrid, en término de treinta días, de todas aquellas personas que no puedan justificar su permanencia en ella por encontrarse desempeñando funciones militares o empleadas en servicios indispensables para atender las necesidades de guerra.

Se considera comprendido en necesidades de guerra el servicio que prestan los porteros de las fincas urbanas de Madrid, que vendrán obligados a guardar, bajo su responsabilidad, los pisos que ocuparan las personas comprendidas en la evacuación que se dispone.

Art. 2º En el término de veinte días, el Consejo municipal de Madrid procederá a revisar las cartillas de abastecimiento de la población civil en aquella capital, debiendo ser retiradas todas las que, colectivas o individuales, no correspondan a las personas a que hace referencia el artículo anterior.

Art. 3º A medida que se haga la revisión de las cartillas, las personas afectadas por la retirada de las mismas se personarán, en el término de veinticuatro horas, en el Ayuntamiento de Madrid, a efecto de indicar el punto al que trasladan su residencia, transfiriéndose al Consejo municipal correspondiente la cartilla de abastecimiento de Madrid. Dentro de dos diez días siguientes deberán ser evacuadas sin ulteriores dilaciones.

Art. 4º Los servicios de evacuación del Ministerio de Trabajo y Asistencia Social, en Madrid, dispondrán, con arreglo a los datos que facilite el Consejo municipal, el transporte de las personas afectadas a los sitios e nueva residencia, habilitando los vehículos y medios de transporte necesarios.

Art. 5º En aquellos casos en que las personas afectadas por esta Orden de evacuación se resistan al cumplimiento voluntario de esta medida, el Consejo municipal de Madrid dará cuenta a la Dirección general de Seguridad, la cual procederá al traslado forzoso de las mismas, de acuerdo con las indicaciones recibidas del Servicio de Evacuación.

Art. 6º Queda prohibido el acceso a Madrid de toda persona que no pueda justificar suficientemente el carácter militar de su gestión por la índole oficial de su viaje. Para tales efectos, corresponderá a los Estados Mayores acreditar los servicios a realizar por militares o que guarden relaciones con la guerra, y será la Dirección general de Seguridad la encargada de autorizar la entrada en Madrid de aquellas personas civiles que lleguen en viaje oficial.

Art. 7º La permanencia en Madrid de personas no militares ni afectadas por servicios de guerra, durará el tiempo estricto que exija la gestión que allí les lleve. Con este criterio, la Dirección general de Seguridad señalará al conceder los permisos de acceso y permanencia en Madrid, el término de caducidad de los mismos.

Art. 8º Por los Ministerios de Defensa Nacional, Gobernación y Trabajo y Asistencia Social y autoridades delegadas y subalternas se adoptarán todas las medidas oportunas al más exacto y riguroso cumplimiento de esta Orden.

Barcelona, 3 de Enero de 1938. J. Negrín.

Señores Ministros de Defensa Nacional, Gobernación, Trabajo y Asistencia Social y Comunicaciones, Transportes y Obras Públicas y señor Alcalde de Madrid.

PRESIDENCIA DEL CONSEJO DE MINISTROS. DECRETO. GACETA DE MADRID
núm. 6, 6 de Enero de 1938.

La necesidad de dar la mayor eficacia a los servicios de Evacuación y Asistencia a los refugiados, aconseja acometer su reorganización, integrándolo en una Dirección general que dependiendo del Ministerio de Trabajo y Asistencia Social, los centralice y asegure con eficiente funcionamiento.

En su virtud, de acuerdo con el Consejo de Ministros, y a propuesta de su Presidente,

Vengo en decretar:

Art. 1º Se disuelve la Oficina Central de Evacuación y Asistencia a Refugiados, denominada igualmente, OCEAR.

Art. 2º Se crea, dependiente del Ministerio de Trabajo y Asistencia Social, la Dirección general de Evacuación y Refugiados, que tendrá a su cargo las funciones y servicios encomendados, hasta la fecha, a la referida Oficina Central.

Art. 3º Por el Ministerio de Hacienda se dictarán las disposiciones convenientes para la transferencia de la parte correspondiente del crédito concedido por Decreto de seis de Agosto (Gaceta del siete), para la Dirección general de Asistencia Social y la Secretaría general de la Oficina Central de Evacuación y Asistencia a Refugiados, y la concesión de los precios para la dotación de la nueva Dirección.

Dado en Valencia a cuatro de Enero de mil novecientos treinta y ocho. Manuel Azaña. El Presidente del Consejo de Ministros, Juan Negrín López.

PRESIDENCIA DEL CONSEJO DE MINISTROS. DECRETO. GACETA DE MADRID
núm. 6, 6 de Enero de 1938.

Ante la necesidad imperiosa de que todos los Colegios de huérfanos, dependientes de diversos Departamentos y Cuerpos, se hallen bajo la acción constante y eficaz del Estado, representado por el Ministerio de Instrucción Pública y Sanidad, para cuanto se refiera a la educación y la enseñanza de los niños en ellos recogidos, con el fin de garantizar la recta aplicación de las normas de enseñanza mantenidas por el Gobierno de la República; de acuerdo con el Consejo de Ministros, y a propuesta de su Presidente,

Vengo en decretar lo siguiente:

Artículo único. Todos los Colegios de huérfanos, cualquiera que sea el Departamento, Cuerpo u Organismo de que dependan, estarán sujetos, para todos los efectos educativos y pedagógicos, a la Inspección del Ministerio de Instrucción Pública y Sanidad, quien podrá proponer, en cuanto a su organización y funcionamiento, las medidas que considere oportunas respecto al personal y métodos de enseñanza, velando por su cumplimiento.

Dado en Valencia a cuatro de Enero de mil novecientos treinta y ocho. Manuel Azaña. El Presidente del Consejo de Ministros, Juan Negrín López.

MINISTERIO DE TRABAJO Y ASISTENCIA SOCIAL. ORDEN. GACETA DE LA
REPÚBLICA de 1938

Excmo. Sr.: Como aclaración y complemento a la Orden ministerial de la Presidencia del Consejo de Ministros de 3 del actual, relativa a la evacuación obligatoria de la población civil residente en Madrid, he resuelto:

Artículo 1º. La evacuación obligatoria a que se refiere el artículo 1º de la mentada Orden ministerial, “correrá a cargo de la Dirección general de Evacuación y Refugiados por su Delegación en Madrid”, y será hecha escalonadamente por el siguiente orden:

Funcionarios públicos, tanto civiles como militares que no se encuentren en situación activa y los que hayan sido separados del servicio juntamente con sus familias; personas que hayan fijado su residencia en Madrid con posterioridad al 18 de Julio de 1936, y, por último, el resto de la población civil que no desempeñe servicios de guerra o relacionados con la misma y “por distritos que indicará el Municipio”, a medida que vaya haciéndose la revisión de las Cartillas de abastecimiento.

Artículo 2º. La Dirección general de Evacuación y Refugiados reclamará de los servicios de Transportes de los diversos Ministerios, los elementos necesarios para llevar a cabo las evacuaciones correspondientes. Asimismo vigilará el cumplimiento de la Orden de 3 de Enero y de a presente disposición reclamando la intervención en lo que sea de su competencia de las diversas autoridades civiles y militares que deban prestarle los auxilios necesarios.

Artículo 3º. Los salvoconductos para poder entrar en Madrid las personas civiles a que se refiere el artículo 6º de la Orden de 3 de Enero citada, no podrán ser expedidos más que por la Dirección general de Seguridad y previo informe de la Dirección general de Evacuación y Refugiados. En lo sucesivo no facilitarán salvoconducto los Gobernadores civiles, que se limitarán a trasladar las peticiones que reciban de los mismos al Director general de Seguridad para su resolución.

Lo digo a V.I para su conocimiento y cumplimiento.

Barcelona, 13 de Enero de 1938. Juan Negrín

Señores Ministros de Defensa Nacional, Gobernación, Trabajo y Asistencia Social, Comunicaciones, Transportes y Obras Públicas y Alcalde de Madrid.

MINISTERIO DE TRABAJO Y ASISTENCIA SOCIAL. ORDEN. GACETA DE LA REPÚBLICA. núm. 40, 9 de Febrero de 1938

Ilmo. Sr.: El Decreto de 25 de Septiembre de 1931, establecía un Servicio Especial bajo la Inspección general de Emigración para la tutela y protección de los emigrantes españoles que se dirigían a los países del N. y N.O de Africa.

La Orden del Ministerio de Trabajo, del 19 de Octubre de 1.931. sin perjuicio de extender la aplicación de los preceptos tutelares del anterior Decreto al éxodo a otras comarcas, lo limitaban por entonces a Argelia; y más tarde, por Orden del Ministerio de Trabajo, de 23 de Agosto de 1934, se establecen nuevas normas para el mejor desarrollo de la función tutelar que a la Inspección general de Emigración compete cerca de los españoles que pretenden emigrar a Ultramar, Francia y países del Norte de Africa, incluidas las zonas del Protectorado en Marruecos.

De antiguo se viene sintiendo la necesidad de establecer Inspecciones de emigración en las fronteras terrestres que, en mutua inteligencia con la de los puertos de interior, hagan posible la efectividad del cumplimiento de nuestra legislación migratoria y se realice la protección social que merecen los trabajadores españoles, que salen de nuestro país, y sobre todo, los que a él retornan.

Por ello, es imperioso reconocer la actual situación de las Inspecciones de Emigración, creadas por la Consejería de Trabajo de la Generalidad, en los primeros momentos de la guerra, que pasan a depender de este Departamento, Servicio general de

Emigración, por ser la emigración materia reservada por la Constitución a la Administración Central.

En su consecuencia, este Ministerio ha acordado establecer la Inspección de Emigración en la frontera francesa, a los fines expresados.

Barcelona, 1º de Febrero de 1938 . Aguade

Ilmo. Sr. Subsecretario del Ministerio de Trabajo y Asistencia Social.

PRESIDENCIA DEL CONSEJO DE MINISTROS. ORDEN. GACETA DE LA REPUBLICA. núm. 60, 1 de Marzo de 1938

Ilmo. Sr.: La atención a refugiados y evacuados, encomendada al Ministerio de Trabajo y Asistencia Social y a otros organismos públicos, requiere una labor de coordinación que corresponde a la Presidencia del Consejo de Ministros por afectar los servicios a diversos Departamentos y Centros.,

De otra parte, por el volumen e interés del problema conviene conseguir a la Presidencia del Gobierno la información precisa para que la mentada coordinación sea posible.

En virtud de ello he resuelto que, dependiendo de la Presidencia del Consejo y a cargo de un Delegado Inspector, se constituya un Servicio de coordinación e información de asistencia a refugiados y evacuados, que, sin perjuicio de las facultades actualmente encomendadas, en la esfera de su respectiva competencia a los Departamentos y Centros oficiales, tenga facultades de información, inspección y propuesta cerca de la misma de las pertinentes medidas de coordinación de servicios en la materia indicada.

Lo digo a V.I., para su conocimiento y demás efectos.

Barcelona, 27 de Febrero de 1938. J. Negrín

Ilmo. Sr. Subsecretario de esta Presidencia.

PRESIDENCIA DEL CONSEJO DE MINISTROS. ORDEN. GACETA DE LA REPÚBLICA. núm.116, 26 de Abril de 1938.

Excmo. Sr.: De conformidad con lo establecido en el art. 6º del Decreto de 28 de Octubre de 1937, sobre indemnizaciones por desplazamiento a funcionarios públicos, y con la finalidad de fijar debidamente el alcance de esta disposición, esta Presidencia se ha servido disponer:

Primero. Que por contradecir el espíritu y letra del Decreto de 28 de Octubre y Orden de 24 de Noviembre de 1937, dentro de sus preceptos no puede reconocerse a los funcionarios que se desplazaron de Madrid solos en cumplimiento de lo ordenado y posteriormente, fuera del plazo concedido por la Orden citada, y por razones particulares, hicieron el traslado de sus familias, el derecho a mayo indemnización por este concepto.

Segundo. Que los funcionarios incorporados desde Valencia a Barcelona después de la publicación de la Orden ministerial de 24 de noviembre de 1937 a los destinos que les correspondieran en virtud del Decreto de 28 de Octubre, podrán reclamar la indemnización por desplazamiento, justificado con certificado expedido por el respectivo jefe del personal, que aquél tuvo lugar en el plazo fijado para ello en el Ministerio o Centro de que dependa.

Tercero. Que el derecho al percibo de la indemnización por desplazamiento de familiares, por los funcionarios incorporados desde Valencia a Barcelona, no está subordinado a que éste se haya verificado al propio tiempo del de los funcionarios y que puedan éstos reclamar mediante la declaración que establece el artículo cuarto del Decreto referido, la indemnización complementaria correspondiente cuando el desplazamiento de sus familias se verifique, siempre que éste tenga lugar en el plazo de tres meses a partir del momento en que se dispuso el traslado del funcionario.

Lo digo a V.E. para su conocimiento y efectos.

Barcelona, 23 de Abril de 1938. Juan Negrín

PRESIDENCIA DEL CONSEJO DE MINISTROS. ORDEN. GACETA DE LA REPÚBLICA. núm. 117, 27 de Abril de 1938

Excmo. Sr.: En relación de las Ordenes de la Presidencia del Consejo de Ministros de 26 de noviembre de 1936 y 11 de noviembre de 1937 y por serles de aplicación el espíritu y razonamientos de dichas disposiciones, esta Presidencia se ha servido disponer:

Primero. Los funcionarios civiles de las distintas plantillas de Madrid, que fueron excluidos de cumplir la Orden de 6 de Septiembre de 1937, por mandato imperativo de la misma, tendrán derecho al percibo de la subvención de 5 pesetas diarias, cuando en virtud de Orden de su respectivo Departamento ministerial, sean destinados a prestar sus servicios a cualquier punto de la zona leal.

Segundo. Los funcionarios públicos de la Administración Central, desplazados a Barcelona o Valencia, que por necesidades del servicio sean trasladados por sus respectivos Departamentos ministeriales a cualquier punto de la zona leal, perderán el derecho a la subvención de 10 pesetas, pero podrán percibir la de 5 pesetas diarias.

Barcelona, 22 de Abril de 1938. Juan Negrín

PRESIDENCIA DEL CONSEJO DE MINISTROS. DECRETO. GACETA DE LA REPÚBLICA. núm. 121, 1 de Mayo de 1938

A lo largo de nuestra lucha de independencia ha ido acentuándose el sentimiento de solidaridad internacional y ante la invasión de los Estados totalitarios, los amigos de la paz, en todos los países, en noble emulación, han dado muestras continuas de su adhesión moral a nuestro pueblo. Así surgieron llenos de entusiasmo Comités de ayuda a España en aquellos países en que aún no se ha extinguido la llama viva de la democracia, y nos llegaron sus graciosas aportaciones como un testimonio de su identificación con nuestros ideales. El pueblo español ha agradecido estas donaciones generosas y guardará una perenne gratitud hacia aquéllos que contribuyeron a fortalecer su espíritu de decidida resistencia y a disminuir los sufrimientos provocados por una invasión, bárbara e injusta.

Las circunstancias actuales, recogiendo la experiencia anterior, aconsejan establecer unas normas generales que permitan, de un lado, estimular el movimiento de ayuda a España, y de otro, hacer más eficaz esta ayuda. A este fin se crea un Comité Nacional que cuidará de activar las aportaciones humanitarias extranjeras, coordinando la acción internacional con el Cuerpo Diplomático y Consular español, que habrá de servir de órgano de relación, a través de sus jerarquías legales, con los distintos organismos nacionales competentes.

Por lo expuesto, de acuerdo con el Consejo de Ministros y a propuesta de su Presidente, se decreta:

ARTICULO PRIMERO. Se crea un Comité Nacional de Ayuda a España a fin de estimular y orientar y centralizar las aportaciones de carácter humanitario procedentes del exterior, destinados al pueblo español.

ARTICULO SEGUNDO. Serán funciones del Comité Nacional:

Primero. Despertar y estimular en el extranjero la ayuda a España, manteniendo a este efecto las relaciones oportunas con los organismos internacionales correspondientes.

Segundo. Organizar la propaganda pro-ayuda al pueblo español de acuerdo con lo organismos competentes.

Tercero. Servir de órgano de enlace entre las dependencias del Estado español y las organizaciones internacionales de ayuda a España.

Cuarto. Cuidar del exacto cumplimiento de la voluntad de los donantes.

Quinto. Proponer las medidas que juzgue convenientes para mejorar el movimiento de ayuda a España y establecer las reglas de su funcionamiento.

ARTICULO TERCERO. El Comité Nacional se pondrá en relación inmediata con las Organizaciones internacionales de ayuda a España, que quieran con sus aportaciones humanitarias contribuir a la disminución de los sufrimientos del pueblo español, y a fortalecer su espíritu de decidida resistencia.

ARTICULO CUARTO. El Comité Nacional de Ayuda a España, y en su caso, las delegaciones nacionales y las asociaciones locales de ayuda a España estarán en relación con los representantes diplomáticos y consulares de España en el extranjero para la recepción de los fondos recaudados que quedarán a disposición del Ministerio de Hacienda y Economía, y comunicarán en forma detallada, cuantas aportaciones en especie reciban para el pueblo español.

ARTICULO QUINTO. Los gastos de todo género de las aportaciones en especie a que se refiere este Decreto dentro del territorio nacional, lo mismo transportes que aduanas y tasas, correrán a cargo de la Dirección general de Abastecimientos.

ARTICULO SEXTO. El Ministerio de Hacienda y Economía procurará invertir las aportaciones en metálico en compras de productos en el país de donde procedan.

ARTICULO SEPTIMO. El Comité Nacional imprimirá títulos alegóricos de diversos valores que simbolizen el carácter de independencia de la lucha que sostiene el pueblo español, que serán entregados a los donantes extranjeros.

ARTICULO OCTAVO. Por la Presidencia del Consejo de Ministros de acuerdo con los Departamentos de Estado y Hacienda y Economía, se dictarán las disposiciones reglamentarias correspondientes para la ejecución de este Decreto.

Dado en Barcelona, a 29 de Abril de 1938. Manuel Azaña. El Presidente del Consejo de Ministros, Juan Negrín y López.

MINISTERIO DE INSTRUCCIÓN PÚBLICA Y SANIDAD. ORDEN. GACETA DE LA REPÚBLICA. núm. 151, 31 de Mayo de 1938.

Ilmo. Sr. : El gran problema de la alimentación y educación de los niños evacuados en todo el territorio de la España leal y de la profunda atención que merece todo lo relacionado con la organización, dirección, régimen pedagógico y sostenimiento de residencias y colonias, obliga a este Ministerio a examen y revisión constante de las instituciones que, bajo su dependencia, han venido y vienen funcionando, con el fin de señalar lo más exactamente posible la misión que a los diferentes organismos queda encomendada.

Al quedar instalado en Barcelona el Gobierno de la República no se ve ninguna necesidad de que exista la Delegación de Colonias de Cataluña a que se refiere el número primero de la Orden de 1º de Marzo último (Gaceta del 3).

Subsiste en cambio la necesidad de la Delegación de Levante y dado el recargo de trabajo, que, en virtud de las circunstancias, sufre la misma y la amplitud del área geográfica que tiene a su cuidado, queda bien patente la necesidad de organizar una Delegación Centro-Sur del C.N.I.E con residencia en Madrid.

En su consecuencia, este Ministerio ha tenido a bien disponer:

1º Queda suprimida la Delegación de Colonias Escolares de Cataluña.

2º En dependencia del C.N.I.E existirá una Delegación de Levante, integrada por un Delegado General que unificará y dirigirá el trabajo de la misma y mantendrá o intervendrá la comunicación con el Consejo.

3º La Delegación constará de las siguientes Secciones:

- a) Residencia y Evacuación.
- b) Abastos.
- c) Economía y Administración.
- d) Personal y Orientación Pedagógica.
- e) Sanidad.

4º La Delegación de Levantes, así constituida, atenderá a todos los servicios de la Infancia Evacuada en la provincia de Castellón de la Plana, Valencia, Alicante y Murcia.

5º Se crea la Delegación Centro-Sur de la Infancia Evacuada con residencia en Madrid y con destino a atender las Colonias existentes en las regiones de Castilla la Nueva, Andalucía y provincia de Albacete.

Su constitución definitiva será idéntica a la Delegación de Levante.

6º La Delegación Centro-Sur hará un estudio que remitirá al Consejo Nacional de la Infancia Evacuada en el plazo de un mes, a partir de la publicación de esta Orden en la Gaceta, acerca del estado y posibilidades de ampliación del servicio en el zona que le queda encomendada.

7º La Dirección General de Primera Enseñanza dictará o ampliará normas, si hubiere lugar, a los fines del mejor funcionamiento de las Delegaciones de Levante y Centro-Sur y de la Coordinación de los servicios relacionados con la Infancia Evacuada.

8º Quedan sin efecto la Orden Ministerial de 1º de Marzo último y de la Dirección General de 23 de Diciembre de 1937 en todo lo que se opongan a la presente.

Lo digo a V.I para su conocimiento y demás efectos.

Barcelona , 25 de Mayo de 1938. Segundo Blanco. Ilmo. Sr. Director General de Primera Enseñanza.

PRESIDENCIA DEL CONSEJO DE MINISTROS. ORDEN. GACETA DE LA REPÚBLICA. núm. 169, 18 de Junio de 1938.

Para resolver el problema surgido en Valencia como consecuencia de la evacuación obligatoria de otras poblaciones, se impone la necesidad de adoptar las disposiciones pertinentes para el alojamiento de evacuados, arbitrando el mayor número de locales que sea posible dedicar a tal finalidad, a cuyo efecto es conveniente ordenar que los diversos Departamentos ministeriales desalojen los edificios que todavía ocupen en Valencia sus Dependencias centrales y no sea absolutamente preciso utilizarlos; que, aun en el caso contrario, se reduzca la parte ocupada a lo estrictamente necesario, dejando el resto libre para el alojamiento de evacuados; y, por último, que se adopten

iguales determinaciones con respecto a los inmuebles en que tengan instalados sus domicilios sociales los Partidos políticos y Organizaciones sindicales.

Al propio tiempo y dado el gran número de Organismos públicos, políticos y sindicales que, a pesar de lo dispuesto en la Orden ministerial de Hacienda de 26 de Julio de 1937, no satisfacen los alquileres correspondientes por los inmuebles incautados por el Estado, que ocupan en su totalidad o en parte, se hace preciso reiterar la mencionada Orden con objeto de generalizar su cumplimiento.

Por lo expuesto, esta Presidencia del Consejo de Ministros, de acuerdo con éste, se ha servido disponer:

1º Con la mayor urgencia, los Departamentos ministeriales procederán a desalojar por completo los edificios que ocupen en Valencia sus Dependencias centrales y no sea absolutamente preciso utilizarlos.

2º En caso de extrema necesidad, que haga obligada la continuación de alguna de esas Dependencias, se reducirá la parte ocupada a la estrictamente indispensable, dejando el resto libre para el alojamiento de evacuados.

3º Se procederá en la forma expuesto en los anteriores números, por los Partidos políticos y Organizaciones sindicales, los cuales como tales entidades y mientras perduren las actuales circunstancias, deberán limitarse a utilizar los locales que en estricto requiera la instalación de sus Secretarías y oficinas.

4º De acuerdo con la Orden del Ministerio de Hacienda de 26 de Julio de 1937, tanto los Organismos públicos como los partidos políticos y Organizaciones sindicales están obligados a satisfacer los alquileres que corresponda por los inmuebles incautados por el Estado, que ocupen en todo o en parte; debiendo los Departamentos ministeriales disponer lo necesario para el cumplimiento de dicha Orden, y el de la Gobernación, además, instruirá a las Autoridades dependientes del mismo para que, a petición de los Administradores de Propiedades y Contribución territorial o los Especiales de Fincas Urbanas Incautadas, presten la fuerza que se requiera para el lanzamiento que determine la morosidad de los Organismos privados.

Lo que comunico a V.E. para su conocimiento y debido cumplimiento.

Barcelona, 16 de Junio de 1938. J. Prat, El Subsecretario.

MINISTERIO DE HACIENDA Y ECONOMIA. DECRETO. GACETA DE LA REPÚBLICA. núm.212, 31 de Julio de 1938

Conviniendo, de una parte, dar facilidades al recibo, despacho y distribución de donativos que, conteniendo artículos de comer, beber, arder y jabón, se hagan desde el extranjero a la zona leal, en forma individual o colectiva; y de otra, garantizar debidamente que dichos donativos no encubran o fomenten actividades en el mercado interior, con finalidad especulativa, totalmente contraria a su verdadero espíritu; y

Teniendo en cuenta que el régimen de importación de mercancías establecido en el Decreto de 13 de Agosto de 1937 y disposiciones complementarias, sólo afectan a las “expediciones comerciales”, y que la Orden de la Presidencia del Consejo de Ministros de 17 de Marzo de 1938, debe restringirse a los donativos de artículos que, por su naturaleza, caigan dentro de la competencia de la Dirección General de Abastecimientos;

Este Ministerio, en tanto se dicta una disposición de carácter orgánico y definitivo sobre la materia, ha resuelto lo siguiente:

Primero.- Las importaciones de artículos de comer, beber, arder y jabón que se verifiquen a título de donativo, no precisarán del requisito del previo permiso de importación, cualquiera que sea la forma en que el envío se realice.

Segundo. Se entenderá que el envío constituye donativo, cuando se haga y se reciba sin ánimo de lucro, no pudiendo ser objeto de especulación alguna. Quedan por tanto, excluidos de tal concepto, aquellos envíos que, aunque donados desde el exterior, han de repartirse entre los beneficiarios mediante precio, y aun cuando éste sea fijado de acuerdo con las tasas vigentes.

Tercero. La Dirección General de Abastecimientos se hará cargo en las Aduanas correspondientes, de todos dichos envíos, cuidando de asegurarse de su verdadero carácter de donativo antes de aplicarlo a su destino y quedando facultada para exigir cuantas pruebas y garantías estime oportunas al respecto.

Cuarto. Comprobado que el envío constituye donativo, se le dará la aplicación procedente, ajustándose a los deseos del donante, a quien se le dará cuenta de lo actuado.

Comprobado que no se trata de un donativo habiéndose declarado que lo era, aparte del decomiso de la mercancía, se pasará el asunto a conocimiento de los Tribunales Competentes, para que exijan las responsabilidades e impongan las sanciones a que, con arreglo a derecho hubiera lugar.

Quinto. La presente Orden entrará en vigor desde la misma fecha de su publicación en la Gaceta de la República.

Barcelona, 30 de Julio de 1938. P:D Demetrio D. De Torres.

Sres. Directores de Comercio, Economía y Abastecimientos.

MINISTERIO DE ECONOMIA Y HACIENDA. DECRETO. GACETA DE LA REPÚBLICA. núm. 235, 23 de Agosto de 1938.

Impuesta por vicisitudes derivadas de la guerra la intensificación del funcionamiento de los servicios de Colonias y Guarderías Infantiles establecidas en España y en el extranjero para albergar, sostener y educar a los hijos y huérfanos de combatientes y ciudadanos muertos en defensa de la libertad e independencia nacionales, se ha producido una insuficiencia en los créditos afectos a subvenciones para Colonias, Cantinas y Roperos Escolares, que se hace preciso remediar con la máxima urgencia.

La concesión, por medida gubernativa, de los recursos suplementarios a ello indispensables, ha obtenido la conformidad de la Intervención General y del Consejo de Estado.

Con tales fundamentos, a propuesta del Ministro de Hacienda y Economía, de acuerdo con el Consejo de Ministros y como caso comprendido en las excepciones del artículo ciento catorce de la Constitución ;

Vengo en decretar:

Artículo primero. Se concede un suplemento de crédito de dos millones ochocientas treinta y nueve mil seiscientas sesenta y tres pesetas con sesenta y un céntimos al figurado en el presupuesto en vigor de la Sección octava de Obligaciones de los Departamentos ministeriales “Ministerio de Instrucción Pública y Sanidad “, capítulo tercero “Gastos diversos”, artículo cuarto “Auxilios, subvenciones y subsidios”, grupo primero, “Servicios generales del Ministerio”, concepto tercero “Instituciones complementarias. Subvención con destino a Colonias, Cantinas y Roperos Escolares”.

Artículo Segundo. El importe del antedicho suplemento de crédito se cubrirá en la forma determinada por el artículo cuarenta y uno de la Ley de Administración y Contabilidad de la Hacienda Pública.

Artículo Tercero. El Gobierno dará cuenta a las Cortes del presente Decreto.

Dado en Barcelona a 22 de Agosto de 1938. Manuel Azaña. El Ministro de Hacienda y Economía, Francisco Méndez Aspe.

PRESIDENCIA DEL CONSEJO DE MINISTROS. DECRETO. GACETA DE LA REPÚBLICA .núm. 251, 8 de Septiembre de 1938

La situación de hecho creada por la evacuación de menores españoles en el extranjero, el número de éstos y la duración de su estancia fuera de la Patria, obliga al Estado a fijar una situación de derecho respecto a los mismos, en virtud de las normas contenidas en el artículo cuarenta y tres de la Constitución y demás leyes fundamentales sobre la materia, apoyándose en el Convenio Internacional de El Haya, de mil novecientos dos, sobre tutela de menores.

Fundado en estas consideraciones, de acuerdo con el Consejo de Ministros y a propuesta de su Presidente,

Vengo en disponer:

Artículo primero. Los españoles menores de edad que se hallen evacuados en el extranjero y tengan a sus padres o tutores en territorio nacional o carezcan de representación legítima diferida con anterioridad a su salida de España, se declaran en situación de tutela legal.

Esta tutela la asume el Estado Español, que proveerá con aplicación en cada caso del respectivo Estatuto Civil de los menores, en virtud del principio contenido en los artículos primero y segundo del Convenio de El Haya de doce de Junio de mil novecientos dos.

Artículo segundo. El Ministerio de Justicia, por medio del Consejo Nacional de Tutela de Menores y según lo dispuesto en el Decreto de seis de agosto de mil novecientos treinta y siete, declarado ley en veintiuno de Octubre del mismo año, organizará la tutela legal de los menores evacuados en el extranjero, según lo preceptuado en el Decreto de esta Presidencia del Consejo, de quince de Octubre de mil novecientos treinta y siete, por medio de los cónsules de España, en su calidad de Jueces de Menores.

Cuando se trate de menores naturales de regiones autónomas, el ejercicio de la función tutelar a que se refiere el párrafo anterior, corresponderá a los Gobiernos autónomos respectivos.

Artículo tercero. En todo lo referente a menores españoles evacuados en el extranjero, la relación con las autoridades del país respectivo se mantendrá a través de las representaciones diplomáticas y consulares del Gobierno Español.

Artículo cuarto. Los Ministerios de Instrucción Pública y Trabajo y Asistencia Social continuarán desarrollando, en cuanto se refiere a la educación y asistencia de los menores evacuados, las actividades que le son propias. Dichos Ministerios, así como las autoridades regionales o locales y las organizaciones o particulares que atiendan a los menores evacuados, facilitarán a los Consulados Españoles de la jurisdicción donde aquéllos se encuentren, cuantos datos posean relativos a los mismos.

Artículo quinto. Por los Ministerios de Estado y Justicia se dictarán las disposiciones necesarias para el desarrollo y cumplimiento de lo preceptuado en este Decreto.

Dado en Barcelona a 7 de Septiembre de 1938. Manuel Azaña. El Presidente del Consejo de Ministros, Juan Negrín.

MINISTERIO DE TRABAJO Y ASISTENCIA SOCIAL. ORDEN. GACETA DE LA REPÚBLICA. núm.291, 18 de Octubre de 1938

Ilma. Sra.: La necesidad de que entre los Servicios de Evacuación exista perfecto enlace y facilidad de movilización de sus elementos y la dificultad de que una sola Delegación General de la Dirección de Evacuación y Refugiados con residencia en Valencia atienda debidamente lo relacionado a tan extenso territorio, aconsejan establecer demarcaciones más reducidas para la facilidad de aquellos servicios; y por ello,

Este Ministerio ha tenido a bien disponer lo siguiente:

Primero.- La Delegación General dependiente de la Dirección General de Evacuación y Refugiados existente en Valencia, quedará dividida en dos Delegaciones, de las cuales, una con residencia en Madrid tendrá jurisdicción de servicio sobre as provincias de Madrid, Toledo, Ciudad-Libre, Cuenca, Guadalajara, Badajoz y Córdoba; y otra, con residencia en Valencia la tendrá sobre las provincias de Castellón, Alicante, Albacete, Almería, Granada, Málaga y Jaén.

Segundo. Al frente de cada Delegación existirá un Delegado cuyo nombramiento y honorarios serán fijados por la Dirección General de Evacuación y Refugiados la cual elevará propuesta a este Ministerio para la resolución correspondiente.

Lo que comunico a V.I para su conocimiento y efectos.

Barcelona, 13 de Octubre de 1938. J. Moix.

Sra. Director General de Evacuación y Refugiados.

MINISTERIO DE HACIENDA Y ECONOMIA. DECRETO. GACETA DE LA REPÚBLICA. núm. 299 de 26 de Octubre de 1938

Agotados los recursos habilitados durante el año en curso para satisfacer al personal de la Administración civil del Estado la subvención de desplazamiento que le asignaron las Órdenes ministeriales de veintiséis de noviembre de mil novecientos treinta y siete y las disposiciones de ellas complementarias, se ha instruido un expediente de concesión de crédito suplementario de aquéllos, que permita el abono de los devengos correspondientes al tercer trimestre del ejercicio.

Y constando en el mismo los informes de la Intervención General y del Consejo de Estado favorables a su otorgamiento por medida gubernativa, a propuesta del Ministro de Hacienda y Economía, de acuerdo con el Consejo de Ministros y en uso de la autorización contenida en el apartado a) del artículo ciento catorce de la Constitución;

Vengo en decretar lo siguiente:

Artículo primero. Se concede un suplemento de crédito de diez millones doscientas setenta y tres mil trescientas veintisiete pesetas al figurado en el Presupuesto en vigor de la Sección primera de Obligaciones de los Departamentos ministeriales “Presidencia del Consejo de Ministros”, capítulo tercero “Gastos diversos”, artículo cuarto “Auxilios, subvenciones y subsidios”, grupo adicional, destinado a satisfacer las subvenciones de desplazamiento que devenguen los funcionarios públicos de la Administración civil del Estado, conforme a los Ordenes de veintiséis de noviembre de

mil novecientos treinta y seis, dos de Enero de mil novecientos treinta y siete y disposiciones complementarias de las mismas.

Artículo segundo. El importe del antedicho suplemento de crédito se cubrirá en la forma determinada por el artículo cuarenta y uno de la Ley de Administración y Contabilidad de la Hacienda Pública.

Artículo tercero. El Gobierno dará cuenta a las Cortes de este Decreto.

Dado en Barcelona, a 24 de Octubre de 1938. Manuel Azaña. El Ministro de Hacienda y Economía, Francisco Méndez Aspe.

MINISTERIO DE TRABAJO Y ASISTENCIA SOCIAL. DECRETO. GACETA DE LA REPÚBLICA. núm. 322, 18 de Noviembre de 1938

La práctica ha enseñado sobradamente, que las Delegaciones provinciales de Asistencia Social adolece de defectos de estructura y organización, hijos de que no se ha superado aún las normas de la antigua y extinguida Beneficencia particular con sus compartimentos estancos en cada uno de los cuales se hacía Asistencia Social, según el peculiar modo de concebirla de cada fundador y con normas administrativas que imposibilitaban una justa aplicación y equitativo reparto de los bienes, en todo el territorio nacional.

Como disposiciones legales reiteradas ordenan la unificación de toda la Asistencia Social y la coordinación de todos sus bienes y funciones, disposiciones que sólo se han llevado a la práctica en muy pequeña escala debido en gran parte a la no adaptación de las Delegaciones provinciales de Asistencia Social por falta de disposiciones articuladas, procede por ser justo y mandado, realizarlo en breve plazo, dando nueva estructura a las Delegaciones de Asistencia Social. En atención a ello, de acuerdo con el Consejo de Ministros y a propuesta del de Trabajo y Asistencia Social,

Vengo en decretar lo siguiente:

Artículo primero. Las Delegaciones provinciales de Asistencia Social creadas por Decreto de 8 de mayo de 1937, estarán constituidas en la forma siguiente: Un Delegado de Asistencia Social. Inspectores de Asistencia Social en el número que determine la plantilla que a este efecto se fijará para cada provincia por orden ministerial. El más antiguo de los inspectores sustituirá al Delegado provincial en ausencia, enfermedad y vacaciones. Instructores Visitadores en el número que oportunamente fijará también la plantilla que se determine. Un contador, procedente de los Cuerpos de Inspectores o Instructores Visitadores. Un Tesorero, que pertenecerá al Cuerpo de Inspectores. El Interventor-Delegado de la Intervención General de la Administración del Estado, designado por el Ministerio de Hacienda. Un médico higienista. Un arquitecto (podrá tener sueldo fijo o satisfacerse sus honorarios por trabajos según arancel, pero de todas formas tendrá nombramiento previo). Personal Auxiliar-administrativo, en el número que oportunamente fije la plantilla correspondiente. Personal Auxiliar subalterno, en la cantidad que fije la plantilla correspondiente. Este personal será perteneciente al Cuerpo de Auxiliares Subalternos del Estado.

Artículo segundo. Las Delegaciones provinciales de Asistencia Social, constituidas como queda expresado en el artículo anterior, serán los únicos Organismos ejecutivos que en la provincia respectiva ejercerán las funciones de Asistencia, salvo lo correspondiente a los Consejos provinciales y municipales, sin otras comisiones, ni representaciones que las que se fijan en el presente Decreto.

Artículo tercero. En cada capital de provincia existirá una Delegación provincial de Asistencia Social, a la cual estará encomendado todo lo relativo a la Asistencia Social, de la provincia respectiva. Sin perjuicio de ello, cuando el volumen de las necesidades de la Asistencia Social en determinada provincia a juicio del Ministro del Departamento no exija la existencia de una Delegación en aquella provincia pedirá al Ministro agregar cuando se refiere a la misma, a la que por su proximidad y semejanza considere más conveniente.

De igual forma queda facultado el Ministro de Trabajo y Asistencia Social para agregar demarcaciones territoriales correspondientes a una provincia, a la Delegación de Asistencia Social de otra contigua, siempre que razones de comunicaciones, semejanza y necesidades u otras cualesquiera, así lo aconsejen.

Asimismo, el Ministro de Trabajo y Asistencia Social podrá, por Orden Ministerial, formar Delegaciones regionales de Asistencia Social, como resultantes de la agrupación de dos o más Delegaciones provinciales, poniendo al frente de la Delegación regional, un Delegado especial.

Artículo cuarto. Al frente de cada Delegación provincial de Asistencia Social habrá un Delegado provincial, que será el Jefe Superior de todos los servicios y de todo el personal de la misma en la provincia o demarcación geográfica determinada, así como también de las Instituciones y Establecimientos enclavados en su jurisdicción territorial, excepto aquellos de carácter general. No obstante lo prevenido en el párrafo anterior, el Ministro de Trabajo y Asistencia Social podrá extender la jurisdicción del Delegado provincial respectivo a los Establecimientos de carácter general, que, enclavados en su jurisdicción territorial, considere conveniente, determinándose en la Orden Ministerial que tal disponga, la competencia, jurisdicción y funciones del Delegado provincial respecto de éste o estos Establecimientos.

Artículo quinto. Los Servicios de cada Delegación provincial de Asistencia Social se organizarán en forma análoga a los de la Dirección General, sin que ello signifique que al frente de cada uno haya un funcionario responsable, si la cantidad de asuntos no lo requiere, y si sólo que éstos se lleven y tramiten con la debida separación, y así se pongan en conocimiento de la Dirección General.

Artículo sexto. Los Servicios de Estadística de las Delegaciones provinciales, habrán de ser llevados a cabo por un funcionario de los Cuerpos de Estadística, perteneciente a la Sección provincial, y designado por el Subsecretario del Departamento.

Artículo séptimo. Los Delegados provinciales de Asistencia Social asumirán, de acuerdo con lo que está preceptuado, todas las facultades que la legislación anterior atribuía a las Juntas provinciales de Beneficencia y Juntas provinciales de Protección de Menores.

Artículo octavo. Cuantas facultades y atribuciones competan y ejerzan los Delegados provinciales de Asistencia Social, se entenderán siempre como delegadas de la Dirección General de Asistencia Social, a la cual corresponde el ejercicio de esta función por ser la Autoridad genuina en la materia.

Artículo noveno. En cada Delegación de Asistencia Social existirá una Junta Asesora de Asistencia Social, que funcionará como Organismo asesor exclusivamente.

Estará integrada de la forma siguiente: el Presidente, que lo habrá de ser el Delegado provincial de Asistencia Social, Secretario, que lo será el Inspector Jefe de la Delegación de Asistencia Social. Tendrá voz y voto.

Vocales: un Consejero provincial, uno municipal por cada uno de los Municipios donde existan establecimientos e Instituciones de Asistencia Social dependientes de la Dirección General.

Un profesor de Pedagogía de la Escuela Normal. Un profesor de Higiene y Profilaxis del Cuerpo Médico, un profesor de Cultura física, designado por el Ministerio de Instrucción Pública, de los que existan en la capital de la provincial, un representante por cada una de las dos Centrales Sindicales; y un representante por cada uno de los Partidos Políticos.

Si la Delegación extendiese su jurisdicción a más de una provincia, pasará a integrar el Consejo, como Vocal, un Consejero provincial de la provincia anexionada y uno municipal de la misma, así como uno por cada Municipio de ella, que tenga Establecimientos e Instituciones de Asistencia Social.

Los donantes de bienes a Asistencia Social podrán ser Vocales de la Junta respectiva si así lo acuerda ésta con el voto favorable de las dos terceras partes de los componentes de ella, a cuyo prudente arbitrio queda la facultad de discernir este derecho.

Artículo décimo. Todo lo referente a nombramientos, ceses, licencias, vacaciones, permisos, sanciones y, en general, el régimen jurídico y administrativo del personal dependiente de la Delegación y de las Instituciones y Establecimientos comprendidos en la jurisdicción correspondiente, serán hechos por el Ministerio de Trabajo y Asistencia Social, según corresponda y ya por el sistema de oposición, concurso-oposición, libre o de contrato de trabajo directo, según corresponda.

Artículo undécimo. Todos los ingresos procedentes de bienes, valores e impuestos recaudados de y por Asistencia Social en cada provincia, se ingresarán en la cuenta corriente que en la Sucursal correspondiente del Banco de España existe abierta a nombre de la Dirección General de Asistencia Social.

Asimismo en cada capital de provincia donde exista Delegación provincial en el propio Banco de España, existirá una cuenta corriente a nombre de la Delegación provincial correspondiente, sin que sea posible la apertura de esta cuenta en ningún otro Establecimiento bancario o de crédito.

Los ingresos referidos en el párrafo primero se harán con imputación al capítulo, artículo y concepto correspondientes del Presupuesto vigente aprobado.

Artículo duodécimo. Los libramientos de la cantidad necesaria para el pago de las atenciones de Asistencia Social en cada provincia y para el mes, se hará por la Dirección General en los diez últimos días del mes anterior, comprendiendo la dozava parte del presupuesto aprobado para los gastos propios de la Delegación y para cada Establecimiento o Institución.

Artículo decimotercero. Los contratos de arrendamiento de bienes de Asistencia Social y los de servicios y suministros, han de ser enviados a la Dirección General para su aprobación, requisito sin el cual no tendrán valor ni fuerza legal alguna, incurriendo en responsabilidad el Delegado que sin tener el proyecto de contrato aprobado, firmase o modificase los términos del aprobado.

Artículo decimocuarto. En cada una de las Delegaciones de Asistencia Social existirá un Interventor Delegado de la Intervención General de la Administración del Estado.

Artículo decimoquinto. El Ministro de Trabajo y Asistencia Social queda autorizado para dictar las disposiciones reglamentarias que desarrollen el presente Decreto.

Artículo decimosexto. Quedan derogadas cuantas disposiciones se opongan a este Decreto.

Artículo decimoséptimo. Del presente decreto se dará cuenta a las Cortes.

Dado en Barcelona a 16 de Noviembre de mil novecientos treinta y ocho.
Manuel Azaña. El Ministro de Trabajo y Asistencia Social, José Moix Regás

Ilmo. Sr.: De acuerdo con el artículo 15 del Decreto de este Departament del día 16 del mes de la fecha,

Este Ministerio ha tenido a bien aprobar el adjunto proyecto de Reglamento de las Delegaciones provinciales de Asistencia Social.

Lo que comunico a V. I. para su conocimiento y efectos.

Barcelona, 30 de Noviembre de 1938. J. Moix.

Ilmo. Sr. Director General de Asistencia Social.

REGLAMENTO DE LAS DELEGACIONES PROVINCIALES DE ASISTENCIA SOCIAL. Organización de las Delegaciones.

Artículo 1º.- En cada capital de provincia existirá una Delegación provincial de Asistencia Social, a la cual estará encomendado todo lo relativo a la Asistencia Social de la provincia respectiva.

Sin perjuicio de ello, cuando es volumen de las necesidades de la Asistencia Social en determinada provincia, a juicio del Ministro del Departamento, no exija la existencia de una Delegación en aquella provincia, se podrá, por Orden ministerial, agregar cuanto se refiere a la misma, a la que por su proximidad y semejanza considere más conveniente.

De igual forma se procederá para agregar demarcaciones territoriales correspondientes a una provincia, a la Delegación de Asistencia Social de otra contigua, siempre que razones de comunicaciones, semejanza y necesidades, u otras cualesquiera, así lo aconsejen.

Asimismo podrán crearse, por Orden ministerial, Delegaciones regionales de Asistencia Social, como resultantes de la agrupación de dos o más Delegaciones provinciales, poniendo al frente de la Delegación regional un Delegado especial.

Art. 2º.- Al frente de cada Delegación provincial de Asistencia Social habrá un Delegado provincial, que será el Jefe superior de todos los servicios y de todo el personal de la misma en la provincia o demarcación geográfica determinada, así como también de las Instituciones y Establecimientos enclavados en su jurisdicción territorial, excepto aquellos de carácter general.

No obstante lo prevenido en el párrafo anterior, el Ministro de Trabajo y Asistencia Social podrá extender la jurisdicción del Delegado provincial respectivo a los Establecimientos de carácter general que, enclavados en su jurisdicción territorial, considere conveniente, determinándose en la Orden ministerial que tal disponga, la competencia, jurisdicción y funciones del Delegado provincial, respecto de éste o estos Establecimientos.

Art. 3º.- Los Delegados provinciales de Asistencia Social dependerán directamente de la Dirección general de Asistencia Social.

Art. 4º Las Delegaciones provinciales de Asistencia Social creadas por Decreto de 8 de Mayo de 1937, estarán constituidas en la forma siguiente:

Un Delegado de Asistencia Social.

Inspectores de Asistencia Social en el número que determine la plantilla que a este efecto se fijará para cada provincia por Orden ministerial. El más antiguo de los inspectores sustituirá al Delegado provincial en ausencia, enfermedad y vacaciones.

Instructores Visitadores en el número que oportunamente fijará también la plantilla que se determine.

Un Contador, procedente de los Cuerpos de Inspectores o Instructores Visitadores.

Un Tesorero, que pertenecerá al Cuerpo de Inspectores.

El Interventor – Delegado de la Intervención General de la Administración del Estado, designado por el Ministerio de Hacienda.

Un Médico Higienista.

Un Arquitecto. (Podrá tener sueldo fijo o satisfacerse sus honorarios por trabajos, según arancel, pero de todas formas tendrá nombramiento previo.)

Personal Auxilia – Administrativo, en el número que oportunamente fije la plantilla correspondiente.

Personal Auxiliar subalterno, en la cantidad que fije la plantilla correspondiente. Este personal será perteneciente al Cuerpo de Auxiliares Subalternos del Estado.

Art. 5º.- Los servicios de la Delegación provincial de Asistencia Social se organizarán de forma análoga a los de la Dirección General, sin que ello signifique que al frente de cada uno haya un funcionario responsable si la cantidad de asuntos no lo requiere, y si sólo que éstos se lleven y tramiten con la debida separación, y así se pongan en conocimiento de la Dirección General.

Art. 6º.- Los Servicios de Estadísticas de las Delegaciones provinciales deberán ser llevados por un funcionario del Cuerpo de Estadística, perteneciente a la Sección provincial, y designado por el Subsecretario del Departamento.

Facultades de los Delegados provinciales

Art. 7º.- Los Delegados provinciales de Asistencia Social asumirán, de acuerdo con lo que está preceptuado, todas las facultades que la legislación anterior atribuía a las Juntas provinciales de Beneficencia y Juntas provinciales de Protección de Menores.

Art. 8º.- Cuantas facultades y atribuciones competan y ejerzan los Delegados provinciales de Asistencia Social, se entenderán siempre como delegadas de la Dirección General de Asistencia Social, a la cual corresponde el ejercicio de esta función por ser la Autoridad genuina en la materia.

Art. 9º.- Corresponde a los Delegados provinciales de Asistencia Social:

Ser Jefe de todo el personal de Asistencia Social de su demarcación.

Formar el proyecto de plantillas de personal de la Delegación.

Formar los proyectos de plantillas de los Establecimientos e Instituciones dependientes de su jurisdicción, remitiendo los informados a la Dirección General.

Proponer las sanciones y recompensas que estime oportuno, según la conducta del personal sometido a su jurisdicción.

Solicitar la autorización necesaria de la Dirección General para instruir expedientes al personal por la comisión de faltas, acordando caso preciso, y previamente, la suspensión de empleo, dando cuenta telegráfica de la medida adoptada a la Dirección General.

Remitir los expedientes instruidos en depuración de faltas, con un informe, a la Dirección General.

Concertar los contratos de trabajo con el personal de profesiones y oficios mecánicos manuales, de acuerdo con las Bases de Trabajo y pactos colectivos elaborados por los Jurados Mixtos, y remitiéndolos a la aprobación de la Dirección General.

Velar por el más estricto cumplimiento de las disposiciones legales sobre Asistencia Social.

Remitir en el primer mes del año una Memoria resumen de la actuación de la Delegación, resaltando las deficiencias observadas, y proponiendo los medios para subsanarlas e informar respecto de si una Institución o Establecimiento puede o debe

continuar, transformarse o suprimirse, pasando sus finalidades a otro Establecimiento o Institución.

Redactar anualmente la Memoria explicativa de la marcha de todos los asuntos de la Delegación de su cargo, como resumen de las mensuales.

Inspeccionar todos los servicios de la Delegación, Establecimiento e Instituciones.

Ejercer, dentro de su provincia o demarcación respectiva, la inspección de los Establecimientos que considere necesario visitar personalmente, así como también la de aquellos que le ordene el Servicio Central de Inspección, pudiendo, si lo estima oportuno, hacerse acompañar en estas visitas por el Inspector provincial Jefe.

Llevar el Registro de Establecimientos e Instituciones.

Formar el inventario de bienes y valores.

Examinar e Informar los presupuestos de Instituciones y Establecimientos y con ellos y los correspondientes a los Servicios generales, formar los totales de la Delegación.

Ejercer las funciones de ordenador de pagos.

Rendir cuenta trimestralmente a la Dirección General.

Hacer ingreso de las rentas y productos de impuestos en la cuenta corriente de la Dirección General.

Recabar de los Directores de Instituciones y Establecimientos los Reglamentos correspondientes de régimen interior y elevarlos, con un informe, a la Dirección General para su aprobación o reparo.

Administrar los bienes de Asistencia Social.

Promover por todos los procedimientos extrajudiciales, la recuperación de bienes, valores y rentas de Asistencia Social.

Solicitar autorización de la Dirección General para entablar acciones judiciales.

Formular y elevar a la Dirección General para su estudio y aprobación, en su caso, los proyectos de contrato de arrendamiento de locales.

Redactar los proyectos de contrato de suministro y servicios cuando ello hubiera lugar.

Formular los pliegos de condiciones de subastas y concursos de obras, suministros y servicios, remitiéndolos a la aprobación de la Dirección General.

Proponer cuantas reformas estime oportunas para el mejoramiento de las funciones de Asistencia Social.

Presidir las sesiones de la Junta Asesora de Asistencia Social y dirigir los debates, decidiendo con su voto de calidad los empates que puedan resultar de las votaciones que siempre serán nominales.

Remitir certificación de las lactas de las sesiones de la Junta Asesora.

Realzar, en suma todas las funciones que como Delegados inmediatos de la Dirección General sean conducentes a que la Asistencia Social cumpla sus fines en la demarcación respectiva.

Ejercicios de la Inspección

Art. 10.- Los Inspectores provinciales acomodarán su actuación y el ejercicio de su función inspectiva a las normas fijadas por el artículo 4º del Reglamento de Servicios de la Dirección General, a cuyo efecto se entenderán dependientes directamente de la Inspección Central, sin perjuicio del cumplimiento de las órdenes del Delegado provincial respectivo, como Jefe superior inmediato.

Art. 11.- Corresponde a los Inspectores provinciales de Asistencia Social:

1º Ejercer la inspección en demarcación correspondiente.

2° Tener al Corriente al Delegado Provincial de la ejecución y cumplimiento de la legislación sobre la materia de su demarcación.

3° Informar a cerca de las infracciones de disposiciones legislativas o reglamentarias por el personal de las Instituciones y Establecimientos que le sean señalados, trasladándose a lugar para justificar la comprobación.

4° Informar al Delegado de Asistencia Social de las reclamaciones que se le formulen y de las dificultades que encuentre en su visita.

5° Asistir a las sesiones de la Junta Asesora así como a cualquier otra reunión de Organismos, Instituciones o Establecimientos que por la Ley le corresponda; y

6° Ejercer las funciones de Tesorería de la Delegación provincial.

Junta Asesora

Art.12.- En cada Delegación de Asistencia Social existirá una Junta Asesora de Asistencia Social, que funcionará como Organismo asesor exclusivamente.

Estará integrada de la forma siguiente:

Presidente, que lo habrá de ser el Delegado provincial de Asistencia Social.

Secretario, que lo será el Inspector Jefe de la Delegación de Asistencia Social.

Tendrá voz y voto.

Vocales:

Un Consejero provincial.

Uno municipal por cada uno de los Municipios donde existan Establecimientos e Instituciones de Asistencia Social dependientes de la Dirección General.

Un Profesor de Pedagogía de la Escuela Normal.

Un Profesor de Higiene y Profilaxis del Cuerpo Médico.

Un Profesor de Cultura física designado por el Ministerio de Instrucción Pública, de los que existan en la capital de la provincia.

Un representante por cada una de las dos Centrales Sindicales; y un representante por cada uno de los Partidos políticos.

Si la Delegación extendiese su jurisdicción a más de una provincia, pasará a integrar la Junta como Vocal, un Consejero provincial de la provincia anexionada, así como uno por cada Municipio de ella, que tenga Establecimientos e Instituciones de Asistencia Social.

Los donantes de bienes de Asistencia Social podrán ser Vocales de la Junta respectiva si así lo acuerda ésta con el voto favorable de las dos terceras partes de los componentes de ella, a cuyo prudente arbitrio queda la facultad de discernir este derecho.

Art. 13.- Las facultades de la Junta serán asesoras, formando respecto a cuestiones que la Delegación provincial le someta o emitiendo su parecer y criterio en relación con asuntos de Asistencia Social.

Art. 14.- La Junta celebrará sesión ordinaria una vez al mes y con el carácter de extraordinaria cuantas veces lo considere conveniente el Presidente o lo solicite la tercera parte de los Vocales.

Art. 15.- Para celebrar sesión en primera convocatoria será precisa la presencia de la mitad más uno de los Vocales; en segunda convocatoria serán válidos los acuerdos y dictámenes cualquiera que sea el número de asistentes.

Los acuerdos se adoptarán por mayoría absoluta de asistentes.

Las citaciones expresarán la hora de sesión en primera convocatoria y fijarán que media hora después se celebrará sesión en segunda convocatoria.

Art. 16.- Los Vocales de representación popular son renovables a voluntad de sus representados.

Los Vocales técnicos se renovarán siempre que así lo solicite la Dirección General a propuesta de los Presidentes o cuando los Organismos que lo nombran lo estimen conveniente.

Los representantes de los Consejos provinciales o municipales, cuando éstos le retiren su representación y cuando cesen en el ejercicio del cargo de Consejeros provinciales o municipales.

Los representantes de los Partidos políticos cuando sus representados les retiren su representación.

Los Vocales donantes cesarán cuando a juicio de las dos terceras partes de los elementos de la Junta incurran en causas que demuestren su falta de colaboración a la función de Asistencia Social y cuando sin causa justificada falten a más de cuatro sesiones ordinarias dentro del año o a dos extraordinarias en igual periodo de tiempo.

Art. 17.- Las Juntas Asesoras elaboraran un Reglamento para su funcionamiento y régimen interior, el cual habrá de ser remitido a la Dirección General para su aprobación o reparo; reparos que habrán de subsanarse en la sesión más próxima a la fecha de llegada a la Delegación provincial de la comunicación en la cual se expresen.

Art. 18.- Los Delegados provinciales procurarán la constitución de las Juntas provinciales en los treinta días siguientes a la entrada en vigor de este Reglamento y remitirán a la Dirección General certificación del acta de la sesión de constitución y de las que sucesivamente se celebren.

Personal

Art. 19.- Todo lo referente a nombramientos, ceses, licencias, vacaciones, permisos, sanciones y, en general, el régimen jurídico y administrativo del personal dependiente de la Delegación y de las Instituciones y Establecimientos comprendidos en la jurisdicción correspondiente serán hechos por el Ministerio de Trabajo y Asistencia Social, bien por el Ministro, por el Subsecretario o por el Director General de Asistencia Social, según corresponda; y, ya por el sistema de oposición, concurso-oposición libre o de contrato de trabajo directo, según corresponda.

Art. 20.- Cada Establecimiento o Institución de Asistencia Social formulará la plantilla de personal y estructura sus servicios, que deberá remitir a la Delegación respectiva dentro del plazo de quince días a partir de la publicación de esta disposición en la Gaceta de la República.

Las Delegaciones de Asistencia Social, con su informe, elevarán a la Dirección General de Asistencia Social, para su aprobación o reparo, aquella plantilla y estructura de servicios en los cinco días siguientes a su recepción.

Art. 21.- Aprobada la plantilla de personal de cada Establecimiento o Institución, así como la estructura de los servicios, no podrá ser alterada sin que oportunamente se proponga la reforma al Delegado de Asistencia Social que, con su informe, la remitirá a la Dirección General en los cinco días siguientes.

Régimen económico

Art. 22.- Las Instituciones y Establecimientos de Asistencia Social formularán sus presupuestos y los remitirán al Delegado respectivo antes del día 1º de Octubre de cada año.

Los Delegados de Asistencia Social con vistas a los presupuestos formulados por cada Institución y Establecimiento dependiente de su jurisdicción formularán los de toda la Delegación provincial incluidos sus propios servicios, y los enviará a la

Dirección General antes del 1º de Noviembre de cada año para su examen, reparos, rectificación y aprobación.

Los presupuestos de cada Delegación provincial de Asistencia Social habrán de estar aprobados por la Dirección General antes del día 31 de Diciembre de cada año.

Art. 23.- Todos los ingresos procedentes de bienes, valores e impuestos recaudados por y para Asistencia Social en cada provincia se ingresarán en la cuenta corriente que en la Sucursal correspondiente del Banco de España existe abierta a nombre de la Dirección General de Asistencia Social.

Asimismo en cada capital de provincia donde exista Delegación provincial en el propio Banco de España existirá una cuenta corriente a nombre de la Delegación provincial correspondiente, sin que sea posible la apertura de esta cuenta en ningún otro Establecimiento bancario o de crédito.

Los ingresos referidos en el párrafo 1º se harán con imputación al capítulo, artículo y concepto correspondientes del Presupuesto vigente aprobado.

Art. 24.- Los libramientos de la cantidad necesaria para el pago de las atenciones de Asistencia Social en cada provincia y para el mes se hará por la Dirección General en los diez últimos días del mes anterior, comprendiendo la dozava parte del presupuesto aprobado para los gastos propios de la Delegación y para cada Establecimiento o Institución.

Art. 25.- El movimiento de fondos para el ingreso y extracción en la cuenta corriente de cada Delegación provincial se hará en con las firmas del Delegado y del Tesorero, conjuntamente.

Art. 26.- El ingreso en la cuenta corriente de la Dirección General del producto de bienes, valores o impuestos de Asistencia Social, se hará siempre el sábado de cada semana, cualquiera que sea el importe de la cantidad, y cualquier otro día siempre que la suma recaudada exceda la cifra de quinientas pesetas pues bajo ningún pretexto ni causa las Delegaciones tendrán sin ingresar, por espacio superior a veinticuatro horas, sumas que excedan de la cantidad de quinientas pesetas.

Art. 27.- La Delegación provincial de Asistencia Social rendirá cuenta detallada trimestralmente, a la Dirección General, figurando con la debida separación ingresos y gastos y haciendo imputación a la partida correspondiente del presupuesto vigente.

Administración

Art. 28.- Los contratos de arrendamiento de bienes de Asistencia Social y los de servicios y suministros, han de ser enviados a la Dirección General para su aprobación, requisito sin el cual no tendrán valor ni fuerza legal alguna, incurriendo en responsabilidad el Delegado que sin tener el proyecto de contrato aprobado, lo firmase o modificase los términos del aprobado.

Art. 29.- Para contratar servicios y suministros se seguirán los procedimientos siguientes:

1º Subasta.

2º Concurso.

3º Administración o gestión directa.

Este orden de relación se guardará siempre que sea posible y para prescindir de él será preciso la instrucción de un expediente que, formado por la Delegación provincial, será resuelto por la Dirección General.

Cuando el contrato exceda de pesetas 250.000, acordará el Ministro, a propuesta de la Dirección General, previo el cumplimiento de lo preceptuado en el artículo 57 de la Ley de Contabilidad de 1º de Julio de 1911.

Art. 30.- El personal de profesiones mecánicas y manuales será contratado a virtud de contrato de trabajo escrito por duplicado, en el cual se respetarán las Bases de trabajo elaboradas por el correspondiente Jurado mixto, si lo hubiere, y si no, los pactos vigentes o las costumbres.

Los ejemplares del contrato se remitirán a la Dirección General que, una vez aprobados, consignará el visto bueno del Directo General y la signature de registro por el Oficial, devolviéndose a la Delegación el ejemplar para el obrero.

De la Intervención Delegada

Art. 31.- En cada una de las Delegaciones de Asistencia Social existirá un Interventor-Delegado de la Intervención General de la Administración del Estado, a quien competirán las funciones siguientes:

1ª Ejercer la función interventora en todos los ingresos y pagos que se realicen en las Delegaciones de Asistencia Social y Establecimientos e Instituciones de ellas dependientes en cada provincia.

2ª Efectuar el examen y comprobación de los libros, cuentas y existencias en metálico, valores, material mobiliario, efectos, etc., de las Delegaciones y Establecimientos e Instituciones de las mismas dependientes, y la verificación de arqueos ordinarios y extraordinarios y recuentos.

3ª Formular los reparos que estime oportunos sobre todo acto administrativo de las Delegaciones en materia de gastos que no se ajusten a las leyes y preceptos reglamentarios, y en caso de insistir en su decisión el Delegado, dar documentada cuenta a la Dirección General.

4ª Intervenir y representar al Estado en todo acto de recepción de obras, efectos, material, mobiliario, víveres, etc., que hayan sido ejecutados o adquiridos por subasta, concurso o gestión directa, siendo caso de nulidad de dicho acto en caso de ausencia de dicha intervención.

5ª Fiscalizar el cumplimiento de los contratos de arrendamiento de las fincas rústicas o urbanas de los bienes fundacionales correspondientes a Establecimientos e Instituciones de Asistencia Social.

6ª Emitir cuantos informes se les ordene por la Dirección General sobre el estado económico de las Delegaciones y Establecimientos e Instituciones de ellas dependientes.

Los Interventores-Delegados serán nombrados por el Ministerio de Hacienda y Economía Nacional entre los funcionarios del Cuerpo Pericial de Contabilidad del Estado.

Relaciones con Instituciones y Establecimientos

Art. 32.- Los Delegados provinciales suspenderán las determinaciones de los Directores o Administradores de Instituciones y Establecimientos cuando las consideren lesivas o perjudiciales a los intereses morales o materiales de la Asistencia Social, dando cuenta telegráfica inmediata a la Dirección General y remitiendo por correo los fundamentos de la resolución.

Dentro de los cinco días siguientes a la entrada del informe en la Dirección General, ésta confirmará o revocará la suspensión.

Si la confirma, se instruirá expediente nombrando Juez y Secretario para depurar responsabilidades.

Si se revoca, la Dirección General declarará en la resolución revocatoria si el Delegado se excedió en sus facultades y, en su caso, propondrá a la Superioridad la sanción.

Art. 33.- Los Delegados provinciales recabarán de los Directores de los Establecimientos que formulen un Reglamento de régimen interior de la Institución o Establecimiento que dirijan y ello dentro del plazo de treinta días siguientes a la publicación de este Reglamento en la Gaceta de la República.

El Reglamento, con el informe del Delegado, le elevará éste a la Dirección General en los cinco días siguientes al de la recepción en la Delegación.

En el plazo de quince días de haberlo recibido, la Dirección General le aprobará devolviendo un ejemplar con la diligencia aprobatoria a la Delegación.

Si señalase reformas, éstas se consignarán en el nuevo Reglamento que la Dirección formulará y enviará con la diligencia de aprobación.

Art. 34.- Las Delegaciones provinciales por sí o a instancia de las Instituciones o Establecimientos de su jurisdicción, practicarán las diligencias precisas para la investigación y rescate de los bienes propios de Asistencia Social como procedentes de la extinguida Beneficencia general o particular.

Si de las gestiones extrajudiciales no se obtuviese resultado, lo comunicarán a la Dirección General para que ésta resuelva el procedimiento a seguir con vista de lo actuado o investigado.

DISPOSICIONES ADICIONALES

1ª.- A falta de preceptos aplicables del presente Reglamento, observarán las Delegaciones provinciales de Asistencia Social las normas fijadas en el Reglamento de Servicios de la Dirección General, acomodando aquéllos a las singularidades de éstas.

2ª.- En todos los servicios y funciones acomodarán su actuación las Delegaciones provinciales de Asistencia Social a lo que para casos semejantes se halle establecido para los servicios correspondientes de la Dirección General, a los cuales deberá consultar en caso de duda, oscuridad o silencio.

Barcelona, 30 de Noviembre de 1938. J. Moix

C) Legislació realitzada pel Govern d'Euskadi

DEPARTAMENTO DE ASISTENCIA SOCIAL. ORDEN. DIARIO OFICIAL DEL PAÍS VASCO 15 de octubre 1936.

Vistas las necesidades de alojamiento y albergue de los refugiados en Vizcaya, y al objeto de proceder a una mejor ordenación de los distintos servicios dedicados a estos fines, he dispuesto:

Que en el plazo improrrogable de 72 horas se remita a la Dirección General de este Departamento por los propietarios de fincas urbanas de toda Vizcaya que se hallen desocupadas, la siguiente declaración jurada: Indicación de la finca, habitaciones de que consta y lugar de su emplazamiento.

Los propietarios de fincas urbanas en construcción vienen obligados asimismo a declarar la parte de finca que sea susceptible de habilitar para vivienda.

En defecto de los propietarios, vienen obligados a prestar esta declaración los administradores, porteros o terceras personas poseedoras de las llaves del inmueble.

Bilbao, 15 de Octubre de 1936. El Consejero de Asistencia Social, JUAN GRACIA.

DEPARTAMENTO DE ASISTENCIA SOCIAL. ORDEN. DIARIO OFICIAL DEL PAÍS VASCO. de fecha 17 de Octubre de 1936.

Por las Juntas Municipales de Defensa del territorio sometido a la jurisdicción del Gobierno del País Vasco en donde existan alojados procedentes de otras provincias, que reciban auxilios de Asistencia Social, bien en forma de alimentos o de vivienda, o en cualquiera de ellos, se procederá a la formalización de los padrones que oportunamente se les remitirán. Las instrucciones necesarias les serán comunicadas por medio de circulares.

Bilbao, 17 de Octubre de 1936. El Consejero de Asistencia Social JUAN GRACIA.

DEPARTAMENTO DE ASISTENCIA SOCIAL. DECRETO. DIARIO OFICIAL DEL PAIS VASCO, de fecha 18 de Octubre de 1936.

Ha comprobado este Departamento de Asistencia Social la necesidad urgentísima de proceder a una reorganización de todos los servicios que se vienen prestando a los refugiados en este territorio.

A estos efectos, cuantas personas asistan a los comedores de este Centro u ocupen viviendas de las incautadas por la Junta de Defensa anteriormente o en la actualidad por el Gobierno Provisional, habrán de llenar los boletines o padrones que se pondrán a disposición de los interesados en lugar adecuado.

Se trata de crear las tarjetas de alimentación, de alojamiento y de vestuario, sin cuyos requisitos ninguna persona de las actualmente asistidas por este Departamento podrá seguir disfrutando de los beneficios citados.

Por lo expuesto, y de acuerdo con el Gobierno Provisional, vengo en disponer:

1º Todos los refugiados que asistan a los distintos comedores públicos o habiten viviendas de las incautadas por Asistencia Social, acudirán al lugar y en el día y hora que se harán públicos oportunamente, al objeto de proceder a la formalización de sus respectivos padrones y fichas.

2º Toda resistencia por parte de los beneficiarios de Asistencia Social al cumplimiento de estas disposiciones podrá motivar la privación de cuantos derechos vengán disfrutando.

3º El señor Consejero de este Departamento dictará las órdenes oportunas para el mejor cumplimiento de lo dispuesto en el presente Decreto.

Bilbao a 18 de Octubre de 1936. El Presidente del Gobierno de Euzkadi, JOSE A. de AGUIRRE.

DEPARTAMENTO DE ASISTENCIA SOCIAL. ORDEN. DIARIO OFICIAL DEL PAIS VASCO, de 18 de Octubre de 1936

En uso de las facultades que me están conferidas por el Gobierno Provisional, y de acuerdo con lo establecido en el Decreto de 17 del actual, he dispuesto que todos aquellos refugiados, cabezas de familia, cuyos apellidos empiecen por las letras A y B asistan a los comedores de Asistencia Social o habiten viviendas de las incautadas por la extinguida Junta de Defensa y por esta Consejería, acudan el lunes, a las nueve de mañana, al Frontón Euskalduna, sito en la calle de su nombre, al objeto de proceder a la formalización de su padrón; bajo apercibimiento de que el incumplimiento de esta Orden motivará la pérdida para el beneficiario de cuantos derechos venga disfrutando.

Bilbao a 18 de Octubre de 1936. El Consejero de Asistencia Social JUAN GRACIA.

DEPARTAMENTO DE ASISTENCIA SOCIAL.DECRETO. DIARIO OFICIAL DEL PAIS VASCO, de 20 de Octubre de 1936

Al objeto de establecer el debido control sobre los pisos y locales incautados por Asistencia Social, y al objeto también de saber en todo momento la situación legal de los alojados en las diversas viviendas, he dispuesto, de acuerdo con el Gobierno Provisional del País Vasco, que las requisas de fincas completas, pisos aislados y demás locales incautados para las necesidades de este Departamento, se realicen con sujeción a las normas siguientes:

1º Toda requisas se hará por personal de esta Consejería debidamente autorizado por documentos que exhibirá al propietario, administrador, portero o encargados.

2º Se levantará acta, firmada por los presentes, con el inventario de cuantos objetos y enseres existan, detallándose debidamente, entregándose un ejemplar al propietario o a su representante, a lo ocupantes del local, y dos para la Dirección General.

Los primeros se entregarán, mediante recibo, en la Consejería de Hacienda, y en cuanto a los segundos, se dejarán los necesarios para los alojados, y si sobrasen, se guardarán en los almacenes de este Departamento.

En sitio visible de las puertas de entrada se colocará un impreso que diga: "Consejería de Asistencia Social del País Vasco. Dirección General. – Requisado para los servicios de Asistencia Social. Bilbao..... dede 193... – El Director General.- Y el sello de la Consejería."

3º En los casos que estime necesarios el encargado del servicio, requerirá del Director General de Seguridad el envío de uno o más agentes de su autoridad para imponer el orden necesario, coadyuvando a la labor de los representantes de la Consejería de Asistencia Social, y firmando con éstos el acta de requisas.

4º De todas las actas de requisas se enviará copia a la Dirección General de Seguridad, y terminada la confección del padrón de refugiados, se enviará copia del

mismo a dicha Dirección, así como también el movimiento de aquéllos, tanto si son llegados de otros pueblos como sus variaciones de domicilio.

Bilbao a 20 de Octubre de 1936. El Presidente JOSE A. DE AGUIRRE.
El Consejero de Asistencia Social, JUAN GRACIA.

DEPARTAMENTO DE ASISTENCIA SOCIAL. ORDEN. DIARIO OFICIAL DEL PAÍS VASCO, de 25 de Octubre de 1936.

Las órdenes de empadronamiento dictadas por este Departamento la pasada semana, de acuerdo con lo dispuesto en el Decreto de 18 del actual, se ha observado que han dejado de ser cumplimentadas por algunos refugiados, y a los fines de evitar ulteriores perjuicios a quienes no han atendido lo dispuesto, vengo en ordenar:

El día 26, de nueve de la mañana a doce del mediodía, se presentarán en el Frontón Euskalduna, aquellos refugiados que no lo hayan hecho ya (cabezas de familia o, en defecto de éstos, alguno de sus hijos mayores), cuyos apellidos empiecen por las letras A,B,C,CH, D, E, F, G, H, e I, y que reciban alimentos o alojamiento, o ambas cosas a la vez, de este Departamento de Asistencia Social, al objeto de dar término a las labores de empadronamiento.

El día 27, en el mismo lugar y horas, lo harán los refugiados cuyos apellidos empiecen por las letras J,K, L,LL,M,N,Ñ,O, P y Q; y

El día 28, los correspondientes a las letras R, S, T, U, V, W, X, Y, y Z.

Se recuerda que el incumplimiento de estas últimas y definitivas llamadas a los refugiados se sancionará con la pérdida de cuantos beneficios obtienen actualmente los mismos, aparte de las medidas que adopte la Dirección General de Seguridad.

Se hace constar que la presente disposición afecta solamente a aquellos refugiados que residan en Bilbao, ya que a los de los pueblos se cursará a su debido tiempo las instrucciones oportunas.

Bilbao a 25 de Octubre de 1936. El Consejero de Asistencia Social. JUAN GRACIA.

DEPARTAMENTO DE ASISTENCIA SOCIAL. ORDEN. DIARIO OFICIAL DEL PAÍS VASCO, de 26 de Octubre de 1936.

En uso de las facultades que me están conferidas, y en especial aquéllas que mencionan en el Decreto de 23 de los corrientes, he dispuesto la incautación de la finca denominada "Lanuzá" sita en Llodio (Álava), con todas sus entradas, salidas, servidumbre, etc., propiedad del ex marqués de Urquijo, al objeto de destinarla a los fines de Asistencia Social que se expresan en el Decreto de referencia.

Bilbao, 26 de Octubre de 1936. El Consejero de Asistencia Social. JUAN GRACIA.

DEPARTAMENTO DE ASISTENCIA SOCIAL. ORDEN. DIARIO OFICIAL DEL PAÍS VASCO, de 26 de Octubre de 1936.

En uso de las facultades que me están conferidas, y en especial aquéllas que se mencionan en el Decreto de 23 de los corrientes, he dispuesto la incautación del edificio-convento de monjas Carmelitas, sito en la calle Santuchu, número 2, con todos sus muebles y enseres pertenecientes a la Comunidad de las Carmelitas Descalzas de esta villa, al objeto de destinarlos a los fines de Asistencia Social que se expresan en el Decreto de referencia.

Bilbao 26 de Octubre de 1936. El Consejero de Asistencia Social JUAN GRACIA.

DEPARTAMENTO DE ASISTENCIA SOCIAL. ORDEN. DIARIO OFICIAL DEL PAÍS VASCO, de 29 de Octubre de 1936

Con el fin de evitar el desorden que ocasiona el traslado, no siempre justificado, de residencia de los refugiados de un pueblo a otro sin la debida autorización y conocimiento de la Dirección General de este Departamento, vengo en disponer:

Primero. Cuando los refugiados inscritos en el Censo de Asistencia Social hayan de trasladarse de un pueblo a otro, habrán de dirigirse por escrito a la Junta Local de Defensa de su residencia, excepto en Bilbao, que lo harán a la Dirección General del Departamento, exponiendo, debidamente razonadas, las causas que motivan su decisión; y

Segundo. Las Juntas Locales informarán sobre la misma, señalando su procedencia o improcedencia para acceder a lo solicitado, no concediendo los permisos de traslado hasta tanto reciban la autorización del director general.

Bilbao 29 de Octubre de 1936. El Consejero de Asistencia Social JUAN GRACIA.

DEPARTAMENTO DE ASISTENCIA SOCIAL. ORDEN. DIARIO OFICIAL DEL PAÍS VASCO, de 31 de Octubre de 1936.

Por necesidades de este Departamento, y al objeto de destinarlos a los fines sociales del mismo, vengo en disponer:

Que se proceda a la incautación del “Cinema Baracaldo” de la S. A. Solano y Villanueva, y del “Teatro Cine de Portugalete”, perteneciente a la misma razón social.

Bilbao, 31 de Octubre de 1936. El Consejero de Asistencia Social JUAN GRACIA.

DEPARTAMENTO DE ASISTENCIA SOCIAL. DECRETO. DIARIO OFICIAL DEL PAÍS VASCO, de 4 de Noviembre de 1936.

Entre los problemas que crea la situación de los refugiados políticos en Vizcaya, y principalmente en Bilbao, el de los niños de los inmigrados merece, por parte de Asistencia Social, una atención especialísima. Los niños no pueden estar en la calle. En todo tiempo la calle ofrece peligros sin cuento para ellos; pero el invierno hace, además, imposible la vida callejera de los niños.

Tampoco puede retenerse a estos hijos de los refugiados en un hogar que no poseen. Ni es espectáculo grato verlos formando colas, en unión de personas mayores, en espera del turno de sus comidas. Y aislados, separados los niños de los mayores, podría proporcionárseles una comida que, sin ser más cara, fuera adecuada a las necesidades infantiles. Y, por otra parte, podría atenderse, además, a las necesidades educacionales de esos niños, colocados en un ambiente tan poco favorable.

Atento a lo expuesto, y de acuerdo con el Gobierno, vengo en decretar:

Artículo 1º. Se crean para los niños menores de catorce años, hijos de refugiados alojados en esta villa, las Permanencias Infantiles que sean necesaria, y que cumplirán las funciones que se expresan en el presente Decreto.

Artículo 2º Podrán destinarse para estas atenciones los edificios escolares o aquellos otros en los que puedan instalarse cocinas y comedores y que posean espacio suficiente para juegos.

Artículo 3º Los niños y niñas en edad escolar acudirán a las nueve de la mañana a los locales designados. A esa hora, los maestros encargados de la Permanencia se harán

cargo de ellos, y desarrollarán, hasta la siete de la tarde, la labor cultural que, de acuerdo con la autoridades pedagógicas competentes, se considere conveniente.

Artículo 4º Aparte de los trabajos escolares y de las hora de recreo, los niños comerán entre las doce y media y una de la tarde, acompañados de sus profesores, y a las siete de la tarde, después de la merienda, serán recogidos en los locales por sus madres.

Artículo 5º El Departamento de Cultura desarrollará el plan de trabajo de las Permanencias y facilitará el personal docente que haya de hacerse cargo de las mismas. Asimismo, pondrá a disposición de Asistencia Social aquellos Grupos escolares aptos para el servicio que se trata de implantar.

Artículo 6º Las instancias de los aspirantes deberán unirse con los comprobantes que acrediten que se trata de hijos de refugiados políticos, y enviase al señor secretario del Departamento de Asistencia Social (Estraunza, Gran Via, 57)

Bilbao a 4 de Noviembre de 1936. El Presidente JOSE A. DE AGUIRRE.

El Consejero de Asistencia Social JUAN GRACIA.

DEPARTAMENTO DE ASISTENCIA SOCIAL. ORDEN. DIARIO OFICIAL DEL PAÍS VASCO, de 3 de Noviembre de 1936.

Para darles el destino que se menciona en el Decreto de 23 de Octubre último, o para aquellos otros fines propios de este Departamento, he dispuesto, haciendo uso de las facultades que me están conferidas, las incautaciones siguientes:

Fundación “Pilar Arratia”, de Lluja, sita en el barrio de Larrondo.

Finca de la Caja de Ahorros Provincial, sita en Begoña (finca “ Deprit”); y

Finca “Munibe”, sita en Marquina.

Las referidas incautaciones se entenderán tanto sobre los bienes inmuebles como sobre los muebles que sean necesarios a la Institución que se trate de crear, quedando excluidos aquellos objetos artísticos o de carácter religioso que, por su naturaleza y significación, hayan de ser objeto de inventario separado, y de cuya custodia se encargará el Departamento de Cultura.

Bilbao 3 de Noviembre de 1936. El Consejero de Asistencia Social JUAN GRACIA.

DEPARTAMENTO DE ASISTENCIA SOCIAL. DECRETO. DIARIO OFICIAL DEL PAÍS VASCO, de 7 de diciembre de 1936.

En marcha nuestras instituciones de Asistencia Social, alguna de ellas, - como la Casa del Huérfano del Miliciano- aceptada por el pueblo con gran entusiasmo, ha creído conveniente el Consejero de este Departamento arbitrar una fuente de ingresos que por su sencillez permita a todos los ciudadanos su contribución al desarrollo de fundaciones tan populares y queridas, contribuyendo, por otra parte, a auxiliar a la ciencia del País Vasco. Por este procedimiento podrá constituirse un fondo destinado única y exclusivamente al desarrollo y mantenimiento de las Casas de Huérfanos.

Atento a lo expuesto, y de acuerdo con el Gobierno Provisional del País Vasco, vengo en decretar:

Primero. Se crea un sello postal de cinco céntimos, obligatoria, para las cartas y tarjetas destinadas tanto a los frentes de batalla del territorio vasco, como a la correspondencia general, dentro y fuera del mismo.

Segundo. La venta de esos sellos se realizará en la Administración de Correos, estancos, partidos políticos y organizaciones obreras, sin comisión de ninguna clase para los expendedores.

Dado en Bilbao a 7 de diciembre de 1936. El Presidente del Gobierno de Euzkadi JOSE A. DE AGUIRRE. El Consejero de Asistencia Social JUAN GRACIA.

DEPARTAMENTO DE ASISTENCIA SOCIAL. DECRETO. DIARIO OFICIAL DEL PAIS VASCO, de 7 de diciembre de 1936.

La misión tutelar debe llegar a todos los habitantes que carecen de medios de subsistencia y que habitan en territorio vasco. Hasta ahora esta obligación solidaria se viene ejerciendo con los refugiados por causa de la guerra; pero debe ser extendida a los vecinos del territorio sometido al Gobierno del País Vasco.

Atento a lo expuesto, y de acuerdo con el Gobierno Provisional, vengo en decretar:

Primero. Se establece el servicio de alimentos y alojamiento a los vecinos de ambos sexos del territorio sometido a la autoridad del Gobierno del País Vasco, con arreglo a las condiciones que siguen:

- a) Los familiares mayores de dieciséis años de milicianos fallecidos que carezcan de ingresos económicos, lo que acreditarán con certificado de los Ayuntamientos respectivos, hasta el momento en que reciban la pensión que a tal efecto sea establecida en su día por el Gobierno Vasco.
- b) Los que se hallen en paro forzoso, que se acreditará con certificado de las oficinas de colocación obrera del pueblo respectivo y del Registro de parados del Departamento de Defensa.
- c) Los que por su edad o impedimento físico carezcan de medios económicos y no reciban auxilio de la Asociación Vizcaína de Caridad. Beneficencia Domiciliaria, Oficinas de Colocación Obrera, Fundaciones benéficas, Ayuntamientos o entidades análogas, lo que se acreditará con los certificados de las entidades dichas.

Segundo. Con todas las solicitudes se confeccionará un censo, entregando a cada uno de los interesados que tengan derecho a ello, la documentación necesaria, que será personal e intransmisible, y con la que acreditarán su derecho a los auxilios que se establecen.

Tercero. Se crearán cuantos alojamientos y comedores sean precisos, dentro de las posibilidades con que el Gobierno cuenta, y ellos serán atendidos, por el orden en que se reciban las solicitudes que hayan sido presentadas, cuantos lo soliciten, reuniendo las condiciones que a tal fin se establecen.

Dado en Bilbao a 7 de diciembre de 1936. El Presidente del Gobierno de Euzkadi JOSE A. DE AGURRE.

El Consejero de Asistencia Social JUAN GRACIA.

DEPARTAMENTO DE ASISTENCIA SOCIAL. ORDEN. DIARIO OFICIAL DEL PAIS VASCO, de 12 de diciembre de 1936.

En el mes de octubre se dictaron por este Departamento las órdenes oportunas para que cuantas personas procedían de lugares invadidos por elementos facciosos llenaran los boletines de empadronamiento, con destino a la formalización del censo de refugiados. A pesar de la publicidad dada, en su día, a las mencionadas órdenes, se ha venido observando que algunos refugiados dejaron de cumplimentar el requisito obligado, lo que ha supuesto para los mismos evidentes contratiempos, puesto que los beneficios que prodiga Asistencia Social no les han podido alcanzar por falta de control. Para evitar, por consiguiente, ulteriores perjuicios a quienes sin duda tienen derecho a ser asistidos, vengo en ordenar:

Los cabezas de familia (en defecto de éstos los que hagan sus veces) que no acudieron a empadronarse al Frontón Euskalduna en el mes de octubre, cuyos apellidos empiecen por las letras, A, B, C, CH, y D, deberán acudir, sin excusa alguna, el lunes, día 14, de nueve de la mañana a doce del mediodía, al edificio de la Escuela de Artes y Oficios, plazuela de los Santos Juanes, al objeto de llenar los boletines de empadronamiento.

Se advierte que a cuantos no acudan a estas últimas y definitivas llamadas no se les considerará como refugiados, relevándose este Departamento de reclamaciones posteriores que se le pudieran presentar.

Bilbao, 12 de diciembre de 1936. El Consejero de Asistencia Social JUAN GRACIA.

DEPARTAMENTO DE ASISTENCIA SOCIAL. DECRETO. BOLETIN OFICIAL DEL PAÍS VASCO, de 14 de diciembre de 1936

Las circunstancias anormales que atravesamos vienen a gravar considerablemente la Hacienda del País Vasco, principalmente con aquellos servicios que tiene a su cargo el Departamento de Asistencia Social. Ello hace necesario utilizar, en beneficio de la colectividad, determinadas fuentes de riqueza, que por su índole especial están llamadas a nutrir los fondos destinados a las necesidades de la asistencia pública.

Entre estas fuentes de riqueza, los espectáculos, por su importancia en la vida ciudadana y por la función social que están llamados a realizar, deben merecer la atención del Gobierno.

Los espectáculos públicos deben ser para asistencia social. Entre otras razones, porque en las circunstancias actuales, cuando la economía del país está sufriendo hondos quebrantos y profundas transformaciones, son los espectáculos públicos, y, por darlos el pueblo, al pueblo deben volver en forma de atenciones de asistencia social que alivien los agudos problemas que la guerra ha creado, y cuyas dolorosas consecuencias es el pueblo quien las sufre.

Pero con ser éste un aspecto muy importante, aún hay otros que abonan el hecho de la incautación. Es la función social que las Empresas, atentas en la mayoría de los casos a su provecho particular, no sabrían atender; función social que en estos momentos de realización de humanas concepciones, las que de entre la catástrofe que la guerra origina crearán una libertad más amplia a los pueblos oprimidos y una mayor justicia social a los hombres, es necesaria para la formación de la conciencia popular; función social que al Gobierno le corresponde obligatoriamente tutelar.

Conviene, sin embargo, hacer en torno a las Empresas una diferencia fundamental, pues que si se trata de Empresas en poder de elementos facciosos, la incautación debe ser definitiva, como justa medida del Gobierno Vasco contra quien directa o indirectamente ha contribuido al alzamiento subversivo. En tanto que tratándose de Empresas sobre las que no pesa tal declaración, la incautación se hace transitoriamente y en consideración a las razones que quedan expuestas.

Por todo lo cual, y de acuerdo con el Gobierno Provisional del País Vasco, vengo en decretar;

Artículo 1º A partir de la publicación del presente Decreto, y en los plazos que se determinan en las disposiciones transitorias, los espectáculos públicos, cines y teatros de todo el territorio sometido a la jurisdicción del Gobierno del País Vasco, pasarán a depender del Departamento de Asistencia Social.

La incautación tendrá carácter definitivo respecto de aquellos cines y teatros pertenecientes a Empresas o particulares declarados facciosos. La de todos aquellos

cines y teatros a los que no alcance esta declaración, se entenderá con carácter provisional.

Artículo 2º. Cuando se trate de Empresas a las que afecte la incautación definitiva y tengan constituido su capital social en Acciones y Obligaciones, el Gobierno indemnizará a aquellos obligacionistas y tenedores de Acciones que sean adictos al Régimen en la forma que la Junta de Valoraciones determine, y siempre que acrediten hallarse en posesión de sus títulos desde seis meses anteriores a la promulgación de este Decreto.

En los casos de incautación temporal, los accionistas percibirán el mismo dividendo que el repartido el año anterior.

Los contratos de arrendamiento de espectáculos quedarán cancelados, facultándose a la Junta de Valoraciones para determinar la forma en que hayan de ser indemnizados los arrendatarios.

Artículo 3º. Al objeto de determinar la forma en que hayan de ser canjeadas las Acciones y Obligaciones pertenecientes a las personas adictas al Régimen, así como para determinar las indemnizaciones que han de hacerse a los actuales arrendatarios, cuyo contrato queda anulado, se crea la Junta de Valoraciones, que estará constituida en la siguiente forma: dos representantes del Departamento de Asistencia Social, uno de los cuales ejercerá las funciones de presidente; un funcionario del Departamento de Hacienda, un representante de las Empresas interesadas y otro de las organizaciones obreras.

Esta Junta estará facultada, además, para determinar la forma en que hayan de ser canjeadas las Acciones y Obligaciones pertenecientes a personas adictas al Régimen, así como para determinar las indemnizaciones que han de concederse a los arrendatarios.

Artículo 4º. El Departamento de Asistencia Social asumirá todas las facultades y obligaciones que alcanzaban a las Empresas, desarrollará la parte artística, se hará cargo de los servicios anejos a los espectáculos y mantendrá en relación con los obreros y empleados de las industrias las obligaciones y derechos de todo patrono.

Artículo 5º Para el mejor desarrollo de cuanto se previene en el presente Decreto, se crea – con subordinación del Departamento de Asistencia Social- la Gerencia de Espectáculos, cuyas atribuciones serán las siguientes:

- a) Contratar con las Casas productoras de películas, o con sus representaciones, y con las Compañías de Teatros, “varietés” y Sociedades de conciertos los programas de las distintas salas.
- b) Llevar la contabilidad y administración de los espectáculos; y
- c) Representar al Departamento de Asistencia Social en todos los demás aspectos del desenvolvimiento de las industrias.

Artículo 6º. Corresponderá al Departamento de Gobernación cuanto se relacione con la policía de espectáculos, aprobación de programas, determinación del horario de apertura y cierre de los espectáculos, higiene de los locales, etc.

Artículo 7º Los Consejero de Cultura y Asistencia Social se pondrán de acuerdo para la confección de aquellos programas o campañas que por su finalidad renovadora, educación o de cultura hayan de ser objeto de su atención especial.

Artículo 8º El Departamento de Asistencia Social ingresará el producto de los espectáculos en la cuenta corriente en la Tesorería del País Vasco.

Artículo 9º A los efectos del presente Decreto, cuanto tenga carácter adjetivo y se relacione con el mismo, será desarrollado por el Consejero de Asistencia Social por medio de Ordenes departamentales.

Disposiciones transitorias.

Artículo 10º. Las Empresas privadas de la capital dedicadas a la explotación de cines y teatros pondrán a disposición de Asistencia Social, dentro del plazo de quince días, todos sus locales, material de la industria, instrumentos de música, etc, etc, todo ello debidamente inventariado.

Y asimismo, relación del personal que preste sus servicios desde tres meses antes, que será respetado, probada su lealtad al Régimen.

Toda ocultación en el inventario o la resistencia a cuanto se previene en este Decreto y a las órdenes complementarias que se dicte, darán lugar a las sanciones que se estimen pertinentes.

Artículo 11º. El traspaso de los espectáculos de las demás localidades de Euzkadi se hará dentro del plazo de un mes, contado a partir de la publicación de este Decreto, y en la misma forma que se indica en el artículo anterior.

Artículo 12º. Quedan exceptuados de las disposiciones contenidas en el presente Decreto todos los edificios destinados a espectáculos públicos que con seis meses de antelación a la fecha de la promulgación de este Decreto sean propiedad de las organizaciones políticas o sindicales afectas al Régimen.

Dado en Bilbao, a 14 de Diciembre de 1936. El Presidente del Gobierno de Euzkadi JOSE A DE AGUIRRE. El Consejero de Asistencia Social JUAN GRACIA.

DEPARTAMENTO DE ASISTENCIA SOCIAL.ORDEN. BOLETÍN OFICIAL DEL PAÍS VASCO, de 21 de diciembre de 1936.

Al objeto de que en la Junta de Valoraciones para la incautación de espectáculos públicos tengan representación las distintas organizaciones obreras de Euzkadi.

Vengo en disponer: Que se amplíe a dos el número de los vocales obreros de la expresada Junta, cuya propuesta corresponderá a las organizaciones Solidaridad de Trabajadores Vascos y UGT (Federación provincial).

Bilbao, 21 de diciembre de 1936. El Consejero de Asistencia Social JUAN GRACIA.

DEPARTAMENTO DE ASISTENCIA SOCIAL.ORDEN. BOLETÍN OFICIAL DEL PAÍS VASCO, de 9 de enero de 1937.

La rapidez con que hubieron de desarrollarse los servicios de Asistencia Social – llegando en muchos casos a improvisaciones que la perentoriedad de las circunstancias exigían, ha dado lugar a ciertos abusos que conviene corregir. A estos efectos, y con el propósito de no causar daños a terceros; de normalizar el pago de contribuciones a los Ayuntamientos y Corporaciones; de evitar abusos en el consumo de agua y luz, conviene ir regulando los pagos de rentas de las casas requisadas por Asistencia Social, en la medida de lo posible. Para ello es preciso que, tanto los ocupantes de las casas como los propietarios o administradores de ellas, se den cuenta del propósito que anima a este Departamento y colaboren en la tarea expuesta con su mejor voluntad.

Atento a lo expuesto, vengo en disponer:

Artículo 1º. Los propietarios o administradores de casas requisadas por Asistencia social remitirán a las oficinas generales de este Departamento, dentro de los ocho días siguientes a la publicación de esta Orden, declaración de los pisos y viviendas que en todo o en parte se hallan incautados por este Departamento.

Artículo 2º Transcurrido el plazo citado en el artículo anterior, se dictará por el Departamento correspondiente las disposiciones que en la presente Orden se mencionan.

Bilbao, 9 de Enero de 1937. El Consejero de Asistencia Social JUAN GRACIA.

DEPARTAMENTO DE ASISTENCIA SOCIAL. ORDEN. BOLETÍN OFICIAL DEL PAÍS VASCO, de 30 de enero de 1937.

Organizados los comedores de Asistencia Social en momentos en que lo primordial era prestar a los refugiados las atenciones y ayuda a que las autoridades, partidos políticos y organizaciones obreras venían obligados, no pudo establecerse una diferenciación entre aquellas personas que contando con ingresos podían contribuir en parte a los gastos de su socorro y aquellas otras que no contando con recursos económicos ni con ingresos normales habían de recibir gratuitamente las asistencias de este Departamento.

A ello se debe que en la práctica se hayan cometido algunos abusos, que los primeros en denunciarlos han sido aquellos refugiados –los más- a los que repugnan estas irregularidades.

A evitar este estado de cosas tienden las presentes normas, con las que se pretende que quienes cuentan con ingresos normales –salarios o sueldos- paguen el importe de los alimentos que reciben de Asistencia Social. Se trata de cobrar a determinadas personas el importe de su alimentación, con exclusión de todos los demás gastos generales de organización, de transporte e instalación, etc., que serán satisfechos por este Departamento.

Atento a lo expuesto, vengo en disponer:

1º Asistencia Social –como hasta ahora- atenderá al sostenimiento y alimentación completa de aquellos refugiados que no cuenten con medios económicos ni con jornales o sueldos normales.

2º Toda persona inscrita en el censo de este Departamento que asista a nuestros comedores y cuente con ingresos normales, abonará el importe de sus comidas, calculado exclusivamente sobre el promedio del valor de los alimentos.

Cuando se trate de individuos de una misma familia, en la que sólo el cabeza de ella o alguno de sus miembros perciba ingresos, éstos vendrán obligados al pago de la alimentación de sus familiares, haciéndoseles las siguientes bonificaciones: de un 15 por 100 cada familiar que exceda de dos y no pase de cuatro, y de un 20 por 100 por cada familiar que exceda de cuatro.

3º El importe de la alimentación completa por día y persona se fija en la cantidad de 1,629 pesetas.

Este módulo será revisado por el Negociado de Comedores de este Departamento.

4º Los encargados de comedor cobrarán al final de cada semana a las personas que vengán obligadas por esta disposición el coste de su alimentación y el de sus familiares.

Los contraventores de cuanto se previene en la presente Orden serán sancionados pudiendo alcanzar la sanción a la privación de cuantos beneficios les conceda este Departamento.

Bilbao, 30 de enero de 1937. El Consejero de Asistencia Social JUAN GRACIA.

DEPARTAMENTO DE ASISTENCIA SOCIAL. ORDEN. BOLETIN OFICIAL DEL PAÍS VASCO, de 27 marzo 1937.

Visto el escrito de la Asociación de Dependientes de Espectáculos públicos, UGT (acomodadores y similares), elevado a este Departamento con fecha 10 de los corrientes, en petición de que les sea elevado el sueldo que vienen disfrutando, y visto, asimismo el informe de la Gerencia de Espectáculos, vengo en aprobar las siguientes

Bases de trabajo para los obreros y empleados de los espectáculos dependientes de este Departamento.

Artículo 1º. Las presentes bases serán de aplicación a los obreros y empleados de los cines y teatros incautados por este Departamento, y su vigencia tendrá carácter provisional en cuanto persistan las actuales circunstancias.

Artículo 2º Los salarios vigentes serán los que siguen:

Taquilla.

Taquilleros titulares, 12 pesetas diarias.

Taquilleros auxiliares, 10 pesetas diarias.

Sala

Conserjes, 12 pesetas diarias.

Serenos, 10 pesetas diarias.

Porteros, 10 pesetas diarias.

Acomodadores, 9 pesetas diarias.

Personal subalterno

Encargadas de la limpieza, 6 pesetas diarias.

Mujeres de la limpieza, 5 pesetas diarias.

Artículo 3º. El percibo de los anteriores sueldos será solamente para los que no perciban sueldo o jubilación de otras industrias, almacenes, oficinas o cualquier otro empleo.

Los empleados de espectáculos que se hallen colocados en otros establecimientos e industrias, con sueldos iguales o superiores a los establecidos en estas bases percibirán los sueldos que hasta ahora venían disfrutando.

Si se tratase de obreros empleados que perciban de otros Departamentos oficiales o de industrias privadas pensiones por jubilación, por accidentes de trabajo o sueldo cuya cantidad computada con la que actualmente perciben por los servicios que en espectáculos prestan, sea inferior al que se establece en las presentes bases, se les abonará como sueldo la diferencia entre la cantidad que perciben por los conceptos arriba dichos y la señalada en la categoría del empleo que desempeñe en espectáculos.

Artículo 4º Las categorías y sueldos establecidos se refieren a los teatros y cines de Bilbao, y en cuanto a los pueblos y demás localidades se tendrán en cuenta las particularidades de cada caso y la compatibilidad entre el desempeño del empleo en el espectáculo con otras actividades profesionales.

Artículo 5º. Estas bases entrarán en vigor a partir del 1º de abril próximo.

Bilbao, 27 de marzo de 1937. El Consejero de Asistencia Social JUAN GRACIA.

ADMINISTRACION CENTRAL.JUNTA DE VALORACIONES. DIARIO OFICIAL
DEL PAIS VASCO.

La Junta de Valoraciones para la incautación de los espectáculos públicos, constituida en 5 de enero último, adoptó el acuerdo de hacer público a cuantas personas naturales o jurídicas afecta el Decreto d 14 de diciembre último (D.O. del 18) que pueden comparecer ante la expresada Junta (Departamento de Asistencia Social) en petición de las indemnizaciones que crean les asisten, según lo que prescribe el artículo 2º del Decreto expresado. Los escritos pueden presentarse hasta el día 5 de marzo próximo.

Por acuerdo de la Junta: Salvador Goñi (presidente)

D) Legislació realitzada pel Govern de la Generalitat de Catalunya

ORDRE de 17 d'octubre del 1936. DOGC núm. 292, 18 d'octubre de 1936.

La necessitat de coordinar l'actuació de les diverses organitzacions la finalitat de les quals és acollir els refugiats que, procedents de zones de guerra arriben a Catalunya, imposa d'establir una acció conjunta que garanteixi la màxima eficàcia de l'esforç que aquesta obra de solidaritat social representa.

Per aquest motiu,

He resolt:

Primer.- A tots els Caps de Partit judicial i poblacions de més de 10.000 habitants de Catalunya, es constituirà un Comitè comarcal d'Ajut als Refugiats, que tindrà per finalitat unificar l'actuació de totes les organitzacions l'activitat de les quals coincideixi en aquesta obra.

Segon.- Constituiran els Comitès comarcals d'Ajut als Refugiats un representant per cada una de les organitzacions CNT, UGT, Socors Roig Internacional, Pro Infància Obrera i Assistència Municipal.

A les localitats on existeixin altres organitzacions amb finalitat similar, el Comitè comarcal podrà ampliar la seva composició amb un representant més per cada una de les esmentades organitzacions previ acord del propi Comitè.

El Comitè de Barcelona s'anomenarà Comitè Central d'Ajut als Refugiats, de Catalunya, i estarà presidit pel Director General de Sanitat i Assistència Social, el qual podrà ampliar la seva composició amb dos funcionaris de la Generalitat i del Departament d'Assistència Social.

Els Comitès Comarcals de Girona, Lleida i Tarragona estaran presidits pel Comissari de la Generalitat en la respectiva capital, o la persona que ell delegui, el qual podrà ampliar la seva composició amb un funcionari de la Comissaria.

Els restants Comitès seran presidits per l'Alcalde-president de l'Ajuntament de la respectiva localitat.

Tercer.- Mentre es complimenta la present Ordre, per tal d'atendre ràpidament les necessitats urgents, els Alcaldes de totes les poblacions de Catalunya, en el termini de setanta-dues hores, notificaran als Comissaris de la seva demarcació el nombre d'infants i adults que poden acollir en els establiments i a les cases particulars del seu Municipi.

Els Comissaris de la Generalitat a Lleida, Tarragona i Girona enviaran immediatament a la Direcció General de Sanitat i Assistència Social de la Generalitat de Catalunya la relació de localitats i el nombre de possibles acollits en cadascuna.

Els pobles de la circumscripció de Barcelona l'enviaran directament a la Direcció General de Sanitat i Assistència Social de la Generalitat de Catalunya.

Barcelona, 17 d'octubre del 1936. El Conseller de Sanitat i Assistència Social.- Antoni G. Birlan.

PROVEÏMENTS. DECRET. DOGC núm.294, 20 d'octubre de 1936

Per tal de regularitzar el que estableix l'art. 15 del Decret orgànic del Departament de Proveïments aprovat pel Consell de la Generalitat el dia 6 del mes corrent, i ampliar-lo convenientment a les necessitats que imposen les circumstàncies actuals, cal crear el Consell de la Gastronomia que tindrà jurisdicció a tot Catalunya.

Per tant,

A proposta del Conseller de Proveïments i d'acord amb el Consell executiu,
Decreto:

Art. 1r. És creat el Consell de la Gastronomia, que entendrà en tot el referent a Beneficència, i a tal fi tindrà cura de la manutenció del personal sense feina, indigents i refugiats.

Art. 2n. Així mateix regularitzarà la distribució i racionament dels articles de consum als Hotels, Bars, Restaurants i altres similars establerts arreu de Catalunya.

Art. 3r. El Consell de la Gastronomia serà integrat per quatre representants de la UGT i quatre de la CNT.

Art. 4r. És reservat al Consell de Proveïments el dret de nomenar un Delegat per tal de presidir l'esmentat Consell.

Barcelona, 17 d'octubre del 1936. El Conseller Primer, Josep Tarradellas. El Conseller de Proveïments, J. Juan Domènech.

PRESIDÈNCIA. DECRET. DOGC núm. 320, 14 de novembre de 1936.

El Comitè Antifeixista d'Ajut es dedica a una finalitat lloable des de tots els punts de mira, en recaptar, administrar i distribuir cabals per a socórrer els refugiats i atendre necessitats personals de la reraguarda. La seva activitat no ha de confondre's amb la que desenvolupa l'organisme creat a la Conselleria de Defensa per a unificar les subscripcions per a la lluita a què obliga la defensa del règim.

Per aquestes raons, convindria que l'esmentat Comitè tingués caràcter oficial i fossin delimitades les seves funcions d'una manera concreta que permetés el seu funcionament normal dintre el conjunt d'organismes que actuen sota el control de la Generalitat de Catalunya.

Per tant, d'acord amb el Consell Executiu,

Decreto:

Art. 1r. Des d'aquesta data el Comitè Antifeixista d'Ajut tindrà caràcter oficial i funcionarà sota el control de la Generalitat de Catalunya.

Art. 2n. El Comitè Antifeixista d'Ajut estarà constituït per un representant d'Esquerra Republicana de Catalunya; un del Socors Roig Internacional; un de la Confederació Nacional del Treball; un de la Unió General de Treballadors; un del Partit Obrer d'Unificació Marxista; un d'Acció Catalana Republicana, i un de la Unió de Rabassaires, i un de l'Ateneu Enciclopèdic Popular.

Presidirà el Comitè el delegat de la Generalitat que nomenarà el Conseller Primer.

Art. 3r. Constituiran les funcions encomanades al Comitè Antifeixista d'Ajut, la recapta, administració i distribució de cabals i efectes procedents de persones i organismes internacionals i nacionals que siguin lliurats expressament per a l'ajut de nuclis antifeixistes de la reraguarda i de refugiats addictes.

Barcelona, 13 de novembre del 1936. El Conseller Primer. Josep Tarradellas.

DEPARTAMENT DE SANITAT I ASSISTÈNCIA SOCIAL. DIRECCIÓ GENERAL. CIRCULAR. DOGC núm. 330, 25 de novembre de 1936.

Per tal de portar un control eficaç i als efectes d'estadística, cal que tots els Ajuntaments de Catalunya trametin a aquesta Direcció General, en el termini de tres dies, a partir de la publicació de la present Circular al Diari Oficial, una relació detallada dels refugiats que, procedents de zones de guerra, es troben a llur demarcació.

Barcelona, 24 de novembre del 1936. El Director General de Sanitat i Assistència Social, Dr. Fèlix Martí i Ibáñez.

SANITAT I ASSISTÈNCIA SOCIAL. ORDRE. DOGC núm. 333, 28 de novembre de 1936.

La importància que des del primer moment adquirí el problema de l'allotjament, a Catalunya, dels refugiats de guerra, induí aquesta Conselleria a coordinar en un sol organisme –el Comitè Central d'Ajut als Refugiats, de Catalunya, creat per Ordre del 17 d'octubre darrer -, les activitats de totes les organitzacions existents, la finalitat de les quals coincidia en l'auxili als refugiats.

La necessitat de les evacuacions en massa de poblacions civils (vells, dones i infants), imposada per deure d'humanitat i per les exigències de la guerra, dona a la funció de llur allotjament a Catalunya proporciona formidables que obliguen a crear, adscrita a l'esmentat Comitè Central, una oficina administrativa que atengui, amb la peremptorietat que les circumstàncies imposen, els problemes de recepció, transport, allotjament, proveïments alimentaris, sanitaris i de vestir, estadística, filiació, informació, etc., que l'ajut als refugiats comporta; sense que la creació d'aquesta oficina impliqui – com ha d'ésser norma d'austeritat, en aquests moments, de tots els organismes públics- augment de burocràcia ni major càrrega econòmica.

Pels motius i amb el criteri exposats,

He resolt:

Primer.- És creada, adscrita al Servei del Comitè Central d'Ajut als Refugiats, una oficina administrativa, que tindrà al seu càrrec els serveis de recepció, transports, allotjaments, proveïments, estadística, filiació, informacions i tot altre que la funció d'auxili als refugiats de guerra faci necessària.

Segon.- És designat, en comissió de servei, Cap de l'Oficina administrativa d'Ajut als Refugiats, el funcionari de la Casa d'Assistència PRESIDENT MACIÀ Joan Puigdefàbregas i Garriga, el qual, sota la seva responsabilitat, organitzarà els serveis de l'esmentada oficina, i actuarà a les immediates ordres del Comitè Central d'Ajut als Refugiats, de Catalunya.

Passaran també, en comissió, a prestar servei en aquesta oficina administrativa els funcionaris següents:

De les oficines administratives de Sanitat: Josep Guix i Morera i Rafel Miró i Comas; i de les d'Assistència Social: Salvador Riera i Serra i Francesc Garcia i Blasco.

De la Casa d'Assistència PRESIDENT MACIÀ: Isidor Mussoles i Cases, Eduard Borràs i Nolla i Eduard Millan i Rodríguez.

De l'antic garatge de la Generalitat de Catalunya (servei que, per compte de la Generalitat havia prestat la Casa d'Assistència PRESIDENT MACIÀ): Macià Martí I Torroja i Pere Ballejà i Valls.

Tercer.- El Director General de Sanitat i Assistència Social queda facultat per augmentar o disminuir, segons ho imposin les circumstàncies, el nombre de funcionaris d'aquest Departament o de les institucions que en depenen, que, en comissió, hagin de passar a prestar servei a la nova oficina administrativa creada per aquesta Ordre.

Els funcionaris designats per a passar en comissió de servei a l'Oficina administrativa d'Ajut als Refugiats podran coordinar, d'acord amb els Caps respectius, llurs antigues tasques amb les que llur participació a la nova oficina els imposi, sempre que no sigui en perjudici de la labor que en aquesta darrera els sigui assignada, la qual haurà d'ésser considerada com a primordial.

Barcelona, 26 de novembre del 1936. El Conseller de Sanitat i Assistència Social, Antoni G. Birlan.

DECRET SOBRE LA UNIFICACIÓ I COORDINACIÓ DE LES DESPESES MOTIVADES PER L'ASSISTÈNCIA A REFUGIATS, EN RELACIÓ ALS MUNICIPIS.
DOGC. Número extraordinari, 18 de gener del 1937.

Diferents Ajuntaments de Catalunya han vingut realitzant esforços per al sosteniment de refugiats de guerra, responnent a l'imperatiu d'un alt sentiment humanitari i de germanor, sense tenir en compte, però que la Generalitat tenia organitzat un servei de caràcter general amb la mateixa finalitat.

Amb tot i ésser molt lloable l'actuació i col·laboració practicades en moments d'imprevisió i d'angoixa en allò que fa referència a l'esmentat servei, no és admissible, per ben intencionada que sigui, que actuï la iniciativa isolada, en una funció que és inel·ludible de l'Estat. A més, des del punt de vista econòmic, cal organitzar i coordinar el servei a Catalunya en un sentit totalitari, a l'objecte d'evitar duplicitat de despeses i de constatar, així mateix, en tot moment, el nombre i situació dels refugiats i les despeses que hagin motivat o motivin, bo i procurant que aquestes siguin les indispensables, i fent també que sigui possible de utilitzar la població refugiada apta per al treball.

Amb tal finalitat, i en ús de les autoritzacions que em concedeix el Decret de facultats excepcionals del 20 de novembre del 1936,

Decreto:

Art. 1r. Tots els Ajuntaments de Catalunya, entitats i persones que tinguin organitzats serveis per al sosteniment dels refugiats de guerra hauran d'actuar amb coordinació i d'acord amb allò que disposi el Departament d'Assistència Social (Servei de Refugiats) i no efectuaran despeses que aquell no autoritzi i, en el seu cas, satisfaci.

Art. 2n. Els esmentats Ajuntaments de Catalunya no podran, per tant, acordar pel seu compte pressupostos ni repartiments, ni determinar cap imposició extraordinària amb la dita finalitat, car la Generalitat satisfarà les dites despeses, per entendre que elles han d'ésser, en definitiva, a càrrec del Govern de la República.

Art. 3r. En el termini de quinze dies de la publicació del present Decret, els esmentats Ajuntaments comunicaran al Departament de Finances, per dades duplicades, les despeses que porten realitzades per tal concepte, amb les corresponents explicacions i justificació d'allò que resulti pagat o pendent, i amb expressió dels recursos utilitzats per a pagament de les repetides despeses i, si escau, el Departament de Finances ordenarà el pagament de les despeses realitzades.

Art. 4r. El Departament de Finances comptabilitzarà totes les despeses de conjunt, amb les dades que reculli, per tal de conèixer en tot moment el cost del Servei.

Art. 5è. El Conseller de Finances dictarà les disposicions que calguin per a posar en pràctica aquest Decret, del qual serà donat compte, quan correspongui, al Parlament de Catalunya.

Barcelona, 9 de gener del 1937. El Conseller Primer i de Finances, Josep Tarradellas

SANITAT I ASSISTÈNCIA SOCIAL. ORDRE. DOGC núm. 78, 19 de març de 1937.

Essent convenient que l'Oficina Administrativa d'Ajut als Refugiats, creada per Ordre del 26 de novembre darrer, estigui més estretament lligada a les dependències d'aquesta Conselleria, per l'estreta relació existent entre elles i per a la major eficàcia en el seu rendiment, i tenint en compte que per la seva índole, les funcions que li són pròpies han d'ésser ateses pels serveis d'Assistència Social d'aquest Departament, aconseguint evitar amb això, interferències que podrien produir-se,

He resolt:

Article únic. L'Oficina Administrativa creada per Ordre del 26 de novembre proppassat, dependrà directament d'aquesta Conselleria, per mitjà de la Secretaria General d'Assistència Social, i tindrà al seu càrrec el transport, allotjament, estadística, administració i recaptació de tot el referent als refugiats.

Barcelona, 17 de març del 1937.

El Conseller de Sanitat i Assistència Social, Pere Herrera.

FINANCES. ORDRES. DOGC núm. 101, 11 d'abril del 1937

Per tal de portar a compliment el Decret n° 7 del 9 de gener del 1937, sobre la unificació i la coordinació de les despeses motivades per l'assistència a refugiats, en relació als Municipis, i d'acord amb allò que prevé l'art. 5è de l'esmentat Decret,

He resolt:

Primer.- Els Ajuntaments de Catalunya que tinguin al seu càrrec l'assistència de refugiats de guerra trametraran mensualment a la Conselleria de Sanitat i Assistència Social (Servei de Refugiats) un resum del nombre dels esmentats refugiats, amb separació de sexe i d'edat (adults i infants) i detallant-lo de la forma següent: a) Refugiats que hagin rebut assistència durant tot el mes, i b) Refugiats que hagin rebut assistència durant una part del mes. En aquest darrer cas especificaran el nombre de dies que hagin estat assistits cada un d'ells.

Segon.- Els resums mensuals tramesos pels Ajuntaments quan hagin estat aprovats per la Conselleria de Sanitat i Assistència Social, serviran de base per ala formació de relacions classificades per demarcacions comarcals que seran trameses a la Intervenció General de la Generalitat de Catalunya perquè sigui fet efectiu als Ajuntaments respectius el subsidi corresponent, a raó de 2 ptes. diàries per refugiat.

Tercer.- Respecte a les despeses que els Ajuntaments portin realitzades fins el dia 31 de gener darrer, la comunicació corresponent amb les explicacions i justificacions d'allò que resulti pagat o pendent, segons preveu l'art. 3r. del Decret del 9 de gener proppassat, hauran d'ésser trameses directament al Departament de Finances, el qual, previ el corresponent informe, ordenarà, si escau, el pagament de les despeses realitzades.

Els Ajuntaments que hagin tramès ja aquesta comunicació comprenent les esmentades despeses fins a data anterior al 31 de gener darrer, hauran d'adreçar dintre del termini de deu dies al Departament de Finances nova documentació comprensiva de les despeses que pel mateix concepte s'hagin produït des de la data de la comunicació anterior fins el 31 de gener.

Els resums per a la percepció de subsidis per assistència a refugiats, d'acord amb el preceptuat en l'art. 1r. d'aquesta disposició, s'hauran de produir mensualment, començant pels corresponents al mes de febrer darrer, davant del Departament d'Assistència Social (Servei de Refugiats).

Barcelona, 3 d'abril del 1937. P.D., El Sots-Secretari de Finances, Carles Martí i Feced.

FINANCES. DECRETS. DOGC, núm. 134, 14 de maig del 1937.

Per tal d'atendre el pagament de les despeses assistencials de refugiats de guerra satisfetes pels Ajuntaments de Catalunya, de conformitat amb les normes fixades pel Decret del 9 de gener i l'Ordre del 3 d'abril d'enguany;

Vist l'informe emes per la Intervenció General en compliment d'allò que disposa el Decret de 9 de gener d'enguany;

A proposta del Conseller de Finances, i d'acord amb el Consell,
Decreto:

Art. 1r. És habilitat un crèdit extraordinari de 4.000,000 de pessetes a disposició del Departament de Finances per tal d'atendre el pagament als Ajuntaments de Catalunya de les despeses de refugiats de guerra.

Art. 2n. Oportunament es donarà compte al Parlament de Catalunya de la present disposició.

Barcelona 12 de maig del 1937. Lluís Companys. El Conseller de Finances, Carles Martí i Feced

FINANCES. DECRETS. DOGC, núm. 134, 14 de maig del 1937.

Per tal que l'Ajuntament de Barcelona pugui subvenir a les despeses motivades per refugiats de guerra, així com també les d'ordre cultural al seu càrrec,

Vist l'informe de la Intervenció General, emes en compliment d'allò que disposa el Decret de 9 de gener d'enguany,

A proposta del Conseller de Finances, i d'acord amb el Consell,
Decreto:

Art. 1r. És concedit a l'Ajuntament de Barcelona un avenç reintegrable d'1.500,000 ptes., per tal de poder subvenir a les despeses extraordinàries motivades per refugiats de guerra, així com les d'ordre cultural al seu càrrec.

Art. 2n. És habilitat un crèdit extraordinari als efectes de l'avenç a què fa referència l'article anterior i per l'import que s'hi esmenta.

Art. 3r. Oportunament es donarà compte al Parlament de Catalunya de la present disposició.

Barcelona 12 de maig del 1937. Lluís Companys. El Conseller de Finances, Carles Martí i Feced

FINANCES. ORDRE. DOGC núm. 153, 2 de juny del 1937.

El Decret nº 7, del 9 de gener del 1937, va establir com els serveis organitzats pels Municipis de Catalunya per als sosteniment dels refugiats de guerra havien de desenvolupar-se d'acord amb allò que disposés el Departament d'Assistència Social de la Generalitat de Catalunya, tot prohibint que els Ajuntaments efectuassin despeses que no fossin autoritzades per aquell, i en el seu cas, satisfetes.

Per tant, el susdit Departament és el competent per dictar les normes de funcionament dels esmentats serveis i solament l'aspecte de llur regulació econòmica és el que pertoca ésser disposat per aquesta Conselleria. A l'efecte, ja ha estat dictada l'Ordre del 3 del mes d'abril darrer fixant l'import del subsidi i assenyalant normes per a la liquidació de les despeses. Cal, però, completar les dites normes amb les conté la present Ordre per tal d'arribar a la previsió de tot el procediment de la gestió econòmica que pertoca endegar.

Per tant,
He resolt:

Primer.- D'acord amb allò que és disposat en l'apartat segon de l'Ordre del 3 del mes d'abril darrer, el Departament d'Assistència Social de la Generalitat de Catalunya (Servei de Refugiats) haurà de trametre al Departament de Finances (Intervenció General), dintre dels deu primers dies de cada mes, les relacions duplicades de les quantitats corresponents al mes anterior que pertoca abonar als Ajuntaments de Catalunya.

Segon.- Entretant la Generalitat de Catalunya no compti amb organismes apropiats per a realitzar serveis de Tresoreria a les capitalitats de les vegueries en què han estat distribuïdes les comarques, les dites relacions hauran d'ésser fetes una per cada Circumscripció o Comissaria. L'import dels subsidis corresponents a cada mes, per tant, es farà efectiu als Ajuntaments respectius, durant els darrers deu dies del mes següent en les Pagaduries de la Generalitat a Barcelona, Tarragona, Lleida i Girona.

Tercer.- Totes les relacions trameses directament pels Ajuntaments al Departament de Finances per referir-se a despeses anteriors al 1r de febrer darrer, seran tramitades per l'Oficina d'Hisendes Locals, i previ informe del Servei de refugiats del Departament d'Assistència Social amb respecte del nombre de refugiats i temps d'assistència, la dita oficina proposarà a aquesta Conselleria l'abonament de les relacions que es vagin enllestint.

Quart.- Quan els Ajuntaments no estiguin d'acord amb la liquidació de les despeses efectuades fins el 31 de gener, acordada de conformitat amb el procediment anterior, podran formular reclamació, dintre d'un termini dels quinze dies següents al ésser notificats i acompanyant les proves que creguin oportunes, davant del Conseller de Finances, que resoldrà definitivament i sense altre recurs.

Cinquè.- Els Ajuntaments que per tot el mes de juny no hagin comunicat les dades exigides en l'art. 3r. del Decret del 9 de gener darrer, o no complimentin, dintre del termini assenyalat en cada cas, els aclariments o documentació justificant que els siguin reclamats, s'entendran decaiguts, per renúncia tàcita, del dret a percebre de la Generalitat de Catalunya el reintegrament per aquesta mena de despeses.

Barcelona, 31 de maig del 1937. El Conseller de Finances, Carles Martí i Feced.

GOVERNACIÓ I ASSISTÈNCIA SOCIAL. DECRET. DOGC núm. 192, 11 de juliol del 1937.

L'afluència a Catalunya de Refugiats de les regions germanes devastades per l'Exèrcit del feixisme, crea al nostre país problemes sanitaris de tal importància que exigeixen solucions urgents i indeclinables per tal d'evitar, en el possible, l'aparició de malalties infecto-contagioses, avui gairebé inèdites a casa nostra, l'extensió i agravació de les que ja constitueixen una endèmia en algunes comarques catalanes i àdhuc l'explosió d'epidèmies greus que delmarien la nostra vitalitat tan necessària avui dia per a la lluita contra el feixisme i, si més no, constituïrien un motiu de consideració i intervenció de la sanitat internacional que cal evitar.

Per això és imprescindible revisar minuciosament tots els refugiats a Catalunya, les persones que hagin conviscuts amb ells i aquelles que arriben de nou, per tal de destriar els que són malalts contagiosos a fi d'aïllar-los i guarir-los, esterilitzar la font de contagi que representen i al mateix temps poder-los assegurar l'assistència mèdica a què tenen dret, hospitalitzar-los en llocs adequats per a llurs malalties.

A això responen les estacions sanitàries d'arribada de refugiats, així com els refugis hospitalaris i sanatorials d'aïllament i guariment de tracomatosis, tuberculosos, infecto-contagiosos aguts i individus amb dermatosis parasitàries, etc., etc.

Per a poder complir amb tota aquesta tasca tant necessària i urgent com complexa, cal mobilitzar tot el personal i poder utilitzar tot el utilatge sanitari existent a la reraguarda, així com concedir les partides de l'actual Pressupost, o en la seva deficiència els crèdits extraordinaris necessaris que la seva realització exigeixen.

A tal fi, a proposta del Conseller de Governació i Assistència Social i d'acord amb el Consell,

Decreto:

Art. 1r. És creada a la Conselleria de Governació i Assistència Social la Comissió Executiva de Sanitat dels Refugiats.

Art. 2n. Serà missió de la Comissió Executiva de Sanitat dels Refugiats:

- a) La disposició i execució directa de totes les mesures que cregui necessàries referents a la salut i a les malalties dels refugiats i a llurs conseqüències a la reraguarda del territori de Catalunya.
- b) La unificació, en aquest sentit, de les actuacions generals, municipals i d'altres entitats.
- c) La vigilància i responsabilitat dels refugiats arribats a Catalunya fins a ésser totalment revisats mèdicament i guarits o donats d'alta els diagnosticats de malalties contagioses.
- d) El control sanitari dels refugiats establerts a Catalunya i el ràpid aïllament d'aquests i de les persones que hagin conviscut amb ells quan es cregui convenient.

Art. 3r. La Comissió Executiva de Sanitat dels Refugiats tindrà força d'obligar en totes aquelles qüestions esmentades en l'article anterior, i a tal fi les seves disposicions seran complertes per tot el personal sanitari que actualment presta servei a la Generalitat i als Ajuntaments de Catalunya, així com per tot altre personal sanitari que a aquest fi hagi estat mobilitzat.

Art. 4r. La Comissió Executiva de Sanitat dels Refugiats donarà compte setmanalment dels seus treballs al Conseller de Governació i Assistència Social i al Consell Tècnic Assessor de Sanitat i Assistència Social, amb els quals estarà en contacte directe per mitjà del President.

Art. 5è. Queda facultat el Conseller de Sanitat i Assistència Social per dictar les Ordres necessàries per al compliment del present Decret.

Barcelona, 9 de juliol del 1937. Lluís Companys. El Conseller de Governació i Assistència Social, Antoni Ma. Sbert.

PRESIDÈNCIA. DECRET. DOGC núm. 236, 24 d'agost del 1937.

L'assistència dels refugiats de guerra acollits a Catalunya necessita d'una orientació orgànica que enfoqui el problema en tot el seu considerable abast i que unifiqui les bases per a la solució dels seus diversos aspectes.

Des del primer moment la Generalitat de Catalunya, amb plenitud de facultats en matèria d'Assistència Social, assumí la responsabilitat de l'allotjament a les comarques catalanes dels evacuats a les zones de guerra que acudien a la nostra terra en cerca de refugi. El caràcter angoixós amb què es plantejaren els problemes de Sanitat, de Transport, de Proveïments, etc., que aquell desplaçament de grans masses de població originava, obligà a concertar totes aquestes funcions en els organismes creats per a l'assistència als refugiats de guerra. Aminorada aquella angoixa, cal procedir al descongestionament d'aquelles funcions, confiant a cada organismes les que, en règim

normal, li són pròpies. Aquesta política s'ha iniciat ja, pel que afecta a la funció sanitària, amb la creació de la Comissió Executiva de Sanitat dels Refugiats, creada per Decret del dia 10 de juliol darrer. i cal completar-la donant als Ajuntaments la responsabilitat i el dret d'ordenar dins de cada Municipi, i sota les normes bàsiques i la inspecció de la Generalitat, la vida dels refugiats.

Cal donar també a aquests refugiats la sensació de llur responsabilitat en l'ordenació de la pròpia existència, confiant-los la realització d'aquells treballs absolutament necessaris per a l'organització de llur estada entre nosaltres, encarregant-los comeses temporals sense perjudici per al nostre estament obrer, i regulant la compensació d'aquells treballs que per llur naturalesa puguin ésser retribuïts. Aquesta regulació enfortirà el sentiment de solidaritat que ha d'unir tots ells.

Altrament, la convivència d'aquests refugiats, infants en la seva gran part, amb la població catalana, comporta la necessitat d'assegurar la cultura d'aquests infants posant a llur abast les institucions creades per a la instrucció i l'educació de la nostra població infantil, completant aquesta magna obra amb una tasca d'adaptació a la nostra vida social que tregui del refugiat les característiques de foraster inadaptat i l'incorpori a tots els aspectes de la vida social catalana.

Pels motius exposats, a proposta dels Consellers de Governació i Assistència Social, de Cultura, de Finances i de Treball i Obres Públiques, i d'acord amb el Consell Executiu,

Decreto:

Capítol I

Serveis d'assistència als refugiats de guerra

Art. 1r. Els Serveis d'Assistència Social de la Generalitat de Catalunya atendran l'assistència als evacuats de les zones de guerra, refugiats a les comarques catalanes, per mitjà d'un Comissariat d'Assistència als Refugiats i d'una Comissió Consultiva d'Ajut als Refugiats.

Art. 2n. El Comissariat d'Assistència als Refugiats constituirà una oficina administrativa adscrita a la Direcció General d'Assistència Social, que tindrà al seu càrrec les funcions de distribució dels refugiats, ordenació i realització burocràtica dels serveis d'estadística, informació i inspecció, coordinació amb les entitats d'Ajut als Refugiats, nacionals i internacionals i tota altra comesa que l'assistència als refugiats de guerra faci necessària.

El Conseller de Governació i Assistència Social establirà l'estructuració burocràtica d'aquest Comissariat.

Art. 3r. Formant part del Comissariat d'Assistència als Refugiats seran designats agents d'informació i enllaç, els quals tindran per missió assessorar els Ajuntaments per al compliment de les disposicions que regulen l'assistència als refugiats a Catalunya, en formar les declaracions que mensualment han de trametre els Ajuntaments que tinguin refugiats, per la percepció dels subsidis a què fa referència l'Ordre del dia 3 d'abril darrer, comunicar al Comissariat d'Assistència als Refugiats les incidències a què doni lloc el sojorn i activitats dels refugiats en la respectiva comarca, i proposar les resolucions que estimin pertinents en relació a aquesta obra d'assistència.

En les estacions de frontera i en les poblacions d'entrada a Catalunya, seran designats Delegats especials encarregats de controlar i comunicar diàriament al Comissariat d'Assistència als Refugiats les entrades i sortides de refugiats que es produeixin per les vies de comunicació de la respectiva localitat i exercir totes aquelles altres funcions de control que els siguin confiades pel propi Comissariat o per la Comissió Executiva de Sanitat dels Refugiats.

El Conseller de Governació i Assistència Social nomenarà els Agents comarcals d'informació i enllaç i els Delegats especials de fronteres, i fixarà la retribució corresponent als respectius treballs segons llur naturalesa i importància.

Art. 4r. La Comissió Consultiva d'Ajut als Refugiats estarà presidida pel Director General d'Assistència Social o persona en qui delegui, i integrada per un representant del Departament de Cultura de la Generalitat, que en serà Vice-president; un representant de la Comissió Executiva de Sanitat dels Refugiats i representacions de les entitats que vinguin realitzant a Catalunya obra d'assistència als evacuats de les zones de guerra. Tindrà al seu càrrec l'estudi de les matèries que pel Departament de Governació i Assistència Social o qualsevol altre de la Generalitat li siguin confiades, i l'organització de conferències, serveis de propaganda i premsa en relació als refugiats i aportació de suggeriments encaminats a perfeccionar aquesta obra d'assistència en els diversos aspectes, i a obtenir la col·laboració moral, econòmica i social de les respectives organitzacions.

El Conseller de Governació i Assistència Social fixarà per Ordre les entitats que hi ha d'estar representades.

Art. 5è. El Comissariat d'Assistència als Refugiats tindrà al seu càrrec la immediata confecció dels Censos de refugiats emplaçats a Catalunya, en els quals hauran de constar les característiques personals dels interessats, la condició civil, procedència i activitat professional, als efectes de llur ulterior aplicació del règim de treball que s'estableixi.

Aquests censos de refugiats hauran d'ésser objecte de constant renovació per tal que responguin a la situació real dels refugiats a Catalunya prenent com a base els comunicats d'entrada i sortida que diàriament hauran de trametre els Delegats especials de les estacions de frontera i d'entrada al territori català, i els avisos de desplaçament dintre d'aquest territori, que així mateix li hauran de ser tramesos pels Ajuntaments respectius.

Art. 6è. El Comissariat d'Assistència als Refugiats estarà en relació amb la Comissió Executiva de Sanitat dels Refugiats, creada per Decret del dia 10 de juliol de 1937 per a tots aquells afers que derivin de l'obra d'assistència que al dit Comissariat és assignada.

Capítol II

Dels refugiats de guerra

Art. 7è. Tindran la consideració de refugiats de guerra, als efectes d'assistència per la Generalitat de Catalunya, aquelles persones que sense ésser combatents o barons sans majors de vint anys i menors de quaranta cinc hagin hagut de canviar de residència per causa de la present guerra, no siguin hostils al règim, estiguin mancats de mitjans de subsistència i no estiguin acollits per altra persona de llur família o amiat, d'acord amb el que disposa l'Ordre del Govern de la República del 2 de març del 1937 (Gaceta del dia 3 de març).

Únicament els compresos en la definició anterior tindran dret a l'obtenció de salconduits, mitjans de transport de justificada necessitat, allotjament i tota altra assistència establerta o que en endavant s'estableixi a favor dels evacuats de les zones de guerra.

Les esmentades condicions que donen lloc a la consideració de refugiat, s'acreditaran per la possessió de la fitxa d'evacuació i refugi, lliurada per l'Oficina Central d'Evacuació i Assistència a Refugiats del Ministeri de Treball i Assistència Social de la República, i controlada pel Comissariat d'Assistència als Refugiats de Catalunya. Als efectes administratius de la permanència dels refugiats a les comarques catalanes, aquesta fitxa serà substituïda pel Carnet de refugiat, que lliurarà el

Comissariat. El model i característiques del carnet de refugiat seran fixats per mitjà d'Ordre, pel Conseller de Governació i Assistència Social.

Art. 8è. Tots els refugiats de guerra en entrar a Catalunya seran objecte d'una inspecció sanitària, que establirà i regularà la Comissió Executiva de Sanitat dels Refugiats, la quals els classificarà en sans o malalts. Aquests darrers seran classificats, a llur torn, per malalties, per a llur destinació a establiments escaients o per a ésser sotmesos al règim que, segon prescripció facultativa, correspongui.

Capítol III

Organització de l'assistència als refugiats i règim de treball

Art. 9è. L'assistència als refugiats de guerra acollits a Catalunya serà funció dels Ajuntaments de les poblacions on respectivament es trobin emplaçats, sens perjudici del que disposen els articles 17 i 18 del present Decret. En compensació d'aquest servei, els Ajuntaments percebran el subsidi establert i regulat pel Decret de Finances n° 7, del 9 de gener del 1937, i Ordre del 3 d'abril i 31 de maig darrers, o el que es determini pel Departament de Finances.

Igual subsidi rebrà l'Institut d'Acció Social Universitària i Escolar de Catalunya per l'assistència dels infants acollits a les Colònies o Residències-escoles regentats per l'esmentat Institut.

Per a la normal relació dels refugiats amb l'Ajuntament del Municipi on es trobin acollits, serà elegit, pels propis refugiats, un delegat que els representi.

Tindran dret a participar a participar en l'elecció d'aquest delegat els refugiats que posseeixin dret electoral dins les Lleis generals de la República.

Art. 10. Els refugiats acollits a Catalunya no podran canviar de residència sense autorització del Comissariat d'Assistència als Refugiats o de la Comissió Executiva de Sanitat dels Refugiats quan es tracti de malalts. Els refugiats que contravinguin aquesta disposició perdran dret d'assistència.

Els Ajuntaments vindran obligats a comunicar al Comissariat d'Assistència als Refugiats les altes i baixes que per recepció de nous evacuats o per desplaçament dels acollits en el respectiu terme es produeixin.

Art. 11. Tots els refugiats d'ambdós sexes aptes per al treball hi hauran d'esmerçar llurs activitats al servei de l'obra d'assistència que llur estada a Catalunya faci necessària, treballant en qualitat de cooperadors en les tasques que se'ls assignin, aplicant-se principalment en la realització dels serveis de cuina, neteja, dormitoris i agençament de les respectives residències, i en la construcció de pavellons per a llur allotjament i serveis complementaris, així com en la producció dels elements (llits, taules, cadires, matalassos, confeccions, etcètera) precisos per a l'habilitació dels esmentats pavellons i forniments generals i personals de tota mena amb destinació als propis refugiats.

El Comissariat d'Assistència als Refugiats facilitarà les dades relatives a l'aptitud professional dels refugiats per tal d'aplicar-los a la respectiva especialitat.

Els qui per no posseir categoria professional determinada tinguin la consideració de peons, podran ésser aplicats als treballs auxiliars de guerra, obres públiques o d'altra mena que siguin necessaris.

La Generalitat de Catalunya podrà aplicar l'activitat dels refugiats a obres d'interès general, quan els quadres de personal necessaris per a l'execució d'aquestes obres no puguin ésser completats amb obrers en atur forçós que tinguessin fixada llur residència a Catalunya abans del 19 de juliol del 1936.

Art. 12.- Als refugiats ocupats en treballs retribuïts els serà valoritzat el treball, per l'Ajuntament respectiu, amb subjecció als tipus vigents a la localitat. De la retribució així fixada els serà abonat el 20 per 100 en efectiu per a llurs necessitats de

vestir i altres atencions personals, i el 80 per 100 restant serà deduït per compensació de les pròpies despeses de manutenció, estatge i sanitat, i per contribució a les esmentades despeses i altres de transport, vestir i altres atencions personals dels restants refugiats no aptes per al treball per raó de llur edat o deficiència física.

Les retribucions creditades pels refugiats en concepte de treballs retribuïts seran formalitzades per mitjà de nòmines que els Ajuntaments respectius confeccionaran i remetran per a llur efectivitat, al Comissariat d'Assistència als Refugiats.

Art. 13. L'aplicació dels refugiats a plans de treball retribuït haurà d'ésser autoritzada, en cada cas, pel Departament de Governació i Assistència Social, a proposta de l'Ajuntament respectiu i previ informe favorable del Comissariat d'Assistència als Refugiats.

Art. 14. Als efectes del Servei de Proveïments serà aplicat als refugiats acollits a Catalunya el règim de racionament per a aquells articles que el tinguin establert, igual que per als altres ciutadans.

Art. 15. Els refugiats aptes per al treball de menys de vint anys que no posseïxin coneixements professionals determinats, seran sotmesos al règim d'aprenentatge, segons llur respectiva aptitud, a base de la formació d'equips amb els obrers especialitzats refugiats.

L'organització i inspecció d'aquest règim d'aprenentatge serà competència del Departament de Cultura de la Generalitat.

Capítol IV

Acció social escolar i cultural.

Art. 16. Els infants refugiats acollits a Catalunya compresos en l'edat escolar beneficiaran dels serveis de cultura establerts per als altres infants de la localitat on es trobin allotjats.

El Departament de Cultura organitzarà escoles especials per als refugiats en llur llengua materna, quan el nombre dels allotjats en una mateixa població ho justifiqui.

A les escoles i centres d'ensenyament on aquests infants refugiats acudin s'organitzaran cursets especials d'idioma català per a la millor adaptació d'aquests infants a la vida social de Catalunya. Amb igual finalitat, s'organitzaran cursets per a l'ensenyament de català als refugiats d'ambdós sexes.

Art. 17. L'Institut d'Acció Social Universitària i Escolar de Catalunya, creat per Decret del 12 de juliol del 1933 i ratificat per la Llei del Parlament de Catalunya del 12 de juny del 1934, organitzarà amb l'import de les subscripcions públiques i amb les subvencions que per aquest concepte rebí de la Generalitat, Colònies o Residències-escoles per a infants refugiats.

A tal fi, la Direcció General d'Assistència Social nomenarà un representant que formarà part de la Comissió d'Acció Escolar de l'esmentat Institut.

La professora titular de les Colònies o Residències-escoles, a càrrec de l'Institut d'Acció Social Universitària i Escolar de Catalunya, dependrà administrativament del Departament de Cultura de la Generalitat, i serà nomenat, a proposta de la Direcció General de l'esmentat Institut, pel Conseller de Cultura.

Art. 18. Les entitats particulars que hagin pres a llur càrrec l'assistència a infants refugiats hauran de sotmetre llur ensenyament a la inspecció escolar del Departament de Cultura, i llurs Colònies o Residències a la inspecció de l'Institut d'Acció Social Universitària i Escolar de Catalunya. No serà autoritzat el funcionament i seran clausurades les Escoles, Colònies o Residències d'aquelles entitats que no s'ajustin a aquesta ordenació, a criteri dels respectius organismes competents abans esmentats.

Capítol V

Disposicions complementàries

Art. 19. L'organització establerta pel present Decret substitueix, a tots els efectes, des de la seva publicació al DIARI OFICIAL DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA, el Comitè Central i els Comitès Comarcals d'Ajut als Refugiats i l'Oficina Administrativa, creats respectivament per Ordres de 17 d'octubre i 26 de novembre del 1936. Cessaran també els òrgans o comitès especials que tinguin atribuïdes funcions d'assistència als refugiats, quan així ho disposi el Departament de Governació i Assistència Social.

Les comeses atribuïdes per anteriors disposicions a l'esmentada Oficina Administrativa d'Ajut als Refugiats, en allò no modificat pel present Decret, s'entendran conferides al Comissariat d'Assistència als Refugiats.

Art. 20. Resten derogades les anteriors disposicions en allò que s'oposin als preceptes del present Decret.

Art. 21. El Conseller de Governació i Assistència Social dictarà les oportunes Ordres per a l'execució d'aquesta disposició.

Barcelona, 14 d'agost del 1937. Lluís Companys. El Conseller de Governació i Assistència Social, Antoni M. Sbert. El Conseller de Cultura, Carles Pi i Sunyer. El Conseller de Finances, Josep Tarradellas. El Conseller de Treball i Obres Públiques, Rafael Vidiella.

GOVERNACIÓ I ASSISTÈNCIA SOCIAL. ORDRE. DOGC núm. 196, 15 de juliol del 1937.

Essent necessari i urgent de constituir la Comissió Executiva de Sanitat dels Refugiats, creada per Decret del 10 del mes corrent, fent ús de les facultats que aquest Decret atorga al Conseller de Governació i Assistència Social,

He resolt:

Primer.- La Comissió Executiva de Sanitat dels Refugiats estarà constituïda de la següent manera:

President: El Cap dels Serveis de Control i Coordinació dels Centres Sanitaris.

Vocals: El Director del Laboratori Municipal de Barcelona; un representant del Ministeri d'Instrucció Pública i Sanitat del Govern de la República; un representant del servei d'Assistència als Refugiats designat per la Direcció General d'Assistència Social; els Directors de la Lluita antituberculosa, antivenèria i antileprosa de la Generalitat; el Cap de l'Oficina Tècnica de Sanitat, el Cap de l'Oficina de Comptabilitat de Sanitat i el Director del Centre Sanitari Intercomarcal de Barcelona, el qual actuarà de Secretari.

Segon.- La Comissió es relacionarà amb el Conseller per mitjà del Director General de Sanitat, del qual dependrà.

Barcelona, 14 de juliol del 1937. El Conseller de Governació i Assistència Social, Antoni M. Sbert.

COMISSARIAT D'ASSISTÈNCIA ALS REFUGIATS. CIRCULAR. DOGC, núm. 259, 16 de setembre del 1937.

Els Ajuntaments de Catalunya que tinguin refugiats de guerra, mensualment hauran de trametre al Comissariat d'Assistència als Refugiats els següents documents:

Primer.- Relació nominal duplicada dels refugiats que hagin estat assistits durant tot o part del mes anterior, fent constar el nom i cognoms, edat, naturalesa, professió, estat, procedència, data d'arribada i data de sortida, en el seu cas, de cadascú.

Els Municipis integrants de les vegueries de Girona, Tortosa i circumscripcions de Lleida i Tarragona hauran d'enviar aquesta relació per triplicat a les Delegacions del Comissariat a Girona, Ripoll, Tortosa, Lleida i Tarragona, respectivament.

Segon.- Una relació de les altes que es produeixin durant el mes, en la qual s'annotarà el nom i cognoms, procedència i data d'arribada. Una altra relació de baixes, en la qual s'han d'annotar el motiu de la baixa, nom i cognoms de l'interessat, data en què es va produir.

La liquidació de les despeses efectuades pels Ajuntaments per assistència als refugiats es farà únicament i exclusivament quan obrin en poder del Comissariat les relacions a què fan esment els paràgrafs primers d'aquesta circular i Ordre de Finances de data 3 d'abril (DOGC de l'11 del mateix mes).

Barcelona, 14 de setembre del 1937. El Comissari d'Assistència als Refugiats, Xavier Casademunt.

GOVERNACIÓ I ASSISTÈNCIA SOCIAL. DECRET. DOGC, núm. 278, 5 d'octubre del 1937.

La situació creada per la guerra als ciutadans Euskadi acollits a Catalunya uns com a refugiats i molts d'altres funcionaris del Govern autònom o de Corporacions i entitats locals, o que compten per altres motius amb recursos propis, requereix una coordinació de la Delegació General del Govern Euskadi amb els organismes de la Generalitat de Catalunya i de la República que siguin de general aplicació en territori català.

Circumstàncies prou conegudes impedeixen a gran nombre de ciutadans Euskadi disposar de la documentació exigida per a identificar llur personalitat civil, social i política;

Per als acollits a la condició de refugiats el Carnet creat per Decret de Presidència del 14 del passat mes d'agost resol el problema plantejat. La Delegació General d'Euskadi ha creat un Carnet d'Identitat personal i ha sol·licitat al Departament de Governació i Assistència Social que sigui reconegut a tots els efectes pels organismes oficials de Catalunya;

Atès que per aquest reconeixement és necessari establir un nexa administratiu entre l'esmentada Delegació i la Generalitat;

A proposta del Conseller de Governació i Assistència Social i d'acord amb el Consell Executiu,

Decreto:

Art. 1r. És creat al Departament de Governació i Assistència Social un Registre de Ciutadans d'Euskadi que resideixen accidentalment en territori català i que no estiguin acollits als beneficis del Decret del 14 d'agost proppassat, que regula a Catalunya l'assistència als refugiats de guerra, ni hagin adquirits la condició de catalans a virtut del que disposa l'art. 4t. de l'Estatut de Catalunya.

Art. 2n. La inscripció serà sol·licitada, en cada cas, per la Delegació General del govern autònom d'Euskadi a Catalunya (Euzkadi'ko Jaurlaritza Catalunya Ordezkaritza Nagusia), mitjançant les formalitats que fixi, per Ordre, el Conseller de Governació i Assistència Social i acompanyant el carnet d'identitat lliurat per aquesta Delegació General, amb tres fotografies més de l'interessat i la seva filiació també per triplicat.

Un exemplar de la filiació amb fotografia serà tramès a la Comissaria General d'Ordre Públic, un altre al Departament de Treball i Obres Públiques de la Generalitat i el tercer restarà al Registre del Departament de Governació i Assistència Social.

Art. 3r. La Delegació General del Govern Autònom d'Euskadi a Catalunya no tramitarà altres inscripcions de ciutadans d'Euskadi en el registre del Departament de Governació i Assistència Social que les d'aquells que tinguin abastament acreditada la seva lleialtat al règim.

La inscripció serà refusada sempre que no segueixin els requisits esmentats o hagin antecedents que ho justifiquin.

Art. 4t. El Carnet d'Identitat, lliurat per la Delegació General del Govern autònom d'Euskadi, després que s'hagin complet les formalitats establertes pel present Decret i altres disposicions complementàries, serà segellat pel Departament de Governació i Assistència Social i s'hi farà constar pel funcionari responsable la seva inscripció en el Registre.

Per a tots els efectes l'esmentat Carnet serà document d'identitat vàlid en tot el territori català i acreditarà la professió i afiliació de l'interessat per a obtenir el certificat de treball en el cas de que no pugui presentar certificació de la casa, empresa o centre on treballi l'interessat perquè es trobi en atur forçós.

Art. 5è. Els ciutadans d'Euskadi inscrits en el Registre del Departament de Governació i Assistència Social seran baixa i anul·lada la inscripció per Ordre del Conseller en els casos següents:

- a) Per canvi de residència fora de Catalunya.
- b) En tenir la condició de catalans, d'acord amb el que disposa l'art. 4t. de l'Estatut de Catalunya.
- c) En el cas en què per les seves activitats contràries al règim o per incompliment de les disposicions vigents a Catalunya no mereixi la protecció de la Generalitat.

Art. 6è. El Conseller de Governació i Assistència Social resta facultat per a dictar les disposicions necessàries per al compliment del present Decret.

Barcelona, 16 de setembre del 1937. Lluís Companys. El Conseller de Governació i Assistència Social, Antoni M. Sbert.

GOVERNACIÓ I ASSISTÈNCIA SOCIAL. DECRET. DOGC núm. 279, 6 d'octubre del 1937.

Per tal d'organitzar d'una manera eficient el treball encomanat a la Comissió Executiva de Sanitat dels Refugiats, es fa precís adoptar les disposicions adients proposades per aquesta, a l'objecte d'obtenir, a base de llur articulació, el major rendiment possible de les diverses institucions i personal sanitari que a virtut de l'art. 3r. del Decret de constitució de la Comissió han de col·laborar en la seva obra.

A tal fi, a proposta del Conseller de Governació i Assistència Social, i d'acord amb el Consell executiu,

Decreto:

Art. 1r. A partir de la publicació del present Decret, i per mentre durin les actuals circumstàncies, que exigeixen que siguin adoptades mesures sanitàries especials en relació amb l'increment de població motivat per l'èxode de la guerra, tots els departaments dedicats al tractament de malalties infeccioses que existeixen en els hospitals municipals, comarcals, intercomarcals, etc., o fundacions de qualsevol ordre, queden sota la dependència directa, des del punt de vista tècnic, de la Direcció General de Sanitat (Departament de Governació i Assistència Social) per mitjà dels Caps dels centres sanitaris intercomarcals de les respectives demarcacions o dels Delegats que es designin.

Art. 2n: El Metge inspector de cada Municipi on hi hagi allotjats nuclis de refugiats, tindrà cura, sota la seva responsabilitat, de l'estat sanitaris dels refugiats.

D'aquest n'haurà d'informar regularment els dies 1r. i 15 de cada mes, i sense excusa, al Centre sanitari intercomarcal que li sigui assenyalat, amb el qual estarà en relació per les incidències que puguin presentar-se.

Art. 3r. En el termini de tres dies, a comptar des de la publicació del present Decret al DOGC, les Alcaldies donaran trasllat d'aquest, amb acús de rebut, als respectiu Metge inspector municipal de sanitat, en la part que l'afecta per al seu compliment immediat.

Art. 4r. El Conseller de Governació i Assistència Social queda facultat per dictar totes les disposicions complementàries per a l'execució del present Decret, les quals tindran força d'obligar als Ajuntaments, als facultatius i als funcionaris o empleats municipals, com si depenguessin per a aquests efectes, de la Direcció General de Sanitat.

Barcelona, 16 de setembre de 1937. Lluís Companys. El Conseller de Governació i Assistència Social, Antoni M. Sbert.

GOVERNACIÓ I ASSISTÈNCIA SOCIAL. DECRETS. DOGC núm. 283, 10 d'octubre del 1937.

L'afluència de refugiats de guerra a Catalunya imposa obligacions a la reraguarda que cal regular a fi que no siguin exclusivament suportades pels que voluntàriament ofrenen llurs sacrificis a profit d'una minoria que es manté al marge d'aquestes exigències.

Per altra part, es fa necessari poder disposar amb urgència de les màximes possibilitats per a distribuir arreu de Catalunya els contingents d'immigració de guerra per tal que la seva acumulació no creï problemes insolubles amb relació a l'allotjament i als proveïments.

L'organització de la vida dels refugiats de guerra, amb tota la complexitat dels problemes que planteja, és taca que exigeix temps i un esforç constant i que, per tant, no pot ésser realitzada sense resoldre immediatament amb caràcter provisional, d'assistència dels contingents que cada dia arriben al nostre país.

Ateses aquestes raons, a proposta del Conseller de Governació i Assistència Social i d'acord amb el Consell Executiu,

Decreto:

Art. 1r. Tots els monestirs amb llurs annexos i béns de tota mena afectes a llur entreteniment i explotació i els locals procedents de congregacions religioses i fundacions, d'empreses mercantils o de particulars, que en la data de publicació del present no tinguin ja aplicació autoritzada pel Govern de la Generalitat, queden a disposició del Departament de Governació i Assistència Socials per als serveis que li estan encomanats.

Art. 2n. Hom faculta el Conseller de Governació i Assistència Social per ordenar, amb caràcter obligatori, l'allotjament d'un refugiat de guerra per cada família, en el cas que no sigui possible atendre'ls per mitjà dels que voluntàriament vulguin fer-se'n càrrec i amb els locals que puguin disposar els Ajuntaments.

Per a la distribució dels refugiats de guerra a les cases particulars es donarà preferència a les famílies que tinguin menor nombre de fills i majors ingressos, a fi d'evitar en tot el possible que la càrrega sigui suportada en la seva major part per les famílies d'obers no qualificats.

Art. 3r. Resten exclosos de l'obligació d'hostatjar un refugiat de guerra, els que tinguin més de cinc familiars que visquin a la casa i els que no disposin d'un mínim d'habitacions igual al de membres de família majors de catorze anys.

A aquestes efectes es comptaran com a cambres habitables totes les dependències que tinguin almenys 6 metres quadrats de superfície, si la menor dimensió és almenys d'1 metre 50 centímetres.

Art. 4t. Les famílies que obligatòriament o voluntàriament tinguin un refugiat de guerra a casa seva percebran de l'Ajuntament el subsidi que aquell rep de la Generalitat de Catalunya per aquest concepte.

Els refugiats de guerra allotjats en família coparticiparan en els treballs propis d'aquesta i col·laboraran amb la família en els hostetgi per a atendre les necessitats de la llar.

Art. 5è. Els Ajuntaments vénen obligats a fornir de targes de racionament a tots els refugiats de guerra plaçats al respectiu terme municipal, lliurant-les, respectivament, al cap de casa quan estiguin allotjats en família, o al responsable, de les colònies de refugiats.

Art. 6è. El Conseller de Governació i Assistència Social resta facultat per concertar amb la Delegació General del Govern Autònom d'Euskadi i les Delegacions Provincials de territoris evacuats, l'organització de colònies de refugiats i per a dictar les disposicions complementàries del present Decret.

Barcelona, 8 d'octubre del 1937. Lluís Companys. El Conseller de Governació i Assistència Social, Antoni M. Sbert.

PRESIDÈNCIA. DECRETS. DOGC núm. 285, 12 d'octubre del 1937.

Per Decret del 21 de juliol darrer (Diari Oficial del 24 de juliol) fou creat el Servei de Proveïments d'Assistència Social amb la finalitat de subministrar als establiments d'Assistència de la Generalitat de Catalunya els queviures i altres articles de consum, l'adquisició dels quals estigués intervinguda o regulada pels Departaments d'Economia o de Proveïments de la Generalitat.

Per Decret del 14 d'agost darrer (Diari Oficial del 24 d'agost del 1937) fou disposat (art. 9è.) que l'assistència als refugiats de guerra acollits a Catalunya serà, en general, funció dels Ajuntaments de les poblacions on respectivament es trobin emplaçats, i és regulat així mateix en el propi Decret (art. 11) que tots els refugiats d'ambdós sexes, aptes per al treball, hauran d'esmerçar llurs activitats al servei de l'obra d'assistència que llur estada a Catalunya faci necessària.

Amb aquestes dues disposicions, que responen a la nova ordenació dels serveis generals d'Assistència Social i dels especialment destinats a l'assistència als refugiats de guerra, resten suplertes les funcions atribuïdes a l'antic Comitè d'Avituallament d'Assistència Social creat per Decret del 7 de gener d'enguany (Diari Oficial del 17 de gener del 1937).

Pels motius exposats, a proposta dels Consellers de Governació i Assistència Social i de Proveïments, i d'acord amb el Consell,

Decreto:

Art. 1r. És dissolt el Comitè d'Avituallament d'Assistència Social creat per Decret del 7 de gener del 1937, i cessa, per tant, en les seves funcions el personal de l'esmentat Comitè.

Art. 2n. A partir del dia 12 del corrent mes els Refugis i Menjadors Popolars de Barcelona, fins ara adscrits a l'esmentat Comitè d'Avituallament, passa a dependre de l'Ajuntament de Barcelona, d'acord amb l'art. 9è. del Decret del 14 d'agost del 1937 que regula l'assistència als refugiats de guerra.

A partir de la pròpia data passa també a dependre de l'Ajuntament de Barcelona el Magatzem de Queviures, situat al n° 453 de l'avinguda del 14 d'abril, d'aquesta

ciutat. El Comissariat d'Assistència als Refugiats es farà càrrec del material d'oficines, arxiu, instal·lacions i existència de l'expressat Magatzem. El material mòbil d'aquest (cotxes de turisme, camions, etc.) passarà a dependre del Servei de Transports de la Direcció General d'Assistència Social.

Art. 3r. Els evacuats de les zones de guerra emplaçats fora de Barcelona, amb els edificis on s'allotgin i organitzacions establertes per a llur assistència, a partir també del dia 12 del corrent passen, si ja no ho estan, a càrrec i sota jurisdicció dels Ajuntaments de la localitat on tinguin fixada llur residència.

Art. 4r. Els Hospitals de Refugiats dependran de la Direcció General d'Assistència Social, a reserva de les funcions especialment encomanades a la Comissió Executiva de Sanitat dels Refugiats, creada per Decret del 9 de juliol darrer (Diari Oficial de l'11 de juliol del 1937) i de les atribuïdes, amb caràcter general, a la Direcció General de Sanitat pel Decret del 31 d'agost proppassat (Diari Oficial del 7 de setembre del 1937).

Art. 5è. Les colònies de refugiats, que, per la importància de la població que allotgin excedeixin de les possibilitats econòmiques del Municipi on es trobin emplaçats, mentre no s'arribi a un acord amb la Corporació municipal respectiva, dependran directament del Comissariat d'Assistència als Refugiats, el qual tindrà plenes facultats per a organitzar i sostenir aquesta obra d'assistència, en la forma que estimi més adient, dintre de les normes legals que regulen aquesta matèria.

Art. 6è. Per tal de regular el traspàs de les funcions del Comitè d'Avituallament a les Corporacions municipals o al Comissariat d'Assistència als Refugiats, d'acord amb els preceptes continguts a les anteriors disposicions del present Decret, és nomenada una Comissió liquidadora composta d'un representant del Director General d'Assistència Social, un representant del Comissariat d'Assistència als Refugiats, el President o un representant del dissol Comitè d'Avituallament d'Assistència Social i un representant de l'Ajuntament de la localitat on aquesta substitució de funcions s'hagi de portar a efecte, la qual Comissió realitzarà la seva missió en el termini de quinze dies a comptar de la data de la seva constitució.

Barcelona, 8 d'octubre del 1937. Lluís Companys. El Conseller de Governació i Assistència Social, Antoni M. Sbert. El Conseller de Proveïments, M. Serra i Pàmies.

PRESIDÈNCIA. DECRET. DOGC núm. 62, 3 de març del 1938.

El Decret de Presidència del Govern de la República, del 6 de gener proppassat, i el de Presidència de la Generalitat, del mateix dia i mes, establiren coordinadament, que el Govern de la República, per mitjà de la Direcció General de Proveïments, es feia càrrec del subministrament de queviures a la població civil de Catalunya, mitjançant els organismes de distribució creats per la Generalitat, o els que aquesta tingui a bé crear.

Les dificultats del subministrament de queviures per als refugiats de guerra, agreugen la situació del veïnatge i no poden ésser superades pels Municipis sense una activa col·laboració per part de la Direcció General de Proveïments del Govern de la República, la qual, d'acord amb el que disposen els esmentats Decrets, ha d'ésser establerta mitjançant l'òrgan competent de la Generalitat de Catalunya, el qual òrgan és, en aquest cas, el Comissariat d'Assistència als Refugiats.

Ensems que es facilita als Municipis el compliment de les obligacions envers els refugiats, cal assegurar que la distribució dels queviures que siguin lliurats amb destinació als refugis de guerra seran en tot cas els que corresponguin pel nombre d'aquests i cada municipi i d'acord amb les quantitats que constitueixen el racionament fixat per la Direcció General de Proveïments del Govern de la República.

Ateses aquestes raons, a proposta del Conseller de Governació i Assistència Social i de Finances i d'acord amb el Consell Executiu,

Decreto:

art. 1er. El Comissariat d'Assistència als Refugiats, d'acord amb la Direcció General de Proveïments del Ministeri d'Hisenda i Economia de la República, regularà el subministrament de queviures a cada Ajuntament, per a atendre els refugiats de guerra, segons el racionament fixat per l'esmentada Direcció General i d'acord amb les normes previstes en el present Decret.

Art. 2n. A cada Municipi el Conseller que tingui al seu càrrec el servei d'Assistència Social, o especialment el d'assistència als refugiats de guerra, presentarà, els dies primer i quinze de cada mes, una relació nominal certificada dels refugiats que té sota la seva empara, la qual relació serà lliurada, amb el vis-i-plau de l'Alcalde, a la Delegació del Comissariat d'Assistència als Refugiats de la Vegueria respectiva.

L'esmentada relació nominal es formularà amb la intervenció del Delegat elegit pels refugiats de cada localitat, d'acord amb el que disposa el Decret del 14 d'agost del 1937.

Art. 3r. Els Delegats del Comissariat d'Assistència als Refugiats de cada Vegueria presentaran al Comissari el resum quinzenal de les relacions nominals certificades que hagin rebut dels Municipis enclavats en llur demarcació.

Art. 4r. El Comissariat d'Assistència als Refugiats traslladarà les dades que s'esmenten a l'article anterior a la Direcció General de Proveïments de la República, per tal que aquesta consignï a la Delegació de Proveïments de la Vegueria respectiva els queviures que corresponguin per a cada quinzena, segons el racionament fixat per l'esmentada Direcció General per a cada persona i per dia.

Art. 5è. Els Ajuntaments retiraran de les Delegacions de la Direcció General de Proveïments de la República, a les capitals de la respectiva Vegueria, els queviures que corresponguin al nombre de refugiats que tinguin acollits, mitjançant un taló lliurat pel Delegat del Comissariat d'Assistència als Refugiats a cada Vegueria.

Art. 6è. Els Consellers municipals que tinguin a llur càrrec el servei d'assistència social o especialment delegades les funcions d'assistència als refugiats de guerra seran directament i personalment responsables de la distribució dels queviures destinats als refugiats de guerra i del compliment de les obligacions que els imposa el present Decret.

En els Ajuntaments regits per un Comissari Municipal, aquesta responsabilitat serà imputada al Comissari.

Art. 7è. El transport de queviures des de la població Cap de Vegueria a cada Ajuntament, serà per compte i risc del municipi respectiu.

Art. 8è. L'import dels queviures subministrats als Ajuntaments per a l'assistència dels refugiats de guerra, serà satisfet pel Departament de Finances de la Generalitat, d'acord amb les liquidacions quinzenals que formularà el Comissariat d'Assistència als Refugiats les quals contindran el detall dels subministraments a cada Municipi, segons els duplicats de rebut formalitzat a la Delegació de Proveïments de la respectiva capital de Vegueria.

L'esmentat import serà descomptat pel Departament de Finances als Ajuntaments respectius de les quantitats que se'ls hagin de lliurar en concepte de subsidi o participació en les contribucions i impostos.

Art. 9è. L'Ajuntament de Barcelona, per les especials circumstàncies que concorren en ell, podrà establir el seu règim de proveïments per als refugiats de guerra d'acord amb la Direcció General de Proveïments i amb el Comissariat d'Assistència als Refugiats.

Art. 10è. També podrà ésser establert un règim especial per als refugiats acollits als organismes oficials del Govern d'Euskadi o de les Delegacions provincials dels països evacuats, prèvia autorització del Conseller de Governació i Assistència Social de la Generalitat.

Art. 11. Les infraccions del present Decret, la distribució parcial, les ocultacions i el comerç de què puguin ésser objecte els queviures destinats a proveïments dels refugiats de guerra, seran sancionats pels Tribunals especials competents, sens perjudici de les sancions governatives i administratives que escaiguin.

Art. 12. El Conseller de Governació i Assistència Social resta facultat per dictar les disposicions necessàries per al compliment d'aquest Decret i per a delegar la seva execució al Comissari d'Assistència als Refugiats.

Barcelona, 23 de febrer del 1938. Lluís Companys. El Conseller de Governació i Assistència Social, Antoni M. Sbert. El Conseller de Finances, Josep Tarradellas.

GOVERNACIÓ I ASSISTÈNCIA SOCIAL. ORDRES. DOGC núm. 65, 6 de març del 1938.

Per tal de donar compliment al Decret del 23 de febrer proppassat, d'acord amb el que disposa el del 14 d'agost del 1937,

He resultat:

Primer.- Els refugiats de guerra majors de divuit anys, que posseeixen el carnet o document acreditatiu de llur condició i que estiguin acollits a la tutela de les Corporacions públiques, elegiran a cada localitat, a excepció de Barcelona-Ciutat, un representant delegat, el qual actuarà d'acord amb el que disposen els arts. 9è. del Decret del 14 d'agost del 1937, i 2n. del Decret del 23 de febrer d'enguany, per a la normal relació dels refugiats amb l'Ajuntament de la localitat on estiguin acollits i amb el Comissariat d'Assistència als Refugiats, per mitjà de la Delegació a la respectiva Vegueria.

Segon.- En el Municipi de Barcelona les eleccions dels delegats representants dels refugiats seran convocades oportunament, després d'haver establert, d'acord amb l'Ajuntament de la capital, el règim previst a l'art. 9è. del Decret del 23 de febrer proppassat.

Tercer.- També podran ésser convocades especialment eleccions per a la designació d'un delegat representant dels refugiats acollits al règim especial previst a l'art. 10 de l'esmentat Decret del 23 de febrer, de conformitat amb el que es disposi en el susdit règim i prèvia la formalització, a instància del Govern Provisional d'Euskadi o d'altres organismes representatius i d'ajut a la població dels territoris evacuats.

Quart.- Els Delegats representants dels refugiats seran directament i personalment responsables de les funcions que els estiguin atribuïdes per les disposicions vigents, especialment de l'exactitud de les relacions nominals certificades que han de formular-se d'acord amb el que disposa l'art. 2n. del susdit Decret del 23 de febrer d'enguany.

En cas d'incompliment de llurs obligacions podran ésser suspesos en l'exercici de la seva comesa pel Comissari d'Assistència als Refugiats, el qual convocarà nova elecció, sense perjudici de les responsabilitats penals que escaiguin.

Cinquè.- El Comissariat d'Assistència als Refugiats, per mitjà de les seves Delegacions, tindrà cura de l'execució i compliment de la present Ordre, tal com es disposa a l'art. 12 del Decret abans esmentat.

Barcelona, 1r. de març del 1938. El Conseller de Governació i Sanitat, Antoni M. Sbert.

GOVERNACIÓ I ASSISTÈNCIA SOCIAL. ORDRE-CIRCULAR. DOGC núm. 188, 7 de juliol del 1938.

Segons manifestacions de la Sots-secretaria de l'Exèrcit de Terra amb referència a les Ordres-circulars del 26 d'octubre i del 7 de desembre del 1937, poden ésser incorporats a treballs de fortificacions, com també als derivats d'indústries especialitzades que tinguin relació amb el ram de guerra, tots els refugiats menors de quaranta-cinc anys.

Per tant, amb la finalitat de descongestionar tot allò que sigui possible les poblacions de Catalunya simplificant llur vida local i resoldre el problema dels avituallaments, que es fa de necessitat en els actuals difícils moments, és fet avinent a tots els Alcaldes de Catalunya que trametin amb la deguda urgència, una relació dels individus refugiats a la respectiva localitat, que reunint les circumstàncies d'ésser menors de 45 anys i majors de 18 siguin aptes per als treballs de fortificació per tal d'enquadrar-los en els Batallons a l'efecte formats, com també d'aquells altres que siguin especialitzats en alguna de les indústries que tinguin relació amb les de guerra, per a acoblar-los, si hi ha possibilitat, en les fàbriques dedicades a l'esmentada producció per tal de contribuir a la intensitat de llurs tasques.

Barcelona, 2 de juliol del 1938. El Conseller de Governació i Assistència Social, Antoni M. Sbert.

GOVERNACIÓ I ASSISTÈNCIA SOCIAL. ORDRE. DOGC núm. 215, 3 d'agost del 1938.

Donada l'aglomeració de refugiats de guerra avui dia existents a Catalunya i en vista de l'anunciada arribada de nous contingents, que obliga a aquest Departament a prendre les mesures adients per tal que llur instal·lació sigui efectuada en les condicions indispensables, d'acord amb la proposta del Comissari d'Assistència als Refugiats i en ús de les facultats que m'atribueix l'art. 1r. del Decret del 8 d'octubre de l'any darrer,

He resolt:

Són apropiades pel Departament de Governació i Assistència Social, a fi d'ésser destinades a l'establiment de Residències, Colònies i Allotjament de refugiats, les finques que a continuació s'esmenten: Finques denominades "El Castell", "La Torroja" i dues torres denominades "Torres d'En Seix", existents totes quatre al poble de Pallejà; finca "Marquès de Güell", de Perpètua de Moguda; finques "Can Lleó" i "Riu de Foix", de Castellsarroca; finques "Hospital Bofill" i "Sala", de Castellbisbal; finca "Mas Cuadras", de Maçanes, i "Torra Blanca", de Forgas de Tordera.

Barcelona, 25 de juliol del 1938. El Conseller de Governació i Assistència Social, Antoni M. Sbert.

GOVERNACIÓ I ASSISTÈNCIA SOCIAL. ORDRE. DOGC núm. 260, 17 de setembre de 1938.

A fi d'atendre l'assistència dels infants i adolescents, refugiats, orfes i fills de combatents, amb tots els mitjans necessaris per a llur formació;

D'acord amb el que disposa el Decret del 14 d'agost de l'any passat i fent ús de les facultats que m'han estat atorgades per l'art. 1r. del Decret de 8 d'octubre del mateix any;

He resolt:

Primer.- L'Institut d'Acció Social Universitària i Escolar de Catalunya resta facultat per a fer-se càrrec de l'organització, direcció i administració de les Residències escolars "Apel·les Mestres", a Perpètua de Moguda; "Torre Blanca", a Hostalric; "Mireia", a Palautordera, i "Ignasi Iglèsies", a Mollet del Vallès, constituïdes a iniciativa del Comissariat d'Assistència als Refugiats, d'aquest Departament.

Segon.- Les esmentades Residències escolars seran regides d'acord amb el que disposa el cap. IV, art. 17 del decret del 14 d'agost del 1937 i l'Institut d'Acció Social Universitària i Escolar de Catalunya, rebrà el subsidi previst en el paràgraf 2n. de l'art. 9è del Decret esmentat com ajut per atendre al manteniment dels nois i noies acollits, cobrint-se les restants despeses de manteniment per compte del susdit Institut amb els donatius i ingressos propis.

Tercer.- Per a contribuir a les despeses dels serveis tècnics i personal retribuït, que no pugui ésser substituït per aportacions personals gratuïtes o per funcionaris de la Generalitat, en comissió de servei, és atorgada a l'Institut d'Acció Social Universitària i Escolar de Catalunya, una subvenció mensual de 5.000 pessetes, a càrrec del Fons de l'Obra Benèfica d'aquest Departament.

Quart.- Els edificis, granges i annexos a les finques en les quals estan instal·lades les Residències escolars que s'esmenten a l'apartat primer d'aquesta Ordre, queden incorporats a l'Institut d'Acció Social Universitària i Escolar de Catalunya, amb l'obligació de destinar-los a aquesta finalitat, d'acord amb el que disposa l'art. 1r. del Decret del 8 d'octubre de l'any passat.

Barcelona, 14 de setembre del 1938. El Conseller de Governació i Assistència Social, Antoni M. Sbert.

GOVERNACIÓ I ASSISTÈNCIA SOCIAL. ORDRE. DOGC núm. 247, 4 de setembre del 1938.

Atès que la Legació de Suècia va sol·licitar els beneficis del règim establert per a les Institucions d'Assistència Infantil de la Generalitat de Catalunya, per a la Colònia Infantil i Escola annexa, "Hogar Sueco-Catalán", de Teià, constituïda i sostinguda principalment amb els fons que administra l'esmentada Legació;

D'acord amb el que disposa el Decret del 14 d'agost del 1937,

He solt:

Les institucions sueco-catalanes constituïdes a Teià sota el patrocini de la Legació de Suècia, resten acollides al règim establert pel Decret de la Presidència del 14 d'agost de l'any passat amb relació a les colònies per a infants refugiats de guerra, i sotmeses, per tant, a la inspecció i control de la Generalitat de Catalunya, per mitjà dels organismes competents d'acord amb el que disposa l'esmentat Decret.

Barcelona, 2 de setembre del 1938. El Conseller d'Assistència Social, Antoni M. Sbert.

GOVERNACIÓ I ASSISTÈNCIA SOCIAL. DECRET. DOGC núm. 285, 12 d'octubre del 1938.

Com a complement del Decret del 14 d'agost del 1937, han estat dictades diverses disposicions que regulen el racionament dels refugiats de guerra a Catalunya, estableixen normes per a la Intervenció dels Delegats que ells mateixos elegeixen i per a la investigació dels recursos propis, que puguin justificar la baixa individual en la percepció del subsidi i racionament establerts.

Són molts els refugiats empleats a Catalunya en treballs remuneradors i emancipats del règim tutelar previst en el Decret abans esmentat. Cal, però preveure totes les mesures necessàries, per a impedir el frau en la declaració del nombre d'acollits al susdit règim i per a eliminar dels beneficis d'aquest règim els qui tenen mitjans propis per a subvenir a llurs necessitats, amb benefici per a l'Administració i per als qui veritablement necessiten l'ajut de l'Assistència Social.

Ateses aquestes raons, i a proposta del Conseller de Governació i Assistència Social, i d'acord amb el Consell Executiu,

Decreto:

Art. 1r. Els Ajuntaments no podran reclamar el subsidi que estableix l'article 12, capítol III, del Decret del 14 d'agost del 1937, que estableix el règim d'Assistència als refugiats de guerra, ni el racionament especial establert pel Decret del 23 de febrer d'enguany a compte dels refugiats homes compresos entre els 18 i 45 anys, llevats dels mutilats i inútils, els quals podran acollir-se a aquests beneficis en les condicions que s'esmenten en el present Decret.

Art. 2n. En el cas que l'edat no pugui ésser comprovada documentalment, els Ajuntaments hauran d'eliminar de les llistes de beneficiaris els refugiats homes que estigui en condicions per al treball, en qualsevulla professió, ofici o peonatge, comunicant-ho immediatament al Comissariat d'Assistència als Refugiats i als Caps Militars de Fortificacions a fi que puguin ésser immediatament utilitzats.

Igual notificació haurà d'ésser feta de tots els refugiats homes entre els 18 i 45 anys.

Art. 3r. Resten també exclosos del benefici del subsidi:

- a) Els individus que tinguin un sou, o percebin ingressos superiors al subsidi sense tenir obligacions familiars.
- b) Els individus d'una família que, en conjunt, percebin ingressos superiors a 300 ptes., amb més de 60 mensuals per cada membre de la família.
En el ca que els ingressos siguin superiors a 300 ptes., percebran sols subsidi per cada un els familiars no compresos en la limitació fixada al paràgraf anterior.
- c) Els membres d'una família que obtingui més de 750 ptes. mensuals, qualsevol que sigui el nombre d'individus que la componen.
- d) Totes aquelles persones, un familiar de les quals posseeixi més de 5.000 ptes. en comptes d'estalvi, de banca, dipòsits o altres béns realitzables.

Art. 4r. Resten exclosos del racionament establert pel Decret del 23 de febrer d'aquest anys: 1) els inscrits en una cooperativa de consum i llurs familiars i els que tinguin carta municipal de racionament; 2) els compresos a l'art. 3r. del present Decret, que no reintegren l'import del racionament al comptat.

Art. 5è. Als efectes de l'aplicació del present Decret, seran considerats familiars els pares i fills, i els germans sense obligacions familiars.

Art. 6è. L'allotjament gratuïts als refugiats, no serà permès als compresos en l'art. 3r. del present Decret, els quals hauran d'abonar 0,50 ptes. per persona i dia a l'Administració que tingui al seu càrrec el refugi.

Art. 7è. Seran administrativament i governativament responsables del compliment de les disposicions vigents en matèria d'assistència als refugiats de guerra, sense perjudici de les responsabilitats criminals per frau que judicialment els siguin exigides, els Consellers municipals delegats per l'Ajuntament, els Alcaldes i l'Ajuntament en ple, quan s'hagi solidaritzat amb la gestió del directament responsable.

Incorreran així mateix en responsabilitat els Inspectors i els Delegats del Comissariat d'Assistència als Refugiats a les Vegueries, que no hagin denunciat al Comissariat les infraccions ocorregudes en llur demarcació.

Art. 8è. Les Esquadres de Catalunya, el Cos de Seguretat, la policia governativa i els Serveis Auxiliars, col·laboraran amb els organismes competents en la investigació del frau i ocultació d'ingressos dels refugiats, duplicació de racionaments, presentació de falses relacions nominals, i de quantes infraccions legals puguin ésser descobertes en l'aplicació de les disposicions vigents.

Art. 9è. El Conseller de Governació i Assistència Social dictarà les disposicions que cregui convenient per al millor compliment del present Decret.

Barcelona, 7 d'octubre del 1938. Lluís Companys. El Conseller d'Assistència Social, Antoni M. Sbert.

GOVERNACIÓ I ASSISTÈNCIA SOCIAL. ORDRE-CIRCULAR. DOGC núm. 293, 20 d'octubre del 1938.

El Comissariat d'Assistència als Refugiats ha organitzat els refugis de trànsit per a refugiats de guerra i cal establir unes normes a seguir per a les autoritzacions de desplaçament de refugiats, per tal d'evitar despeses inútils, a més de les consegüents pèrdues de control per part de l'organisme central.

Per tant, ateses aquestes raons i d'acord amb el que disposa el Decret de Presidència del 14 d'agost de l'any passat,

He resultat:

Primer.- Cap refugiat adscrit com a tal en les relacions de cada Municipi no podrà sortir del terme municipal respectiu sense l'autorització del Delegat del Comissariat a la Vegueria corresponent, llevat per motius de veritable urgència, que impossibilitin el desplaçament a la referida Delegació, en el qual cas haurà de ser autoritzat per l'Alcalde de la població de residència. La dita autorització serà lliurada d'acord amb alguns dels casos que s'expressen a continuació:

- a) Per malalties, segons informe facultatiu estès pel metge municipal, on es farà constar si es considera indispensable el desplaçament.
- b) Per necessitat de prestar ajut a un altre familiar malalt que resideix en un altre indret. En aquest cas caldrà justificar-ho amb la certificació escrita per l'Alcaldia on es trobi acollit el malalt.
- c) Per necessitat de desplaçament al lloc on judici oportú el Delegat del Comissariat.
- d) Per al compliment de deures de ciutadania, acreditats mitjançant certificació oficial.

Segon.- El Comissariat té absoluta llibertat per traslladar, individualment o col·lectivament, els refugiats, sempre que les necessitats del moment o el bon ordre ho exigeixin.

Barcelona, 18 d'octubre del 1938. El Conseller de Governació i Assistència Social, Antoni M. Sbert.

E) Legislació realitzada pel govern franquista

GOBIERNO GENERAL, AUXILIO DE REFUGIADOS. ORDEN. B.O.E núm 298 de 14 de Agosto de 1937

Atento este Gobierno General a los diversos problemas que la hora actual reclama y para que la España Nacional se desenvuelva dentro de los principios de justicia social que informan al nuevo Estado, ha venido dictando y poniendo en vigor las disposiciones adecuadas y precisas para llenar las necesidades sentidas, estableciendo comedores en la zona liberada, la acogida de niños, la colocación familiar, el desenvolvimiento del auxilio pro combatientes (R.1937, 5,8,112,261,333,741 y otras), y finalmente la asistencia ciudadana a las capitales y pueblos que se van liberando por nuestro Glorioso Ejército, como recientemente acaba de hacerse en Vizcaya.

Un nuevo problema impone una nueva solución y atención decidida motivado por la presentación de múltiples personas que procedentes de la zona no liberada vienen a acogerse a la nuestra y a quienes no correspondiéndoles ser movilizados se encuentran en los primeros momentos o días de su llegada abandonados y separados de sus familias y huérfanos de toda ayuda.

Al llenar esta necesidad que por S.E. el Generalísimo en disposición expresa, se ha encomendado a este Gobierno General, tiende la presente Orden creando el servicio de “Auxilio de Refugiados”, bajo las siguientes condiciones:

1º A partir de la publicación de esta Orden en el “Boletín Oficial del Estado” y dentro del término de diez días, se procederá a establecer albergues para evacuados en las poblaciones y locales que se consideran más adecuados para ello y que por sus propietarios o autoridades de quienes dependan se pongan gratuitamente a disposición de este Gobierno General.

2º Los Albergues para evacuados serán de dos clases: unos, de carácter exclusivamente benéfico, y otros, de pensión económica, la instalación de ambas clases será de cuenta de este Gobierno General, y para el sostenimiento de los mismos, sufragará el mismo Centro en gasto de dos pesetas por plaza y día para el total sostenimiento de los primeros y de 0,30 pesetas por plaza y día para colaborar a los gastos de carácter general de los segundos.

Los refugiados en los Albergues benéficos disfrutarán del servicio gratuito de los mismo, y los acogidos a los de pensión económica abonarán la cuota que en cada caso se señale y que nunca podrá ser superior a tres pesetas por día y persona..

3º La permanencia de los acogidos en los Albergues de una y otra clase no podrá exceder en ningún caso de veinte días, a partir de la fecha de su ingreso en los mismos. Durante dicho tiempo, las personas acogidas, procurarán por si o auxiliadas por la Bolsa de Trabajo que se organice como complemento de este servicio, buscarse el medio propio de vida, con el fin de liberar de su carga al Estado.

En el caso de que por imposibilidad física permanente o transitoria, edad del acogido o causa análoga, éste no pudiera atender a su subsistencia, se procederá a internarle en el establecimiento benéfico correspondiente a la necesidad sentida.

Si los acogidos, a pesar de su aptitud para el trabajo y de las gestiones encaminadas para lograrlo, no consiguieran su propósito durante el tiempo que se les concede estancia en el Albergue, se gestionará su traslado a las poblaciones liberadas, para acogerles en los Comedores Benéficos Generales.

4° El derecho a ingreso en los Albergues lo tendrán lo liberados de la zona roja que se acojan a la nuestra a partir de a apertura de los mismos y supeditado al número de plazas de éstos. No obstante, se seguirá un orden de preferencia para el ingreso, que será el de niños, mujeres y hombres y dentro de ellos, las familias más necesitadas a juicio del encargado de este servicio, emitido previos los informes correspondientes que acrediten los siguientes datos:

- a) Que no sean vecinos ni tengan familiares que puedan atenderles, ni posean bienes en ninguna población de la zona liberada.
- b) Que no posean bienes en la zona roja que les permitan obtener créditos en la liberada.
- c) Que no sean portadores de cantidad superior a 100 pesetas por persona. Todas esas circunstancias se acreditarán en el expediente referido, encabezado con la declaración juradas del interesado al que se le harán las prevenciones legales correspondientes para el caso de que cometa falsedad.

Los requisitos para el ingreso en los Albergues de pensión económica serán los siguientes:

- a) Que reúna las condiciones de los apartados a) y b) del epígrafe anterior.
- b) Que la cantidad en dinero de que sea portador no exceda de 250 pesetas ni sea inferior a 100.

Las condiciones indicadas se acreditarán en la misma forma que queda determinado en el epígrafe anterior

5° El servicio que se crea por esta orden dependerá directamente de este Gobierno General, encomendándose la gestión del mismo al Delegado de Beneficencia, a cuyo cargo correrá la organización general y su establecimiento, debiendo las Juntas provinciales de Beneficencia en cada provincia, realizar la inspección del servicio, así como la revisión y censura de las cuentas de éste.

Para el fácil desenvolvimiento de la misión encomendada al Delegado de Beneficencia se le otorgan las siguientes facultades:

- a) Designación con carácter provisional y gratuito del personal auxiliar que necesite para la organización y funcionamiento del servicio, debiendo dar cuenta inmediata de los designados a S.E el Gobernador General para su ratificación o rectificación.
- b) Proponer al Gobierno General los funcionarios del Estado que asimismo precise para el servicio.
- c) Formular al Gobierno General la propuesta razonada en cada caso, de las localidades y locales que reúnan las mejores condiciones para la instalación de los Albergues, acompañada de un anteproyecto, presupuesto y memoria, que permita el conocimiento exacto de la institución.
- d) Formular al mismo Centro Superior las normas de carácter general que crea indispensables para el mejor desarrollo del servicio.

6° En cada Albergue se llevará una relación nominal de las personas que sean atendidas en el mismo, con indicación del punto de procedencia, fecha de ingreso en el Centro, cantidad de dinero que portaba el acogido y cuantos otros detalles se crean precisos, así como la fecha de la baja.

La referida relación se presentará por triplicado dentro de los cinco primeros días de cada mes, y por el encargado del Albergue o la Junta Provincial correspondiente, con la cuenta de las asistencias prestadas durante el mes, e importe de las mismas.

7° Dentro de los diez días siguientes se examinará por las referidas Juntas provinciales de Beneficencia, las relaciones y cuentas presentadas, emitiendo el

dictamen de aprobación y censura de las mismas, que se elevará a resolución del Gobierno General para su abono, si procede acompañado de uno de los ejemplares de las mismas, y devolviendo el otro con el dictamen al Albergue correspondiente.

Todas las dudas que surjan para la aplicación de este servicio y las disposiciones generales complementarias del mismo serán resueltas por este Gobierno General.

MINISTERIO DE LA GOBERNACION. ORDEN.B.O.E núm 45, pág. 860 de 14 de febrero de 1939

La Orden del Gobierno General del Estado Español, de 11 de Agosto de 1937 se ocupó con indudable éxito del problema de los refugiados, aún cuando resolviéndolo exclusivamente en su período inicial, es decir, en el momento en que llegados al territorio de la auténtica España, necesitaban auxilios urgentes e indispensables a su crítico estado.

Una evidente experiencia, adquirida con motivo de la prolongación de la guerra, ha dado a conocer la existencia de un crecido número de refugiados que, asistidos generoso y convenientemente en los distintos albergues, quedan después del pasado el período de 20 días de estancia en los mismos, privados de elementales medios de vida, aquellos que por su edad, enfermedad, falta de familiares o excesiva familia no encuentran actividades adecuadas con que remediar su penosa situación. De ahí que se estime como de perentoria necesidad la adopción de medios prácticos encaminados a proporcionar ayuda a esta clase especial de necesitados, muchos de ellos vergonzantes, a quienes la asistencia social del nuevo Estado no puede dejar desamparados.

En su consecuencia, este Ministerio se ha servido disponer:

1º En todas las capitales y pueblos donde existan refugiados en condiciones de probada y auténtica indigencia, se establecerán en el plazo máximo de 15 días, a contar de la fecha de creación y funcionamiento de Comedores de Refugiados, se otorgarán dos ayudas, una exclusivamente alimenticia y otra complementaria. Consistirá la primera en la creación y funcionamiento de Comedores de Refugiados, y afectará la segunda a la forma de abono de alquileres, electricidad, carbón, ropa y anticipos metálicos, más la implantación de dormitorios comunes para los refugiados que no constituyan familia o estén de paso en la localidad.

2º La organización de los Comedores de los Refugiados para los que ya estén instalados en viviendas o transeuntes, quedarán encomendada al Auxilio Social, quien dispondrá lo procedente para habilitarlos en las condiciones más adecuadas. Por dicho servicio percibirá aquella institución del Fondo Benéfico Social la cantidad que se determine para establecimientos de esta clase, por refugiado y día, que justificará conforme a la Orden de 10 de Marzo de 1937, igualmente serán de cuenta del referido fondo Benéfico Social los gastos de instalación que se produzcan.

El plazo de estancia en los Comedores de Refugiados será de un mes, prorrogable según las condiciones del asistido.

3º El régimen o tipo de asistencia complementaria, será encomendada a los Gobernadores Civiles de las respectivas provincias, quienes, previo informe de las oficinas de Refugiados de las Delegaciones Provinciales de Auxilio Social facilitará a aquéllas con cargo al fondo Benéfico Social de la provincia, los elementos necesarios a tal asistencia. En cuando a la concesión de anticipos metálicos, se consultarán los casos debidamente justificados y documentados al Servicio Nacional de Beneficencia y Obras Sociales.

4º Tanto los Gobernadores Civiles como el Auxilio Social cuidarán muy especialmente de que las asistencias que se crean por la presente Orden, lleguen

exclusivamente a los verdaderos necesitados, para lo cual, depurarán cuidadosamente los censos mandados formar por el Servicio Nacional de Beneficencia y Obras Sociales, excluyendo a quienes por su edad y circunstancias de aptitud estén en condiciones de atender a sus necesidades, ayudándoles, no obstante, a la consecución del trabajo en armonía con sus conocimientos.

5° Podrán crearse nuevos Albergues de Refugiados exclusivamente en los lugares fronterizos para la recepción de aquéllos, y tanto dichos albergues como los existentes en la actualidad, se regirán por la Orden de 11 de Agosto de 1937, dependiendo directamente del Servicio Nacional de Beneficencia y Obras Sociales, quien dictará las medidas y normas procedentes a la ejecución de esta Orden.

SERVICIO NACIONAL DE FERROCARRILES. BILLETES DE VIAJEROS.
PRÓRROGA DE LOS EVACUADOS. B.O.E 7 de JUNIO 1939

Aunque liberado todo el territorio Nacional, en los momentos actuales, y en atención al número grande de evacuados que se encuentran aún en lo que fue zona roja, y precisan reintegrarse a su residencia habitual, este Servicio Nacional ha dispuesto quede prorrogada la Orden de 27 de Enero de 1937 hasta el primero de Octubre del corriente año.

**AVENÇOS REINTEGRABLES ATORGATS PEL DEPARTAMENT DE
FINANCES DE LA GENERALITAT PER ALS AJUNTAMENTS**

1- Resum específic per pobles. Lligall 14133. Caixa 182 (2/3)

Nom del poble	Data ordre	Import PTA.
Aguilar de Segarra	18.12.37	15000
	26.5.38	25000
	26-jun	20000
	28-jun	20000
	16-sep	25000
	04-oct	2500
	28-oct	25000
	03-nov	20000
	20-dic	20000
Avià	15/01/1938	10000
	25-feb	7500
	24-mar	10000
	23-abr	15000
	04-may	15000
Aigüesbones	20/05/1937	1500
	18-dic	10000
	16.3.38	15000
	20-jul	10000
	16.1.39	10000
Aitona	29.4.37	5000
	22-oct	3500
	04-nov	3000
	25.7.38	4000
Albesa	19.2.38	12000
	22-oct	7500
Albinyana	2.7.37	750

Albi	1.10.37	4500
	01-oct	10000
	04-dic	7000
	7.1.38	10000
	28-abr	10000
	16-jul	10000
	30-dic	15000
Alàs	28.6.38	5000
	21-nov	10000
Alcover	24.3.37	2000
	20/05/1938	15000
	28-jun	10000
Alfes	6.7.38	2500
Alp	6.7.38	10000
	10-oct	10000
Alcanar	24.3.37	7000
	8.4.38	40000
Aiguafreda	31.12.37	1500
	25.2.38	1500
	06-jun	15000
	06-jul	10000
	21-dic	10000
Alcarràs	9.6.37	2000
	14.3.38	25000
Alforja	26.5.37	1000
	25.3.38	15000

	28-nov	20000
Alella	15.1.38	10000
	16-mar	10000
	16-abr	10000
	12-may	15000
	09-jun	15000
	11-ago	10000
	03-nov	15000
Alamús	27.9.38	10000
	16.1.39	7500
Alinyà	28.6.38	6000
	06-dic	7500
Alió	4.8.37	800
	06-oct	750
Alins	2.11.38	7000
Aurora de Lluçanès	11.2.38	10000
	03-jun	12000
	28-dic	25000
Auseraall	8.12.38	4500
Almacelles	2.7.37	6000
	18-ago	5000
Agramunt	14.4.37	2500
	04-dic	10000
	04-dic	10000

Aigüesbones de Montbui	9.6.37	1500
	12.5.38	7500
	13-jun	7500
Anglès	4.12.37	2000
	5.8.38	20000
Amer	19.4.38	35000
L'Ametlla del Vallès	18.12.37	10000
	21.4.38	5000
	16-may	12000
	13-jun	10000
	16-jul	10000
	05-ago	10000
	15-nov	15000
30-dic	15000	
Anglesola	29.4.37	2500
	21.4.38	25000
	06-jul	25000
Arbeca	18.12.37	5000
	6.5.38	40000
	06-jun	25000
	18-jul	25000
	10-sep	30000
	22-dic	30000
Arenys de Munt	24.3.37	2000
	28.8.38	35000
	30-dic	1000
Arboç	8.4.38	4000
Armentera	10.1.39	10000

Arcadell	12.12.38	10000
Arfà	11.7.38	10000
L'Aranyó	24.2.37	300
	12.5.38	15000
Ausona	8.4.38	5000
Aigüestoses	24.3.37	1000
	07-abr	500
	19.4.38	1500
Arenys de Mar	17.3.37	10000
	21-abr	8000
	23-jun	5000
	18-dic	50000
	19.4.38	40000
	11-may	40000
	06-jun	40000
	22-jul	20000
	22-oct	25000
	27-dic	20000
Artès	12.5.37	4000
	13.5.38	25000
	17-jul	25000
	31-11	20000
Aravell	22.7.38	5000
Argençola	25.2.38	7500
Argentera	4.3.38	1500

Argentona	18.12.37	10000
Artesa de Segre	18.12.37	10000
	18.12.37	3500
Aspa	26.4.38	7500
	15-ago	15000
Assentiu	23.9.37	2500
	27.1.38	2500
	25-mar	2500
Avinyó	4.3.38	15000
	09-jul	20000
	05-ago	20000
	19-nov	20000
	23-dic	15000
Avinyonet	8.4.38	10000
	16-may	12000
	16-jul	10000
Bages d'en Selves	20.6.38	10000
	19-feb	10000
Badalona	10.3.38	50000
	24-mar	50000
	28-abr	50000
	11-may	50000
	28-may	75000
	02-jun	50000
	13-jun	75000
	22-jul	100000
	15-ago	30000

		21-sep	40000
		29-sep	30000
		25-oct	50000
		29-oct	50000
		16-dic	50000
		24-dic	50000
		31-dic	50000
Baix Montseny	7.4.37		3000
		09-jun	1000
		18-ago	8000
		18-ago	8000
	25.2.38		9000
		06-jul	30000
		16-nov	20000
Baronia de Rialp	3.11.38		15000
Barberà de la Conca	3.11.38		30000
Balaguer	25.2.37		20000
		26-may	20000
		17-nov	15000
	1.4.38		20000
Banyeres	14.4.37		400
		11-jul	15000
Banyoles	7.4.37		10000
		29-abr	5000
		03-sep	10000
		04-nov	10000
		17-nov	10000
		20-nov	10000
		04-dic	10000

	10.3.38	10000
	25-may	20000
	08-abr	25000
	28-abr	15000
	11-may	15000
	21-jun	40000
	20-ago	25000
	16-sep	25000
	24-oct	30000
	24-nov	30000
	20-dic	25000
	16.1.39	25000
Balanyà	22.1.38	20000
Baells	22.7.38	5000
Balsareny	22.10.37	8000
	17-nov	15000
	31-dic	20000
	24.3.38	20000
	28-abr	20000
	06-jul	20000
	16-sep	20000
Baià	19.4.38	3000
Barbens	20.10.37	1700
Barcelona	14.7.37	200000
	30-jul	500000
	04-ago	300000
	16-ago	300000
	23-ago	200000
	10-sep	300000

		21-sep	300000
		01-oct	300000
		14-oct	300000
		19-oct	100000
		29-oct	400000
		09-nov	400000
		20-nov	75000
		27-nov	400000
		11-dic	400000
		21-dic	300000
		29-dic	300000
		30-dic	100000
	7.3.38		400000
		26-mar	800000
		08-abr	100000
		14-abr	100000
		19-abr	100000
		05-may	100000
		23-jul	529580
		16-sep	300000
		29-sep	300000
Bàscara	19.2.38		10000
		04-may	10000
		09-jun	10000
		22-jul	10000
		22-nov	10000
Bassella	28.5.38		10000
		09-jul	10000
Batea	22.7.37		2000
Blanes	7.1.38		50000
		16-mar	20000

	12-abr	30000
	23-abr	30000
	11-may	30000
	06-jun	60000
	22-jul	30000
	03-nov	30000
Begudà	8.4.38	50000
	12-may	20000
Begas	29.4.37	1500
	22-oct	10000
	19.4.38	1500
Bellmunt d'Urgell	3.11.38	20000
Bellaguarda	4.12.37	2250
	21.6.38	15000
	3.11	20000
Bellcaire	29.4.37	3000
	15-sep	2000
Bellprat	23.4.38	5000
Bell-lloc	29.4.37	3000
	09-dic	3500
	22.6.38	15000
	15-ago	20000
	02-nov	20000
Bellveí del Penedès	14.4.37	1000
Bellver de Cerdanya	22.3.37	4000
	15-jun	25000

	03-sep	14000
	13-oct	10000
	29-oct	10000
	17-nov	10000
Benifallet	31.12.37	15000
	14.3.38	15000
Benissanet	14.4.37	3500
	04-ago	3000
	3.3.38	10000
Berga	24.3.37	3000
	05-nov	30000
	14.3.38	20000
	01-abr	40000
	20-may	60000
	10-ago	30000
	03-nov	40000
Besalú	3.9.37	5000
	04-dic	5000
	14.2.38	20000
	18-feb	20000
	08-abr	50000
	10-nov	20000
Bescanó	18.12.37	30000
	28.4.38	30000
Biosca	21.11.38	20000
La Bisbal de Falset	1.10.37	5000
La Bisbal del Penedès	7.4.37	2500

	10.3.38	20000
	30-jul	15000
Blancafort	22.7.37	900
	31-dic	10000
	30.11.38	15000
Bobera	26.5.38	20000
	29.11	10000
Borredà	21.4.38	15000
	05-ago	15000
	24-dic	20000
Borrassà	24.11.38	10000
Borges Blanques	10.3.37	10000
	23.6.38	40000
	10-ago	40000
El Brull	4.12.37	4000
	22.12.38	15000
El Bruc	4.12.37	5000
	14.4.38	7500
	11-jul	10000
Cabó	5.3.38	1625
Cardona	10.3.37	5000
	14-abr	5000
	17-nov	20000
	27.1.38	10000
	10-mar	20000
	12-abr	30000

	02-jun	11000
	13-jun	15000
	01-nov	20000
	18-nov	20000
Cabanabona	16.3.38	6000
Cabanelles	21.4.38	2500
Cabassers	26.5.37	1000
Cabra del Camp	20.5.37	750
	30.6.38	10000
Cabrera de Mataró	9.6.37	5000
	16.3.38	10000
	12-abr	10000
	02-jun	10000
	10-ago	10000
Camós	5.5.38	5000
	22-nov	10000
Campmany	14.11.38	10000
Campins	12.11.38	10000
Cambrils de Mar	10.8.37	4000
	10.3.38	20000
	13-may	25000
	02-ago	35000
	28-oct	25000
	15-dic	25000
Canet de Mar	31.3.37	6000

	11-may	35000
	22-jul	15000
	13-dic	25000
Cànoves i Samalós	22.1.38	15000
	28-jun	15000
Capellades	4.11.37	10000
	17-dic	10000
	05-may	5000
	05-may	6000
	10-ago	10000
Cardedeu	16.6.37	3000
	9.6.38	30000
	30-jul	30000
Casserres	21.4.37	3000
	1.4.38	10000
	12-abr	10000
Caldes d'Estrac	13.10.37	5000
	29-oct	2500
	26.5.38	10000
	12-nov	30000
Caldes de Montbui	29.4.37	14000
	22-jul	10000
	05-sep	4000
	26.5.38	25000
	10-ago	30000
	22-dic	25000
Caldes de Malavella	26.5.37	4500
	5.5.38	20000

	30-sep	30000
Calaf	14.2.38	15000
	26-may	20000
	22-jun	25000
	12-nov	25000
Calella	4.12.37	25000
	04-dic	15000
	18-dic	25000
	7.1.38	15000
	24-ene	15000
	14-mar	30000
	25-mar	20000
	08-abr	30000
	11-may	30000
	13-jun	30000
	22-jul	10000
	16-sep	20000
	22-oct	30000
	29-nov	20000
Calders	4.12.37	2500
	31.12.38	10000
Callús	21.4.37	2750
	14.3.38	15000
	16-jun	8000
	16-jul	12000
	03-nov	12000
Clariana de Cardoner	8.11.38	10000
Calonge de les Gavarres	26.5.38	6000
	19-nov	20000

Calonge de la Segarra	9.6.37	750
	14.3.38	3000
Campdevànoi	27.1.37	10000
Campelles	19.2.38	10000
	04-mar	5000
Capçanes	29.4.37	2500
	1.4.38	7500
Capolat	24.3.38	10000
	17-jun	15000
Carme	8.4.38	5000
	05-may	10000
	28-nov	15000
Caralps	25.2.38	7500
Caseres de Terra Alta	29.4.37	1000
Cassà de la Selva	18.1.38	50000
	25-feb	60000
	10-mar	25000
	14-mar	25000
	28-abr	60000
	09-dic	20000
30-dic	10000	
Castell d'Aro	24.11.37	25000
	04-dic	25000
Castell de l'Areny	24.3.38	5000

Castell-sarroca	27.2.37	3000
Castell-serà	31.12.37	10000
Castellar de la Ribera	22.7.38	5000
Castellar del Riu	22.7.38	5000
Castellar del Vallès	31.3.37	4500
Castellbell i Vilar	29.4.37	2500
	24.3.38	10000
	08-abr	15000
	11-may	15000
	26-may	20000
	13-jun	10000
	28-jun	15000
	22-jul	15000
	15-nov	29991
	28-nov	26825
Castellbisbal	2.7.37	3000
	28.4.38	3000
	06-jul	10000
Castellciutat	22.7.38	10000
Castelldans	7.4.37	2000
Castelldefells	4.12.37	3500
	25.2.38	25000
	01-abr	7500
	16-may	10000
	02-ago	10000

	15-ago	10000
	05-dic	10000
Casellet de Llobregat	31.3.37	3500
	28.4.38	25000
	26-may	40000
	17-jun	40000
	16-jul	40000
	21-dic	15000
Castellet i la Gornal	22.10.37	3000
	04-dic	7500
	27.1.38	10000
	19-abr	10000
	02-jun	10000
	25-jul	10000
	03-nov	10000
Castellfollit del Boix	22.7.38	6000
	30-jul	15000
Castellfollit de Riubregós	19.4.38	5000
	21-nov	7000
Castellfollit de la Roca	10.3.38	2000
Castellgalí	9.6.37	2000
	23-dic	5000
	10.3.38	6000
	01-nov	15000
Castellnou de Bages	5.6.38	5000
	21-dic	5000
Castellnou de Seana	22.9.37	1500

	30.7.38	30000
Castelló d'Empúries	22.2.37	4500
	23-dic	5000
	22.6.38	10000
Castellolí	22.5.38	10000
Castellterçol	16.7.38	20000
Castellvell del Camp	29.4.37	1000
Centelles	4.2.38	20000
	19-may	30000
	16-jul	30000
Cercs	27.1.37	15000
	4.3.38	15000
	26-mar	25000
	06-jun	10000
Cerdanyola del Vallès	24.3.37	12000
	31-dic	25000
	23-abr	25000
	04-may	25000
	28-jun	15000
	02-nov	15000
5.1.39	15000	
Cervera	26.5.37	20000
	23-sep	15000
	14.3.38	50000
	23-abr	50000
	26-may	50000

Cervià de les Garrigues	26.6.37	3000
	28.4.38	20000
	23-abr	25000
El Cirerer del Llobregat	23.9.37	2000
	27.1.38	2000
	23-abr	3000
Ciutadilla	20.5.37	500
	10.3.38	500
	10-mar	5000
	03-nov	20000
Claraballs	30.6.37	1500
	14-nov	982
	13.5.38	20000
Codines del Vallès	23.12.38	15000
Cogul	20.5.38	7500
	25-oct	7500
Coll de Nargó	22.11.38	10000
Collbató	10.3.38	2500
	10-mar	5000
	29-nov	10000
	31-dic	10000
Colldetenes	16.11.38	5000
Collsuspina	15.11.38	10000
Conesa	3.11.38	10000

Copons	14.4.38	10000
	10-dic	10000
Corbera de Terra Alta	26.8.37	3000
Cornellà de Llobregat	12.4.38	15000
	14-abr	25000
	18-may	15000
	16-jun	30000
	03-nov	20000
	24-dic	15000
Cornudella de Montsant	20.5.37	6000
	27.1.38	5000
	18-nov	20000
Creixens	16.3.37	2000
Cubelles	28.6.38	5000
Das	17.1.39	5000
Desvalls	20.12.38	10000
Domenys	10.3.37	3000
	04-nov	10000
	11.5.38	20000
	15-dic	15000
Donzell d'Urgell	31.12.37	2000
Dosrius	11.7.38	15000
	21-nov	10000
Eller	22.7.38	1500

	11-nov	3500
Empori	18.12.37	10000
L'Escala	18.12.37	20000
	23-dic	20000
	10.3.38	15000
	14-mar	15000
	14-abr	20000
Esparraguera	23.12.37	20000
	27.1.38	20000
	24-mar	20000
	11-may	15000
	02-jun	30000
	05-ago	20000
	28-sep	40000
	19-nov	30000
	31-dic	30000
Espinelves	21.4.38	10000
	17-nov	15000
L'Espluga Calva	10.6.38	20000
	05-ago	20000
L'Espluga de Francolí	21.4.37	10000
	14-ago	10000
	04-nov	6000
	04-dic	12000
	10.3.38	40000
	02-jun	30000
	22-nov	30000
Espunyola	25.2.38	10000

	08-abr	10000
	22-jul	15000
	13.1.39	10000
L'Estany	20.5.37	1000
Esteràs	14.4.38	10000
	22-jun	10000
Estimariu	3.5.38	7500
Falset	28.7.37	10000
	04-dic	15000
	21.1.38	20000
	11-jul	20000
	15-nov	20000
Far d'Empordà	11.5.38	7000
Farners de la Selva	3.6.37	13000
	23-jun	1000
	04-ago	10000
	23-abr	24000
La Fatarella	17.11.37	10000
	14.1.38	15000
	24-ene	10000
	24-mar	15000
	31-mar	15000
Fígols del Segre	9.11.38	10000
Figueres	9.12.37	40000
	31-dic	40000
	11.3.38	50000

	24-mar	40000
	01-abr	45000
	12-abr	40000
	18-may	60000
	16-ago	60000
Figuerosa	16.6.37	1500
	18-dic	1500
	6.6.38	10000
	16-nov	20000
Flix	3.9.37	2000
	16.3.38	2000
Florejacs	13.11.37	10000
	23.6.38	20000
La Floresta	31.12.37	9000
	24.11.38	10000
Fogars de Monclús	25.10.38	10000
Folgueroles	18.12.37	10000
	19.4.38	15000
Fondarella	9.6.38	10000
	05-ago	15000
Fonollosa	15.1.38	10000
	25-feb	7500
	24-mar	10000
	23-abr	15000
	04-may	10000
	16-nov	15000

Fontllonga	3.9.37	6500
Fontfreda	3.2.37	10000
	8.4.38	15000
	26-may	15000
La Força	14.4.37	1350
	23-sep	1000
	04-dic	3000
	26.5.38	10000
	09-jul	10000
	11-ago	10000
Les Franqueses	2.7.37	2500
	25.2.38	2500
	24-mar	15000
	03-nov	30000
Freginals	10.3.37	2000
La Fuliola	31.3.37	1500
	28.4.38	10000
	13-jun	10000
	10-ago	10000
Fulleda	21/04/1938	10000
	03-nov	10000

Lligall 1.4 Lligall 1.4133. Caixa 182 (3/3)

Gandesa	14.7.37	5000
La Garriga	17.3.37	5000
	04-nov	5000
	31-dic	30000

	25.3.28	30000
	08-jul	30000
	10-ago	30000
	02-nov	25000
	30-dic	20000
Gelida	12.5.37	4500
	13-oct	4000
	25.2.38	8500
Gerp	4.11.37	2500
Ginestar de l'Ebre	21.4.37	1500
	27-may	2000
	04-ago	2000
	04-dic	1000
	02-dic	5000
Girona	15.1.38	35000
	27-ene	35000
	18-feb	15000
	16-mar	35000
	01-abr	15000
	01-abr	35000
	08-abr	35000
	12-abr	15000
	12-abr	35000
	28-abr	35000
	18-may	35000
	26-may	35000
	30-may	25000
	02-jun	35000
	07-jun	25000
	28-jun	35000
	09-jul	35000

	11-jul	35000
	11-jul	55000
	30-jul	35000
	05-ago	35000
	11-ago	55000
	09-sep	35000
	16-sep	35000
	22-sep	35000
	29-oct	35000
	08-nov	25000
	23-nov	25000
	17-dic	25000
	20-dic	50000
	18.1.39	50000
Gironella	7.4.37	4500
	10-ago	3000
	20-dic	20000
	25.3.38	30000
	08-abr	20000
	23-abr	30000
	05-may	30000
	30-jun	30000
	03-nov	40000
Glevinyola de Ter	24.11.37	10000
	04-dic	10000
	31-dic	10000
	3.2.38	15000
	10-mar	15000
	08-abr	15000
	05-may	20000
	06-jun	15000
	11-jul	15000
	15-ago	15000

	29-sep	15000
Godall	7.4.37	1500
Golmer	10.8.37	15000
	10.3.38	15000
Gramanet del Besós	17.11.37	10000
	10-dic	10000
	16.3.38	20000
	19-abr	20000
	26-may	20000
	06-jul	20000
	28-sep	30000
	22-nov	30000
	16.1.39	20000
La Granadella	16.6.37	5000
	23-sep	4000
	24.3.38	25000
Granollers	8.7.37	4000
	10-ago	4000
	04-dic	50000
	18-dic	4000
	31-dic	20000
	7.1.38	30000
	01-abr	25000
	08-abr	25000
	12-abr	25000
	19-may	50000
	26-may	25000
Granyadella	19.5.38	25000
	10-nov	20000

Granyena	30.6.38	10000
Granyena de Segarra	22.9.38	10000
Gratallops	9.6.37	1000
	24-jun	762
Graver de Bages	31.3.37	3000
	06-oct	2000
	16.3.38	2000
	30-jul	25000
Gualba	30.12.38	25000
Guardiola de Bages	6.7.38	15000
	9.1.39	20000
Guardiola de Berga	19.2.38	12500
	28-abr	15000
	28-jun	15000
	15.1.39	15000
Guardiola del Penedès	12.4.38	20000
Guiamets	2.7.37	400
Guim de la Plana	2.6.38	8000
	09-nov	10000
Guimerà	4.11.37	8000
	10.3.38	8000
	02-jun	30000
	25-jul	10000
	03-nov	20000

Gurb de la Plana	21.6.38	30000
	05-ago	30000
	03-nov	25000
Horts de Llobregat	24.3.37	2000
	23.4.38	2000
	30-jun	15000
	29-dic	15000
L'Hospitalet de Llobregat	10.3.38	10000
	24-mar	10000
	01-abr	10000
	08-abr	10000
	12-abr	10000
	11-abr	150000
	28-jun	50000
Hostalets de Pierola	25.2.38	10000
	14-abr	3500
	11-ago	10000
Igualada	24.3.37	20000
	29-abr	10000
	23-jun	5000
	07-oct	50000
	16-oct	25000
	22-oct	25000
	29-oct	25000
	04-nov	25000
	13-nov	25000
	17-nov	25000
	04-dic	50000
	09-dic	25000
	18-dic	25000

	23-dic	25000
	31-dic	25000
7.1.38		25000
	15-ene	25000
	22-ene	25000
	26-ene	25000
	10-mar	25000
	24-mar	25000
	01-abr	25000
	08-abr	25000
	12-abr	25000
	18-may	25000
	26-may	25000
	30-jul	70000
	20-ago	70000
	25-oct	50000
	11-nov	25000
Ivars	23.9.37	1500
Ivorra	23.12.38	20000
Jorba	9.12.37	4000
Jorqueres	5.5.38	12000
Julià Vilatorra	5.5.38	5000
Juncosa	2.6.38	25000
Juneda	16.6.37	4500
	17.6.38	25000
	11-ago	25000
Just Desvern (Sant)	10.8.37	3000

		04-dic	10000
		24-mar	12500
		28-abr	10000
		26-may	12500
		30-jun	13000
		05-ago	10000
Linyola	4.8.37		5000
		04-dic	5000
	6.5.38		25000
La Llacuna	14.4.37		1500
		08-abr	10000
		06-jul	15000
Lladó	20.5.37		4000
		22-jul	2000
Llagostera	31.3.38		45000
		23-may	30000
		23-may	30000
		30-jul	40000
		03-nov	25000
Llanera	23.6.38		6000
		11-ago	7500
Llavaneras	22.7.38		5000
	17.1.39		20000
Llavaneras de Mont Alt	6.11.37		5000
		04-dic	10000
		18-dic	10000
	15.1.38		15000
		10-mar	30000

14-mar	30000
12-abr	15000
26-may	20000
06-jul	20000
02-nov	25000

Lleida (*)

Les xifres no indiquen el seu concepte.

Llers	18.12.37	1800
Llevantí de Mar	24.3.38	10000
Lliçà de Munt	18.8.37	1500
	25-feb	1500
Lliçà de Vall	17.3.37	1000
	19.4.38	1000
	29-nov	10000
Llinàs	20.12.38	25000
Llívia	4.3.38	4000
Lloà	23.6.37	1000
Llogai d'Algama	21.4.38	2250
Llorenç de Morunys	19.11.38	12000
	18.1.39	10000
Llorenç del Penedès	24.3.37	1500
	11.7.38	15000

Les Lloses	25.2.38	15000
Maldà	4.3.38	10000
Malgrat	17.11.37	15000
	24.1.38	15000
	08-abr	20000
	04-may	20000
	11-may	5000
	23-jun	20000
	10-ago	30000
Manlleu	3.6.37	5000
	13-oct	20000
	13-oct	12000
	27.1.38	15000
	14-mar	17000
	01-abr	50000
	06-may	40000
	16-may	50000
	28-may	40000
Manresa	26.5.37	6000
	29-oct	30000
	19-nov	30000
	04-dic	60000
	18-dic	30000
	7.1.38	40000
	14-mar	30000
	01-abr	40000
	11-abr	150000
	14-abr	125000
	21-abr	40000
	23-abr	40000
	28-abr	40000

	05-may	40000
	11-may	40000
	16-may	40000
	19-may	40000
	26-may	40000
	02-jun	40000
	06-jun	40000
	13-jun	30000
	19-dic	50000
La Manresana	31.12.37	15000
Marganell	9.6.37	750
	25.2.38	750
Marsa	21.4.37	1000
Martinet i Montella	16.6.37	1000
	29-oct	15000
	23.6.38	10000
	09-jul	10000
Martorell	27.2.37	4000
	31-mar	1000
	04-nov	12000
	1.4.38	12000
	06-may	35000
	16-jun	20000
	06-jul	30000
	10-ago	20000
	10-ago	12000
	14-dic	40000
Martorelles de Baix	10.1.39	10000

El Masnou	4.11.37	15000
	24-nov	15000
	7.1.38	15000
	08-abr	15000
	08-abr	15000
	06-may	15000
	11-may	15000
	16-may	15000
	28-oct	25000
20-dic	20000	
Masquefa	31.3.37	2000
	04-dic	5000
	16.5.38	2000
	20-dic	10000
	23-dic	20000
Mas roig	31.3.37	1500
	06-oct	1000
Massanet de la Selva	6.6.38	15000
Massarac	30.7.38	10000
Massoteras	2.6.38	10000
Matadepera	31.3.37	1500
	9.6.38	1500
Mataró	4.12.37	60000
	09-dic	50000
	7.1.38	50000
	12-abr	50000
	21-abr	27000
	05-may	30000

	28-may	75000
	30-jun	50000
	02-ago	35000
	28-sep	35000
	28-nov	35000
Medinyà	21.4.38	2500
Mediona	16.3.38	7500
	08-abr	30000
	10-ago	10000
Merlès	16.7.38	15000
	26-sep	12000
	28-oct	25000
	22-dic	20000
Miravet	14.4.37	4000
	13-oct	5000
	29-oct	5000
	04-nov	5000
	17-nov	10000
	04-dic	10000
	09-dic	10000
Moià	31.3.37	5000
	03-sep	3000
	23-dic	3000
	14.3.38	15000
	12-may	15000
	09-jul	15000
Molins de Llobregat	14.4.37	2000
	19.4.38	2000
	10-jun	20000

	30-jun	15000
	22-dic	20000
Mollerusa	7.4.37	3000
	19.5.38	40000
	12-dic	25000
Mollet d'Empordà	20.12.38	10000
Mollet del Vallès	12.5.37	6000
	23-jul	3000
	16.3.38	20000
	06-may	30000
	26-may	30000
	30-jun	30000
	16-jul	30000
	10-ago	30000
	24-oct	30000
	26-nov	20000
	29-dic	20000
Molló	30.7.38	10000
	28-nov	10000
Monistrol de Bages	22.10.37	10000
	04-dic	3500
	11.7.38	10000
Monistrol de Montserrat	2.7.37	2500
	04-dic	15000
	8.4.38	20000
	12-may	30000
	19-may	5000
	20-jul	20000
	16-nov	20000

Monjos del Penedès	3.6.37	2000
	1.4.38	10000
	06-may	10000
	23-jun	10000
Montagut de Fluvià	11.2.38	25000
Montblanc	7.4.37	9000
	02-ago	25000
	18.5.38	17500
	24-oct	20000
Montcada i Reixac	1.4.37	5000
	04-dic	10000
	21.4.38	15000
	13-jun	15000
	20-jul	20000
	12.1.39	20000
Montclar	25.3.38	10000
	17-jun	10000
Montgai	15.9.37	3000
	22-oct	2000
Montgat	25.2.38	15000
	24-mar	5350
	26-mar	25000
	05-may	15000
	11-may	6000
	09-sep	20000
Montmajor	18.5.38	7500
	22-nov	15000

Montmany de Puigraciós	31.12.37	2500
	25.2.38	2500
	25-jul	10000
	22-dic	10000
Montmeló	21.4.37	400
	17-nov	7500
	26.5.38	10000
	11-ago	10000
Montmell	26.5.37	1000
Montoliu de Segarra	19.4.38	12000
	02-jun	15000
Mora de l'Ebre	25.2.37	15000
	24-abr	20298
	03-sep	2000
Mora la Nova	20.5.37	2500
	04-nov	3000
	16.3.38	6500
Morunys	20.5.38	20000
Montornès del Vallès	16.6.37	1500
	26.5.38	25000
	05-ago	10000
	11-oct	15000
	11-oct	15000
	24-dic	10000
Montseny	20.10.38	10000
	17.1.39	10000

Músser i Arànsér	25.2.38	1500
	25-feb	2000
	09-jul	1000
	22-jul	4000
Nàlec	10.11.38	10000
Navarclès	15.1.38	10000
	27-ene	10000
	25-mar	15000
	14-abr	15000
	26-may	15000
	30-jun	20000
	15-ago	15000
13-dic	10000	
Navas	4.11.37	1500
	18-dic	6000
	11.3.38	15000
	21-abr	10000
	10-jun	20000
	01-nov	10000
03-nov	15000	
Noves de Segre	15.8.38	10000
	21-nov	10000
Nulles	4.12.37	5000
La Palma de Cervelló	21.4.37	3000
	9.7.38	1500
	22-sep	15000
La Pedra i la Coma	2.6.38	8000

	28-sep	10000
	24-nov	7500
La Sènia	28.8.37	3000
	14.4.38	3000

Lligall 1.4133. Caixa 183 (1/4)

Llierca	20.5.38	15000
Olban	8.4.38	15000
	06-may	20000
	30-jun	10000
Òdena	9.6.37	2000
	18.6.38	15000
	20-jul	5000
Ogassa	27.1.38	10000
Olesa de Monserrat	7.4.37	3000
	6.6.38	5000
	06-jun	20000
	16-jun	10000
	25-jul	25000
	21-sep	10000
	15-nov	25000
Oliana	3.2.38	10000
	08-abr	10000
Oliola	30.7.38	10000
	19-dic	10000
Oliva	24.3.37	750

	11.7.38	7000
Olot	18.12.37	30000
	23-dic	30000
	31-dic	30000
	7.1.38	30000
	01-abr	30000
	08-abr	30000
Olugues	4.5.38	10000
	23-jun	10000
	17-nov	10000
Organyà	31.3.37	3000
	5.8.38	20000
Oris	18.12.37	2500
	7.1.38	3000
	23-abr	15000
	17-jun	12000
Orris. Totes les quantitats són de despeses de guerra		
Ossó de Sió	31.3.37	1500
	5.8.38	10000
Ossomort	16.11.38	10000
Pacs	4.5.38	6000
Palafolls	15.1.38	4000
	25-feb	7500
	25-feb	5000
	08-abr	7500

	19-abr	10000
	30-jun	6000
	05-ago	10000
Palamós	2.7.37	5000
	11.5.38	20000
Palau d'Anglesola	21.4.38	20000
	18-may	10000
	09-jul	15000
	09-nov	15000
Palau Noguera	22.10.37	10000
Palau Saverdera	15.8.38	8000
Palau Solitar	7.4.37	1500
	19.4.38	1500
	30-jul	15000
Palautordera	16.6.38	20000
La Palma de Cervelló	24.3.38	50000
Les Pallargues	31.3.37	1000
	23-sep	750
	9.6.38	15000
Pallarols del cantó	22.6.38	5000
Pallejà. Totes les quantitats són per atur forçós		
El Papiol	31.3.37	1500
	10-ago	500

	31-dic	5000
	27.1.38	5000
	24-mar	10000
	02-jun	10000
	05-ago	10000
	22-dic	10000
Pardines	4.5.38	6000
Parets del Vallès	29.4.37	1500
	19.4.38	1500
	21-abr	10000
	11-jul	25000
	30-jul	25000
Pau de Sert	23.6.37	1000
Pauls. Tots els pagaments són en concepte de guerra		
Les Peces	18.12.37	2000
Penelles	31.3.37	2000
Perafita	25.7.38	5000
Peramola	6.6.38	7500
Perelada	26.5.37	1500
Perelló	13.2.37	2500
	16-abr	2000
Perpètua de Gaià	5.8.38	5000

Perpètua de Moguda	10.8.38	15000
	18-nov	20000
Pi del Llobregat	12.5.37	2000
	18-ago	1500
	12.4.38	3500
	10-ago	10000
Piera	20.5.37	6000
Pineda	30.6.37	750
	23.4.38	25000
Pineda de Segarra	11.8.38	20000
Pinedes del Llobregat	14.4.37	1500
	27.1.38	10000
	01-abr	10000
	06-jun	10000
	22-nov	10000
	20-dic	10000
Pinell del Brai	24.3.37	3000
Pinell del Solsonès	24.11.38	10000
Pinòs	11.2.38	2500
	25-feb	10000
	21-abr	7500
	04-may	10000
	15-dic	15000
Pins del Vallès	10.3.37	3000
	19.4.38	3000
	30-dic	15000

Pira	18.12.37	3000
	14.3.38	4950
	30-nov	10000
Pla del Besós	20.7.38	8000
	03-nov	8000
Pla de Cadí	3.6.37	1000
	11.7.38	5000
	21-nov	15000
Pla de Ter	12.11.38	12000
	15-nov	10000
	24-dic	10000
La Plana de Riucorb. No hi figuren les destinacions de les quantitats.		
Les Planes d'Hostòles	26.5.37	1000
	26.9.38	20000
Les Planes de Montsià	12.5.37	5000
	04-dic	15000
	09-dic	25000
Planoles	18.5.38	10000
	19-nov	10000
Pobla de Cièrvols	13.6.38	10000
	28-abr	10000
	25-jul	10000
Pobla de Claramunt	5.5.38	6000

Pobla de Massaluca	9.6.37	2000
Pobla de Montornès	9.9.37	1000
Pobla de Segur	9.9.37	2500
Polinyà	20.5.37	1000
	26.3.38	1000
	30-jul	10000
	16-nov	20000
Pont de Molins	10.6.38	5000
Pontons	11.11.38	5000
Porqueres	27.9.38	10000
Porrera	10.8.37	1500
	30.7.38	15000
Prades	3.6.37	750
	2.6.38	15000
	20-dic	10000
El Prat de Llobregat	29.4.37	3000
	14.4.38	25000
Prats d'Anoia	21.4.37	750
	10.3.38	5000
	28-abr	20000
	21-dic	15000
Prats i Sàmpsor	25.7.38	2500
	11-nov	2500

Preixana	14.4.37	1000
	14-dic	1000
Preixens	3.11.38	20000
Premià de Dalt	3.2.38	10000
	20-may	7500
	11-ago	10000
	02-dic	10000
Premià de Mar	4.12.37	15000
	09-dic	10000
	23-dic	10000
	7.1.38	25000
	23-abr	10000
	05-may	20000
	11-may	7500
	10-ago	25000
	02-nov	25000
	17.1.39	25000
Prenyanosa	19.4.38	7500
	09-jun	8000
Prullans	4.12.37	250
	18-dic	7500
	28-may	30000
	12-dic	30000
Puig Alt de Ter	9.12.37	20000
	10.3.38	10000
	28-may	30000
	12-dic	30000

Puig gros	18.11.38	15000
Puigcerdà. No s'hi especifica destinació dels avenços.		
Puigdalba	14.2.38	3500
Puigpelat	9.9.37	1000
Puigreig	31.3.37	9000
	04-dic	6000
	6.5.38	30000
	25-jul	20000
	11-nov	25000
Puigsacalm	22.1.38	5000
Puigvert d'Agramunt	24.3.37	2000
Puigvert de Lleida	30.7.38	20000
Pujalt d'Anoia	11.2.38	3000
	16-mar	2000
Quart	20.12.38	5000
Queixans	28.6.38	7500
	10-ago	5000
	28-nov	10000
Quirze de la Serra	12.5.37	1500
	28.6.38	10000
Rajadell	6.7.38	15000

La Ràpita dels Alfacs	23.6.37	2000
Rasquera	14.7.37	500
Rellinars	2.2.38	7500
	01-abr	10000
Reus	11.6.37	100000
	26.5.38	40000
	29-oct	50000
	13.1.39	50000
Rialb de Noguera	23.6.37	1000
	31-dic	2000
Ribes de Fresser	10.12.37	25000
	11.7.39	30000
	03-nov	30000
Ribes del Penedès	11.7.38	10000
Riells del Fai	30.7.38	10000
	30.12.38	15000
Riner	25.7.38	10000
Ripoll	31.3.37	2000
	23-dic	30000
	10.3.38	30000
Ripoll del Vallès	7.12.37	7500
Ripollet	5.1.39	20000
Riu del Penedès	22.7.38	3000

	11-nov	2000
Riudarenes	12.12.38	20000
Riudaura	31.12.37	15000
	16.5.38	15000
	14-dic	20000
Riudevittles	8.4.38	15000
	26-may	15000
	03-jun	15000
	25-jul	15000
	28-oct	15000
	20-dic	15000
La Roca del Vallès	16.6.37	1500
	14-abr	3000
	11-may	3000
	22-jul	15000
Rocafort de Queralt	23.6.37	1000
	9.1.38	15000
Rocafort de Vallbona	23.4.38	10000
	17-jun	10000
	05-ago	15000
	03-nov	15000
Rocafort i el Pont de Vilomara	29.10.37	6000
	26.3.38	6000
	16-nov	15000
Rocallaura	16.6.37	500
	20.5.38	8000

Roda de Ter	21.4.37	2000
	22-oct	1500
	04-dic	30000
	21.9.38	35000
	02-nov	35000
	21-dic	15000
Rodonyà	21.4.37	1000
Ronçana del Vallès	3.2.38	10000
	05-may	10000
	17-jun	15000
	16-jul	10000
	15-ago	15000
Roques d'Osona	23.4.38	5000
	20-jul	8000
Roquetes	3.6.37	5000
Roses	8.2.38	15000
	24-mar	10000
Roses del Llobregat	17.3.37	15000
	26-ago	7500
	03-sep	40000
	31-dic	15000
	14.4.38	15000
	13-may	30000
	28-may	25000
	28-jun	15000
	16-jul	30000
	26-sep	30000
	28-oct	30000
	14-dic	20000

Rosselló	4.12.37	3750
Rubí	20.5.37	1000
Rupit	16.7.38	10000
Sabadell	21.4.37	7000
	06-jul	250000
	01-oct	100000
	11-nov	100000
Sadurní d'Anoia	17.3.37	5000
	17-nov	5000
	17-nov	15000
	04-dic	15000
	27.1.38	25000
	16-mar	20000
	28-abr	30000
	26-may	30000
	11-jul	20000
	03-nov	20000
	21-dic	20000
Sadurní d'Heure	20.5.37	1000
	18-dic	5000
Sagàs	14.4.38	10000
	30-jun	10000
	22-jul	10000
	28-sep	12000
	29-oct	10000
	5.1.39	20000
Salavinera	10.3.38	3500

	25-mar	2000
	25-jul	15000
Sallent	20.8.37	8000
	09-sep	10000
	04-nov	3000
	09-dic	10000
	24.3.38	20000
	19-abr	40000
	12-may	30000
	03-jun	20000
	21-jun	20000
	20-jul	30000
	22-jul	20000
	15-ago	30000
	16-nov	20000
	21-dic	20000
Salt	23.12.37	30000
	12.11.38	30000
Sanahuja	26.8.37	1000
	23-sep	750
	19.4.38	20000
Sant Feliu de Guíxols	31.12.37	15000
	10.3.38	10000
	24-mar	15000
	31-mar	15000
	08-abr	15000
	12-abr	15000
	23-abr	15000
	28-abr	15000
	05-may	15000
	11-may	15000

	19-may	15000
	26-may	15000
	28-may	30000
	17-jun	15000
	23-jun	30000
	11-jul	30000
	22-jul	15000
	11-ago	30000
	09-sep	30000
	23-sep	15000
	21-oct	15000
	29-oct	30000
	18-nov	15000
	25-nov	15000
	03-dic	15000
	14-dic	15000
	30-dic	15000
Sant Esteve d'en Bas	15.1.38	10000
Sant Llorenç d'Hortons	31.3.37	1500
	25.11.38	7000
Sant Pere d'Arquells	16.5.38	10000
Sant Pol de Mar	17.12.38	30000
Sarreal	15.9.37	2000
	04-dic	2000
	21.10.38	20000
	22-oct	20000
La Secuita	29.4.37	1000
La Sellera	21.10.38	10000

Segarra de Gaià	24.3.37	10000
Serch d'Ortedó	19.11.38	15000
Serinyà	25.2.38	7500
Serra d'Almors	7.4.37	1000
	04-nov	1500
	10.3.38	1500
	14-abr	5000
Serra del Grau	30.7.38	5000
Sesgueioles	16.7.38	10000
Sesrovires	30.6.37	1000
Seu d'Urgell	29.4.37	6000
	14-jul	3000
	25.3.38	50000
	01-abr	50000
	30-jun	30000
	31-oct	30000
Seva	15.12.38	15000
Sils	22.10.37	3000
Sitges	29.4.37	20000
	27.7	20000
	22-oct	15000
	17-nov	15000
	4.3.38	25000
	24-mar	25000

	31-mar	30000
	14-abr	30000
	23-abr	30000
	06-may	30000
	18-may	30000
	11-jul	20000
	01-nov	20000
	30-dic	15000
Soleras	30.7.38	5000
Solsona	20.5.37	4000
	08-jul	25000
	15-jul	10000
	06-may	50000
	04-may	50000
Soses	24.3.38	5000
Subirats	11.5.38	15000
	18-nov	25000
	11.1.39	25000
Sunyer	2.7.37	1000
Súria	4.3.37	5000
	26-mar	3000
	16-sep	5000
	01-oct	6000
	13-oct	10000
	29-oct	25000
	08-nov	15000
	17-nov	10000
	24-nov	10000
	03-dic	10000

	04-dic	10000
	15-dic	25000
	23-dic	12000
	29-dic	12000
4.1.38		10000
	10-mar	15000
	16-mar	10000
	24-mar	10000
	31-mar	10000
	08-abr	20000
	12-abr	15000
	21-abr	12000
	28-abr	10000
	04-may	25000
	18-may	25000
	28-may	25000
	13-jun	25000
	30-jun	10000
	16-jul	15000
	15-ago	30000
	09-sep	15000
	28-sep	20000
	28-oct	20000
	15-nov	25000
	09-dic	15000
	29-dic	15000
14.1.39		15000
Talavera	11.5.38	10000
	03-nov	4712
Talladell	23.6.37	900
	22-oct	800
	24.3.38	1700
	19-abr	6000

	13-jun	10000
	27-sep	10000
	15-dic	15000
Talltendre	27.1.38	5000
	04-mar	2000
Taradell	31.12.37	30000
	10.3.38	40000
	21-jun	20000
	24-dic	20000
Tarragona	14.4.37	70000
	23-abr	50000
	14-may	40000
	16.11.38	50000
	13-dic	50000
Tàrrega	31.3.37	3500
	15-sep	3000
	13-oct	15000
	14.4.38	25000
	28-may	35000
	13-jun	50000
Tarrès	11.11.38	10000
Tarroja	23.9.37	500
Terrasola i Lavit	6.7.38	5000
Terrassa	14.5.37	25000
	09-jun	50000
	13-oct	20000
	29-oct	40000

		04-nov	20000
		13-nov	20000
		17-nov	20000
		04-dic	50000
	8.4.38		40000
		14-abr	30000
		11-may	50000
		28-may	50000
		13-jun	50000
		09-jul	50000
		01-dic	50000
Tiana	4.12.37		7500
		23-dic	10000
	7.1.38		10000
		16-mar	15000
		21-abr	15000
		30-dic	10000
Tivissa	28.7.37		10000
		18-ago	13000
	10.3.38		13000
Tona	4.12.37		18000
	28.4.38		30000
		06-jul	30000
		20-sep	30000
		19-dic	20000
Tora	23.9.37		750
	22.6.38		25000
Tordera	16.7.37		1500
	2.6.38		10000
		21-nov	20000

	16.1.39	15000
Torelló. No especifica finalitat		
Els Torms	19.4.38	15000
Tomabous	31.3.37	2000
Torre de Claramunt	18.12.37	5000
	28.4.38	7500
	30-jul	10000
Torrefeta	23.9.37	500
	2.6.38	15000
Torredeses	15.9.37	1000
Torregrossa	6.10.37	3000
	26.11.38	20000
Torrelameu	18.8.37	800
Torrelles de Foix	3.6.37	5000
	13.5.38	5000
Torrelles de Llobregat	3.6.37	1000
Torroja del Priorat	9.6.37	750
Torroja de Segarra	10.8.37	500
	2.6.38	10000
Tortellà	24.3.38	20000
	30.7	10000

Tortosa	9.12.37	70000
	7.1.38	50000
	05-ago	20000
Torruella de Montgrí	15.1.38	25000
	11-may	35000
Tosses de Muntanya	22.7.38	10000
	31.12	10000
Tous d'Anoia	3.6.37	3500
	24.1.38	15000
	14-mar	10000
	28-jun	10000
	08-oct	15000
	08-dic	15000
Tremp	24.3.38	25000
	24-mar	25000
Tudela de Ter	15.8.38	15000
Ullastrell	7.4.37	2000
	19.4.38	7500
	17-jun	7500
	24-nov	7000
Ulldemolins	1.10.37	5000
Vacarisses	22.1.38	5000
	14-mar	6500
Vall de Castelbó	11.11.38	20000
Vallalta	14.4.38	10000

Vallalta de Maresme	6.7.38	8000
	03-nov	10000
Vallbona de les Monges	22.1.38	1250
	06-may	10000
	20-jul	8000
La Valldan	17.6.38	5000
Vallflorida. No justifica les quantitats.		
Vallfogona de Balaguer	31.12.37	5000
Vallfogona del Ripollès	25.2.38	15000
Vallfogona de Riucorb	19.12.38	10000
Vallirana	24.3.37	2000
	27-nov	7500
	12.4.38	5000
	16-jul	15000
	31-11	10000
Vallmoll	9.1.39	15000
Vallorguina. Només diu les despeses de guerra		
Vallromanes	20.5.37	1000
	16.7.38	10000
	12.1.39	10000
Valls	10.3.37	15000

	29-abr	5000
	10-ago	4000
	31-dic	40000
	10.3.38	40000
	11-may	30000
	19-may	10000
	30-jun	20000
	10-ago	30000
	22-sep	30000
	01-dic	25000
Veciana	31.12.37	3500
	17.6.38	5000
	30-dic	10000
El Vendrell	31.3.37	7000
	05-sep	5000
	1.4.38	30000
	06-jun	12000
Verdú	16.6.37	2500
	18-dic	10000
	10.3.38	10000
Verges	15.8.38	15000
	15-ago	4500
	15-ago	1500
Vic	4.11.37	20000
	17-nov	60000
	04-dic	50000
	15.1.38	50000
	24-mar	50000
	14-abr	50000
	19-abr	50000

	28-abr	50000
	11-may	50000
	28-may	50000
	21-jun	50000
	16-jul	10000
	25-jul	50000
	11-ago	50000
	28-sep	25000
	31-oct	25000
	15-nov	25000
	23-dic	25000
	30-dic	25000
Vilabella	2.7.37	1500
Vilabertran	4.8.37	16000
	1.4.38	10000
	19-may	6000
	09-jul	10000
Vilablareix	21.4.38	2500
Vilobí d'Onyar	23.12.37	20000
	10.3.38	10000
	06-jun	20000
Vilobí del Penedès	2.4.38	10000
	08-abr	10000
Viloboí	24.3.37	5000
	28-may	25000
	17-nov	15000
	18-dic	10000
	31-dic	25000
	27.1.38	15000

	08-mar	15000
	10-mar	15000
	24-mar	20000
	08-abr	15000
	19-abr	15000
	11-may	15000
	06-jun	20000
	06-jul	20000
	25-oct	25000
	29-nov	30000
	24-dic	20000
Viladecans	5.12.37	5000
	02-jul	20000
	18-dic	10000
	18-dic	1700
	8.4.38	15000
	11-may	10000
	13-jun	15000
	16-jul	15000
	09-nov	25000
	23-dic	10000
Vilademuls	22.11.38	10000
Viladomat	15.8.38	10000
Viladrau	15.8.38	15000
	24-oct	10000
Vilafranca del Penedès	29.4.37	13000
	04-dic	12000
	7.1.38	20000
	16-may	15000

Vilagrassa	12.5.37	1000
	06-oct	750
	28.4.38	15000
	30-jul	10000
	12-nov	10000
Vilanant	30.12.38	10000
Vilasana	25.7.38	6000
Vilassar de Dalt	1.10.37	10000
	06-oct	10000
	13-nov	10000
	13-nov	10000
	04-dic	10000
	10.3.38	20000
	24-mar	30000
	14-abr	15000
	11-may	3500
	06-jun	10000
	21-jun	10000
	16-jul	10000
24-nov	10000	
Vilassar de Mar	31.12.37	20000
	24.1.38	30000
	19-abr	20000
	18-may	20000
	16-jul	20000
	24-oct	20000
	01-dic	10000
	13-dic	10000
16.1.39	10000	
Vilatorta	13.11.37	10000

		17-nov	10000
		04-dic	15000
	7.1.38		15000
		18-may	15000
		28-jun	20000
		10-ago	20000
Vilada	12.4.38		7000
	07-jun	18-may	
Viladecavalls	21.4.37		1000
	6.7.38		5000
Vilajuiga	15.9.37		3500
Vilalba	9.6.37		2000
Vilalleons	11.2.38		2500
		06-jul	5000
		03-nov	7500
Vilallonga de Ter	18.12.37		1250
	25.2.38		10000
Vilamajor. No es justifiquen les quantitats			
Vilanova de l'Aguda	22.6.38		8000
		25-nov	15000
Vilanova de la Barca	10.1.38		1400
		22-jun	10000
		30-jul	10000
Vilanova de Bellpuig	14.7.37		1500

	14.4.38	20000
	18-may	20000
	23-sep	15000
	30-dic	10000
Vilanova del Camí	11.2.38	10000
	21-abr	10000
Vilanova d'Escornalbou	9.6.37	500
Vilanova de Meià	16.5.38	10000
Vilanova de Segarra	16.5.38	10000
	30-jul	10000
Vilanova del Vallès	20.7.38	10000
Vilanova i la Geltrú	16.4.37	70000
	30-abr	20000
	28.4.38	50000
	09-nov	50000
Vilaplana del Camp	21.6.38	6000
	30-nov	20000
Vilosell	28.4.38	10000
	27-sep	15000
Villalba Saserra	20.7.38	5000
Vilatorrada de Cardedeu	19.4.38	30000
Vilatorrada del Cardoner	16.11.38	30000
Villapassa	11.2.38	2000

Vimbodi	27.1.38	1000
Vinaixa	28.4.38	15000
	17-jun	20000
	05-ago	10000
Vinyols	4.5.38	2200
Voltregà	22.10.37	20000
	28.4.38	30000
	06-jul	25000
	16-nov	20000
Xerta	17.11.37	10000

LLISTAT PER POBLES AMB EL PERÍODE SUBVENCIONAT

Inventari 1.4126. Caixa172 1/4

Municipi	Període subvencionat	Quantitat PTA.	
Viladecans	5.2.37	5000	
		02-jul	20000
		24-nov	10000
		04-dic	1500
		18-dic	10000
		18-dic	1700
	8.2.38	1750	
		25-feb	10000
		04-mar	10000
		08-abr	15000
		11-may	10000
		13-jun	15000
		16-jul	15000
		09-dic	25000
23-dic	10000		
Navas	10.3.37	5000	
		04-nov	1500
		18-dic	6000
	22.1.38	15000	
		11-mar	15000
		21-abr	10000
		10-jun	20000
Terrassa	14.5.37	10000	
		03-nov	15000
		25000	
		09-jun	50000
		13-oct	20000
29-oct	40000		
04-nov	20000		

		13-nov	20000
		17-nov	20000
		04-dic	40000
	13.6.38 fins febrer		50000
	9/07, fins juny		50000
	1/12 fins Octubre		50000
Mollet del Vallès	12.5.37		6000
		23-jul	3000
	16/3 fins febrer		20000
	26.5.38 fins abril		30000
	30/6, fins juny		30000
	16/7 fins juny		30000
	10/8 fins juliol		30000
	24/10 fins setembre		30000
	26/11 fins octubre		20000
	29/12 fins novembre		20000
Pallejà	1.4.38 fins març		10000
	9/7 fins juny		15000
Vilaboí	24.3.37		5000
		28-may	26000
	17/11 d'agost a octubre		15000
	18/12 de setembre a desembre		10000
		31-dic	25000
	27.1.38 fins gener		15000
	14/2 fins gener 1937		
	8/3 fins 28 febrer		
	24/3 fins març		20000
	8/4 fins març		15000
	19/4 fins abril		15000
	11/5 fins abril		15000
	6/6 fins maig		20000
	6/7 fins juny		20000

	25/10 fins setembre		25000
	24/12 fins novembre		20000
Manresa	26.5.37		6000
		29-oct	30000
	19/11 setembre i octubre		30000
		04-dic	60000
		18-dic	30000
	7.1.38 setembre a desembre		40000
	22/1 fins 31 gener		06-jul
		08-feb	50000
	25/2, ídem		40000
	14/3 fins 21 febrer		30000
	1/4 fins març		40000
	11/4 fins març		150000
	13/4 fins març		125000
	21/4 fins abril		40000
	23/4 ídem març		40000
	28/4 fins abril		40000
	5/4 fins abril		40000
	2/5 fins maig		40000
	11/5 fins abril		40000
	16/5 fins abril		40000
	19/4 fins abril		40000
	26/5 fins abril		40000
	2/6 fins abril		40000
	6/6 fins maig		40000
	13/6 fins maig		30000
	19/12 fins novembre		50000
Montcada i Reixach	14.7.37		5000
	4/12 de setembre a novembre		10000
	4.3.38 fins 28 febrer		15000
	21/4 fins abril		15000
	13/6 fina maig		15000

	20/7 fins juny		20000
	12.1.39 fins novembre		20000
L'Hospitalet	11.2.38		5000
	18/2 fins gener		20000
	10/3 fins 28 febrer		10000
	24/3 fins març		10000
	1/4 fins abril		10000
	8/4 fins març		10000
	11/4 fins març		150000
	12/4 fins març		10000
	28/6 fins maig		50000
El Perelló	16.4.37		2000
Sant Feliu de Guixols	31.12.37 fins desembre		15000
	3.2.38		30000
		08-feb	15000
	11/2 fins gener		15000
	18/2 fins gener		30000
	25/2 fins 31 gener		15000
	4/3 fins 28 febrer		15000
	10/3 fins 28 febrer		10000
	31/3 fins març		15000
	8/4 fins març		15000
	12/4 fins març		15000
	23/4 fins abril		15000
	5/5 fins abril		20000
	11/5 fins abril		15000
	19/5 fins abril		15000
	26/5 fins abril		15000
	28/5 fins abril		30000
	17/6 fins maig		15000
	23/6 fins maig		30000
	11/7 fins juny		30000

	22/7 fins juny	15000
	11/8 fins juliol	30000
	9/9 fins juliol	30000
	23/9 fins agost	15000
	21/10 fins setembre	15000
	29/10 fins setembre	30000
	18/11 fins setembre	15000
	25/11 fins octubre	25000
	3/12 fins octubre	15000
	14/12 fins octubre	15000
	30/12 fins novembre	15000
Arenys de Mar	17.3.37	10000
	18/12 de setembre a novembre	50000
	8.2.38	40000
	19/4 fins abril	50000
	22/7 fins juny	20000
	22/10 fins setembre	25000
	27/12 fins novembre	20000
Inventari 1.4.126. Caixa172 2/4		
Callús	21.4.37	2750
	14.3.38 fins febrer	15000
	16/6 fins maig	8000
	16/7 fins juny	12000
	3/11 fins setembre	12000
Roda de Ter	22.10.37	1500
	4/12 a setembre i octubre	30000
	21.9.38 fins agost	35000
	2/11 fins juny	35000
	3/11 fins octubre	12000
Montmeló	21.4.37	700
	17-nov	7500

	4/3 fins 28 febrer		7500
	26/5 fins abril		10000
	11/8 fins juliol		10000
	19.1.39 fins desembre		10000
La Palma de Cervelló	21.4.37		3000
	9.7.38 fins gener 37		15000
	22/9 fins agost		15000
Vilafranca del Penedès	29.4.37		13000
	4/12 fins gener		12000
	7.1.38 d'agost a desembre		20000
	16/5 fins abril		15000
Aitona	29.4.37		5000
		22-oct	3500
		04-nov	3000
	25.7.38 fins juny		4000
La Secuita	29.4.37		1000
Parets del Vallès	29.4.37		1500
	11.2.38 fins gener 37		15000
	19/4 fins gener 37		15000
	21/4 fins abril 38		10000
	11/7 fins juny		25000
	30/7 fins juny		25000
Castellbell i el Villar	29.4.37		2500
	24.3.38 fins febrer		10000
	8/4 fins març		15000
	11/5 fins abril		15000
	22/7 fins juny		15000
	15/11 fins setembre		29991
	28/11 fins octubre		26825

Bell-lloc	29.4.37		3000
	9/12 durant gener		3500
	22.6.38 fins maig		15000
	15/8 fins juliol		20000
	2/11 fins setembre		20000
Begas	29.4.37		1500
	19.4.38 fins gener 1937		1500
Anglesola	29.4.37		2500
	21.4.38 fins abril		25000
	6/7 fins juny		25000
	29/9 fins agost		25000
Caseres de Terra Alta	29.4.37		1000
Caldes de Montbui	29.4.37		14000
		22-jul	10000
		09-sep	4000
	11.2.38 fins gener 37		20000
	26/5 fins abril		25000
	10/8 fins juliol		30000
	22/12 fins octubre		25000
La Seu d'Urgell	29.4.37		6000
		14-jul	3000
	25.3.38		50000
	1/4 fins març		50000
	21/4 fins abril		50000
	30/6 fins juny		30000
	31/10 fins setembre		30000
El Prat de Llobregat	29.4.37		3000
	14.4.38 fins abril		25000

	14/11 fins agost		20000
Bellcaire d'Urgell	29.4.37		2500
		15-sep	2000
Sitges	29.4.37		20000
		27-jul	20000
		22-oct	15000
	15/11 d'agost a oxctubre		15000
	4.3.38 fins 28 febrer		25000
	24/3 fins març		25000
	31/3 fins març		30000
	11.7.38 fins juny		20000
	1/11 fins setembre		20000
	30/12 fins novembre		15000
Capçanes	29.4.37		2500
	1.4.38 fins març		7500
Castellvell del Camp Inventari 1.4126. Caixa 3/4	29.4.37		1000
Cornudella de Montsant	20.5.37		6000
	27.1.38		5000
	4/3 fins gener 37		5000
	14/4 fins març 38		25000
	16/11 fins octubre		20000
Cabra del Camp	20.5.37		750
	3.6.38 fins maig		10000
Ciutadilla	20.5.37		500
	10.3.38 fins gener 37		500
	10/3 fins febrer 38		5000
	3/11 fins setembre		20000

Caldes de Malavella	26.5.37		4500
	22.1.38		4000
	5/5 fins abril		20000
	30/9 fins agost		30000
Cervera	26.5.37		20000
		23-sep	15000
	10.2.38 fins febrer		40000
	14/3 fins febrer		50000
	23/4 fins abril		50000
	26/5 fins abril		50000
Cabassers	26.5.37		1000
Solsona	20.5.37		4000
		08-jul	25000
		13-nov	3500
	4/5 fins abril		50000
	6/5 fins abril		50000
Sadurní de l'Heure	20.5.37		1000
La Bisbal de Falset	20.5.37		1000
L'Alforja	26.5.37		1000
	25.3.38 fins febrer		15000
	26/11 fins octubre		20000
Aigüesbones	20.5.37		1500
	18/12 de setembre a desembre		10000
	16.3.38 fins febrer		15000
	20/7 fins juny		15000
	16.1.39 fins desembre		10000

Perelada	26.5.37	1500
Piera	20.5.37	1500
	19.2.38 fins gener 37	9500
Polinyà	20.5.37	1000
	4.3.38 fins gener 37	2500
	26/3 fins gener 37	1000
	30/7 fins juny	10000
	16.1.39 fins desembre	10000
Valromanes	20.5.37	1000
	25.2.38 fins gener 37	1000
	16/7 fins juny	10000
	12.1.39 fins novembre	10000
Les Planes d'Hostòles	26.5.37	1000
	26.9.38 fins agost	20000
Inventari 1.4126. Caixa 172 4/4		
Lladó	20.5.37	4000
L'Estany	20.5.37	1000
Mora la Nova	20.5.37	2500
	4/11 fins 31 gener	3000
	16/3 fins gener 37	5500
Montmell	26.5.37	1000
Claraballs	3.6.37	1500
	19/11 durant gener	982
	13.5.38 fins abril	20000
Farners de la Selva	3.6.37	1500

		23-jun	1000
		04-ago	10000
	23.4.38 fins gener 37		24000
Monjos del Penedès	3.6.37		2000
	1.4.38 fins març		10000
	6/5 fins abril		10000
	23/6 fins maig		10000
Pla del Cadí	3.6.37		1000
	11.7.38 fins juny		5000
	21/11 fins octubre		15000
Prades	3.6.37		750
	2.6.38 fins maig		15000
	20/12 fins octubre		10000
Pineda	3.6.37		750
	23.4.38 fins maig		25000
Roquetes	3.6.37		5000
Sesrovires	3.6.37		1000
Torelles de Foix	3.6.37		5000
	13.5.37 fins gener 37		5000
Torelles de Llobregat	3.6.37		1000
	25.2.38 fins 31 gener 37		1000
Inventari 1.4126. Caixa 173 1/4			
Tous d'Anoia	3.6.37		3500
	24.1.38 fins gener 37		15000
	14/3 fins febrer		10000
	28/6 fins maig		10000

	8/10 fins setembre		15000
	8/12 fins octubre		15000
Vilagrassa	12.5.37		1000
		06-oct	750
	28.4.38 fins abril		15000
	30/7 fins juny		10000
	12/11 fins setembre		10000
Quirze de la Serra	12.5.37		1500
	19.2.38 fins gener		7500
	28/6 fins maig		10000
Pi del Llobregat	12.5.37		2000
		18-ago	1500
	14.4.38 fins gener 37		3500
	10/8 fins juliol		15000
Planes de Montsià	12.5.37		6000
		04-dic	15000
	9/12 d'abril a octubre		25000
Gelida	12.5.37		4500
		13-oct	4000
	25.2.38 fins 31 gener 37		8500
Arles	12.5.37		4500
		13-oct	4000
	25.2.38 fins 31 gener 37		8500
Òdena	9.6.37		2000
	4.3.38 fins 31 gener 37		2000
	4/3 fins febrer 38		10000
	4/3 fins 31 gener 37		4750
	28/6 fins juny		15000

	20/7 fins juny	5000	
Alcarràs	9.6.37	2000	
	25.2.38 fins 31 gener	30000	
	14/3 fins febrer	25000	
Aigüesbones de Montbuí	9.6.37	1500	
	4.3.38 fins febrer	7500	
	4.3. Fins gener 37	3000	
	12/5 fins abril	7500	
	13/6 fins maig	7500	
Castellgalí	9.6.37	2000	
	23/12 d'agost a desembre	5000	
	22.1.38 fins 31 gener	3000	
	19/2 fins gener	6000	
	10/3 fins febrer	6000	
	1/11 fins setembre	15000	
Cabrera de Mataró	9.6.37	5000	
	21.1.38 fins 31 gener 37	5000	
	21/1 d'octubre a desembre 37	3000	
	16/3 fins febrer	10000	
	12/4 fins març	10000	
	2/6 fins maig	10000	
	10/8 fins juliol	10000	
Calonge de Segarra	9.6.37	750	
	14.3.38 fins gener 37	2000	
Marganell	9.6.37	750	
	25.2.38 fins 31 gener 37	750	
Gratallops	9.6.37	1000	
			24-jun
		762	

La Pobla de Massaluca	9.6.37		2000
Torroja del Priorat	9.6.37		750
		23-sep	500
Vilalba	9.6.37		2000
Vilanova d'Escornabou	9.6.37		500
Cardedeu	16.6.37		3000
	15.1.38 d'octubre a desembre		7500
	11/2 fins gener 38		10000
	25/2 fins 31 gener		7000
	25/2 fins 31 gener		3000
	9/6 fins maig		30000
	30/7 fins juny		30000
Inventari 1.4127. Caixa 173 4/4			
Creixens	16.6.37		2000
Figuerosa	18.6.37		1500
	18/12 durant gener 37		1500
	6.6.38 fins maig		10000
	16/11 fins setembre		20000
La Granadella	16.6.37		5000
		23-sep	4000
	24.3.38 fins febrer		25000
	10/11 fins setembre		20000
Juneda	18.6.37		4500
	17.6.38 fins maig		25000
	11/8 fins juliol		25000
Montornès del Vallès	16.6.37		1500

	20.5.38 fins abril		25000
	10/8 fins juny		25000
	11/10 fins setembre		15000
Montellà i Martinet	16.6.37		1000
		29-oct	20000
Palafrugell	6.6.38 fins maig		30000
	29/10 fins setembre		40000
	13/12 fins octubre		15000
	10.1.39 fins novembre		20000
La Roca del vallès	16.6.37		1500
	22.1.38 fins 31 gener 37		1500
	14/4 fins gener		3000
	11/5 fins gener 37		3000
	22/7 fins juny		15000
Rocallaura	16.6.37		500
	20.5.38 fins abril		8000
Verdú	16.6.37		2500
	18/12 fins 31 gener		10000
	10.3.38 fins 21 febrer 38		10000
Pau de Sert	23.6.37		1000
La Ràpita dels Alfacs	23.6.37		2000
Rialb de Noguera	23.6.37		1000
	31/12 fins 31 gener		2000
Rocafort de Queralb	23.6.37		1000
	9.1.39 fins novembre		15000

Taladell	23.6.37		900
		22-oct	800
	24.3.38 fins gener 37		1700
	19/4 fins abril		6000
	13/6 fins maig		10000
	27/9 fins agost		10000
	15/12 fins octubre		15000
Inventari 1.4127. Caixa 174 1/3			
Lloà	23.6.37		1000
	11.2.38		3000
	11/2 fins gener 37		1000
Girona	25.6.37		500000
		07-sep	500000
	15.1.38		35000
		27-ene	35000
		03-feb	35000
		08-feb	15000
	25/2 fins 31 gener		35000
		18-feb	15000
		02-mar	15000
	8/3 fins febrer		35000
	16/3 fins febrer		35000
	24/3 fins març		35000
	1/4 fins març		35000
	8/4 fins març		35000
	12/4 fins març		35000
	28/4 fins abril		35000
	18/5 fins abril		35000
	26/5 fins abril		35000
		30-may	25000
	2/6 fins maig		35000
		07-jun	25000
	26/6 fins maig		35000

	9/7 fins juny		35000
	11/7 fins juny		35000
	11/7 fins juny		35000
	30/7 fins juny		35000
	5/8 fins juliol		35000
	11/8 fins juliol		35000
	9/9 fins juliol		35000
	16/9 fins agost		35000
	28/9 fins agost		35000
	19/10 fins setembre		25000
	29/10 fins setembre		35000
	8/11 fins setembre		25000
	23/11 fins octubre		25000
	17/12 fins octubre		25000
	29/12 fins desembre		50000
	1.1.39 fins desembre		50000
Cervià de les Garrigues	23.6.37		3000
	23.4.38 fins abril		20000
	6/12 fins octubre		25000
Albinyana	2.7.37		750
Almacelles	2.7.37		6000
		18-ago	5000
Castellbisbal	2.7.37		3000
	28.4.38 fins gener 37		3000
	6/7 fins octubre		10000
Les Franqueses	2.7.37		2500
	25.2.38 fins gener 37		2500
	24/3 fins març		15000
	3/11 fins setembre		30000

Els Guiamets	2.7.37		400
Monistrol de Montserrat	2.7.37		2500
	4/12 setembre i octubre		15000
	3.2.38 fins gener		30000
	19/2 fins gener		20000
	8/4 fins març		20000
	12/5 fins abril		30000
	19/5 fins gener 37		5000
	20/7 fins juny		20000
	16/11 fins setembre		20000
Palamós	2.7.37		5000
	11.5.38 fins abril		20000
Ribes de Fresser	6.10.37		10000
	10/12 de setembre a novembre		25000
	19.2.38 fins gener		20000
	11/7 fins juny		30000
	3/11 fins setembre		30000
Sunyer	2.7.37		1000
Vilabella	2.7.37		1500
Figueres	9.12.37		40000
		31-dic	40000
	3.2.38		40000
		11-feb	40000
	18/2 fins gener		40000
	25/2 fins 31 gener		40000
	11/3 fins 28/2		50000
	24/3 fins març		40000
	1/4 fins març		45000
	12/4 fins març		40000

	18/5 fins abril		60000
Granollers	8.7.37		4000
		10-ago	4000
		04-dic	50000
		18-dic	40000
	7.1.38 fins febrer 37		30000
		15-ene	20000
		03-feb	40000
		11-feb	25000
	18/2 fins gener		25000
	25/2 fins 31 de gener		25000
	1/4 fins març		25000
	8/4 fins març		25000
	12/4 fins març		25000
	19/5 fins abril		50000
	26/5 fins abril		25000
Inventari 1.4127. Caixa 174 2/3			
Artesa de Segre	8.7.37		3500
	18/12 fins 31 gener		3500
	18/12 de setembre a novembre		10000
Vilanova de Bellpuig	14.7.37		1500
	4.3.38 fins 31 gener 37		1500
	24/3 fins gener 38		25000
	14/4 fins març		20000
	18/5 fins abril		20000
	23/9 fins agost		15000
	30/12 fins novembre		10000
Rasquera	14.7.37		500
Preixana	14.7.37		1000
	4/12 fins gener		1000

Gandesa	14.7.37		5000
Blancafort	22.7.37		900
	31/12 de setembre a desembre		10000
	30.11.38 fins octubre		15000
Castelló d'Empuries	22.7.37		900
	23/12 durant gener		5000
	22.6.38 fins maig		10000
Lloret de Mar	16.7.37		4500
		09-sep	15000
	16.3.38 fins febrer		25000
	28/4 fins abril		25000
	11/5 fins abril		4000
	9/7 fins juny		20000
	16/12 fins octubre		20000
Batea	22.7.37		2000
Tordera	16.6.37		1500
	2.6.38 fins maig		10000
	21/11 fins octubre		20000
	16.1.39 fins desembre		15000
Tivissa	28.7.37		10000
		18-ago	13000
	10.3.38 fins febrer		13000
Falset	28.7.37		10000
		04-dic	15000
	21.4.38 fins abril		20000
	11/7 fins juny		20000
	15/11 fins setembre		20000

La Senia	28.7.37		3000
	14.4.38 fins gener 37		3000
Vilassar de Dalt	1.10.37		10000
		06-oct	10000
		13-nov	10000
	4/12 durant setembre i octubre		25000
	10.3.38 fins 28 febrer		20000
	24/3 fins març		30000
	14/4 fins març		15000
	11/5 fins abril		3500
	3/6 fins maig		10000
	21/6 fins maig		10000
	16/7 fins juny		10000
	24/11 fins octubre		10000
	Golmes	10.8.37	
10.3.38 fins febre			15000
Linyola	4.8.37		5000
	4/12 durant gener		5000
	6.5.38 fins abril		25000
Alió	4.8.37		800
		06-oct	750
Vilabertran	4.8.37		16000
	1.4.38 fins març		10000
	19/5 fins abril		6000
	9/7 fins juny		10000
Sant Just Desvern	10.8.37		3000
	4/12 de setembre anovembre		10000
	24.3.38 fins març		12500

		28-abr	20000
	26/5 fins abril		12500
	30/6 fins juny		13000
	5/8 fins juliol		10000
	19.1.39 fins desembre		12000
Torroja de Segarra	10.8.37		500
	2.6.38 fins maig		10000
Torrelamea	18.8.37		400
Porrera	18.8.37		1500
	30.7.38 fins juny		15000
Inventari 1.4128. Caixa 174 3/3			
Lliçà de Munt	18.8.37		1500
	25.2.38 fins 31 gener 37		1500
Cambrils de Mar	18.8.37		4000
	10.3.38 fins 28 febrer		20000
	13/5 fins abril		25000
	2/8 fins juny		35000
	28/10 fins setembre		25000
	15/12 fins octubre		25000
Corbera de Terra Alta	26.8.37		3000
Llagostera	31.12.37 de setembre a desembre		40000
no especifica refugiats	25.2.38 fins 31 gener		40000
	31/3 fins 31 març		45000
	23/5 fins abril		30000
	23/6 fins maig		30000
	30/7 fins juny		40000
	3/11 fins juliol		25000

Montgat	25.2.38 fins 31 gener		15000
	26/3 fins març		25000
	5/5 fins abril		15000
	11/5 fins abril		6000
	9/9 fins juliol		20000
Sanahuja	26.8.37		1000
	19.4.38 fins abril	23-sep	750 20000
Besalú	3.9.37		5000
		04-dic	5000
	14.2.38 fins gener		20000
	18/2 fins gener		20000
	8/4 fins març		50000
	10/11 fins agost		20000
Fontllonga	3.9.37		6500
Flix	3.9.37		9.000
	16.3.38 fins gener 37		2000
Pobla de Montornès	9.9.37		1000
Pobla de Segur	9.9.37		2500
Ponts	9.9.37		1000
	15.2.38 fins gener 37		8000
	25/2 fins 31 de gener		10000
	4/3 fins 31 de gener 37		8000
	16/7 fins juny		15000
Puigpelat	9.9.37		1000
	11.2.38 fins 31 gener 37		1000
		11-feb	5000

Vilajuiga	15.9.37		3500
Torredesses	15.9.37		3500
Sarreal	15.9.37		2000
		04-dic	2000
	21.4.38 fins abril		20000
		22-oct	20000
Inventari 1. 4128. Caixa 175 1/4			
Montgai	15.9.37		3000
		22-oct	2000
Castellnou de la Seana	23.9.37		1500
	30.7.38 fins juny		30000
Assentiu	23.9.37		2500
	27.1.38 fins gener		2500
	25/3 fins gener 37		2500
Guissona	23.9.37		1000
	11.2.38 fins gener		20000
	19/2 fins gener		20000
	10/03 fins 28 de febrer		20000
	21/04 fins abril		30000
	2/6 fins maig		25000
	20/9 fins juliol		30000
Ivars d'Urgell	23.9.37		1500
Torà de Riubregòs	23.9.37		750
	22.6.38 fins maig		25000
Torrefeta	23.9.37		500

	2.6.38 fins maig		15000
Ulldemolins	1.10.37		5000
Torregrossa	6.10.37		3000
	26.11.38 fins octubre		20000
Plana de Riucorb	6.10.37		7500
	6.5.38 fins abril		10000
	4/10 fins agost		18000
	24/11 fins octubre		20000
Calella	17.11.37 d'agost a octubre		30000
	4/12 durant setembre i octubre		25000
		18-dic	25000
	7.1.38		15000
		24-ene	15000
	2/2 fins gener		40000
	14/3 fins 28 febrer		30000
	8/4 fins març		30000
	11/5 fins abril		30000
	13/6 fins maig		10000
		16-sep	20000
	22/10 fins setembre		30000
	29/11 fins octubre		20000
La Bisbal de Girona	1.10.37		5000
Inventari 1.4128. Caixa 175 4/4			
Albi	1.10.37		10500
		01-oct	4500
	4/12 durant setembre i octubre		7000
	7.1.38 fins desembre 37		10000
	25/2 fins 31 gener 38		15000
	28/4 fins abril		10000

	16-7 fins juny		10000
	30/12 fins novembre		15000
Torelló	12.5.38 fins abril		50000
Els pagaments de 1937 no diuen si són per refugiats	19.1.39 fins desembre		35000
Tiana	4.12.37		7500
		23-dic	10000
	7.1.37 fins desembre 37		10000
	3/2 fins gener		10000
	16/3 fins 28 febrer		15000
	21/4 fins abril		15000
	30/12 fins novembre		10000
Mataró	4.12.37 durant setembre i octubre		60000
		09-dic	50000
	7.1.38 d'agost a desembre 37		50000
		11-feb	50000
	18-2 fins gener		40000
	25-2 fins 31 gener		40000
	4-3 fins 28 febrer		50000
	12-4 fins març		50000
	5-5 fins abril		30000
	28-5 fins maig		75000
	30-6 fins juny		50000
	28/11 fins octubre		35000
Caldes d'Estrach	26.5.38 fins abril		10000
	12-11 fins setembre		30000
Balsareny	22.10.37		8000
		17-nov	15000
	31-12 d'octubre a desembre		20000
	22.1.38 fins 31 gener		10000

	19-2 fins gener		10000
	24-3 fins març		20000
	28-4 fins abril		20000
	6-7 fins juny		20000
	16-9 fins juliol		20000
Castellet i la Gornal	22.10.37		3000
	27.1.38 d'octubre a desembre		10000
	4-3 fins 28 febrer		10000
	19-4 fins abril		10000
	2-6 fins maig		10000
	25-7 fins juny		10000
	3-1 fins agost		10000
L'Escala	18.1.37 d'octubre a desembre		20000
	23-12 de setembre a desembre		20000
	4.2.38 fins gener		20000
	11-2 fins gener 37		20000
	10-3 fins 28 febrer		15000
	14-3 fins febrer		15000
	14-4 fins abril		20000
Monistrol de Bages	22.10.37		10000
		04-dic	3500
	4.3.38 fins 31 gener		8000
	11-7 fins setembre		10000
Palau de Noguera	22.10.37		10000
Sils	22.10.37		3000
Voltregà	22.10.37		20000
	28.4.38 fins abril		30000
	6-7 fins juny		25000
	16-11 fins setembre		20000

Inventari 1.4128. Caixa 175 3/4

Rocafort i el Pont de Vilamara	29.10.37		6000
	26.3.38 fins gener 37		3000
	16-11 fins setembre		15000
Vallflorida	29.10.37		6000
	3.2.38		10000
	9-7 fins juny		20000
	25-10 fins setembre		15000
Barbens	29.10.37		1700
Gerp	4.11.37		2500
Guimerà	4.11.37		8000
	10.3.38 fins 28 febrer		8000
		02-jun	30000
	25-7 fins juny		10000
	3-11 fins agost		20000
Capellades	4.11.37 fins 31 gener		10000
		17-dic	10000
	4.3.38 fins gener 37		20000
	4-4 fins 31 desembre		25000
	5-5 fins abril		5000
	5-5 fins gener 37		6000
	18-8 fins juliol		10000
Llavaneres de Montal	6.11.37		5000
	4-12 durant setembre i octubre		10000
		18-dic	10000
	15.1.38 d'octubre a desembre		15000
	25-2 fins 31 gener		10000
	10-3 fins febrer		30000

14-3 fins 28 febrer	30000
12-5 fins març	15000
25-5 fins abril	20000
6-7 fins juny	20000
2-11 fins setembre	25000

El Masnou

4.11.37 fins 31 d'agost	15000
24-11 durant setembre i octubre	15000
7.1.38 d'octubre a desembre	15000
15-ene	15000
18-2 fins gener	15000
18-2 fins gener	30000
8-4 fins març	15000
11-5 fins abril	15000
16-5 fins abril	15000
28-10 fins setembre	20000
20-12 fins octubre	20000

Vic

4.11.37 fins 31 d'agost	20000
17-11 d'agost a octubre	60000
4-12 durant setembre i octubre	50000
15.1.38 de setembre a desembre	50000
27-1 fins gener	50000
14-2 fins gener	50000
25-2 fins 31 gener	50000
24-3 fins febrer	50000
14-4 fins març	50000
19-4 fins abril	50000
26-4 fins abril	50000
11-5 fins abril	50000
11-5 fins abril	50000
28-5 fins abril	50000
21-6 fins maig	50000
16-7 fins juny	10000
25-7 fins juny	50000

	11-8 fins juliol		50000
	28-9 fins agost		25000
	31-10 fins setembre		25000
	15-11 fins setembre		25000
	23-12 fins octubre		25000
	30-12 fins novembre		25000
Invent. 1.4128-29. Caixa175 4/4			
Vilatorta	13.11.37		10000
		17-nov	10000
	4-12 durant octubre i novembre		15000
	7.1.38 fins desembre 37		15000
	18-2 fins gener		25000
	18-5 fins abril		15000
	28-6 fins maig		20000
	10-8 fins juliol		20000
Gramenet del Besós	17.11.37		10000
		10-dic	10000
	16.3.38 fins febrer		20000
	19-4 fins abril		20000
	26-5 fins abril		20000
	8-7 fins juny		20000
	28-9 fins agost		30000
	22-11 fins octubre		30000
	16.1.39 fins novembre		20000
Florejachs	13.11.37		10000
	23.6.38 fins maig		20000
L'Aranyó	24.11.37 durant setembre i octubre		3000
	15.1.38 d'octubre a desembre		5000
	12-5 fins abril		15000
Glevinyola de Ter	24.11.37 durant setembre i octubre		10000

		04-dic	10000
	31-12 d'octubre a desembre		10000
	3.2.38 fins gener		15000
	10-3 fins 28 febrer		15000
	8-4 fins març		15000
	5-5 fins abril		20000
	6-6 fins maig		15000
	11-7 fins juny		15000
	15-8 fins juliol		15000
	29-9 fins agost		15000
Orrius	6.7.38 fins juny		1000
	11-10 fins agost		2000
Malgrat	17.11.37 d'agost a octubre		15000
	24.1.38		15000
	4-3 fins 28 febrer		20000
	8-4 fins març		20000
	4-5 fins abril		20000
	11-5 fins abril		5000
	23-6 fins maig		20000
	10-8 fins juliol		30000
La Fatarella	17.11.37		10000
	14.1.38		15000
		24-ene	10000
	25-2 fins 31 gener		10000
	24-3 fins març		15000
	31-3 fins març		15000
Castell d'Aro	24.11.37 durant setembre i octubre		25000
		04-dic	25000
Vallorguina	28.5.38 fins abril		10000
	12-10 fins setembre		10000

	28-11 fins gener	10000
	18.1.39 fins desembre	15000
Tona	4.12.37 durant setembre i octubre	18000
	15.1.38 durant novembre i desembre	20000
	4-3 fins febrer	50000
	28-4 fins abril	30000
	6-7 fins juny	30000
	20-9 fins agost	30000
	19-12 fins octubre	20000
Invent.1.4128-29. CalXA 176 1/4		
Rosselló	4.12.37	3750
Ripoll del Vallès	7.12.37	7500
Prullans	4.12.37	250
	18-12 durant octubre	7500
	20.5.38 fins abril	7500
	17.1.39 fins desembre	7000
Torre de Claramunt	18.12.37 de setembre a desembre	5000
	28.4.38 fins abril	7500
	30-7 fins juny	10000
Nulles	4.12.37 d'agost a octubre	5000
Calders	4.12.37 durant gener	2500
El Bruc	4.12.37	5000
	14.4.38 fins març	7500
	11-7 fins juny	10000
Bellaguarda (de Lleida)	4.12.37 durant gener	2250
	21.6.38 fins abril	15000

	3-11 fins agost	20000
El Brull	4.12.37 durant octubre i novembre	3000
	3.2.38	3500
	22-12 fins octubre	15000
Anglès	4.12.37 durant octubre i novembre	2000
	5.8.38 fins juliol	20000
Vallirana	27.11.37	7500
	12.4.38 fins abril	5000
	15-7 fins juny	15000
	3-11 fins agost	10000
Jorba	9.12.37 durant octubre i novembre	4000
Puig Alt de Ter	9.12.37	20000
	19.2.38 fins gener	50000
	10-3 fins 28 febrer	10000
	28-5 fins abril	30000
	12-12 fins octubre	30000
Vilallonga de Ter	18.12.37 fins 31 gener	1250
	25.2.38 fins 31 gener	10000
	4-3 fins 28 febrer	7500
Invent.1.4128-29. Caixa 176 2/4		
Les Peces	17.12.37	2000
Orís	18.12.37 de setembre a novembre	2500
	7.1.38 fins desembre	3000
	23-4 fins abril	15000
	17-6 fins maig	12500
Llers	18.12.37 fins 31 gener	1800

Folgueroles	18.12.37 de 5 agost a novembre	10000
	19.4.38 fins abril	15000
Empori	18.12.37	10000
Arbeca	18.12.37 durant gener	5000
	4.3.38 fins 26 febrer	40000
	6-5 fins abril	40000
	6-6 fins maig	25000
	16-7 fins juny	25000
	10-9 fins juliol	30000
	22-12 fins octubre	30000
Argentona	18.12.37 d'agost a novembre	10000
Àvia	18.12.37 d'agost a novembre	15000
	12.2.38 fins gener	25000
	26-5 fins abril	25000
	28-6 fins maig	30000
	22-7 fins juny	20000
	16-9 fins juliol	25000
	4-10 fins agost	25000
	28-10 fins setembre	25000
	3-11 fins juliol	20000
	20-12 fins octubre	20000
L'Ametlla del Vallès	18.12.37 de setembre a desembre	10000
	18.2.38 fins gener	15000
	21-4 fins abril	5000
	16-5 fins abril	15000
	13-6 fins maig	10000
	16-7 fins juny	10000
	5-8 fins juliol	10000
	15-11 fins setembre	15000

	30-12 fins novembre	15000
Salt	23.12.37 de setembre a desembre	30000
	12.1.38 fins setembre	30000
Pira	18.12.37 durant gener	3000
	14-3 fins gener 37	4950
	30-11 fins octubre	10000
Esparraguera	23.12.37 de setembre a desembre	20000
	27.1.38 d'octubre a desembre	20000
	24-3 fins març	20000
	11-5 fins abril	15000
	2-6 fins maig	30000
	5-8 fins juliol	20000
	28-9 fins agost	40000
	19-11 fins octubre	30000
	31-12 fins novembre	30000
Bescanó	18.12.37 de juliol a novembre	30000
	28.4.38 fins abril	30000
Vilobí d'Onyar	23.12.37 de setembre a desembre	20000
	10.3.38 fins febrer	10000
	8-6 fins maig	20000
Invent.1.4128-29. Caixa 176 3/4		
Montmany de Puigraciós	31.12.37 fins 31 desembre	2500
	31-12 fins 31 desembre	9000
	25.2.38 fins 31 gener 37	2500
	25-7 fins juny	10000
	22-12 fins octubre	10000
La Floresta	31.12.37 d'octubre a desembre	9000
	24.11.38 fins octubre	10000

Aiguafreda	31.12.37 fins 31 gener	1500
	25.2.38 fins 31 gener 37	1500
	4-3 fins 28 febrer	7500
	6-6 fins maig	15000
	6-7 fins juny	10000
	21-12 fins octubre	10000
Castellserà (de Lleida)	31.12.37 de setembre a desembre	10000
Riudaura	31.12.37 d'octubre a desembre	15000
	16.5.38 fins abril	15000
	14-12 fins octubre	20000
Taradell	31.12.37 de setembre a desembre	30000
	10.3.38 fins febrer	40000
	21-6 fins juny	20000
	24-12 fins novembre	20000
Benifallet	31.12.37	15000
	14.3.38 fins febrer	15000
Vallfogona de Balaguer	31.12.37 fins 31 gener	5000
Veciana	31.12.37 d'agost a desembre	3500
	4.3.38 fins 28 febrer	7500
	17-6 fins maig	5000
	30-12 fins novembre	10000
La Manresana	31.12.37 de setembre a desembre	15000
Donzell d'Urgell	31.12.37 durant gener	2000
Vilassar de Mar	31.12.37 d'octubre a desembre	20000
	24.1.38 fins gener	30000

	4-3 fins 28 febrer	20000
	19-4 fins abril	20000
	18-5 fins abril	20000
	21-6 fins maig	20000
	16-7 fins juny	20000
	24-10 fins setembre	20000
	1-12 fins octubre	10000
	13-12 fins octubre	10000
	16.1.39 fins novembre	10000
Vilanova de la Barca	10.1.38 fins 31 gener 37	1400
	22.6.38 fins maig	10000
	30-7 fins juny	10000
Blanes	7.1.38 de setembre a desembre 37	50000
	16-3 fins 28 febrer	20000
	12-4 fins març	30000
	11-5 fins abril	30000
	6-6 fins maig	60000
	22-7 fins juny	30000
	3-11 fins setembre	30000
Palafolls	15.1.38 durant desembre	4000
	25-2 fins 31 gener	7500
	8-4 fins març	7500
	19-4 fins abril	10000
	30-6 fins maig	5000
	5-8 fins juliol	10000
Aguilar de Segarra	15.1.38	10000
	25-2 fins 31 gener	7500
	24-3 fins març	10000
	23-4 fins abril	15000
	4-5 fins abril	10000

Alella	15.1.38	10000
	3-2 fins gener	10000
	4-3 fins 28 febrer	10000
	16-3 fins febrer	10000
	14-4 fins març	10000
	12-5 fins abril	15000
	9-6 fins maig	15000
	11-8 fins juliol	10000
3-11 fins setembre	15000	
Fonollosa	15.1.38	10000
	25-2 fins 31 gener	7500
	24-3 fins març	10000
	23-4 fins abril	15000
	4-5 fins abril	10000
	16-11 fins setembre	15000
Navarcles	15.1.38 d'octubre a desembre	10000
	27-1 fins gener	10000
	4-3 fins febrer	12500
	25-3 fins febrer	15000
	14-4 fins març	15000
	26-5 fins abril	15000
	30-6 fins juny	20000
	15-8 fins juliol	15000
15-12 fins octubre	10000	
Sant Esteve d'en Bas	15.1.38 de setembre a desembre	10000
Torruella de Mongrí	15.1.38 de setembre a desembre	25000
	11-5 fins abril	35000
Inventari 1.4129. Caixa 177 2/4		
Cassà de la Selva	18.1.38	50000
	25-2 fins 31 gener	60000

	10-3 fins febrer		25000
	14-3 fins 28 febrer		25000
	28-4 fins abril		60000
	9-12 fins octubre		20000
	30-12 fins novembre		10000
Vallbona de les Monges	22.1.38 fins 31 gener		5000
	6-5 fins abril		10000
	20-7 fins juny		8000
Vacarisses	22.1.38 fins 31 gener		5000
	14-3 fins gener 37		6500
Puigsacalm	22.1.38 d'octubre a desembre		5000
Cànoves i Samalús	22.1.38 fins 31 gener		15000
	28-6 fins maig		15000
Balanyà	22.1.38 fins 31 gener 37		20000
Vimbodi	27.1.38 fins gener		5000
Talltendre	27.1.38		5000
		04-mar	2000
Ogassa	27.1.37 fins gener		10000
Campdevàrol	27.1.38 fins gener		10000
Cercs	27.1.38 d'octubre a desembre		15000
	4-3 fins 28 febrer		15000
	26-3 fins març		25000
	6-6 fins maig		10000

Inventari 1.4129. Caixa 177 3/4

Rellinars	2.2.38 fins gener	7500
	1-4 fins març	10000
Roses	8.2.38	15000
Premià de Dalt	3.3.38 fins gener	10000
	11-5 fins abril	7500
	20-5 fins abril	7500
	11-8 fins juliol	10000
	2-12 fins octubre	10000
Fontfreda de Ter	3.2.38 fins gener	10000
	8-4 fins març	15000
	26-5 fins abril	15000
Ronçana del vallès	3.2.38 fins gener	10000
	5-5 fins abril	10000
	17-6 fins maig	15000
	16-7 fins juny	10000
	15-8 fins juliol	15000
Oliana	3.2.38 fins gener	10000
	8-4 fins març	10000
Aurora de Lluçanès	11.2.38 fins gener	10000
	3-6 fins maig	12500
	28-12 fins novembre	25000
Montagut de Fluvià	11.2.38	25000
Montornès de Segarra	11.2.38 fins gener 37	1000
	25-2 fins 31 gener 37	15000
	4-3 fins 31 gener 37	1250
	28-4 fins abril	10000
	12-11 fins setembre	10000

Montmaneu	11.2.38 fins gener	5000
Pujalt d'Anoia	11.2.38 fins gener 37	3000
	16-3 fins febrer	5000
Pinos	11.2.38 fins gener	7500
	25-2 fins 31 gener	10000
	21-4 fins abril	7500
	4-5 fins abril	10000
	15-12 fins octubre	15000
Inventari 1.4130. Caixa 177 4/4		
Segúries de Ter	11.2.38	7500
	9-6 fins maig	10000
Vilalleons	11.2.38	2500
	6-7 fins juny	5000
	3-11 fins setembre	7500
Vilanova del camí	11.2.38 fins gener	10000
	21-4 fins abril	10000
Calaf	14.2.38 fins gener 38	15000
	26-5 fins abril	20000
	22-6 fins maig	25000
	12-11 fins setembre	25000
Puigdalba	14.4.38 fins gener	3500
Guardiola de Bega	19.2.38 fins gener	12500
	28-4 fins abril	15000
	28-6 fins abril	15000
	28-6 fins maig	15000
	15.1.39 fins desembre	15000

Campelles	19.2.38 fins gener	10000
	4-3 fins 31 gener	5000
Bàscara	19.1.38 fins gener	10000
	4-5 fins abril	10000
	9-6 fins maig	10000
	22-7 fins juny	10000
	22-11 fins octubre	10000
Albesa	19.2.38 fins gener	12000
	10-3 fins febrer	7500
Caralps	25.2.38 fins 31 gener	7500
Músser i Arànsér	25.2.38 fins 31 gener 37	1500
	9-7 fins juny	1000
	22-7 fins juny	4000
Serinyà	25.2.38 fins 31 gener	7500
Lles	25.2.38 fins 31 gener	750
	22-7 fins juny	1500
Les Lloses	25.2.38 fins 31 gener 37	15000
Els Hostalets de Pierola	25.2.38 fins 31 gener	10000
	14-4 fins març	7500
	11-8 fins juliol	10000
Espunyola	25.2.38 fins 31 gener	10000
	8-4 fins març	10000
	22-7 fins juny	15000
	15.1.39 fins novembre	15000

Corbera de Llobregat	25.2.38 fins 31 gener	50000
	26-3 fins març	5000
	5-5 fins abril	5000
	11-7 fins juny	5000
Argensola	25.2.37 fins 31 gener	7500
Vallfogona del Ripollès	25.2.38 fins 31 gener	7500
L'Argentera	4.3.38 fins 31 gener 37	7500
Avinyó	4.3.38 fins 28 febrer	15000
	9-7 fins juny	20000
	5-8 fins juliol	20000
	19-11 fins octubre	20000
	20-12 fins octubre	15000
Centelles	4.3.38 fins 28 febrer	20000
	19-5 fins abril	30000
	16-7 fins juny	50000
Malda	4.3.38 fins 28 febrer	10000
Llívia	4.3.38 fins 31 gener	4000
Castellfollit de la Roca Inventari 1.4130. Caixa 178 1/4	3.7.38 fins juny	15000
Collbató	10.3.38 fins 28 febrer	5000
	10-3 fins 31 gener 37	2500
	29-11 fins octubre	10000
	31-12 fins novembre	10000
Salavinera	10.3.38 fins 28 febrer	3500
	25-3 fins març	2000

	25-7 fins juny	15000
Cabanabona	16.3.38 fins febrer	6000
Capolat	24.3.38 fins març	10000
	17-6 fins maig	15000
Castell de l'Areny	24.3.38 fins març	5000
Llevantí de Mar	24.3.38 fins març	10000
Mediona	16.3.38 fins febrer	7500
	8-4 fins març	30000
	10-8 fins juliol	10000
Montclar	25.3.38 fins març	10000
	17-6 fins maig	10000
La Palma de Cervelló	24.3.38 fins març	50000
Soses	24.3.38 fins gener 37	5000
Tremp	24.3.38 fins gener 37	5500
	24-3 fins febrer	25000
Tortellà	24.3.39 fins març	20000
	30-7 fins juny	10000
Perafita	1.4.38 fins març	5000
Preixens	1.4.38 fins març	20000
Montagut de Mar	1.4.38 fins març	5000
Vilobí del Penedès	2.4.38 fins març	10000

	8-4 fins març	10000
Ausona	8.4.38 fins març	5000
Inventari 1.4130. Caixa 178 2/4		
Arboç	8.4.38 fins març	4000
Avinyonet del Penedès	8.4.38 fins març	10000
	16-5 fins abril	12000
	16-7 fins juny	10000
Begudà	8.4.38 fins març	50000
	12-5 fins abril	20000
Carme	8.4.38 fins gener 37	50000
	5-5 fins abril	10000
	28-11 fins octubre	15000
Olvan	8.4.38 fins març	15000
	6-5 fins abril	20000
	30-6 fins juny	10000
Pacs	8.4.38 fins març	10000
Riudevittles	8.4.38 fins març	25000
	26-5 fins abril	15000
	3-6 fins maig	15000
	25-7 fins juny	15000
	28-10 fins setembre	15000
	20-12 fins octubre	15000
Guardiola del Penedès	12.4.38 fins març	20000
Vilada	12.4.38 fins abril	7000
	7-6 fins maig	10000

Copons	14.4.38 fins març	10000
	10-12 fins octubre	10000
Esteràs	14.4.38 fins març	10000
	22-6 fins maig	10000
Vallalta	14.4.38 fins març	10000
Sagàs	14.4.38 fins abril	10000
	30-6 fins juny	10000
	22-7 fins juny	10000
	26-9 fins agost	12000
	29-10 fins setembre	10000
	5.1.39 fins novembre	20000
Amer	19.4.38 fins abril	35000
	21-4 fins abril	35000
Borredà	21.4.38 fins abril	35000
	5-8 fins juliol	15000
	24-12 fins novembre	20000
Baià de Montseny	19.4.38 fins gener 37	3000
Cabanells	21.4.38 fins abril	2500
Castellfollit de Riubregós	19.4.38 fins abril	5000
	21-11 fins octubre	7000
Inventari 1.4130. Caixa 178 3/4		
Espinelves	21.4.38 fins abril	10000
	17-11 fins setembre	15000
Fulleda	21.4.38 fins abril	10000

	3-11 fins agost	10000
Llogai d'Algama	21.4.38 fins abril	2500
Medinyà	21.4.38 fins abril	2500
Montoliu de Segarra	19.4.38 fins abril	12000
	2-6 fins abril	15000
Palau d'Anglesola	21.4.38 fins abril	20000
	18-5 fins abril	10000
	9-7 fins juny	15000
	9-11 fins setembre	15000
Prenyanosa	19.4.38 fins abril	7500
	9-6 fins maig	8000
Els Torms	19.4.38 fins abril	15000
Vilablareix	21.4.38 fins abril	2500
Vilatorrada de Cardedeu	19.4.38 fins abril	30000
Roques d'Osona	23.4.38 fins abril	5000
	20-7 fins juny	8000
Rocafort de Vallbona	23.4.38 fins abril	10000
	17-6 fins maig	10000
	5-8 fins juliol	15000
	3-11 fins agost	15000
Bellprat	23.4.38 fins abril	5000
Omellons	28.4.48 fins abril	5000

Cecilia de Voltregà	28.4.38 fins abril	12500
	22-7 fins juny	4000
Aspa	26.4.38 fins abril	7500
	15-8 fins juliol	15000
Vinaixa	28.4.38 fins abril	15000
	17-6 fins maig	20000
	5-8 fins juliol	10000
El Vilosell	28.4.38 fins abril	10000
	27-9 fins agost	15000
Soleras	28.4.38 fins abril	20000
	30-7 fins juny	10000
Estimariu	3.5.38 fins abril	7500
Camós	5.5.38 fins abril	5000
	22-11 fins octubre	10000
Julià de Vilatorça	5.5.38 fins abril	5000
Jorqueres (sic)	5.5.39	12000
La Pobla de Claramunt	5.5.38 fins gener 37	6000
Olujes	4.5.38 fins abril	10000
	23-6 fins maig	10000
	17-11 fins setembre	10000
Vinyols	4.5.38 fins gener 37	2200
Pardines	4.5.38 fins abril	6000

Subirats	11.5.38 fins abril	15000
	18-11 fins setembre	25000
	11-1 fins novembre	25000
Talavera	11.5.38 fins abril	10000
	3-11 fins setembre	4712
Far d'Empordà	11.5.38 fins aabril	10000
Vilanova de Meià	16.5.38 fins setembre	20000
Vilanova de Segarra	16.5.38 fins abril	10000
	30-7 fins juny	10000
Sant Pere d'Arquells	16.5.38 fins abril	10000
Planoles	18.5.38 fins abril	10000
	19-11 fins octubre	10000
Inventari 1.4130		
Montmajor	18.4.5.38 fins abril	7500
	22-11 fins octubre	15000
Abrera	16.5.38 fins abril	10000
Granyadella	19.5.38 fins abril	25000
Castellolí	20.5.38 fins abril	10000
Cogul	20.5.38 fins abril	7500
	25-10 fins setembre	7500
Morunys	20.5.38 fins abril	20000

La Pobla de Llierca	20.5.38 fins abril	15000
Calonge de les Gavarres	26.5.38 fins abril 19-11 fins octubre	6000 20000
Bovera	26.5.38 fins abril 29-11 fins octubre	20000 20000
Bassella	28.5.38 fins maig 9-7 fins juny	10000 10000
Cubelles	28.5.38 fins abril	5000
Massanet de la Selva	2.6.38 fins abril	15000
Masoteres	2.6.38 fins maig	10000
Juncosa	2.6.38 fins maig 2-6 fins gener	25000 3000
La Pedra i la Coma	2.6.38 fins maig 28-9 fins agost 24-11 fins octubre	8000 10000 7500
Guim de la Plana	2.6.38 fins maig 9-11 fins octubre	8000 10000
Bages d'en Selves	2.6.38 fins maig 19-12 fins octubre	10000 10000
Llorenç d'Hortons	6.6.38 fins maig	7500
Peramola	6.6.38 fins maig	7500
Pobla de Cièrvols	13.6.38 fins maig	10000

	28-4 fins abril		10000
	27-7 fins juny		10000
Inventari 1.4130 Caixa 179 2/4			
Pineda de Segarra	13.6.38 fins maig		10000
	30-7 fins juny		20000
	11-08 fins juliol		20000
Pont de Molins		10	
Fondarella	9.6.38 fins maig		10000
	5-8 fins juliol		15000
L'Espluga Calva	10.6.38 fins maig		20000
	5-8 fins juliol		20000
Valldan	17.6.38 fins maig		5000
Palautordera	16.6.38 fins maig		20000
Vilanova de l'Aguda	22.6.38 fins maig		8000
	25-11 fins octubre		15000
Vilaplana del Camp	21.6.38 fins maig		6000
	30-11 fins octubre		20000
Pallarols de Cantó	22.6.38 fins maig		5000
Martinet i Montellà	23.6.38 fins maig		10000
	9-7 fins juny		10000
Llanera	23.6.38 fins maig		6000
	11-8 fins juliol		7500
Gurb de la Plana	21.6.38 fins maig		50000

	5-8 fins juliol	30000
	3-11 fins setembre	50000
Alàs	28.6.38 fins maig	5000
	21-11 fins octubre	10000
Queixans	28.6.38 fins maig	7500
	10-8 fins juliol	5000
	20-11 fins octubre	10000
Granyena de les Garrigues	30.6.38 fins juny	10000
Alinyà	28.6.38 fins maig	6000
	16.1.39 fins desembre	7500
Inventari 1.4131. Caixa 180 1/4		
Terrasola i Lavit	6.7.38 fins juny	5000
Ribes del Penedès	11.7.38 fins juny	10000
Rajadell	6.7.38 fins juny	15000
Vallalta de Maresme	6.7.38 fins juny	8000
	3-11 fins setembre	10000
Guardiola de Bages	6.7.38 fins juny	15000
Dosrius	11.7.38 fins juny	10000
	21-11 fins octubre	10000
Alp	6.7.38 fins juny	10000
	10-10 fins octubre	10000
Alfes	6.7.38 fins juny	2500

Arfà	11.7.38 fins juny	10000
Villalba Saserra	20.7.38 fins juny	5000
Vilanova del vallès	20.7.38 fins juny	10000
Sesgueioles	16.7.38 fins juny	15000
Rupit	16.7.38 fins juny	10000
Eller	22.7.38 fins juny	15000
	11-11 fins setembre	3500
Pla del Besós	20.7.38 fins juny	8000
	3-11 fins setembre	8000
Inventari 1.4131. Caixa 180 2/4		
Merles	16.7.38 fins juny	15000
	26-9 fins agost	12000
	29-10 fins setembre	10000
	22-12 fins octubre	20000
Castellar de la Ribera	20.7.38 fins juny	5000
Castellterçol	16.7.38 fins juny	20000
Riu del Pendís	22.7.38 fins juny	3000
	11-11 fins setembre	2000
Ríner	25.7.38 fins juny	10000
Perafita	25.7.38 fins juny	5000
Prats i Sampsor	25.7.38 fins juny	2500
	11-11 fins setembre	2500

Pontós	22.7.38 fins juny	10000
Llavaneres	22.7.38 fins juny 17.1.39 fins desembre	6000 20000
Castellfollit del Boix	22.7.38 fins juny	6000
Castellar de Riu	22.7.38 fins juny	5000
Castellciutat	22.7.38 fins juny	10000
Baells	22.7.38 fins juny	5000
Aravell	22.7.38 fins juny	5000
Vila-sana Inventari 1.4131. Caixa 180 3/4	25.7.38 fins juny	6000
Tosses de la Muntanya	22.7.38 fins juny 31-12 fins desembre	10000 10000
Tarragona	23.4.37 16.5.38 fins 31 gener 37	50000 160000
Serra del Grau	30.7.38 fins juny	10000
Sesgarrigues	30.7.38 fins juny	5000
Riells del Fai	30.7.38 fins octubre 30-12 fins novembre	10000 15000
Puigvert de Lleida	30.7.38 fins juny	20000
Oliola	30.7.38 fins juny	10000

	19-12 fins octubre		10000
Massarac	30.7.38 fins juny		10000
Molló	30.7.38 fins juny		10000
	28-11 fins octubre		10000
Perpètua de Gaià	5.8.38 fins juliol		5000
Cabó (Lleida)	5.8.38 fins juliol		1652
Castellnou de Bages	5.5.38 fins abril		5000
	21-12 fins octubre		5000
Villarromà	2.8.38 fins juny		10000
Peramola	2.8.38 fins juny		10000
Perpètua de la Moguda	15.8.38 fins juliol		15000
	18-12 fins octubre		20000
Lleida	13.5.38		44646
		09-jul	19250
Verges	15.8.38 fins juliol		15000
	15-8 fins gener 37		1500
Viladomat	15.8.38 fins juliol		10000
Viladrau	15.8.38 fins juliol		15000
	24-10 fins setembre		20000
Tudela de Ter	15.8.38 fins juliol		15000
Inventari 1.4131. Caixa 180 4/4			

Palau Saverdera	15.8.38 fins juliol		5000
Noves de Segre	15.8.38 fins juliol		10000
	21-11 fins octubre		10000
Vilanova i la Geltrú	25.8.38		25000 "a compte de la participació en tributs dela Generalita"
		31-dic	40000 ídem
Granyena de Segarra	22.9.38 fins agost		10000
Porqueres	27.9.38 fins agost		10000
Alamús	27.9.38 fins agost		10000
	6-12 fins setembre		3500
Montseny	20.10.38 fins setembre		10000
	19-10 fins setembre		10000
La Celler	21.10.38 fins setembre		10000
Guixés	24.10.38 fins setembre		20000
	29-11 fins octubre		20000
	31-12 fins novembre		5000
	18.1.39 fins desembre		7500
Fogars de Montclús	25.10.38 fins setembre		10000
Vilanova de la Roca	28.10.38 fins setembre		30000
Cantallops	28.10.38 fins agost		10000
Omellons	28.10.38 fins agost		35000
Vilavert	28.10.38 fins setembre		7500

Alins	2.11.38 fins setembre	7000
Bellmunt d'Urgell	3.11.38 fins setembre	20000
Nàlec	10.11.38 fins setembre	10000
Fígols del Segre Inventari 1.4131. Caixa 181 1/4	9.11.38 fins setembre	10000
Clariana del Cardoner	8.11.38 fins setembre	10000
Castellbó (Vall de)	11.11.38 fins setembre	20000
Tarrès	11.11.38 fins setembre	10000
Pla de Ter	12.11.38 fins setembre 15-11 fins octubre 24-12 fins novembre	12000 10000 10000
Campins	12.11.38 fins setembre	10000
Capmany	14.11.38 fins setembre	10000
Pontons Inventari 1.4132. Caixa 181 2/4	11.11.38 fins setembre	5000
Ossomort	16.11.38	10000
Conesa	3.11.38 fins agost	10000
Collsuspina	15.11.38 fins setembre	10000
Preixens	3.11.38 fins setembre	20000
Barberà de la Conca	3.11.38 fins setembre	30000

Baronia de Rialb	3.11.38 fins setembre	15000
Vilatorrada del Cardoner	16.11.38 fins setembre	30000
Colldetenes	16.11.38 fins setembre	5000
Biosca	21.11.38 fins octubre	20000
Puig-gros	18.11.38 fins setembre	15000
Llorenç de Morunys	19.11.38 fins octubre 18.1.39 fins desembre	12000 10000
Cerc i Ortedó	19.11.38 fins octubre	15000
Freixenet de Camprodon Inventari 1.4132. Caixa 181 3/4	19.11.38 fins octubre	15000
Pinell del Solsonès	24.11.38 fins octubre	10000
Vilademuls	22.11.38 fins octubre	10000
Coll de Nargó	22.11.38 fins octubre	10000
Borrassà	24.11.38 fins octubre	10000
Auserall	8.12.38 fins octubre	4500
Arcadell	12.12.38 fins octubre	5000
Riudarenes	12.12.38 fins octubre	20000
Seva	15.12.38 fins octubre	15000

Mollet d'Empordà	20.12.38 fins octubre	10000
Llinàs	20.12.38 fins octubre	25000
Codines del Vallès	23.12.38 fins octubre	15000
Desvalls	20.12.38 fins octubre	10000
Quart	20.12.38 fins octubre	5000
Vallfogona de Riucorb	19.12.38 fins octubre	10000
Sant Pol de Mar	17.12.38 fins octubre	30000
Iborra	23.12.38 fins octubre	20000
Vilanant	30.12.38 fins novembre	10000
Gualba Inventari 1.4132. Caixa 182 1/3	30.12.38 fins novembre	25000
Martorelles de Baix	10.1.39 fins novembre	10000
L'Armentera	10.1.39 fins novembre	10000
Ripollet	5.1.39 fins novembre	20000
Vallmoll	9.1.39 fins novembre	15000
Das	17.1.39 fins desembre	5000
Montseny	17.1.39 fins desembre	10000